ANIMADVERSIONES IN REGULAS ET USUM CRITICES,

In quibus agitur de multiplici via & ratione secernendi veras Traditiones a falsis; necnon revocantur ad judicium multæ opiniones piæ de Gestis Jesu Christi ab ejus Conceptione usque ad Mortem.

ACCEDUNT NOTATIONES HISTORICÆ, CRONOLOGICÆ, ET CRITICÆ.

A U T O R E

R. P. HONORATO A S. MARIA,

CARMELITA DISCALCEATO EX PROVINCIA AQUITANIÆ,

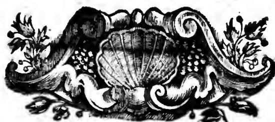
INTERPRETE E GALLICIS

Viro Religioso ejusdem Familiæ ex Provincia Veneta.

TOMUS SECUNDUS.

VENETIIS, CIↃIↃCCXXXVIII.

EXCUDEBAT FRANCISCUS PITTERI,

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

PROŒMIUM

In fronte hujùs Voluminis ab Autore collocatum.

CRitica Disciplina, quæ altero pene abhinc sæculo lumen suum in quodlibet studiorum genus afferre cœpit, omni ope atque opera enixa est, ut plerasque Traditiones pias concuteret, immo dejiceret. Cum etenim vetustæ observationes istæ uno fultæ essent Christianorum erga Ecclesiasticos Superiores obsequio, tanta vi & facultate præditæ non erant, ut se adversus severæ Critices impetus tuerentur: adeoque ista, ad semetipsam revocato piarum opinionum summo judicio, contendit pariter, instruendas esse Legum suarum præscripto lites ejus, easque secundum editam ante Tribunal suum sententiam vel recipiendas, vel rejiciendas.

Critici quoque ætatis postremæ, assumta ratione Historiam expurgandi ab innumeris Traditionibus vulgi, & fabulosis narratiunculis, quæ irrepserant in eam vel Scriptorum negligentia, vel Deceptorum malitia, vel tandem immoderata Populorum credulitate; Sanctos mores non paucos a superstitiosis institutionibus non internoverunt; & fulminantis Critices suæ præceptis innixi, in eo laborarunt, ut quidquid exquisito, ut sibi videbatur, rerum sensui, ingenioque suo minime consentaneum existimabant, proscriberent. Quonam pacto, ajebant, tot incertis Factis, suspiciosisque Sanctorum historiis assentiri? Qui Fidem adhibere poterit tot prodigiis, quæ fidem omnem videntur prætergredi; tot Reliquias colere, vel tot pias opiniones amplecti, pro quibus non spondent nisi Scriptores, aut a fonte rerum longe admodum distantes, vel immodica credulitate laborantes?

Ut autem ad rectum quoddam æquitatis veluti medium severiorem hanc Criticen redigeremus, & eradicato lolio segetem bonam servaremus, quinque præstanda erant.

Primo ostendere, Criticen, si ferendum judicium sit ex principiis, a præclaræ Artis hujus magistris constitutis, atque eorumdem usu in Libris suis, nondum ad illud æquitatis accurationisque fastigium ascendisse, ad quod eam ætate nostra jactant evectam, vitiosissimam adhuc esse minusque tutam; quoniam cum

fundamenta ipsi supposita maxime ambigua sint, non possunt argumenta inde depromta satis firma esse & constantia.

Deinde originem aperire errorum quamplurium, qui e plerisque Criticis Operibus passim emergunt, tot inutilium concertationum, oppositarum sententiarum, perpetuæque de eodem historico Facto, vel Opere, varietatis. Oportebat etiam planum facere, plerosque recentiores Criticos tot vitiorum genuinos fontes esse, a quibus Critica Doctrina expers nequaquam est. Quid etenim aliud pronunciandum esset, si animum attenderemus ad responsa minus æqua, quibus testimonia Patrum eludunt; ad circuitus anfractusque, quibus ea infirmant; ad sensa, quæ ipsis affingunt; ad pravum ipsorum verborum usum; exiguumque erga eorum autoritatem obsequium? Urgebat item retegere, eos germanæ haud raro Critices enunciata neglexisse, eaque vel interpolasse, vel oblitos esse, ut opiniones suas tuerentur, vel adversarias refutarent.

Non tamen satis fuisset, Legum usuſque Critices vitia cognovisse, eorumque fontes indicasse; nisi remedium eis aliquod afferremus, atque indiceremus sectandas vias, ut Ars hæc tutior redderetur, ejus regulæ minus ambiguæ, æquabilior usus, atque argumenta solidiora. Tandem in rem erat principia ponere, quibus secerni possent veræ Traditiones Ecclesiasticæ a falsis, atque ab incertis, quæque vulgi tantum sermone invaluerunt.

In primo Animadversionum mearum Volumine contendi nervos omnes, ut tres priores consilii mei partes implerem. Num suscepta res mihi prospere cesserit, publicum judicium sit: Ut ut tamen se res habeat, duo mihi sunt adhuc præstanda. Primo, ut recenseam præcepta ferenda pro recto discrimine piarum Traditionum, & veterum errorum. Secundo, ut præcepta ista ad singularia Historiæ Ecclesiasticæ Facta referam diligenter.

Præcepta hæc hujusmodi esse debent, ut eis obtemperantes, non cogamur recedere ab observationibus multis, passim in Ecclesia receptis; vel laude dignas venditare alias, quæ omnino explodendæ sunt. Interest, ut regularum istarum præsidio constitui possint Facta probanda, quin hoc loci destruas, quod alibi construxisti; tribui Autorum Ecclesiasticorum testimoniis debitum pondus, quin plus satis excedas; Critices usus sibi effici similior, accuratior, utilior; incommoda tandem & scopuli cum intemperantis Critices, tum nimiæ credulitatis evadere. Atque hoc est Voluminis istius prioris Libri argumentum.

Tri-

Tribus constat Dissertationibus. In prima refero modos illos, quibus ab omni vetustate Ecclesia usa est, ut vulgares Traditiones cohiberet, easque dignosceret. In secunda expendo pronunciata illa, quæ ætatis nostræ Critici adhibuerunt. Spero itaque fore, ut planum faciam, eas ulterius tendere, quam par sit; incommodis non paucis obnoxia esse; & non minus evertere Historiam Ecclesiæ, quam Facta pleraque, ab ipsis in Operibus suis constituta. Sequentur in tertia Dissertatione regulæ a me propositæ & probatæ, quibus piæ Traditiones, quas jure ac merito amplecti possumus, cognoscantur, & non permisceantur cum iis, quæ vel in vulgi duntaxat rumoribus fundamentum habent, vel superstitione non carent.

Ut autem consilium istud omnibus numeris absolveretur, reliquum erat, Regulas istas ad Facta peculiaria, piasque Traditiones accommodare. Quo in loco id non aggredior, ut eas propugnem, quæcunque apud Scriptores Ecclesiasticos reperiuntur, sive in Libris Ecclesiæ usui designatis, sive tandem alicubi obtinuerunt: præterquamquod etenim id nos plus satis detineret, persuasum habemus, plures earum esse, quæ regularum a me conditarum vi defendi nequirent. Quare nonnullas tantum ex præcipuis pensitabo, quæ a Criticis tanquam falsæ, vel desperatæ defensionis rejiciuntur.

Porro piarum Traditionum nomine complector quædam Facta solum historica, necnon ea, quæ attinent ad Acta Martyrum, Gestaque Sanctorum, Reliquias eorum, & portenta: quemadmodum mores, sanctas institutiones, solemnitates in honorem Dei, Mariæ Virginis, & Sanctorum hominum celebratas, quæ conferunt ad pietatem excitandam, Fideles optimis exemplis imbuendos, vel revocandam quorumdam Factorum memoriam, quæ affinia sunt Religioni: sive hæc tacita Ecclesiæ consensione probata sint, sive in Martyrologiis, Breviariis, aliisque ejus usui designatis Libris comprehensa. Quo plane intellectu *Traditiones Ecclesiasticæ* vocari queunt.

Hæ itaque piæ Traditiones argumentum II. III. & IV. Libri sufficiunt. Orsus sum ab Ethnicorum Oraculis, quæ Christi nativitatem præcesserunt; atque istorum Originem, Dæmonisque in eis afflatum expendo. Constituta nempe Patrum de hisce Oraculis Traditione, & multiplici ratione probata, perspicue ostendo, integrum non fuisse Fontanellæ super hac quæstione in partes ire, ejusque opinionem non satis obsequii vetustis Scri-

pto-

ptoribus Ecclesiasticis deferre. Transitum deinde facio ad Sibyllarum Oracula pro nostra Religione, atque argumentis non pœnitendis efficio, Gentilium Vatum istarum carmina, ab Ecclesiæ Patribus laudata, ipsis supposita minime fuisse; & Traditionem istam Criticis regulis conjecturisque confirmo. Libro tandem huic finem impono, perspecta falsitate Oraculorum, quæ Regi Thulis, atque Augusto Imperatori fusa fuisse dicuntur.

Liber III. disputat de Traditionibus, quæ ad Jesum Christum attinent, & de nonnullis ejus Vitæ gestis a Conceptione in utero Virginis usque ad Baptisma. Non satis habeo, trutina diligenti examinare diem & mensem, quibus ex Traditione conceptus fuit; atque an Ecclesia a primis sæculis Festum hoc VIII.Kal. Aprilis celebraverit; sed an etiam Domus, in qua Mysterium hoc summum perfectum fuit, extet nunc Laureti in Italia. Ad hæc sermonem instituto de Traditionibus multis, ad Salvatoris nostri Ortum, Circumcisionem, Magorum cultum ipsi præstitum, ejus in Templum Præsentationem, fugamque in Ægyptum spectantibus.

IV. & postremus Liber lance suspendit Traditiones non paucas, quæ supersunt de Baptismo Jesu Christi, de prodigio primo in Canæ Galileæ nuptiis patrato, de ejus ad Abgarum Epistola, nec non Abgari ad ipsum; denique de Imagine Redemtoris Edessena, deque Simulacro ipsius Paneadis erecto. Ultima cœna, a Christo Domino cum suis Discipulis celebrata, obtulit opportunitatem retractandi duas celeberrimas controversias, nuperis diebus vehementi studio ab Eruditis disceptratas; quarum prima est: utrum Jesus Christus Agnum Paschalem comederit pridie, quam mortem oppereret; altera: utrum Ecclesia Latina perpetuo adhibuerit in Sanctis Mysteriis panem azymum. In utraque mihi visus sum posse Sapientum omnium istorum sententiis nuntium remittere, ut Ecclesiasticæ Traditioni adhærerem. Quamquam etiam omnis Eruditorum turba hactenus crediderit, Græcos ætate omni in pane fermentato rem divinam fecisse; puto tamen neminem moleste laturum, ubi augurer aliquibus conjecturis, Ecclesiam ipsam Græcam sex prioribus sæculis azymi panis usum habuisse, atque hunc immutasse tantum ineunte sæculo septimo.

Cum pariter non pauca apud Antiquos momenta repererim, quibus defenderem Traditionem de usu vestium Sacrarum & peculiarium in Mysteriorum Sanctorum celebratione, e re non esse arbi-

arbitratus sum, illam deserere, etsi Scriptoribus multis arrideat placitum huic oppositum: non tamen propugnare volui, Jesum Christum in Eucharistia instituenda vestimenta mutasse. Pro re nata hujus extremæ cœnæ, verba facio de Hymno, quem cecinit Jesus cum Discipulis suis, ut gratias ageret Patri; mihique simillimum vero fit, præclarum Canticum istud legi capite XVII. Evangelii S. Joannis.

Sive Sancta Jesu Christi Facies, Romæ asservata, impressa fuerit in Linteo, ipsi ad Calvarium eunti, & sub Cruce languenti, a pia quadam fœmina oblato; sive alia plane ratione ad nos pervenerit; illud tamen ratum & constans esse debet, Sanctam Imaginem istam ante annos mille Romæ coli; Summosque Pontifices, firmamque Ecclesiæ Traditionem fateri, illam e Christi vultu expressam fuisse. Explicit Volumen istud quibusdam animadversionibus in Inscriptionem, quæ visitur sub quodam Exemplo hujus Imaginis Salvatoris, quod ad hanc diem extat Monstrolii.

In Calce hujus Tomi accessit Epistola Tournemini Jesuitæ ad me perhonorifice data super controversia, quæ multorum ætatis hujus Litteratorum stilum exercuit, an Jesus pridie mortis suæ Pascha Legis peregerit. Rem nanque istam agit eruditus hic Societatis Jesu Vir Religiosus perspicuitate, accuratione & vi tanta; ut si mea suis argumentis responsa poterunt ipsi facere satis, publicumque suffragium ferre, in spem non mediocrem inducor, ut postrema hæc Operis mei pars utilior aliis futura sit.

Jacta paucis Voluminis totius informatione, propositoque consilio meo, unum est reliquum, ut rationem ostendam, qua illud executus sum. In fronte cujusvis Dissertationis enumero varias de re illa opiniones; Autores recenseo de eadem differentes, & plerumque Libros memini, quos ea de controversia scripserunt. Si quidem Opus meum in manibus tantum versari deberet hominum Litteratissimorum, ab his omnibus abstinuissem; & absque hac, Sapientibus haud ignota, enumeratione, controversiæ caput dijudicare satis habuissem. Sed cum non desint, qui instituti de his haud sunt, quæ utrinque in disputationibus proferri solent, atque ignorant Libros de re tractantes; iccirco visa est mihi methodus hæc ipsis utilitatem allatura; quantumvis nihil prodesset nisi libris cognoscendis, atque, ubi res poscat, consulendis.

Quandoquidem vero sæpenumero, ex principiis & proposito con-

consilii mei, amplecti cogor opiniones, ab aliis Sapientum multorum apprime abhorrentes, nihil prorsus omisi, ut veritati, justitiæ, atque obsequio debitum morem gererem. Veritas me adigere nequit, ut approbem quod æquum mihi non videtur, & scrupulos dissimulem, qui super variis Eruditorum sententiis oriri possunt. Quare ut veritati fasces submitterem, ius esse mihi existimavi, in partes rapi, quamvis aliorum Eruditorum partibus adversentur, & non dubitem ab eis deficere, immo cum illis congredi. Num jure agam, penes Litteratorum Rempublicam judicium erit. Illud saltem pro certo habeo, ipsi persuasum iri, me rectas tantummodo vias & rationes inivisse ad ea statuenda, quæ profero; neque ad alia unquam me recepisse principia, præterquam ad ea, quæ justa, accurata, temperans & æqua Critice requirit. Aliorum opiniones, quanta potui, maxima fide enarrari; studiumque non leve posui, ut Autorum, quos laudo, sensa optime assequerer, & nunquam detorquerem: qua in re sane, ut mihi videor, officii mei conscientia fruor. Postremo loco de Viris Sapientibus summa animi veneratione, circumspectoque judicio pronuncio; & quamvis ipsorum sententiis non semper assentiar, nihil tamen de exquisitæ ipsorum eruditionis fama detractum volo.

TA-

TABULA DISSERTATIONUM
IN REGULAS & USUM CRITICES,
Quas complectitur Tomus Secundus.

LIBER PRIMUS.

De multiplici via, & ratione ad veras, & falsas Traditiones internoscendas.

DISSERTATIO PRIMA.

De Traditionum notione, & divisione. Quonam pacto Ecclesia adversus Traditiones populares semper surrexerit; quasnam adhibuerit rationes, ut ipsarum delectum haberet.

DISSERTATIO II.

De pronunciatis, quibus usi sunt Viri Docti, ut fabulas a Veritate separarent super Actis Martyrum, Gestis Sanctorum, multisque Sanctis Institutionibus.

§. 3.

DISSERTATIO III.

LIBER II.

De Oraculis, quæ Jesu Christi Nativitatem præcesserunt.

DISSERTATIO PRIMA.

Expenditur, nonne Dæmones in Paganorum Oraculis negotium aliquod habuerint.

DIS-

DISSERTATIO II.

De Oraculis Sibyllarum.

DISSERTATIO III.

De Oraculis Regis Thulis, & Augusti Imperatoris.

LIBER

LIBER III.

De Jesu Christo, ab ejus Conceptione ad Baptisma.

DISSERTATIO PRIMA.

De die, & mense, in quibus Christus conceptus est; & num Domus, in qua Mysterium hoc impletum fuit, extet nunc Laureti in Italia.

DISSERTATIO II.

De mense, & die, in quibus Christus natus est; de Praesepe; atque an in illo fuerint Bos, & Asinus.

DISSERTATIO III.

De Circumcisione Pueri Jesu, die ab ejus ortu octavo. 191

ART.II.

DISSERTATIO IV.

De Epiphania, & nonnullis Traditionibus, ad Magos pertinentibus.

§ 4.

DISSERTATIO V.

De Jesu Christi Præsentatione in Templo, ejusque in Ægyptum fuga.

L I B E R IV.

De Jesu Christo, ab ejus Baptismate ad Passionem usque.

DISSERTATIO PRIMA.

De Baptismate Jesu Christi, & de Miraculis Nuptiarum Canæ Galileæ.

§. 2.

DISSERTATIO II.

De Epistolis Jesu Christi, & Abgari; deque Imaginibus Edessæ, & Paneadis.

DISSERTATIO III.

Utrum Jesus Christus Paschalem Agnum in Mortis suæ pervigilio manducaverit.

DISSERTATIO IV.

DISSERTATIO V.

Revocatur ad judicium, utrum Ecclesia Græca perpetuo rem divinam in pane fermentato celebraverit. 400

DISSERTATIO VI.

De Usu Sanctarum Vestium in Mysteriorum Divinorum administratione. 417

ART. II.

DISSERTATIO VII.

DISSERTATIO VIII.

F I N I S.

A N I.

ANIMADVERSIONES IN REGULAS, ET USUM CRITICES.

LIBER PRIMUS.

De multiplici via & ratione ad veras & falſas Traditiones internoſcendas.

DISSERTATIO PRIMA,

De Traditionum notione, & diviſione. Quonam pacto Eccleſia adverſus Traditiones populares ſemper ſurrexerit; quaſque adhibuerit rationes, ut ipſarum delectum haberet.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid piarum Traditionum nomine intelligatur.

INtelligimus hac Traditionis voce Doctrinam, Hiſtoriam, Factum, ſive Conſuetudinem, quæ in hominum animis inſedit, atque ab uno ad alterum oretenus traducta eſt; ſive ad nos uſque deſcendit ope picturarum, imaginum, vel aliorum monumentorum. Quanquam Traditiones origine prima ſcriptæ nequaquam ſint, id nihil obeſt, quominus ſcribi potuerint, atque in Autorum Operibus reperiri, qui temporum conſecutione illarum meminerint, uti nos docent Litteræ Sanctæ: *Scribe hoc ob monimentum in Libro*, *Exodi 17.* dixit Dominus ad Moſen: & Divus Paulus ad Theſſalonicenſes: *Itaque* *2. ad Theſſ. 2.*

Fratres ſtate, & tenete Traditiones, quas didiciſtis, ſive per ſermonem, ſive per Epiſtolam noſtram.

Si Traditiones expendimus, quæ ſpectant ad Religionem quoad diverſum Eccleſiæ ſtatum, quædam attinent ad Legem Naturæ, quædam ad Legem Scriptam, ſive Moſis, quædam ad Legem Gratiæ, ſive Evangelicam. Traditiones autem novi Fœderis tribus generibus comprehenduntur. In priore collocamus Traditiones Divinas; in altero Apoſtolicas; in tertio Eccleſiaſticas.

Tria genera Traditionum.

Eam dicimus Traditionem Divinam, quæ Dogma complectitur, a Jeſu Chriſto Apoſtolis ſuis traditum, & perpetua Eccleſiæ Fide receptum; licet in Libris Canonicis non reperiatur. Exempli gratia: Textum Sacrum cum Veteris, tum Novi Teſtamenti Verbum Dei eſſe: ſeptem extare Sacramenta: Infantes baptizari poſſe: Dei Matrem nunquam a Virginitate defeciſſe, & id genus alia. Traditionum Apoſtolicarum nomine nobis veniunt illæ, quæ ſunt ab Apoſtolis conſtitutæ de Sancto Miſsæ Sacrificio, de Sacramentis, &c. quamvis illas fruſtra in ipſorum Voluminibus requiras. Denique Traditio Eccleſiaſtica inducta fuit a Conciliis, a Pontificibus, ſive ab Epiſcopis, & ſenſim in Legem evaſit; vel laudandus mos eſt, qui ſponte ſervatur, veluti Signum Crucis, Aquæ benedictæ uſus, Cinerum impoſitio, aliique nonnulli.

Porro nobis perſuaſum eſt, præter Traditiones Divinas, Apoſtolicas, & Eccleſiaſticas, eſſe alias quæ medium quaſi locum obtinent, hinc inter Traditiones Apoſtolicas & Eccleſiaſticas, illinc inter Traditiones, quas Critici *Vulgares* appellant. Hæ non ſemel Legi Divinæ adverſas res continent; pietati nunquam proſunt, & plerumque fabuloſæ ſunt.

Traditiones, de quibus agitur in hoc Opere.

His autem vitiis non inficiuntur Traditiones, de quibus in præſens diſputaturi ſumus. Facta nanque ſunt tantummodo hiſtorica, mores, ſanctæ conſuetudines, ſive Solemnitates in Dei, Virginis Deiparæ, vel Sanctorum cultum inſtitutæ, quæ momentum habent ad pietatem excitandam, fideles bonis exemplis imbuendos, aut ad revocanda animo quædam eventa, Religioni affinia, ſive tacita quadam Eccleſiæ conſenſione probata ſint, ſive nobis propoſita in *Martyrologiis*, *Breviariis*, aliiſque, quibus utitur, Libris: quo ſenſu eas vocare poſſumus *Traditiones Eccleſiaſticas*.

Ad pias quoque Traditiones iſtas referendus eſt cultus habitus nonnullis Sanctorum Reliquiis, ſive rebus, ipſorum contactu veluti conſecratis; & adjicienda Mira quædam, ſive Facta extraordinaria, univerſæ Eccleſiæ, aut alicui peculiari Diœceſi ſpectata & cognita.

Conſtat per ſeſe, pias hujuſmodi Traditiones ingenio longe alio eſſe ab iis, quas dicunt *Vulgares*; & multo minoris momenti eſſe, ac Traditio-

nes

nes Apostolicæ & Ecclesiasticæ. Istas constituerunt Pontifices, vel Concilia; illæ vero ad nos manarunt ab Apostolis, vel tanquam organis Spiritus Sancti, si ad Fidem & mores optimos pertineant: vel tanquam Episcopis & Pastoribus Ecclesiæ, si ad quasdam consuetudines spectent, uti Missarum ceremonias, Sacramentorum administrationem, jejunium Quadragesimæ & Quatuor Temporum. Verum piæ Traditiones paullatim invectæ sunt, Christianorum animis inhæserunt, ab uno ad alterum traductæ fuere, donec illas Scriptor aliquis Litteris consignarit.

Consilium de Traditionibus ipsis.

Non est quidem consilium meum, pias hasce Traditiones ita propugnare, ut contendam, a vero abesse semper illorum opinionem, qui ipsis adversantur. Id unum in animo est, ostendere nimirum, pias istas Traditiones, quæ admitti & rejici possunt Fide & bonis moribus intactis, quadam præfulgere specie veritatis, ut eas suscipere possimus, atque sententiam faventem ipsis, magis respondere Ecclesiæ sensis, & æquitati: pietate nanque Christiana cogimur, eas potius sequi partes, a quibus Ecclesia est, quam nonnullorum Criticorum, qui pias Traditiones ad fabulas amandant. Illud certe ratum habemus & constans, ita se gerere, minoribus admodum incommodis obnoxium esse, quam Sanctis istis consuetudinibus obsistere, easque tanquam superstitiosas aut vanas rejicere: quandoquidem hoc germanis quoque officit Traditionibus, & venerationem minuit præstandam moribus illis, quos vel tacite probat Ecclesia; licet eos, uti observationes saluti æternæ necessarias minime proponat.

ARTICULUS II.

Efficitur argumentis, pias extare Traditiones.

DUo sane sunt, quæ satis differunt inter sese: fateri in universum, pias quasdam extare Traditiones; & sententiam dicere singillatim de Sanctarum istarum consuetudinum veritate aut falsitate. Quanquam etenim hæ Traditiones omnes, seorsim acceptæ, fines non transgrediantur similitudinis cum vero; possumus tamen certo, ut sunt humana, scire, id extare Traditionum genus, immo hujus rei evidentiam quandam Demonstrationi proximam comparare.

Conditiones pro evidentia rei.

Quo autem id præstet evidentia, tria hæc complectatur necesse est: 1. Lance suspensis ab homine nulli parti addicto, atque intelligentia prædito, omnibus ejus adjunctis, ita illum de re quapiam persuadet, ut quæ-

cunque in eam objecta sunt, nihil animum ab hac persuasione removeant. 2. Hujusmodi debet esse evidentia hæc, ut factum controversum inficiari nemo possit, quin in consecutiones incidat, cuique rem integro animo & citra præjudicium excutienti manifeste absurdas existimandas. Demum comprehendat quidquid requiritur, ut principiis inconcussis concludamus, rem ita esse, & difficultates omnes in eam jactas solvamus.

Si diligenter examinabit quis a nobis statim dicenda de sequentibus duabus propositionibus tum pro ajente parte, tum pro negante; facile admodum ratum habebit & firmum, pias Traditiones evidenter extare. Perpendamus itaque quæ sequantur, cum supponimus, pias Traditiones existere; cumque negamus.

PROPOSITIO I.

Extant piæ Traditiones.

HÆc consequuntur propositionem istam, ubi veritatem enunciare ponamus. 1. Qui ab ea sunt, pio respondent Ecclesiæ consilio; quæ sustinet mores istos Sanctos, eosque Fidelibus hominibus in Libris, quibus utitur, exhibet. 2. Honorem indicant & reverentiam antiquitati colendæ tributam; Autoribus Ecclesiasticis, a quibus ad nos migrarunt, earumque memoriam nobis servarunt; Patribus & Decessoribus nostris, qui Sanctas institutiones istas religiose custodierunt. 3. Idonei sunt ad tradendam Historiam Ecclesiæ integram, & omnibus suis partibus expletam; quoniam non levem ejus partem efficiunt Traditiones istæ.

Quod eorum est, qui pias istas Traditiones oppugnant: 1. non videntur satis morem gerere Patribus Ecclesiæ, Episcopis, aliisque Scriptoribus, a quibus illas accepimus. 2. Præjudicium sui longe firmissimum in aliis creant: se videlicet non satis credere: adeoque ad aliud vituperandum extremum vergere, eorum viæ & rationi oppositum, qui nimis credunt. 3. Decrunt semper particulæ non leves Historiæ Ecclesiasticæ, ubi sustulerint pias opiniones, in ea necessario collocandas, quod imposterum demonstrabimus. Interim ad alteram Propositionem transitum facio.

PROPOSITIO II.

Nulla est pia Traditio, quæ falsa aut superstitiosa non sit.

ETiamsi vera esset hæc propositio: 1. Piarum Ecclesiæ Traditionum defensores non erunt reprehendendi, aut nimium credulis accensendi; quo-

quoniam Sanctas hasce exercitationes recipiunt, non quidem vulgi sermonibus, & nullo argumento ducti, sed æquis rationibus excitati, & momentis a nemine, qui regatur æquitate, contemnendis. 2. Nihilo magis læditur pietas ipsorum; quandoquidem eas non audiunt, tanquam Fidei capita, resque æternæ saluti necessarias; sed instar Sanctarum Institutionum, pietati fulciendæ idonearum, quanquam in ipsis revera sita non sit. Denique id genus hominum haud est inter superstitiosos adscribendum, præterquam ob fidem piis istis Traditionibus habitam, quoties in probatissimis habent multa historica facta, portenta alicujus Sancti meritis a Deo patrata, & quædam ex eorum Gestis loca, quæ minus credibilia videntur. Porro nihil est in hoc cultu a ratione abhorrens, quippe qui nititur legibus prudentiæ, iis obsequium deferenti, qui ad nos hæc traduxerunt, quibusque citra omnem dubitationem multa fuerunt in caussa, ut illa in antecessum diligenter excussa propagarent: licet, ut pote homines, in rebus hujusmodi falli potuerint. Quapropter non est illorum cultus appellandus immoderatus & supervacaneus, ubi verum esset: *nullam extare Traditionem piam, quæ falsa aut superstitiosa non sit.*

Eadem admissa Propositione consequens est: 1. Viros Litteratos ejus propugnatores cogi posse, ut profiteantur, nullum repertum iri ex Patribus, aut Scriptoribus Ecclesiasticis, qui nimium credulis aut superstitiosis annumerari non mereatur, quemque in eo criminari non possimus, quod nos in errorem induxerit; siquidem Scriptis suis plerasque Traditiones istas nobis reliquerunt, & tanquam satis constituta commendarunt. 2. Postremorum Sæculorum Criticis, qui piis Traditionibus magis adversari videntur, cautum erit, ne unquam ad confirmanda innumera Facta historica argumento innitantur, e piis opinionibus istis depromto: quod millies facere non dubitant. Necessum tandem erit, eos ex Operibus suis delere particulas haud parvas, quibus constant, uti deinceps ostendemus.

Quibus præjactis, nonne propositiones duæ, hactenus a nobis roboratæ, ingerunt animo speciem sui claram & distinctam, evidentiam scilicet, quæ Traditiones pias, huic Operi propositas, existere planum facit?

Alia item argumenta, quæ necessitatem evincunt affirmandi, pias Traditiones extare, require in priore Animadversionum Volumine Dissert. 7. art. 8. §. 1. & 2.

Evidentiæ vocabulo intelligo illam, quæ vim affert necessario iis, quibus rite proposita est, ut facto assentiantur, in cujus argumentum hæc producitur evidentia. Non videtur itaque minus evidens, fieri non posse, ut Historia Ecclesiastica discerpta non sit, aut existat quoad Facta hi- *Consectutionis evidentia.*

sto-

ſtorica complura, Acta nonnulla Martyrum, Geſta Sanctorum, Miracula, & Reliquias; ubi rejiciantur piæ Traditiones, de quibus in præſentia: quam evidens ſit apud Geometras: *Cum res æquales dividuntur in partes æquales, quæ ſuperſunt æqualia eſſe*. Neque item inde conſequitur, eadem ratione falli neſcia certos nos eſſe poſſe de veritate Propoſitionum Moralium, atque ſumus de veritate Propoſitionum documentis Mathematicis demonſtratarum; quamvis utrinque æqualis eſſe poſſit evidentia. In Demonſtratione accurata enunciationes præpoſitæ ejus naturæ ſunt, ut concluſionem procul dubio certam efficiant. In probationibus vero Moralibus enunciationes præpoſitæ hujuſmodi ſunt, ut conſecutionem ſimiliter citra erroris periculum certam reddant & exploratam: eo nimirum, ut ipſi abſque ulla æqua dubitatione acquieſcere poſſimus, etſi mathematica accuratione deducta non ſit. Duæ igitur Propoſitiones diverſæ eodem evidentiæ gradu præſtare poſſunt, ſcilicet utrique poteſt animus eadem facilitate ſe dedere: tametſi, ut ſunt ex principiis diſſimilis generis depromtæ, diſſimiliter quoque certæ eſſe poſſint. Quamobrem idem evidentiæ modus in duabus propoſitionibus non unius naturæ haud conficiet, eodem illas modo certas eſſe.

Mihi viſum eſt, oportere hucuſque intendere argumentum probans extare Traditiones pias: licet etenim certum moraliter ſit nobis tantummodo, & indubitate, non vero ab omni falſitate repugnans, inſtar Demonſtrationis Mathematicæ; nihiloſecius cum principia, oſtendentia pias Traditiones extare, æque ſint evidentia, atque ſunt principia Demonſtrationum, ſufficere pariter debent argumenta æque evidentia. Ex hac univerſa ratiocinatione elicere poſſumus, quæ ſequuntur, Corollaria.

COROLLARIUM I.

Conſtat, jure non agere Criticos, ubi rejiciunt pios, quos expendimus, Uſus ſine concluſo ipſorum falſitatis argumento.

COROLLARIUM II.

Liquet, Magnum Criticorum Principium mere per ſeſe ruere: nimirum admittenda non eſſe Facta hiſtorica, pro quibus teſtimonium non dicant Autores ejuſdem temporis, aut qui vixerint centum, aut circiter ducentis, poſtquam res accidit, annis.

Co-

COROLLARIUM III.

Perspicuum est, Criticos non posse incommoda maxima evadere; quorum aliqua duabus positionibus antea factis indicavimus, cetera deinceps indicaturi sumus.

COROLLARIUM IV.

Patet, uberes colligi fructus, nullumque impendere discrimen suscipienti observantiâ multâ Sanctos istos mores, postquam illos ad Critices moderatæ regulas exegerit.

ARTICULUS III.

De divisione piarum Traditionum Ecclesiæ.

CUm omnes Traditiones istæ ingenti sint numero, nulloque pene junctæ inter se nexu, multi negotii res esset earum genera singillatim afferre. Nihilominus ut ullus iis quoque insit ordo, & ad classem aliquam redigantur, locus est illas considerandi, 1. quod attinet ad Ecclesias, quibus acceptæ sunt: quo sensu Generales dici possunt eæ, quas universa Ecclesia complexa est. Exemplo sit, Sanctos Joachimum & Annam Deiparæ parentes esse; hujus corpus & animam cœlos conscendisse; S. Josephum Virginitatem servasse; Magos Jesum Christum adorasse Betlehemi ante Purificationem; eosque Reges fuisse. Peculiares autem censendæ sunt Traditiones, quas hauserunt quædam Ecclesiæ singulares, uti Carnotensis, quæ ostentat Indusium Beatæ Virginis Mariæ; Ambianensis partem Capitis S. Joannis Baptistæ; Vazatensis partem sanguinis S. hujus Præcursoris; Vindocinensis Lacrymam Jesu Christi; Ægentoliensis Vestem inconsutilem.

In alia classe recensere possumus pias istas Traditiones secundum Libros, apud quos leguntur. Aliquarum mentio fit in Operibus Patrum, Historicorum Ecclesiasticorum, Autorum de Gestis Martyrum & Sanctorum. Alias reperire est in Libris Ecclesiæ usui designatis. Ego sane multus ero in illustrandis illis, quarum meminerunt *Pontificale Romanum*, *Martyrologium*, *Missale*, & *Calendaria*; nihil vero sollicitum me habebunt Traditiones

tiones Eccleſiarum ſingularium; quarum tamen aliquam ex celebrioribus, pro re nata Critica lance ſuſpendam.

Materies quoque, ſive argumentum piarum Traditionum tertiam quandam claſſem efficere poſſunt. Quædam nanque ſunt, 1. Facta tantummodo hiſtorica, uti S. Jacobi in Hiſpaniam iter; adventus ſeptem Epiſcoporum in Gallias a primo ſæculo; S. Mariæ Magdalenæ, & Sociorum ejus in Provinciam; an tres, an vero una tantum fœmina hoc uſa ſit nomine.

Secundo Martyrium & Hiſtoria de Geſtis nonnullorum Sanctorum ſpectat ad pias Traditiones. An Apoſtoli omnes ex. gr. & Pontifices priorum ſæculorum ſanguinem pro Chriſto fuderint; num S. Joannes Evangeliſta in ferventis olei lebetem immiſſus fuerit; nonne Acta S. Clementis Papæ, & S. Theclæ, edita a Baſilio Seleucienſi, Mariæ Ancillæ legitima ſint, an vero ſuppoſititia.

Tertio Feſta & Solemnitates inſtitutæ pro celebrandis Myſteriis Jeſu Chriſti, Virginis Deiparæ, Apoſtolorum, Martyrum, aliorumque Sanctorum. Hoc numero habeto, utrum celebranda ſit Conceptio Jeſu Chriſti in utero Matris octavo calendas Aprilis, & Ortus octavo calendas Januarii; utrum agendum ~~Epiphaniæ Feſtum~~ octavo idus Januarii. Demum Mira, Prodigia, Viſa, Revelationes nonnullis Sanctis tributæ; nec non exuviæ ipſorum, quas poſſidere aliqui credunt; Inſtrumenta Paſſionis Jeſu Chriſti; ipſius imagines, veſtes, reſque aliæ quibus uſi ſunt Virgo Mater, aut Sancti, partem non levem efficiunt piarum Traditionum.

Revocare quoque poſſumus ad trutinam pias Traditiones ex tempore, quo in vivis fuerunt Viri, rem in illis habentes; quo facta inciderunt, quove cæptum eſt eis litteris commendare. Hac porro via & ratione incedam in hoc Opere, aggreſſus ab iis, quæ pertinent ad Jeſum Chriſtum, pergam ad illas, quæ ſuperſunt nobis de Maria Virgine, de Sanctis Joſepho, Joanne Baptiſta, Apoſtolis, & item de reliquis.

Verumtamen ab hac ſectanda lege me abſolvam, quoties aliter poſtulabit rerum nexus. Quemadmodum diſputans de piis Traditionibus ſuper Vita & Morte Jeſu Chriſti, de illis agam, quæ attingunt veſtes ejus, imagines, domum, in qua natus eſt, quæque in præſentiarum jacet in Agro Lauretano: quamquam Traditiones iſtæ multo ſint recentiores.

Factum & Jus conſideranda ſunt in Traditionibus.

Antequam Articulo iſti modum impono, juvat animo repetere, poſſe nos duo in piis iſtis Traditionibus animadvertere, Factum, & Jus: nimirum pleriſque in univerſum acceptis, non parum cum Fide negotii eſſe. Piæ Traditiones, quæ attinent ad cultum Sanctorum, Imaginum, Reliquiarum, ad habendam miris rebus fidem, atque ad poteſtatem Eccleſiæ ſuper

super Institutione Festorum, Solemnitatum, & Ceremoniarum: hæc universa sunt rei Dogmaticæ, neque possunt in controversiam vocari, nisi collato cum Hæreticis consilio, qui observationes istas in superstitiosis habent, cultumque a Gentilitate non abhorrentem. Factum vero illud tantum complectitur, quod in piis Traditionibus est Historicæ facultatis. His itaque finibus Animadversiones meas hac de re circumscribo.

Neque etenim urget modo Heterodoxos insectari, piarum Traditionum adversarios, quatenus ad Fidem spectant, atque optimos mores. Jandiu eorum turba, qui Controversiis elucidandis insistunt, statuerunt adversus illos honorem Reliquiis, Sanctis, eorumque Imaginibus exhibendum: & millies convicti sunt, Ecclesiæ potestatem esse instituendi nova Festa, aliasque id genus Solemnitates. Propositum itaque nobis est investigare: nonne miraculum hoc singillatim, hæc Reliquia, mos hic, Solemnitas ista, pia isthæc opinio satis habeat testimonii & firmitatis: an Traditio de ea nobis relicta sit solida, quantum interest esse: num Facta hæc tantum historica, quæ per manus hominum ad nos usque devenerunt, probabilitate polleant ad rectæ Critices regulas exacta, ut illis assentiamur, & fovendæ Christianorum pietati objici possint, quin ipsis credentes nimiæ credulitatis, & superstitionis redarguantur: itemque utrum æquius sit illa amplecti, quam rejicere.

Lectoris judicium sit, pronunciare, nonne Viri postremorum sæculorum sapientes, quis visum est, ipsorum referre in pias Traditiones istas insurgere & decertare, majus sibi fundamentum sternant, ac Fideles, obsequenti illas animo suscipientes, respondentesque consilio Ecclesiæ, quæ id rerum genus in medium affert, ut suorum pietatem excitet, tanquam instrumenta sensibus obnoxia, quæ pias animi affectiones in officio contineant; non tamen extorqueat ab ipsis Fidem eandem, ac flagitat rebus, Religionem & mores optimos attingentibus.

ARTICULUS IV.

Obstitit Ecclesia semper Traditionibus Vulgaribus.

INfinitum moliretur Opus, qui aggrederetur universas colligere Fabulas, narrationes de arbitrio confictas, & deliramenta, quæ sæculorum omnium intervallo in Ecclesiam universam irruperunt.

Ab ignorantia, mendaci studio, vanitate, calumnia, eademque avaritia, ingenii humani imbecillitate, & pietate nimia tot perturbationum *Origo Historiarum falsarum.*

origo petenda est. In cujus vitii crimen veniunt Hæreticorum & Schismaticorum calliditas, veterum Monumentorum, & Librorum Ecclesiasticorum jactura, non secus atque suppositio tot Factorum historicorum, Operumque tenebricosorum, quæ ab Ævis primis prodire cognoscimus; tempora demum incommoda, bella, Urbium & Provinciarum devastatio, confusiones in Ecclesia partæ ab improbitate Gentilium & rabie Tyrannorum, qui Christianorum ossa Judæorum ossibus permixta tumulabant, ne internoscerentur, uti narrat Sanctus Ambrosius de Sanctis Vitale & Agricola: *Sepeliebant Judæorum solo, inter ipsorum sepulcbra*; & Juliano exprobrat Nazianzenus, ipsum videlicet in Religionis contentum miscenda jussisse Ossa Christianorum cum Ossibus hominum impiissimorum.

Orat. in Julianum.

Nos docet Sozomenus, Reliquiis Sanctorum Nestali & Zenonis interjecta fuisse ossa asinorum, aliorumque animalium, ne colligi potuissent: qua de re Martyrum nomina, & loca in quibus humati erant, Christianos latebant, quod de sancto Gervasio sermonem habens, animadvertit idem Ambrosius. Universa hæc incommoda, aliaque id genus innumera non parum contulerunt, ut cogeretur fatalis & copiosa strues sermonum vulgarium, fallacium Traditionum, & Reliquiarum veris suppositarum, aut de quibus merito suspicari possimus.

Sozomenus l. 5. cap. 8.

Ambros. ep. 5.

Tametsi consuetudo eruendi Sanctorum corpora, in membra discerpendi, & huc illucque amplioris cultus gratia transferendi, obtinuerit ubique a IX. sæculo deinceps, incœperat tamen circiter septimo. Compertum nanque ex Historia est, a S. Uvenio sublatum fuisse corpus S. Marculphi Abbatis Nannetensis; a S. Elojo erutum & translatum illud S. Quintini; ab Ausberto Episcopo Rothomagiensi, & Sancti Uvenii successore, effossum corpus S. Uvenii; itemque a Sancto Auschaldo Episcopo Pictaviensi S. Legerii; & a S. Ildephonso S. Leucadiæ. Quæ, inquam, consuetudo cum primum invaluit, statim undique falsa Sanctorum Acta, & Historica Gesta prodire visa sunt, fictitiorum Miraculorum numerus auctus est. Ardor possidendi Sanctorum exuvias eo duxit homines, ut multas configerent, & novos in dies Martyres, novosque Christi Confessores proferrent. Ad extremum propagari cœperunt Visa plurima, cognitiones a Deo immissæ, Traditiones spuriæ, rumores vulgi, pietatis sive obtentu, sive exercitatione.

Verum Ecclesia & Pastores assidue super Jesu Christi grege vigilias exercentes, quo illum ab hostium insidiis in tuto collocarent, conatus omnes eo contulerunt, ut se interponerent, quominus effunderetur in dies virus erroris & mendacii fatale: neque ullum tot malis tutius remedium excogitarunt, quam si potestate uterentur, sibi a Deo concessa; ut torrentis hujus vel rapiditatem sustinerent, cum non possent cursum penitus cohibere.

Vigilantia Conciliorum, & Pastorum.

A pri-

A primo sæculo Presbyter quidam plus æquo credulus consilium cœpit scribendi mendaces Apostolorum Historias, & Romanensem quandam confecit fabellam de Sanctorum Pauli & Theclæ itineribus & eventis. Cujus sceleris convictus coram S. Joanne Evangelista, fassus est, se id amore & charitate in Paulum admisisse, ut eatenus mentiretur. Sanctus vero Apostolus, uti accepimus a Tertulliano & Hieronymo, Presbyterum hunc, monimentum Ecclesiæ futurum, interdixit, & de Sacerdotio dejecit. *Tertul. lib. de Bapt. Hier. de Script. Eccles.*

Narrat Sanctus Optatus, reprehensam a Diacono Ceciliano Matronam Carthaginensem, quod oscularetur ossa Martyris cujusdam, nondum ab Ecclesia probati.

Non pauca Concilia Canones ediderunt, quibus obessent, ne fideles homines hac in re hallucinarentur. Synodus Laodicena, quam existimat Binius S. Sylvestri Pontificis tempore celebratam, anathemate ferit Christianos, honorem falsis Martyribus exhibentes: *sint anathema, qui ad Pseudo-Martyres accesserint*. Item Concilium Carthaginense, anno 398. coactum, improbat Altaria omnia, quæ potuerint erigi ex quorundam visis & somniis; statuitque demolienda illa, sub quibus Corpora & Sanctorum exuviæ non requiescunt. * *Concil. Laod. Can. 34.*

Sanctus Martinus evertit Altare cujusdam Martyris, de cujus vita & interitu nihil constabat. Narrat S. Gregorius Turonensis, restitisse S. Gregorium Lingonensem cultui exhibito Reliquiis S. Benigni Divionensis; quippe putabat illud esse Pagani corpus: donec certum habuit ossa illa Sancti hominis fuisse. Ab eodem Gregorio accepimus, Raguemodum Episcopum Parisiensem in carcerem conjecisse Heremitam quendam *Desiderium* nomine, quod nimirum mendaces Reliquias distribueret. *Sulp. Sev. in Vita S. Mart. c. 8. S. Greg. Tur. de Glor. Mart. c. 52.*

Patres Concilii Constantinopolitani, anno 692. congregati, supplentes Canonibus suis V. & VI. Conciliis Œcumenicis, quodque propterea *Pentecton* appellatur, igne absumenda sanxerunt falsas omnes Martyrum Historias, quæ a veritatis, ajunt, hostibus commenta sunt, vel ut probro essent Martyribus, vel ut ad Infidelitatem traducerent eos, qui illarum Lectioni intererant: immo anathemate plectunt universos, a quibus recipiantur, quique ipsis fidem adhibeant. * *

Concilium Romanum anni 945. sub Zacharia Pontifice, ut sacrilegam *Act. 5.*

* *Omnino nulla memoria Martyrum probabiliter acceptetur; nisi uti corpus, aut aliqua Reliquia sunt, aut origo alicujus habitationis, vel possessionis, vel passionis fidelissima origine traditur. Namque per somnia, & per inanes quasi revelationes quorumlibet hominum, ubicumque constituuntur Altaria, omnino improbentur*, Conc. Carthag.

* * *Quæ a veritatis hostibus falso conficta sunt Martyrum Historiæ, ut Dei Martyres ignominia afficerent, & qui eas audituri essent, ad infidelitatem deducerent, in Ecclesia non publicari jubemus, sed eas igni tradi. Qui eas autem admittunt, vel tanquam veris iis mentem adhibent anathematizamus*. Conc. Quin. sext. in Trullo Can. 63.

damnat Orationem Clementis & Adalberti, qui Urielem aliosque falsos spiritus, tanquam bonos Angelos invocabant. Canon vero 42. Concilii Francofordiensis, anno 794. celebrati, super hac re animadversione dignum est. Cautum est hoc Canone, ne honore afficiatur, aut invocetur Sanctus ullus, sive memoria ejus colatur; antequam illum Ecclesia receperit, & Martyrii ejus Acta probarit. *

Paullo post tale quoddam Decretum protulit Carolus Magnus, sive potius jussit, servandos integerrime Canones Concilii Africani, prohibentis cultum Martyrum, qui incerto sunt nomine. **

Præterea multarum Synodorum aliarum Canones sæculis insequentibus editos; quique non secus atque recensiti firmo esse possent argumento, obstitisse semper Ecclesiam vulgaribus opinionibus; & nulla in re sibi pepercisse, ut ipsarum propagationem intercluderet; quin usam fuisse semper aptissimis & validissimis rationibus, ut pias Traditiones, & populares internosceret.

ARTICULUS V.

Quas adhibuerit Ecclesia vias & rationes, ut piarum Traditionum, & vulgi rumorum delectum haberet.

Ratio prima. MOdus primus, quem hac de re adhibuit Ecclesia, ut hoc discrimen faceret, pertinet ad Moderationes multas, quibus veros & falsos Matyres dignosceret; quapropter accurata Regesta descripsit; Scriptores statuit, qui colligerent, aut ipsorum Acta conscriberent, quæque jam corrupta erant, reficerent.

Instituti sunt Notarii. Sanctus Pontifex Clemens passim censetur Autor laudandæ hujus Institutionis, primo sæculo exeunte. Statuit siquidem, septem Notarios, sive Scriptores, quorum singulis duas Urbis regiones designavit, ut Acta congregarent, & in album redigerent eorum omnium, qui pro Jesu Christo mortem oppetierant. Quinquaginta post annos S. Fabianus Papa septem delegit Subdiaconos, qui septem Notariis invigilarent, queis incumbebat

* *Nulli novi Sancti colantur, aut invocentur, nec memoria eorum per vias erigantur; sed hi soli in Ecclesia venerandi sunt, qui ex auctoritate Passionum & Vitæ merito electi sunt.*

** *Item in eodem* (Concilio Africano) *ut falsa nomina Martyrum, & incerta Sanctorum memoria non venerentur.* Adrianus Pontifex in Epistola ad Carolum Magnum, Decretum edidit simillimum, depromtum ab eodem Concilio Carthaginensi, celebrato anno 401. post Stiliconis Consulatum.

accu-

accurate & fideliter Martyrum Acta cogere, & scriptis mandare. Hic mos nondum obsoleverat in Ecclesia Romana seculo IV. quo tempore solebant e Provinciis Romam mittere Acta Martyrum, ut in ordinem & Collectionem aliorum inserrentur, postquam a Pontificibus expensa fuerant. *Act. Vig. Trid. apud Mabill. sæcul. 5. præf. num. 93.*

Extat Canon Concilii Illiberitani, anno 305. secundum aliquos regnante Marcello Pontifice coacti, secundum alios vero similius ante S. Cypriani tempora, quo decretum est, imposterum nullas receptum iri Martyrum Reliquias, quæ in antecessum ab Episcopis non sint probatæ.

Gelasius Pontifex Decessorum suorum ardore animatus, rationem aliam cogitavit, qua infinitas Traditiones mendaces ictu pene uno deleret. Concivit nanque Romæ, V. Ævo labente, Synodum, qua celebre Decretum edidit damnans magnum Operum fabulosorum numerum, quæ ubique terrarum propagata fuerant de Vita Jesu Christi, Virginis Deiparæ, Apostolorum, Martyrum, aliorumque Sanctorum; & innumeris falsis Traditionibus conserta erant. * *Ratio altera.*

Sub exitum sexti sæculi ad duos alios modos Patres confugerunt. Primus refertur in secondo Concilio Cæsaraugustano, anno 592. celebrato, quod edicit igne probandas Reliquias ab Episcopis Arianis acceptas: *Reliquiæ de Ariana Hæresi in quibuscunque locis inventæ, delatæ ad Episcopos, igne probentur.* Tum etenim temporis existimabant, oportere citius falsas Reliquias igni tradere, quam dubias publicæ venerationi proponere. *Ratio tertia.*

Experimentum hoc situm erat in veris Reliquiis habendis iis, quæ ignem evadebant; fallacibus autem censendis, quæ in cineres resolvebantur. Porro cum probatio isthæc singularis sit, videaturque tentare Deum, atque ab illo mira facta repetere; fortassis *igne probentur*, significat tantummodo, falsas Reliquias *in ignem consumendas ejici* consuevisse. Gregorius certe Pontifex modo hoc altero usus est. Cum etenim Reliquiarum translatio in caussa esset, cur mendaces etiam haud raro fidelium cultui exhiberentur; Pontifex hic, consultus de Reliquiis incerti Martyris cujusdam, nomine Sixti, qui in Anglia colebatur, jussit Sancto Augustino, Regionum illarum Apostolo, eas recondi, & nullo modo in publicum exponi. Cujus S. Doctoris responsum plura complectitur animadversione dignissima, quibus certiores efficimur, quot adhibitis cautionibus Sancti alicujus Reliquiæ tum admitterentur. Opus namque 1. erat, ut Miracula præcessissent. 2. Ut testes fide digni confirmarent, illum Martyrem

* Habeto Decreti verba: *Secundum antiquam consuetudinem singulari cautela in Sancta Romana Ecclesia non leguntur Gesta Sanctorum Martyrum, quia & eorum qui scripsere nomina ignorantur; & ab Infidelibus aut minus apte, quam rei ordo fuerit, scripta esse putantur; sicut cujusdam Quirici, &c.*

esse.

esse. Æqui sane & boni faciet, Lector, nos integrum hic Gregorii locum subjicere. *

Quarta Ratio. Apotheosis.

Non poterat autem Ecclesia accommodatiorem modum amplecti, ut falsis Traditionibus, & vulgi opinionibus frenos injiceret, quam novas condere Leges pro authentica Sanctorum receptione, utque eorum numero accenserentur, quos cultu publico donare solet Ecclesia; quodque deinceps vocatum est *Canonizatio*.

In tres ætates partiri commode possumus ritum Ecclesiæ referendi homines in Fastos Sanctorum. Prior perseveravit ab eo tempore, quo Religiosus honor Martyribus constitutus est ad decimum usque sæculum. Secunda ad Ævum Alexandri III. qui in Petri locum suffectus est anno 1159. Postrema tandem ab hoc Pontifice ad nos.

Modus adscribendi Sanctorum ordini simplicissimus erat primis Ecclesiæ sæculis, facillimus, & modico confectus apparatu. Initio Martyribus tantum patebat, deque accuratione in rem hanc adhibita judicium habere possumus ex diligentia, qua Ecclesia Romana & Præsules colligebant nomina eorum, qui pro Christo martyrium sustinebant, ejusque adjuncta. Quare integrum non erat, collocare in Dypticis sacris, neque memoriam colere Martyris alicujus in sancto Sacrificio, qui vindicatus publice non fuisset, ejusque cultus non probatus & fultus auctoritate Episcopi, aut ejus Synodi.

Consequentibus temporibus majora provisa sunt ad Sanctorum Apotheosim. Pontifex in Aula Lateranensi Concilium habebat Episcoporum Presbyterorum, Diaconorum, & Cleri Romani; legebantur Gesta & mira facta Viri sancti concione frequenti; quod si prodigia extra omnem controversiam posita erant, & testibus ocularibus confirmata, ex adstantium votis Pontifex sancti hominis memoriam consecrabat. ..

Postremis autem diebus aliæ sunt additæ solemnitates, quas inter eminet relatio in cœtum Beatorum. Hæc est provisio quædam, aut dispositionis genus ad generalem Apotheosim; qua peracta licet nobis Sanctum virum, de quo agitur, cultu prosequi in Ecclesia quadam singulari, aut regione, vel Familia universa religiosa. In consuetudinem pariter venit, ne agatur de Sanctorum Apotheosi, nisi magno interjecto temporis spatio, ad veritatem certius inquisitionibus severioribus illustrandam. Quæ viæ & rationes expurgandi Divorum cultum in Ecclesia, non modo paullatim coercuerunt licentiam immoderatam augendi numerum Sancto-

* *Si corpus, quod a populo cujusdam Martyris esse creditur, nullibi illic miraculis coruscat, & neque aliqui de antiquioribus existunt qui se a parentibus passionis ejus ordinem audisse fateantur: Reliquiæ seorsim condendæ sunt, ut locus, in quo præfatum corpus jacet, modis omnibus obstruatur; nec permittatur populus certum deserere, & incertum venerari.* Greg. l. 12. Epist. 31. inter Mag. 9.

rum

rum ignotorum; miracula & rumores populorum de ipsorum cultu; sed contulerunt etiam ad multorum falsitatem aperiendam, quorum memoria abolenda erat; atque ad plurimas Traditiones fabulosas a germanis distinguendas.

Emendatio Librorum Ecclesiasticorum.

Non satis tamen erat, Ecclesiam, aggere quodam extructo, Traditionum vulgarium torrentem cohibuisse, nisi Libros ejus usui designatos ab illis vindicasset, quæ in eos irrepserant sive temporum injuria, sive illorum negligentia, qui preces in Ecclesia recitandas digesserunt: id autem sapienter admodum præstitum est a prioribus Ecclesiæ sæculis. Statuit Concilium Milevitanum secundum Canone duodecimo, dicendas Preces esse, Orationes, Missas, Præfationes, Commendationes, & Manuum impositiones, quibus Concilii alicujus suffragium accesserit; cavetque ab aliis omnibus, nisi proponantur a Viris Doctis, & Synodo probentur; veritum ne imprudentiæ aut inscitiæ caussa, quid pium Fidei adversum in illas subrepat. *

Conc. Milevi Can. 12.

Idem provisum est in sæculis posterioribus, maxime vero in postremis, quæ majori excelluerunt studio ablegandi a Libris Ecclesiasticis innumeras mendaces Traditiones, rumoresque vulgi, quos barbaræ ætates invexerant. Extat præclara hac de re moderatio in Concilio Senonensi, habito anno 1528., in quo jubentur Episcopi diligentem ad trutinam revocare Breviaria, Missalia, Antiphonalia, & Legendas Sanctorum, ut queant inde vel supervacanea, & Ecclesiæ indecora summovere, vel quæ videbuntur, adjungere. **

Conc. Senon. c. 21.

Concilium Coloniense anni 1536. Decretum sanxit satis simile Senonensi. *** Post Tridentinam autem Synodum Ecclesiæ peculiares incubuerunt, ut Libros Ecclesiasticos, quibus utebantur, expurgarent; vixque manavit Concilii illius imperium de reficiendis Breviario, Missali, aliisque Ecclesiasticis Libris, indicta statim sunt in Galliis & alibi non pauca Concilia Provincialia, quæ leges multas condiderunt, ut exterminarent a Libris Ecclesiæ quidquid precum Ecclesiasticarum gravitatem dedecebat.

Conc. Trid. Sess. 28.

* *Placuit etiam & illud, ut preces, vel orationes, seu Missæ, quæ probatæ fuerint in Concilio, sive Præfationes, sive commendationes, seu manuum impositiones ab omnibus celebrentur: Nec aliæ omnino dicantur in Ecclesia, nisi quæ a prudentioribus tractatæ, vel compositæ fuerint in Synodo: ne forte aliquid contra Fidem vel per ignorantiam, vel per minus studium sit compositum.* Conc. Milev. can. 12.

** *Diœcesani statim post dissolutum præsens Concilium diligenter visitabunt Breviaria, Missalia, Antiphonalia, ac Sanctorum Legendas; & quæ deprehenderint in illis superflua, aut non satis pro Ecclesiæ dignitate convenientia, ipsi continuo tollent, & resecabunt; & quæ viderint necessaria, adjicient.* Conc. Senon. cap. 21.

*** *Videbimur enim opera pretium facturum, si Missalia perinde, atque Breviaria pervideri curemus; ut amputatis tantum superfluis, & quæ superstitiosius inventa videri possunt, ea tantum quæ dignitati Ecclesiæ, & priscis institutis consentanea fuerint, relinquantur.* Conc. Colon. c. 11.

An-

Anno 1583. tria Concilia celebrata sunt, primum Rhemis, alterum Burdigalæ, tertium Turonis, quæ tamen præcesserat Rothomagense, anno 1581. congregatum, cujus sensa videntur consilii plenissima. *

Tacitus prætermitto Concilia Provincialia Brugense, Narbonnense, & alia nonnulla, quæ Decreta protulerunt Rothomagensi affinia. Ecce itaque rationes & viæ, quas temporibus universis adhibuit Ecclesia, ut vulgi Traditiones insectaretur, earum cursum reprimeret, Libros Ecclesiasticos expurgaret, easque a piis Fidelium opinionibus secerneret, quæ longe dissimili sunt ingenio.

DISSERTATIO II.

De pronunciatis, quibus usi sunt Viri Docti, ut fabulas a veritate separarent super Actis Martyrum, Gestis Sanctorum, multisque Sanctis Institutionibus.

ARTICULUS I.

De laudabili Criticorum recentiorum consilio, qui aggressi sunt ad redimendam Historiam Ecclesiæ a vulgi erroribus, falsisque Traditionibus.

§. I.

Quo pacto id consilium opere impleverint.

Gloriosum Sapientum facinus

NEmo sane poterat consilium animo versare Litterariæ Reipublicæ, atque Ecclesiæ commodius, quam aggredi ad extricandam aggestionem hanc Traditionum vulgarium, mendacium Prodigiorum, Historiarum fabulosarum de Actis Veterum Martyrum, Gestisque Sanctorum.

* *Hortamur nostræ Provinciæ Episcopos, ut diligenter inspiciant, & examinent suarum Diœcesum preculas horarias, Breviaria, Missalia, agendas seu Manualia Curatorum, atque alios Libros Ecclesiasticos, ac ceremonias; ne quid contineant contrarium Doctrinæ Catholicæ, aut veris historiis Sanctorum, aut sortilegiis affine, aut aliquid, quod ad ædificationem Ecclesiasticæ disciplinæ, & morum pietatem non pertineat.* Concil. Rothom. cap. de Cultu Divino.

Quam

Quam justam indignationem eruditus quidam Præsul in eos ostendit, qui ad perturbationes istas operam contulerunt, quamque nihil æquius fuit querelis, a Vives in eosdem jactis; tam nihil est laude & grato animo dignius, atque ardor sapientum ævi nostri Criticorum; qui vigilias suas consecrarunt Ecclesiasticæ Historiæ a tot Factis suppostitiis vindicandæ, & consuetudinibus sive haud recte constitutis, sive superstitiosis, quas in eam populorum inscitia, piorum hominum credulitas, hæreticorum malitia, fallaxque Scriptorum Catholicorum ardor invexerant.

Melch. Can. de loc. Theol. l. 11. c. 6.

Vives l. 5. de tradt. discipl.

Quo autem consilium hoc opere impleretur, tres declinandi erant summi discriminis scopuli, in quos plerique sapientum illiserant. Primum habeo Politicam, pessimamque sagacitatem; alterum nimium credulam Simplicitatem; tertium Criticen immoderatam.

Tres scopuli vitandi.

Qui priore vitio laborarunt, ii populum ineptum existimarunt, aut minus dignum, ut illi veritas traderetur; necessumque habuerunt, illum in iis omnibus opinionibus detinere, quas hauserat obtentu Religionis, veriti ne futile oppugnantes, solidum concuterent. Vecordes isti Politices studiosi altius effodere non audent, videnturque pavere si quando antiquitatem scrutentur, obtrudentes aliis instar nostrum vixisse veteres omnes: quasi vero prodesse aliquando posset falli, aut veritas diuturna meditatione in falsitatem posset evadere.

Politica Scriptorum.

Scriptores plus satis fidem suam præbentes aliis, at leves simul & solliciti, ea non præstabant virtute, ut turbæ veluti obsisterent fabularum istarum infantiæ præjudiciis fultarum. Cum nanque isti umbram quoque Religionis venerentur, nunquam satis se credere arbitrantur; partemque pietatis haud modicam in eo collocant, ut credant quiquid ab Scriptoribus Catholicis profectum est, & quidquid plebs indocta ratum habet & constans. Verum pietas solida in Religionis veritate & puritate diligenda posita est.

Simplicitas nimium credula.

Porro certum est, Criticos eruditos aptiores fuisse, quibus prospere cederet facinus hoc; nisi eorum plerique in illud exitium se præcipites dedissent, in quod se commiserunt Protestantes, qui Criticen eo compulerunt usque, ut nihil relinqueret explorati. Est sane cur dicamus, quod probro futurum erit Religioni, pravum Sapientiam ostentandi ardorem nonnullis Catholicis in caussa fuisse, ut ad hæc immoderata traducerentur, qui non audent Miris factis aut visis assentiri, ne simpliciores habeantur, atque in plebis credulæ, sæpiusque superstitiosæ vulgus inferantur.

Critice immoderata.

Fleur. in Præf.

Postremis autem temporibus istis prodire conspeximus Sapientes plurimos cum perspicaces tum moderatos, qui sibi blandiuntur perinde ac ab extremis hisce universis deflexerint, videlicet a vecordi piorum Po-

Sapientum labor.

liticea, ab ſcrupuloſa aliorum credulitate, a critice demum immoderatâ & faſtidii plena ceterorum. Vehementer laborarunt in colenda Hiſtoria rudi admodum & congeſta, in Factis reſtituendis, in larva Scriptoribus detrahenda, in optimo grano a paleis ſecernendo, atque a tenebris lucem excutiendo, hoc eſt, in veritate ſtatuenda, fabulis expugnandis, ſenſuque exquiſito revocando.

Integritas illorum in ſcribendo. Satis erit, ſi conjicias oculos in Proœmia, doctorum Criticorum iſtorum Operibus præfixa, ut de integritate voluntatis eorum judicium feras, cum primum ad ſcribendum de Hiſtoria Eccleſiaſtica exorſi ſunt. Aliquid ſane tum ipſorum animi ſtudio, tum inito quoque conſilio defeciſſet, ſi operam ipſi ſuam circumſcripſiſſent in conſtituenda antiquitate Religionis, exiſtentis perpetua quadam, & nunquam interrupta conſecutione populorum Fidelium, Paſtorum, & Miniſtrorum; felicique prorſus ſucceſſione doctrinæ, diſciplinæ, morumque optimorum: vel ſi nihil aliud propoſitum fuiſſet ſibi, quam tot Martyrum & Sanctorum exemplis nos ad pietatem virtutumque exercitationem excitare: Aliquid inquam, ſane ſuſcepto ab ipſis conſilio defeciſſet, ſi præteriiſſent Hiſtoriam Eccleſiaſticam a fictionibus fabuliſque expurgare, quibus deformatur, atque a Chriſtianorum animis tot narratiunculas, erroreſque populares depellere de vetuſtis Conſuetudinibus, Actis Martyrum, Geſtis Sanctorum, Miraculis, Reliquiiſque. Qua de re perſuaſum eſt adeo cunctis Doctoribus iſtis, ſe immane hoc Chaos extricaſſe; ut ex eo putent glorioſum laborum ſuorum fructum percepiſſe. Fac ergo illos audiamus.

Propoſitum ipſorum. In ſpem non mediocrem, ajunt, inducimur fore, ut ſimpliciores homines, minuſque de diſciplinis ſolliciti, Sapientibus debeant, quod ſtudium contulerint ſuum ad expendendos quoſdam vetuſtos mores, atque Hiſtorias Sanctorum, quæ in Apocrypharum numerum detrudi merentur: quandoquidem hoc pacto germanæ hiſtoriæ certiores fiunt, *Baill. 4. Maii pag. 443.* & quo delectus hic accuratior eſt, eo majus Eccleſiæ comparat emolumentum. Teſtantur pariter, ſe id oneris ſubiiſſe, cum rem hanc Eccleſiæ gratam facere meditati ſunt, ut ab operibus ſuis, quidquid aperte falſum erat, delerent; *Baill. in Adm. art. 6.* ſique ipſis fides eſt, iis tantum ſe ſcripturos eſſe indixerunt, qui Religione, exquiſito Litterarum ſenſu, & ſtudio veritatis excellunt; *Fleurius in Præf.* qui propterea legunt, ut utilia documenta capiant, melioreſque fiant; qui Chriſtianitatem magnam ita ſolidamque, atque revera eſt, noviſſe amant; atque ab illa ſemovere, quidquid per ignorantiam & ſuperſtitionem temporum intervallo in eam irrepſerat. Contendunt denique, poſſe Litteratos viros, citraquam minore peccent in Traditiones obſequio, eas ad trutinam revocare, queis fides ſit adhibenda;

im-

immo id debere, ne mendacium permixtione veris injuriam inferant. Alias fabulæ, quæ sive ocius sive serius, aliquando certe se prodent, ansam præberent, derogandi fidem omnibus, meliusque confirmatas oppugnandi.

Gratias ipsis habet Respublica Christiana.

Multa Sapientibus istis debemus officia, qui constanter adeo vigilias suas in eo posuerunt, ut a tot fabulosis narrationibus, miraculis suppostitiis, & suspiciosis Reliquiis Historiam abstergerent. Nunquam igitur satis doctorum Criticorum istorum studium & curam laudibus celebrare quis poterit; & pro certo habeant, eruditionem suam, laboremque singularem Posteris esse tradendum; Ecclesiamque ipsam haud commissuram, ut non profiteatur, se ipsis æque debere plurimum, atque Litterarum Rempublicam: si modo rei exitus promissis eorum, publicæque expectationi respondeat, atque ipsi fines illos non sint egressi, quos sibi præstituerant.

§. II.

Docti homines in explendo consilio suo id prætergressi sunt, quod ipsis propositum erat. Populorum super hac re querela.

Critici modum excesserunt.

HÆreo in ancipiti, nonne Sapientes isti granum omne bonum serVaverint, dum in eradicanda zizania toti fuerunt: nonne inter vulgi rumores plurimas sanctas institutiones implicaverint; atque an satis feliciter errorem fabulam & mendacium a pia opinione, a re dubia & probabili dissicaverint. Ast certe cuique apprime certum est, has esse repetitas illas, quæ undique subaudiuntur, querelas. Quid quod videntur Critici nostri præclarissimi, tantum abest ut id inficientur, illud potius gloriæ sibi & honori ducere. Porro si nihil erat, quod sibi hac in re redarguerent, quare publicas accusationes antevertere studuerunt?

Conquestiones populorum prospexerunt.

Habeto qui loquatur Tiliemontius. Non deerit fortasse, inquit vir iste summus, pius aliquis homo, qui credat, nos animo laborandi in augenda pietate, eam ex adverso labefactasse, fructumque sustulisse, qui ab Historiis capi solet, dum fallacem incertamque proponimus eorum partem, quæ pro more complectuntur; atque hinc universas in dubitationem adducimus iis, qui non satis ingenio & doctrina pollent, ut verum & fallax internoscant.

Tillem. in Adm.

Fleur. in Præf.

Non levem autem veritatis speciem habet, odoratum fuisse Fleurium Abbatem posse homines illi fortasse crimini dare, quod securim longius injecerit: cum dicit de excellenti sua Historia Ecclesiastica: „ Sane de„ prehendo, Historiam hanc minus acceptam fore modicis hominibus, ad„ dictis præjudiciis suis, paratisque semper illos damnare, qui eos ab er-

„ rore revocare satagunt, aures a veritate removentes, ut eas ad fabu„ las admoveant, doctoresque, qui desideriis suis Indulgeant, perquiren„ tes." Eadem prospexit Bailletus in Admonitionibus suis. Metuendum est, ait, ne non supervacaneæ sint *Admonitiones istæ* studiosis quibusdam hominibus, aut ingeniis præoccupatis, qui haberi vellent tanquam ausum & impudentiam puniendam, libertatem illam, quam nobis vindicavimus, ut eos longius duceremus, quam ferebant ipsorum Traditiones & præjudicia.

Baill. in adm. art. 8.

Nihili fecit Ecclesia vanas plebis querelas.

Quod si Litterati Viri isti nihil ulterius susceperunt, quam veritatem tueri, & mendacio bellum inferre: quorsum tot rationes habeut? An ne laborabunt de vanis populi rudis querimoniis? Ecclesia profecto & Præsules, qui unaquaque ætate abripuerunt ipsi veluti e manibus tot mendaces Sanctorum Historias, Reliquiasque spurias, non hunc ipsi morem gesserunt: sed a fallentibus prodigiis averterunt, qui ejus admirationem excitabant; detraxerunt plurimas institutiones, mores, vetustosque errores, per quos vel illusioni obnoxius esse poterat, vel in cultum superstitiosum incidere: quin vereretur illum lacessere, aut ipsi displicere.

Non est gerendus errori mos.

Quo perniciosum semper fuit errorem ferre, eo commodius est illum coram aggredi, & aperto Marte oppugnare, qui a rudi indoctaque plebe minore animi provisione complectitur. Ceterum pro rato habemus; præsto fuisse Fleurio Abbati momenta gravia, ut huic omnino adversam viam & rationem iniret. „ Melior, inquit navus hic Historicus, contra „ innocentes errores arma ferendi modus est, eos in lucem non proferre. „ Nollem equidem, sive concionem habens, sive scribens, factum ullum „ unquam enunciare, quod veritati consentaneum esse non ducerem: at „ nollem quoque in illud publice citra necessitatem decertare."

Fleur. in Præf.

Ex quo Scriptor aliquis vigilias suas veritatis obsequio dicavit, aut illam populis pro concione aperire suscepit, officio, quod remitti nequit, obstringitur, ut apertum fabulæ & mendacio bellum indicat; & mirari subit, sapientis hujus Abbatis Criticen tantum præferre ignaviæ notam a Procœmio ipso; quæ tamen alibi undique aliquanto severior est, & difficilioris compositionis. Quod vero extra aleam est, tum Ecclesia, tum Præsules hac animi facilitate innocentibus populorum erroribus non indulserunt.

Ecclesia consilium.

Nunquam reperies, integrum fuisse per Ecclesiam Fidelibus, ut consuetudinibus superstitiosis, aut certe erroneis adhærerent, citra quam illas adoriretur, publiceque exterminaret; sique aliquando distulit tantisper in eas censuram ferre, propterea fuit, ut fructus in arbore, dixerim, maturesceret, & leniter decideret. Quam eandem animi cautionem adhibuit de Miris, Factis, suspiciosisque SS. exuviis: neque tamen video exemplis

plis firmare quem posse, Ecclesiæ Præsules non semper strenue in falsa prodigia, mores superstitiosos, Reliquiasque suppositicias insurexisse, ubi de illorum omnium falsitate certa documenta sunt assecuti. Nihili duxerunt injustos populi questus, qui per sese intercidere, cum primum neglecti sunt; neque extat, quod noverim, exemplum in Ecclesiastica Historia nisi maxime rarum, Populum scilicet pertinaciter Sancti alicujus particulas honore afficere voluisse, ex quo ab illius cultu abstinendum esse Ecclesia decrevit.

In quo germana pietas sita sit.

Tillem. Baill. Fleurius.

Centies nos docent Critici nostri præstantes, nunquam emolumento futurum, se decipere; genuinam pietatem in veritatis, integræque Religionis amore constitui; & veritatem, non vero hominum errores, aut calumniatorum fictiones, viæ vitæque nostræ loco habendam esse. Tum etiam addunt, quod sæpius adeo ajebat Augustinus, pietatis nostræ momentum non quidem in illusione & mendacio collocari; inde nanque in superstitionem evaderet. Quæ cum ita sint, mirari subit, Viros istos laborasse plurimum, ut se a futilibus multitudinis conquestionibus in tuto ponerent, perinde ac illam injuria affecissent, dum toti fuerunt in illa erudienda, in vetustis erroribus ab ea extorquendis, in veritate & mendacio ejus commodis extricando: cum potius immortale hoc facinus honestorum hominum, sapientum, Ecclesiæque universæ existimationem ipsis acquirere debuisset.

Verum est sane cur vereamur, Litteratos Historicos nostros aliqua persuasum ratione habuisse, ne de ipsis conquereremur, non quod vulgares errores proscripsissent, sed quod funditus evertissent potius magnum sanctarum institutionum, plurumque Traditionum numerum, caussamque rei prætexuissent instaurandæ Historiæ, atque ad unguem in omnibus castigandæ.

Argumentum querelarum adversus Criticos.

Quod germanum revera est, si rumorem undique fusum in judicium vocemus, æquissimarum argumentum querelarum, non dicam multitudinis, sed Virorum pietate & Religionis ardore præstantium; Sapientum hominum, quorum animos non disjicit novitatis studium; Prælatorum denique, totiusque eruditæ plebis; si paucos excipias, qui honori ducunt a turba secedere. Non expostulant itaque cum eis, quod vim reconditæ eruditionis omnem jactaverint, ut suffoderent errores, fabulas & figmenta; sed quod contendant, ajunt, cultui Christifidelium subtrahere suavia quædam objecta, quorum memoria ipsorum pietatem aliqua fovet ratione, minusque molestam efficit piarum imaginum varietate, quas cum Christianæ fidei lacte imbiberunt.

Nos sane cœpissent, si feliciter Historiam iis omnibus expurgassent, quæ possunt illam in suspicionem adducere; & severioris Critices luminibus,

bus, pietatis rudis & immoderatæ momenta omnia & fulcimenta adeò deturbassent, ut nemo imposterum Christifidelibus portenta mendacia obtruderet; nulla objiceretur ipsis Reliquia suspiciosa, aut Consuetudo non satis firma, aut Factum Ecclesiasticum levibus testimoniis innixum traderetur. Opus certe istud, ut ferunt, non minus Ecclesiæ, quam Litterarum Reipublicæ commodi afferret & utilitatis. Me præterit, quare tot sanctos mores, innoxiasque opiniones cum fabulis & superstitionibus implicarint, & vehemens studium suum in pias illas Traditiones accenderint, quas non suscipimus tanquam certas, & errori repugnantes, sed utpote affectas non mediocri similitudine veri, eademque omnino probabilitate, atque innumera Facta historica, quibus referserunt Opera sua, eorumque potissimam partem efficiunt.

Querimonia Fidelium. In hoc itaque posita est genuina ratio, quare Fideles, hominesque pietate insignes jure querelas deplorent. Æquum ne est, inquiunt, surripere nobis tot Acta vetustorum Martyrum, Vitasque Sanctorum, obtentu calumniatorum, qui id genus aliquas aliquando confinxerunt; spoliare nos tot admirandis Historiis, Sanctorumque Reliquiis, quarum cultus rationi apprime videtur consentaneus, propterea videlicet quod non semel mendaces pietatis professores extiterint?

Æquum ne est, supprimere tot Facta historica, antiquos mores, sanctasque institutiones, ab Ecclesia tacite saltem probatas, atque ab eadem in Libris, quibus utitur, Fidelium observantiæ propositas; quoniam ad salutem necessitatem non habent; licet illas accommodatas existiment ad pietatem excitandam, virtutisque exercitationem ineundam?

Aliquis denique solatio locus esset (est autem hæc acrior honestorum hominum querela, in horum omnium spoliatione) hilari quinimmo corde sacrum hoc Depositum, a Patribus nostris commissum nobis, deferremus, si sapientes isti Critici id oneris in se suscepissent, ut firmis rationibus errorem nostrum depellerent, optimisque argumentis confecissent, universas hasce Traditiones pias falsas esse, supposititias, atque inter vulgi errores tantummodo ablegandas.

Hactenus vero de his questibus piorum hominum. Si rectæ nanque haud respondent rationi, intererit eruditionis Virorum istorum, ut illarum injustitiam in apertum proferant; si vero ulla sunt animadversione dignæ, tanta fide pollent, ut eas flocci non sint facturi, priusquam consilii sui certiorem faciant Litterarum Rempublicam.

Ceterum illud ratum habere volo, ipsorum animis non insedisse, pias Traditiones proscribere, quin solida presto eis essent fundamenta. Postulat itaque res interea dijudicare, num ejusmodi sit laborum illorum fructus, ac ipsi fore sperabant. De quo ut judicium feramus, satis erit, ani-

nimadvertere, qua nam ratione magnum consilium hoc opere impleverint; legesque ad trutinam revocare, quas ediderunt, ne hallucinarentur in delectu Historiarum germanarum a fabulis, utque discrimen habere possent inter utrasque Factorum, quæ probabilitatis fines haud egrediuntur, quæque media veluti sunt inter falsa & certa, inter veritatem & mendacium; atque inter sinceras testatasque Historias, & errores sermonesque vulgi.

ARTICULUS II.

Regula Generalis ad expurgandam a Fabulis Historiam Ecclesiasticam.

Non est admittendum Factum Historicum, quod ab Auctoribus, ejusdem aut ferme ejusdem temporis non confirmetur.

Incommoda Principii hujus consecutiones.

Regula hæc, quæ solidum affert Critice in ea omnia fundamentum, in quæ jus suum ars hæc singularis exercet, principium jacit Criticis nostris sapientibus indubitatum, quo falsas Traditiones a veris expediant; tenebras discutiant ab hominibus, falsæ pietati addictis, de fide Miraculorum, Reliquiarum, Revelationum, multarumque institutionum dubiæ aut minus constantis originis; quove utantur, lydio veluti lapide ad Acta Martyrum, narrationesque Sanctorum minus castigatas dignoscendas.

Exploratum apud omnes Litteratos est, necessarium usui Critices esse Principium hoc; non constat autem de tempore Autoribus, res tradentibus, designando, ut ipsorum testimonium optimum argumentum sufficiat. Dupinus & Fleurius contendunt, nauci habendum quidquid novitius autor enunciat haud innixum testimonio veteris alicujus Scriptoris, qui rei gestæ ætate vel certe propiori, vixerit.

Dupinus de Doctr. Christ. c. 20. p. 639. & 641. Gall. Fleurius in Proœm. Hist. Eccl. Gall.

Nonnulli alii, quorum loca retulimus, tempus tribus aut quatuor generationibus circumscribunt; quidam centum annis, multi circiter ducentis.

Animad. in Reg. & Usum Crit. Dissert. II. 2. p. art. 5.

Quo vero Autoris, eadem ætate florentis, testimonium argumento sit, præstat examinare, an fidem mereatur; an indicia præbeat vanitatis, hebetis judicii, odii, alicujus in re compendii, sive alterius affectionis animi, quæ ipsius autoritatem extenuare possit: nonne optimis ingenii & cor-

cordis dispositionibus ornatus sit, quas in Autore flagitamus, ut ipsius dictis audientes simus, cujusmodi sunt sinceritas, accuratio, vacuus animus, probitas, aliæque intimæ qualitates, de quibus alibi multis disputavimus.

Ibid. art. 6.

§. I.

Principium hoc iis omnibus suspicionem affert, quæ in medium attulerunt tum antiqui tum recentes Historici de veteris Testamenti rebus, in Sacris Bibliis haud enarratis.

Historia Josephi.

In Proœmio.

NEmo unus in controversiam vocabit, Josephum Judæorum Historicum sub titulo Antiquitatum Judaicarum, in hoc Opus intulisse plurima, de quibus apud sacras Litteras altum silentium est. Tametsi profiteatur, se scripturum diligenter nationis suæ antiquitatem, hujus Reipublicæ formam, Historiamque quinque millium annorum in divinis Libris comprehensam; addatque, se ab eo non discessurum ordine, quem Scriptores sancti servarunt, nullis adscriptis aut demtis: nihilosecius satis compertum est, non modo Autorem hunc præteriisse multa in Sacris Bibliis relata, verum etiam, quod nostra interest, adjunxisse Historias, quæque ipsis adjacent, de quibus nulla in sacro Textu mentio fit. An non patet, Josephum plerorumque Factorum istorum sponsores haud afferre, neque posse nos indicare Scriptores ejusdem ævi, aut illius rei fontes, ut iis autoritatem afferamus, quæ Biblico contextui superstruxit eruditus hic Judæus? Et tamen cui nam hucusque in mentem venit, fabulis accensere tot additamenta, quamvis minime eatenus confirmata; ut magnum Criticorum nostrorum pronunciatum postularet?

Historia alia.

Quis erit exitus Historiæ Orosianæ; Annalium Ecclesiasticorum Saliani, Tornielli, & Spondani; Bibliothecæ sacræ Veteris Testamenti Schotani; Historiæ Sanctæ antiqui & novi Testamenti Talonii; Historiæ Veteris Testamenti Andillii, atque in universum omnium Operum aliorum Scriptorum, qui Biblicæ Historiæ dederunt operam, ne excepto quidem P. Alexandro. Unus ne tot inter Scriptores est, qui Facta aut adjuncta Facti bene multa non referat, sine ullo Autorum ejus rei Principum vade? Pro equitate nanque certum & constans habemus, eos nihil attulisse, licet haud semper indicent, quod e rerum fonte non manaret.

Enim vero quanquam ita ferret Doctorum istorum institutum, ut additamenta hæc omnia citius projicerent, quam a principio suo gratiosissimo deficerent, exulatumque mitterent inter fabulas vi legis hujus, quam veluti Critices universæ fundamentum suspiciunt; non video qui subduci poterunt, ne infra Traditiones populares, narratiunculasque pro libidine

fa-

factas detrudant innumera, quæ Patres Ecclesiæ de Veteris Testamenti Historia Posteris commendarunt, Facta quidem neque in Scripturis obvia, neque Autoris ejusdem ævi testimonio roborata. Nolumus porro intelligi dicta nostra de interpretationibus Scripturæ Sanctæ a Doctoribus item Sanctis appositis, neque de variis sensis, erutis e contextu, aut de explicationibus & animadversionibus moralibus, quibus difficultates enodare, nosque instituere studuerunt; loquimur etenim de Factis istis historicis, vel adjunctis, quæ tenere non possumus, nisi Textus ipsius præsidio, aut affirmantibus testibus fide dignis.

Evolvere ne poteris Tractationem S. Epiphanii de Vitis Prophetarum, Opus S. Isidori Hispalensis de Ortu & Morte Patriarcarum; quin deprehendas, Sanctos hosce Patres facta quamplurima exequi narrando, ad Vetus Testamentum attinentia, de quibus ne vestigium quidem in Sacris Litteris, vel Scriptoribus, qui Jesu Christi adventum præcesserunt? Necessum erit itaque, egregio Criticorum nostrorum suadente Principio, quæcunque ambo Patres isti hac de re tradiderunt, in fabulosis narrationibus ducere, *S. Epiphanius. S. Isidorus.*

§. II.

Si standum esset Principio huic, Ecclesiasticæ Historiæ pars corrueret.

NON indigeremus sane magnitudinis tantæ Voluminibus, ut illis Historiam Ecclesiasticam committeremus, si ex opinione Sapientum nostrorum ineunda tantum ratio est probationum illarum, quæ a primariis Scriptoribus testimonium habent. Oporteret etenim inter facta rejicere, nulla prorsus fide digna, quidquid gestum est ab assumta per Christum carne ad interitum usque SS. Apostolorum Petri & Pauli, quodque ab scriptoribus Ecclesiasticis, a tertio sæculo ad occasum vergente florentibus, accepimus; neque in Novo Testamento legitur, neque Patrum vetustiorum testimonio fulcitur. Idemque dicendum esset de memorandis Factis pluribus post martyrium Principum Apostolorum in Ecclesia patratis, & posteritati traditis a Sanctis Doctoribus quarti sæculi ineuntis, quorum nihil prædecessores eorum meminerant.

Quæ non apparerent in Historia Ecclesiastica lacunæ, si Principium hoc tanta esset, quanta contendunt, soliditate? Quot adjuncta, Vitas B. Virginis, Joannis Baptistæ, Apostolorum, Virorumque Apostolicorum, aliorumque Sanctorum attingentia; quæ Facta non minoris ad nos erudiendos, quam ad pietatem Christianorum fovendam opportunitatis, existimanda essent instar fabularum & Traditionum vulgarium, si in rem *Lacunæ multæ essent in Historia.*

esset cohibere se iis tantumodo suscipiendis, quæ ab Autoribus uno vel duobus ad summum sæculis a se distantibus, enarrantur?

Nullius frugis esset plerorumq; Patrum labor.

Supervacaneum erat sane, Eusebium, Athanasium, Epiphanium, Basilium, utrosque Gregorios Nazianzenum & Nyssenum, Chrysostomum, Augustinum, Hieronymum, Cyrillos tum Hierosolymitanum, tum Alexandrinum, totque alios Patres, Scriptoresque Ecclesiasticos celeberrimos, operam studiumque suum conferre ad colligendos scriptis suis tot pretiosa fragmenta memorabilium verborum, illustrium Gestorum, Historiarum exempli sancti, piarumque Traditionum, quæ a primo Ævo ad eos usque contigerant, atque animis duntaxat Fidelium servata fuerant. Supervacaneum, inquam, erat, Viros hosce præstantissimos ad Posteros traducere hæc universa; quandoquidem hodierni Sapientes, per occasionem dirigendæ Historiæ Ecclesiasticæ, illa in fabulis numeraturi erant, neque calculum ducturi argumentorum de Factis hujusmodi, præterquam ab Scriptoribus originariis. Inter hos autem recensere non possumus Patres superius citatos, quoad Facta priore sæculo, vel altero incipiente gesta.

Intererit etiam ejusdem moniti rationis contemnere quæque insequentium temporum Autores retulerunt ducentis circiter, postquam res acciderant, sæculis; non secus atque adjuncta multa de Vita Scriptorum, quæ persecuti sunt in Indice Autorum Ecclesiasticorum Hieronymus, Isidorus Hispalensis, Sigebertus Gemblacensis, & Henricus Gandavensis: nonnulli siquidem earum in vivis fuerunt ante annos, quam Bibliothecarum collectores isti, ducentos.

Martyrologia fabulis redundarent.

Quodnam fatum erit Martyrologii quoque, S. Hieronymo tributi, aliorumque Bedæ, Usuardi, Adonis, Notkeri, ceterorumque multorum? Quot nam de Sanctis sermonem instituerunt Autores isti, qui sæcula multa præ ipsis ferebant; neque de illis verbum fortasse ullum aliis exciderat? Quot facta in vulgus educunt, nullo adhibito pro illis sponsore? Nonne cogemur, indicta pœna nos inter fabularum studiosos adscribendi, nihili facere testimonium omnium Scriptorum istorum, quod nimirum e prima origine rem non hauserint?

Acta item Martyrum & Sanctorum.

Si denique obfirmet animum Critice in contendendo, ut de vetustis omnibus Sanctorum Historiis judicium ex magni hujus Principii edicto feratur; ullæ ne vix supererunt authenticæ & sinceræ, & pleræque nunquid non ut piæ fabellæ Romanenses habebuntur? Liquet etenim, nos latere Scriptores Actorum quamplurimorum priscorum Martyrum; neque minus compertum est, pleraque multis ab eorum morte sæculis conscripta fuisse. Haud absimiliter dicito de Historiis Sanctorum. Quamobrem paucula admodum essent, quæ supersunt, admittenda ex omnibus hisce sum-

mi pretii monumentis, si firmum satis esset Sapientum nostrorum principium.

Quod si celebre pronunciatum hoc magnam Historiæ Ecclesiasticæ partem diruit, an non locus erit propugnandi, idem funditus evertere autoritatem Patrum & Scriptorum Ecclesiasticorum? Si nanque tot Facta litteris tradiderunt absque vade Sancti Doctores isti; atque audiendum sit Eruditorum nostrorum effatum, alterum tantum ex his tribus consiliis reliquum nobis est, ut capiamus. *Autoritatem Patrum exterminat.*

1. Sive affirmare, Patres cum per sese res callere non possent, longo adeo priusquam illas chartis promerent, tempore gestas, neque easdem ab antiquioribus Scriptoribus depromsissent; eas necessario excogitasse, & merito nos de illis suspicionem movere posse, quod facilius, ac par erat, vulgi rumores exceperint.

2. Si vero Critici nostri satis obsequii Sanctis Præceptoribus istis præstare velint, eosque narrationum de arbitrio confictarum Autores haud inducere; necessum erit eos principio suo nuncium remittere, deque illius futilitate ingenue profiteri.

3. Sive demum asserere opus erit, Autores Ecclesiasticos hæc accepisse Traditionis ore; & consequenter agnoscere, admitti posse citra nimiæ credulitatis notam multas Sanctas Institutiones, piasque Traditiones; etsi collectæ non sint, nisi multis ab illarum origine evolutis temporibus.

§. III.

Opus esset, sectantes hoc illustrium Criticorum nostrorum principium detrahere ab ipsorum Operibus historica Facta quamplurima.

HUjusmodi profecto est institutum hoc, cui prudentum hominum nemo assentiri possit: egregias regulas sancire, atque ab omnibus deficere; in Procemiis principia magna sternere, eorumque in Operis contextu oblivisci. Nihil revera est, quod magis Lectoris animum antevertat, quam in fronte Librorum splendida hæc & perstringentia verba offendere. „ Ego quidem in argumentis non habeo nisi Scriptorum rei „ Principum testimonia, eorum videlicet, qui vel eodem, vel propiori „ tempore scripserunt. Memoria nanque Factorum absque Scriptionis au- „ xilio diu servari non potest: extremum erit, si sæculi intervallo perse- „ veret. Facta, quæ per gradus multos ad nos descendunt, non eadem „ præstant certa veritate. Quilibet leve aliquid de penu suo addit, ta- „ metsi imprudens addat. Idemque locum habet in Scriptoribus, qui de „ Factis meminerunt, multis retro sæculis actis; ubi etenim Autores non *Critici leges condunt, neque ipsi parent.* *Fleurius Hist. Eccl. in Proœm. Gall.*

 „ af-

„ afferunt, fuſpicari jure poſſumus, eos levius, quam par eſſet, vulgi „ rumoribus animum adhibuiſſe. „

Tillemontius. Bailletus. Dupinus. Si e re foret citra judicium haurire quiquid Tillemontius, Bailletus, Dupinus, aliique Doctores nonnulli efferunt conſtantia tanta, contemnenda eſſe ea omnia, quæ Autoris ejuſdem ævi teſtimonium haud confirmat; facile perſuaſum haberemus, nihil induſtrios hoſce Criticos in Operibus ſuis poſuiſſe, ad hanc amuſſim regulam non exactum. Porro ſi oporteret, delere ab ipſorum Scriptis quæcunque Facta hiſtorica a primariis Autoribus non confirmantur, plurima ſane emergerent, quæ non poſſemus ad narratiunculas fabuloſas, vulgique commenta non amandare.

Delenda multa eſſent ab Eruditorum Libris. Ne pigeat evolvere, quæ Launojus, Tillemontius, Bailletus, Thierius, Patres Thomaſſinus, Mabillonius, Alexander, aliique lucubrarunt de Hiſtoria Eccleſiæ, Actis antiquorum Martyrum, Geſtiſque Sanctorum: quot hinc lacunoſa in iſtorum Voluminibus non deprehendes, ſi Fabulas pronunciare volueris quidquid ab Autore ejuſdem ætatis haud proficiſcitur? Hujus rei tot alibi congeſſimus exempla, ut non vacet hic alia congerere. Id unum non prætcribo, Tillemontium, quod ſane pro rata ratione de ceteris Criticis affirmari commode poſſet, in priore Monumentorum ſuorum Eccleſiaſticorum Volumine, quod explicit in morte Apoſtolorum, maximum ſtatuere Factorum hiſtoricorum numerum fide Scriptorum, qui ducentis, trecentis, quadringentis, quingentis, & ſexcentis annis diſtant ab illis rebus. Annon ad accurationem tanti Viri pene haud imitabilem ſpectaret, vel ſubducere a Monumentis ſuis tot narrationes, vel ab hoc Principio ſe abdicare?

Conjice, ſi libet, oculos in Hiſtoriam Eccleſiaſticam Fleurii; expende primum & alterum prioris Voluminis Librum, qui complectuntur tantum ſeptuaginta annorum eventa, ab Aſcenſione ſcilicet Jeſu Chriſti ad Trajani Imperium: calculum certe in duobus hiſce Libris conficere poteris quamplurimorum Factorum, nullo alio pro ipſis ſpondente, niſi Autoribus quarti ſæculi, & deinceps. Idemque pro rata parte de aliis docti hujus Abbatis Operibus concludere erit.

Neceſſum itaque habebimus ſuccidere ab illius Hiſtoria tot Facta graviſſima, tot Acta Martyrum priſcorum, Geſtaque Divorum, quibus pars non mediocris Hiſtoriæ neque minus clara contexitur; ſive ipſius regulam abjicere? Nihil profecto medium eſt; ſi nanque Scriptorum iſtorum Eccleſiaſticorum teſtimonium *in argumentis non eſt habendum*; quoniam *Fleur. in Præf.* primarii non ſunt, *ſuſpicari jure poſſemus, eos levius, quam par eſſet, vulgi rumoribus animum adhibuiſſe*. Porro quibus oculis aſpiceret Abbas hic eruditus Hiſtoriam ſuam, omnium judicio rectam adeo, accuratam, atque ingenioſam, tot fabuloſis eventis conſarcinatam eſſe?

No-

Novi equidem contendere Fleurium, *Eusebium in originariis Scriptoribus recenseri quoad tria priora Sæcula; quandoquidem præsto erant ipsi Scripta plurima, a nobis deperdita, quorum sæpe eadem verba recitat; atque ex iis, quæ extant, comperimus, eum fideliter testimonia proferre*. Ex hac argumentatione concluditur ne, alios Scriptores Ecclesiasticos, Eusebio æquales, aut paullo post florentes, originarios nequaquam esse? Si sunt, quare privilegium hoc uni Eusebio conceditur? Si contra sentit, quare illos adducit, ut primi sæculi Facta confirmet? Quidquid itaque inde deproment, vulgi rumores existimabimus, nisi vades proferant? Ibidem.

Verum prætcrquamquod perspicax nimis est Abbas hic, quam ut omnia ab Eusebio narrata amplectatur; neque diffitebitur, lapsum fuisse multis Historicum istum, de quibus eum redarguunt Sapientes, neque potuit purgare Præses Cousinus: nunquid est in ancipiti, Eusebium non semper testes adducere? Fateor ultro, quoties Eusebius protulit vades, toties Fleurium eos in ora Libri sui adnotasse: at quot ne loca alia profert, in quibus Eusebius neminem, qui pro se sponderet, adhibuit? Quamobrem itaque integrum non erit attingere suspicione, Eusebium proclivius ad narrationes istas animum convertisse? *Eusebius non semper adducit testes.*

Propterea, inquies, quia animadvertere licet, *Eusebium citare fideliter. Ubicumque autem gravis Autor vetustiores laudat, e quibus, quæ narrat, excerpserit, fidem nostram reposcit, quamquam Scriptores illi perierint*. Æquissima animadversio. Sed cum Eusebius non citat, uti contigit in Factis plerisque, ab Abbate nostro in Historiam suam traductis; tum jusne erit attingendi suspicione Eusebium proclivius ad narrationes suas animum convertisse? Porro quot de rebus spoliandi forent priores duo Fleurianæ Historiæ Ecclesiasticæ Libri, ut alios prætercam? Ibidem.

Tametsi Eusebius præstaret fidem in citando, quoties appellat de nomine prædes suos; ecquis in se recipiet, illum haud referre multa, dissipatis quibusdam rumoribus innixa, quoties non appellat: siquidem fabulis aliquando non vacat, ubi illos in medium vocat, ut convenit apud aliquos? Deinde sciscitamur a Fleurio, qua de re standum sit Eusebii testimonio de primi Sæculi eventis, non concedendum autem privilegium istud Sanctis Cyrillis tum Hierosolymitano, tum Alexandrino, Basilio, Gregorio Nazianzeno, Chrysostomo, Augustino, Ambrosio, Hieronymo, aliisque multis, aut ejusdem, aut non multo posterioris ætatis? Si rei hujus in caussa sit, quod appareat, Eusebium exquisito sensu & intelligentia claruisse, fabulisque infensum fuisse; verbum tantummodo reponere placet: nimirum si præclaræ dotes istæ certa efficere possunt quæ tradit tum etiam, quando testes non producit; sique dotibus iisdem non fuisse insignitos Patres existimet; adeoque nihili faciendum

eo-

eorum testimonium, nisi ab antiquiori firmatum: persuasum nobis esse, eruditum Abbatem nostrum æquum satis & rectum hominem haberi, ut non fateatur, detrahenda necessario esse ab ejus Historia Facta quæcunque ab his duntaxat Patribus recitantur. Ecce quo, ut videtur, ducat acceptissimum Criticis nostris principium.

ARTICULUS III.

Pronunciata alia passim Criticis probata, quibus piæ Traditiones ab opinionibus vulgaribus secernantur.

§. I.

Rejicere quædam Facta historica, assumta ratione; quod de illis non meminerint Sacræ Litteræ; aut contendere, ea satis esse refutata, si non excutiantur.

Quam prætexant rationem piis Traditionibus rejiciendis.

NIhil admodum est majori pietatis exemplo, ac demissum obsequium illud, quod Factis omnibus historicis, a Scriptura memoratis præstant Critici nostri. Altius adeo efferunt obsequium istud, ut velum inde efficiant, quo pias Traditiones universas, quibus non sapit palatus eorum, contegere possint. Incidunt ne in priscum institutum quoddam, sibi non probatum: statuunt ne ad fabulas detrudere piam Traditionem; eam oppugnare tacite, populisque suadere, recipiendam non esse? totum illorum est in silentio Scripturarum perfugium.

Tillem. art. 4. de Jesu Christo.

Hoc pacto Tillemontius, ab iis dissentiens, quæ nobis de Jesu Christi Imagine fert Traditio, caussatur, „ si nobis necessaria futura fuisset notitia „ isthæc, eam ab ipso traditum iri in Evangelio. „ Deque Virgine Deipara disserens: „ Nostrum, ait, non est laudes ejus fando prosequi, quæ „ ex omni æternitate in Dei, Verbique æterni Matrem electa, omnibus „ verbis humanis major est. Contenti erimus itaque, ea colligere, quæ „ apud Evangelistas de illa extant, cum difficile sit, plura de gestis ejus „ narrare, quæ certa sint & testata. „

Art. 2. de Maria Virg.
Basil. in serm. de Vit. SS.

Postquam etiam retulit, quæ comparavit ex Evangelio de Mariæ Virginis origine, subjungit, cetera ad ejus Genealogiam & Parentes spectantia supervacaneam curiositatem involvere. Denique mentione habita nonnullorum Festorum in ejus celebritatem institutorum, concludit, esse satis, quin aliis, quæ de ipsa feruntur, immoraretur, „ certo tenere, Archangelo teste, eam fuisse dilectam a Deo, in oculis ejus, atque a „ Domino inhabitatam.

Quo

Quo posito egregio pronunciato, non ii sunt amplius Autores Ecclesiastici, qui audiantur, cum aggrediuntur aperire nobis Facta multa animadversione digna de Christo Domino ejusque Matre; quoties illa sanctæ Litteræ silentio præterierunt.

Porro animi pendeo, an sapientibus hominibus ratio hæc gravis eo videatur, ut ab Christianorum mentibus depellat Traditiones pias, quas Ecclesiæ Patres super his rebus nobis reliquerunt. Exploratum certe est Criticos istos manifeste præceptis suis adversari. Cum scribit Tillemontius. „ A quarto sæculo invaluisse in Ægypto Traditionem, Christum „ Jesum in Thebaidem cum Maria & Josepho venisse; eoque Templum „ Hermopolis ejusdem Provinciæ Urbis ingrediente, omnia Templi illius „ Idola labefactata fuisse atque elisa. „ Addit super testimonio Sozomeni, „ dum portas Urbis Jesus introiret, Malum Persicam procerum, portæ „ proximum, & superstitiosis, ut apparet, honoribus cultum, ad solum „ usque inflexisse se, ipsumque adorasse: ætate item sua arborem hanc ex„ titisse, proditumque fuisse, ipsius folia, corticem, & ligni particulas „ ægris admotas, eorum morbis, accedente fide, creberrime mederi, & „ incolumes reddere. „ Et cum dicit Bailletus, Theodosium Cœnobitam in speluncam secessisse, in qua tradebatur dormiisse Magos, dum reverterentur ab adoratione infantuli Jesus, recens Bethleemi nati.

Tillem. Tomo I. art 4. de Christo Domino pag. 10.

Sozomenus l. 5. cap. 21.

Baill. Vit. SS. 2. Id. Janua.

Cum inquam Litterati Viri isti pias Traditiones hasce firmant Autorum testimonio, qui multis post ævis vixerunt, æqui ne & boni facient, aliquem ipsis exprobrare, quod injuria id genus rebus opera sua consarcinaverint? *Si nobis etenim necessaria futura fuisset notitia isthæc, eam Christus Dominus in Evangelio tradidisset.*

Cum Dupinus detrectat assentiri opinioni de Apostolis ad Simbolum edendum in unum coactis; sique Jolius refragatur communi sententiæ, de corpore simul & anima Virginis e mortuis excitatis perhibenti: uterque uno Lucæ silentio commoti hæc aspernantur. Launojus quoque & Alexander sæpe in ejusdem effati fidem se recipiunt. Nihil magis accommodatum habet Fleurius, ut quos appellat innocentes errores stirpitus convellat. „ Nemo me interroget, inquit, quare in primo sæculo pauca adeo de „ Deipara Apostolisque retulerim; retuli namque quidquid certi & con„ firmati deprehendi. „ Exindeque in Historia sua Ecclesiastica nihil prorsus narrat de Maria Virgine, præterquam perseverasse illam in Oratione cum Discipulis Jesu Christi, Ephesumque incoluisse cum Evangelista Joanne. Nunquid nihil aliud præter ista de beatissima Virgine hac rati & constantis deprehendit Abbas noster? An ne Evangelistæ Facti hujus narratores, multa alia de eadem non sunt persecuti?

Dupinus Diss. Præl. pag. 100. col. 1.

Jolius de verbis Usuardi pag. 64.

In Proemio.

Fleur. Hist. Eccl. l. 1. p. 2. Item art. 25.

Verum enim vero, nonne adjuncta alia non callemus de Gestis Deiparæ & Apo-

& Apostolorum, quæ in celebri hac Historia Ecclesiastica sedem habere; & paginas ejus aliquas implere potuissent, præterquam in Evangelio comprehensa? Adjuncta ne ista minorem contulissent splendorem, minorem suavitatem aspersissent, minus Fidelium pietatem excitassent, ac fabulæ multæ, quibus visum est Autori locupletare Opus suum, communi tamen judicio emendatissimum?

Historia Apollonii Thianai.

Mirum profecto est, Fleurium accuratione tanta gestis Apollonii Thianæi * conscribendis incubuisse, deque ipsius ortu, parentibus, studiis, officiis, itineribus, discipulisque disputasse: non preteriisse jactata ipsius ostenta, mortis ejus adjuncta, symulacra erecta, divinos honores collatos: utque nihil de calumniatoris hujus imagine desiderari videretur, magnam ejus ingenii virtutem, corporisque speciem venustam descripsisse. Mirum inquam est, prudentem Historicum istum multas Operis sui paginas occupasse, ** uti dicendo exequeretur tot narrationes de industria compactas de isto Ethnico Philosopho: dum sibi persuasit, excludenda inde esse, & reticenda quæ Scriptores Ecclesiastici nos docuerunt de immaculata Virginis Conceptione, de Præsentatione in Templo, de Miris ejus, Reliquiis, gloriosa in cœlum Assumtione, aliisque Gestorum cum ejus, tum Apostolicorum adjunctis.

Fabulis redundat.

At enim retuli de Deipara, Apostolisque, quidquid certi & confirmati deprehendi. Ita. Verum quæ de Philosopho Thianæo ex Philostrato recenset, certius ne est, quam quæ Gregorius Nyssenus, Epiphanius, Gregorius Turonensis, Joannes Damascenus, multique alii Patres de Virgine, Sanctique Doctores de preclaris Apostolorum facinoribus produxerunt?

Antecellet ne testimonium Sophistæ Philostratis tot Scriptorum Ecclesiasticorum testimoniis? Quicunque legit Librum Sophistæ hujus, statim agnoscit, quot fabulis redundet Historia ista; quæ revera non est nisi mendaciorum, fabularum enormium, vulgarium sermonum, & portentorum nunquam factorum strues ***, ut idem Abbas compertum habet.

Interea non repugnamus, Philosophi hujus Vitam commode fortasse

* Anno 1705. cusus est Parisiis apud Giffartium Liber inscriptus Gall. *Historia Apollonii Thianai, falsitatis & calumnia convicta.* Autor, qui Claravallensis est, ostendit, Historiam hanc carere testibus fide dignis, Romanensem fabellam esse, & hujusmodi ut non audiatur. Fatis cessit Apollonius nonagenario sex annis major.

** Fleurius prioris Tomi Historiæ suæ paginas 20. 21. 22. 120. 121. 122. 213. 302, 304, 307, 315, 316. tribuit Historiæ Apollonii texendæ.

*** Tot mira patrantem Apollonium suum Philostratus induxit, ut quidam nomine Hierocles, ab Eusebio in Tractatione quadam in rem hanc facta refutatus, illum impie Jesu Christo comparaverit. Imperator Caracalla calumniatoris hujus miris factis adeo captus est, ut illum in semideis collocaverit; & sacrum ipsi erigi simulacrum curaverit nomine *Herculis morbos depellentis.*

pagi-

paginas Historiæ Ecclesiasticæ multas complere, multumque momenti habere ad Evangelii soliditatem illustrandam. Nihilo tamen secius doctus quidam Autor ait, se nolle, versari librum suum in manibus adolescentum & simplicium hominum, qui plus æquo facti a natura sunt ad præstigiatorum & magorum narratiunculas imbibendas. Et tamen Romanensem hanc Historiam non verentur tradere per manus omnium; sibi vero scrupulum ingerunt in instituendis Christi fidelibus de multis optimi exempli factis, quæ de Gestis Deiparæ Patres Ecclesiæ nobis servarunt.

Vallemontius in Elementis Hist. Tom. 2. l. 4. c. 6. Gall.

Simile vero satis est, studiosos homines gratiam habituros Fleurio, quod per illum patuerit ipsis aptissima quædam ratio in invidiam & contemtum fidelibus adducendi Traditiones pias. *Melior* per ipsum *contra innocentes errores arma ferendi modus est, eos in lucem non proferre .... obstinatior enim impugnatio nihil prodest, nisi ut illos confirmet.* Incommode sane cadit, Launojum, Tillemontium, Bailletum, Thierium, Dupinum, Patresque eruditos Thomassinum, Mabillonium, Alexandrum, aliosque Criticos non existimâsse satis tutam regulam istam ad vetustos errores de loco movendos, atque ad eradicandas ex animis Christianorum pias Traditiones, quæ ipsis non arrident: eos inquam, qui omnibus Critices severioris acuminibus in eo positis, ut ab illis Christi affeclas avocarent, non putarunt temporis jacturam facere, si Opera integra ad illarum aliquas peculiares exagitandas conficerent. Constans argumentum, pias hasce opiniones omnino contemtibiles, minusque probabiles nequaquam esse. Veteres errores, & commenta narrationum gerunt semper notas perspicuas adeo futilitatis ipsorum, ut supervacaneum fere videatur, summos hosce Viros exegisse vigilias suas, vimque omnem robustioris Critices in illis oppugnandis expertos fuisse.

Altera ratio, qua in pias Traditiones insurgunt. *In Proœmio.*

Persuasum Fleurio fuit: „ urgere directo opiniones istas in quibusdam locis, & coram aliquibus, offensioni ipsis esse, illos exasperare, & charitatem graviter lædere. Præstat itaque opiniones istas sustinere, tacitos illas tum scriptis tum sermonibus prætereundo: satisque habere „ si illas singillatim insectemus, ubi homines offenderimus, nostris argumentis suscipiendis appositos. „ Verum quid frugis est, ut pias Traditiones levibus affectati silentii armis aggrediamur? Nolumus, inquiunt, offensioni esse quibusdam; eos exasperare; & charitatem graviter lædere. At enim numquam excellentius charitas exerceretur, atque in removendis hominibus a falsis moribus & institutis, quæ ad illusiones eos traducere, vel in errorem impellere possunt. Nosque spondere constanter non dubitamus, pias opiniones, quas Ecclesia vel patitur, vel probat, vereri magis Criticen fastidiosam, contemnentem, & alto in silentio jacentem, quam audacioris & severioris Critices perspicacitatem &

In Proœmio.

Piæ opiniones censuram non metuunt.

vires omnes. Ad hoc Tribunal appellant, coram hoc judicium sui subire volunt. Obscuritatem & tenebras, quibus involvantur, non amant, neque credulos aut indoctos propugnatores. Non timent, se in mendaces evasuras diuturna apud Rempublicam Litteratorum investigatione: sique metuendum quidpiam ipsis esset, illud esset, ne non vocarentur ad trutinam, atque ab acrioribus & inexorabilibus Criticis expenderentur.

§. II.

Contendere, propugnatores piarum Traditionum teneri, ut eorum fontes indicent, & auctoritatem ostendant.

QUanquam stet animo, nullum Ecclesiasticorum Factorum huic Tractationi propositorum asserere, quin per fusorium veluti accuratioris Critices vas pertransierit, nullamque super hac re mihi postulem gratiam concedi: nihilominus haud moleste Sapientes ferent, si dixero, hanc Historiæ a Vulgi erroribus expurgandæ rationem tantum abesse, ut effectum, quem jactant producere possit, ut potius minus recta & æqua iis videri debeat, qui de ea citra præjudicium omne pronunciabunt.

Non est necesse possessionis jus probare, quando justum est. Consilium sane cum civili societati injustum, tum legibus oppugnatum, adstringere velle hominem, pacificum domus, agri, aut hæreditatis possessorem, ut tabulis authenticis, se legitime rem possidere conficiat. Ordo citius justitiæ flagitat, ut dejiciatur quis de possessione rei alicujus, in quam a tempore venerat immemorabili, opus esse optimis monumentis ostendere, illum rem pessima fide possidere. Quæ leges accuratæ & rectæ Critices principiis maxime respondent. In Republica nanque Litteraria Autor ille male acceptus esset, & de caussa sine appellatione decideret, si Factum aliquod alteri in controversiam vocaret absque firmis argumentis, & repetens ab adversario eorum, quæ asserit, probationes.

Injusta Criticorum postulatio. Habes quid consilli ceperint præstantes Critici nostri. Ipsi sunt qui adoriuntur pias Traditiones, in quarum possessionem a multis sæculis pedes posuerunt Christi Fideles: eumque ipsorum esset in eas ferri solidis rationibus, quæ illarum falsitatem aperire possent, existimant jus esse sibi opiniones hasce laude dignas rejiciendi, nisi ipsarum pateat origo, progressus, & diuturna possessio tabulis authenticis, & ab omni disputatione remotis.

Voca in judicium viam & rationem Sapientum istorum, cum adversus pias Traditiones bella movent, planeque perspicies, ipsos plerumque ad Scriptorum silentium se conferre, seque circummunire dicentes, de ipsarum origine non constare. Verum quandiu non adducent ajentia testimo-

ftimonia, & conjecturas firmas adeo, ut homines rationis compotes cogere possint ad æquitatem eorum cognoscendam, haud inique ferant, nos vetustæ possessioni adhærere, quæ cum immemorabilis & legitima sit, satis est, ut eam tueamur, posse nos iis, quæ contra objiciuntur, respondere.

Inter cetera Possessionis hujus privilegia, tria sunt non mediocri animadversione digna. Primum est ex hac possessione effici præscriptionem quandam, adversus quam nihil inscribere possint; nisi monumenta præ manibus habeant, quæ possessionis hujus injustitiam ostendant. Alterum est, tametsi jus Fidelium de sanctis Institutis istis evidens non esset, non posse tamen rectum Judicem secus facere, quin pronunciet pro illis: quandoquidem ubi jura utrinque æqualia sunt, possessio antecellit: immo quoties etiam dubium jus est & incertum, quemadmodum contendunt esse illud Ecclesiæ & Christianorum de piis Traditionibus, tum melior semper est conditio possidentis. Quanti igitur non erit possessio multorum sæculorum, cujus confirmatum fuit jus consuetudine perpetua, & Scriptoris alicujus testimonio: possessio, inquam, continenter pacifica, optimæque fidei, neque unquam gravi aliqua oppositione turbata ante postrema hæc tempora, in quibus Critice, fulta quibusdam locis communibus, argumentis negantibus, levibusque conjecturis, eam perturbare, atque interrumpere conata est. Postremum possessionis hujus privilegium est eos, qui gaudent illo, cogi non posse, ut jus suum rationibus confirment. Ipsorum etenim est, qui de illo controversiam movent, in medium adducere momenta constantissima, quibus possessio hæc, & juris legitimi inde orta præsumtio destruatur. Tantum tamen abest, ut hisce modis æquitati consentaneis se gerant Litterati homines nostri, ut potius exigant, ut piæ opiniones istæ statuantur, earumque origo demonstretur. Via sane & ratio non satis apta ad Historiam a fabulis vindicandam, atque ad pias Ecclesiæ Traditiones a vulgaribus erroribus dignoscendas.

Privilegia Possessionis.

§. III.

Flagitant Critici a piarum Traditionum propugnatoribus argumenta certa, nec obnoxia falsitati.

QUo vituperanda imprudentia esset, Factum haud discussum suscipere, quoties non omnes habet notas exploratæ veritatis; eo testatissimam injustitiam dixerim, contendere, ut argumentis, quæ res pati non potest, roboretur. Cum affirmo, Historiam aliquam certam esse Physice, Metaphysice, aut Moraliter, tum nemo tenetur inniti

Argumenta debent rebus respondere.

verbo meo, nisi afferam probationes, illi firmitatis congruentes modo in quo Historiam illam constituere gestis. Cum vero assumo tantummodo, Factum una probabilitate & veri similitudine præditum esse, non est cur quis jure postulet a me, ut illud ita constanter asseram, perinde ac esset veritas nec falsitati nec disputationi obnoxia.

Autoribus, qui pro piis Traditionibus suffragium tulerunt, persuasum semper fuit, eas neque Fidei firmitate, neque demonstrationis claritate fulciri. Fideles item Christi, qui sanctas hasce Institutiones receperunt & coluerunt, eas nunquam sectati sunt, tanquam veritates, ab autoritate aliqua falli nescia definitas. Ecclesia ipsa, quæ illas in Libris usibus ejus consecratis proponit, opinionum instar ipsis assentitur. Nihilo secius eas aspernantur Critici, propterea quod facta certa non sunt, & ab omni prorsus errore non abhorrentia.

Qui existimant, Constantinum Magnum baptismate lotum fuisse a Pontifice Sylvestro, ii partim sententiam suam roborant Actis Liberii Papæ: verum monumentum hoc, ait Alexander, non est *certæ & inconcussæ veritatis*. Alio quoque loco tuetur, autoritatem Breviarii Romani *non censeri debere exploratæ & inconcussæ veritatis* ad ostendendum lapsum Sancti Pontificis Marcellini, ejusque in Concilio Sinuessano retractationem.

Alex. Hist. Eccl. sæc. 4. Diss. 23. Ibidem sæc. 3. Diss. 20. de lapsu Marcell.

Tillemontius iis occurrens, quæ sibi objecerat de Virginis Mariæ Assumtione. „ Integrum nobis, inquit, per veritatem non est, in rebus „ certis ducere ea, pro quibus neque autoritas, neque ratio tutos nos ef„ ficit. „ Animadvertit Baronius, Catenam S. Petri Hierosolymis Romam translatam, cum alteri ibidem asservatæ admota fuisset, statim in unam eatenam miro modo coaluisse. Verum his credere non possumus, subjungit Tillemontius, nisi clamantibus testimoniis ab omni controversia remotis. Bailletus iisdem vocibus centies utitur, quod aliis item Criticis familiare est. Habes facilem brevemque rationem, qua pias Fidelium opiniones in contemtum adducas; si dixeris jejune, testimonia, quibus nituntur, certæ non esse & inconcussæ veritatis.

Tillem. notat. 10. de Mar. Virg.

Tillem. notat. 45. de S. Petro.

At enim nonne Sapientes isti nihil produnt scriptis suis, quod certum & inconcussum non sit? Nonne oportebit quæcunque narrant historica Facta, *tanquam inconcussæ & exploratæ veritatis admittere?* Quod si ratum habent, Historias omnes ab se recitatas certæ & exploratæ veritatis insigne non gerere; & tamen moleste ferrent, nisi admittendæ existimarentur: quare eandem animi facilitatem non præstabunt piarum Traditionum defensoribus, qui eas tantummodo opinantes producunt? Si vero jactant, Opera sua narrationum certarum & testatissimarum complexionem esse: quid est quod Tillemontius publicum judicium antever-

Multa tradunt Critici minime certa.

Tillem. in admon. pag. 11.

tevertit his verbis . „ Fortaſſe petiiſſent homines veritatis ſtudioſiores, „ ne adhiberem monumenta præter illa, quæ locus eſt certa omnino & „ firma exiſtimandi . Nihilo tamen minus profiteor ingenue , me non „ mihi hoſce limites circumdediſſe , ſed uſum aliis fuiſſe , quæ omnino „ autentica non videntur. Verum providimus diligenter, ut hæc a prio„ ribus ſecerneremus; atque judicium eorum habendum, ne pietatis ob„ tentu hæc eadem pietas Fidelium deciperetur , ſive in contextu, ſive „ in adnotationibus collocavimus . „ Quæ Critici hujus perdocti proviſio prudentiſſima eſt ; neque enim Hiſtoriam Eccleſiaſticam ſimilem Operi Dogmatico facere debemus, in quod non liceat nobis immittere niſi certa & probata . Eadem ferme ſentiunt Bailletus, Fleurius, Alexander, aliique.

Conſtans autem eſt, non potuiſſe illos alia jacere Principia ; niſi ſe in detrahenda majori Operum ſuorum parte implicarent. Quæ nanque Hiſtoria Eccleſiaſtica hactenus prodiit, in qua potiſſimam partem non impleant dubia facta & incerta ? Sibi quidem placent Scriptores accuratiores, cum ſpoponderint, ſe nihil in Opera ſua illaturos, quod e fontibus non manaverit: verum, quantumvis inviti, coguntur tamen ea pluribus dubiis & ſimilibus vero, quam certis, & errori non patentibus eventis refercire. Teſtimonia, quibus hærent, vel non ſatis aperta ſunt, vel ex autoribus decerpta, quorum autoritas alicubi nutat . Hiſtoriæ teſtatiſſimæ ab aliis Scriptoribus impetuntur ; quoniam adjuncta , quibus afficiuntur, partim fidem certam ipſi aſtruunt, partim deſtruunt . Denique ad exiguum numerum redactis puris antiquitatis fontibus, vel interpolatis, vel ſublatis injuria temporum, ſufficere ſemper nequeunt ſolida momenta, ut omnia Facta hiſtorica ſine hæſitatione retineamus. Quapropter neceſſitate ipſa urgemur, ut pretioſa antiquitatis fragmenta colligamus, dummodo probabilitatem aliquam , verique ſimilitudinem afferant : alias eſſet Hiſtoria veluti informis, ſine nexu , ſit venia verbo, ſcarificata , & pauciſſimis voluminibus comprehenſa.

In Hiſtoria plura ſunt Facta probabilia, quam certa.

Expende porro animo vacuo Monumenta Tillemontii , Geſta Sanctorum Bailleti, Hiſtoriam Eccleſiaſticam Alexandri, Opera Launoii, Thierii, & Dupini , necnon aliorum ſapientum Virorum ; pauciſſima quidem offendes Facta morali ratione certa, vel ex dicto Alexandri, *certæ exploratæ & inconcuſſæ veritatis* . Reliqua omnia narrationum dubiarum, incertarum , & probabilium fines non tranſgrediuntur.

Poſt hæc interrogamus Litteratos iſtos, an æquo animo aſſentirentur, neque argumenta querelarum habere putarent , ſi ut ad fabulas amandaremus eventa omnia tantummodo probabilia , & Operibus ſuis admixta , ſatis eſſet nobis cauſſari : *ea non eſſe inconcuſſæ & exploratæ veritatis?*

ritatis? Ecur igitur confugiunt ad viam & rationem istam, parum adeò Critices accuratæ legibus consentaneam, ad auctoritatem sanctis moribus derogandam, eosque inter narratiunculas & figmenta detrudendos: nimirum pias istas opiniones certas nequaquam esse & errori minime repugnantes.

§. IV.

Ad trutinam revocantur Principia Historiæ Ecclesiasticæ Fleurii.

FLeurius Abbas a Præfatione ipsa hoc magnum principium statuit: „ Capto semel super re aliqua consilio, ut verum protuli, quod „ mihi visum est satis testatum, illud simpliciter enarrando: apposui „ *fertur* iis, quæ dubia fore existimavi, quoties rei interesse duxi illud „ apponere, sæpius nanque omnino reticui vocem hanc. „ Enim vero non video, qui provisio hæc satis recta possit haberi, per quam a factis dubiis, incertis, & probabilibus Historiam suam Fleurius vindicaret; neque illam propterea magis refertam esse posse eventis certis & inconcussis, quam ceterorum Criticorum Libri, si de hoc judicium ferendum sit ex modo, quo legi huic suæ obtemperavit.

Quid intelligatur voce *verum*. Si vero id nobis integrum fieret per illum, eruditum Abbatem nostrum hoc pacto percontari auderemus. 1. Quid intelligit hac voce *verum*. Species certe non levis est, eum, nisi evertere malit principium suum, habiturum vocem istam, tanquam synonimam *certi*, indubitati, inconcussi; & tanquam oppositam falso, supposititio, inter quæ medium obtinet locum, probabile, dubium, & incertum. Nos manet alibi demonstrare id, quod vocat Flerius *verum*, hujusmodi non esse omnibus numeris, sed probabilius tantum, habita ratione illius quod minus probabile est; videlicet *verum* hoc medium esse inter moraliter certum, & falsum ac supposititium. Quod si Abbas noster ita *verum* suum significare negat, consequens plane erit, facta omnia quæ refert, quibusque non adjungit *fertur*, futura certa moraliter, quod certissime propugnare nemo poterit; quandoquidem pleraque eventa, non signata hoc verbo *fertur*, dubia sunt & incerta.

2. Asserit Fleurius se *ut verum proferre, quod sibi visum est satis testatum*. Non crediderim, voces istas *satis testatum* sensum alium ipsi efferre posse, ut ex ipsius Opere constat, præterquam confirmatum uno aut duobus testibus, quos ejusmodi putavit, ut eorum fidei nos concredere possemus, atque iis, quæ perhibent, tanquam veris assentiri. Ast ne capiamur, & *verum* cum *dubio* permisceamus, id prudenter cau- Quid significet *satis testatum*.

tum

tum ab ipso est, ut subjiceret, *fertur*, *creditur*, sicubi factum incertum & dubium est. Hinc percipimus quousque pervenerit industrii Historici hujus accuratio, quoniam religioni duxit, in vasta hac Historia vel unum Factum dubium pro vero venditare; utque errori locus non esset admonuit, ejus generis eventa indicium ostensura *fertur*, ut a *veris* internoscantur.

His habitis animadversionibus, persuasum nobis est, Factum historicum *ut verum proferri non posse*, atque adeo *satis testatum videri*; 1. Quoties ab uno tantum vel duobus autoribus describitur. 2. Quoties eadem autoritate Scriptores illud in controversiam vocant. 3. Quoties eorum nititur testimonio, quibus standum non est, vel levissimis argumentis roboratur. 4. Quoties Facta ista pro *veris* inducta nihil præferunt, unde ab iis distinguantur, quæ in dubiis habent, & nota *fertur* inurunt. Denique quoties testium productorum autoritas, ex iisdem eorum, qui citant, principiis suscipienda non est.

1. Narrator eventi alicujus considerandus est ut autor, atque ut homo. Ut autor, ponitur ille optima fide clarere, aliisque dotibus, quæ assensionem nostram requirunt. Ut homo, sæpe falli & decipi potest. Hæc duo complectitur fides humana. Quo fit, ut testimonium ab hisce Scriptoribus comparatum, probabilitatem tantummodo affert dubitantibus semper, nonne hallucinentur.

Autoris unius testimonium Factum aliquod minime efficit verum.

Nunquid cogere nos possunt, ut Factis historicis *veris* & *certis* accenseamus illud, quod Josepho testante in medium attulit Fleurius, Imperatorem nimirum Caligulam Agrippæ, novo Judæorum Regi concessisse, ut Regnum suum peragrare posset; ipsique consuluisse, ut loco itineris per Syriam passim triti, aliud per Ægyptum institueret: vel quod tradit Eusebii verbo, Flaccum scilicet potestatem fecisse populo Alexandrino subvertendi Synagogas Judæorum, quarum aliquæ dirutæ, aut igne absumtæ sunt, in ceteris vero erecta symulacra Caligulæ, qui flagrabat amentia tanta, ut numinis instar se adorari juberet? Universa Historia ipsius nihilo magis confirmata est; nimirum in illa sæpissime unum solummodo sponsorem adhibet, aliquando duos, & raro plures.

Histor. Eccl. l. 8. art. 15.

Porro cui nam in mentem venit, ut diceret, Factum aliquod, ab uno vel duobus autoribus nunciatum, *verum* esse & *certum*. Si modo vocibus istis *verum* & *certum* explices narrationem multa veri similitudine affectam, cui assentiri possumus absque nimiæ credulitatis & imprudentiæ vitio; quoniam ingenua Autoris fides postulat, ne abjiciamus testimonium illius, quin presto sint gravia deceptionis ejus momenta: fatemur, hoc intellectu appellari posse *verum* & *certum*, quod ab uno vel duobus autoribus enarratur. At non est quidem hæc germana *veri* & *certi* notio, ut

in pri-

in prima a nobis edicenda regula demonstrare curabimus, atque hujusmodi explicatio Fleurii Principium funditus concuteret.

Fleur. Hist. l. 2. art. 21.

2. Affirmat Fleurius, Hæreticos, a S. Petro in altera Epistola sua memoratos, quosque Balaami discipulis comparat, Nicolaitas esse, qui nomenclaturam a Nicolao ex septem Diaconis Hierosolymitanis uno acceperant: additque heterodoxos istos sub Diaconi istius nomine delituisse, perinde ac ipsorum sectæ princeps fuisset. Quanquam Abbas hic Factum istud venditet tanquam *verum*, ipsique *satis* testatum videatur Irenæi, Clementis Alexandrini, atque Eusebii testimoniis; nihilo secius non parum ipsi concederemus, si rem hanc uti dubiam, immo multo minus ac adversa opinio probabilem ex autoritate Patrum censeremus. Præterquamquod enim Eusebii locus apertus non est, patet insuper Irenæum *, Tertullianum, Epiphanium, Hilarium, Hieronymum, Philastrium, Augustinum, Cassianum, Isidorum Hispalensem docuisse, Nicolaum ex septem Diaconis unum Nicolaitarum Hæresi facem prætulisse. Qua itaque sententia melius constituta, qui possunt nobis Factum *verum* obtrudere, cum S. Clementis suffragium, & si placet, Eusebii quoque, levem ipsi tantum probabilitatem adjicere possit?

Factum in disputatione positum.

Non liquet, utrum Petri & Pauli quæstio fuerit ex compacto.
Fleur. l. 1. art. 33.

Tametsi simillimum vero sit, non fuisse Petrum Antiochiæ a Paulo ex conventione inter ipsos habita reprehensum; nihilominus celebris inter Augustinum & Hieronymum inde orta concertatio non finit, Factum istud *verum & certum* existimare. Potuisset itaque Historiæ huic Fleurius addere, *fertur*; potius quam certo affirmare, Apostolos istos hac in re nihil pactos fuisse. Quod si Augustini sententiam amplexati sunt Tertullianus, Cyprianus, Cyrillus Alexandrinus, & S. Gregorius Magnus; in vestigiis certe Hieronymi steterunt Origenes, Didymus, Apollinaris Laodicenus, Alexander, Eusebius Emissenus, Theodorus Heracleotes, S. Joannes Chrysostomus: novissime vero Baronius. Virorum itaque tantorum judicium aliquas saltem ipsorum sententiam probabilitate afficere poterit; & rectam efficere probationem, qua constat, licere nobis dubios esse, num duo illi Apostoli super ea re invicem convenerint.

ad annum 51.

3. Nunquam Critici dabunt ultro Fleurio, quædam Facta historica in *satis testatis* adeoque *certis & veris* numeranda esse, quæ alios sponsores non habent præter Libros apocryphos, aut perditi nominis, aut ambiguæ intelligentiæ. Verumtamen quot ne Facta repetit a Libro Constitutionum, Apostolis tributarum; a Synopsi nomen Sancti Athanasii feren-

* *Unum ex illis, qui ad curam inopum gerendam una cum Stephano ab Apostolis constituti fuerant Ministri, sectæ suæ autorem jactabat*. Euseb. l. 3. Hist. cap. 39. *Nicolaitæ magistrum habent Nicolaum, unum ex septem, qui primi ad Diaconatum ab Apostolis ordinati sunt*. Irenæus l. 1. c. 27.

te, a

te, a Talmude ipso Judæorum? * Quamquam Petri cum Simone Mago *Fleur. l. 2. c. 34* certamen non sine obsequio recipi mereatur, quod nimirum ab Arnobio, & S. Cyrillo Hierosolymitano relatum sit, queis adjungere poterat Fleurius Legatos Liberii Papæ, Ambrosium, Augustinum, Isidorum Pelusiotam, Theodoretum, aliosque multos; non putamus tamen interdictum nobis de iis omnibus, quæ Simonis lapsum attingunt, in suspicionem venire; quandoquidem convenit inter doctos, quæcunque de his feruntur, plerumque a Libris apocryphis, hoc est ab Autore Constitutionum Apostolicarum, & falso Marcello proficisci. Nos vero alibi ostendimus, pronunciantes de Facto isto ex Legibus Criticorum, posse illud historiis suspiciosis accensere. *Animad. de Ratio. & Usu Critic. Tomo I. Diss. 3 art. 11.*

Mirari subit, eruditum Criticum istum tanquam verum & constans Factum exequi narrando, quod S. Joannes Zebedæi filius in Asiam Minorem transmigraverit, Ephesumque præcipue cum Virgine Matre incoluerit; cum nullum appellet testem præter locum quendam Concilii Ephesini, cujus sensa, quippe sine verbo, suspensos nos tenent, & dissimili plane ratione interpretari queunt, quod satis est movendæ legitimæ dubitationi. *Fleur. Hist. l. 2. art. 25.*

4. Lubentissime certior deinde fierem, quamobrem collocet in Factis veris tria sequentia, quibus accedere alia centena possent. Primum ab Joanne Chrysostomo traditum, indicat Judæos Bereenses meliore ingenio fuisse, quam Thessalonicenses, magnaque animi affectione Evangelium suscepisse, atque in dies singulos Sacras Litteras scrutari consuevisse, ut cognoscerent, an ipsis responderent, quæ dicebantur. Alterum ab Orosio depromtum nos docet, fame Hierosolymas depopulante, Fidelibus Judeæ ab Antiochenis Christianis subventum fuisse &c. Tertium autore Cassiano fert, Sancti Marci ætate extitisse Christianos multos, quos singulare perfectionis vitæ desiderium in agros Alexandriæ proximos transtulit, atque ipsis in domibus conclusit. *Tria Facta incerta pro germanis exposita.* *Fleur. l. 2. art. 25.* *Ibidem art. 27.* *Idem art. 8. libri 2.*

Nunc autem ab illo quærimus, cur dubium esse prædicet, quod narrat S. Hieronymus de Lucæ Evangelio, opinionem nimirum obtinuisse, istud esse, quod suum nuncupat D. Paulus in Epistolis: atque de illis anceps hæreat, quæ Gregorii Nazianzenus & Nyssenus, Epiphanius & Ambrosius scriptis reliquerunt: Paulum videlicet instituisse & ad bonam frugem convertisse illustrem Virginem Theclam, ut jam Viro eleganti, diviti, nobili, & ex Civitatis proceribus desponsa, a nuptiis se abdicaverit, & Virginitatem amplexata fuerit: quo facinore concitatum sponsum *Fleur. l. 2. art. 38.* *Ibidem art. 30.*

* Libro 1. art. 3. art. 11. art. 25. art. 45. art. 50. multisque aliis sequentium Librorum locis citationes repetiuntur, ex autoribus nihilo majoris famæ traductis.

eam accusasse, Ferarumque morsibus damnandam curasse: has vero cohibuisse se, ne illam laniarent, præsertim Leones: denique eandem miro modo flammas evasisse, & sexus sui Protomartyrem appellari.

Non teneo quare tria priora Facta historica certa & germana credantur, interim dum alia suspiciosa habebuntur? Icciroo ne est quod illa melius istis testata sint? Quanquam utraque ab autoribus Ecclesiasticis ejusdem ferme ætatis proferuntur. Autoritas ipsa postremorum minoris facienda non est ac priorum; omnibusque rite ponderatis, fieri posset, ut testimonium pro dubiis Factis allatum accommodatius esset ad illa in certis collocanda, quam suffragium Patrum, quo germana esse constituent. Neutra ex his historicis Factis sunt aliis magis incredibilia; neque ullam capi posse conjecturam crediderim, quæ illa veris, hæc dubiis Factis adnumeraret. Quapropter periculo non vacat, sapientis Abbatis nostri principium in Præfatione illius sedem posuisse, in libri vero contextu non apparere.

Ex duobus Factis, ejusdem ponderis argumentis confirmatis, alterum dubium est.

Qui vero longius rem intendere mallet, a Fleurio sciscitari posset, quamobrem de duobus Factis, quæ similia omnino videntur, atque ab iisdem Autoribus referuntur, alterum *satis testatum & verum* futurum sit, alteri nota *fertur* appingenda erit, illudque in dubiis rejiciendum? Nihil non probatum prætereamus.

Fleur. l. 2. art. 21. Eusebius *l. 5. Hist. c.* 10. autor est, Sanctum Bartholomæum in Armeniam majorem se contulisse, & constare functum illum munere Apostolico in ea Indiarum parte, quæ nobis propior est, ibique Evangelium *Ibidem art. 32.* Matthæi, ante alia conscriptum, secum tulisse. Epiphanius *Hær.* 28. testatur, Cerinthum, falsum fratrem, falsumque Apostolum, turbas Antiochiæ concitasse, & Christi fideles voluisse, non Circumcisioni tantum, *Ibidem art. 28.* sed universæ Legi Mosaicæ subjacere. Sanctus Augustinus *de Conf. Evang.* l. 1. c. 2. censet, Sanctum Marcum Græcis Litteris exarasse Evangelium suum; quod scilicet Lingua illa totus Oriens commercia iniret, Romæque adeo comunis esset, ut illa mulieres quoque uterentur. Ecce tres Historias, ab Abbate nostro in veris recensitas: dum tres sequentes, ab iisdem Autoribus depromtas dubias esse contendit, & ne sit errori locus, *fertur* indicio designat.

Ibidem art. 32. Ferunt Philonem principem Legatorum Judæorum, qui Alexandria venerant, legisse Romæ, senatu frequente, Legationis suæ, & Caii insaniarum narrationem, quibus eam nominis famam adeptus est, ut ejus Opera in Bibliothecas illata fuerint. Hæc habet teste Fleurio Eusebius *Ibidem art. 5.* *l.* 11. *Hist. c.* 17. Apponit quoque verbum *fertur* iis, quæ de S. Joanne Epiphanius nos docuit *Hæresi* 29. *Ferunt*, eum in dignitatis insigne auream laminam in fronte gestare solitum. Narrante Augustino *serm.* 32. *de*

de diverſ. de Martyrio S. Stephani, & de lapidibus, quibus oppetitus fuit, veritus Fleurius ne Patris hujus dicta Factum efficerent exploratum, ea his ſenſis efferenda curavit. *Perhibent* etiam, Chriſti fideles ſervaſſe lapides, quibus obrutus fuerat. Si quis Facta hæc omnia hiſtorica circumſpecta lance ſuſpenderit, plane deprehendet minimum inter illa intereſſe, neque minimum iſtud ſatis videri, ut duobus Factis ab eodem Patre recitatis aſſentiamur, alteri quidem tanquam *vero*, alteri tanquam *dubio*; neque ut Patris alicujus autoritas hic amplificetur, alibi violetur. *Ibidem art. 6.*

Poſtremo ſi Fleurius illud unum *verum* judicat, quod ſibi viſum eſt *ſatis teſtatum*, admirationem habet, illum Hiſtoriam Eccleſiaſticam ſuam auxiſſe adeo; quandoquidem ex præcepto principii ſui magna illius pars detrahenda eſſet, quam ſatis probatam cenſere non poſſumus. Neque enim vim habet niſi in autoritate Euſebii, Cyrilli tum Hieroſolymitani, tum Alexandrini, Gregorii Nazianzeni & Nyſſeni, Athanaſii, Joannis Chryſoſtomi, Hieronymi, Auguſtini, Ambroſii, Epiphanii, S. Gregorii Papæ, Caſſiani, Oroſii, Sulpicii Severi, Rufini, Sophronii, Philaſtrii, Theodoreti, Adonis, aliorumque a ſæculo III. florentium. Porro quoniam *in argumentis non habet niſi Scriptorum rei Principum teſtimonia*, teſtimonium iſtorum nullo numero eſſe debet, cum intereſt Facta multo ante ipſos geſta confirmare. Cum itaque horum omnium Scriptorum Eccleſiaſticorum dicta uſurpaverit Fleurius, ut ſtatueret quæcunque complectitur primus Hiſtoriæ ſuæ Eccleſiaſticæ Liber, qui deſinit in adventum Pauli Romam, nimirum in annum 61., omneſque Patres iſti ſeculo IV. & inſequentibus vixerint; *ipſorum teſtimonium in argumentis habere non poteſt*. Ne igitur *vera* jactet in priore hoc Libro, quæ ipſi retulerunt; neque eadem Facta, ipſi *ſatis teſtata* videantur. *Pauca facta ſunt ſatis teſtata.*

Quo autem firmamentum afferat aliis Factis in hoc Libro comprehenſis, ſe confert ad teſtimonium Joſephi, Philonis, multorumque Scriptorum profanorum ejuſdem revera, aut proximioris ætatis. Verum facile admodum conveniet, ſatis illis honoris & ponderis collaturum illum, qui probationem, eorum verbis innixam, probabilem exiſtimaret, abſque eo quod pro *veris* quidquid locuti ſunt venditaret. Idem dicito de Papia, de Herma, deque nonnullis aliis Scriptoribus Eccleſiaſticis Apoſtolicorum temporum, aut non multo poſt. *Scriptores, qui argumenta optima non ſufficiunt.*

Pleraque item Facta hiſtorica in aliis Hiſtoriæ ſuæ Libris ab iſto Abbate recitata fundamentum habent. 1. In teſtimonium unius aut duorum Scriptorum. 2. Sæpe oppugnantur ab Autoribus ejuſdem fidei & dignitatis. 3. Ducuntur ab Operibus ſuſpicioſis, & momentis minus ſolidis muniuntur. 4. Sæpe numero autoritas Scriptorum, quibus ajentibus facta ut *vera* producit, non eſt major aut firmior autoritate illorum, *Quibus teſtimoniis pleraque Facta confirmet.*

quorum fide tuetur, Historias tantummodo dubias esse. Denique non multum de sua lege sollicitus, in bonis argumentis enumerat Autorum dicta, qui primarii non sunt, quique nec eodem nec propiori tempore, sed sæculis haud paucis elapsis scripserunt.

Judicium, quod de Fleuriana Historia ferre quis potest.

Aliorum judicium esto, an hæc Historia Ecclesiastica aliis Criticorum historiis castigatior & accuratior sit; vel Fleuriana præcepta satis tuta sint, ut Historiam a popularibus opinionibus redimant, easque a piis Ecclesiæ Traditionibus secernant. Quandiu etenim alia fundamenta non ponet, jus erit nobis semper delendi partem quandam Historiæ ipsius, pro qua spondent Autores non originarii, quorum testimonia in argumentis habenda non sunt. Fateatur demum necesse est, *verum* non esse illud, quod hujusmodi declarat; quoniam satis testatum esse non potest, quin ostendat, Autores ab se laudatos antiquiores alios commemorare: alias per ipsum *suspicari jure possumus, eos levius, quam par esset, vulgi rumoribus animum adhibuisse*.

Fleuri in Præf.

Quod si velit doctus hic Abbas, Autores a se in testes productos, quanquam Facta seculis multis vetustiora posteris mandaverint, fidem mereri, aut certe ipsorum suffragium narrationi probabilitatem afferre: quare licitum nobis non erit, pias Traditiones tueri, eas cum innoxiis erroribus non miscere, & admittere veluti opiniones, magna veri specie affectas; si modo studuerimus eas erigere super testimonio Autorum priscorum nihil minus a fonte remotorum, quam ii, quos appellat Fleurius; etsi nobis persuadere velit, ipsum *vera & satis testata* proferre, quæ Scriptores isti sine sponsoribus enunciant, & posteritati commiserint Facta ipsis antiquiora tribus, quatuor, quinque, sex, septem, & octo sæculis.

§. V.

Critici discrimen non habuerunt inter Historiam similem veri & fabulam; inter Traditiones probabiles, & errores plebis.

NUllum suscipi poterat consilium aptius, quo removerentur animi a sanctis moribus omnibus & institutis, huic disputationi propositis, atque illud implicandi eas instruc figmentorum, fabularum, & ineptiarum, quæ ab ineunte Ecclesiæ ætate tot librorum molem ingentem auxerunt propter minorem Scriptorum plus æquo credulorum accurationem, quæ aliqua saltem ratione despicatui duxere Historiam Ecclesiæ quoad facta quædam, Acta nonnullorum Martyrum, Gesta Sanctorum, Miracula, & Reliquias.

Quamquam narrationes fabulosæ, quibus quorundam Autorum scripta con-

conferta sunt, partem illorum principem constituant, quæ ceteris tenebras offundit; vel sint umbrarum instar, quæ huc illucque disperguntur: nihilo tamen minus conferunt ratione aliqua ad veritatem aperiendam, atque in majori luce collocandam; claritatem immo aliquam afferunt locis minus illustribus, ut demum nullius pene negotii sit tenebras a quacunque vel leviori luce disjungere, nimirum vulgi errores a piis opinionibus. Traditiones istæ obsequio dignæ, cum nihil præter opiniones sint, medium obtinent locum inter Facta certa & supposititia; & propterea licet sanctæ consuetudines faces veluti magnæ non sint, sunt saltem leves splendores modicique radii, qui satis fulgorem habent, ut e tenebris dispiciantur. Historici, qui diligentiori accuratione scripserunt, non sunt obliti dividere in classes suas probabilia & dubia ab erroribus manifestis; sique narrationes fabulosas sustulerunt, non tamen Facta historica, aliquam veritatis speciem gerentia neglexerunt, sed ea in Operibus suis rite sedem habere posse existimarunt.

Non multi negotii est fabulas inter veritates etiam minimas dignoscere.

Conveniat necesse est, Historiam collectionem esse Factorum hinc certorum & germanorum, illinc probabilium & incertorum; immo sæpe mendacium & confictorum. Utinam autem hæc omnia postrema rejici possent. Sed Historia ea, qua nunc extat, ratione nos cogit, ut in illa patiamur Facta duntaxat probabilia; & postulat ne ista cum narrationibus de arbitrio compactis permisceamus.

Historia collectio est Factorum certorum & incertorum

Nihilo secius non desunt Scriptores, qui ut circumspectionem suam super hac re ostentent, sibi ipsis persuasere, necessum esse, ut Historia a fabulis omnibus expurgaretur, eas miscere cum vetustis moribus, piisque omnibus Traditionibus, quæ sibi non arrident, simulque universas sub inviso *Traditionum popularium, errorum innocentum &c.* nomine repudiare: in spem inducti, fore, ut hoc pacto aspernarentur illæ, mendaciumque ab Christianorum animis depelleretur.

Non adhibuerunt discrimen inter verum & falsum.

Quo autem prospere cederet ipsis consilium istud, Critici, qui religionem affectare cupiunt super quibusdam antiquis Factis, quæ amandare longe ab historia vellent, ab ipsis Procemiis statim edicunt, sibi unice veritatem perspectam esse: D. Paulum jussisse probare omnia & expendere, ut bonum eligatur: veritatem viam esse vitamque nostram, non vero errores hominum, & calumniatorum commenta: Denique pietatem nostram, ut ait Augustinus, positam non esse in hallucinatione & mendacio; unde ad superstitionem potius deflecteret.

Quæ professi sunt Critici.

Tillem. in Proœm. pag. xix. Baill. in Adm. Fleur. in Praf.

Egregiis istis pronunciatis freti Sapientes nostri, obtentu nihil admittendi quod non prius pensitaverint, licere sibi putant, pias Traditiones cum Historiis fabulosis confundere. Qui non adnumerarer istis piam Fidelium sententiam de Jesu Christi Conceptione octavo calendas Aprilis,

& Or-

& Ortu octavo calendas Januarii, de Regia Magorum dignitate, aliasque hujuscemodi, ab Ecclesia propositas, atque a Patribus traditas; ubi audierit Bailletum, qui Facta ista a narrationum figmentis non separans, immo ut omnia simul involveret, audacter & nulla exceptione pronunciat: *Baill. form. de Gest.SS. art.2.* „ Historiam de Gestis Jesu Christi, a Matthæo conscriptam, Ebionitas & „ Nazareos interpolasse. Alios deinde periculum fecisse, ut novas alias *Tillemont.* „ vulgarent, in quibus undique veritas prodebatur: Quos tamen impu„ dentes conatus perdidit omnino Evangelium S. Lucæ. Verum erexit ca„ put multo audacius, quam antea, calumniator; & visa est Ecclesia pri„ mitiva falsis Evangeliis, Apostolorum nomine venditatis, inundari. E „ vivis sublato Joanne Evangelista, falsa Hæreticorum Evangelia emerse„ runt, quælibet secta suum peculiare habere volebat, atque ex eo nor„ mam sibi Fidei pro libidine effingere „.

Multa accepimus per Traditionem. Præter ea, quæ ab Evangelio de Virgine Deipara didicimus, Traditio & Patres pia multa, atque exemplo virtutis futura, nobis reliquerunt de Conceptione ipsius immaculata, de Præsentatione in Templum, morte, in cœlum Assumtione ec. Verum quonam pacto pias hasce opiniones ab infinitis fabulis, super hac re confictis, segregare? sive potius cui non persuasum erit, eas in eodem ordine cum istis esse collocandas; ubi hæc legerit apud Bailletum? *Baillet. ibid. art. 3. Tillem. art. 2. de Virg. Mar.* „ Nihil perspectum habemus de Vita Deiparæ Vir„ ginis præter illud, quod placitum Deo fuit nobis in Sacris Litteris „ aperire . . . . . Verum non est visum falsariis, debere ipsos his tan„ tum esse contentos; atque aggressi sunt ea supplere, quæ deerant nobis „ scitu digna de Gestis illius ante Christi Conceptionem ad usque ejus in „ Cœlum ascensum „. Deinde affert Bailletus Opera multa mendaciis opleta de genere, ortu, infantia, atque obitu Virginis: quasi vero nihil ad nos pervenisset de rebus ad beatissimam Feminam istam spectantibus in Scriptorum Ecclesiasticorum Voluminibus, quod ex venenatis his fontibus non manaverit.

In Præmio. Fleurius autem nos in anteactis monuit, se nihil de Maria Apostolisque dixisse præter illud, quod ratum certumque cognovit. „ Plura alia, „ subdit, a Metaphraste, Nicephoro, ceterisque recentioribus commemo„ rata, quicunque in ipsorum autoritate conquiescit, recipiat: quod mea „ interest, non mihi visa sunt tanti facienda, ut iis, quæ ex Actis & E„ pistolis Apostolorum depromsi, adjicerentur „. Porro nunquid testes alios & vades non habent piæ de Virgine & Apostolis Traditiones præter Metaphrasten, Nicephorum, aliosque recentiores? Quare omnia a Patribus nobis concredita, atque ab Ecclesia proposita eum iis miscere, quæ ab hac origine suspiciosa descendunt? Certe nos jamnunc ratum facere pos- *Pro piis Traditionibus ne-* sumus Abbati huic erudito, nunquam futurum, ut in Græcorum Scripto-

rum

rum istorum autoritate tantum ponamus, ut ex ipsis Traditiones impo- sterum exeutiendas haurire velimus: Sique ipse sibi placuit, dum eas eum Fabulis implicavit, quæ vitio vertuntur Metaphrasti, Nicephoro & id genus aliis; nos contrà, ut sperare juvat, apud Veteres reperturos testimonia minus suspecta, ad quæ in confirmandis narrationibus suis sæpe ipse confugit. biliores alii testimonium dicunt, quam Metaphrastes.

Quo in loco animadvertere est circumspectionem Fleurii: *Quod mea interest, non mihi visa sunt tanti facienda, ut iis, quæ ex Actis & Epistolis Apostolorum depromsi, adjicerentur*. Ast quæ depromsit e Talmude, ex Autoribus profanis, e Philostrati Romanensi fabella, tanti ne facienda erant, ut iis, quæ ex Actis & Epistolis Apostolorum depromsit, adjicerentur? Ecce quam verum sit, Criticos nostros omnem movisse lapidem, ut piarum Ecclesiæ Traditionum existimationi derogarent; easque popularibus erroribus admiscerent; non prospicientes in quot scopulos impingant, neque dubitantes concutere ab imis Historiarum suarum partem; dummodo gloriam assequantur, se a turba passim plus æquo credula semotos esse. Circumspectio Fleurii.

Sum nescius, anne satis recta videbitur Abbatis hujus præsens argumentatio, qua se purgare studet, quod de Virgine Deipara narrando prosecutus sit ea tantummodo, quæ optime constituta deprehendit; atque ut nobis obtrudat, universa alia, quæ recitari mos obtinuit, inter Metaphrastis paraphrases, Nicephorique narrationes esse rejicienda. His loquitur verbis: „ Etiamsi Doctores omnes ad hanc diem viventes una voce affirmarent, Deiparam quinque supra septuaginta annos attigisse, opinio „ hæc neque verior fieret neque probabilior; quandoquidem nullum ha- „ bet positum in antiquitate fundamentum „& Facta diuturna argumen- „ tatione non conjiciuntur „. Liceat mihi hanc animadversionem his attexere. Ut planum faciat Fleurius fabulis redundare quæcunque de Virgine Deipara feruntur, Factum singulare in medium affert, quod uti sapientissime animadvertit, omni caret antiquitatis suffragio. Verum hinc ne consequitur, alia de Virgine Maria non extare, quibus robur validissimum antiquitas ipsa non conferat? Rite ne probaret ille, Fleurianam Historiam fabulas tantum & figmenta complecti, qui diceret: *Etiamsi Autores omnes ad hanc diem viventes una voce affirmarent*, Facta ab ipso e Talmudistis & Sophista Philostrato decerpta, hominum non esse deliramenta, *opinio hæc neque verior fieret, neque probabilior*. Eapropter quanquam verum sit, Abbatem istum multa a Talmude & Philostrato comparasse fabulam olentia; non est tamen consequens, Historiam suam haud constare plurimis Factis optime constitutis, quæque aut certa, aut maxime probabilia censeri possunt. E quibus omnibus illud facile conficere pos- Fleurii argumentatio examinatur.

sa-

fumus, etfi pateat, nullum effe Veterum præfidium in opinione de quinque fupra feptuaginta annis a Maria Virgine exactis; immo etfi pura puta fabula effet, non tamen inde colligi, multas alias fententias ab Ecclefia nobis de Virgine Matre propofitas magna non affici probabilitate, & non inniti graviffimis, ut res patitur, e Veteribus fumtis argumentis.

Baill. ibid. art. 4.

Ita plane fe gerit Bailletus de Geftis Apoftolorum. „ Quid exploratum „ eft, inquit, de rebus Apoftolorum, præter illa de quibus certiores nos „ fecit Evangelium, in Actis a D. Luca confcriptis reperiuntur . . . . . „ Item fermonem de aliquibus tantum inftituunt, quibus præcipue facer „ autor attendit ex eo tempore, quo invicem disjuncti funt. Id autem „ latiffimam provinciam reliquit Hæreticis, in qua quæcunque maluerint „ figmenta propagarent „. Verum Traditio, & Scriptores Ecclefiaftici ad pofteros non traduxerunt multa animadverfione digna de beatorum iftorum Jefu Chrifti difcipulorum Geftis egregiis, adjunctifque ad eorum vitam, mortem, & oftenta pertinentibus? Non crediderim hæc inficiari poffe Criticos noftros. Nonne ipfi quoque hiftorica Facta multa ex Ecclefiæ Patribus collegerunt, quæ in Evangelio, in Actis D. Lucæ, & Epiftolis aliis defiderantur? Eccur itaque ablegare contendunt ad res a Procoro, & mendaci Marcello excogitatas, necnon ad commenta Abdiæ, pias Traditiones, quas Ecclefia nobis obtulit, & ab Ecclefiafticis Patribus ad nos derivavit? Generali hoc confectario; *filentium fcilicet Lucæ latiffimam provinciam Hæreticis reliquiffe, in qua quæcunque malverint, figmenta propagarunt.*

Sanctæ Litteræ non omnia, quæ Apoftolos attingunt, retulerunt.

Verum enim vero fi Critici noftri feveri, qui jactant, fe non admiffuros narrationem ullam, quin rigide ante magnæ ipforum artis Tribunal difcuffa fuerit, ponderibus non præjudicatis libraffent fundamenta, quæ id genus opinionibus recipiendis anfam præbent; non poffent non profiteri, eas, fin minus ita firmæ non funt, ut in certis habere poffimus, fatis tamen probabilitate & fimilitudine veri affectas effe, ut ab erroribus vulgaribus fecernantur, neque inter fabulofas calumniatorum narratiunculas, falfafque Heterodoxorum Hiftorias permifceantur.

Piæ Traditiones faltem probabiles funt.

§. VI.

Plerafque Traditiones pias afpernantur, quod fcilicet partæ fint a nimia quinque aut fex fæculorum, quæ duo poftrema antecefferunt, credulitate.

Launojus, Melch. Canus, Tillemont. Bail. Nat. Alex., Dupinius, Fleurius, Thiersius &c.

HIC profecto eft ubi triumphum canunt Sapientes noftri. Sæcula ifta, quæ barbara nuncupant, maximæ vifa funt ipfis opportunitati, ut in iis oriri facerent fabulas plerafque, quas feveritate tanta & contemtu

tu petunt. Hæc sunt tenebricosa tempora illa, in quibus, ajunt, sive ignorantia sive malitia populorum credulitate abusa fuit, atque innumeros peperit errores innocentes. Ad hæc obscuritatis sæcula ascendunt, ut detegant vafros homines illos, qui se periculo tanto committebant, ut confutas Historias excogitarent. Accusatio in Monacos delata, quod nimirum magnam mendaciorum illorum partem composuerint, quæ irrepserunt in Miracula, Reliquias, Acta Martyrum, & Vitas Sanctorum, satis firmum fundamentum posuit in temporum barbarie, atque in incommoda necessitate exprimendi exemplaria fallacia, quæ ob defectum Critices perspicacis vitare non poterant.

Baill. serm. num. 11. Thiersius.

Nihil porro deerat ad perficiendam horridam temporum ignorantiæ istorum imaginem, quam illa in publicam rectam indignationem inducere; adversus ea laudabile Criticorum studium excitare; atque in illis fingendi artem, via & ratione traditam, reperisse. Bailleto autem debemus inventum tantum: in his nanque obscuritatis temporibus Epocham statuit excogitantium narrationes fabulosas. Quo vero terribilis hæc criminis species malitiam hinc calumniatorum exaggerat, eo commoda multa illinc declarat, quæ jactant Critici attulisse se rei historicæ; cum falsum & verum feliciter internoscere conati sunt.

Baill. ibid n. 12.

Nemini itaque in mentem veniat, Christi fidelibus tot opiniones pias male adeo constitutas proponere. Prospiciant imposterum diligenter, ne citra delectum magnum fidem habeant miris factis & prodigiis, quæ Dei famulis tribuuntur; neque se ulterius implicent, nisi provisione & circumspectione multa adhibita, in propugnandis tot Sanctorum exuviis, quæ Christianorum venerationem auxerunt. Si nanque ista vel ex parte vel in universum Criticis nostris non sapiunt, nihil statim erunt nisi monstrosi barbariei partus, quinque vel sex sæculorum intervallo dominantis, in quibus falsariorum fraude, populorum simplicitate abutentium, exorti sunt. A nono sæculo deinceps gloriari revera poterant homines, si Bailletus audiendus, licentiam falsorum Actorum & corruptarum historiarum ad eam crevisse magnitudinem, ut nihil supra. Miraculorum & Reliquiarum fama populorum vel pietatem vel curiositatem excitabat, qui cum sæpe numero ipsum Sanctorum nomen ignorarent, flagitabant ut historiæ conscriberentur, & merita paterent eorum, quorum obsequium sibi commendabatur. En quibus utantur anfractibus, ut expurgent Historiam ab iis omnibus, quos errores plebis appellant, eosque oppugnent, atque e Christianorum animis depellant.

Fabulæ temporibus barbaris exortæ sunt.

Baill. ibidem art. 21.

Postquam Viri isti Litterati adhibuerunt, sponsores veluti eorum, quæ perhibent, nimium nonnullorum Monachorum, credulitate magis quam doctrina præstantium, studium; falsas Pontificum Decretales; Donationem

Constantini; Historias S. Ursulæ, Joannæ Papissæ, & Lacrymæ Vindocinensis; Legendam auream Jacobi de Voragine, aut Speculum Vincentii Bellovacensis; Acta vel a Metaphraste, vel ab aliis Autoribus profecta, qui ea ætate floruerunt, in qua Historiæ veritas variis vulgi Traditionibus, atque haud raro mendaciis de industria confictis corrupta erat: Postquam, inquam, isti Critici centies hæc exempla, aut his similia refricarunt, existimant se satis omnibus persuasisse, pias opiniones, mores antiquos, sanctaque Instituta ipsis proposita, nullo fundamento solido confirmari, quo ab erroribus popularibus internoscantur; ratumque habent ita defunctos se esse muñere suo, ut probationes aliæ non requirantur, cum fontes contaminatos indicaverint, & nonnulla exempla retulerint quarundam Traditionum, quæ vel partim vel usquequaque propugnare non possumus, quæque ingeniis vel minimum rectis manifeste displicebunt.

Legitima non est hæc consecutio.

Verum quorsum recidet argumentatio ista, si pias opiniones imposterum examinandas, sive mentio de illis facta ante sive post sæculum IX., constituamus sine præsidio *Legendariorum* istorum, quos insimulant de tot fabularum Romanensium inventis, quæ Historiam Ecclesiasticam deformarunt? Consequetur ne pariter, hæc universa contemnenda esse, & narrationibus pro libidine excogitatis accensenda; quia videlicet in barbaris ævis illis extiterint, qui sive per calliditatem sive per ignorantiam narrationes mendaces ediderunt, aut historias ipsis traditas interpolarunt? Si oporteret hac se gerere ratione, licitum esset quoque insurgere adversus ea omnia, quæ feruntur ab ortu Ecclesiæ ad ea tempora, in quibus barbaries exulavit, propterea quod tum non defuerint calumniatores & falsarii. Immo in ancipiti pendeo an plures & impudentiores ex illustriori Ecclesiæ ætate, quam ex obscuritatis sæculis emergent. Sæculum cum nostrum tum præteritum, in quibus Criticen meridiana luce claruisse volunt; fœlix ætas ista ingeniorum fortium, exquisitorum, & modicæ credulitatis, vacat ne falsariis de re historica? Neque vero loquor tantum de Scriptoribus istis vulgaribus, qui exiguæ eruditionis vitio, oblivione veluti obruti sunt; sed de iis etiam, qui in Litteraria Republica Magistrorum nomenclaturam sortiuntur. Consilium certe istorum, qui illustri hoc sæculo floruerunt, vituperatione dignius fortasse videbitur, quam illorum consilium, qui tenebricosis temporibus vixerunt. Habeto porro quid intersit meo judicio inter utrosque. Hi, quos vocant Metaphrastes, iccirco tantum peccarunt, quod *in incommoda fuerint necessitate exprimendi exemplaria fallacia, quæ ob defectum Critices perspicacis vitare non poterant*. Quapropter mirum non est, eos fabulosas historias obtrudisse. At excusationes istæ non profunt Sapientibus nostrorum temporum, qui Criticen ad summum

Destruit Historiæ partem.

Quo differant falsarii prisci & recentiores.

Baill. in Serm. a. t. II.

mum perfectionis fastigium evexerunt. Cum limatum judicium, accuratio, & recta intelligentia debuissent, ut mihi videor, Litterariam Rempublicam ab istis fabularum compositoribus expurgare; quot ne diebus nostris venierunt? quot nullius certe fidei leguntur in Scriptoribus primi ordinis? Nos alibi hujusce rei exempla multa congessimus. Quare igitur ferantur impetu tanto in falsarios sæculorum illorum, tenebris involutorum, interim dum ipsorum laboribus proficiunt? Præclare sane in eos urgent Sapientes nostri, non posse ipsos evadere, quin in Opera sua importaverint Acta multa antiquorum Martyrum, Gestaque Sanctorum, quæ per manus Metaphrasticas ad nos usque delata sint. Quot hujus generis non reperies in Actis sinceris Ruinartii, in Monumentis Tillemontii, in Vitis Sanctorum Arnaldi Andillyacensis & Bailleti, in Historia Ecclesiastica Fleurii, atque in aliorum Operibus Criticorum.

Animad. de Reg. & Usu Crit. Diss. II. art. 4. & seq.

Ibid. Diss. II. p. 2. art. 4. §. 2.

Quidquid extat de Historia Ecclesiastica collegerunt Autores, qui Sæculum IX. vel præcesserunt, vel subsecuti sunt. Si præcesserunt; me, quæso, doceant Critici nostri, qui fieri potuerit, ut Opera hæc ad nos pervenerint incorrupta, licet per tot sæcula inerudita descenderint, & tot illa manus impudentes & pestilentes volutaverint? Cui dubium erit, tradita fuisse quinque aut sex sæculorum intervallo monumenta ista custodiæ horum, quos jactant, calumniatorum; ipsosque ea exscribendo nobis servasse? Absque ipsorum diligentia & labore nunc omni prope Historia, & plerisque Patrum Operibus careremus. Quod si Historiæ, quæ supersunt, barbaris istis temporibus lucubratæ fuere, qui fidem illis habebimus? Quis spondebit, ex calumniatorum istorum penu haud prodiisse, vel ab iisdem depravatas non fuisse? Si nanque religione nulla prohibiti sunt, quin se tanto committerent periculo, ut Sanctorum ipsis prorsus ignotorum Gesta componerent; quis inducit in animum, eos religiosos fuisse quoad novas historias, neque impudentia tanta flagrasse ut fabulosas alias confuerent, aut genuinas interpolarent?

Ii, quos falsarios appellant, nobis libros plerosque servarunt.

Baill. serm. ubi supra.

Quasnam incredibiles perturbationes in Historiam non inferrent terribiles istæ consecutiones? quæ tamen natura sua e Sapientum nostrorum principiis ducuntur. Unum sane ex gravioribus Critices Virorum istorum vitiis est, eos proprias regulas diruere, atque in incommodos scopulos impingere, cum omnes conatus exerunt suos in piis Traditionibus oppugnandis. Excedunt nanque, dum alios ab iis, quos innocentes errores nuncupant, detrahere student: & propterea in medio accurate non consistentes, ad adversum extremum delabuntur. Quod quidem illos, nisi prejudicatis opinionibus moverentur, adducere deberet, ut vel in piis Traditionibus aliquam veritatis speciem agnoscerent, vel principia sua repudiarent, quod pluries animadvertimus, & nunquam satis animadvertemus.

Consecutiones incommodæ, quæ e Criticorum pronunciatis eruuntur.

 Non

Quid respondere possint Critici.

Non est autem cur dissimulem duo vel tria responsa gravissima, quæ in nos urgere possunt Sapientes nostri. Primum est, non deesse monumenta authentica & vetustissima, quæ ante sæcula barbara confecta sunt, atque in insequentibus ad nos usque corruptionem nullam subierunt. Alterum, Acta Martyrum, Gesta Sanctorum, eandem Ecclesiæ Historiam, temporibus istis Litteratorum studio & Critices subsidio ab innumeris fabulis vindicata fuisse. Denique postremis ævis istis ad Archetypos ascendisse Viros eruditos, atque e purioribus antiquitatis fontibus veritatem hausisse. Quibus adjumentis blandiuntur sibi, priscos Autores redintegrasse, & quamplurimas fabellas sustulisse.

Rationes istæ diluuntur.

Verum enim vero si codices aliqui supersunt IX. sæculo vetustiores, reliqui sane in falsariorum manus inciderunt? Eos ipsi posteris exscribendo servarunt: at cui certo constat, eos multa non detraxisse vel addidisse? Quanquam etiam antiqua MSS. integerrime custodivissent, cum hæc paucissima sint, incassum jactant Viri nostri sapientes, Monumenta vetusta multa penes se habere, neque unquam corrupta, e quibus conficiant historias suas. Quantumvis etenim hæc possideant, necessario tamen fatebuntur, pleraque Operum suorum fundamenta ad se per manus Metaphrasticas pervenisse. Quare primum ipsorum responsum principio suo non suffragatur.

Cum vero perpetuo prædicant, ætate nostra Historiam Ecclesiæ expurgatam fuisse, id nihil aliud significat, nisi Criticos eruditos, qui rebus istis studia sua contulerunt, ex ea delevisse, quæ palato suo non sapiebant, aut minus credibilia videbantur: habes autem quid sermone ipsorum sit, Vitas Sanctorum emendatiores exhibere, & quibus finibus circumscribant laborem suum Arnaldus Andillyacensis, Bosquetus, Fleurius, Comanvillæus, Choisius, Mabillonius, aliique, qui Historiæ Ecclesiasticæ insudarunt. Metaphrasticarum tamen Historiarum rem intimam intactam semper servarunt: tametsi Facta plerumque non afferat magis incredibilia, quam ea, quæ leguntur in Libris Autorum multorum, qui in prioribus Ecclesiæ sæculis Scripta sua protulerunt, uti Sancti Clementis Papæ, S. Barnabæ, Hermæ, & aliorum.

Tillem. Baill. Fleurius, Gallia.

Occurrunt sæpe in fronte Operum Sapientum nostrorum præclara hæc sensa: *Monumenta pro Historia, purgata Autorum Archetyporum citationibus. Vitæ Sanctorum confectæ ex iis, quæ supersunt magis authentica & certa in ipsorum Historia ... Depromsi Historiam Ecclesiasticam ex Autoribus archetypis*. Verum Archetypa ista comperta fuerunt corruptoribus istis, necne? Pretiosa hæc antiquitatis fragmenta nonne in ipsorum manus venerunt? nonne sæculorum multorum spatio ea custodierunt? Qua de re incontaminati isti antiquitatis fontes, e quibus jactant Critici hausisse

res

res suas, ad nos usque per cœnosos calumniatorum canales derivarunt. Ecquis itaque in fidem se conferat hominis falsarii, audacis, impudentis, novitatis studiosi, qui sive fraude, sive simplicitate quadam præstantiora antiquitatis Christianæ de Actis Veterum Martyrum & Gestis Sanctorum monumenta, si animum adhibeamus Criticis nostris, adulteravit? Ecquis nos certos efficiet, eum pestiferas manus suas non extendisse ad ceteras Historiæ partes, aut ad Operum Patrum loca, quibus mandarunt Traditiones pias, Acta Martyrum & Sanctorum Memoranda, ipsorum mira Facta & prodigia?

Falsas hasce, inquies, Historias ætate ista Critices luminibus instauravimus. Non diffiteor magnæ Artis hujus præceptorum subsidio multa refici potuisse. At res intima semper perseverat; neque mihi videor fieri posse, ut Critice in Codicibus manu exaratis, quos a barbaris temporibus accepimus, id internoscat, quod primitus scriptum fuit, quodque impostерum additum. Ecce itaque quam verum sit, sapientum Litteratorum studium eos longius quam par erat traduxisse: & propterea argumenta ipsorum nihil minus principia sua, quam pias Traditiones convellere. Assumta ab ipsis ratio, eas nimirum prodire cœpisse temporibus barbaris, ipsos in eundem laqueum inducit; unde difficilius se expedient illi, quam nos pias Traditiones tueri & propugnare possimus.

ARTICULUS IV.

Critici obstruxerunt plerarumque piarum Traditionum fontes:

Traditiones passim ab ipsa origine litteris commissæ non sunt. Ab uno nanque ad alium viva voce descendunt, in animis hominum hærent, donec de ipsis Scriptor aliquis mentionem facit. Fontes autem piarum Traditionum appello Autores Ecclesiasticos, qui nobis illas tradiderunt, *Martyrologia*, *Breviaria*, aliosque Libros Ecclesiæ usui delectos. Porro hi sunt fontes, quos illustres Critici obstruere curarunt, suspicionem in Scriptores & Patres ipsos, qui ad nos derivarunt illos, excitantes, & Martyrologia & Breviaria de Autoritate dejicientes.

§. I.

In eo laborarunt, ut attingeremus suspicione testimonium Scriptorum Ecclesiasticorum, qui pias Traditiones nobis reliquerunt.

Criticorum pronunciatum

PRonunciatum est & consuetudo Sapientibus quibusdam familiaris, priscorum Patrum testimonium falsitatis insimulare; quoties sensis & opinionibus illorum adversatur. Firmior hæc est Criticorum recentiorum oppugnatio, ut sanctarum Institutionum, quæ hujus Operis faciunt argumentum, murum ab imo suffodiant. Qua vero ratione fieri posset, ut earum plerasque tutaremur, ubi Patrum Ecclesiasticorum testimonium de dignitate decidat, qui vetustarum Traditionum celeberrimas nobis custodierunt?

Accusare solent Patres, quod e contaminatis fontibus hauserint.

Baill. in serm. de Vita Sanctorum art. 3.

Tertio quoque verbo repetunt, extitisse Scriptores Ecclesiasticos, qui e Libris suppostitiis & apocryphis multa promserunt; eos nimia credulitate peccasse; atque Opera sua non paucis fabulis referisse. „ Fuerunt ex „ antiquis Patribus, ait Bailletus, uti Clemens Alexandrinus, qui men„ dacium Evangeliorum autoritate usi sunt super capitibus de Vita Jesu „ Christi. Non defuerunt item temporibus insequentibus alii, instar Gre„ gorii Nysseni & Epiphanii, qui non dubitarunt e mendosis Genealogiis „ deducere, quæ libris suis commendarunt de genere & infantia Deiparæ „ Virginis: non secus atque alii temporum successione, nimirum Gre„ gorius Turonensis, & Joannes Damascenus, qui ab Historia fabulosa „ *de Obitu Virginis*, adjuncta mortis ejus, quæ nobis venditarunt, de„ cerpsere.

Quod plus æquo creduli fuerint.

Baill. in adm. art. 7.

Aliquando etiam in caussa ponunt, quare pias hasce Fidelium Traditiones scriptis tradiderint, nimiam nonnullorum Scriptorum Ecclesiasticorum credulitatem. „ Extiterunt quidam sancti Viri, qui tantum abest, „ ut alios in errorem inducere vellent, ut potius de ceterorum ingenio „ secundum naturam suam pronunciarent; & plena hac ingenuitatis fide „ a flagitiosis & mendacibus hominibus decepti, contulerunt, invito licet „ animo & imprudenti, ad decipiendos alios, qui ipsorum testimonio „ acquieverunt „. In quorum numero collocat Beatum Theodoretum, Gregorium Magnum, Gregorium Turonensem & Sanctum Sulpicium Severum. „ Quod est S. Joannis Damasceni, inquit Tillemontius, tempus „ quo vixit, ejusque ad hauriendas quaslibet historias pronus animus, in „ caussa sunt quare non magna floreat autoritate .... Juvenalis, Euthimius, „ & An-

Tillem. annot. 34. & 5. in Dorp Virg. Launojus.

„ & Andreas Cretensis, eorumque sectatores *, ejusmodi non sunt, ut Fa„ ctum aliquod nobis asserere possint. Autor Libri de Divinis nominibus, „ se simulans Sanctum Dionysium Areopagitam, cetera quoque Facta, ut „ merito præsumere possumus, simulavit „. Si Viri isti Litterati imitari studuissent Melchioris Cani laude dignam moderationem, in hæc profecto immoderata sensa non incidissent. **

Alia vitia Patribus tributa.

In medium ne profers Hegesippum, Justinum, Athanasium, Joannem Chrysostomum, Augustinum, Hieronymum, S. Leonem Pontificem, Venerabilem Bedam, aliosque Patres, ut ex piis istis Traditionibus aliquam confirmes? Si nequeant perdocti Critici nostri eos producere tanquam Autores, popularibus sermonibus animum attendentes, aut tales, qui e vitiosis fontibus rem deduxerint: testimonium certe ipsorum, si fidei virorum istorum hærere velimus, depromtum erit ab opere aliquo, fabulis & rebus incredibilibus conferto: opus illud falso ipsis adscriptum erit; vel aperte respondebunt, eos errasse & fabulis omnino non carere. Quod vero ipsis familiare responsum est, & videtur majorem Patribus morem gerere, in eo vim facit, quod Patres Facta ista non satis expenderant. Deinceps ejus rei exempla non pauca subjiciemus.

Nemo inficias iverit, plerosque Autores Ecclesiasticos, qui rebus Ecclesiæ conscribendis se dediderunt, sive consulto, sive obiter, non semper ea facultate præstitisse; (aut tempore, aut optimis monumentis aliquando indiguisse) ut res summa cum accuratione recitarent. Verum ratum nobis & constans facere potest eorum virtus, eos nunquam oculos subduxisse a duabus illis legibus præcipuis, in quas semper historicus aciem intendere deberet. Prima est, ne mentiatur unquam; altera, ne veritatem reticeat.

Quæ possint esse Sanctis Patribus excusationi.

Quod autem plurimum contulit Historiæ corrumpendæ, gratificatio fuit, qua Historici aliis indulgebant, vel affectibus suis serviebant. Atqui simile satis vero est, abjecta hæc cogitata a Patrum animo longe fuisse remota, neque aliud consilii habuisse, cum tot nobis pias Traditiones reliquerunt, quam servare Depositum sacrum sibi commissum, atque illud ad posteros Christianos, ut eorum pietatem alerent, propa-

* *Eruditorum nemo est, qui memoratos Autores in diligentiæ vitio laborasse, judicii acrimonia non valuisse, multa ex Libris apocryphis desumsisse, & omnia promiscue, & sine ullo, vel certe parvo delectu, in suos jecisse commentarios, ignoret*. Joann. Laun. Append. ad Diss. neg. arg. animad. 14.

** Sapiens hic Episcopus de Sancto Gregorio Papa, & Vener. Beda disputans, qui historias aliquas specie tenus non admodum tutas afferunt, obsequium indicat Sanctis istis Doctoribus præstandum, quod ad alios quoque Patres referre possumus. *Sed quoniam modeste & circumspecte judicio de tantis Viris pronunciandum est, ne in his quidem duobus rejicienda sunt plurima. Pauca enim in eis possis arguere; quamvis Historiam Ecclesiasticam ad severiora judicia revocare contendas. Ac si necesse est in alteram peccare partem, omnia eorum probari legentibus, quam multa reprobari male*. Canus de Loc. Theol. l. 11. c. 6.

gare.

gare. Ea itaque simpliciter retulerunt, quæ acceperant; quin amor aut odium, spes aut timor ipsorum calamum dirigeret. Ac si prospectis his omnibus, nihilo secius super Facto aliquo peculiari aliquando hallucinati sunt, culpæ istæ vitio vertendæ sunt humanæ infirmitati, non vero animo incomposito, aut modicæ intelligentiæ: & propterea nihil inde de ipsorum autoritate detrahendum.

Nemo Scriptorum est, qui non aliquando lapsus fuerit.

Ecquis nam Ecclesiæ Pater gloriari poterit, se nunquam credulitate nimia laborasse, nihil e corruptis fontibus hausisse, falsis monumentis fidem non adhibuisse, & accurationem tantam in omnibus Operibus suis servasse, ut nihil ipsi de re tantummodo historica exciderit, quod fabulam redoleat? Ex his igitur mendis, cuilibet tum Ecclesiastico cum profano scriptori communibus, ansam arripiemus eos in judicium vocandi, atque inter narrationes fabulosas, quæcunque recitant, eventa detrudendi? Integrum ne erit, Eusebii, Joannis Chrysostomi, Augustini, aliorumque testimoniis refragari, quod nimirum aliquando Patres isti excesserint in credendo, Libris apocryphis usi fuerint, aut fabulas nonnullas retulerint? Consecutio hæc Historiam Ecclesiæ funditus convelleret. Præterquamquod cur ad loca hæc communia se recipiunt, ut Patrum illorum autoritatem frangant, ubi potius agitur de piis Traditionibus, quam de ceteris? Lectoris sit id æquis ponderibus examinare. Interea nos dissimulare non possumus, viam hanc & rationem scribendi non satis obsequii Sanctis Patribus deferre.

Autores profani fabulis non carent.

Potest ne quis versari in ancipiti, inhonestum atque impium hominem bonum historicum nullatenus fore? Hac sane de caussa existimat P. Rapinus, Tacitum egregio alias ingenio hominem famam suam violasse.

Rapinus in Instruct. ad Historiam Gall.

„ Tacitus, inquit præclarus hic Jesuita, in morali doctrina nutat, excellens simulator est, & cor perditum præstantissimo obtegit ingenio. „ Præterquamquod sinistre de aliis sentit: nullam pietatis notam indicat cum de Diis sermonem habet ...... adeo difficile est, iniquum „ hominem bonum historicum esse; uterque enim iisdem ferme nititur „ principiis „ *.

Xenophon.

Contra vero si Xenophon inter perfectos historicos enumeratur, propterea est, ajunt, quod eluceant in ejus Libris religionis ardor, & Deorum veneratio; nosque moveant, ut illi omnia credamus: rati, non

* Quanquam sustinendum non sit, iniquum hominem ad historiam scribendam se traducere: cum fieri nullo modo possit, ut Opus ejus de animi corruptione nihil contraxerit: attamen contra accidit in Sallustio, qui bonus revera historicus est. Afficitur namque indole præstanti, accurato ingenio, intelligentia admirabili, pessimis licet sit moribus dehonestatus: quodque satis lepidum in ipso est, vehementissime crimina illa insectabatur, quorum ille præ ceteris reus erat.

posse

posse mentiri hominem, qui pietatis studium alte adeo gerat in pectore.

Religio conferre potest, ut Scriptori dicenti assentiamur.

Quod si profanæ Religionis, fallacisque pietatis amor nobis persuadere possunt, Paganum hominem non esse ad prodendam veritatem compositum: quare præclari Critici nostri privilegium idem non tribuunt Autoribus Ecclesiasticis, quorum Religio admodum pura est, & Sanctitas morum Ecclesiæ toti perspecta? Non contendimus quidem fidei splendore & claritate effici Scriptorem, de re historica erroribus haud obnoxium, neque virtutis exercitationem principem esse Historici alicujus facultatem: non nos fugit, oportere præditum esse illum, judicio singulari, insita probitate, exquisito rerum sensu, aliisque partibus hujusmodi. At illud unum monere volumus, si pietatis & religionis studium non parum facit, ut Ethnico homini dicenti aures præbeamus, quanquam res haud magnam veritatis imaginem referant: idem quoque præstare debere quod attinet ad Sanctos Doctores; etsi narrationes eorum omnino fide dignæ non viderentur obtutu primo; sive quia adjuncta aliqua taciti prætermiserint, sive non admodum aperte mentem suam explicaverint; nosque lateant multa, quæ Factum minus redderent haud probabile: nisi tamen argumentis indubitatis, non vero dictis generalibus, efficiamus, illos revera hallucinatos fuisse.

Præter pietatem alia in Historico desiderantur.

§. II.

Magis tribuunt testimonio Autorum Gentilium de re historica, quam autoritati nonnullorum Patrum de piis Traditionibus.

Historici Profani paucioribus vitiis non inficiuntur, quam Ecclesiæ Patres.

Ecquis unquam Litteratorum hominum in animum induxit, ut detraheret de existimatione Herodoti, Thucididis, Dionysii Halicarnassæi, Titi Livii, Taciti, aliorumque præstantium Historicorum Græcorum & Latinorum ex antiquitate Pagana, utque Reipublicæ Litterariæ suaderet, eorum autoritatem nullo fere numero, nulliusque pene frugis esse ad Factum aliquod statuendum? Et tamen celeberrimi Historici isti minori ne credulitate ducti sunt, ac Ecclesiæ Patres? Emergunt ne pauciores fabulæ in illorum, quam in istorum, voluminibus: sique exprobant Sanctis Doctoribus istis, eos narrationes suas sumsisse a Libris suppositititiis & apocryphis, nonne exemplis innumeris possumus roborare, Paganis Scriptoribus istis subsidio fuisse monumenta falsa, quibus errores admiserunt, in rudioribus etiam acriter animadvertendos: uti nos docet Melchior Canus. *

* *Quædam in Livio esse, quædam in Sallustio, quædam in Cornelio Tacito, quædam in Trogo quorum fides manifestis testimoniis labefactari possit. Flavius*

Herodotus. Magnificis, quantum lubet, effer verbis Herodoti merita, * quem afferunt præstare sinceritate singulari, recto gustu, magnoque judicio, & præter dictionem castam, suavem, leniter fluentem, gratam & elegantem, iis dotibus omnibus præditum esse, quæ gloriosum *Patris Historiæ* nomen ipsi compararunt. Nihilominus redundat autor hic fabulis multis, ut errata præteream, quæ parum cavit sive diligentiæ vitio, sive monumentorum corruptorum impedimento. Idque eo demum crescit, ut multi negotii sit, veritatem cognoscere; itemque non deprehendere, fabulis omnia compacta esse, quæ de Gentilium Oraculorum origine persequitur. Quis credat, serio loqui Autorem hunc, atque instar prudentis hominis, veritatisque studiosi, cum asserit in quarto Libro, *Melpomenes* inscripto: Duas Virgines olim in Græciam venisse, quo detulerunt parva quædam Sacella, frumenti paleis involuta, quæ in Insula Delos magno cultu & veneratione prosecuta sunt? cumque itinera multa Virginibus ipsis ingredi fecit, gloriam demum ipsis confert, quod Oracula Jovis Ammonis constituerint?

Dionysius Halicarnassæus. Dionysius Halicarnassæus prodit in Libro de Antiquitatibus Romanorum sensus, doctrinæ, & sermonis profunditatem singularem. Habent etiam passim illum Scriptorem accuratum, diligentem, ingeniosum, Tito Livio veraciorem, & magno numero hominem. Quæ tamen omnes egregiæ dotes, quæque fidem prorsus Historico adsciscunt, non obsuerunt quominus *de la Mothe le Vayer* hanc credulitatis indolem Dionysio objiciat, qua narrationes ab omni veritatis specie abhorrentes obtrudit, videturque omnium vulgarium rumorum coagmentatio fuisse, & bona fide miracula, quæ venditat, hausisse. Quod si pauci historici naviter obstiterunt stimulis efferendi historiam suam narratione rerum, quæ mira facta atque ostenta complectuntur, est sane cur dicamus, hunc ultro incitamentis illis agitatum, traductumque fuisse.

Dio Cassius. Dio Cassius bis Consulatus honore donatus, defunctusque multis gravibusque Imperii muneribus, aptior esse omnibus poterat ad Historiam suorum temporum conscribendam; quandoquidem de eventis loquebatur

Vopiscus verissime dixit (In vita Aureliani) *Nihil ergo fidei Ethnicorum Historiis habendum est, utpote qui nullam habeant non modo certam, sed nec probabilem quidem autoritatem*. Melch. Can. de Locis l. 11. c. 3 vers. fin.

* Cicero Parens Eloquentiæ Herodotum appellat *Historia Patrem*. Bossuetus Episcopus Meldensis *in Historia sua Universali* eum magnum historicum, atque ingeniosissimum vocat. Multa eum sinceritate præstare affirmat Rapinus. De la Mothe le Vayer, Ryerius, Gallicæ Academiæ membrum, aliique summis historicum istum efferunt laudibus. Contra vero Manethonius Herodotum carpit, quod aliquando mendacio laboraverit propterea, quod antiquitates Ægyptiacas non calleret: idemque in eum jacit Diodorus Siculus l. 1.

testis

testis oculatus, & Imperii administer. Quot tamen historicus hic res extraordinarias sine delectu narrat? tantumque abest ut veritati adhæreat, ut sæpe numero ab ipsa veritatis specie recedat, v.g. cum libro 66. Historiæ suæ testatur, Vespasianum, expuendo in oculos cæci, visum ipsi reddidisse.

Nihil dico de Appiano, Diogene Laertio, & Zosimo, qui easdem culpas in se admiserunt, de quibus Sancti Doctores nostri redarguuntur. Silentio prætereo Josephum, Procopium, aliosque Historicos Græcos, *magnos Concionatores* appellatos, non secus atque Thucididem, & Xenophontem, qui ab Homero acceperant hanc concionandi consuetudinem, veritati historicæ plerumque adversantem. Conciones omnes, quas habuisse inducuntur, præsertim illustres Viri, non rectum sui specimen ingerunt. E quibus nanque monumentis illa eruere potuerunt? Præterquamquod miles perfecti Oratoris instar perorare non consuevit. Alii Historici profani.

Inter omnes Latinos Historicos unum seligo Titum Livium, de quo paucula subtexam; quoniam infinitus pene numerus eorum est, qui historiam suam in cœlum evehunt, affirmantque, eum historicorum omnium absolutissimum, & præclaris eorum dotibus præditum usquequaque. Cogitata elegántia, dictio nobilis, gustus exquisitus, atque elegantia admirabilis præstantissimum hominis ingenium efficiunt. At enim hic magno vir ingenio innumeros vulgi rumores in suam historiam transtulit; eamque prodigiis refersit. Modo Bos locutus est, modo Mula concepit; aliquando Homines, Galli, & Gallinæ sexum mutarunt. Pluunt sæpe lapides, caro, creta, sanguis, & lac. Symulacra Deorum loquuntur, plorant, sanguine ipso manant. Quot spectra visa, exercitus in cœlo congressuri, lacus & flumina sanguinolenta leguntur? Titus Livius fabulis scatet.

- Deprehendes ne tot fabulas & commenta apud Autores sanctos, eosdemque *Legendarios*, qui Litteris tradiderunt Acta Veterum MM., Gesta Sanctorum, quibusque pias Traditiones acceptas referimus? Dicendum sane erit, ipsos eo usque credulos fuisse, uti plerique profani Historici isti fuerunt, e fontibus adeo cænosis res hausisse, monumenta æque mendacia consuluisse, totque populares narratiunculas collegisse? Nihilominus Ethnici isti plerisque Sapientibus admirationi sunt, ipsorum testimonium obsequio prosequuntur, eorumque Opera, quamvis tot fabulis consarcinata, nihil tamen detrimenti cæperunt. Quid quod non defuere, qui in eo laborarent, ut mendaciis Herodoti & Xenophontis excusationem prætexerent; neutrum scilicet animo decipiendi ea protulisse? interim dum plerosque *Legendarios* criminantur, perinde ac ex animo nobis imponere voluerint. Autores Ecclesiastici tot gravibus mendis non afficiuntur. *Baillètus in Serm. art. 4.*

Satis autem apparet, Litteratos homines conclamaturos, si priscorum

Historicorum istorum autoritas abjiceretur, assumta ratione, quod pronioris fidei fuerint, fabulasque in vulgus ediderint; sique sine firmis argumentis, id ausi cujusdam genus aggrederemur. Non itaque moleste ferant Critici nostri celeberrimi, quandiu in universum tantummodo dicent, nonnullos Patres e Libris supposititiis res depromsisse, ad pias Fidelium Traditiones spectantes; aut sine probationibus affirmabunt, eos nimia credulitate laborasse, atque ad hujusmodi loca communia confugient: tandiu nos obsequio & veneratione colere Sacrum Depositum, a Patribus nostris acceptum, & Ecclesiæ non improbatum.

§. III.

Exterminantes quidam autoritatem Martyrologiorum & Breviarii, putarunt nocere quamplurimis piis Traditionibus.

Critici oppugnarunt Martyrologia.

Ecclesia de iis semper sollicita, quæ pietatis exemplum filiis suis afferre possunt, nihil eorum omittit, quæ virtutem istam in Fidelibus fovere solent. Amantissima mater proponit ipsis, in voluminibus ejus usui designatis, quædam facta, mores, piasque Traditiones, ut mysteriorum multorum, quæ ad ipsas spectant, memoriam excitet.

Critici vero nostrorum temporum cum in id intenderint, ut Patrum de piis istis opinionibus autoritatem convellerent, nihil prætererunt, ut e Martyrologiis & Breviariis ductas probationes enervarent, in quibus vetustæ istæ Traditiones servatæ sunt: præ ceteris vero vires suas eo contulerunt, ut de Breviarii Romani dignitate derogarent, quod ipsis dignius visum est objectum studii sui. Quod autem est Factorum, quæ in Martyrologiis referuntur, facile possumus conjicere, quanta sint apud ipsos in existimatione; quandoquidem animadvertimus, dum in trutina versabatur acceptissimum ipsorum principium, contemnenda nimirum esse eventa omnia, quæ primariorum Autorum testimoniis fulta non sunt. Hic itaque agere duntaxat est de Officio Ecclesiæ, & Breviario Romano.

Contendunt, Breviarium Romanum fabulis confertum esse.

In Breviariis, quibus utitur Ecclesia Romana, aliæque particulares, Acta & Gesta Sanctorum in varias Lectiones distributa sunt; cumque Actorum & Gestorum istorum Autores, ut plurimum ignoti sint, sæculisque multis recentiores, ac Sancti illi, quorum Martyrium vel Historiam executi sunt, ipsorum testimonium non videtur magnopere Sapientibus nostris existimandum. Nonne extant, ajunt, Acta multa sincera Veterum Martyrum, Historiæ veritatis exploratæ, egregiæ apud Scriptores Ecclesiasticos Homiliæ, quibus Officii Divini Lectiones conficiamus, ut

ut supervacaneum sit fontes istos corruptos adire, unde ad nos pleraque in Breviario Romano comprehensa manarunt.

Conspicimus aliquando Viros istos, ut prætexant rationem aliquam adumbratam iis, quæ de Breviario Romano minus efficiose loquuntur, severam Criticorum personam deponere, istamque moralis doctrinæ, ad pietatem erudientis, sententiam promere. „ Viri in aliis disciplinis egre- „ gie versati, religioni ducunt iis adhærere, quæ in Ecclesiæ Officio se- „ dem tantummodo habere videntur. Verum Ecclesia ipsa integrum no- „ bis aliquando facit, ab ejus verbis recedere, animumque sectari, at- „ que in rebus historicis iis assentiri, quæ ad Leges historicas exacta, con- „ tinent veritatem „.

Quibus anfractibus utantur ut Officium Ecclesiasticum deturbent.

Tillem. not. 9. in Jesum Christum.

Baronius e Breviario Romano quoddam deduxit ex argumentis suis, ut Virginem Deiparam in cœlum cum corpore assumtam ostenderet. „ Por- „ ro si Baronius, reponit Tillemontius, innititur officio Ecclesiæ, non „ verebor ipsum monere, perspicuum esse quanta illud sit in re historica „ autoritate. „ Ecclesia Festum Conversionis S. Pauli celebrat octavo Kalendas Februarii: Verumtamen ex dictis Tillemontii „ neque Breviaria „ hodierna, neque Martyrologia Usuardi & Adonis eo sunt momento, „ ut nobis in re tam vetusta vim facere possint „.

Tillem. not. 10. in Virg. Simeonis, Launojus.

Tillem. notat. 5. in S. Paulum.

Bailletus ipse non omisit animadvertere, Breviaria mendis oppleta esse, totque aspergi Romanum ipsum, quot aliud quodcunque. Quod præstiterunt, ait, ut in exemplar aliorum evadere posset, Ecclesiæ Romanæ majestati & Sanctitati non respondet. Immo addit, honorem tanto nomini habitum aliqua saltem ratione errores Facti, qui in illud irrepserunt, consecrasse.

Baill. in Serm. art. 17.

P. Alexander locis haud paucis sese nullo expedit negotio ab iis, quæ uno Breviarii Romani testimonio firmantur. *Nunquid autoritas Breviarii Romani*, ait, *efficere potest*, *ut fabulæ in historias evadant* *; Launojus Thierius, Simonius, Lamius, & alii sunt ab hac sententia de Martyrologiis, & officio Ecclesiastico, & tertio quoque verbo ea inculcant Tillemontii verba: „ *Collecta* S. Catharinæ fert aperte, Angelos ipsius corpus „ in Sinai Montem transtulisse; neque nobis cautum est de hoc dubitare. Attende quæso animum, Lector, Animadversionibus, quæ sequuntur.

Tillem. not. 26. in Deip.

Prima est, mirari nos non sine caussa, Eruditos istos Martyrologiorum & Breviariorum autoritatem in suum censum referre, quoties aliquo ipsis futura est emolumento; & nullius ponderis esse docere, cum piis Traditionibus statuendis opportunitatem habet.

Animadversiones in hoc Criticorum consilium.

* *Nec censeri debere explorata & inconcussa veritatis quæcunque Breviario sunt inserta; quod multis exemplis probare facile esset*. Alex. Sæc. 3. Hist. Diss. 20.

Alte-

Altera, nunquam in hac Ecclesiam opinione fuisse, ut traderet, in Martyrologiis & Breviariis errata non esse, cum identidem expendendum & emendandum curaverit, si quid, ipsa invita, in eadem irrepsisset.

Tertia est, nescire nos, qui persuasum habere possint Critici præstantes, secundum magnæ artis suæ documenta satis esse, ut Officii Ecclesiastici autoritas labefactetur, in universum dicere: *Non est cautum nobis dubitare* de iis, quæ in illis reperiuntur, quod nimirum Facto aliquo peculiari constet, quod maxime dubium aut certe falsum est. Ecce itaque modos aliquos non satis accommodatos, quibus a piis Traditionibus historiam expurgant; quandoquidem isti ipsi modi, strictim accepti, fundamenta eorum omnia radicitus convellunt.

ARTICULUS V.

Breviarium Parisiense expenditur secundum Regulas Generales, quibus utuntur Sapientes, ut Historiam a piis Traditionibus vindicent, & singillatim secundum Tabulas Criticas Bailleti.

Accommodantur Regulæ Criticæ Breviatio Parisiensi.

POstquam operam nostram in eo posuimus, ut ostenderemus, quam parum rectæ & accuratæ sint Leges, quas adhibuerunt Critici ad detergendam a sordibus piarum Traditionum, de quibus agimus, historiam; quamque incommoda principia inde consequantur: ut levitatem eorum perspectam ulterius faciamus, scopulosque, quos vitare nequeunt, adeoque in eos impingunt Sapientes nostri, indicemus; operæ pretium duco, viæ & rationis eorum collationem facere cum Libro quodam Ecclesiastico, qui pias Traditiones quamplurimas in sese continet. Hic autem Liber est Breviarium Parisiense, quod eo libentius seligo, quo ratum habeo, Criticos nostros singulari plane veneratione prosequi Librum, ab Ecclesia Parisiensi, ipsorum matre colenda, ipsis concreditum, ut preces Ecclesiasticas recitent. Antequam autem ad id judicium accedo, juvat in apertum producere, ad quod perfectionis fastigium adductum fuerit Breviarium hoc post ultimam instaurationem, jussu Cardinalis *de Noailles* factam anno 1697. *

* Perefixius Archiepiscopus Parisiensis emendationis hujus consilium cœpit. Concivit itaque cœtum Sapientum & præstantium virorum, quibus Legatos suos, ut una intuderent, Canonicorum ordo designavit. Sess. I. habita est die postrema Julii 1670. Hanc consecutæ sunt septemdecim aliæ ad obitum usque Præsulis istius, qui anni insequentis die-

§. I. De

§. I.

De Perfectione Breviarii Parisiensis, ut modo est.

Quid fecerint Breviarii Parisiensis instauratores.

FAcile admodum constabit de perfectione, ad quam deductum fuit Breviarium Parisiense post extremam ejus emendationem, si animadvertamus: 1. egregias hac de caussa regulas adhibitas fuisse. 2. quantum studii & laboris impenderint, ut Breviarium hoc conficeretur ex purioribus antiquitatis fontibus, tum quod attinet ad Dogma, Moralem Scientiam, Disciplinam Ecclesiæ, & Gesta Sanctorum, tum ad Traditiones pias. Denique studium & accurationem Virorum sapientum illorum, qui laborarunt, ut Ecclesia Parisiensi, totque præclarissimis, quos complectitur, Viris dignum redderetur.

Quanquam in Opere Animadversionum de Regulis & Usu Critices sermo inciderit, de Legibus ad retractandum Parisiense Breviarium adhibitis; nihilominus mihi visus sum, eas hoc loco congruentius recitatum iri. Confectæ nanque sunt accuratione & intelligentia multa, & maximo esse possunt emolumento Ecclesiis aliis, quæ in Breviariorum suorum emendatione Parisiensem imitari vellent. Quare species est, æqui bonique facturos omnes, huc eas afferri, tum quod universam rationem & operis summam vel consilium ob oculos ponant, tum quod rebus Articuli hujus elucidandis adjumenta non modica suppeditabunt.

REGULA PRIMA.

Regulæ adhibitæ pro instauratione Breviarii Parisiensis.

Mysteria Religionis exponere locis & dictis Sanctorum Patrum, præsertim ex prioribus sæculis.

REGULA II.

Non modo vitare ea, quæ manifesto sunt apocrypha, sed *dubia* * quoque, atque illa omnia, quæ inter Litteratos disputationes ferere possent: cum precum natura a controversiarum litibus abhorreat.

prima contigit. Harlajus, Perefixio suffectus, emendationem urgeri voluit, addiditque Legatis Ordinis Canonicorum Abbatem Beniaminum Vicarium Generalem suum, & Assessorem; Loitelum Cancellarium Ecclesiæ Parisiensis, & Parochum Sancti Joannis; Gaudium item Vicarium Generalem; & Decanum, Congregationes denuo fieri cœperunt qualibet die Martis a 17. Septemb. 1674. ad 30. usque Aprilis 1675. Anno demum 1697. denuo emendatum fuit *paucissimis immutatis*.

* Hac voce *dubia* crediderim, Censores non intellexisse *probabilia*. Certum nanque est, eos in Breviario plura reliquisse, quæ probabilitatis fines non excedunt. Quare hoc verbo *dubia* significarunt manifesto id, quod solidum fundamentum non habet, omnique caret veritatis specie, aut levissimam duntaxat affert.

RE-

REGULA III.

Anteferre quidquid Patres & Sancti Dei homines de Divis aliis hominibus commemorarunt, lucubrationibus illis, quæ tanta non sunt, quanta opus est, autoritate, aut quanta sunt Patrum Opera, vel Acta, quæ adhibuerunt.

REGULA IV.

Testimonia indubitata producere miraculorum illorum, quæ referuntur, & Sanctis Viris intercedentibus patrata fuere.

REGULA V.

Non præterire, quæ Patres, præcipue primorum sæculorum, magnificentiora & graviora de Virgine Deipara tradiderunt.

REGULA VI.

Inquirere diligentissime monumenta omnia magis authentica ad confirmandam autoritatem Ecclesiæ & Sanctæ Sedis.

REGULA VII.

Certis argumentis ostendere antiquitatem cultus Sanctorum & pietatis erga Defunctos.

REGULA VIII.

Proferre quæ attinent ad Disciplinam Ecclesiæ, eaque solidis probationibus fulcire.

REGULA IX.

Venustates Sacrarum Litterarum scrutari, in bono lumine collocare ope elegantiorum Patrum Homiliarum; & divinum hoc Sanctumque pabulum Ecclesiasticis præbere, quo ipsi repleti, Fidelibus ceteris illud distribuere possint.

Accuratio Regularum istarum.

Hæc sunt præcepta, quæ videntur accuratissima, ut per ea consilium reficiendi Breviarium Parisiense implere possent, neque pariter meliora quis conderet, ut a Traditionibus vulgi, quæ aliquando in ipsum irrepsissent, expurgaretur. Inferius collationem instituemus Legum istarum cum illis, quas ediderunt Critici ad detrahendum de piis Traditionibus.

Fontes unde derivarunt, quæ in Breviario isto sunt posita.

Nullos plane puriores in Ecclesia reperias fontes, quam Scripturæ, Traditio, & Patrum Opera. Ut ex Breviario Parisiensi constanter efficeretur, Jesum Christum perfectionem attulisse Legi universæ, & figuras omnes

nes ad veritatem perduxisse, quæ ab exordio mundi descriptæ sunt; selegerunt e Sacris Litteris Libros & Historias, quæ ad hæc explicanda magis spectant: depromserunt argumenta præcipua de Divinitate Jesu Christi, de fructibus & effectibus Incarnationis, de iis, quæ attingunt tum Altaris Sacramentum, tum cætera, obsequium in Deiparam, cultum Sanctorum, aliaque Religionis Mysteria; eaque omnia ab Operibus Sancti Ignatii, S. Polycarpi, S. Irenæi, aliorumque celebriorum Ecclesiæ Patrum, & maximi apud eandem testimonii.

Censores similiter, in exemplar Breviarii Romani; multum operæ studiique posuerunt, ut Sanctorum Patrum Sermones anteferrent priscis *Legendis*, quæ haud raro Sanctorum Historiam, ratione quadam a veritate remotissima, narrabant. Miracula quoque & Prodigia munire contenderunt autoritate Patrum & Sanctorum, qui temporibus vixerunt haud suspiciosis, quique de illis ita testati sunt, ut nullus futurus fuerit locus, illa in dubium revocandi. Nihil denique in egregio Breviario hoc reperitur, quod decerptum non sit e visceribus eorum, quæ supersunt in Ecclesia digniora veneratione, & luce conspicua; quandoquidem in unum pretiosiora antiquitatis monumenta collegerunt.

Nihil producunt non optime confirmatum.

Ut autem paucis conjicere possimus immanem laborem, a Viris istis sapientibus impensum Breviarii hujus instaurationi: satis erit si dixerimus, eos accuratione summa valuisse. In consilium vocarunt homines cujusvis Ordinis & Instituti eruditissimos, cum intra Regnum, tum alibi, super his, quæ dubitationem aliquam afferre poterant. Negotium satis molestum susceperunt evolvendi in præcipuis Bibliothecis publicis privatisque Codices, eorumque varias Editiones; unde singulares notitias, penitusque necessarias compararent. Epistolas dederunt Ecclesiis multis intra & extra Regnum, uti Mediolanensi, Metensi, Senonensi, Rothomagensi, Antuerpiensi, Augustomagensi, & sæpius Romanæ. Itinera multa ingressi sunt, ut plura cognoscerent, de quibus certiores singillatim fieri cupiebant; denique nihil omiserunt, quod ad operis hujus perfectionem conferre posset, quod quidem tot vigiliarum, tantæ contentionis, & multorum annorum honorificentissimus fructus est.

Quam adhibuerint in hoc perficiendo consilio diligentiam.

§. II.

Referuntur nonnullæ Sapientum nostrorum Regulæ, & Breviario Parisiensi, ut post emendationem est, accommodantur.

NON est necesse omnes hic Leges lance suspendere, quæ usus afferunt Criticis ad propulsandas ab Historia Ecclesiastica Traditiones pias. Satis erit quasdam illarum huc traducere, per quas Breviarium Pari-

Accuratio Breviariorum Parisiensis & Senonensis.

risiense, quod ex accuratissimis & elaboratissimis operibus unum est, quæ prodierint a Critice instaurata, censebitur quædam strues fabularum & opinionum vulgarium. Quæ quidem pronunciata, si ad Ecclesiæ Senonensis Breviarium exigeremus, non paucioribus sane mendis, quam Parisiense, afficeretur: tametsi Opus hoc post ultimam Editionem anni 1702. plurimi fiat, probetur omnibus, atque iis, qui negotium idem aggressi sunt, exemplar fuerit. Immo non desunt Diœceses aliæ, quæ illud, ad mores suos & instituta compositum, omnino adoptaverint. Quod si utrarumque nobilissimarum Breviaria Ecclesiarum, quæ in exemplum nobis proponimus, quæque principem locum obtinere possunt inter ea omnia, quæ extant super hac re acuratiora & emendatiora, vitiis non vacant, si ad immoderatæ Critices tribunal expendantur: quid dicendum erit de Breviariis aliarum Ecclesiarum, quæ minore fortasse studio confecta sunt? Oportebit ne tot egregia opera supprimere, aut ex Criticorum nostrorum præscripto ea restituere? Non mihi videor videre, consilium primum susceptum iri; neque sibi blandiri debent Critici fore, ut stent alteri, videlicet ut ipsorum monita, rejectis illis, quæ tradit Ecclesia, consectentur. Hæc itaque præcepta sunt, quibus Censores Breviariorum Parisiensis & Senonensis diligenter obtemperarunt in duabus postremis Librorum istorum Ecclesiasticorum Editionibus. Facile poterimus judicium ferre ex ratione, quam qui Breviario Parisiensi incubuerunt, non sunt prætergressi.

In Epist. Pastorali Archiep. Senonensis 1715. Gall.

Si vero Eruditi homines, ad hoc reficiendum Breviarium delecti, minus composuissent operam suam ad ingenium Conciliorum, quæ de Librorum Ecclesiasticorum correctione sollicita fuerunt, & præ ceteris Tridentini; magisque propendissent ad audienda Criticorum nostrorum effata, non adhibuissent profecto quamplurimos Patrum Sermones, quibus usi sunt ad conficiendum Breviarium istud, quæque Officii Divini partem constituunt; adeoque sustulissent, quæ narrat

Non prætermissæ sunt Patrum Homiliæ

De S. Polycarpo S. Hieronymus.

De S. Ignatio Martyre idem Pater.

De Cathedra S. Petri Antiochiæ S. Innocentius I. Pontifex, S. Joannes Chrysostomus, & S. Gregorius Magnus.

De S. Marco S. Hieronymus.

De S. Joanne ante Portam Latinam S. Hieronymus.

De S. Irenæo Episcopo, & sociis MM. S. Hieronymus, & S. Addo.

De commemoratione S. Pauli S. Joannes Chrysostomus.

De SS. Processo & Martiniano S. Gregorius Papa.

De Octava Apostolorum Petri & Pauli S. Hieronymus.

De S. Apollinare Episcopo & Martyre S. Petrus Chrysologus.

De

De S. Hippolito Præfecto, deque S. Concordia & Sociis Romæ S. Gregorius Turonensis.

De S. Matthæo Apostolo S. Hieronymus, S. Epiphanius, & S. Joannes Chrysostomus.

De S. Thecla S. Ambrosius.

De S. Luca Evangelista S. Hieronymus.

De S. Simone & Juda S. Hieronymus, & S. Addo.

De S. Martino Episcopo Turonensi S. Bernardus.

Postremo tulissent de medio Lectiones multorum aliorum Sanctorum, quæ a Scriptoribus Ecclesiasticis, neque minus antiquis, neque minus illustribus, mutuarunt.

Cui autem verosimile sit, excellentis Breviarii hujus Censores illud conferturos fuisse tot Lectionibus horum Ecclesiæ Doctorum, si attendissent animum ad præceptum Criticis nostris acceptissimum, videlicet: *flocci facienda esse, quæ traduntur ab Autoribus, qui Factorum ætate, aut illi proxima non vixerunt; hoc est, in argumentis non habendum, nisi quod firmatur testimonio autoris primarii, ejusdem, aut propioris ævi.*

Via hæc & ratio opponitur Regulis Criticorum *Launojus. Tillemontius. Thierius. Mabillonius. Bailletus. Fleurius. Dupinus &c.*

Porro extra aleam est, neminem ex Patribus paullo ante memoratis haberi posse instar Autoris primarii, & ejusdem ætatis; cum Facta, de quibus meminerunt, gesta sint vel tribus, antequam scriberent, sæculis, aliqua etiam quatuor, aut quinque. Non liquet pariter, eos alium appellasse, qui pro ipsis sponderet. Propterea reliquum esset, eos adducere in suspicionem, quod rumoribus vulgaribus pronius, quam par erat, aures præbuerint, nobisque loco Factorum piorum fabulas venditaverint. Viri autem isti evadere non potuissent notam, quod Breviarium Parisiense historiis fabulosis repleverint. Contra vero qui ad judicandum præjudicatis opinionibus non ducuntur, eorum accurationem laudibus afficiunt; quod nimirum ea prætulerint, quæ apud Sanctos Patres reperierunt, aliis lucubrationibus, quæ Sanctorum historiam modo quodam referunt, a veritate abhorrente: absque eo quod laborarent, utrum necne consilium istud Criticorum recentiorum placitis respondeat.

Consilium Censorum laude dignum.

Cadit quoque perincommode, rei hujus Curatores collegisse pretiosa fragmenta quorundam adjunctorum de Vita gloriosæ Matris Dei, quæ Patres Ecclesiæ posteritati religiose commendarunt: siquidem per Criticos nostros, *si cognitio ista nobis necessaria futura fuisset, illam Jesus Christus in Evangelio nobis reliquisset.* At prudentes Censores nostri noncrediderunt, ullo se adstringi pacto, ut vel huic, vel præcedenti regulæ parerent.

Qua de re licet Evangelium Deiparæ parentum nomina reticeat, persuasum habuerunt, statuere posse Joannis Damasceni fide, Beatæ hujus Virginis Patrem Joachimum, Matrem vero Annam appellatam fuisse. E-

Traditiones petitæ a S. Jo: Damasceno.

jufdem Sancti Doctoris teftimonio exploratum nobis effe voluerunt, eafdem Virginem infantulam in Templum oblatam fuiffe, Virginitatemque Deo voviffe; uti habet octava Lectio Officii Præfentationis, a S. Auguftino depromta *.

Nihil pariter reperies in Novo Teftamento de Corpore Mariæ a mortuis excitato; & tamen religioni non duxerunt, in Breviario piam hanc Traditionem Dei Matri gloriofiffimam inferere, nobifque S. Joannis Damafceni **, & S. Bernardi voce illam committere. Quanquam autem verum effet, ut contendit Tillemontius, Lectiones fcilicet a Damafceno fumtas, *five Reffurrectionem non exprimere, five modo in primis obfcuro illam indicare*; conveniat certe neceffe eft, Cenfores dediffe operam, ut Corpus Mariæ in Cœlum delatum oftenderent, uti palam fecit eruditus Autor *Refponfi ad Animadverfiones in Novum Breviarium Parifienfe*; neque certius rei hujus momentum præbere poterant, quam cum non abftulerunt Collectam *Veneranda &c.*, quæ abeft ab ipfo Breviario Romano, & citra omnem dubitationem refert: *** *neo tamen mortis nexibus deprimi potuit, quæ &c.*

Tillem notat. 15 in Deip. Virg.

pag. 121.

Non multum gefferunt morem aliis Criticorum Regulis.

Denique fi Breviarium Parifienfe, necnon Senonenfe ad alias Criticorum noftrorum Leges exigeremus, multa fane in illis emergerent, quæ non poffumus non parum certa judicare, atque inter errores innocentes, populique rumores amandare. Quo nanque pacto poffemus *indicare originem, & authenticam veritatem probare*, ut poftulant Critici noftri, tot piarum hiftoriarum, quarum fit mentio in duobus iftis Breviariis, earumque a multis fæculis obftructi funt fontes, & quæ collectæ funt remotiffimorum duntaxat autorum teftimoniis, aut monumentis ignoti Scriptoris, atque ævi multo fequioris?

Fieri non poteft, ut ferventur fuper hac re Criticæ præceptiones.

Secundum hæc fi Cenforibus noftris neceffum fuiffet, nulli hiftorico Facto in Breviario Parifienfi locum dare, quod *certis & inconcuffis probationibus non muniretur*, ut fert aliud Criticorum documentum, magnum

* *Jam Deo dicatam, de qua nafceretur elegit. Hoc indicant illa verba, quæ fibi fœtum annuncianti Angelo Maria reddidit. Quomodo, inquit, fiet iftud, quoniam virum non cognofco? Quod profecto non diceret, nifi Deo Virginem fe ante voviffet.* Auguft. l. de Virg. c. 3.

** *Hodie facra & animata arca Dei viventis, quæ fuum in utero concepit Creatorem, requiefcit in Templo Domini.* S. Joann. Damafc. Orat 2. de Dorm. B. V. M. Non poffumus autem verba hæc de fola Virginis anima interpretari; neque enim fas eft dicere, animam *animatam* effe, in utero concipere: ideoque germano fenfu de corpore animæ adjecto intelliguntur.

*** „ Facile eft, ait Tillemontius „ *notat. 15. in Deip.* alium *Collecta* „ huic explicatum dare .... Ut „ ut tamen fe res habeat, *Collecta* „ communis Sanctæ Catharinæ aper- „ te tradit, Angelos in Montem „ Sinai Corpus ejus tranftuliffe; ne- „ que iccirco puto, cautum effe no- „ bis de hoc dubitare „. Ecce quantam loca hæc communia Criticis noftris afferant opportunitatem!

qui-

quidem Lectionum numerum detrahere debuissent, quæ rebus constant probabilitatis fines non excedentibus. Non video pariter quid religiosior accuratio hac de re majus conari potuisset. Illud certe perspicuum est, vires ingenii omnes, eruditionemque magis exquisitam (sumta Historia ea, qua nunc est, ratione, quibusque munitur præsidiis) non posse Breviarium instaurare, hinc servando Lectiones, tum ab Actis Sanctorum, tum ab Autorum Operibus ductas, illinc omnia certis & ineluctabilibus argumentis confirmando. Nihilominus hac nos adstringere conditione Critici volunt, cum pias Traditiones in medium proponimus. Sique caste & integre eam non custodiamus, jus esse sibi putant, illas erroribus innocentibus, & vulgi erroribus adnumerare.

Incommodæ consecutiones, si Criticorum regulæ tenendæ essent.

Quibus positis apparet, alterum inde consequi necessario: sive Criticorum nostrorum principia longius tendere, quam par sit; sive Breviarium Parisiense post tot emendationes multis adhuc Factis historicis parum tutis, narrationibusque a veritate alienis redundare: de quo homines aliqua imbuti eruditione nunquam convenient. Quod autem veritatis amore, omniumque confessione fatendum est, non sinit dissimulare nos, Criticos istos præclaros piarum Traditionum propugnatoribus jugum in cerviecm imponere velle, quod ne ipsi quidem ferre possent. Suæ nanque Leges, quas ipsi ante alios transgrediuntur, non modo immoderatæ sunt, & stare nequeunt; sed, quod alibi animadvertimus, ab imo diruunt Breviarium Romanum, Parisiense, Senonense, Martyrologia, & Historiam Ecclesiasticam universam. Quamobrem donec alias non sanciant Leges, quibus ab erroribus vulgi Historiam Ecclesiasticam expurgemus, nos sine ulla dubitatione judicabimus, Breviarium Parisiense, ut in præsens refectum habemus, Opus esse dignum Ecclesia Urbis Regalis, eruditione insuper, judicio limato, & accurata diligentia tot præstantissimorum Sapientum, qui sunt ex clarioribus ipsius ornamentis.

Animadversio Moralis.

Fleurius in Hist. Præf. Bailletus. Tillemontius.

Itaque tot istis Criticis animadversionibus aliam liceat hic subtexere, quæ ad moralem doctrinam pertineat. Critici nostri eruditi considerant prudentissime, veram pietatem sitam esse in veritate & integritate Religionis, atque in iis implendis, quæ Tito & Timotheo Paulus cordi esse volebat, nimirum ut ineptas & aniles fabulas devitarent; observantiam precum veritate inniti debere, quoniam veros Legis Evangelicæ adoratores adorare oportet in spiritu & veritate; & proponenda esse pietati Fidelium argumenta digna præstantia & pulchritudine Ecclesiæ, ejusque ingenium referentia. Ad extremum extant, ajunt, quamplurima Acta sincera Veterum Martyrum, *Legendæ* certæ, egregiæ in Autoribus Ecclesiasticis Homiliæ, ut inde Lectiones Officii conficiamus; absque eo quod confugere opus sit ad fontes corruptos, qui aniles duntaxat

xat narratiunculas afferunt, a precibus Ecclesiasticis omnino removendas.

Critici, dum orant, Regulis ipsi suis non obtemperant.

Quis egregia hæc Criticorum nostrorum pronunciata non laudet! Enimvero, qui adeo religiosi sunt, dum speculantur, respondent ne ipsi sibi, dum agunt? Orantes ne sequuntur principia illa, quæ scribentes statuerunt? Quid sane responderent Launojus, Bailletus, Thierius, Tillemontius, aliique multi, si in vivis adhuc essent, quorum Critice fastidiosa sæpe Martyrologiorum fidelitatem, & Breviariorum accurationem aggressa est? Quid Fleurius etiam, Dupinus, aliique morosi de falsis *Legendis* Critici dicerent, cum ipsis palam faceremus, Actorum incertorum, & Historiarum falsarum lectione altos illos & nutritos? Consecutionem hanc inficiari non poterunt, quandiu stabunt principia sua.

Eruditi nostri non orant ex Spiritu Ecclesiæ, si audienda sint illorum præcepta.

Ecclesiastici isti perdocti in dies singulos vi præcepti Officium Divinum recitant, quo ritu a Diœcesi Parisiensi, vel alia digestum est. Verum in omnibus Breviariis istis quot sunt Lectiones, quæ ab Autoribus originariis, aut ejusdem temporis non sunt depromptæ? Nonne testimonio Patrum multa de Virgine Maria posita sunt, quorum in Evangelio nullum vestigium est? Hi precum libri ostendunt ne fontes & vetustatem piarum omnium Traditionum, quæ Officii Divini partem componunt? Denique, ne omnes Criticorum nostrorum regulas persequamur, deprehendunt né in Breviario Factum aliquod, quod certum & inconcussum non sit?

Satis præstant ingenio Eruditi isti, ut adversam partem tueri audeant. Interea si per eorum principia ad falsas narrationes ableganda sunt Facta Ecclesiastica, & piæ Fidelium Traditiones, quæ regulis eorum repugnant: videmur non posse sustinere assensionem nostram, ut inde colligamus, Eruditorum Ecclesiasticorum pietati objectas esse res multas, quæ amplitudini, elegantiæ, & Spiritui Ecclesiæ consentanea non sunt. Quandoquidem in Breviario, quod singulis diebus Ecclesiasticorum munere recitant, innumera sunt, quæ parum tuta, & minus vera censere opus esset ex principiis, quæ instaurandæ Historiæ Ecclesiasticæ posuerunt, utque illam ab erroribus innocentibus, vulgaribusque Traditionibus expurgarent.

Ullus ne unquam Criticis nostris super hoc scrupulus injectus est? Si persuasum habent, Regularum suarum monito, *Legendas* Breviarii erratis plenas esse, quæ Ecclesiæ amplitudini non congruunt; quare Breviarium aliud non proferunt ipsi ritu suo, & ex pronunciatis sibi probatis, ut se e turba, quæ per ipsos in Spiritu & veritate non orat, distinguant? Si, quod scribunt, sentiunt, in Breviario scilicet Parisiensi extare multa non modo dubia, sed falsa & fabulosa, videntur non posse illi alterutrum non præstare: vel aliud Breviarium conficere, vel illud Ecclesiæ suæ minime recitare.

Quod

Quod si nihil de hoc animus ipsos redarguit, ut verosimile sit, qua de re principia statuunt, quæ a fundamentis subvertunt Libros majori veneratione dignos, precibusque Ecclesiasticis designatos, quas in dies singulos recitare tenentur? O accurationem superstitiosam, & fortasse hactenus ignotam! Sollicitos esse, ne in Historia Ecclesiastica relinquant Factum ullum, quod Legibus, in Prooemiis aliquibus constitutis, non respondeat; atque in Officii recitatione, in qua Divini cultus ratio est, easdem *Legendas* adoptare, quæ in Libris proscripserunt.

§. III.

Collatio nonnullarum Legendarum Breviarii Parisiensis cum Tabulis Criticis Bailleti.

PRæstans iste Vir immanem laborem subivit edendi Tractationem absolutam de Gestis Sanctorum, quæ asserit se depromsisse ex certissimis & magis authenticis, quæ in Historia extent, monumentis. Non circumscripsit studium suum in colligendis Actis Martyrum, & *Legendis* Sanctorum, quæ undique nota sunt, tanquam certa & indubitata; aggressus est quoque dubia, & falsa, vel supposita internoscere. In Tabulis præsertim Criticis, quas in universum habet loco monumentorum & probationum Operis sui, judicium affert de qualibet re, ejusque Autore. Eapropter præter Criticas Leges, Sapientibus omnibus communes, quibus ad expellendas ab Historia Ecclesiastica Traditiones pias usi sunt, peculiares suas condidit Bailletus, ut Actorum ad Gesta Sanctorum spectantium delectum faceret.

Labor Bailleti in Gestis Sanctorum.

Baill. in adm.

Quo autem compertum Lectori sit, Leges istas minus accuratas esse; quippe, ut plurimum, e locis communibus, & dictis generalibus deductas; quamque excesserit Bailletus, & rectæ moderationis fines præterierit; mihi visus sum operæ pretium facere, si conferrem regulas suas cum quibusdam *Legendis*, quæ ad hanc diem in Breviario Parisiensi recitantur. Hinc ponam nomen Sancti, diemque quo colitur, & locum unde *Legenda* depromta est. Illinc simpliciter afferam judicium Bailleti de monumento illo, quod ad Lectiones conficiendas adhibitum est.

Bre-

Breviarium Parisiense.		*Tabula Critica Bailleti.*
S. Eutropius.	Die xxx. Aprilis. S. Eutropii Episcopi & M. Lectio est, in qua breviter Sancti Gesta rediguntur in pauca.	Nihil habemus de S. Eutropio, quod certum sit, ne illis exceptis, quæ de ipso retulit S. Gregorius Turonensis, præter ea quæ ad cultum & Reliquias pertinent.
S. Honoratus.	Die xvi. Maii. S. Honorati Episcopi Ambianensis. Lectionem posuerunt, ut species est, ex Actis ejus decerptam.	Acta S. Honorati autoritate carent, videnturque conscripta non fuisse, nisi quinque aut sex post ejus interitum ævis. Mendis item plena sunt.
SS. Agoardus & Agilbertus.	Die xxv. Junii. Ecclesia Parisiensis Officio S. Joannis Baptistæ adnectit commemorationem SS. Agoardi & Agliberti MM. Nona Lectio de Sanctis istis agens, ab eorum Actis petita est.	Acta Sanctorum istorum a Surio edita nullo sunt pondere; quippe non vetusta, & pauca Facta complectentia, eaque incertissima, & maxime suspiciosa.
S. Turiasus.	Die xiii. Julii. S. Turiasi Episcopi in Britannia. Secunda & tertia Lectio quædam narrant mira Facta, ab ejus Actis deducta.	Sancti hujus Vita, a quodam MS. *Abbatiæ* S. Germani Pratensis exarata, ab ignoto homine descripta, non magni momenti est; & ab exitu Sancti illius Viri trecentis annis confecta.
S. Praxedes.	Die xxi. Julii celebratur Festum S. Victoris; sed apposita est nona Lectio pro S. Praxede, ex ejus Actis depromta.	Acta Sanctæ Praxedis Virginis Romanæ aut falsa, aut supposititia sunt.
S. Jacobus Apostolus.	Die xxv. Julii. S. Jacobi Majoris, Apostoli. In quinta Officii Lectione extant hæc verba: *Corpus ejus Compostellam translatum fuisse tradunt Addo & Usuardus.*	Nemo, inquit Bailletus, nos ad hanc diem in Apostoli hujus Vita docere potuit, unde & quo tempore Compostellam translatum sit: neque item ullum superest monumentum, quod tanti fiat, ut persuadere nobis possit, Corpus hoc S. Jacobi potius, quam alterius Sancti fuisse.
S. Cucuphatius.	Eadem die xxv. Julii colitur commemoratio S. Cucuphatii Martyris in Hispania. Nona Lectio educitur	Acta S. Cucuphatii, conscripta ix. sæculo a quodam Monacho S. Dionysii, nulla florent autoritate. Au-

e Martyrologio Addonis, in quo exequitur dira tormenta, quæ passus fuit Sanctus hic, & portenta nonnulla, quæ ad solandum servum suum patravit Deus. Diem obiit anno 304.

tor autem audiendus non est, præterquam cum testatur de Translatione Reliquiarum ejus. Addo vero & Usuardus hæc Acta legerunt, & secuti sunt.

Die v. Augusti. S. Ivonis Præsb. & M. Diœcesis Parisiensis. In Lectione ducta ab illius Actis mentio fit de prædicatione & Martyrio ipsius. Sanctus hic vivebat tempore Sancti Dionysii primi Episcopi Parisiensis.

S. Ivo. Acta Sancti hujus, quæ IX. sæculo, aut X. exordiente antiquiora non sunt, nihili fiunt, & mendaciis redundant. Atque in Vita Sancti subdit Bailletus: Historia Martyrii Sancti Ivonis magis ignota nobis est, quam Vita S. Meugii Chabillonensis; quodque scripserunt pro ipsius illustratione multo magis recentius est, & a veri similitudine remotius.

Die XXIV. Septembris SS. Andochii, Thyrsi, & Felicis MM. Officii Lectio ex Actis ipsorum composita fuit.

SS. Andochius Thyrsus, & Felix MM. Acta Sanctorum istorum non sunt authentica, nihilque certi in sese continent; non magis atque Acta S. Benigni Divionensis, aliorumque, in quibus de his sermo fit.

Die XXV. Septembris fit Officium S. Firmini, primi Episcopi Ambianensis & M. Lectio ab Actis illius originem habet.

S. Firminus. Acta S. Firmini habentur satis gravia, sed minoris autoritatis. Prolixi sermones, quos habent qui in illis loquuntur, satis sunt, ut in suspicionem evadant. Præterea singularia quoque adjuncta alia in illis reperiuntur, parum fide digna.

Die IX. Octobris. Sancti Dionysii Apostoli & primi Episcopi Parisiensis, & sociorum MM. Tres Lectiones secundi Nocturni ab Actis decerptæ sunt.

S. Dionysius primus Episcopus Parisiensis. Acta hæc exigua sunt autoritate, quippe ex Traditionibus & rumoribus vulgi confecta. Addit quoque Bailletus in Vita Sanctorum istorum: Autor Actorum istorum proditur fuisse a Sancti nostri ætate longe remotus, & ipsius confessione Monumentis omnibus, Librisque vetustis caruisse; & iis duntaxat, quæ fando audierat, Historiam suam munivisse.

S. Clemens Papa & Mart.

Die XXIII. Novembris. S. Clementis Papæ & Mart. Tertia Lectio secundi Nocturni derivata est ab Adone, & reperitur in ejus Libro de Festis Apostolorum. Differit de loco & genere Martyrii S. Clementis; atque item animadvertit, Trajanum misisse Centurionem, qui eum morte mulctaret. Porro Addo, quæ refert, ex Actis Sancti Clementis mutuavit.

Acta S. Clementis gravitatis & castæ dictionis indolem quandam habent; neque tamen minus fabulosa esse censentur. Nullo numero sunt. In Vita S. Clementis Bailletus ait, Historiam nihil certi servasse nobis de Actis S. Clementis, & de Adjunctis mortis ejus. Caremus etiam solido argumento de Martyrio ipsius .... Fatendum est, nihil plane scire nos de genere mortis Sancti Clementis.

S Lucia Virgo & Martyr.

Die XIII. Decembris. S. Luciæ Virginis & M. Tres Lectiones secundi Nocturni compararunt a Sancto Aldhelmo Episcopo Sorbonensi, *de Laud. Virg. c.* 23.

Acta S. hujus videntur composita, vel certe, sexto sæculo; quoniam ea legerat S. Aldhelmus, iisque usus fuerat; sed nihil meliora & firmiora sunt. Complectuntur Facta aperte falsa, & alia multa nullius penitus probabilitatis.

Habes judicium, quod fert Bailletus de *Legendis* istis, quæ per Autores sapientes Breviarii Parisiensis dignæ habitæ sunt, ut partem Officii Divini constituerent. Nihilo secius nullo negotio ostendere possemus, eas satis authenticas esse & firmatas, ut collocari possent in Libro hoc, Ecclesiæ usui designato; quandoquidem necessum non est, nihil in illum inferre, quod certissimum non sit, & nulli errori obnoxium. Ecclesia Romana, neque aliæ particulares Ecclesiæ nunquam se in eo implicarunt, ut nihil ponerent in Calendariis, Martyrologiis, & Breviariis, quod non esset extra omnem dubitationem, tanquam Demonstratio Geometrica. Præterquamquod id fieri nequaquam potest, ut res modo se habent; illud pariter in caussa est, non esse in illis negotium de Fide & moribus, sed de solis Factis, humana ratione enarratis. Oportebit sane, his se finibus circumscribere, donec Breviarium Sanctorum Legendas continebit. Si nanque exulare inde deberent quæcunque certa non afficiuntur veritate, & quæ dubium aliquod pati possunt; non video, anne plures superessent, de quibus promtum non haberemus æquas adeo difficultates movere, ac movit Bailletus, quippe quæ locis duntaxat communibus innituntur.

Concilia, Patres, Episcopi, & Ecclesia universa persuasum habuerunt semper a prioribus Ævis, cum cœperunt in Fidelium conventibus legere Acta Martyrum & Sanctorum, aut ex illis partem Officii Divini aut

Missæ

Missæ confecerunt, satis esse in hujusmodi rerum generibus inde propulsare, quæ fabulam olerent, quæ manifesto falsa essent, aut contumeliosa, aut superstitiosa; eumque indubitata deficeerent, iis contentos esse, quæ satis confirmata fuissent, & ab æqua Traditione manassent: dummodo usus habere possent in fovenda pietate Fidelium exemplo Sanctorum. Quod consilium fuit propositum initio iis, qui Acta Martyrum & Gesta Sanctorum ad Officium Divinum efficiendum adhibuerunt.

§. IV.

Tollitur de medio difficultas in Legendas dubias fortasse movenda.

NOnne dignius esset gravitate Ecclesiæ & amplitudine, nihil in precibus suis collocare, quod e fontibus purioribus non fluxerit; absque eo quod res depromerent a Legendis dubiis, suspiciosis, iisdemque falsis, per Regulas sapientum ætatis nostræ Criticorum? Necessum itaque foret, inquiunt, novam rursus Breviarii emendatiorem ex his præceptis potius adornare, quam alias ab Ecclesia factas sectari, quæ satis non videntur accuratæ, ut illarum ope Libri Ecclesiastici vitiis multis expurgentur, quæ post tot instaurationes adhuc in illis notantur.

Quod videri potest minus in Breviariis accuratum, plerumque ad Sanctos spectat, qui ab Ecclesiis particularibus coluntur. Sæpe nulla extat alia de Gestis & miris eorum Factis notitia, quam quæ vel Regionis Traditio servavit, vel ignoti Autoris scripta reliquerunt. Quod si ex severæ Critices monitis Legendas, ab his fontibus manantes, in trutina ponere luberet, difficile admodum esset secus facere, quin proscriberentur. Nihilo secius quoniam æquum est, memoriam Sanctorum servare, qui Ecclesiarum istarum fundamenta jecerunt, qui operam suam locarunt, ut Fidem & Religionem in illis custodirent, & heroicarum virtutum suarum exercitatione optimum ipsis exemplum præberent; non possumus, quin aliqua saltem ratione *Legendas* istas, quamquam dubiæ essent, reservemus. Quæ in Breviariis magis dubia videantur.

Primo, quandiu deerunt rationes conclusæ de ipsarum falsitate & suppositione, nihilque certius & magis authenticum emerget. Secundo loco quando ab immemorabili tempore sedem habuerunt in vetustis Breviariis Ecclesiarum istarum. Denique quoties nihil in se continent, nisi rectum & pium. Quapropter cum *Legendis* istis accedat probabilitas aliqua, Traditione confirmata & usu tot sæculorum, suffragio insuper Episcoporum & Sapientum, qui eas sive in Breviarium intulerunt, sive in illo servarunt; satis autoritatis habent, ut Officii Divini partem con- Quibus argumentis servari possint *Legendæ dubiæ*.

ſtituant: adeoque ſupprimendæ non ſunt, aſſumta ratione, quod imæ moderatæ Critices principiis non reſpondeant, & certam omnino veritatem non attingant. Quænam *Legendæ* in Breviario collocari poſſent, ſi conditionibus iſtis ſtandum eſſet?

Quare neque probabiliores ipſarum loco ponendæ ſunt.

Quid quod poſtulare videtur rectus ordo, ne vetuſtæ Legendæ auferrentur, quanquam probabiliores etiam reperire poſſemus: 1. Quoniam eum Præſules & Litterati viri, operam dantes emendationibus iſtis, ſua ſinguli peculiari intelligentia ducantur, & variis quoque præjudiciis, & judicio rerum diſſimili; certo fiet, poſtremos mutationem ſuſcepturos eorum, tanquam rerum ſuſpicioſarum, quæ Deceſſoribus ſuis omnibus numeris vero ſimiliæ & authenticæ viſæ fuerant, ut eis locum in Breviario darent. Raro admodum probantur nobis cogitata aliorum; & unoquoque ſtudio accenſo poſteris relinquendi aliquod eruditionis ſuæ monumentum, tot fient novæ Breviarii inſtaurationes, vel ut melius dicamus, mutationes, quot Editiones. Quare ubi cæptum erit in id genus Libris mutare, emendare, detrahere, aut addere, quantumvis ad faſtigium ſummum eos deduxiſſe exiſtiment, qui ſubſequentur illos, exemplum ſecuti, eos imitari non dubitabunt; & contendent, aliquid adhuc Breviario deeſſe, poſſe illud accuratius perfici, neque ad novæ ipſorum Critices regulas omnino caſtigatum eſſe.

Argumentum primum.

Argumentum alterum.

2. Studioſi homines modo ſentiunt unanimes, Tractatum de Actis ſinceris Veterum Martyrum, a Thierio elucubratum, habendum eſſe, veluti eorum omnium collectionem, quæ poſt Scripturas Sanctas extant in Eccleſia Dei pretioſiora. Hæc ſunt Archetypa prima, partim e tabulariis depromta, partim ex oculatis teſtibus conflata, quædam a priſco aliquo Patre, aut alio magni nominis autore profecta, qui parum a re diſtat, de qua agitur; ut demum nihil ſuperſit ſuper his rebus certius, vel magis authenticum, & confirmatum. Nihilo tamen minus ſi in conſilium vocemus præceptiones Criticas Arnaldi, Tillemontii, Bailleti, Dupini; & Patrum Menardi, Bollandi, Alexandri, aliorumque doctiſſimorum; vix reperire ullum erit ex his vetuſtis monumentis, quod non ſit ſuſpicioſum, dubium, falſum, aut ſuppoſititium. Quidam ajunt, inter hæc Acta non deeſſe aliqua, quæ fabulam magis quam veritatem redoleant, abſurdiſque multis, immo etiam ſtultitiis conſtare. Id apertum eſſe poterit ex alio loco, in quo retuli Criticorum iſtorum ſcrupulos ſuper Collectione Ruinartiana.

In Animad. in Regulas & Uſum Crit. T. 1. Diſſ. 4. art. 3. 4. & 5.

Quod exemplum efficit nobis, pleraſque *Legendas* Breviariorum, emendatiſſimas licet & accuratiſſimas, nulla certe ratione ad ſinceritatem & autoritatem Actorum Martyrum, de quibus hactenus, accedere. Porro ſi pretioſa hæc fragmenta, ad Criticorum enunciationes exacta, pronun-

nunciarentur esse erroribus plena, minus ingenua, dubia, & nonnulla etiam supposititia, & fabulis conserta; cui mirum videatur, *Legendas* Breviariorum Parisiensis, Senonensis, aliarumque Ecclesiarum, ante tribunal severæ Critices Baillctianæ, & nonnullorum Sapientum oblatas, sententiam adversam ferre, tanquam suspiciosas, dubias, easdemque falsas?

Apparet ne, immoderatam Criticem istam movisse Episcopos in emendatione Breviariorum suorum, ut inde delerent *Legendas* Sanctorum, quæ in Collectione Ruinartiana sedem habent; quod scilicet aliquibus Criticis non probentur? Viri fide ingenua res pendentes, minori ne in pretio habent fragmenta ista, propterea quod non sapiant Litteratis quibusdam, nimium super hac re fastidiosis? Nihil itaque magis æquum est, aut mutare, aut tollere *Legendas* Breviariorum Parisiensis & Senonensis &c. ea tantum ratione, quod illas Critice recentior adoriatur, aut in ipsas particulæ quædam Historiarum incertarum irrepserint. Critice nihil nocet Actis sinceris Ruinartii.

3. Expediret quoque fortasse, nihil, præterquam summa urgente necessitate, in Breviario innovare, verentes, ne animo reficiendi usquequaque omnia accuratione nimium superstitiosa, ita Libros hosce Ecclesiasticos deformemus, ut alii plane videantur: quod mens certe non tulit Conciliorum, cum de illis reformandis Decretum fecerunt. Hæc jactata vitia, quæ Editorum diligentiam fugerunt, atque ipsæ *Legendæ*, quæ minus tutæ severiori Critice videntur, notæ quædam sunt simplicitatis Christianæ, quæ magis Deo placebat, quam summa Orationis Academicæ accuratio. Sunt hæc venerabiles rugæ, digniores veneratione, & magis augustæ, quam quidquid emendatio scrupulosa & castigata inducere posset. Denique nisi limitibus adstringerentur perpetuæ istæ correctiones, Breviaria priscarum Ecclesiarum nihil venerandæ hujus antiquitatis præter nomen servarent, quamquam ipsa plurimo sit ipsis ornamento. Accomodare certe particularibus Ecclesiis possumus, quæ de Universali tradit D. Augustinus: *Quæ consuetudine Ecclesiæ roborata sunt, haud convellenda esse*. Argumentum tertium. *Aug. Ep. 118. & 119. ad Januar.*

Quo S. Augustini dicto audientes celeberrimæ Christianæ Religionis Ecclesiæ, uti Lateranensis, Romana S. Petri, Mediolanensis; Hispanicæ Toletana, nimirum, & Salmantina; plures etiam in Galliis, religiose servarunt Officia sua, postquam sustulerunt ab illis quiquid irrepere in ipsa potuerat aperte falsum aut contumeliosum; nec novis istis emendationibus attenderunt, multoque minus laborarunt, nonne in ipsis aliquid minus accuratum, sive adversus Poeticas Leges superfuisset: hoc pacto anteferentes levia menda, quippe, ut ita dicam, longa sæculorum consecutione consecrata, toti huic postremorum temporum accurationi. Ecclesiæ veteres servarunt Officia sua.

Erra-

Errata hæc, si hoc vocanda sunt nomine, monumenta sunt indubitata; & probationes extantes vetustatis Ecclesiarum istarum, quæ splendorem illarum & amplitudinem magis ostendunt, quam Breviaria omnia diligentissime retractata, utpote ab ipsis cuncta antiquitatis Officiorum suorum pretiosa fragmenta auferentia.

Quartum argumentum. Postremo licet in Breviario aliquid revera esset minus rectum, quodque non satis Criticorum institutionibus responderet, non prodesset illud reficere, nisi commodum aliquod consequeretur. Porro quod emolumentum parit, supprimere *Legendam* aliquam, quæ similitudine veri non caret, ut aliam in ejus locum sufficias, vel Patris alicujus Homiliam? Excitabimur ne magis in Officio recitando ad pietatem? animus noster magis ne Deo adhærebit? Si spes esset fore, ut mutatio ista summum hunc fructum nobis acquireret, non posset satis laudibus celebrari. At quis de hoc spondebit? Propterea incertum est commodum hinc comparandum. Atqui, tametsi proficere hoc pacto possemus, nos docet Divus Augustinus, præstare magis, vetustis consuetudinibus hærere; quandoquidem, intercedat licet in his lucrum aliquod, perturbationem certe novitate sua excitabit: *Ipsa quoque mutatio consuetudinis, etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat*. Cum autem utilis non est mutatio ista, uti non esset in *Legendarum* suppressione, cum subjungit S. Augustinus: *Quapropter quæ utilis non est, perturbatione infructuosa consequenter noxia est*.

Aug. ibid.

Ibid.

Mutandæ non sunt Legendæ antiquæ. Quibus positis animadversionibus, colligere fortasse possemus, quamquam extent in Breviariis Parisiensi, & aliarum Ecclesiarum *Legendæ*, ut videntur, dubiæ, eædemque confictæ, secundum regulas Bailletianas, inutile prorsus futurum, eas supprimere, aut mutare in nova Editione, non solum propter incommoda a nobis allata; sed etiam quia studiosi homines multi existimarunt, eas satis authenticas esse, ut secundum instituta ab Ecclesia & Conciliis posita, in Breviario sedem haberent. Verum ut omnino persuasum habeamus, pronunciata Criticorum istorum nimium esse immoderata & inepta, ut per illa Breviaria hæc instauremus; nihil est reliquum, nisi eadem conferre cum illis, quibus Ecclesia usa est. Quod in sequenti §. facturi sumus.

Protestatio Autoris. Spero equidem, non moleste laturum quempiam, me huc Animadversiones istas attulisse, ut cuidam mihi propositæ dubitationi responderem, nimirum: an necessum foret, Breviaria secundum Regulas criticas Bailleti, aliorumque Sapientum restituere; quoniam inficiari non possumus, in illis reperiri multa ad ipsorum principia non satis redacta? Ecce tibi articuli hujus argumentum, quem lubenti prorsus animo iis submitto, ad quos pertinet Officia Ecclesiastica instaurare.

§. V. Cum

§. V.

Cum Criticorum viis conferuntur illæ, quas Ecclesia ingressa est, ut a Libris Ecclesiasticis vulgi errores exterminaret.

ANte omnia illud oportet memoria repetere, tum Ecclesiam, tum illustres Criticos nostros idem consilium habuisse; sed in viis tantummodo ad illud perducentibus differre. Ecclesia, Concilia, Præsules, & Autores Ecclesiastici, qui aggressi sunt ad Historias fabulosas & pias dignoscendas, necnon ad propulsandas illas a Libris Ecclesiasticis, istasque bono Fidelium exemplo retinendas; statim dederunt operam, ut Notarios sive Scribas deligerent, quibus cura esset Acta Martyrum colligendi, & accuratum eorum indicem faciendi, qui pro Christo Jesu sanguinem fuderant. Deinde cum mendaces homines in medium produxerint Libros multos nomine Apostolorum, spuriis Sanctorum *Legendis* conflatos, sive germanos depravaverint, Ecclesia Decretorum suorum fulmine percussit partus hosce omnes haud legitimos, & ictu veluti uno sustulit innumeras fabulas & Traditiones populorum de Vita Jesu Cristi, de Apostolis, Martyribus, aliisque Sanctis.

Quid præstiterit Ecclesia, ut fabulas a Libris Ecclesiasticis arceret.

Suppressit Acta Sanctorum falsa.

Heterodoxi quoque homines cum propagassent multas haud veras Sanctorum exuvias, sumta opportunitate a Translationibus, & corporum Sanctorum sectionibus, quæ in caussa erant, ut incertæ nonnunquam particulæ Christianorum venerationi proponerentur: statuit Ecclesia, non esse recipiendas, nisi præhabito ignis experimento, aut aliquo miro Facto, vel viri fide digni testimonio. Verum ut cohiberet innumeros pene vulgi rumores de Sanctis hominibus, eorumque portentis, cavit, ne quisquam imposterum Divorum publicis honoribus donaretur, qui antea in ipsorum album rite relatus non fuisset. Temporibus insequentibus, quo certior effici posset de Sanctitate eorum, qui publica veneratione colendi erant, aliæ additæ priori sunt Solemnitates: nimirum Beatum hominem illum decernere. Postremo cum calumniatorum malitia, ignorantia, aut immoderatum hominum falso piorum studium quamplurimos innocentes errores in *Legendas* Martyrum & Sanctorum induxissent: Concilia atque Episcopi viam meliorem non invenerunt, qua tot malis occurrerent, nisi jubere, ut delerentur e Libris Ecclesiasticis omnia, quæ gravitatem Ecclesiæ, & Historiæ veritatem non decebant.

Mendaces Reliquias rejecit.

Cautiones pro dignoscendis Vitis Sanctis, & Libris Ecclesiasticis expurgandis.

Critici contra nostrorum temporum persuasum habuerunt, Conciliorum Decreta, Episcoporum sanctiones, & prudentem Ecclesiæ diligentiam, fuisse remedia tantummodo extrinsecus apposita, & morbi radicem non

Consilium Criticorum.

non attingentia. Ea de re existimarunt, confugiendum esse ad magnæ ipsorum Artis præceptiones, ut a fundamentis commoverentur Traditiones piæ, quas putant ipsi, fontes fuisse omnium vulgarium sermonum & superstitiosorum, qui apud rudem & simplicem plebem dispersi sunt. Adeoque placuit Criticis nostris, primi principii loco ponere: nullam recipiendam esse Traditionem piam, quæ a primario & Archetypo, ut ita dicam, Autore non descenderet; cujus non pateret fons & origo; & certæ & indubitatæ rationes non afferentur. Ut autem stirpitus eradicarent hasce omnes institutiones, non prætericrunt, in suspicionem adducere nonnullos Ecclesiæ Patres, qui fuerunt veluti canales, per quos ad nos confluxere; utque non admitterent, quæ ad Deiparam Virginem attinent, se coercuerunt, ut pleraque abjicerent, quæ Scripturæ non memorarunt. Denique nihil eis excidit animo, quibus a Sanctarum observationum opinione populos dimovere possent; deque illarum dignitate derogarent, eas cum fabulosis narrationibus permiscendo.

Regulæ ab ipsis constitutæ &c.

Fructus ab Ecclesiæ regulis parti.

Verum enim vero quos attulerunt fructus hinc prudens Ecclesiæ cura, illinc eruditæ Criticorum regulæ quoad errores populares? 1. Illa Ecclesiam a falsis Martyribus custodivit. 2. De Fidelium manibus detraxit innumeros Libros pravos, suppositos, vel corruptos. 3. Ejus ope falsæ Reliquiæ secretæ sunt, & veri Sancti cogniti & perspecti. 4. Expurgati sunt Libri, Ecclesiæ usibus addicti, uti Calendaria, Martyrologia, Antiphonaria, & Breviaria a quamplurimis mendis, puerilibus Traditionibus, falsis Miraculis, & erroribus innocentibus. 5. Per hasce prudentes Constitutiones error a populis sublatus est, quo hauserant mores multos superstitiosos, opiniones falsas, & Historias apocryphas. Denique id, quod præstiterunt Concilia & Episcopi, eo rectius & prudentius videtur actum, quo dum hæc Ecclesiæ commoda attulerunt, nullam tamen inde maciem aut labem passa est: non modo detractum fuit, quod inutile aut pravum erat, sed servatæ sunt sanctæ institutiones & Traditiones piæ, quæ Fidelium pietatem fovere poterant. Quod si, Ecclesia invita & insciente, irrepserunt in Libros, ejus usui designatos, falsa Portenta, mendaces Reliquiæ, & Historiæ minus veræ; vel si habitus aliquandiu honor est nequam hominibus, quique illum non merebantur; non est vitium hoc sapienti matri nostræ crimini dandum, sed iis, qui vel ob simplicitatem, vel falsum ardorem, aut malitiam, aut exiguam perspicacitatem minus adhæserunt semitæ, a Conciliis & Patribus indicatæ, quam subobscuris luminibus suis. De rebus pronunciarunt potius ex documentis pietatis immoderatæ, quam ex modis ab Ecclesia præscriptis: & ratum habeo, neminem fortasse exemplum ullum afferre posse, quo vel falsum aliquod ostentum, vel Reliquia supposititia, vel mos pra-

Quæ vitia Ecclesiæ tribuenda non sint.

pravus, vel consuetudo superstitiosa, Traditio mendax pro vero Miraculo, Reliquia certa, sancto more, & pia Traditione habita sint, quoties Leges ab Ecclesia conditas observarunt, quasque Concilia ediderunt, & Patres Episcopique significarunt.

Consecutiones incommodæ Regularum Criticarum.

Non vacat hic repetere, Criticos rem nimium intendentes; omnia Regularum suarum usu subvertisse. 1. Permiscent Traditiones pias cum erroribus populorum, & cogimur bonum frumentum cum zizania projicere. 2. Concutiunt Ecclesiasticæ Historiæ partem. 3. Se subducunt a veneratione Patribus Ecclesiæ & colendæ antiquitati præstanda, quæ multas institutiones sanctas ad nos traduxit. 4. Opus est confiteri, detrahendam esse ex Operibus Criticorum nostrorum non levem partem, quippe fabulosam, & nullius autoritatis. 5. Nullum est sive Martyrologium, sive Breviarium, sive Volumen aliud ab Ecclesia adhibitum, quod saltem ex parte subsistere possit, si Critices adeo severæ legibus submittatur. Hæc denique Critice perturbat species innumeras, quæ indictæ animo nobis sunt cum ipsis Religionis principiis; homines item plos, & ingenia ipsa, non dixerim, populi rudis & pii, sed Doctorum quoque & sapientum.

Quæ commoda afferant Regulæ Ecclesiæ, non autem Regulæ Criticorum.

Commodum primum.

Non est sane silentio prætereundum, duo alia quoque afferre emolumenta modos ab Ecclesia adhibitos, quæ non poterunt Critici suis legibus accommodare. Primum est, principia, quibus cautum sibi Ecclesia voluit esse ab erroribus vulgi, revera adhibita fuisse, & accurate servata: nimirum non modo ipsam scita multa egregia, & Decreta prudenter tulisse, sed operam quoque dedisse, ut illa rebus ipsis applicaret, quando opus fuit consilium capere super iis, quæ apud ipsam in trutina versabantur. Atqui via & ratio Criticorum satis superque ab ista differt. In Prooemiis & Admonitionibus condunt revera Leges egregias, at in ipso contextu Operum illarum obliviscuntur, eas non servant, neque item servare possent, nisi partus ipsi suos jugularent. Quare igitur alios cogere volunt, ut ab iis non desciscant? Appellant statim ad regulas suas, quoties incidit sermo de piis Traditionibus; cum vero eas ipsi afferunt, uti sane multas in ipsorum Operibus legimus, tum putant privilegio quodam affectos se esse, ut ab illis recedere possint. Se ipsi subtrahunt a suarum Legum custodia, & universam ab illis flagitant, non qui producunt Traditiones pias, utpote quæ tot Librorum suorum paginas implent, sed ab iis, qui sibi nimium creduli habentur, & nuncupantur.

Alterum commodum.

Secundum commodum, quod pariunt jussa Ecclesiæ, & modi ab ipsa adhibiti, situm est in fructibus copiosis, quos semper, & præsenti quoque tempore colligit. Ne longius exempla quæramus, nonne compertum est, Regularum illarum custodia, quas sibi proposuerunt Emendatores Breviarii Parisiensis, servata esse historica Facta, quæ in ipso sedem ha-

bere merebantur, & expulsas fuisse lucubrationes multas, in quibus non deerant aut falsa, aut injuriosa, vel supposititia, vel interpolata, * quæque omnino vetustis Ecclesiæ sanctionibus non respondebant. Præstiterunt venerationem summam Sanctis Patribus debitam, & Fidelibus, Ecclesiasticisque præbuerunt speciem veram, quam de Sanctis Doctoribus imprimere debent animo; immo de iis quoque, quos eruditi nostri Critici tanquam nimium credulos divulgarunt, quorumque testimonium ipsis satis leve videbatur, ut piam aliquam Traditionem confirmare posset: Quandoquidem eorum autoritate usi sunt, ut multas sanctas institutiones statuerent, quibus non sapit Criticorum istorum palatus. Maxime vero in id incubuerunt, ut ad Breviarii Romani normam se componerent, ipsumque, ut fieri poterat, sequerentur: idemque fecerunt in Martyrologiis. Postremo loco Fidelibus enarrantur plurimæ Traditiones piæ & Miracula, quæ solidis, ut res patitur, argumentis muniuntur.

Autor Responsi ad Animadvers. in Novum Breviar. Parif. Gall.

Non nos latet, jactare Criticos nostros, se maxima Historiæ Ecclesiasticæ emolumenta attulisse; & suorum præceptorum usu, se plura Facta illustrasse, multorum Operum fallaciam ostendisse, & mendacia Facta multa probasse; absque eo quod alia commoda suæ præclaræ Arti tributa referamus. Quod alias super hac re satis aperte enunciavi, idem satis erit huc addere: paucis inire nos posse rationem novorum fructuum, quos a sæculo deinceps attulit Critice; sique excipias pauca historica Facta, quæ videntur omnino explosa; alia sane, in quæ studiose feruntur, adhuc a magno sapientum Virorum numero propugnantur, qui primas in Republica Litteraria obtinent sedes. Verum quanquam plura essent commoda, a Critices præsidio comparata, nunquam certe numerum excedere poterunt detrimentorum, quæ sequuntur principia sua: quandiu mordicus contendent, ut reipsa serventur, & strictim cuilibet de Historia Ecclesiastica quæstioni accommodentur.

Quæ jactent Critici emolumenta in rem Historicam importasse.

* Hujusmodi esse possent Historia S. Rieuli; Fraternitas, & sociatio SS. Medardi & Gildardi, quæ nullo alio nitebatur fundamento præter extremam nominis syllabam, occursum obitus eorum in eandem diem, & nonnulla Vitæ eorum adjuncta; quod ferunt de S. Felici, eum nimirum Eugenii IV, Regis Scotorum Filium fuisse; de Lepore & Corona ipsi oblata; adjuncta Vitæ Sanctæ Ursulæ; cognatio S. Martialis cum Sancto Petro; Venatio Regis Dagoberti; & multa id genus alia, quæ in priscum Breviarium irrepserant; quod nimirum non satis homines ad Conciliorum jussa animum attendissent.

DISSERTATIO III.

Regulæ criticæ, quibus Pias Traditiones, & vulgares errores internoscamus.

Ecclesia proponit Traditiones pias, quin illis adversus Criticen præmuniat.

Quamquam Ecclesia egregia pronunciata tradiderit, ut indicaret Fidelibus Traditiones pias, quas amplectantur, non tamen in eo diligentiam navavit ullam, ut easdem adversus Criticorum oppugnationes fartas & tectas tueretur. Pacifica Mater ista, quo controversias effugeret, & anceps veluti penderet super his, quæ non sunt Fidei, aut ad bonos mores nequaquam pertinent; id unum satis habet, ut pietatem filiorum suorum alat, si proposuerit ipsis simplici quadam ratione nonnullas Traditiones pias; eosque erudierit de aliquibus sanctis moribus, qui revocant ipsis in memoriam mysteria multa, aut præclara Sanctorum Gesta.

Ita plane se gessit Ecclesia ab exordio Christianitatis ad hæc usque postrema sæcula. Præsules & Populi, Docti & indocti amplectebantur absque ulla oppositione, immo obsequio multo Depositum sacrum piarum Traditionum, quod a majoribus suis ad eos usque manaverat.

Facinus Critices.

Extremis autem temporibus istis, quibus libertatem sibi Critice vindicavit ferendi judicia sua in sacras & profanas res, in Historiam atque in Fabulam, necnon aggressa est omnia expendere, deque omnibus judicare: sibi persuasit, nihil suscipi posse Reipublicæ utilius Litterariæ, aut pietati Fidelium congruentius, quam acumina omnia sua in id emittere, quod vocant errores innocentes & Traditiones populares. Neque vero multi negotii futurum erat Sapientibus nostris, plerasque istarum piarum opinionum de loco dejicere, quippe alio non adornatas præsidio, quam una Ecclesiæ voce, quæ illas in Libris, usui suo designatis, simpliciter & sine ulla probatione ipsis exhibuit.

Quæ arma distringat Critice ad invadendas Traditiones pias.

Quo autem pacto se salvas integrasque tuebuntur adversus turbam quandam argumentorum negantis generis, conjecturarum aut firmarum, aut levium, consecutionum indirectarum, locorum communium, & regularum minus tutarum & moderatarum? Hæc nanque sunt arma, quibus passim in pias Traditiones impetum faciunt. Quod si his omnibus addas modum quendam judiciarium, quo ad illas damnandas traducuntur;

injuria vocabula nimium credulorum, simplicium, aut plus satis piorum; quæ in istarum opinionum amatores jaciunt: Mirum non erit, jam nunc ingenia, quæ vocantur virilia, illas contemtui habere; alios Litteratos vix audere, ipsarum partes suscipere; & majorem fidelis populi numerum nescire, quo se vergere debeat, adeoque sæpius offensionem accipere, cum videat deturbari species suas, quas de aliquibus Sanctis consuetudinibus a primæva ætate alte imbiberat.

Quam mediam veluti viam tenere possemus.

Ac si Criticis hodiernis non satis solidi videntur modi, quos adhibuit Ecclesia, ut pias secerneret Traditiones; conveniat tamen necesse est, regulas a Viris istis sapientibus adoptatas, ut illas dejicerent, immoderatas haberi ab hominibus æquissimis, remque animo composito examinantibus. Nihilominus mihi videor videre quandam mediam viam, qua non deflecteremus a veneratione, Ecclesiæ, quæ illas proponit, & saltem tacite probat, habenda, neque item a legibus Critices, quæ illas oppugnat. Hæc porro esset, statuere principia quædam, ducta e visceribus eorum, quæ Critice temperans nos docuit, & modorum, quos super hac re Ecclesia amplexata est. Cumque utraque in exquisita intelligentia fundamentum habeant, poterimus ex illis alia conflare æquissima & aptissima, quibus delectum faciamus Traditionum piarum, quæ recipiendæ, quæque sunt respuendæ. Quapropter absque eo quod piarum Traditionum nomen amittant, earum scilicet, quæ simpliciter & citra controversiam recipiuntur, per fusorium veluti severioris Critices vas deducerentur, & firmiter expenderentur secundum principia, quæ rei hujusmodi apta esse possunt. Nemini etenim non est apertum, aliis omnino legibus ad trutinam vocari MSS., sive Factum historicum, ac vocetur Opus aliquod, vel Chronologiæ caput.

Regulæ ad Ecclesiasticas & Criticas præceptiones exactæ.

Hæ itaque Leges erunt, quæ imposterum statuere enitar, quasque condidi ex præscriptione modorum, quibus Ecclesia usa est, & regularum communium rectæ Critices; proindeque utrarumque miscellanea erunt, neque ulli rei præter Criticas Traditiones accommodari facile poterunt. At vero duo sese hic offerunt dissolvenda. Primum est, utrum Leges istæ satis rectæ sint & accuratæ. Alterum, an nimium creduli notam subiret, quicumque assentiretur piæ alicui Traditioni, quæ ad regulas istas apprime coæquaretur. Priorem difficultatem djiudicare Sapientum sit, qui citra opiniones præjudicatas de rebus sententiam ferunt. Ego sane lubenti in primis & grato animo eas audiam admonitiones, quas ipsi humaniter mihi præbebunt, & contendam proficere monitis suis. Quod attinet ad aliam partem nemo graviter ferat, eas Traditiones pias mihi videri suscipiendas, quæ nihil regulis istis adversum præseferent. Earundem etiam regularum lance suspendam sanctas omnes institutiones, de quibus agam

in

in hoc tractatu, & totus ero, ut in illis fundamentum & robur habeant: modo ne quis mihi persuadeat, illas claudicare, aliasque meliores pro istis afferat.

REGULA PRIMA.

Nulla est pia Traditio recipienda, quæ argumentis rei, de qua agitur; aptis non fulciatur.

Duo vitanda; quæ modum excedunt: nimium credere, aut non satis credere.

INdicat præceptum hoc mediam viam illam, quam tenere debemus inter ista duo, quæ excedunt modum: nimis credere, aut non satis. Si namque vituperanda simplicitas est, haurire sine delectu rumores omnes populares pietatis obtentu; Critices pariter est immoderatæ, & minus æquæ, non amplecti morem aliquem pium, aut Factum historicum, quod principiis satis, ut apparet, firmis innixum est. Qua de re prudentia postulat, nullum eventum recipere, quod confirmatum satis non sit. Hoc porro pacto anxii & solliciti homines non decipientur; & severiores Critici id habebunt, quo contenti sint: quandoquidem non petimus, ut illis aures præbeant, quin rem disquirant.

Duplex veritas est.

Interea nostra est hic excutere, quodnam probationum genus necessarium sit, ut fidem vetustæ alicui consuetudini adhibeamus, citra quam in hæc duo extrema incidamus, in quæ offendunt homines simplices, nimis creduli, & ingenia, quæ virilia jactantur. Quo autem regulas istas in apertissimo lumine collocemus, ante omnia opus est, versare animo, duplex esse veritatis genus: aliud attendit ad naturam rerum immutabilem, quæque eadem est, sive existant, sive non sint; aliud spectat ad res, quæ extant, & præ aliis ad eventa humana, quæ duntaxat contingunt, quæque esse possunt & non esse, si de re futura sermo sit, non fuisse autem, si de re præterita negotium sit.

Quid sit rem aliquid certum esse.

Animadvertendum altero loco est, rem certam esse, veritatem testatam, fidem firmam, eodem namque recidunt hæc omnia, situm esse in eo, quod in illa cognoscenda non fallamur, verumque illud tantum habeamus, quod hujusmodi est testimonio solido, & argumento germano.

Quid sit, certum esse Metaphysice.

Porro extat multiplex eorum genus, quæ certa sunt. Primum est Metaphysicum, & pertinet ad naturam rerum, quod genus reperitur in propositionibus ita veris, ut fieri non possit, eas esse falsas.

Quid sit, certum esse Physice.

Quid sit, certum esse Geometrice.

Quoties vero in objectæ rei *existentia* vim habet, certam illam esse, quæ secundum naturæ ordinem non potest non esse ea, qua est ratione: tum appellatur res Physice certa. Cum vero momenta pro veritate statuenda ducuntur a propositionibus firmiter probatis, vel definitionum vi, quæ præcesserunt; vel axiomatum, quæ concessa fuerunt; vel aliarum

pro-

propositionum in antecessum demonstratarum; tum momenta ista efficiunt Demonstrationem Geometricam; ejusmodi nanque sunt, quæ Conclusionem tam certam reddant, ut aliter fieri non potuerit.

Quid sit, certum esse Moraliter. Quartum etiam veritatis certæ genus est, cujus argumenta a conjecturis, vel rei circumstantiis, vel ab Autorum testimonio proficiscuntur. Argumenta tamen ista opus est firma admodum esse, ut hominem judicii exquisiti persuadeant, & ducant ad concludendum ex principiis extra Controversiam, quæque nullam in homine æquam dubitandi rationem relinquunt, utrum necne res illa acciderit. Tum in probationibus istis, quæ dicuntur Morales, propositio & assumtio tales sunt, ut complexionem indubitanter certam efficiant, constituuntque illud veritatis certum genus, quod morale vocamus, sive ex fide pendens humana. Quanquam vero ita certam Propositionum Moralium veritatem habere nequaquam possimus, uti illarum habemus, quæ Mathematica ratione conficiuntur, eadem tamen evidentia præstare possunt, nimirum ut ingenium nostrum non absimili utrisque facilitate se dedat. Quæ porro evidentia firmissimum argumentum est, quod nobis post Demonstrationem, vel sensuum testimonium suppetere possit.

Quid efficiat veritas moraliter certa. Veritas morali ratione certa nos in sui fidem inducit ita constanter & indubitate, ac si de ea Demonstrationem Geometricam haberemus: uti cum Factum aliquod tot virorum narratione didicimus, ut fieri non possit *moraliter*, eos hoc pacto in idem intendisse testandum, quod verum nequaquam esset. Exempli loco: Homines natura ipsa ægre animo volvunt, Antipodas extare: nihilominus etsi non fuerimus iis in regionibus, deque illis fide tantum humana notitiam hauserimus, stupidum esse oportet, qui huic veritati non assentiatur. Insaniret pariter, qui dubitaret, an Alexander Magnus, Cæsar, Pompejus, Cicero, Virgilius, Diocletianus, Carolus Magnus extiterint, vel conficti ab aliis homines fuerint; sive nonne in hanc diem Urbs quædam sit nomine Roma, de qua, licet non viderimus, ita certi sumus fere, ac de Civitate ipsa, quam incolimus: ut demum non multum dissimilis amentiæ esset, de priore atque de altera dubitare.

Exempla veritatis certæ moraliter. Quis sane, nisi fere captus mente esset, auderet asserere, SS. Petrum & Paulum Romæ non fuisse, & Vitam suam pro Christo non fudisse: Tyrannos non insectatos acriter Ecclesiam; Concilium Niceæ IV. Sæculo non coactum; Græcos ab Ecclesia Latina haud secessisse; S. Augustinum suarum Librum Confessionum non scripsisse; Eusebium vero Cæsareensem Historiam Ecclesiasticam, ejus nomen ferentem; Photiumque Bibliothecam ipsi tributam? Hæc omnia aliaque his similia ita certa sunt, ut veritas eorum ad Physicam & Mathematicam accedat. Posito nanque unanimi

nimi tot Virorum, Facta hæc historica testantium testimonio, fieri, ut ita dicam, non potest, ea non contigisse. Neque item fieri humanitus potest, tot gentes tot sæculorum consecutione hallucinatas fuisse. Quæ certa cognitio ortum habet a communi historicorum cujusvis ætatis consensione, ceterorumque, qui vel leviter Historia Ecclesiastica imbuti sunt: ut fieri *moraliter* non possit, eum non decipi, qui huic unanimi consensui adversaretur.

Verum Facta Historiæ Ecclesiasticæ & profanæ universa, quæ morali hac veritate certa non sunt, habenda tantum sunt veluti probabilia, neque fines similitudinis cum vero trasgrediuntur. Cum etenim eventa hæc in autoritate solum & conjectura sedem habeant, conjectura vero fluctuet semper inter verum & falsum, innitaturque indiciis tantum, & rationibus non admodum certis; conjectura opinionem probabilem, non autem certam parere potest probationem. Idem dicere commode possumus de autoritate; fides etenim humana duo complectitur. Primo, Scriptorem, cui credimus, fide dignum esse. Deinde Scriptorem hunc, instar hominis, errori obnoxium esse. Quare argumentatio, ab Autorum ducta testimonio, quanquam fidem nostram mereantur, rem tantummodo probabilem efficere potest; quandoquidem est semper in eis, quod dubitemus, in talia incidisse, ut caperentur. Quod certum morali hac veritate non est, intra fines probabilitatis continetur.

Quod tamen locum non habet in testimonio, cognitionem *moraliter* certam efficiente. Cum namque istud unanime sit, in Facti alicujus cognitione animum statuit, pariterque evidentiam, quæ dubitationes omnes dispellit, quæ in nobis de Autorum fide oriri possent. Eapropter licet generatim res falsa esse possit; nihilominus communis Historicorum cujusvis ætatis consensus facit, ut credere possimus, fieri humanitus non posse, eos in errorem induci; in quo sita est veritas *moraliter* certa; utque ad veritatem physice & mathematice certam accedat, quamquam ab iis differat. Testimonium unanime parit cognitionem *moraliter* certam.

Quæ cum animadverterimus, licebit, ut spero, mihi hasce considerationes apponere. Prima sit: Quanquam sapientes ætatis nostræ Critici jactent, se nobis innumera Facta historica certa & vera dedisse, hæc tamen eventa probabilitatis & similitudinis cum vero finibus circumscribi. Quamobrem sequentes principia hactenus posita, persuasum habemus, cum probationes, quos contendit Tillemontius depromere e monumentis, per ipsum omnino certis, tum eas, quibus usus est, nec tamen ipsi visæ sunt usquequaque authenticæ, non efficere utrasque, nisi probabilitatem majorem aut minorem, non autem veritatem exploratam: Plerasque Sanctorum Vitas, quas edidit Bailletus, tanquam sinceras & germanas, in earum ordinem redigi posse, quas dubias appellat: Regulas Criticas, quarum quædam per Dupinum conclusæ sunt, aliæ probabiles, non transilire Animadversio prima. *Tillem. in adm. pag. xi.* *Baill. in adm. pag. vi.* Dupinus in Procemio secundæ partis p. 46.

lire fines probabilitatis & similitudinis cum vero: Facta historica, quæ Fleurio visa sunt satis testata, & in certis habet, quæque in dubiis collocat, in duas classes non partiri, sed utraque in eodem ordine sedem habere, cum majoris tantum aut minoris probabilitatis varietate: Denique argumenta, quæ pro Factorum historia adhibent ceteri Critici, non differre invicem ordine: quanquam nobis persuadere velint, alia tuta esse & certa, cetera levissima & dubia.

Fleurius in Præfat.

1. Etenim si vicissim conferamus duo hæc probationum genera, constabit, neutra fundamenta habere certiora; cum alia non præstent soliditate, quam ea, quam comparare possunt a testimonio unius, vel multorum Autorum, atque a conjecturis, quæ probabilitatem unam efficere possunt.

2. Si præcepta, monumenta, & rationes, quas adhibent, quasque Litterati homines nostri vocant certas, authenticas, & conclusas, veritatem parerent morali ritu certam; necessum esset, sententiam adversam falsam esse, aut certe ratione carere, & sine ulla esse veri specie. Porro neminem præterit, innumera esse Facta historica, quæ Sapientes isti in veris & certis habent; quorum tamen negantem & ajentem partem vel eadem vel pene eadem probabilitate tueri possis. Afferant ex. gr. quantum habet, certum esse, Constantinum a S. Sylvestro Baptismate lotum non fuisse, septem Episcopos, a S. Clemente in Gallias ablegatos, eodem non adventasse labente sæculo primo; Opera S. Dionysii Areopagitæ nomine vulgata, eidem adscribenda non esse: Producant in medium, se morali ratione certos esse de Factorum istorum, aliorumque similium falsitate; nihilo tamen minus, quantumvis hactenus conati sint, non statuerunt perspicue adeo eventuum omnium istorum falsitatem, ut ab ipsis omnem veritatis speciem abstulerint, ut compertum sit, ea collocanda esse in certo suppositititiis; & sententia contraria probabilissima non censeatur ab iis, qui citra opiniones præjudicatas utrinque argumenta lance suspendunt.

Facta quæ certa non sunt; quidquid Critici jactent.

Ut Logomachiam, sive controversiam de vocibus vitemus, Criticis ultro concedere possumus, eam, quam facti cognitionem *moraliter* certam appellant, non esse nisi maximam probabilitatem relatam ad aliam, quæ minor est. Probabilitas enim historiæ alicujus major vel minor est pro majori vel minori firmitate rationum, quibus innixa est. Ita videtur ferre mens Dupini, cum disputans de Regulis Critices ait, *eas omnes, si in unum coeant, rei quandam veritatis moraliter certæ speciem præbere*: videlicet Factum efficere vero simillimum, non autem veritate morali certum, quæ unanimem & universam Autorum cujusvis ætatis consensionem desiderat. Quam pauca reperias in Historia Ecclesiastica Facta, hac ratione confirmata!

Dupinus in Procemio 2. p. pag. 46.

Secun-

Secunda animadversio est, Criticos piarum Traditionum oppugnatores non posse a nobis exigere, ut ad illas propugnandas afferre necessario debeamus argumenta, quæ probabilitatis naturam excedant; quoniam pleraque Facta, de quibus ipsi quoque mentionem habent, veri similitudinis terminos non egrediuntur: atque in majore Ecclesiasticæ Historiæ parte pauca emergunt Facta, quæ hanc moralem veritatem exploratam attingant. Immo similitudinem veri superare Facta ista nequirent, quippe fundamentum habent in quorundam Scriptorum autoritate & conjectura; nisi si, uti superius consideravimus, unanimi Autorum concordia munirentur. Altera animadversio.

Tertiam addere possumus animadversionem: hoc est, pias Traditiones & mores vetustos, qui æquam ullam afferunt rationem, in autoritate & conjectura constitutam, suscipiendos esse secundum prudentiæ leges, non modo tamquam probabiles, sed tanquam majori aliquo affectos verisimilitudinis gradu, quam pleraque Facta historica, quæ probationibus ejusdem firmitatis fulciuntur. Traditio siquidem prisca, quæ sanctas istas consuetudines, institutiones, & solemnitates agnovit, cum societur consensioni Ecclesiæ saltem tacitæ, quæ illas in Libris usui suo designatis proponit fidelibus: id inquam additum momentis, ab Autorum testimonio & conjectura petitis, ea pias opiniones istas afficit probabilitate, quæ illas facit magis recipiendas, ac Facta historica, Traditionis testimonio, Ecclesiæque consensu destituta, licet rationibus æque firmis & efficientibus roborata. Animadversio Tertia.

Ultimo loco animadverto, deficiente evidentia, requirendam a nobis esse similitudinem veri, qua ad veritatem accedamus. At vero meminerimus oportet, similitudinem veri majorem & minorem esse, donec ad infinitum evadat; animique nostri esse, ut probe judicet, præcipuos ejus gradus distinguere: accidit enim sæpe numero, rem esse incertam, certum tamen, immo evidens esse, illam affici similitudine veri. Quapropter, etsi careamus cognitione plane certa alicujus piæ Traditionis singillatim, ipsaque veri similitudinis fines non transgrediatur; potest tamen certo, immo evidenter, constare, sanctam hanc institutionem vero esse simillimam; cum etenim freta sit Traditione, & nonnullorum Scriptorum autoritate constituta, quorum fides aliquo numero esse debet, perspicuum est, id afferre ipsi aliquem verisimilitudinis gradum. Exempli loco sit: Non liquet certo (deest enim huic Facto evidentia) servari in Sancto Sacello Parisiensi particulam de vero Ligno Sanctæ Crucis. Nihilominus cum pia hæc opinio adhæreat Traditioni justæ, & testimonio nonnullorum Autorum de re testantium; certum est, immo evidens, verisimillime constare, sanctum istud Sacellum pretiosum Thesaurum hunc Animadversio postrema. Evidens esse potest, Factum dubium vero simile esse.

revera possidere. Quare donec argumentis constantibus non efficient; morem aliquem pium certo falsum esse & confictum, aliquam semper veri similitudinem servabit, momentis respondentem, in quibus jacta est; modo ne, quod contra afferunt, firmum adeo & ratum sit, ut omnem Facti hujus probabilitatem labefactet, & similitudinem veri omnem, quam Traditio & autoritas alicujus Scriptoris in Sapientum animis pepererat.

REGULA II.

Piæ opiniones nihil complectantur fabulosum, ridiculum, quod fieri non potuerit, & superstitiosum.

Regula Sancti Augustini.

Regulam hanc fulcire possumus verbis Divi Augustini, docentis nos, haud esse ponendam pietatem & religionem nostram in excogitationibus nostris; quoniam veritas admodum minima anteferenda est fallaciis speciosissimis optimeque conflactis. *Non sit nobis Religio in phantasmatibus nostris. Melius est enim qualecumque verum, quam omne quidquid pro arbitrio fingi potest.* Quam multi inter Fideles sublati fuissent mali usus, si monito semper Sancti hujus Doctoris obtemperassent, necnon Decretis Conciliorum cum veterum tum recentium.

Aug. l. de vera Rel. c. 55.

Unde profecto factum est, tot hausisse homines falsa Miracula, & fallaces Reliquias; atque audivisse aviditate tanta historias fabulosas, & Facta incredibilia; nisi quod magis impetum pietatis immoderatæ, quam prudentiæ & exquisiti judicii præcepta sectati sunt? Quæ res, observat Melchior Canus, *impiis quidem non levem subsannandi occasionem præbet, piis vero lacrymandi.*

Libro 11. de Loc. Theol. c. 6.

Interest itaque, mores omnes, solemnitates, & eventa, quæ Fidelium suorum pietati excitandæ narrat Ecclesia, a vitiis omnibus vindicata esse, quæ in hac Regula enunciantur; nihilque præseferre, quod elegantiam Ecclesiæ, atque amplitudinem non deceat, sive quod minus commode cadat viris illis, qui modica hinc pietate, non levi illinc præstant æquitate.

Cujus enunciativi virtute Sapientes nostrorum temporum in Historiarum manifesto mendacium numero collocarunt narrationem de S. Ursula, undecim mille Virginibus, deque jactato Cyriaco Pontifice, quem, ut ferunt, antecessit Sanctus Pontianus, subsecutus est S. Antherus anno 235. Quæ quidem narratio omnibus in hac regula indicatis vitiis contaminata est; & quanquam eventa hæc recitent Autores multi, nihilo sunt incredibilia minus & fabulosa. S. Elisabeth Monasterii Schonensis Abbatissa prima fuit,

Historia Cyriaci Pontificis falsa est.

fuit, quæ revelationis cujusdam fundamento elegantem hanc Historiam in vulgus protulit. Deinceps Scriptores multi, Sanctæ hujus fœminæ fide, * eandem feriis verbis retulerunt; quod tamen non prohibuit, quominus novum Martyrologium Romanum, Breviariumque Romanenses fabellas istas supprimeret.

S. Elisabeth in Hist. de undecim mille Virg.

At verò non est necesse, piam aliquam Traditionem vitiis omnibus istis inquinari, ut explodatur, cum satis sit uno duntaxat affectam esse, de quo purgari commode non possit. Quapropter omnes judicant narratiunculam de industria confictam esse Traditionem priscam, de qua meminit S. Gregorius Turonensis. Narrat enim Diaconum suum, Jerosolymam profectum, in puteo quodam stellam conspexisse, quæ ad Jesu Christi Præsepe Magos perduxerat. Porro Factum hoc perspicue fabulosum est & incredibile.

Greg. Turon. de Gloria Martyr. cap. 1.

Cujus pariter regulæ monitis, eruditi postremi Breviarii pro Ecclesia Parisiensi emendatores, uti alibi animadvertimus, sustulerunt ex eo Facta historica multa, quæ ad hanc regulam exigi commode non poterant. Alii quoque Præsules bene multi similia quædam e suis Breviariis detraxerunt. In ea nanque multa irrepserant sine autoritate, quæ popularibus tantum rumoribus innitebantur, quæque vitium, aut plura eorum præseferebant, quibus carere volumus pias opiniones, Fidelium pietati propositas.

Falsæ *Legendæ* sublatæ regulæ hujus præscriptione.

Denique statim ac deprehendet quis in vetustis Traditionibus aliquid superstitiosum, quod videlicet, excedendo, Religioni adversetur, reddatque in his Deo honorem ipsi minime reddendum, aut ea, qua non est reddendus, ratione, sive qui exitialis sit, supervacaneus, aut inutilis, uti contingit, cum ad Dei & Sanctorum gloriam non spectant, aut ad animarum bonum non conducunt: limato judicio vir, qui non vult in errorem rapi, ab iis omnibus poterit animum suum avertere, citra quam minore peccet in Religionem obsequio. Neque enim vult Ecclesia, nos consuetudines illas venerari, quæ superstitionis ingenium præseferunt, sive quæ videntur alias inutiles & nullius frugis. Qua de re sancti Episcopi non putarunt, anteferendam esse immoderatam populorum pietatem rectæ intelligentiæ luminibus, & Christianæ prudentiæ principiis.

* A XII. sæculo deinceps Autores multi de quodam Pontifice Cyriaco meminerunt, verum nullo alio freti argumento, præter Acta S. Ursulæ supposititia. *Dicit enim*, Sancta Elisabeth, *quod quidam Papa Urbis Romæ, Cyriacus nomine* XIX. *post Petrum passus sit: fuit siquidem iste Pontiani Papa successor, rexit Ecclesiam anno uno & mensibus decem: & sic in suo loco Virum Sanctum, qui Antherus dictus, ordinavit, & cum undecim millibus Virginum discedens, sedem suam reliquit*. Rob. Antisiod. in Chronol. Martinus Polonus in Chronol. Vincent. Bellov. Lib. 20. Spec. Histor. cap. 4. & alii.

Subjiciam exempla nonnulla. Anglus quidam adolescens Urbem Trisanton prætergrediens, partem pecuniæ suæ deposuit apud hominem, qui cum occidit, & corpus ejus nocte extra Urbem projecit. Porro cum quædam mulieres corpus hoc offendissent, ipsi nomen & gloriam Martyris dederunt, humarunt, & noctes haud paucas ad ejus sepulcrum, vigilias exercuerunt. Plebs earum exemplo commota, pie illud coluit, & munera obtulit. Res ad Episcopum delata est, qui ardorem animi sui sanctum excitavit, subvertit sepulcrum, notas venerationis omnes sustulit, quas posuerat populus superstitiosus, & cautum esse voluit, indicta pœna disjunctionis a communione Fidelium, ne qui ipsi imposterum honor tribueretur. Sanctus item Anselmus Archiepiscopus Cantuariensis cum novisset, Sanctimoniales Rumesei in Diœcesi Wintoniesi Sanctorum cultu venerari solitas Comitem Valdetum, Epistolam dedit ad Stephanum Archidiaconum, jussitque ipsi, ut nomine suo Monialibus nunciaret, se illas Sacris interdicturum, si adhuc in superstitione sua perseverassent.

Thierius Diss. adv. Lact. Vindon. &c. Gall.

Anselmus l. 3. ep. 51.

REGULA III.

Oportet, posse nos juste & rite præsumere, Ecclesiam, Episcopos, aliosque primos piarum opinionum receptores, eas non sine argumento aliquo, licet nobis incomperto, adoptasse.

Vigilantia Pastorum in piis Traditionibus recipiendis.

SI animum vel leviter convertamus ad curam & sollicitudinem, quam Pastores Ecclesiæ prætulerunt semper, ut a moribus omnibus periculosis Christifideles averterent, nihilque in eam erumpere finerent divini cultus integritati, solidæque pietati adversum; facile nobis de hujus Legis æquitate persuasum erit.

Possumus ne citra gravem tantorum Virorum eruditionis atque ardoris animi offensam præsumere, eos Traditionibus piis stravisse viam, vel sanctas institutiones aut concessisse aut probasse, absque eo quod in antecessum earum fontes & rivulos investigarent? Integrum ne est, versare animo, eos a vulgaribus sermonibus sine caussæ cognitione raptos fuisse? Fit ne credibile, illos in quorundam Miraculorum fide Christianos reliquisse, quæ nobis modo fidei exiguæ videntur esse; potestatem fecisse illos colendi Reliquias, Imagines, Sanctosque Viros ipsos, multisque institutionibus laude dignis suffragium dedisse suum, citra quam hæc omnia secundum prudentiæ atque Ecclesiæ Leges æqua lance suspenderent? Quod si nonnulli sive ignorantiæ sive simplicitatis vitio huic muneri defuerunt, fas ne erit nunc sine constantibus argumentis, mira-

cula, Reliquias, cultumque Sanctorum rejicere, quem ad nos usque traduxerunt, quique continenti Traditione constitutus fuit; caussam prætexentes, quod nimirum aliquis fortasse Episcopus ea non prospexerit, quæ antequam pias opiniones amplecteretur, prospicienda erant.

Verum multo æquius est, ratum habere, eos non fugisse, quæ prisci Canones jusserant, Patres senserant, eorumque Decessores in eisdem eventis præstiterant. Si hæc non ignorarunt, de quo ancipites esse non possumus, erit ne deferendum sacrum, quod nobis tradiderunt, Depositum? An non contra maxime probabile est, eos nihil omisisse, ne caperentur, neque Fidelium pietatem in rebus gravissimis deciperent. Si vero nos latent momenta illorum, atque Opera, quibus innixi sunt, non est cur ambigamus, iis carere nos injuria temporum atque intervallo, vel illorum, apud quos deposita sunt, negligentia. Quapropter præsumtio est ab Ecclesia, ejusque Pastoribus; satisque apparet, eos non movisse pedem, quin omnia ante trutina pensitarent. Exemplo sint quæ sequuntur.

Incidit ne quæstio tempore Imperatoris Caroli Calvi, an honore donandæ essent Reliquiæ ignoti cujusdam Sancti, quas duo Monachi in Ecclesiam S. Benigni Divionensis attulerant; probandique secundum rumores de re dissipatos miracula, quæ illo intercedente patrabat Deus? Theobaldus Episcopus Lingonensis consuluit Amolonem Archiepiscopum Lugdunensem Metropolitam suum, quid sibi faciendum esset. Respondit Archiepiscopus: quandoquidem carent autoritate quæ feruntur de Ossibus Sancti hujus Anonymi, ea se esse opinione, ut non in Ecclesia, sed prope ipsam, in loco tamen honesto & decenti humarentur.

Egregium exemplum vigilantiæ Præsulum super Reliquiis.

Ecce quam serio Reliquiarum istarum naturam Præsules isti scrutati sunt, antequam illas probarent, & concederent, ut fidelium venerationi objicerentur. Non videtur consilium Archiepiscopi necessario petendum fuisse, ut constaret, quid in re hujusmodi agendum: nihilo secius prudens hic Præsul non acquiescit judicio suo privato, mentemque explorat Archipræsulis sui, ne quid ageret minus apposite. Et vero quam sapiens & prudens fuit Archiepiscopi hujus consilium! Reliquiæ recentes sunt, cujusdam, ut credunt, sancti Viri, notitia & nomine carentis; delatæ fuerunt a duobus Monachis, nullo munere insignitis, vel autoritate præditis fide digna. Super his quæritur, an probandus sit earum cultus vel improbandus. Multiplex nihilominus hæc ambiguitas non obstat, quin Amolonius a *Suffraganeo* suo in consilium vocatus, qui nolebat fidere luminibus suis, statuat, ut in loco seponantur revera ignoto, sed honesto; ut hinc aliquis ipsis redderetur honor, si veræ Reliquiæ fuissent, illinc tolleretur superstitio populorum, si falsæ: *ut nequaquam rudibus populis occasio erroris & superstitionis existant.*

Epist. ad Theobald. Lingon. Episcopum.

R E-

REGULA IV.

Opus est examinare, an de morum istorum Factorumque veritate sit dubitandi locus. Si de illis ancipites esse possumus, afferantur necesse est argumenta clara, certa & evidentia; utque eorum falsitas possit demonstrare.

Quoties negotium est de Factis natura ipsa contingentibus, a ratione abhorreret omnino, quicumque nulli fidem suam adjiceret, de quo compertum ipsi non fuisset, rem necessario ita se habuisse; neque multo magis ratione duceretur, qui me adducere vellet, ut alicui assentirer, hoc uno argumento, quod res illa eo pacto fieri potuerit. Indubitatæ igitur enunciationis loco statuendum est, aptam non esse, eur Factum aliquod amplectamur, rationem, illud fieri potuisse: & posse mihi suppetere momenta illud idem non audiendi, quanquam fieri potuisse censeam, contrarium accidisse. Ita demum ut inter eventa duo rationes mihi præsto esse possent alterum credendi, aliud vero minime, tametsi utraque fieri potuisse existimarem. Quo itaque decernam pacto, huic citius quam illi fidem adhibere, si utraque hujusmodi esse puto, ut contingere potuerint? Hujus pronunciati subsidio.

Non sunt rejicienda Facta, propterea quod falsa esse possint.

Eventui nulli credendum est, vel eius in dubium fides revocanda ob id unum, quod possit esse verum vel falsum. Quocirca inter dubitationes de Facti alicujus veritate, vel de Scriptoris testimonio, discrimen magnum habere oportet illarum, quæ proficiscuntur ab eo, quod physice, dixerim, possibile est, Factum nimirum falsum profecto esse posse, nobisque testimonium imponere potuisse: atque illarum, quæ suspicionem jaciunt positam in re aliqua singulari, videlicet in testimonio non bonæ notæ, sive in vitio aliquo, quod in eodem emergat testimonio, aut in adjunctis, quæ Facto illi comitantur.

Quo differant inter se possibile physicum & simplex suspicio.

Porro certum est, simplicem physicam possibilitatem, qua falli potuissemus in citandis testimoniis pro Facti alicujus argumento, si rerum naturam consideremus, æquum non esse fundamentum, quo super Facti illius veritate dubitationem aut suspicionem satis solidam moveamus, ut ex ea ad illud non recipiendum inducamur. Quoties etiam dubitatio rei alicui innititur positivæ, nondum satis est, ut Factum idem rejicere vel amplecti cogar, si suspicio nascatur e locis tantum communibus, aut circumstantiis generalibus, nimirum ubi Factum perpendant nudum atque in semetipso, instar cujusdam Propositionis Geometricæ; sed opus est inspicere circumstantias omnes singulares, quæ Facto adjunguntur.

Dubitatio habeat in re aliqua positiva fundamentum.

Quare

Quare dubitationes, quæ oriuntur super veritate eventi alicujus satis confirmati, non debent nos adigere, ut illud tanquam falsum explodamus; nisi si dubitationes istæ fundamentum habeant in probationibus claris, certis, evidentibus, non vero in conjecturis parum solidis: alias fas esset aspernari, aut certe ambigere de veritate qualibet constantissima. Hac de re nihil magis ab æquitate alienum est, quam conatus nonnullorum præteriti sæculi Hæreticorum, quos contulerunt, ut ostenderent, Sanctum Petrum nunquam Romæ fuisse. Nihil enim Facto huic, plurium testimoniis Patrum roborato, objiciunt, nisi levissimas conjecturas. Quanquam vero moraliter non sit penitus impossibile, iter hoc confictum esse, Scriptoresque illius testes deceptos fuisse; nihilo tamen minus itineris hujus suspiciones, ductæ a silentio D. Pauli, nullam de illo in Epistolis suis mentionem facientis, vel ab aliis conjecturis minus firmis, non sufficiunt, ut Factum adeo celebre in dubium revocemus. Proindeque necessum erat, in promtu habere rationes conficientes, ut Factum ita probe constitutum dejiceretur. Non sunt rejicienda Facta sine firmis argumentis.

Etsi autem Traditiones piæ tantum roboris non habeant, quantum eventa, de quibus hactenus locuti sumus; neque opus sit, firmas adeo rationes adhibere, ut in contemtum adducantur; nihilosecius secundum accuratæ Critices enunciata necesse est, probationes, quarum vi repudiantur, non modo positivas esse, verum ita conclusas, aut non multo aliter. Neque item satis est, ea quæ contra dicuntur, suspendere veluti in lance argumenta rem propugnantia; sed hujusmodi sint oportet, ut probabilitatem, quam habent, omnem evanescere faciant.

Cum etenim Traditiones istæ vetustæ sint, & Fideles a sæculis multis illarum possessionem acquisiverint; non possumus illos hac possessione deturbare, vel omnino depellere, nisi certa de piarum opinionum istarum falsitate momenta proferamus. Quid quod tametsi firmiores essent suppositionis illarum probationes, quam sint veritatis; donec istæ non efficient moralem veritatem certam de sanctarum Institutionum istarum falsitate, in ipsis semper erit probabilitas idonea, ut recipiantur. Possessio piarum Traditionum firmum argumentum est.

Quibus positis, facile est inde colligere, non futurum, ut fide ingenua homines sibi persuadeant, teneri se ad dubitandum de vetusta aliqua Traditione, ubi contenti erint Critici nostri, cum dicent in universum proponentibus sibi earum aliquam, ut passim faciunt: *Hæ sunt Traditiones populares: id fabulam redolet: Autor, qui eas narrat, accurationis dono affectus non est: nimium credulus: ejus Opera conferta sunt Factis minus probabilibus: melior ad innocentes errores oppugnandos via est, illos minime in lucem edere*; sive cum dicta his similia, aut locos communes adhibebunt. *Tillemontius, Bailletus, Fleurius, Dupinus, &c.*

Quod si volunt a nobis audiri Viri isti, nosque sequi opiniones suas, eas Præsto sint oportet solida argumenta.

eas muniant argumentis accommodatis. Alias haud ægre ferant, nos obsequio prosequi pias istas Traditiones, donec proferant argumentum aliquod, quod omnem ab ipsis probabilitatem auferat, a testimonio Scriptorum, & suffragio Ecclesiæ vel aperto, vel tacito comparatam. Denique opus est, momentorum istorum auxilio ad nihilum recidere pondus omne, quod affert ipsis testimonium Autorum, Traditio, & unanimis Fidelium consensus, qui piis istis Traditionibus adhærescunt.

Interea necessum duco his, quæ modo dicta sunt, duas apponere limitationes. Prima sit, Distinguendum esse id, quod appellamus præsumtionem juris, a veritate. Præsumtio favet mihi, quoties majorem habet veritatis speciem quod dico, quam quod dicitur adversum me; verum hoc non satis est, ut norim, veritatem mihi astipulari. Quid quid commodi ex ea re capio, est, ut is qui contradicit, teneatur, quæ pro se faciunt, confirmare. Atqui præsumtio videtur esse a piis opinionibus, quæ in Libris usui Ecclesiæ designatis reperiuntur. Præsumptio hæc robur habet in possessione multorum sæculorum, atque in nonnullorum Autorum testimonio. Quod facit, ut, etiamsi Traditionum istarum aliqua singillatim in rei summa fabulosa sit, ad eos non spectet, qui illam propugnant, ipsius certam veritatem aut probabilem demonstrare; sed illorum esse, qui adversantur, falsitatem ejus vel suppositionem extra aleam ponere.

Prima Regulæ hujus limitatio. *Arnaldus Diss. de Hegesippo Art. 3.*

Alterius sit limitationis loco, verum esse, si Traditio nova sit, extraordinaria, minus credibilis, ab uno duntaxat Autore producta, itemque loco illo, in quo capitur manifesto, sive cujus autoritas levissima est, ad eos pertinere, qui tuentur, illam optimis argumentis roborare, non vero ad illos, qui negant. Porro quemadmodum solliciti erimus in Operis hujus decursu id præstare, quod in hac secunda animadversione continetur; æqui & boni consulant Critici, si ab illis flagitamus, ut dum pias Traditiones insectantur, quæ monuit præcedens, servent accurate.

Secunda Limitatio.

RE-

REGULA V.

Nihil habeant Traditiones istæ atque Institutiones adversus mores & tempora, quibus illæ obtinuerunt; vel adversus conditionem illorum, qui in Traditionibus istis locum habent.

REGULA VI.

Cavendum etiam est, ne rerum summa complectatur pugnantia invicem; aut num adjuncta quædam tantummodo sint, quæ cum Facto præcipuo non consentiunt.

UT perfugium omne rumoribus vulgi, falsisque Traditionibus auferamus; & vela omnia, quibus, ut recipiantur, tegi possent, subducamus; addidimus duas hasce regulas, quibus plerumque utuntur Viri doctissimi, ut internoscant Opera supposititia & legitima; necnon veras historias a mendacibus secernant. Tempus est ex certissimis notis una, qua pronunciemus, utrum necne mos antiquus sit, & Traditio constans. Si afferat indicia temporis posterioris; adjunctum aliquod, quod Chronologiæ repugnat, aut eventis, quæ pro veris venditare vellent; vel denique pugnantia inter se: pro certo habere possumus, pias opiniones istas in suspicionem falsitatis adduci posse. Exemplum quoddam his legibus lucem afferat.

Vide Animadv. in Reg. Crit. Tom. I. Dissertat. III. art. 1. & 11.

Ericus, sive Henricus, Monachus Antisiodorensis, ex Ordine S. Benedicti, qui exeunte IX. sæculo vivebat, narrat, S. Germanum Episcopum Antisiodorensem, in Angliam profectum, quæ ante Britannia vocabatur, gentis illius Regem spoliasse Regno, quod scilicet sancto huic Episcopo hospitalitatem ab ipso petitam recusaverit. Quo Rege, universaque ejus familia e domo pulsis, S. Germanus ad Thronum evexit Bubulcum quendam, qui eum hospitio receperat, quod ipsi Rex denegaverat. *Ex eo tempore, ait, in hodiernum Reges ex subulci genere prodeuntes, nationi Britonum dominabantur, Deo per B. Germanum res humanas mirabiliter ordinante.* Quanquam narratio hæc fabulosa non videretur, facile est ejus falsitatem ostendere, si ad eas Regulas, quas nunc expendimus, illam exigamus.

Historia fabulosa, ab Henrico Antisiodorensi narrata.

1. Henricus nullum alium sponsorem exhibet pro hac historia, præter senem quendam nomine Marcum, Episcopum in Anglia, qui circa finem IX. sæculi floruit; & nemo alius ante Historicum Antisiodorensem Traditionem hanc scriptis tradiderat. Nonnulli recentiores eandem historiam post illum retulerunt, uti Petrus de Natalibus, & Claudius Rota in VI-

Collatio fit Regularum cum hac Romanensi fabella.

ta Sanctorum Legendæ aureæ: verum Scriptorum istorum autoritas non magnum Facto huic afferunt pondus.

2. Nullus Rex in Anglia dominabatur, cum Præsules Galliarum anno 429. S. Germanum & Lupum Tricassinum ad eam Insulam miserunt, ut Pelagii & Celestii Hæresim profligarent. Cum etenim Britones initio Imperii Augusti defecissent, Claudius Imperator acriores rebelles subegit, qui postea regnante Domitiano penitus domiti sunt. Propterea Britones ad annum usque 446. vectigales fuerunt Romanorum, donec Pictos & Scotos in subsidium vocarent, qui partem Insulæ septemtrionalis incolebant. Hi in terras Romanorum impetu felici irruerunt, atque ab Insula propulsarunt victores istos, qui sæculorum multorum spatio in eos gesserant imperium. Atqui exploratum est, Britones tum temporis Regem non habuisse, donec Pictorum potentia radices egit, quod brevi adeo factum non est. Mortuus nanque est S. Germanus Ravennæ anno 435. aut serius anno 448.

3. Repugnat aperte, novi hujus Regis nepotes Regnum obtinuisse ad exitum usque IX. sæculi, quandoquidem constat, cum Romani ab Anglia ejecti fuerunt, in multas illam ditiones divisam, & septem usque Regna complexam fuisse. Egbertus ad annum 801. ad unum duntaxat redegit, quod vocaretur jussu Regio *Engeland*, nimirum Anglia. Quæ consideratio ostendit satis, Posteros jactati hujus novi Regis, quamvis ille ad Regnum a S. Germano assumtus fuisset, non imperasse in Britannia ad occasum usque IX. sæculi.

4. Aliquando ne fando auditum est, Episcopum alienigenam e Throno dejecisse Regem, quod videlicet ipsi hanc charitatis significationem non dedisset, ut apud se quadam nocte divertere posset? Respondebat ne etiam singulari Sancti hominis virtuti, culpam adeo levem tantopere insectari & ulcisci?

5. Ubi nam reperis, Sanctos Viros usos fuisse potestate ipsis a Deo concessa patrandi mira facta pro rebus hujusmodi? Postremo loco sola ipsa Facti hujus expositio illud de falsitate & suppositione pespicue redarguit. *

* *In crastinum Pontifex Palatium repetit, Regisque publicum præstolatur egressum . . . . Rex stupore defixus intorpuit . . . . Tum Germanus autoritate mirabili, egredere, inquit, & sceptra Regni potiori committe. Illo hæsitante, Germanus baculo incunctanter impellens, egrediéris, ait, & sicut desitum a Domino, nequaquam deinceps in æternum potestate Regia abuteris. Jam Germanus, uno ex discipulis directo, subulcum cum conjuge evocat, atque universo stupente Palatio, in regni culmen componit.* Henr. Antisiod. Lib. 1. de Mir. S. Germani. c. 55.

R E-

REGULA VII.

Interest etiam, Traditiones, mores, & Facta historica ista non fuisse directe ab Scriptoribus ejusdem ævi oppugnata, vel ab aliis, quorum autoritas de illorum falsitate nos certos efficere possit.

ARgumentum ferme indubitatum est suppositionis alicujus historici Facti, cum testimonium, a quo impugnatur, eadem vixit ætate, vel proxima adeo eventui illi, ut vix ægerrime illud non audire possimus; præsertim cum autores, qui pro Facto eodem afferuntur, ab illius Traditionis fonte distant. Hujus rei exemplum sit.

Plurimi Scriptores cum Ortodoxi tum Heterodoxi affirmant, Joannam Papissam * sedem Romanam conscendisse statim a Leone IV. & Ecclesiæ gubernacula tractasse duobus annis, & mensibus quinque. *Huic* (Leoni IV.) *successit Joanna Mulier annis duobus, mensibus quinque, diebus quatuor.* Marianus Scotus, qui in lucem editus fuit centum & septuaginta tribus annis post electionem Benedicti III., primus est, qui de Facto isto meminerit; & sectatores habuit multos alios, inter quos septuaginta Catholici sunt; & aliqui etiam Viri in Sanctorum album recensiti. Quo loco animadvertunt, tanto in Scriptornm numero nullum Gallum hominem reperiri. Chauvinus Autor novæ Ephemeridis Sapientum, confectæ Rotterodami anno 1694. contendit, Sigebertum quoque Monachum Gemblacensem, initio XII. sæculi florentem, & Martinum Polonum, Autorem XIII. sæculi, fabulam eandem venditasse. Verum Aubertus Miræus, collatis vetustis Cod. cum utrorumque Scriptorum istorum Editionibus, deprehendit, Historiam hanc non extare in veris Sigeberti, & Martini Poloni MSS.

Historia Joannæ Papissæ fabula est.

Marianus Scotus ad annum 854. in Chron.

In mense Junio.

Quanquam aliæ non essent in promtu de falsitate Traditionis hujus probationes, satis esset dicere, Autores ejusdem temporis unanimes consentire, in Leonis IV. qui obiit die XVII. Julii anno 855. locum statim successisse Benedictum III. qui electus fuit XXIX. Septembris ejusdem anni. Quod Factum testes habet Scriptores quamplurimos, inter quos enumerare licet Lupum Abbatem Ferrariensem; Adonem Archiepiscopum Viennensem; Anastasium Bibliothecarium; Reginonem Abbatem Prumianum;

Benedictus III successit Leoni IV.

* Variis nominibus eam nuncupant Scriptores, alii Agnetis, Margaritæ, & Dorotheæ alii. Quidam ex Anglia, quidam e Germanis ortam volunt; ferunt eam, Litteris humanis eruditam, virilem habitum induisse, Athenasque & Hierusalem profectam, demum Romam concessisse, ubi præstans illius ingenii facultas multos nacta est admiratores, & exinde Pontifex renunciata est.

Autorem Annalium S. Bertini, quibus addere possemus Græcos illius temporis multos. Photius, magnus ceteroquin Ecclesiæ Romanæ hostis, conceptis asserit verbis, Benedictum III. excepisse Leonem IV. Hincmarus, Romam missis Legatis suis, tradit, eos dum iter haberent, nuncium de morte Leonis accepisse; Romam autem adventantes Benedictum in ea sede reperisse, a quo Privilegium ab Hincmaro petitum obtinuerunt. Demum tuentur Autores isti, nullum alium inter utrosque Pontificem fuisse. Quamobrem commentitius duorum annorum, quinque mensium, & quatuor dierum Joannæ Papissæ Pontificatus non potest inter Leonem IV. & Benedictum III. collocari.

Quorum Historicorum testimonium, ex quibus aliqui utrosque Pontifices istos cognoverant, tanti est, ut Joannæ Papissæ fabulam explodat. Autoritas contra Mariani Scoti, & Scriptorum illorum turbæ, qui ipsum secuti sunt, cum non cœperit falsam hanc Traditionem propagare, nisi multis post Leonis IV. interitum ævis, non potest argumentum sufficere, quod aliud, ab Autoribus contemporaneis ductum, in lance suspendere possit.

REGULA VIII.

Necesse est iis, quæ contra objiciuntur, commode satisfieri posse;

Regulæ hujus necessitas.

PAuca admodum extarent in Historia Ecclesiastica non modo vera, sed neque similia veri, si opus esset, ea omnia repudiare, adversus quæ objecta possunt efformari; sive quæ adjuncta præseferunt, quibus parata responsio non est. In dubium quoque revocare possemus historias mille testatissimas, quæ aliis non absimiliter certis congruere nequeunt, nisi ope conjecturarum, quas positive probare impossibile est. Propterea hanc Critices regulam constituimus, quæ videtur æquissima.

De Arte Cogit. p. 4. c. 13. Arnaldus in Diss. super narrat. Hegesippi Reg. 2.

Quoties Factum, satis confirmatum, in controversiam adducitur ob incommoda, sive repugnantiam speecietenus cum aliis historiis; tum satis est, responsa allata his repugnantiis possibilia esse & verosimilia; neque res postulat, ut probemus, eam ita esse revera, ut ferunt responsa; & iniquum est, momenta positiva requirere; cum etenim Factum per sese satis testatum sit, æquum non est flagitare, ut eadem firmitate circumstantias omnes roboremus.

Non convenirent invicem ex. gr. quæ perhibet Hegesippus de morte S. Jacobi a Judæis cœsi, atque illa, quæ idem Scriptor subjungit; Judæis in judicem delegisse S. Jacobum de Religione Judaica & Christiana; Scribas & Pharisæos palam ipsi fecisse, se maxime in illo confidere; populo universo comites sese adjunxisse, ut de ejus æquitate & justitia dicerent te-

testimonium; Judæos illum adjurasse, ut populum cohiberet, qui hoc errore præventus erat: nimirum Jesum Christum Deum esse. Non esset, inquam, unde hæc omnia convenirent invicem; nisi pro rato haberemus, Judæos tum ineptissima sane ratione in rem suam, atque adversus affectionem præcipuam, qua traducebantur, egisse. Quod si petas, quibus efficiamus argumentis, Judæos tum, veluti homines mentis impotes se gessisse, fatendum est, nullum afferri posse quod positivum sit; verum satis est id fieri potuisse, factumque alias esse sæpe numero, ut jus habeamus, id ponendi tanquam adjunctum necessarium, quo Historias aliunde certas aut vero simillimas connectamus.

Quando vero non est, cur pro certo habeamus, vel maxime probabili Factum aliquod, idemque satis munitum non sit; tum necessum est, apposite respondere objectis, quæ ad illius ostendendam falsitatem afferuntur; neque probaretur, si quis diceret in universum, & sine argumentis magis aut minus firmis pro Facti natura, ut veritatem eventi illius propugnaret: multa esse sine controversia vera, & quæ tamen difficultatibus premuntur, quæ non sine labore multo solvuntur, aut ipsis fit satis responsis vagis, locisque communibus. At vero quoties Factum aliquod vetustum satis firmamenti & roboris habet, sufficit, ut illud constituamus, ex mente Mabillonii, si diluerimus argumenta, quæ in eventum illud efformantur: *Sufficit ad probandam usitatæ rei antiquitatem, refutare argumenta, quæ proponuntur in contrarium*. Contra vero qui Factum idem historicum aspernantur, audiendi non sunt, si levibus duntaxat conjecturis contenti fuerint: ipsorum nanque est, afferre momenta certa evidentia & conclusa. *Non sufficiunt conjecturæ; sed vera manifesta ac necessaria argumenta proferenda sunt.* Regulæ hujus Limitatio. Mabillon. Diss. de Azimo. c. 8.

REGULA IX.

Si quando Traditiones istæ, aut mores aliquid complecterentur, quod omnibus regulis istis accommodari usquequaque non posset; nefas esset, illas supprimere, aut repudiare, quin serio expenderemus: utrum necne suppressio hæc maiori futura esset populis offensioni, quam fallax usus reijciendus: atque an expediret magis, id tolerare, quod sine maiori offensione aut tollere, aut oppugnare non possumus.

QUI leviter aspectuque primo Regulam istam consideraret, in mentem sane induceret, illam funditus convellere, & supervacaneas omnino reddere præcedentes. Si nanque pia Traditio ulla, vel mos priscus, inquient, aliquo ex vitiis, in superioribus regulis enunciatis, infectus, removendus nondum est, donec trutina pensitemus, nonne

ne suppressio ista magis Fideles perturbatura sit, quam esset detrimenti continuatio institutionis illius illatura: statim atque emerget in piis istis Traditionibus nota ulla falsitatis, satis erit, in hoc veluti Regulæ hujus vallum se recipere, ut difficultates omnes de medio tollantur, quæ suppositionem ejus possent aperire.

Animadversiones ad illustrandam regulam istam.

Quo itaque scrupulos omnes evellamus, qui de postrema hac lege in alicujus animo residere possunt, duo sunt animadvertenda. Primum sit, notas omnes mendacii, in regulis istis comprehensas, non esse ejusdem firmitatis. Aliquando multas in unum coire necesse est, aliquando unam vel duas afferre satis est superque, ut pia Traditio aliqua explodatur. Alterum erit, multifariam dividi Traditiones pias. Quædam præseferunt quoddam veritatis *moraliter* certæ, aut maximæ probabilitatis genus. Aliæ minorem habent speciem similitudinis cum vero, & magis dubiæ videntur, quanquam de ipsarum suppositione nequaquam constet; ceteræ denique ad Critices monita revocatæ, certissima falsitatis indicia præbent.

Via & ratio, qua usa Ecclesia est.

Cum extant probationes claræ & certæ, immo etiam una quæ rem efficiat, de piæ Traditionis fallacia, & ratione admodum incerta, possumus & debemus citra dubitationem, illam, ut est, hujusmodi recognoscere; quæcumque demum populis offensio nascatur. Hoc pacto gesserunt Concilia, ubi sanxere, examinandas esse diligenter pias Fidelium opiniones de quibusdam vetustis usibus, portentis, revelationibus, Reliquiis, Sanctorum *Legendis*; omniaque delenda, de quorum falsitate Præsules convincerentur, quin sollicití essent, num hæc detractio populis perturbationem afferre posset. Id unum ipsis præ oculis erat, ut pravos tollerent usus; rati, multo majora, quam dici possit, emolumenta Ecclesiam facturam ab hac via & ratione agendi, si hoc pacto ostenderet, se aspernari apocrypha & mendacia; neque pati posse, Traditiones istas populares occasionem prætexere hominibus simplicibus & rudibus decipiendis.

Illius exemplum.

Sanctus Martinus Archiepiscopus Turonensis diruendum jussit Altare, quod falso cuidam Martyri plebs indocta & superstitiosa erexerat. At enim quas adhibuit provisiones, ut id præstaret? Succurrit ipsi de Martyre isto dubitare, pii cultus hujusce originem scrutatur, nihilque tutum deprehendens in constanti aliqua Traditione, abstinet aliquandiu ab eo loco, cum nollet vel pietati huic vulgari nocere ex ea, in qua erat dubitatione, neque temere populi opinione deferre, veritus ne fortasse superstitionem aliquam suo exemplo firmaret. Quid porro egit tanta in ambiguitate? Ad sepulchrum jactati hujus Martyris se confert, ad Deum fundit preces, ut sibi lumen immitteret, quo de homine, illiusque merito, qui venerabatur ibi, certior fieret. Cum autem illi aperuisset Deus Reliquiæ illius suppositionem, imperavit, ut Martyris illius jactati Sepulchrum de-

struc-

ſtrueretur. *Martinus juſſit, ex eo loco altare, quod ibi fuerat, ſubmoveri; atque ita populum ſuperſtitionis illius abſolvit errore.* Sulp. Sev. in Vita S. Mart. c. 8.

Doctor Juſſanus ex Congregatione Oblatorum S. Ambroſii, in ſexto Libro de Geſtis S. Caroli Borromæi narrat, Sanctum Virum iſtum, viſitantem Eccleſiam Lianenſem in ora Lacus Benaci, certiorem factum fuiſſe prope Eccleſiam illam extare ſepulchrum quoddam marmoreum Reliquiis plenum, quæ Sanctorum veneratione colebantur. Rumor erat, in Pervigilio S. Petri ad Vincula manaſſe reliquias iſtas vi tanta aquarum, ut Feretrum impleretur; & quanquam plurimi e proximis locis confluerent ad hauriendam aquam, nihil tamen minuebatur ipſa, ſed monumentum ſemper plenum erat. Quod cum diligenter & circumſpecto judicio Divus Carolus dijudicaſſet, & deprehendiſſet, ſub re non modicam illuſionem latere, fodi juſſit, atque in foveam illam cum Reliquias tum feretrum ipſum inferri, ut impoſterum omnis cuilibet illas colendi occaſio adimeretur.

Habeto tertium vigilantiæ hujus Paſtoralis exemplum, quod quamvis recentius, non eſt tamen aliis duobus minus illuſtre. Pendebat olim a ſummo fornice Eccleſiæ Parochialis S. Bommerii in Diœceſi Cenomanenſi ſepulchrum altitudinis ſeſquipedalis, quod a diuturno tempore S. hujus Confeſſoris eſſe arbitrabantur. Sanctus iſte florebat ætate D. Innocentii Epiſcopi Cœnomanenſis ſub Childeberto Galliarum Rege. Populi oraturi ad illud confluebant, vota ſua offerebant, immo thus ipſi in feſtivitatibus ſolemnibus adolebant. Porro cum Eccleſiæ hujus Parochus in ſuſpicionem veniſſet, illud ibi amplius non eſſe *, ſupplex libellum dedit ad Epiſcopum Cœnomanenſem, qui re per eruditos & claros homines diligenter excuſſa, Decretum edidit die 23. Decembris anni *1676.*, quod his verbis confectum fuit: *Decrevimus, itemque decernimus, everti ſepulchrum illud, atque aggere obrui. Solvimus autem Parochum, ejus ſucceſſores, alioſque eorum a lege Thuris ipſi adolendi, aliaſque ceremonias in more antea poſitas præſtandi.* Paruerunt Decreto; error a populis ſublatus eſt, in quem a majoribus ſuis inducti fuerant. Decretum Epiſcopi Cœnomanenſis.

Audiſtis quam viam & rationem ſecuti ſunt præclari Præſules illi, ſtatim atque argumenta conſtantia ipſis non defuerunt de errore populorum illorum; quin morem ullum gererent querelis, quas habere potuiſſent; quaſi vero ipſis auferretur falſæ pietatis ſuæ monumentum. Nihili fecerunt, alios de ipſis dicturos eſſe, illos pias Traditiones exterminare, quas a majoribus ſuis acceperant; Religionem ipſam attingere, cum aliqua pie-

* Sanctus hic ſtatim humatus fuit in quadam Eccleſia Cœnomanorum inferiorum, vocata ab ejus nomine *S. Bommerius*. Corpus ejus dehinc Auguſtomagum translatum fuit in Eccleſiam *Collegiatam* S. Freimbaldi, ubi jacet integrum præter aliqua parva oſſa, uti narrat Boudonnetus in Vitis Epiſcoporum Cœnomanenſium.

ta-

tatis Fidelium argumenta tollebant; funditus perdere Reliquiarum fidem; & peregrinationes ad Loca sancta; Ecclesiæ demum offensionem non modicam afferre. Persuasum nanque erat sapientibus Viris istis, conducere magis ad solidam pietatem, ex agro Ecclesiæ superstitionem evellere, atque in illo cultus sacri integritatem statuere, quam rationem habere jactatæ hujus in rudi plebe, falsisque pietatis studiosis offensionis. Quod egregium pronunciatum a Celestino Pontifice didicerant. *Docendus est populus, non sequendus; nosque si nesciant, eos quid liceat, quidve non liceat, commonere, non his consensum præbere debemus.*

Can. Docendus dist. 62.

Idem tamen sentiendum non est de piis Traditionibus, quæ leves habent notas suppositionis, quarum vitia dubitandi de ipsis ansam præbeant: donec etenim aliquam afferunt opiniones istæ probabilitatem, fas est nobis illas suscipere. Quanquam etiam non carerent difficultate, & mendis aliquibus afficerentur, quæ Regulis istis adversantur; non expedit secundum postremam hanc enunciationem, eas omnino rejicere: antequam diligenter expendamus, anne consuetudinum istarum suppressio majorem afferret offensionem, quam falsus usus summovendus.

Quare quandiu piæ istæ Traditiones medium veluti locum obtinebunt inter certam veritatem & falsitatem, videlicet probabiles erunt; tandiu licebit illas pie amplecti, non quidem tanquam institutiones, de quibus dubitare nefas sit, sed tanquam sanctos mores, quibus veri species aliqua nequaquam deest. Itaque observationum istarum continuatio nihil præsefert fidei aut bonis moribus adversum, immo opportunitatem habet ad fideles pietate imbuendos, quibus ipsi privari non possent sine aliquo tumultu; cum e contrario in illarum exercitatione nullus sit pravus usus, aut superstitio.

Tres conditiones, ut piam opinionem aliquam recipiamus.

Porro tametsi errore quodam facti contingeret, falsas esse Traditiones istas, nullo tamen pacto pietati fidelium nocerent, dummodo tres istæ conditiones, antequam recipiantur, adhiberemus. Prima pro rato semper habet bonam in Ecclesia fidem, quæ nobis illas exhibet, vel permittit. De qua sane ancipites esse non possumus; quandoquidem certo certius est, Pontifices atque Episcopos, monumenta Ecclesiastica, in quibus de piis Traditionibus mentio fit, non probasse, nisi provisionibus multis adhibitis, & nisi persuasum habuerint, nihil extare melius aut tutius, cui adhærerent. Altera flagitat demissum obsequium & bonam fidem ab iis, qui institutionibus & Factis istis assentiuntur, & perfectam animi affectionem illa deferendi, quoties prodeat error, & de illo convincantur. Tertia denique conditio est, Traditiones, mores, & Historias istas satis esse testatas; atque objecta, quæ in illa moveri possunt, non destruere adeo omnem illarum probabilitatem, ut de falsitate constare faciant; quan-

quam

quam alias affirmare constanter nequeamus, illas certas esse & germanas. Doctrina hæc respondet apprime egregio Doctissimi Gersonis pronunciato in Tractatu, qui inscribitur: *Declaratio veritatum, quæ credendæ sunt de necessitate salutis*. Ita ipse loquitur.

Excellens Regula Gersonis. Tom. 1. col. 24. novæ Edit.

Sextus gradus. Demum in sexto gradu collocantur veritates illæ, quæ tantummodo faciunt ad nutriendam vel fovendam devotionem, Religiosamque pietatem, quæ scilicet magis inducuntur ad inflammandum affectum, quam ad instruendum intellectum; ubi pietas devota magis aspicitur, quam veritas certa; ubi hoc unum reprobatur, si adesset assertionis temeritas; priusquam elucidaretur alio modo per Ecclesiam, vel rationem certam ipsa veritas, aut si superstitionem, hoc est religionem superfluam, aut noxiam, aut vanam induceret. Unde sicut dicit Aristoteles: Nihil refert quædam falsa probabiliora esse quibusdam veris; ita nihil refert quædam falsa pie credi, non quidem ea ratione, qua falsa sunt, vel si sciuntur esse falsa, credi possunt, procul sit hoc a pietate Fidelium. Sed cadit existimatio vel pia credulitas non super veritate vel falsitate, sed tantummodo super apparentia vel probabilitate: & hoc utique non est periculosum vel falsum, quia constat de apparentia & probabilitate, dum falsitas vel veritas ignota est. Propterea sapientissime dixit Hieronymus, quod de talibus eligibilius est pie dubitare, quam temere definire. Sicut stat, quodlibet contradictorium esse probabile, & unum stat cum altero non veritate, sed probabilitate. Exemplificari potest de corporibus Sanctorum, aut membris, quæ conservantur pro Reliquiis: nam idem corpus cum membris asseritur esse in multis locis, & tanquam tale veneratur, prout dicitur de Capite S. Joannis Baptistæ, de Brachio S. Antonii; qui enim veneratur ista in loco illo, non credit esse in alio; alius autem e contra. Sic diversis respectibus utrumque contradictorium credi potest cum fidei pietate, dum tamen sit animus ab essertione pertinaci alienus. Respicit autem iste gradus Legendas & Miracula Sanctorum, Vitas Patrum, Visiones, necnon Phantasias Religiosorum & devotarum personarum, recitationes & opiniones sacrorum Doctorum, quæ omnia suscipit Ecclesia, & legi permittit; non quod determinet talia de necessitate salutis esse credenda, sed quia proficiunt ad commovendos affectus pios fidelium, & in ædificationem ipsorum; dum in talibus nihil de certitudine scitur esse falsum, quamvis etiam nesciatur illud certitudinaliter esse verum; quod nec oportet, nec ut tale credendum proponitur, ita quod magis hic attenditur id, quod pia recogitatione fieri potuit, quam illud, quod factum est.

Locum istum iisdem, quibus Autor, retuli verbis, quod non solum aptus sit regulæ, quam expendimus, confirmandæ; sed ostendat quanta sit animi moderatio adhibenda, ubi de piis opinionibus tollendis quæstio

est. Quemadmodum etenim non licet illas recipere, nisi æqua ratione fultæ sint, non secus sine firmis argumentis haud sunt rejiciendæ. Neque item æquum est postulare, ut pateat veritas certa ipsarum, sed probabilibus momentis contenti esse debemus. Porro quandiu perspicuæ non erunt veritas ipsarum & falsitas, prudentis hominis nequaquam erit, eas in contemtum adducere, neque Fidelibus parva hæc pietatis ipsorum fulcimenta subtrahere; quod nihil nisi perturbationem ipsis afferret, si ab ipsis auferantur eo obtentu, quod mendacio affectæ esse possint, pietasque Christiana rebus tantummodo veris nutrienda sit. Exemplo nanque Sanctorum Patrum, ipsaque Ecclesiæ via & ratione agendi compertum habemus, ea omnia, quæ ob pietatem excitandam nobis proposuerunt, Dogmata Fidei non esse, neque Moralis Christianæ doctrinæ principia, quæ hujusmodi esse debent, ut subverti non possint.

Denique non est, cur illustres Critici nostri conquerantur, ubi clamamus adversum Critices eorum severitatem de piis opinionibus, quas admittimus, præstolantes, eos conclusis rationibus hunc errorem ab universis depellere. At vero quandiu stabit demissa alacritas rejiciendi illas, si quando Ecclesia & Episcopi mentem suam de malo rerum istarum usu explicabunt, ut sæpe contigit, tum pravos mores tollentes, atque ansam superstitionis de Sanctorum miris Factis atque Reliquiis; tum Libros explodentes, qui fabulas complectuntur, aut loca mendosa delentes; tum denique Martyrologia, Breviaria &c. retractari jubentes: quandiu, inquam, ita affecti erimus & parati, abest a periculo pias hasce Traditiones amplecti.

Responsa ad quædam objecta, quæ super regulis istis proposita sunt in Ephemeride Litteraria Hagæ Comitum.

Eruditi Ephemeridis Litterariæ Scriptores * specimen dederunt Operis inscripti: *Animadversiones in Regulas, & Usum Critices*. Sub finem hujus speciminis afferunt fide ingenua multas Critices præceptiones de Veterum autoritate, quod attinet ad Facta, collatorum inter se, & conditionibus intimis suis affectorum. His addiderunt regulas de Conjectura, nec non illas, quæ ad Traditionem atque Ecclesiæ usum spectant; sunt autem eædem quæ a nobis modo illustratæ sunt. Post illas hanc posuerunt
In Ephem. Litt. mens. Novembr. Sapientes isti animadversionem. *Poterit Lector regulas hasce conferre inter se,*

* Primus hujus Ephemeridis Litterariæ Tomus complectitur menses Maii & Junii anni 1713. Prodeunt altero quoque mense, & typis subductæ sunt Hagæ Comitum apud Johusson.

se, & decernere; nonne sit ex iis ulla, satis recta, sit venia verbo, qua uti quis possit ad ceteras restituendas; vel utrum ex complexione omnium Legum istarum id eruere possimus, quod veritatem morali ratione certam appellamus.

& Decembris 1713. pag. 432. Gall.

Animadversio hæc duas in sese continet difficultates. Verum quoniam eruditus Ephemeridis Scriptor non satis indicavit, an ipsius observatio versetur super omnibus Critices regulis, quæ locum habent in postrema Dissertatione Tractatus *Animadversionum in Regulas & Usum Critices*; an vero loquatur de iis, quæ pias Traditiones attingunt; idcirco responsa, quæ sequuntur, accommodata erunt ad ejus animadversionem extricandam, sive in universum ad Leges omnes, sive singillatim ad postremas illas feratur.

Animadversio hæc duabus constat difficultatibus.

Interrogat statim, *nonne sit ex iis ulla, satis recta, qua uti quis possit ad ceteras restituendas*. Oportet meminisse 1. Regulas Critices seorsim sumtas esse instar exiguarum facularum, quæ simul positæ lumen magnum constituunt ad verum & falsum internoscendum. 2. Proprium uniuscujusque ex parvis hisce faculis usum esse, illuminare quatenus possunt secundum ordinem, in quo sedem habet in Republica Critica. 3. Quamlibet ex hisce admonitionibus satis rectam esse ad servandam regulæ conditionem secundum classem, in quam cooptata est.

Difficultas prima.

Quibus præhabitis considerationibus respondemus, præcepta Critices in unum coacta conducere, unumquodque vi peculiari sua, ad veritatem extricandam a mendacio; sed seorsim non satis habere claritatis ad augendam, immo nequidem servandam aliorum lucem. Ne ipsa quidem ipsorum natura fert, ut proprium in alia vicissim lumen inferant, sed tantum ut invicem conjungantur ad producendum effectum, cujus gratia a Criticis edita sunt. Ipsorum rectitudo, quæcunque demum est, propositum habet mentem illustrandi, non vero semetipsa vicissim instaurandi. Denique omnia cum in universum tum singillatim nihil afferunt nisi circumstantias & vias diversas ad inveniendam, luminibus illis conjunctis, veritatem. Nullum est, quod aliis emineat, neque satis, ut ita dicam, recti habeat ad ea restituenda.

Responsum.

Regula hæc, quam adhibere vellent ad alias reficiendas, vel deberet esse generalis, vel particularis. Regula singularis, quæ nullum primatum habet, aut influxum in alias, quæ ab ipsis disjuncta est, & in alio ordine constituta, carebit sane hoc Privilegio. Enim vero qui Leges pro MSS. conditæ, aptæ erunt, ut alias, quæ ad stylum attinent, reficiant? Quæ autem stylum attingunt, nihil commune habent cum illis, quæ constitutæ sunt de argumento negante, de temporibus, & Dogmatibus: quandoquidem nullum est ipsis jus vicissim super se.

Nulla est regula Critica, qua ceteras moderari possimus.

O 2 Nul-

Nulla itaque peculiaris regula est, quæ facultatem habeat ceteras emendandi.

Nemo Criticorum hanc regulam cognovit.

Critici peritissimi, iidemque heterodoxi, Hypperius, Rivetus, Cavius, Sculterus, Clericus, Basnagius, aliique nusquam, quod noverim, de hac generali regula meminerunt, quæ recta adeo esset, aliisque præstantior, ut illas corrigere posset. Respublica porro Litteratorum gratiam habebit Scriptoribus Ephemeridum Hagæ comitensium, si hactenus vellent ipsi gratificari, ut novum hoc inventum in vulgus ederent. At persuasum habeo, excellentem regulam istam adhuc latuisse; & magnopere vereor, ne diu quoque imposterum lateat; nisi si Critici isti præclari eam in publicum afferant.

Princeps regula Dupini non est satis.

Verum, inquient, nunquid non Dupinus regulam quandam generalem nos docuit, quam *Principem* vocat? Quare autem non poterit hæc alias instaurare? quandoquidem sine subsidio *principis* hujus Regulæ non possemus accuratum judicium habere de Operibus, de Historiis, quanquam omnibus singularibus Critices monitis uteremur? Atqui, præterquamquod ostendimus alias *principem* regulam istam non esse aliis minus ambiguam aut incertam, excogitata non est, ut aliæ per ipsam castigarentur, sed ut conjecturas omnes pro utraque parte in trutina suspenderentur. Quapropter regula hæc *princeps* pro certo ponit, alias omnes veluti privatas rectas esse, & ad probandum accommodatas, neque ipsis rectitudinem, vel ad probandum vim communicat. Deinde sciscitamur ab eruditis istis Autoribus Ephemeridum, an regula hæc alias instauratura, effundat virtutem suam in præcepta Critices de omnibus argumentis, vel super illa, quæ rem aliquam singularem attingunt. Certum est, reperiri non posse regulam istam in priore significatione: Quod si in altera accipiamus regulæ hujus efficacitatem, necessum esset, quodlibet argumentum Criticum peculiarem quandam regulam habere, ut alias ejusdem generis renovaret; adeoque oporteret, regulam istam multiplicare. At enim quænam erit hæc de unoquoque argumento? Præstolamur notitiam ejus.

Animadv. in reg. & usum Crit. Tom. 1. Diss. III. art. 12.

Libenter igitur profiteor, me nullam ex iis regulis, quas attuli pro defectu piarum Traditionum, quæque in eadem Dissertatione leguntur, iis affectam dotibus agnoscere, ut ad alias reficiendas usum habere possit. Neque vero intelligo, quid detrimenti consequatur ex eo, quod nulla sit ex recitatis præceptio, quæ tanta virtute præstet; immo haud assequor, id necessitatem ullam habere. Nonne satis est, unamquamque regulam singillatim lumen suum effundere, ut cum aliis adjungitur, tantam afferat lucem, quæ dignoscendis superstitione & mendacio satis esse possit. Si vero quidpiam melius penes se habeant Scriptores Ephemeridum, nos voluptate incredibili doctrinis eorum proficiemus.

Du-

Dubitant secundo loco: *utrum ex complexione omnium Legum istarum id eruere possimus, quod veritatem morali ratione certam appellamus.* Ut difficultati huic obviam eamus, satis erit huc traducere, quæ in prima regula de certa hac veritate morali constituimus. Si hæc fundamentum habeat in unanimi Scriptorum cujusvis ætatis consensu, qui firmiter adeo de re testantur, ut fieri morali modo non possit, eos capi; quod revera veritatem *moraliter* certam efficit, quæ ad veritatem Physice aut Geometrice certam accedit: In hoc sensu convenit per me, regulas pro delectu piarum Traditionum hoc moralis veritatis certæ genus non parere, nisi unanimi Scriptorum consensioni innitatur. Verum quanquam raro admodum Leges istæ afferant hanc certam rationem, non tamen minus excellunt, quam aliæ Criticæ præceptiones; quandoquidem neque istæ in significatione allata moralem certam veritatem enunciant.

Altera difficultas.

Si vero quæstio sit de veritate *moraliter* certa, quæ sita est in majori probabilitate ad minorem aliam relata; affirmare possumus, regulas, ad pias opiniones vetustas spectantes, nihil habere minus commodi ad munus istud præstandum, quam ceteræ Critices regulæ: uti pronunciare poterit quisque ex ea ratione, qua ipsis imposterum utemur.

Ephemeridum istarum Scriptores aliud animadverterunt in Dissertationis illius synopsi, quod spero illos moleste non laturos, me hoc loci afferre, præsertim cum ad Traditiones pertineat, quarum Leges superius constitui. In eo laboravi, ut ostenderem, autoritati & conjecturæ, duobus nimirum Critices fundamentis, in rem esse alia duo addere principia, videlicet Traditionem, & mores passim in Ecclesia universa, vel singulari aliqua receptos. Jactis duobus hisce principiis, & argumentis, ut mihi visus sum, satis firmis munitis, studui diligenter, ut objectis, quæ in hæc duo principia moveri possent, responderem. Sæpius dixi, Traditionem, de qua loquor, probabilem tantummodo efficere probationem; eam non attingere nisi Facta, quæ aliquando supposititia sunt; addo insuper Ecclesiam nunquam existimasse, falli se non posse in Martyrologio, in Breviario, atque in aliis Libris suis usibus designatis; quoniam sæpe cognovit vitiosos illos fuisse, & sæpe illorum castigandorum decretum habuit. Quamquam igitur multis in locis Dissertationis illius principia ista posuerim; nihilo secius præstantes Scriptores nostri sequentem animadversionem fecerunt.

Alia Scriptorum illorum animadversio.

Animadv. in reg. Crit. Dissertat. IV. art. 8.

Quod vero satis incommode cadit, est, exemplis ipsis Autoris hujus perspicuum fieri, Traditionem Ecclesiæ vitiosam esse, ipsamque sæpius Pontificum jussu Dyptica sua emendanda, atque reformanda curasse.

Verba ista *Traditio Ecclesiæ* hoc loci videntur ambigua. Si Viri isti intelligunt voces hasce ea, qua nos usi in Dissertatione, & Universo Ope-

Verba ista Traditio Ecclesiæ ambigua sunt.

re sumus, significatione; nos ultro concedimus, Traditionem Criticam; pias Fidelium opiniones, consuetudines, sanctos Mores, & Facta historica similia, de quibus modo, esse posse, & non semel esse mendacia. Neque item ægrius fatemur, menda quædam in Libris ab Ecclesia Fidelium usui designatis irrepsisse, & fortasse nondum sublata fuisse adversus Historiam, Chronologiam, & Grammaticen; quandoquidem imperavit, ut a vitiis, quæ in illos, se invita, irrepere potuerint, expurgarentur.

Quod si animadversionis sensus est, *Traditionem Ecclesiæ* de Dogmatibus & bonis moribus falli posse, immo *vitiosam* esse: tum enixe oro peritos hosce Ephemeridum Scriptores, ut opus meum perlegant, & deprehendant, me *de Traditione Ecclesiæ* non loqui hoc intellectu. Me itaque adversus mentem meam loquentem induxissent, & Protestantium instar, si vocibus istis *Traditio Ecclesiæ* innuere voluissent ea, quæ attinent ad Fidem & bonos mores. In hac etenim interpretatione secundum Religionis Catholicæ, Apostolicæ & Romanæ principia confiteor, *Traditionem Ecclesiæ* ita certam esse, & fallere non posse, ut certa est, & non fallitur Scriptura Sancta.

Quid respondere possit Scriptor Ephemeridum.

Si vero Autor animadversionis responderet, se animum non habuisse afferendi verbis meis hæreticam istam significationem: quare non mollivit, aut explicavit verba ista: *Traditio Ecclesiæ*. Quare ambiguitatem hujusmodi reliquit, quæ duas species adeo diversas ante oculos ponit: idque eo magis, quo mentem meam tot modis, & claritate aperio, ut fieri non posse mihi videar, de illa aliquem ambigere. Autor quidem ratione aliqua moveri potuit, ut in eo lumine verba mea collocaret; sed ne in intima ejus sensa paullo altius penetremus, mihi videre videor, ea quæ sequuntur, satis id aperire: *Honoratus a S. Maria*, ita loquitur, *multa quidem obiicit ipse sibi super hac re; at mihi videtur ille respondere magis instar ejus, qui vellet verum esse id, quod propugnat, quam ejus, qui perspicue certam rei veritatem cognoscat*. Quænam est res ista, super qua multa mihi ipse objicio? Nulla sane alia, nisi ut duo principia confirmem, quæ contendo addenda esse autoritati & conjecturæ; utque demonstrem, argumenta, quæ contra feruntur, leviora esse, ut probationes commovere possint, quibus duo nova Critices principia superstruxi.

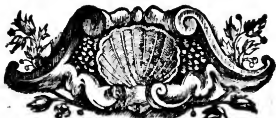
Non assecutus est probe autoris mentem.

At enim videtur animadversio longius tendere. Supervacaneum nanque erat dicere, videri Scriptori Ephemeridum, *me respondere potius instar ejus, qui vellet id, quod propugnat, verum esse, quam ejus, qui perspicue certam rei veritatem agnoscat*. Supervacaneum, inquam, erat, hæc postrema verba subjungere, si negotium non esset nisi de Traditionibus & moribus Ecclesiæ, quatenus illos in Principiorum Criticorum ordinem redigo; cum non satis habeam velle, id, quod propugno, verum esse; sed af-

afferam in medium probationes, ut mihi videor, folidiffimas, quibufque fortafse nemo poterit refpondere. Ex quo illud confequitur, me refpondere inftar hominis, qui perfpicue eorum, quæ tradit, certam, ut fieri poteft, veritatem agnofcit. Qua de re genuinus fenfus, quem animadverfio in animum ingerit, videtur efse, me multa quidem mihi objieere fuper hac re, nimirum, ut purgem *Traditionem* de Dogmatibus & Moribus *a vitiis;* interim dum vehementer potius opto, id verum efse, quam ejus certam veritatem cognofcam. Quod porro nemo mihi affingere poteft, quin me a Religionis & Ecclefiæ Catholicæ principiis memetipfum abdicantem inducat.

Etfi autem fenfus hic is non fit, quem mihi tribuant, inficiari tamen nemo poterit, eundem efse pofse, immo debere, citra quam vel exiguam animadverfionis vocibus vim afferamus: videtur etiam fenfus efse, qui magis verborum illorum naturæ refpondeat. Illud certe verum eft, verba hæc *Traditio Ecclefiæ* id genus ambiguitatis parere, quod in re adeo gravi & circumfpecta vitandum diligenter erat.

Si Animadverfiones meæ rectæ non funt, eas jam nunc condemno; fi *Mens Autoris.* vero æquitate & firmitate præftant, nullo fane pacto animus eft, quidpiam confiderationum illarum Scriptoribus exprobrare. Recti moderationis fines, quos fibi circumfcribere fidem fuam publice obligarunt Autores Ephemeridum Hagæ Comitum, in caufsa efse pofsunt, quare credamus, vitium, quodcumque hac in re fubeft, a manibus potius, quam ab animo profectum efse: & fiducia, quam dederunt, fe contentos fore in re Theologica, compendium fideliter exhibere, & opiniones in clarif- *In Præfatione.* fimo lumine collocare; fiducia, inquam, ifta nobis perfuadere poteft, eos, fi in hifce adnotationibus quid peccarunt, citius imprudentia, quam Religionis præjudicio peccafse. Ceterum propofitum non eft, me Criticum agentem in Difputationibus Dogmaticis implicare. Neque vero animadverfiones iftas attexuifsem; nifi moderatione Scriptorum iftorum fingulari inductus, in fpem fuifsem fore, ut impofterum diligentius attendant rebus, quæ fub fpecie Critica Religionis negotium attingere pofsunt. Quandoquidem fi licet illius cavillationibus nonnihil concedere, ingenuo Viro catholico nefas eft tacere, quoties aggreditur hæc poftrema.

ANIMADVERSIONES IN REGULAS, ET USUM CRITICES.

LIBER SECUNDUS.

DE ORACULIS,

Quæ Jesu Christi Nativitatem præcesserunt.

DISSERTATIO PRIMA,

Expenditur, nonne Dæmones in Paganorum Oraculis negotium aliquod habuerint.

ARTICULUS PRIMUS.

De Origine Oraculorum, & quid inter illa, & Magiam intersit.

Origo Oraculorum incerta est.

ON vacat difficultate tempus verum, quo Paganorum Oracula exordium habuerunt, indicare: Ferunt tamen, ipsis eundem cum Idolatria ortum fuisse. In qua quidem opinione sunt Ecclesiæ Patres & Theologi, qui Dæmonum præstigiis Paganismi progressus tribuunt. Non desunt, qui Oraculorum originem ad Diluvium usque traducant. Si nanque fides Ovidio est, Deucalion & Pyrrha Oraculum Themis consultum iverunt post Universi inundationem, quæ contigit ipsorum ætate. Plutarcus autem in Pyrrho contendit, Deucalionem & Pyrrham pro instauratione generis humani in Epi-

rum

rum se contulisse, ut Oraculum Dodonæ, sive Jovis Dodonæi, quod antiquissimum omnium habetur, consulerent; quanquam Aurores, qui Oraculi hujus meminerunt, de loco, in quo erat, dissentiant. Quidam enim illud in Epiro, alii in Thessalia, & ceteri in Peloponneso constituunt.

Herodotus in Libro *Euterpes* inscripto, Oraculorum originem repetit a duabus fœminis Thebanis in Ægypto, quæ a Phœnicibus educatæ fuerant, & altera in Græcia, altera in Lybia venditæ. Addit, Sacerdotes Dodonæ dicere solitos, utrasque fœminas istas duas columbas nigras fuisse, quarum altera apud ipsos sedem posuerat. Columba hæc assidens in quercu, loqui audita est, & dicere, eo loci opus esse Oraculum Jovi erigere; quod Sacerdotes illico præstiterunt, rati id Deorum nomine sibi nunciatum esse. Quod est alterius Columbæ, quæ in Lybiam se transtulit, opportunitatem præbuit hæc constituendi in Africa Oraculum Jovis Ammonis.

Tametsi vero nullam historia hæc veritatis speciem habeat, & manifesto fabulam redoleat, non est tamen ambigendi locus, Oraculorum Paganorum originem esse vetustam; de illa nanque Homerus, Autorum Paganorum unus ex antiquioribus, mentionem fecit. Producit siquidem in medium Oraculum Dodonense, quod per Quercum edebatur, & narrat 14. Odissex Libro, Ulissem ab eo consilium petiisse. Alio quoque loco memorat Oraculum Apollinis, quod erat in Templo Delphi, quæ erat urbs Phocidis in Græcia; atque Oraculum Agamemnoni redditum affert. Convenit inter omnes, ex Ægypto Oraculorum omnium originem esse petendam, ab Ægyptiis enim ad Græcos, atque ab his ad Romanos manarunt.

Oracula vetusta sunt.

Odiss. l. 8.

Oracula celeberrima, præter ea de quibus hactenus, erant illud Serapidis Alexandriæ in Ægypto; Apollinis Clarii prope Colophonem, Urbem Joniæ in Asia Minori; Trophonii in Boetia; atque Esculapii quod Romæ erat, cujusque Inscriptionem Gruterus affert. Nihil dico de Deo Vaticano, cujus meminit Aulus Gellius, neque de aliis apud Romanos; si nanque audiendi Autores sunt, nescio, an ulla Græciæ Provincia, ne dempta quidem Boetia tot Oraculis clara, posset plura suppeditare. De quo facile est judicium ferre ex iis, quæ Scriptores recensent, quorum celeberrima hæc sunt.

Oracula celeberrima.

Grut. Inscr. p. 71.

Aul. Gell noct. Attic. l. 6. c. 18.

Præter Oraculum Geryonis, de quo Svetonius, quodque prope Patavium erat; Strabo mentionem habet ejus, quod erat in Subterraneis Cumæ; Herodianus, Apollinis Aquilejæ; Herculis Tiburis, Statius; Apollinis Bajæ, Capitolinus; Podolirii in Calabria, Licophonius. Quibus addere licet Oraculum Fauni, de quo Virgilius; Martis, relati a Dionysio Halicarnasseo; Dei Clitumnii, quod describit Plinius junior. Neque item prætereundæ sunt Sortes Prænestis, Fortunæ Antii, de quibus Svetonius; Ora-

Oracula Romanorum.

culum Augusti; & Jovis cognomine Pistoris, cujus memoria est apud Ovidium, & Lactantium.

Oracula differunt a Magia.

Non debemus Oracula miscere cum Magia. Quod cum dico, mens non est, agere de Magia naturali, quæ miros effectus una vi naturæ producit; neque de Magia artificiosa, quæ industria & calliditate hominum parit ostenta multa: sed de Magia Diabolica, quæ Magia Nigra appellatur, resque agit naturæ & artis vires superantes Dæmonum auxilio & ministerio, cum quibus initur singularis societas, quæque semper necessario pactum aliquod cum pravis Angelis supponit. Pluribus in locis Litteræ sanctæ meminerunt Magorum; nimirum Pharaonis, Manassis, Ochoziæ, & Pytonissæ, ad quam consulendam profectus est Saul. In novo Testamento commemoratur Simon Magus, Bar-Jesu item Magus, atque alia Pytonissa, a qua expulit Paulus Dæmonium, cujus virtute futura divinabat. Porro non modo Biblia sacra commercium omne cum Dæmonibus, quippe abominatione dignum, interdicunt, verum Concilia quoque anathemate feriunt Magos; Sancti Patres & Historici de illis loquuntur, ipsosque exagitant. Jus denique Civile & Canonicum diversa supplicia in eos decernunt.

Quid veniat nomine Oraculorum.

Oraculorum itaque vocabulo intelligimus falsos Deos, qui responsa dabant super his, quæ homines ab ipsis sciscitabantur: sive in illis rem haberent Dæmones, quo venerationem sibi aquirerent, & superstitionem augerent; sive tribuenda sint calliditati Sacerdotum Paganorum, qui per sese responderent ex ore Pythiæ, & rudi plebi imponerent, ac si Dæmon vel semideus aliquis loquutus fuisset; sive demum, quod Philosophis nonnullis placuit, id in caussas naturales refunderetur. Vox *Oraculum* sumitur etiam pro responso, quod Deus ille in consilium vocatus reddebat; aliquando vocabant sortem *, quod fortasse incertæ essent responsiones.

Internoscenda igitur Oracula sunt & Magia. Qua de re ait Fontanella in Præfatione „: Declaro, me Oraculi nomine Magiam non intelligere, „ in qua citra dubium omne locum habent Dæmones: atque adeo nullo „ modo continetur in iis, quæ nos passim hac voce explicamus, neque „ interpretatione apud Ethnicos priscos usitata, qui partim Oracula cum „ obsequio suscipiebant, partim Magiam, non secus atque nos, execrabantur „.

* *Quia Jurisconsulti res maxime controversas sorti committebant, ideo & oracula sortis nomine audiunt*. Dempster antiq. Rom. l. 2. c. 7. Svetonius loquens de Tiberio: *Delphos, inquit, ad maxime inclitum in terris oraculum mittere statuit, neque responsa sortium ulli alteri committere ausus*. Sveton. in Tib. c. 14. L. Apul. 5. Milesiar. *Ducite me, & cui Scopulo sors adduxit, sistite*. Sidon. Apoll. carm. 5. p. 263. *Si Lycia sapiunt sortes*.

A R-

ARTICULUS II.

Multiplex de Oraculorum caussa sententia.

SEcundum notionem Oraculorum a nobis traditam, tres sententiæ satis dissimiles prodierunt. Prima, quæ plures habet inter Christianos sectatores, affirmat, Dæmones participes fuisse Oraculorum Ethnicorum, eaque a seculis jandiu multis penitus cessasse. Quod mirum silentium ex mente Scriptorum Ecclesiasticorum in Christi nativitate ipsis indictum est. Omnibus rata & constans erat veritas ista, & pauci admodum sunt ex iis, qui de Religione scripserunt, qui de Oraculis hoc pacto non sint locuti, idque de illis non propugnaverint. Quamvis autem diffidium sit inter Autores de modo, quo contigit mirum eventum istud, nihilo tamen minus, nemo super duobus istis supremis capitibus dissensit. *Prima opinio de Oraculis.*

Vandalius Medicus Anabaptista Harlemhitanus autor est secundæ opinionis. Aggressus nanque est ad ostendendum, omnes semper errasse & errare adhuc super his duobus Factis; quandoquidem per ipsum mira omnia, quæ de Oraculis narrantur, in Sacerdotum Idolorum versutiam regerenda sunt; quæ tandem desierunt non virtute Jesu Christi, sed propterea quod ingenia paullatim aciem acuerunt, adeoque Sacerdotum fraude cognita errorem ex animo deposuerunt. Præclarus Pater Thomassinus, ut narrat Fontanella, in hanc sententiam aliqua ratione descendit. Pleraque nanque Oracula vendicat calumniæ hominum; atque in dubium revocat, nonne extiterint Oracula, in quibus negotium habuerint Dæmones, neque certum aliud munus malignis Spiritibus tribuit præter veneficia & Magiam. Denique videtur indicare, finem fuisse Oraculorum non tantum propter silentium, ipsis a Christo extemplo impositum, sed propter Evangelii lumen, quod aliis omnibus majorem claritatem effuderat. *Vandal. Lib. de Orac. Vet. Ethn.* *Altera opinio.*

Deinde in arenam Fontanella descendit, ad Epitomen redigens accuratam Gallica lingua Librum Vandalii, quem pene universum adoptavit. Servata nanque rei summa, & præcipuo argumento, aliam ipsi formam dedit, pluribus novis probationibus & animadversionibus ditavit, addidit ornamenta omnia, quæ suscipere poterat, ordinem quendam, circuitum, & splendorem, qui certe in majori Scriptoris volumine desiderantur; quibus sane ornamentis fit lectio facilior omnibus, & suavior. Nihil deerat periti hujus Academici labori, præterquam novitas Paradoxi. Ex ipsa Præfatione confitetur, moleste se tulisse, quod ipsi Thomassinus gloriam *Fontanella Historia de Oraculis. Gall.*

istam decerpserit. Ex eo tempore Protestantes multi idem consilium * amplexati sunt, cum non deessent, ut apparet, ipsis peculiares rationes illud magnificandi. Denique in tertio Colloquio Comitis de Gabalis hæc leguntur: „ Pauco abhinc tempore in quodam Congressu, data opera su„ per hac re coacto, a Viris præstantissimis constitutum est, omnia hæc „ jactata Oracula non fuisse nisi impotentiam & avaritiam Sacerdotum „ Gentilium, vel Politicum Principum artificium „.

Tertia opinio de Oraculis.

Nemini dubium esse potest, nonnullos celebres antiquitatis Philosophos, cum hinc in cognitionem venissent, aliquando latere calliditatem in Oraculis, illa derisisse, immo vituperasse, & contemtui habuisse; cumque illinc deprehendissent, quidpiam in ipsis rei naturam excedentis contineri, neque assequi principium possent eorum, quæ mira & supra ordinem in Oraculis videbantur; scrutatos esse in natura caussam effectuum istorum, & modos multos id explicandi excogitasse. Aristoteles, & Peripatetici, Cynici atque Epicuræi afflatum tribuunt quarundam personarum temperamento ipsarum tristi, sive furori, aut naturali ipsarum dispositioni, aut virtuti exhalationum aliquorum terræ locorum, vel tandem fumo e victimis ascendenti. Ecce itaque tertia de Paganorum Oraculis sententia.

Quod si Vandalius adversus communem opinionem surrexit, Moebius *Decanus* ex Professoribus Theologis Lypsiæ orsus est refutare Vandalium; verum cum nonnulla adversario suo concessisset, putavit Fontanella, se inde commoda magna comparare posse. Eruditus autem Baltus ** Jesuita strenue oppugnavit Academici hujus præstantis Synopsin, ejusque momenta incidunt eadem vi in Archetypum, in compendium, atque in alia Autorum scripta, qui vel propugnarunt Vandalii sententiam, vel adoptarunt.

Pater Baltus Fontanellam adorsus est.

Opus Baltii refertur ad tria capita.

Ut autem persuasum nobis sit de præstantia & utilitate Operis P. Baltii, oportet meminisse, quæstionem hanc tria complecti. Primum est, refellere falsas rationes, Patribus Ecclesiæ primisque Christianis adjudicatas, necnon veras ostendere, quibus convicti sunt, ut crederent, Oracula Paganorum a Dæmonibus fusa esse. Alterum concluse respondere autoritatibus, & momentis, quæ afferuntur ad probandum directe, Dæmones Oracula Gentilium non reddidisse. Denique palam facere, Oracula hæc potestate S. Crucis, ejusque nominis invocatione post adventum Jesu Christi omnino cessasse.

* Jaquelotius in IV. Differt. de Existentia Dei. Belius in Dictionario Critico, voce *Amphilochus*. Anonimus in quodam Scripto, relato Tomo Tertio Bibliothecæ selectæ. Autor Reipublicæ Litterariæ in articulo 2. mensis Junii 1707., aliique nonnulli.

** Baltus duas super hac re Tractationes confecit animadversione dignas. Prima continet responsum ad Historiam Oraculorum Fontanellæ, editam Argentorati 8. anno 1707. Insequente vero anno consectarium quoddam dedit, in quo alia Scripta super eadem re vulgata redarguit.

Cum

Cum autem Doctus hic Jesuita rem ex instituto & enucleate agendam susceperit, non est animus, eam hic retractare. Quare tametsi fatear me profecisse luminibus suis, operam tamen dedi, ut secundum consilium meum aliam semitam tenerem. Statuo 1. Traditione & consensione Ecclesiæ; Dæmones in Oraculis Æthnicorum partem habuisse. 2. Postquam attuli fundamenta, quibus fulcio vetustam hanc opinionem, aut Factum historicum, ex regulis Criticis ostendere laboro, sententiam Fontanellæ propugnari non posse, neque fas ipsi fuisse super hac quæstione consilium capere. Denique in spem inducor, me aperuisse Paralogismos, quibus innititur Academicus hic; & argumentorum suorum levitatem per semetipsam perspectum iri, ex quo sublata per me sit ambiguitas, implicata sub specie fallaci audacis Critices, argutis leporibus conditæ, atque omni elegantis dictionis fuco & sale refertæ, quo illa extra invidiam poni videtur.

Consilium Dissertationis hujus.

ARTICULUS III.

Secundum Traditionem Patrum Ecclesiæ, Oracula Paganorum a Dæmonibus reddebantur.

SI Traditionem Ecclesiæ diligenti trutina pensitemus, facile erit in ea reperire argumenta certa, quod responsa Oraculorum Æthnicorum opera Dæmonum edebantur. Primus, qui sese inter Scriptores Ecclesiasticos offerat, Origenes est. Pater iste loquens de Epicureis, in hunc modum fatur: *Sed faciamus non esse figmenta hominum, quæ feruntur de afflata numine Pythia, cæterisque id genus vatibus; videamus an non si diligenter rei veritatem expendamus evinci possit, etiam si maxime sint oracula, non consequi necessario præesse illis numen aliquod, sed potius quosdam malos demonas, & spiritus infensos humano generi, opponentesque se animis ad Cælum per virtutis viam, ac veram pietatem tendentibus, qua redeant ad Deum.*

Patrum Testimonia de Oraculis.

Origenes lib. 7. contra Celsum.

In ea est Cyprianus opinione, ut credat, pravos Spiritus afflare falsis Gentilium Prophetis, qui Victimarum viscera introspiciunt, qui avium volatum regunt, qui sortes disponunt, fundunt Oracula, & vero semper falsum admiscent. * Minutius Felix iisdem ferme ac Cyprianus exprimit

* *Hi ergo Spiritus sub statuis atque imaginibus consecratis delitescunt. Hi afflatu suo Vatum pectora inspirant, exterum fibras animant, avium volatum gubernant, sortes regunt, Oracula efficiunt, falsa veris semper involvunt.* Cypr. Lib. de Idol. vanitate.

ver-

verbis mentem ſuam. Inquit enim, Dæmonibus tribuenda oracula eſſe; atque omnia Divinationum genera, quæ apud Idololatras in more poſita erant *.

Lib. 8. de Civit. Dei c. 24. S. Auguſtinus ait. *Quid ſunt Idola, niſi quod Scriptura dicit: Oculos habent, & non vident; & quidquid tale de materiis, licet affabre effigiatis, tamen vita ſenſuque carentibus dicendum fuit? Sed immundi Spiritus eiſdem ſymulachris, arte illa nefaria colligati, cultorum ſuorum animas .... miſerabiliter captivaverant.*

Theod. in Pſal. 113. Theodoretus, nihil minus perſpicue loquitur: *Quoniam enim Dæmones, qui per ipſa operabantur, falſiſque vaticinationibus utebantur, non per inanima ſymulachra has proferebant, ſed per homines rationis compotes, vel per nonnulla ſigna aliquid denunciabant; merito inquit Propheta: Non loquuntur in gutture ſuo; immobiles enim, & inanimæ penitus ſunt huiuſmodi imagines.*

Quandoquidem inferius afferam alia Patrum loca, quæ Traditioni huic ſtatuendæ habere poſſunt opportunitatem; contentus ero hie de nomine indicaſſe alios Scriptores Eccleſiaſticos, queis opinio ſuit, Dæmones in Paganorum Oraculis ſeſe inſeruiſſe; uti eſt Athenagoras *in Apologia*; Tertullianus *in Apologetico*; Lactantius *Lib. xi. c.* 18. S. Hieronymus *in Commentariis ſuper Iſaiam Prophetam*; S. Athanaſius *in Tractatu de Incarnatione Filii Dei*; S. Cyrillus Alexandrinus *Comment. in Iſaiam l.* 4. *Orat.* 2. Ne prætereram Euſebium, Joannem Chryſoſtomum, Gregorium Nyſſenum, Sozomenum, & Prudentium *in Apotheoſi adv. Judæos*.

Poſſem equidem Traditionis hujus eatenam ad poſtrema uſque tempora ducere, aſt id ſane fruſtra fieret: quoniam univerſe adeo recepta fuit, ut ii ipſi, a quibus impugnatur, fateri non dubitent, ſe defendendum ſuſcepiſſe Paradoxum oppoſitum conſenſioni unanimi Patrum Eccleſiæ, Scriptorum Eccleſiaſticorum cujuſvis ætatis, atque omnium ſine exceptione Chriſtianorum. Vandalius honoris loco ducit aſſerere, ſe neminem ex Scriptoribus reperire, qui Dæmones vel ſecundum partem, vel in univerſum Oraculorum Gentilium autores non exiſtimet **: quod optime animadvertit Belius in ſumma Libri Medici hujus. „ Facinus certe „ Vandalii, inquit, audaciſſimum eſt. Nihil etenim minus complecti-„ tur,

* *Iſti igitur impuri Spiritus Dæmones a Magis, & Philoſophis, & a Platone ſub ſtatuis & imaginibus conſecrati, deliteſcunt, & afflatu ſuo auctoritatem quaſi præſentis Numinis conſequuntur .... Oracula efficiunt, falſis pluribus involuta.* Minut. Felix in Octavio.

** *Neminem reperio, qui non aut omnino, aut pro parte ſaltem autorem illorum ſtatuat Diabolum ..... ſed quia minime mihi aliorum autoritati in hac materia innitendum duxi, nihil mihi inde deperiit, quam quod neminem hucuſque invenerim, qui id, quod ego verum ducebam, aut perſpexerit, aut cordate defendere publice auſus .... dum igitur nihil auxilii a talibus tantiſque viris expectandum eſt: Age! ipſi rem arduam multis forte viſam aggrediamur, ac proprio marte propriam noſtram opinionem defendere, ac ſtabilire conemur.* Vandalius Diſs. I. c. 2.

„ tur, quam pene solum impugnare, & ictu uno non modo Æthnicos „ priscos, qui Oracula falsis Diis suis tribuebant, sed etiam uniuscujusque ætatis Christianos, qui ad Dæmones illa detulerunt: quam aggredi sententiam, fultam præjudicio diuturnæ possessionis ipsi favente, alioque magis timendo, nimirum, opinionem de Oraculis, Christianitatis argumenta firmare „. Nuncii Reipublicæ Literariæ mensis Martii 1684

Fontanella quoque ab hisce sensis non discrepat. Profitetur etenim audacter, mentes hominum divisas non esse, sed omnes credere, quidpiam naturam excellens in Oraculis extitisse. Non inficiatur item, se ab opinione esse, quæ omnino adversatur non modo sententiæ Idololatrarum omnium, & plerorumque Philosophorum; sed Autorum Ecclesiasticorum, & cunctorum ad hæc usque tempora Christianorum. Fontanella in Præf.

ARTICULUS IV.

Duo priora Traditionis hujus fundamenta.

Videtur Scriptura id innuere; necnon silentium, quod Oraculis in Jesu Christi ortu indictum fuit.

QUanquam Divinæ Litteræ Æthnicorum Oraculorum caussam aperte non afferant, ea tamen dicunt locis non paucis, quæ nos per sese inducunt, ut credamus, Dæmones Oraculis præfuisse: Aliquando ajunt, omnes Gentium Deos esse Dæmonia; & quidquid Idolis immolant, Dæmonibus immolare. Aliquando Israelitas redarguunt, quod filios suos Ammonitarum Idolis sacrificantes, Dæmonibus mactarent. Loca hæc omnia nunquid haud monent, Dæmones reipsa plerasque Paganismi superstitiones moderatos fuisse? Ac si est ulla, quæ singulari ratione in Dæmones regerenda sit, nonne erunt Oracula? Psal. 95. Deut. 32. 17. 1. ad Cor. 10. 20.

Nonne Scriptura eadem refert, Ochoziam consultum misisse Oraculum Accaron, qui alius non erat a Beelzebub? Si Beelzebub itaque respondebat iis, qui de futuris ipsum consulebant, opus est illud Oracula fudisse, quæ a Dæmone proficisci debebant; cum Matthæus nos doceat, Beelzebub Dæmonem fuisse, immo Dæmoniorum Principem: *Hic non ejicit Dæmonia, nisi in Beelzebub Principe Dæmoniorum.* Matth. 12. 24. 27.

Verum enim vero nullum est validius argumentum, quo compertum habeamus, Dæmones in Idolis locutos fuisse, atque Oraculorum autores extitisse, quam silentium in Servatoris nostri nativitate ipsis indictum. Silentium Oraculis impositum virtute Christi.

Non

Non est ergo mirum, novi Paradoxi propugnatores conatus omnes suos eo contulisse, ut homines persuaderent, Oracula desiisse non virtute Crucis, sed citius Edictis Imperatorum Christianorum, contemtu Romanorum, & quarundam Philosophorum Sectarum; criminibus denique, atque astutiis Sacerdotum, quæ nimis pingues erant, ut non emergerent. Quare colligunt Critici isti, quanquam etiam Paganismus aboleri non debuisset, futurum tamen fuisse, ut Oracula per se se desinerent.

Si finibus, quos Criticæ statuit, me non circumscripsissem, possem hic animadvertere, opinionem istam Salvatoris mundi gloriam nonnihil violare, qui adhuc habitus semper est eversor Idololatriæ, atque adeo Oraculorum, quæ gravissimam ipsius partem, & solidius fulcimentum efficiebant. Nihilo secius nullum suppetit firmius fundamentum, quo statuamus, Oraculorum responsa Dæmonum opera fuisse, quam ostendere, eos ex Idolis ejectos fuisse post adventum Jesu Christi, & prædicationem Evangelii, non quidem uno veluti impetu, sed eo magis, quo Evangelii splendor undique effundebatur. Non abest enim a veritate, extitisse Oracula sub finem etiam sæculi IV. quandoquidem Imperatores Theodosius, Gratianus, & Valentinianus Leges in eos tulerunt, qui Oracula consulebant: *Nequis Mortalium futura sub execrabili consultatione cognoscat*. Quod perspicuo est argumento, illa per id tempus homines consuluisse.

Quod si Dæmones nequaquam præfuerunt Oraculis, non sane potestate Christi obmutuisse dicendi sunt. At si Redemtor noster silentium ipsis indixit, & Crucis virtute cessarunt, atque per istam omnes maligni Spiritus ab Idolis pulsi sunt: quis inficias ibit, Dæmones responsionum Idolorum fuisse participes? Porro vetustissimi & celeberrimi Ecclesiæ Patres mirum eventum istud ad Incarnationis virtutem referunt. *Olim quidem*, ait Sanctus Athanasius, *ubique Delphica, Dodonea, Bæotia, Lycia, Ægyptiaca, Cabyrorum oracula imposturis vaticiniorum scatebant. Pythia apud homines in admiratione erant: Nunc ex quo Christus ubique prædicatur, ejusmodi vesaniæ conquierunt, nec superest ullus phatidicus. Olim Dæmonia inani specie ludibriisque rerum intricabant homines, insessis alibi fontibus, alibi fluviis, lapidibus, aut lignis, atque ista præstigiis, fatuos in stuporem agebant: Nunc vero quum apparuit Dei Verbum spectra huiusmodi, & ludibria immaginum cessaverunt. Solo enim Crucis signo utens homo dolos illorum a se propellit .... nimirum a superventu Salvatoris nihil iam amplius propagari idololatriam, dæmonesque non eodem modo falsis rerum imaginibus, hariolationibus ac magicis fraudibus imposturas facere*.

Athan. l. de Incarnat. Verbi Dei.

Sanctus Cyrillus Alexandrinus nihilo obscurius super hac re loquitur: *Cum nanque* (ait iste Pater) *Servator omnium nostrum Christus nobis de* Cæ-

Comment. in Isaiam. l. 4. Orat. 2.

Cælo nondum effulsisset, in omnes diabolicæ tyrannidis violentia extensa erat, & profundæ tenebræ incolas terræ omnes obruerunt, & quasi devorarunt .... Postquam autem vera lux, idest unigenitus sermo Dei totum orbem terrarum undequaque Evangelicis oraculis illustrasset .... Dissipata igitur sunt ejusmodi hominum data aliquibus ex falsa divinatione signa, seu prædictiones. Abolita sunt enim ubique carmina ac decantationes grecanicæ, & qui mentiri consuerunt, Dii Græcorum obticuerunt.

S. Hieronymus interpretatus verba, quæ Propheta ad Gentium Deos intendit: *Quæ ventura sunt indicate nobis: annunciate, quæ ventura sunt in futurum. Propheta*, inquit Sanctus Doctor, *sic loquitur, quod post adventum Christi omnia idola conticuerint: ubi Apollo Delphicus, & Loxias, Deliusque, & Clarius & cætera idola, futurorum scientiam pollicentia, quæ reges potentissimos deceperunt.* *Hieron. in c. 41. Isaia.*

Dicendi modus Prudentii animadversione dignior est, ut hoc loco non afferatur. En ejus verba: *Prud. in Apoth. adv. Judæos.*

> *Spiritus ille Dei, Deus; & se corpore Matris*
> *Induit, atque hominem de virginitate creavit;*
> *Delfica damnatis tacuerunt sortibus antra,*
> *Non tripodas cortina tegit, non spumat anhelus*
> *Fata Sibyllinis fanaticus edita libris.*
> *Perdidit insanos mendax Dodona vapores;*
> *Mortua jam mutæ lugent oracula Cumæ;*
> *Nec responsa refert Libicis in Syrtibus Hammon;*
> *Ipsa suis Christum Capitolia Romula merent*
> *Principibus lucere Deum, destructaque templa*
> *Imperio cecidisse Ducum.*

Tertullianus, Cyprianus, Eusebius, aliique Patres superius memorati non absimiliter sentiunt de Oraculorum silentio, quod Jesu Christi vendicant potestati. Ex quibus efficere possumus, hunc Patrum numerum turpiter errasse, si Dæmones nihil commune cum Oraculis habuissent, quandoquidem fidenter adeo pronunciant, ipsorum silentium Incarnationis Filii Dei effectum quam mirificum fuisse, atque indicium splendidissimum.

ARTICULUS V.

Tertium Traditionis hujus fundamentum.

Christiani, invocato Jesu Christi nomine, Dæmones ex Idolis expulerunt.

Christifideles Crucis virtute Dæmones ejecerunt.

Oportet sane, Dæmones negotium aliquod cum Oraculis habuisse; quoniam Christiani virtute Crucis Spiritus istos malignos cogebant, ut coram Paganis profiterentur, se Angelos deceptores tantum esse. Iidem sæpe numero ipsis silentium indicebant, atque exturbabant turpiter cum ex Oraculis tum ex hominibus, per quos responsa efferebant. Id unum itaque superest hoc loci expendere, anne Deus aliquando concesserit Servis suis, ut in rebelles Angelos hoc imperium exercerent. Si nanque id præstitit, cui dubium esse poterit, Dæmones Oraculis præfuisse; vel cui fas erit contendere, ad hominum industriam referendum esse, quidquid mirum de Æthnicorum Oraculis antiquitas narravit.

Istud profecto est Factum historicum, super quo Patres apprime consenserunt. Unum Tertulliani testimonium, quod est hac in re gravissimum, satis esse posset, ut æquum hominem convinceret. *Sed hactenus verba*, ait Sapientissimus Vir, *jam hinc demonstratio rei ipsius, qua ostendemus unam esse utriusque Nominis qualitatem. Edatur hic aliquis sub tribunalibus vestris, quem Dæmone agi constet: jussus a quolibet christiano loqui Spiritus ille, tam se Dæmonem confitebitur de vero, quam alibi Deum de falso: æque producatur aliquis ex iis, qui de Deo pati existimantur, qui aris inhalantes Numen de nidore concipiunt, qui ructando curantur, qui anhelando præfantur; ista ipsa Virgo cœlestis pluviarum pollicitatrix, iste ipse Æsculapius Medicinarum demonstrator aliis demorituris scordii, & Denatii, & Asclepiodoti vitæ subministrator, nisi se Dæmones confessi fuerint, christiano mentiri non audentes, ibidem illius christiani procacissimi sanguinem fundite .... Quid*, prosequitur, *isto opere manifestius? Quid hac probatione fidelius. Simplicitas veritatis in medio est. Virtus illi sua assistit: nihil suspicari licebit, Magia, aut aliqua ejusmodi fallacia fieri. Dictis non fletis, si oculi vestri, & aures permiserint vobis.*

Tertull. in Apologetico.

Nihil minus fidenter, quam Tertullianus, de re perhibet Lactantius; *Si constituatur in medio & is, quem constat incussum Dæmonis perpeti, & Delphici Apollinis Vates, eodem modo Dei nomen horrebunt, & tam celeriter*

Lactant. l. 4. Divin. Institut. c. 27.

ter excedet de Vate suo Apollo, quam ex homine spiritus ille Dæmoniacus; & adjurato fugatoque Deo suo vates in perpetuum conticescet. Pater iste aperte discrimen facit inter Dæmones, qui corpora vexant, atque illos, qui Oraculis præsunt; utrique vero per ipsum Jesu Christi nomen similiter contremiscunt. Si igitur novi Paradoxi defensores non ambigunt, extitisse Dæmones hominum possessores; confiteantur quoque necesse est, secundum Lactantii verba, Dæmones extitisse, qui mendacium Deorum prophetas afflarent.

Minutius Felix ad Paganos sermonem convertens, hæc habet memoranda verba. *Ipse Saturnus, & Serapis, & Jupiter, & quidquid Dæmonum colitis, victi dolore, quod sunt eloquuntur: nec utique in turpitudinem sui nonnullis præsertim vestrum assistentibus mentiuntur. Ipsis testibus esse eos Dæmonas de se verum confitentibus credite: adjurati enim per Deum verum & solum, inviti miseris corporibus inhærescunt*. Minutius Felix in Octavio.

At vero non fuit solius Jesu Christi nominis, detrudere Christianorum invocatione ex Oraculis Dæmones, eosque elingues reddere; sed portenta eadem Sanctorum cineres ediderunt. Cujus rei exemplum illustre suppeditant nobis S. Babylæ Episcopi Antiocheni Reliquiæ. Gallus Cæsar creatus, qui Antiochiæ ut plurimum degebat, cum versaret animo, Daphnem * ab Æthnicis superstitionibus expurgare, extruendam curavit Ecclesiam nomine S. Babylæ contra Templum Apollinis, ejusdemque Sancti hominis exuvias in illud transtulit. Statim ac Dæmon, qui in Apollinis Templo morabatur, Sanctas Reliquias istas sibi proxime accessisse deprehendit, a fundendis, ut olim, Oraculis abstinuit. Porro cum Antiochiam venisset Julianus Apostata anno 362. magnifico apparatu sacrificia, ceterosque priscos Apollinis Daphnæi honores instauravit. Victimas jugulavit, ut Divinitatem illam de rursus edendis Oraculis & responsis adjuraret. Neque tamen inducere unquam Demonem potuit, ut loqueretur, nisi ut declararet, sibi obstructum os esse, & Reliquiarum S. Babylæ virtutem germanam esse silentii sui caussam. Tum vero jussit Julianus, confestim inde referri Sancti illius Viri Reliquias, atque in antiquam Ecclesiam suam deportari. Reliquiæ Sanctorum Dæmones exterminarunt. Julianus immolat Apollini.

Cum autem Factum istud constans argumentum sufficiat, Oracula non fuisse reddita Sacerdotum fraude, sed Dæmonum ope; non defuere, qui contenderent, ostentum hoc Reliquiis S. Babylæ tributum extenuare, affirmantes, universum negotium hoc nihil nisi præstigias fuisse Saecerdo-

* Daphne Vicus erat, qui tanquam Antiochiæ suburbium habebatur. Cupressetum ibi erat Apollini dicatum, Templumque magnificum, eidem Numini sacrum, & *Daphnæum* nuncupatum: quod a multis retro sæculis clarum extabat, & fama notum erat propter abominationes, quibus conscelerabatur.

tum, Christianorum hostium, qui existimarunt, se Julianum dolo isto cogere posse, ut Reliquias illas penitus exterminaret. Verum prærterquamquod Historia hæc multos habet autores Ecclesiasticos narratores, uti Theodoretum *hist. c.* 10. Sozomenum *hist. l.* 5. *c.* 19. 20. Socratem *in hist.*, & testem S. Joannem Chrysostomum, qui coram aderat eo tempore, sed octennis tantum: Si Oracula Sacerdotum opera fusa fuissent, non potuisset sane præsentia Reliquiarum S. Babylæ ipsis silentium imponere; & nullius negotii Sacerdotibus fuisset, Apollinis responsa edere Juliano interroganti, quin opus fuisset, Reliquias Sancti alio transferre.

Joan. Chrysost. hom. de S. Babyla. Item Orat. de eodem contra Gentes.

Duo argumenta in miraculum, virtute Reliquiarum S. Babylæ editum.

Duo pariter objiciunt, ut miraculum istud in suspicionem adducant. Primum est, neminem dicere, Oraculum respondisse, postquam Reliquiæ alio translatæ sunt. Alterum, videri, Julianum eo loci tantummodo Apollini litasse, neque ibidem ullum Oraculum extitisse, sed Templum solum, quod Antiochus *Epiphanes*, teste Amiano Marcellino, ædificavit.

Quod si non legimus, Oraculum Apollinis deinceps respondisse; propterea fuit, quod, tribus exactis mensibus, fulmen e cœlo in Apollinis Templum decidit, & conflagravit eodem tempore, quo Julianus consultum miserat Oraculum super exitu Belli Persici, ad quod parabatur. Terremotus autem tonitruo succedens, quod supererat elegantis hujus Ædificii penitus diruit. Quamobrem caret omni fundamento conjectura, quod nullum ibi esset Oraculum; quandoquidem tot Scriptores testantur, Templum hoc funditus eversum ab igne & terræmotu; & Christianos eventum istud ad S. Babylæ preces retulisse.

Amian. Mar. l. 22. c. 13. S. Joan. Chrysost. Theodoretus ubi supra.

ARTICULUS VI.

Quartum Traditionis hujus momentum.

Imperatores, Principes, Philosophi, Historici, Magistratus, & Populi Æthnici non putarunt, Sacerdotes Oraculorum autores esse.

Testimonia pro Oraculorum veritate.

NEmo testes magis audiendos in medium adducere posset, quam illos, qui viderunt, atque audierunt non semel sed sæpe res, pro quibus testimonium dicunt, quæque in totius mundi conspectum acciderunt. Hi porro sunt, qui spondent pro Traditione, de qua agimus; nimirum Populi, Principes, & peritissimi Gentilium, qui non Sacerdotum cal-

calliditati, sed Geniis tribuerunt, quæcunque de falsis Idolis istis commemorantur.

Sollicitudo, qua cuncti agebantur, ut ea consulerent, argumento est, illos fraudem nullam suspicatos fuisse. Urbes & Provinciæ totæ turmatim ad ea confluebant. Nunquam bella movebant, Colonias erigebant, negotium ullum grave suscipiebant, quin antea ab Oraculo consilium cœpissent. Magistratus & Populi in qualibet cum publica tum privata necessitate ad illa confugiebant.

Principes Oracula consulebant.

Imperatores, Reges, & Principes summam venerationem suam erga Oracula demonstrarunt, sive per semetipsos, sive per alios illa consulentes, tum in suis, tum etiam in gravioribus Imperii negotiis. Thulis Rex Ægypti, nec non Ptolomæi haud neglexerunt Oraculum Serapidis. Philippus Rex Macedonum, & Alexander Magnus ejus filius ad Pythiam confugerunt; idemque ferunt de Demurate Rege Lacedemonum. Lycurgus autoritatem ab Oraculis comparare curavit Legibus suis. Themistocles demum ad Oracula se contulit, ut fulciret monitum Atheniensibus datum, ut Urbem Persis traderent.

Imperatores vero Romanorum nihilo Græcis atque Ægyptiis minus Oraculis adhæserunt. Tiberius per Ovidium ad illud Gerionis ivit; Nero ad Delphicum, uti narrat Svetonius. *Ut vero consulto Delphis Apolline, septuagesimum & tertium annum cavere sibi audivit*. Tacitus nos docet, Germanicum invisisse Oraculum Clarium, & Caligulam Oraculum Antii. *Monuerunt*, inquit Svetonius, *& sortes Antianæ, ut a Cassio caveret*. Alii quoque Imperatores non secus atque Populus Romanus addicti fuere Oraculis Paganorum *. Unum afferam exemplum Appii, qui, Valerii Maximi testimonio, primis Belli Pharsalici perturbationibus excitatis, Delphicum Oraculum consuluit, quo pacto se in re tanta gerere deberet.

Ovid. Metam. l. 15.
Suet. in Neron. c. 40
Tacitus in Annal. l. 2.
Sveton. in Caligula.
Val. Max l. 1. c. 8.

Philosophi Oracula consuluerunt.

Nonne constat, Philosophorum celeberrimos credidisse, latere in Oraculis divinum aliquid, quippe qui illa interrogarunt? Si fides Plutarco est, Cicero Oraculum Delphicum adivit, atque ipse Diogenes Cynicorum clarissimus: Dio vero Chrysostomus narrat responsum, quod inde tulit; & Cicero ita persuasus erat de re hac, ut de Oraculo Delphico disserens, asserere non dubitaret: *Defendo unum hoc, nunquam illud Oraculum Delphis tam celebre, & tam clarum fuisse, neque tantis donis refer-*

Plut. in Cicer.
Laert. in Diogene.
Dio Chrysostomus Orat. de Exilio.

* Ferunt, Vespasianum Deum Carmelum consuluisse, qui in eodem Monte colebatur: Paganorum nimirum Numen, ex quo nonnullis inconsulto verum Deum efformare placuit. *Svet in Vesp.* Titus se contulit ad Oraculum Veneris Paphi. *Sveton. in Tito. c. 8.* Trajanus ad Heliopolitanum. *Macrob. Saturn. l. 1. c. 23.* Adrianus ad illud Jovis. *Spart. in Adr.* Severus ad Jovis Beli. Caracalla demum incredibili ferebatur studio omnia, quotquot nosse poterat, consulendi. *Herod. l. 5.*

tum

tum omnium populorum atque Regum ; nisi omnis ætas Oraculorum illorum veritatem esset experta . Atqui Philosophi isti, æque ac ceteri, Oracula ne consuluissent ; nisi insitum animo habuissent, ea supra naturam & ordinem aliquid complecti?

Cicero l.1. de Divin.

Historici Oraculorum consilium petiebant.

Si vero in rem esset, sensa præstantissimorum Historicorum producere, non deesset nobis Titus Livius, qui Delphicum Oraculum totius Orbis celeberrimum appellat ; Tacitus, qui de Clario cum præfatione laudis semper loquitur ; & Valerius Maximus, qui de Oraculorum veritate motus esse videtur, eamque persuasam habere. Suetonius, Plinius, Pomponius Mela, Spartianus, Macrobius, Herodianus, aliique omnes Græci & Latini ratum habuere & constans, rem Oraculorum omnem a Deorum immortalium potestate esse petendam.

Denique cum Oracula duorum millium annorum spatio duraverint ; atque interim illa consuluerint Reges, Principes, Respublicæ, Philosophi, Historici, & vis innumera hominum cujusvis generis, quibus persuasum fuit, ipsorum responsa reddi a mendacibus Diis suis ; neque unquam suspicione attigerunt, ea Sacerdotum calliditate conflari : Traditio hæc non poterat firmiori fundamento, quodque sub sensum magis caderet, fulciri, quam unanimi hac totius Paganismi consensione, qui nihil unquam habuit Oraculis celebrius & splendidius.

ARTICULUS VII.

Quintum Traditionis hujus momentum.

Modus, quo edebantur Oracula, ostendit, Dæmones ab illis non fuisse remotos.

Idola animam non habebant.

Fallaci imaginatione luditur quicunque putat, Oracula ab Idolis reddita fuisse ; Simulachra hæc vel animantia, vel hujusmodi visa fuisse, atque responsa fudisse. Hæc sane Oraculorum species non est, quam adumbrarunt nobis Aristoteles, Virgilius, Cicero, Porphirius, aliique Pagani homines. Existimabant nanque Oracula emitti furore, atque æstro ; quoniam non meminerunt nisi de hominibus afflatis, vel occupatis. Neminem reperies Christianorum vel Ethnicorum, qui aliam rei hujus notionem imprimat, quique de Simulacris animatis vel loquentibus sermonem habeat.

Universa item antiquitas nos docet, Sacerdotes & Antistitas Idolorum

rum Oracula per sese edidisse sine Simulacrorum subsidio, & visos esse furore perceitos, quem Divinum vocabant, & ab Apolline, vel alterius Divinitatis instinctu descendere putabant.

Quo autem rectam informemus animo notionem ejus modi, quo plerumque Oracula fundebantur; satis erit sibi ante oculos objicere hominem, vel mulierem, quam revera Dæmon invaserit. Patres nanque Ecclesiæ, & prisci Christiani hosce Dæmonis ministros habuerunt, tamquam vere obsessos ab ipso, & Oracula fieri Dæmonum istorum opera crediderunt; neque enim tribui posset alteri, præterquam nequam spiritus virtuti, quassatio & furor, quo corripitur animus, ipsumque turbat, atque extra se rapit.

Orig. contra Celsum. S. Joan. Chrysost. in Ps. 44. item hom. 29. in c. 12. ep. ad Cor.

Non modo vero ex ea cum animi tum corporis, qua erant, affectione Sacerdotes Oracula edituri, convincitur, a Dæmonum virtute profecta fuisse, sed etiam ex multis aliis modis, quibus reddebantur. Primus & communior erat per furorem atque æstrum. Hoc videbantur agitari Sacerdotes atque Antistitæ Idolorum, dum illa proferebant; & diligenter quasdam ceremonias præmittebant, ut imponerent hominibus, ipsisque persuaderent, necessum esse, ita se ad munus illud præparare.

Oracula multifariam edebantur.

Alia erant, quæ in somnis respondebant iis, qui pergebant cubitum in quorundam Deorum Templis, ut inde vel morbis suis remedia, vel dubitationibus responsa compararent. Consulebant pariter Oracula schedulis obsignatis, quæ haud fractas cum responso intus descripto referebant. Nonnunquam sortibus utebantur, quæ multiplices erant, & quædam similes tesseris nostris.

Alterius modi ducendi Oracula mentionem habet Lucianus. *Atque oracula quidem multa*, dicit ipse, *tum apud Græcos, tum apud Ægyptios sunt, multa autem & in Africa, & in Asia item multa, sed illa quidem neque absque Sacerdotibus, neque absque Interpretibus responsa dant. Hic autem Apollo, & ipse per se movetur, & vaticinia ad plenum usque per se peragit. Modus autem eorum talis est. Postquam illi placitum est vaticinari, in sede sua primum movetur, Sacerdotes autem ipsum continuo in sublime attollunt: Quod si non attollant, ille & sudorem mittit, & se in medium etiam emovet. At postquam illi subeuntes portant ipsum, tum & illos secum agit, circumcirca vertendo sese, & ab alio in alium subinde transilit. Postremo Princeps Sacerdotum supplicans interrogat illum de omnibus rebus. Ille vero, si quid non vult fieri, retro recedit: Contra autem si quid approbat, agit in anteriorem partem gestantes, perinde ac si currus habenas moderaretur: atque ita illi colligunt oracula, & neque sacram rem ullam, neque privatam absque hoc gerunt.*

Lucianus de Syria Dea post med.

Id omne non satis aptum est, ut persuadeat nobis, universum mysterium

rium responsionum, quæ a consulentibus mendaces Deos referebantur, tribuendum esse calliditati atque astutiæ Sacerdotum: nisi si velimus, furorem istum, motusque convulsos, quibus agebantur, sponte confictos fuisse: ipsos viam excogitasse imprimendi species aliquas in phantasia dormientium in Templis; recludendi schedulas industria tanta, ut nemo rem animadverteret; sortesque regendi apposite adeo, ut poscentibus possent facere satis. Quod vero in hac fraude magis mirari subit, est, eam ita cate scitèque conflatam fuisse, ut inter tot acutissima ingenia, & Viros clarissimos Paganorum, quotquot extiterunt, nemo illam deprehenderit. Artificium fortasse aliquod arcanum composuerunt, quo Simulacrum Apollinis concuteretur, progrederetur, regrederetur, & sudore ipso manaret; sed nemini certe persuadebunt, Dæmones nihil rei in illo habuisse.

Plutarchus lib. de defectu Oracul. in fine.

Historia funesta cujusdam Antistitæ.

Num in Sacerdotum artem regerent quod narrat Plutarchus de Antistita quadam Oraculi Delphici, quæ præcesserat illam, quæ ætate sua vivebat? Cum mulier hæc Oracula advenis nonnullis, qui eam venerant consultari reddere voluisset; quamquam Sacrificia antea fieri solita, prospere non successerint die illa; ipsaque se cognosceret ad afflatum Apollinis recipiendum inepta: Apollo fœminam acriter adeo torsit, & tam lævis convulsionibus agitarit, ut paucis post diebus interierit. En genus malitiæ hactenus inauditæ, quæ morte afficit illam, quæ alios fallere volebat. Interea triste hoc eventum perspicue ostendit, non posse fragmentum lapidis vel ligni mira hæc Facta patrare; & Spiritum nequam, insidentem falsorum Numinum simulacris, tormentorum & mortis Sacerdotis illius autorem fuisse.

ARTICULUS VIII.

Sextum Traditionis hujus Momentum.

Doli ipsi, adhibiti aliquando ab Idolorum Sacerdotibus, nos monent, Oracula Dæmonum virtute fusa fuisse.

Machinationes aliquorum Sacerdotum Idolorum.

INter tot Ethnicorum Oracula facillime percipere possumus, plura fuisse fallacia, & deceptoris alicujus arte vel avaritia confuta. Quodlibet sæculum protulit calumniatores aliquos, qui prodigia supponentes, aut famam suo nomini compararent, aut divitias cogerent. Ipsæ divinæ Litteræ Historiam exequuntur Sacerdotum Bell; qui si subterranea qua-

quadam semita se in Templum inserebant, ut carnes Deo suo oblatas comederent, id argumento est, idem potuisse Sacerdotes alios machinari. Certum pariter est, Sacerdotes Idolorum utriusque sexus se interdum ad fraudes recepisse, quod attinet ad Oracula, tum quia ab aliis vitiabantur, tum ut existimationem suam, labentibus jam Oraculis, conservarent.

Demosthenes satis cognoverat, cum Sacerdotes muneribus corrupti erant, Oraculum pro libito respondens illos inducere. Qua de re Philosophus hic Pythiam Philippo favere caussabatur, uti animadvertit Cicero: *Demosthenes, qui abhinc annos prope trecentos fuit, dicebat, Pythiam Philippo favere. Hoc autem eo spectabat, ut eam a Philippo corruptam diceret.* Herodotus quoque affert Cleomenis astutiam, cujus arte dicebat Delphica Antistita, Demuraten, Regem Lacedemonum filium Aristonis non esse. *Cic. l.2. de Divinatione.* *Herodotus l.6.*

Quod vero inter cetera Sacerdotes Idolorum induxit, ut in Oraculis edendis ad fraudem confugerent, existimatio fuit mendacium Deorum suorum, quæ sensim imminuebatur, & Religionis suæ, quæ jam minabatur ruinam, fulcimentum. Cum etenim responsis non comitarentur mira hæc jactata, quibus præsertim innitebantur, opus erat studiose vitio isti occurere, alia per artificium excogitando: cum desiissent Oracula vera, intererat alia imitari, & supponere. Quare Sacerdotes dolos malos confugerent.

Per id fortasse temporis adhibere cæperunt Simulacra pertusa, e quibus voces aliquas emittere curabant Sacerdotes, ut responsa poscentibus darent. Tradunt quamplurima hujusmodi Simulacra in India fuisse, e quorum ore Bonzi & Bracmani, Deorum suorum vocem imitantes, loquebantur. Haud longe a maxima Piramidum Ægypti, extat ad hanc diem Idolum immanis magnitudinis, quod Sphingem vocat Plinius. Truncus hic corporis fœminæ refert imaginem. Summum caput apertum est, quod foramen interius magis ac magis in angustum cogitur; atque in illud commode potest homo se immittere. Opinio est, Ethnicos Idolo huic Divinos honores obtulisse, atque in Solis ortu illud consulere solitos fuisse, ut Oracula caperent. Porro qui populum ludere volebat falsis vaticinationibus, se in foramen capitis Sphingis inserebat, unde exibat vox Sole adveniente. Memorat Suidas aliud fraudis genus, quod apud Oraculum Dodonæum non semel admittebatur. Simulacrum quoddam ibi erat super columnam erectum, & virgam manu tenens, qua æneam lancem percutiebat, dum quercus quædam a vento quatiebatur. Quoties igitur audiebant sonum hunc, harmoniam aliquam efficientem, Vates credebant, Jovem respondisse. Simulacra pertusa.

Ultro itaque fatemur, Oracula fraudibus non vacasse, sed non multo

Sacerdotum fraudes detectæ sunt. post detectæ fuerunt; quoniam fieri non poterat, ut præstigiæ istæ diu valerent; Eadem itaque artificia, aliquando a Sacerdotibus adhibita, concluse demonstrant, Oracula Demonum calliditati & malitiæ tribuenda esse. Paradoxon etenim esset nullius exempli, fraudem aliquam stetisse bis mille annorum intervallo, non quidem apud Urbis vel Provinciæ alicujus indoctos homines, sed in conspectu Sapientissimorum cujusvis ætatis, atque inter populos & Nationes illustriores. Possumus ne concipere animo, Oraculorum omnium Sacerdotes per Asiam, Africam, atque Europam longe lateque diffusos, calumniam istam mutua consensione macchinatos fuisse? Deinde cui persuasum esse poterit, Deceptorum istorum successores ita industrie fraudem occuluisse, ut viginti sæculorum spatio nunquam detecta fuerit? Quare tametsi aliquando per artem Oracula fusa sint, non multo post emersit; quod nimirum fieri non posset, homines nullo invicem comercio junctos, immanem adeo calumniam tot sæculis propagasse. Efficiendum itaque necessario est, Dæmonum artificio partum fuisse, quidquid mysterii Oracula ediderunt.

Quibus positis, quæcumque adversum vetustam hanc Traditionem afferuntur, per sese ruere opus est. Si Philosophi ex Cynicis, Peripateticis, atque Epicureis aliqui Oracula irriserunt & contemserunt, in caussa fuit, quod aperuerint dolos in illis ab Idolorum Sacerdotibus paratos. Si Principum Politice Oracula non semel excogitavit, aut si plebs credula Deceptorum istorum avaritia, & privatis compendiis in errorem inducta est: id omne probat sane, nonnunquam in re hac artem intereessisse, non vero concludere hinc potest quis, nunquam Dæmones in Oraculorum responsis negotium aliquod habuisse.

ARTICULUS IX.

Per Leges Critices accuratæ integrum non erat Fontanella super re Oraculorum in sententiam ire, quam mallet.

SAtis non esset, vetustam quam propugno Traditionem confirmasse, nisi operam darem, ut Fontanellæ ipsi persuadeam, sibi non licuisse eam non amplecti; neque liberum fuisse Vandalio manus dare, uti per sese jactat. Habeto qui loquatur doctus hic Academicus prioris suæ Dissertationis initio, *Fas est nobis, hac in re sententiam seligere; hujus-*

hujusmodi nanque est, quam Sapientia Divina existimavit satis indifferentem, ut eam Disputationibus nostris relinqueret.

Non inficior, quoties quæstio nullo modo Fidem aut bonos mores attingit, aut agitur duntaxat de Facto historico, quod probabilitatis fines non egreditur, jus esse Viris Litteratis illud examinare, atque *de illo sententiam dicere*. At vero sum nescius, utrum Critico sapienti moderato & recto fas sit, super re moraliter certa opinari. Cui dubium esse potest, Controversiam, utrum extent Antipodes; an Cæsar, Constantinus, Carolus Magnus conficti ab hominibus homines fuerint; an sit revera Urbs Roma; An Augustinus Confessiones ejus nomine inscriptas confecerit, aliaque id genus Facta neque ad fidem neque ad bonos mores spectare. Nihilo secius pro certo habeo, nemini Eruditorum videri, integrum esse sibi, in Factis historicis istis sententiam seligere; quandoquidem de illis certi sumus morali ratione, quod quidem post Demonstrationem, atque oculorum testimonium argumentorum omnium certissimum est.

Prudenti Critico licitum est super aliquibus Factis opinari.

Quod si ostendamus Fontanellæ, quæstionem de Oraculis Paganorum hujus generis esse, jus ne esse sibi putabit, in eam, quam malit, sententiam ire, atque affirmare audacter, Oracula Paganorum a Dæmonibus fusa non fuisse. Liceat porro nobis vel nunc ita disputare.

Id probatur.

Cum opinio aliqua certam moraliter atque evidentem in sese continet veritatem, non licet homini rationis compoti super illa alterutri parti adhærere: Atqui opinio de Oraculis Ethnicorum editis a Dæmonibus certa est modo morali; Igitur non licet illi, utram velit partem amplecti.

Non mihi videre videor, posse quem impugnare argumenti hujus propositionem. Facta dubia plerumque in trutina suspenduntur, ut veritas emergat. Utrinque momenta in lance ponuntur, ut de re statuamus; & quandiu nihil nisi probabilitatem ex utraque parte deprehendimus, tandiu licitum est cuique, vel ajentem, vel negantem tueri. Verum ex quo propositio certa moraliter videtur atque evidens, cogimur, ut ita dicam, affirmantem amplecti, neque fas est ulterius, quam malumus, adoptare; nisi si nos a prudentiæ legibus abdicemus, & rectum exquisitumque judicium confundamus.

Una igitur argumenti illius assumptio difficultatem involvit. At si huc revocemus, quæcumque alibi de veritate moraliter certa, atque de evidentia statuimus, persuasum habeo fore ut assumptio ista non secus atque prior firmissima videatur.

Si concederet mihi Fontanella, ut ab ipso sciscitarer, quid v. g. reputet secum ipse de itinere S. Ludovici Galliarum Regis ultra mare: respondebit sane, iter hoc, quippe fultum eorum testimonio, qui Principis hu-

jus comites fuerunt, eorum etiam, qui eodem ævo vixerunt, nec non consensione omnium unanimi, qui ad hanc diem de illo meminerunt; cumque fieri non possit, tot super eodem Facto historico homines lapsos fuisse, atque invicem conspirasse, ut nos deciperent, rem eandem, nisi vera esset, enarrantes: iccirco consequens necessario esse, expeditionem in Terram Sanctam, S. Ludovico tributam, certam esse *moraliter*; immo adderet, ex ea comparare nos quoddam evidentiæ genus, quod parit hæc testimonium turba, & totius Orbis consensus: proindeque non esse recto homini fas de gravissimo Facto isto opinari.

Argumenti hujus cum Oraculorum Facto collatio. Principia hæc ad rem nostram accommodemus. Propositio ista: *Oracula Paganorum edita sunt a Dæmonibus*, autoritatem habet jam inde a seculis quadraginta ex testimonio omnium ferme Scriptorum, cum Ecclesiasticorum, tum etiam prophanorum, & consensione totius Orbis unanimi ad sæculi usque elapsi finem roboratur. Porro fieri non potest morali ratione, tot Ethnicos eruditos, testantes de re, quæ ætate sua, atque in oculis suis versabatur, quique Oracula per sese consuluerant: celeberrimos Ecclesiæ Patres, qui rem a Scriptoribus ante Incarnationem scribentibus didicerant, & oculati testes fuerant, aut a Viris fide dignis acceperant, Christi fideles Dæmonibus Oracula fundentibus silentium indixisse: populos demum & Nationes omnes, diuturno adeo sæculorum spatio rem eandem propugnasse: eosdemque omnes in re hac errasse, atque in id simul descendisse, ut nos fallerent, & testarentur nobis, Dæmonum commentum Oracula fuisse, si id verum non esset. Non possumus itaque, quin vi argumentorum adeo authenticorum Factum hoc historicum in moraliter certis atque evidentibus habeamus. Interea Fontanellæ sit expendere, nonne integrum ipsi esset, hac de re sententiam seligere.

Verum fateri non desino, argumentum hoc non esse perfectam germanamque Demonstrationem, quæ per sese mentem cogat, ut veritati confirmatæ assentiatur: sed unicum est, quod nobis præsto esse possit, argumentum, ut de rebus convineamur, quæ demonstrare non possumus & quibus sensuum nostrorum non favet testimonium.

AR-

ARTICULUS X.

Sequitur idem Argumentum.

Opinio Fontanellæ non satis observantiæ defert Antiquis.

Veteres non favent novo Paradoxo.

QUanquam novi Paradoxi propugnatores de Oraculis Paganorum jactent, pro sua opinione Veteres multos suffragium ferre, nihilo tamen minus conveniat quisque necesse est, eos non fuisse in Patrum testimoniis deligendis, quam in Philosophis citandis feliciores. Eruditus Baltius neminem prætcrit, quem ab ipsis non auferat, immo adversus ipsos non retorqueat. Verum paullo amplius faciles simus, ipsisque concedamus suffragium nonnullorum Philosophorum Peripateticorum, Cynicorum, Epicureorum, & cujusdam Oenomai, Plutarchi, atque Aristotelis; demus ultro ipsis nonnulla loca mutila, & collecta a D. Clemente Alexandrino, Eusebio, & nonnullis aliis Ecclesiæ Patribus: nihilominus nullum inde commodum comparare possent, si parere velimus magno illi Medici Harlemitani principio, quod adoptavit Fontanella, & revera est Opinionis illorum fundamentum.

Fontanella sibi aufert jus citandi Veterum testimonia.

Fontanella itaque scrutatus, unde sit, credidisse homines, Dæmonum artem Oracula edidisse. „ In promtu ratio est, inquit, quod attinet ad „ tempus præsens. Primis Ecclesiæ sæculis opinio percrebuerat, Oracu„ la a Dæmonibus reddita fuisse; nihil ulterius requirendum est, ut id in „ præsentiarum etiam credamus. Quidquid Veteres protulerunt, sive bo„ num, sive malum, hujusmodi est, ut rursus proferatur; quodque vel „ ipsi non potuerunt aptis momentis confirmare, id nunc una ipsorum „ autoritate probatur. Atqui si id prospexerunt Veteres, non possumus „ non eos commendare, quod non semper operam dederint, ut accura„ tissime differerent.

At enim quo cogitatum hoc acutum est, & probe confectum, eo nihil firmitatis & commodi affert proposito Fontanellæ: Sponte nanque sua jus sibi detrahit afferendi Veterum testimonia, dum illud surripit aliis; nisi si indicet nobis, in quo situm sit Antiquorum, quos laudat, testimonium, ut a generali ab ipso constituta lege excipiantur. Si conqueritur de his, qui ex Priscorum testimonio nunc persuasum habent, Oracula a Dæmonibus fusa fuisse; cui adhærebimus autoritati, ut id impugnemus: anne autoritati Vandalii, aliorumque recentiorum? At nunquid ratum habere

habere debemus, eos rei hujus optimos vades esse, vel ipsorum fide Factum historicum vetustissimum inficiari?

Neque Veteres Scriptores ipsi, inquiunt, Facta ætatis suæ, atque in oculis suis obversantia probare potuerunt. Ita sit, verum qui ad hanc diem probabis, eos errasse? Si quod in medium attulerunt de Oraculis editis a Dæmonibus, modo una ipsorum autoritate fulcitur, quo uteris argumento, ut Sacerdotum Idolorum calumniam constituas? Denique *si quidquid Veteres protulerunt, sive bonum, sive malum, hujusmodi est, ut rursus proferatur*; præstolamur a Fontanella, ut regulas condat, quibus bonum a malo dispicere possimus; ne imposterum discrimen subeamus rursus sine delectu *bonum & malum* proferendi.

Sum anceps, utrum necne docti hujus nostri Academici principium Autorum profanorum atque Ecclesiasticorum autoritatem funditus convellat: Illud saltem verum est, ipsi imposterum jus idem futurum, ut illa utatur, dum asserit, Oracula in Sacerdotum astutiam regerenda esse, quod aliis, ut a Dæmones referant. Una itaque reliqua ipsi erit conjectura, ad quam pro Paradoxi sui defensione confugiat: verum quam leves sunt, conjecturæ, cum Priscorum testimoniis non roborantur! Immo quæ conjecturæ! Dum innituntur duntaxat iis, quæ fieri potuerunt, quæ vero similia sunt, quæque momenta levissima præseferunt: ingeniosa nanque dispositio, quam affert ipsis elegans hic Academicus, major est, quæ insit ipsis, species veritatis.

Leves tantum conjecturæ supersunt Fontanellæ.

Itaque si hucusque rectas animadversiones in medium attuli, non erit fortasse, cur sibi placeat Fontanella, quod nova Vandalii cogitata toti antiquitati prætulerit, & vetustam Traditionem, omnium Ecclesiæ Patrum suffragio roboratam, adorsus sit. Jactet, quantum lubet, expostulationem illam suam, nimirum: *Caput hoc de Oraculis, quippe a Fide remotum, non posse premi autoritate Patrum Ecclesiæ*. Nunquid nihil præter Religionis capita credendum est? Defecit penitus inter homines fides humana? Quare pejor erit conditio Ecclesiæ Patrum de rebus, ad Religionem spectantibus, uti illa est, de qua agimus, quam ceterorum Autorum omnium? Nonne semper urgent omnes sensa Historicorum profanorum, ut eventum aliquod probent? cumque promtum est ostendere, omnes invicem consentire, quis adversam partem tueri auderet? Opus erit acquiescere autoritati Scriptorum Paganorum, nisi velimus audacis atque iniqui hominis notam subire; & non dubitabit aliquis de re quadam Omnium Ecclesiæ Patrum opinionem rejicere, quod nimirum Fidei effatum non sit? Immo tanquam bonus Criticus atque ingeniosus jactabit, *jus esse sibi opinionem seligendi* super re Oraculorum Æthnicorum, a tot Scriptoribus Ecclesiasticis confirmata?

Multis credere debemus, quamvis a Fide non tradantur.

DIS-

DISSERTATIO II.

De Oraculis Sibyllarum.

EQuidem non aggrederer ad inculcandam rursus materiam istam, quam tot eruditi homines funditus tractarunt, immo, ut ita dicam, exhauserunt; nisi consilium a me susceptum de piis Traditionibus examinandis, me ad illam propugnandam, quæ inter vetustissimas recensetur, deduxisset. Postquam igitur disputavero de his Gentilitatis Vatibus, deque variis Autorum sententiis super Carminibus ipsis tributis: constituam testimonio Patrum & Criticis præceptionibus, Oracula Æthnicarum istarum de Religione, a Patribus laudata, non esse supposititia. Deinde afferam momenta eorum Criticorum, qui ætate nostra adversus Oracula ista arma verterunt, cumque obviam ivero dubitationibus eorum, meas quoque in medium adducam de variis Eruditorum sententiis, qui contendunt, Judæos vel Christianos autores esse vaticinationum, quas Sibyllarum nomine Patres ediderunt. Propositum Dissertationis.

ARTICULUS PRIMUS.

De Sibyllarum nomine, regione, & numero.

SIbyllæ nomen impositum fuit Æthnicis Virginibus, quæ sive in Templis, sive in specubus Oracula reddebant, quoties a Gentilibus consulebantur. Vox hæc *Sibylla* ducta est a duobus vocibus Græcis, quarum altera *consilium*, altera *Deum* * significat. Petitus Medicus e Facultate Parisiensi, in Dissertatione de Sibyllis, eorum opinionem refutavit, qui putant, Sibyllarum nomen mulieribus omnibus ventura prædicentibus commune fuisse; suamque statuit testimonio multorum veterum Scriptorum, uti Pausaniæ, Hygini, Plutarchi, Platonis, Herodoti, & Xenophontis, qui de Vatibus multis loquuntur, nec tamen Sibyllarum nomine eas donant. De Significatione vocis Sibyllæ.

* *Quod si Aeolici sermonis genere Sibylla* Θιοϐϋλη *appellantur, recte consilium Dei sola scribitur nosse virginitas;* Hieron. contra Jovian.

Ni-

Nihil habemus compertum de tempore, quo quæque floruit, neque de locis, in quibus Oracula ediderunt: Non convenit pariter inter Scriptores de nominibus & numero Vatum istarum,

De numero Sibyllarum.

Diodorus Siculus unius tantummodo meminit, nomine Daphnis, filiæ Tiresiæ; cui adstipulatur Petitus, affirmans, unam tantum fuisse fœminam, quæ ad vaticinandum aggressa sit, cuique Græci Scriptores Sibyllæ vocabulum assignarunt. Movetur autem 1. quod universi, qui de Sibyllis disputarunt, de nominibus & numero invicem dissentiunt: 2. quod veram Sibyllam cum aliis Vatibus confuderint; 3. quod Sibylla Græca fuerit; quoniam Oracula omnia Sibyllis tributa Græce exarata sint, quod affirmare non possumus de fœminis, quæ ortæ sunt in Caldæa, in Phrygia, atque in Italia: 4. quod Plato, Plutarchus, & Dio Chrysostomus Sibyllam ab aliis Vatibus distinguant, deque illa, perinde ac de fœmina una loquantur. Animdvertit denique, Ciceronem nunquam de Sibylla locutum fuisse, nisi in numero singulari. Consequenter autem probat Medicus hic, appellatam fuisse Sibyllam istam *Herophilam*, natione Græcam ex Erythræa Urbe Asiæ Minoris; & contendit varietati nominum occasionem dedisse itinera multa, quæ fecit; eandem que Cumarum Fatis cessisse.

Quidam unam duntaxat ponunt.

Alii sentiunt fuisse duas.

Martianus Capella duas agnoscit, alteram *Herophilam*, dictam pariter Phrygiam & Cumanam, quæ ortum duxit in Territorio Trojano; alteram vero *Symmachiam* ex Erythræa, quæ item Cumarum Oracula fundebat.

Solinus tres enumerat.

Solinus tres recenset. *Delphica*, quam ferunt vaticinatam fuisse ante Bellum Trojanum, & cujus carmina non pauca dicitur Homerus in Illiadem suam transtulisse. Secunda est *Eriphile* ex Erythræa, quæ paullo post vixit. Tertia *Cumana*, quam Romani singulari obsequio prosecuti sunt. Historia profana mentionem habet novem Librorum, quos obtulit Sibylla *Cumana* Tarquinio Superbo, pretio constituto trecentorum aureorum. Pactione contemta ab eo Principe, mulier tres ex illis in ignem iniecit, deque sex aliis idem pretium postulavit. Quod eum respuisset Imperator, tres quoque alios flammis absumsit. Tres vero reliqui in area marmorea inclusi sunt, atque in custodiam traditi *Duumviris*, instar rei

Plin. l. 3. c. 34.

Sacræ in *Capitolio* servandi. Opinio quoque est, Plinium tres tantum Sibyllas cognovisse: quandoquidem narrat, Romæ prope Palatium simulacra trium Sibyllarum inventa fuisse. Sed Plinius dicit tantummodo tria simulacra Sibyllæ.

l 9. Rer. Divin. ad c. Cæsar.

Multi decem fuisse tradunt.

Lactantius, S. Augustinus, & plerique Patrum post Varronem, qui paullo ante Christi adventum florebat, Sibyllas ad numerum decimum ascendere faciunt. Prima & vetustissima *Delphica* est, sive *Artemis*. Secunda Sibylla *Erythræa*. Tertia erat ex *Cimeria*, Provincia Italiæ prope Cumas, Quarta *Cumana*. Quinta *Samia* nomine *Eriphile*, sive Erythræa,

quæ

quæ tempore Numæ Pompilii Regis Romanorum vivebat. Sexta *Hellespontica*, e vico Marpesso. Septima *Lybica*. Octava *Persica*, quam nonnulli Judæam fuisse volunt. Nona *Phrygia*, quæ vaticinationes suas Ancyræ dedit. Decima *Tiburtina*, alias *Albunea*, tanquam Dea ab hominibus culta. Autor Chronici Paschalis, qui sæculo septimo ineunte vixit, duodecim enumerat *. Alii duodecim.

Quamvis lateant in obscuro Sibyllarum nomen, regio, & numerus, necnon tempus quo vixerunt: nihilo secius universa Antiquitas profana nos docet, extitisse inter Æthnicos fœminas aliquas, quæ furore percitæ Oracula constricta numeris oratione scripserunt; quæ Romani in gravissimis negotiis consulebant. Extiterunt Sibyllæ, quanquam ignotus sit ipsarum numerus & Patria.

Interea nostra est expendere, non quidem utrum Carmina, quæ ipsis adjudicantur, atque in Bibliotheca Patrum leguntur, supposititia omnino sint, vel saltem corrupta, de quo nemo est, qui dubitet ad hanc diem; verum an quæ Patres recitarunt, atque ad statuendam Religionem & Paganos convincendos adhibuerunt, conscripta revera sint a Vatibus illis, an vero ab aliquo Christiano vel ignorantiæ vitio vel Religionis ardore conficta.

ARTICULUS II.

Multiplex Autorum sententia de Carminibus, Sibyllis tributis.

TRES circumferuntur diversæ opiniones de Carminibus, nomine Sibyllarum notis, & Græce Latineque in Patrum Bibliotheca comprehensis. Prima, antiquior, & acceptior ad exitum usque Sæculi XVI. eorum est, qui crediderunt, octo Libros Sibyllis adscriptos, ad Æthnicis Vatibus istis confectos fuisse ante Christi adventum. Prima Sententia de Carminibus Sibyllinis.

Blondellus inique ferens ea, quæ in Libris istis de Purgatorio feruntur, primus fuit, qui in animum induxit, ut Carmina Sibyllina rejiceret, propugnaret, ea esse supposititia, atque affirmaret, nunquam extitisse Sibyllas, quæ de Jesu Christo locutæ sint. Doctus hic Hæreticus opinio- Secunda Sententia de Autore Oraculorum istorum.

* *Hoc anno*, inquit Autor Chronici hujus, *scilicet Olympiade V. Sibylla Erythræa in Ægypto claruit. Fuere & alia XI. Sibylla. Sibylla Hebræa; Sibylla Persica; Sibylla Delphica; Sibylla Adaena, seu Cimeria; Sibylla Samia; Sibylla Rhodia; Sibylla Cumana; Sibylla Lybica; Sibylla Trojana; Sibylla Phrygia; Sibylla Tiburtina; Erythræa oriunda erat ex Oppidulo Erythræa dicto e regione Chii. Heroicum Carmen edebat, cujus monumentum Erythræa hodie e regione Chii juxta Stercam visitur;*

nem suam eo demum adduxit, ut assereret, opus hoc commentum esse Christiani cujusdam Deceptoris secundi Sæculi, qui falso ratum habuerat, licere ad arguendos Infideles, Oracula hæc græcis carminibus conscribere, eaque Sibyllarum nomine venditare. In hanc sententiam iverunt Dupinus, Petit-Didierus, aliique Critici.

Tertia Sententia.

Alex. Histor. Sac. I. Diss. I.

Non defuerunt denique, qui medium veluti inter opiniones istas locum tenerent, & tertiam aliam adoptarent. Hinc fatentur, Carmina Sibyllis apposita non fuisse; quanquam illinc non diffiteantur, Oracula hæc Christiani hominis alicujus vel fraude vel inscitia corrupta.

Quam sententiam sectaturi sumus.

Citra quam ulli ex his sententiis adhæream, meque in proposito meo constanter retineam, opus est, ut agnoscam, priscam esse inter Christianos Traditionem, Sibyllas, sive multæ dicantur, sive omnes unius vocabulo comprehendantur, nobis Oracula multa Christianæ Religioni faventia reliquisse. Quare satis erit mihi statuere, Oracula Sibyllarum, citata a Scriptoribus Ecclesiasticis primorum Sæculorum pro nostra Religione, non fuisse a Christianis excogitata, sed a Vatibus istis Æthnicis revera confecta.

Bibl. Crit. Tom. 1. c. 34.

Non me præterit, quot sapientissimi Critici in hanc Traditionem impetum fecerint, ex quo illam Blondellus acriter adeo impugnavit. Non sum pariter nescius, passim dicere homines, tempus & operam perdere illum, qui rursus de re hac laborare velit, postquam egregius hic Heterodoxus Carminum Sibyllinorum falsitatem demonstravit *; larvam Vatibus istis ætate hac detractam esse; constare fecisse Eruditos, antiquos Patres nimiam & proniorem, quàm par esset, Oraculis Sibyllarum fidem adhibuisse; & publice notum esse, Doctores Ecclesiæ facile admodum Operum istorum calumniam adoptasse. Nihilominus licet vetusta Traditio hæc tot adversarios habeat Viros præclarissimos, nemo inficiari poterit, eandem Sapientes multos propugnare, quorum momenta flocci adeo facienda non sunt, ut ipsorum opinio vel saltem ita probabilis sit, quam est aliorum, qui illam adorsi sunt, atque esse censent defensionis desperatæ. Immo in spem non mediocrem inducor fore, ut ostendam sententiam de veritate Carminum Sibyllinorum, quibus Patres usi sunt ad tuendam Religionem, videri constantiorem, tutiorem æquioremque, quam sit contraria.

* *Post operam ad Scriptionum illarum futilitatem demonstrandam utiliter a Blondello positam, de longiori hujus argumenti tractatione labor mihi ingratus, Lectori inutilis poneretur.* Huet. Demonst. Evang. p. 639. 1. Edit.

ARTICULUS III.

Vetustissima Traditio est, Sibyllas Oracula pro Religione edidisse.

ORacula Sibyllarum tot non scatent erroribus de iis, quæ inanium Deorum cultum attingunt, ut non afferant multa quoque pro Christiana Religione gravissima. Reperire est in illis Unitas Dei; Incarnatio filii ejus; Judicium extremum, & varia Mysteria alia, quæ Patres, ut Gentiles de Religionis suæ falsitate coarguerent, collegerunt. *Mysteria in his Oraculis comprehensa.*

S. Justinus Græcos alloquens, eos hortatur, ut tantisper iis attendant, quæ loquitur Sibylla *, & considerent bona, quæ ipsis collatura est, prædicens conceptis verbis adventum Jesu Christi Salvatoris nostri, qui cum Verbum Dei esset, naturam humanam assumsit, ad imaginem & similitudinem Dei conformatam, nosque in ea, quam amiseramus, innocentia restituit. Deinde affert quoddam Sibyllarum Oraculum, ex quo palam facit, Deum hominem primum creasse, & de nomine Adamum vocasse. *Viri Græci*, subjungit, *si falsam de eis, qui non sunt, Diis imaginem salute vestra antiquiorem non habetis: Credite, sicut dixi, antiquissimæ & priscæ admodum Sibyllæ, cujus Libri in universo extant Orbe de iis, qui dicuntur, non sunt autem, Diis, mirifico quodam præstati Numinis afflatu, fortibus vos datis docenti; de futuro autem Servatoris nostri Jesu Christi adventu ac de rebus ab eo gerendis, liquido & aperte vaticinanti.* *Testimonium S. Justini.* *Cohortat. ad Græcos.*

Si Theophilo, sexto post Sanctum Petrum Antiocheno Patriarea, persuasum fuisset, Carmina hæc Sibyllæ secundo sæculo parta a Christiano viro fuisse, auderet ne hæc scribere: *Prophetæ inter Judæos Pastores erant rudes, atque indocti, non secus atque Sibylla?* Vates ista Græcorum, & totius Orbis homines universos redarguit his verbis: *Viri mortales & carnei, nihil existentes, quomodo statim exaltamini, vitæ finem non inspicientes? Nec contremiscitis, nec timetis Deum inspectorem vestri? Unus Deus, qui solus regnat, magnitudinem excedens, & increatus, omnipotens, invisibilis, videns ipse solus omnia.* *Theophilus Antiochenus.* *lib. 2. ad Autolycum.*

Sanctus Clemens Alexandrinus inquit: *Nam quomodo Judæos Deus sal-* *S. Clemens Alexandrinus.*

* *Cognoscite tandem quorum illa bonorum vobis futura sit conciliatrix; Servatoris nostri Jesu Christi adventum disertis verbis clare prædicens, qui cum Dei sit Verbum, virtute ac potentia ab eo indiscretum, homine, qui juxta imaginem & similitudinem Dei conformatus est, assumto, &c.* Just. Cohort. ad Græcos.

lib. 6. Stromatum.

vos esse voluit, dans eis Prophetas: ita etiam Græcorum spectatissimos propriæ suæ linguæ Prophetas excitatos, prout poterant capere Dei beneficentiam a vulgo secrevit. Idem Pater addit etiam: *Præter prædicationem S. Petri, declaravit Paulus Apostolus dicens: Libros quoque Græcos sumite, agnoscite Sibyllam, quomodo unum Deum significet, & ea, quæ sunt futura, & Hystaspem sumite & legite: & invenietis Dei filium multo clarius & apertius esse scriptum.* Certum est, hunc S. Pauli locum non extare in ejus Epistolis; sed verosimile fit, illum sumsisse a quodam sermone, quem habuerit Paulus ad Infideles, ut illos Sibyllæ, quam magnopere faciebat, testimonio convinceret. Et propterea S. Clemens hanc Apostoli sententiam receperat Traditionis ductu, quæ in fidelium animis insederat.

Tillem. & Alexand. Hist. Eccles. sæc. I. Dissert. I.

Lactantius.

Lib. 4. de vera Sap. c. 15.

Nemo ferme Scriptorum Ecclesiasticorum est, qui melius Lactantio super Oraculis Sibyllarum mentem suam aperuerit. Postquam etenim de Divinitate Filii Dei egregium sermonem digessit, demonstrat, Gentiles Vates istas prædixisse ortum ejus, prædicationem, Miracula, tormenta, Mortem, Resurrectionem, Ascensionem, & postremum adventum.

Constantinus.

Oratio, quam habuit Constantinus Magnus coram Patribus primi Concilii Nyceni, in qua de Sybillis agit Princeps hic, animadversione dignissima est, nobisque argumentum satis authenticum de re, quam expendimus, sufficit. Doctus hic Imperator loquitur de Sibylla Erythræa in hunc modum: *Divo quodam instinctu afflata versibus ea, quæ erant de Deo futura prædixit, notisque ex ordine primarum Litterarum*, quæ ἀκροστιχὶς dicitur, *historiam de Jesu adventu declaravit; ἀκροστιχὶς hæc quidem est:* Ιη-σοῦς Χριστὸς Θεοῦ υἱὸς σωτὴρ σταυρός. *Jesus, Christus, Dei filius, Servator, Crux*. Deinde affert Acrostica, in quibus meminit Sibylla de Judicio extremo, de Resurrectione Mortuorum, de pœnis nocentium, atque æterna felicitate.

Const. in Orat. ad S. Cœtum apud Eus. c. 18.

Probatur, Acrostica ista a Sibyllis revera conscripta fuisse.

Constantinus autem postquam obviam ivit argumentis aliquorum Gentilium, qui suspicionem movebant in Christianos, perinde ac Acrostica nomine Sibyllarum confinxissent; Oraculorum istorum veritatem probat, aitque, Christianorum peritissimos examinasse, & subduxisse diligentia & studio tanto tempus, quo edita sunt Oracula ista, ut nemo suspicari possit, Poema hoc post adventum Jesus Christi fuisse conflatum. Habeto ejus verba: *Verum de huius rei veritate satis constat; quippe nostri homines tempora adeo accurate & magno studio collegerunt, ut nemo possit suspicari, Poema hoc post Christi in terra descensum editum fuisse: atque illi propterea, mendacii perspicue convincuntur, qui ista carmina non olim a Sibylla condita esse prædicant.*

Cap. 19. & 20.

Tametsi D. Augustinus multis in locis de Sibyllarum Oraculis disputaverit, huc afferam unum duntaxat locum, in quo ait: *Erythræa Sibyl-*

bylla quadam de Christo manifesta conscripsit, qua etiam nos in Latina Lingua versibus male latinis, & non stantibus legimus per nescio cujus Interpretis imperitiam, sicut post cognovimus..... Nam Vir Clarissimus Flaccianus cum de Christo colloqueremur, Gracum nobis Codicem protulit, carmina esse dicens Sibylla Erythrea; ubi ostendit quodam loco in capitibus versuum ordinem Litterarum ita se habentem, ut hac in eo verba legerentur Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ υἱὸς σωτήρ, *quod est Latine: Jesus Christus Dei Filius Salvator*. S. Prosper quoque animadvertit, verba hæc in Carminibus Sibyllarum reperta fuisse. *Aug. De Civ. Dei l.18. c.23.* *Prosper. De prædest. p.3. c.19.*

Hic non affero dicta Origenis, Hieronymi, aliorumque Patrum primorum sæculorum, in quibus ad defendendam Religionem Sibyllarum Oracula laudarunt. Hæc inferius recitabuntur: satisque erit in præsentia, Autorum Ecclesiasticorum testimoniis subtexere consensionem Ecclesiæ, quæ in Prosa Missæ de Defunctis docet testimonio Davidis & Sibyllæ, orbem terrarum igne conflagraturum: *Dies iræ, dies illa, Solvet sæclum in favilla, Teste David cum Sibylla*.

ARTICULUS IV.

Conficitur Criticis præceptionibus, Traditionem istam æquissimam esse.

QUO veritas hæc nobis sit explorata, interest tantum hue paucis revocare Criticas Leges, quas posuimus, ut constare posset, num Traditio aliqua sit recipienda. *Lib.1.Diss.III.*

1. Traditio hæc, quæ fert, Sibyllas multa vaticinatas esse Legi Evangelicæ utilia, optimis testimoniis munita est. Ecclesiæ Patres vetustissimi, omniumque judicio sapientissimi prudentissimique, eam posteritati commendarunt. Hujus Traditionis catena nunquam interrupta fuit, vel impugnata ab aliquo ante sæculum XVI. Nullus demum ex Ecclesiasticis Scriptoribus est, cui sermo de Sibyllis inciderit, & Traditionem hanc suffragio suo non firmaverit. Adeoque non reperies fortasse Factum historicum vetustum autoritate melius roboratum, constitutum, aut communius probatum. *Testimoniis luculenter fulcitur.*

2. Quidquid Scriptores Ecclesiastici de Oraculis Sibyllinis pro Religione protulerunt, nihil præsefert fabulosum, quod aures lædat, aut minus æquum sit; verum comprehendit Mysteria Fidei nostræ sublimissima, *Nihil non æquum complectitur.*

sum-

summeque verenda: nimirum Unitatem Dei, Incarnationem Verbi, aliaque, de quibus locuti sumus.

Patres Carmina hæc non adduxerunt sine delectu.

3. Nisi si velimus Sapientissimis Ecclesiæ Patribus credulitatem immoderatam, aut negligentiam vituperabilem apponere; non possumus cogitatione concipere, præclarissimos hosce Viros commisisse, ut Sibyllarum Oraculis uterentur, sive ad dejiciendum Paganismum testimonio ipso suarum Vatum, sive ad confirmandam Religionem; quin de authentica Carminum istorum veritate argumenta ipsis validissima suppeterent. Hactenus ne eos defecisset recta intelligentia, ut cum præsto essent ipsis Verbum divinum, Miracula, Prodigia, totque alia momenta illustria, quibus Æthnicos de vanitate Deorum suorum, & falsitate jactatæ Religionis suæ coarguerent, necnon Legis Evangelicæ inconcussam veritatem propugnarent; adeo sui ipsius obliti essent, & veritatis negotium parum diligenter egissent, ut ad Oracula mendacia confugerent, citraquam antea Gentilium testimonio, suisque ipsis oculis certiores effecti fuissent, an illa revera ediderint Sibyllæ?

Appellamus ad Regulas Criticas.

4. Quandoquidem Critici nostri eruditi hæc Sibyllarum Oracula existimant non modo dubia & suspiciosa, sed certo supposititia, haud moleste ferant, nos ad proprias ipsorum Leges appellare. Accepimus nanque ab ipsis, quoties Factum aliquod historicum autoritatem habet in priscis Scriptoribus, quorum maximi ponderis est testimonium, non esse magnopere facienda, quæ adversus eventi hujus veritatem afferuntur; nisi ejus suppositio ostendatur argumentis claris, evidentibus, quæque, ut ita dicam, Demonstrationem efficiant. Imposterum videbimus, utrum hujusmodi sint argumenta a Sapientibus Viris istis objecta.

Arnald. Tillemont. Mabill. Dupinus, &c.

ARTICULUS V.

Conjecturæ probantes, Oracula Sibyllarum, a Patribus relata, spuria non esse.

POstquam authenticam Oraculorum Sibyllinorum veritatem Ecclesiæ Traditione, Patrumque autoritate statuimus, e re erit, quasdam attexere conjecturas, quæ propositum efficere videntur.

Conjectura Prima.

Prima est: Libros, in quibus Sancti Patres de Carminibus Sibyllinis meminerunt, Gentiles non latuisse. S. Justinus de illis memoriam habet in Cohortatione ad Græcos, atque in duabus Apologiis, quas obtulit Imperatoribus Antonino & Marco Aurelio; ut Senatus & Populus Romanus

nus ignorare non potuerint, quæ Sanctus hic Martyr dicebat de Oraculis Sibyllarum, quæ adhibet, ut Paganos prosternat, & Chistianam Religionem extollat. *Opera autem, & instinctu malorum Dæmonum*, ait D. Justinus ad Imperatorem Antoninum, *mortis supplicium adversus librorum Hydaspis, aut Sibyllæ, aut prophetarum lectores constitutum est: ut per timorem homines ab illis, quominus scripta ea legentes rerum bonarum notitiam percipiant, sed in servitute eorum retineantur, absterrerentur. Quod certe quidem efficere & ad finem suum perducere nequiverunt. Non enim absque timore tantum hujusmodi scripta legimus: verum etiam vobis ad inspiciendum quæ in eis traduntur, ut videtis, afferimus, grata acceptaque omnibus fore scientes.* Athenagoras, Theophilus Antiochenus, aliique prisci Patres sæpius adeo de Religionis nostræ mysteriis, ab Ethnicis istis Vatibus enunciatis, disseruerunt, ut fieri non possit, quin hæc nescirent Idololatræ. *S. Just. Apol. 2. ad Ant. Pium.*

Secunda Conjectura est, Autores Ecclesiasticos primorum sæculorum hortatos fuisse Gentiles, ut Sibyllarum Oracula legerent, atque expenderent. *Perfacile autem vobis erit*, ait ad Paganos Justinus, *rectam Religionem ex parte aliqua, & ea, quæ proxime ad Prophetarum accedunt doctrinam a veteri Sibylla, ex afflatu quodam mirifico, per sortes ac responsa vos docente, percipere.* Lactantius quoque, Augustinus, aliique Patres Ethnicis hominibus lectionem Carminum Sibyllinorum sæpius proposuerunt, eisque ad falsam eorum Religionem deturbandam usi sunt. *Altera conjectura. S. Just. Cohort. ad Græcos.*

E quibus duabus conjecturis colligere possumus, si Oracula, a Christianis in medium producta, supposititia essent, nullo modo fieri potuisse morali ratione, ut Imperatores, Pontifices, Sapientes, Senatum, & Populum lateret falsitas Carminum illorum, quæ ipsis ad Deorum cultum evertendum objiciebantur. Nihil facilius erat, ut Patres falsitatis & calumniæ redarguerent, quam carmina ab ipsis recitata conferre cum archetypis, quæ in Capitolio servabantur, sive cum exemplaribus, quæ per orbem universum dispersa erant, uti narrat Sanctus Justinus. Quare Pontifices, apud quos extabant ipsorum Exempla, non reclamarunt, neque ab Imperatoribus expostularunt, ut S. Justinus, Athenagoras, aliique Christiani, qui ad Deorum venerationem ab universo Imperio propulsandam Oraculis istis utebantur, tanquam calumniatores & seditiosi plecterentur? Hoc sane pacto viam interclusissent errori, qui jam per orbem universum disseminatus fuerat. *Animadversiones super his duabus conjecturis.*

Constat ne, Imperatores Edicta unquam vulgasse, quibus caverent ab Oraculis Sibyllarum, quæ Veteres Patres in medium producebant? Declararunt ne aliquando, ea falsa esse, notha, mendaciis & calumniis referta, adeoque abhorrentia ab Archetypis, quæ Romæ servabantur,

vel

vel in Ethnicorum manibus erant? Nihil majus opus fuisset, ut ipsorum existimatio penitus exterminaretur. Porro Imperatores nunquam Christianos de Librorum illorum confectione accusarunt; neque apparet, Justinum, aliosque Patres hac de re se purgasse: contra vero hortabantur publice Imperatores, ceterosque Gentilitatis eruditissimos, ut ea legerent, perpenderent, & eum iis, quæ præ manibus habebant, conferrent; ipsis revocabant in mentem, Oracula hæc undique diffusa esse; contendebant vetustissima, atque in illis firmiter adeo & solide Religionem Christianam constitutam, ut nullo modo subverti posset.

Tertia conjectura. Tertia conjectura ducitur ab ipsa exprobratione, quam Ethnici in Christianos jaciebant, perinde ac falsas res in Sibyllarum Libros intrusissent, multis locis contaminassent, & si placet etiam, excogitassent. Si nanque Patres vel levissima attigissent suspicione, Oracula hæc opus esse Christiani alicujus, id ne præstitissent unquam, ut certam ipsorum veritatem coram iis assererent, qui ex tempore ipsos potuissent de calumnia insimulare, eandem graviter removere, & injuste conflatam ostendere? Nonne provocarunt Paganos, apud quos extabant Codices, ut quæ caussabantur, probarent? Oportet sane, suspicionem hanc Ethnicorum futilem fuisse, dum nunquam auserunt Libros Sibyllarum producere, ut liquido compertum facerent, non pauca in illos a Christianis illata, & varietatem vetustorum exemplorum ab iis, quæ tunc recitabantur?

Origenes. *Deinde nescio*, ait Origenes contra Celsum, *quid ei venit in mentem .... asseverans, nos multa Sibyllæ versibus inseruisse maledica, non tamen illa indicans, quæ sint illa, quæ nos inseruimus. Indicasset autem, si aliqua habuisset incorruptiora Exemplaria, in quibus non reperiantur, quæ putat a nobis interpolata, quod tamen non fecit.* Hucusque ingeniosissime Origenes.

Libro 7. contra Celsum.

Lactantius. Lactantius ita super eadem re disputat: *His testimoniis quidam revicti solent eo confugere, ut ajant, non esse illa Carmina Sibyllina, sed a nostris ficta atque composita. Quod profecto non putabit, qui Ciceronem, Varronemque legerit, aliosque Veteres, qui Erythræam Sibyllam, ceterasque commemorant, ex quorum Libris ista exempla proferimus. Qui Autores obierunt, antequam Christus secundum carnem nasceretur.*

Lib. 4. de Vera Sap. c. 15.

Alia conjectura. Aliam quoque conjecturam capere possumus ab hoc Lactantii loco, qui, ut ita dicam, videtur efficere demonstrando, Christianos non esse Autores Carminum Sibyllinorum, immo neque illis addidisse res commodas Christianæ Religioni. Neque enim Lactantius asserit tantummodo, in Libris Sibyllarum extare testimonia de Jesu Christi Divinitate; miris factis, aliisque multis Fidei nostræ mysteriis; sed hæc omnia aperte enunciata esse in Libris Ciceronis, Varronis, aliisque celeberrimis Paganismi

nisimi Scriptoribus, qui a Vatum istarum Libris ea depromserant. Porro quamquam in Ethnicorum istorum Operibus id non reperiatur ad hanc diem, non tamen Lactantii luculenter affirmantis testimonium videtur esse explodendum. Critici namque nostri nonne Facta historica multa tuentur Scriptorum testimonio, quorum Opera perierunt, præsertim si ab Eusebio, Photio, vel alio, qui ea se vidisse perhibeat, laudentur? Quare itaque Lactantii fidei non stabimus de Sibyllarum Libris ab Autoribus Idololatris citatis?

Conjectura, quæ ultimo loco est, vim habet in Oratione, quam recitavit Constantinus Magnus coram Patribus Concilii Niceni, & nos superius memoravimus. Cum igitur Imperator hic Sibyllam adduxerit in conspectu Cœtus Augustissimi quotquot unquam fuerunt, quippe constantis Martyribus, Confessoribus, Sanctisque Præsulibus & eruditissimis, neque inter tot præclarissimos homines, & Religionis ardore in primis flagrantes ullus repertus fuerit, qui moneret, Religionem in fraudem impelli, & quæcumque de Sibyllis prolata fuerant, fabulosa esse & mendacii plena: Silentium, inquam, illustrium omnium Patrum illorum de re tam gravi, & tacita Orationis Imperatoris approbatio, certo sunt argumento, Oracula Sibyllarum pro Religione ab universa Ecclesia tum fuisse recepta. Quod si vel levissima fuisset de illis dubitandi ratio, Episcopi Ariani, qui Concilio intererant, non desiissent insurgere adversus authenticam Oraculorum illorum veritatem; cum præsertim Constantinus illorum testimonium assumeret ad confirmandam Jesu Christi Divinitatem, & Discipulos Arii autoritate eadem redarguendos. Ac si conjecturæ istæ simul sumtæ quoddam veritatis moraliter certæ genus non pariunt, qua Oracula Sibyllarum a Christianis laudata non sint supposititia: mihi tamen spes est, fore, ut persuasum omnibus sit, conjecturas ab Eruditis nostris ductas ad illarum falsitatem demonstrandam, meas nullo modo in lance suspendere; mihi videor namque id commodi præ illis habere sententiam meam, ut ipsi nequeant nostris conjecturis infirmandis responsiones adeo explentes animum afferre, quemadmodum nos probationibus illorum allaturi modo sumus. Lectoris sit de hoc judicium ferre.

Postrema conjectura.

ARTICULUS VI.

Argumenta Criticorum convelluntur, quæ ostendunt, Oracula Sibyllarum a Patribus laudata, non esse genuina.

Duo argumentorum genera.

CRitici duplex argumentorum genus intorquent, ut Carminum Sibyllinorum veritatem labefactent. Aliud est generale, aliud peculiare: nimirum illud innititur quatuor aut quinque Locis communibus, quos rei cuilibet accommodant Litterati nostri, statim ac proposita est Traditio aliqua vetusta, quæ ipsis non placet; uti in anteactis vidimus, & deinceps videbimus. Quod est argumentorum alterius generis, hæc directo sententiam nostram aggrediuntur. Verum ut melius utrorumque levitas deprehendatur, e re erit illa singillatim expendere.

Anim. in Reg. & Usum Critic. Diss. 2. art. 2. 3. 4. 5.

§. I.

De priori rationum genere, quod plerumque Critici in pias Traditiones jaciunt, atque illis, quas in præsens tuemur, accommodant.

Simonius. Launojus. Thiersius. Tillemontius. Bailletus. Dupinus. Alexander, &c.

SAncti Patres, inquiunt Critici nostri, nimia quam par erat credulitate laborarunt. Rumores vulgi collegerunt plus æquo leviter, eosque ut germanas historias habuerunt. Res non satis accurate librabant, atque ab omnibus modis eum justis tum injustis non abstinebant, ut Christianam Religionem propugnarent * „ Incassum, inquit autor „ Bibliothecæ Criticæ **, autoritas Patrum adducitur super controversia „ præsenti; quandoquidem meridiana luce clarius ostendimus, priscos „ Patres nimis fuisse pronos ad habendam fidem Oraculis Sibyllarum,

Bibl. Crit. Tome 1. c. 34. Gall.

* *Norunt qui aliquam rerum Ecclesiasticarum cognitionem habent, quam vafre prisci illi Patres cum Judæis ac Gentilibus disputarent.* Simonius Castig. ad Opusc. Vossii Orac. Sibyll.

** Autor hic ait, fermonem, quem capite 34. collocavit, opus esse Baratii paullo ante in Collegio Mazarino vita functi. At duo huic dicto adversantur. Primum est, Baratium magis honorifice loqui de Patribus Ecclesiæ, quam loquatur Autor capitis 34. alterum, in priore Tomo Bibliothecæ selectæ, impressæ Amstelodami anno 1714. qui saltem secundum meliorem partem confectus est a Baratio, compendium extare duorum Librorum super Sibyllis. Primus est Opsopæi, alius Davidis Blondelli. Verum in utraque hac Epitome, quæ complectitur capita 9. & 10. Baratius nihil habet, quod conveniat cum iis, quæ ipsi tribuuntur cap. 34. Tomi primi Bibliothecæ Criticæ.

„ quæ

„ quæ primis Ecclesiæ sæculis a quodam calumniatore confecta sunt. Excusatione digni sunt Patres, ait Dupinus, quod nimirum illa non expenderant .... & quidem mirum non est, Patres haud pensitasse diligenter & Critica trutina Libros istos, &c.

Dupinus Bibl. Tomo 1. de Sybyllis.

Parum obsequii Patribus gerunt Critici.

Qui jam argumenti hujus levitatem ad Patrum autoritatem enervandam alias probavi, hoc loci tantum addam, si opus esset vagis istis Criticorum nostrorum responsis attendere, dejectum iri omnem penitus Historiæ Ecclesiasticæ veritatem, quæ uno Veterum innititur testimonio. Cum Eruditi isti in medium afferunt Factum aliquod, uno vel pluribus Autoribus Ecclesiasticis probatum, nonne conclamarent, ubi ad subtraendum ipsis fundamentum hoc, satis esset nobis respondere, veteres fuisse nimirum credulos, res haud examinasse, vulgique rumores collegisse? Non facerent sane, quominus conquererentur responsa hæc æquitati, & Criticis præceptis non respondere. Cur autem hi, qui tanta præstant nominis dignitate, ad illa tam sæpe confugiunt?

In Animadver. Critic. & alibi ubi supra.

Quem fugit, subjungunt Critici, Antiquos pluribus captos fuisse, atque in errores multos incidisse. Quod præ manibus est Factum, non leve sufficit argumentum. S. Clemens Alexandrinus parum sollicitus erat, ut Libri quos Æthnicis opponebat, veri aut falsi essent, modo sententiæ suæ responderent. Quæ modica accuratio satis apparet eo ipso in loco, quo de Sibyllis disputat, affert nanque in medium Librum supposititium. Cui dubium esse poterit, subdunt, quin S. Justinus nimis ad credendum factus esset? Celebres cellulæ in quibus sentiebat, septuaginta duos Interpretes Græcam Bibliorum Versionem ex archetypo Hebraico confecisse; Idolum *Semonis Sangi*, Dei Sabinorum, quod non distinguit a Symulacro Simonis Magi, ratum facere possunt, quam esset a natura comparatus ad hauriendas calumnias istas. Denique nemo potest ignorare, Antiquos alios, qui Oracula Sibyllarum tutati sunt, non raro offendisse, & erroribus multis affectos fuisse.

Bibl. Crit. T. 2. c. 34. Gall.

Verum si de Sibyllis admittendum non sit Patrum testimonium, ad quem deducenda res erit, ut dirimatur? Cum etenim nemo sit inter veteres Scriptores, qui diligentia aliquando non defecerit, & lapsus non semel fuerit, nonne erit necessum ad Scripturas Sanctas confugere. At in illis ne verbum quidem de Vatibus Gentilium. Ex judicio itaque Criticorum nostrorum dijudicandum erit Factum viginti ferme sæculorum ætatem ferens. Porro si Patres eidem Facto pene contemporanei hallucinati sunt, & nulla ipsorum dictis adhibenda fides est, quo fundamento contendunt Critici, nos illis adhæsuros. Ipsæ suæ leges hoc ab illis removent privilegium. Si nanque per eos standum non est verbis Patrum, quod nimirum vel accurationis vel monumentorum bonorum vitio in-

Responsum ad ea, quæ ex Patribus objiciuntur.

errorem inducti sint, anne se potuerunt jactare Viri isti Litterati, nunquam peccasse vel temere præcipitanter, vel mille aliis modis? adeoque vi consecutionis suæ multo minus antiquis merentur, nos eorum sententiæ super hoc Facto subscribere.

Quamquam verum esset, S. Clementem Alexandrinum, S. Justinum, aliosque Priscos, qui de Sibyllarum Oraculis meminerunt, de re aliqua peculiari in errore versatos fuisse; nunquid licet, ut isti faciunt, inde colligere, eos in hac quoque offendisse? Si Logica principia hanc respuunt argumentationem, per accuratæ & rectæ Critices monita ab universa Republica Litteraria perpetuo exulare deberet. Denique fidem omnem excedit, Doctor quidam Sorbonicus inquit *, Viros adeo præstantes, deque Religionis defensione mirifice sollicitos, falsitatem sensibus tam illustrem in Ethnicos intorsisse. At id argumentorum genus, respondet Autor Bibliothecæ Criticæ, quæ vocant *ex absurdo*, nihil evincunt, ubi clara adversæ parti testimonia præsto sint, uti sunt, ait, in re præsenti. Atque id profecto in quæstione est, nonne argumenta suppetant satis firma ad Patrum testimonium rejiciendum, eosque coarguendos, quod mala fide egerint, cum Idololatras oppugnarunt. Audi, quam afferat hic Autor rationem de Facto, quod statuit tam audacter: *Bossuetus Episcopus Meldensis prudenter animadvertit, Sanctos Patres non omnia vidisse.* Quis ignorat, Sanctos Patres cuncta neque vidisse, neque cognovisse? Sed eccur inde consequitur, illos super Sibyllarum capite captos fuisse? quare colligitur, Doctores Sanctos fallacias & mendacium, quibus Paganismus everterent, adhibuisse?

Ubi supra.

Blondellus sæpe erravit.

Plus tamen obsequii & moris geramus Viris istis, quam gerant ipsi Patribus Ecclesiæ; illisque ultro concedamus, Veteres, quippe lapsos in aliis rebus, neque in hac mereri fidem. Ex hoc autem opus erit, ut fateantur, erudito Blondello, ab ipsis habito instar Patris opinionis suæ de Oraculis Sibyllarum, nullam esse de hoc Facto autoritatem tribuendam. Præter nanque innumeros gravissimosque, in quos inductus errores est ob minorem diligentiam, eruditionem, atque adeo malam fidem; labitur etiam summopere de re Chronologica in Tractatu di Sibyllis, uti fatetur Autor Bibliothecæ Criticæ.

Ubi supra.

Quod si quis velit Chronologicis Protestantium istorum vitiis excusationem prætexere, ut vitia sint quoad Factum, de quo agimus, minoris notæ; non laborabo: sed conveniat identidem necesse erit, menda, quæ Priscis affinguntur de rebus, ab hac penitus remotis, non posse ipso-

* *Quis sibi persuadeat*, verba sunt Boilæi, *falsitatem a tantis viris, & in rem Christianam vigilantibus, Gentilibus objectam fuisse, in oculos omnium hominum sensim incurrentem?* Colloq. Crit. Boil.

rum

rum testimonium imminuere; quandoquidem pleraque ab ipsis allata momenta, ut ostendant Oracula Sibyllarum a Deceptore minime conficta fuisse, firmissima revera videntur.

Tametsi etenim non negarem, quemlibet singillatim Ecclesiæ Patrem sæpius hallucinatum fuisse, Libros Apocryphos laudasse, exigua aliquando fuisse diligentia; efficitur ne hinc universos Sanctos Doctores de Carminibus Sibyllinis in fraudem decidisse? Integrum erit affirmare, Autores omnes quatuordecim circiter sæculorum intervallo super hac re captos errore fuisse? Ac si Scriptorum singularium hallucinationes satis communes sunt, cogerent nos eruditi Critici nostri vel Factum unum indicare, de quo Autores omnes Ecclesiastici longo adeo temporis spatio a veritate deflexerint, quin alii surrexissent adversus ipsos. „ Licet maximopere habenda sit autoritas Patrum in iis, de quibus conveniunt omnes, nihili tamen facienda est, ubi de factis Criticis unice quæstio sit. Ita argumentatur Autor Bibliothecæ Criticæ. Verum vi principii hujus autoritas Patrum maximi ponderis est super Capite de Sybillis, cum de illo idem sentiant universi, & purum putum sit Critices Factum. 2. Hoc principium funditus evellit Historiam Ecclesiæ, cujus eventa pleraque non ad fidem, neque ad mores, sed ad Criticen spectant. Si nanque Patrum autoritas non multum valet, quoties idem sentiunt omnes, agiturque tantum de Criticis quæstionibus, quid certi nobis supererit in Historia, quæ in Veterum testimonio sedem habet, cum non omnia Facta cunctorum Patrum, sed vel unius vel paucorum verbis fulta sint? 3. Hoc loci admiranda est Autoris hujus in argumentando subtilitas: *Non magnopere habenda est Patrum autoritas, ubi de Factis Criticis unice quæstio est.* Si testimonium Veterum, ut nullus Litteratorum repugnat, primum est & solidissimum Critices fundamentum; sique autoritas Patrum, quoties etiam in idem omnes conspirant, non magnopere habenda est, *ubi de Factis tantum Criticis sermo est*, quo nam principio Criticen statuemus? Fundamento itaque quocumque carebit; adeoque funditus ruet Critice, statim ac non audiemus Priscos Scriptores, quoties etiam invicem non dissentiunt.

Fallax Criticorum argumentatio.

Tom. 1. c. 31.

Quo autem sententiam suam confirmet, subjungit: „ Ab antiquis omnibus Patribus, Septuaginta Bibliorum in Græcam Linguam Interpretes „ habiti sunt veluti totidem Prophetæ afflati divino Numine: Interpretum tamen istorum afflatum, necnon ipsorum cellulas in nihilum redegit S. Hieronymus Critices peritus.

Qua de re animadvertas 1. Sophisma Criticorum nostrorum, qui inferunt, Patres deceptos fuisse de præsenti Facto, quoniam de aliis decepti sunt: ac si quis diceret: Patres hallucinati sunt de cellulis septuaginta Interpre-

pretum: igitur de Sibyllis quoque eos opinio fefellit. 2. Autor hic affert in exemplum deceptionis Patrum Factum non modo non falsum, verum rationi maxime consentaneum, a peritissimis Criticis propugnatum, quodque opinione contraria probabilius passim existimatur. 3. Differunt maxime inter se Facta ista, & quamquam Factum Cellularum falsum esset, non fit inde, aliud quoque de Sibyllis falsum esse; propugnatur etenim a Veteribus omnibus, ceterisque ad Saeculum usque XIV. Scriptoribus. Propterea unanimis est de istis sensus; contra vero Factum, quod attinet ad cellulas, atque afflatum septuaginta Interpretum, impugnant Divus Hieronymus, aliique ejus sententiae sectatores.

In Bibl. Crit. ubi supra.

Denique ajunt Litterati nostri, quemadmodum non postulamus ab aliis, ut deferant opinioni nostrae de Facto Sibyllarum, haud secus aequum non est, alios velle nos cogere, ut inconsulto, quae tradunt Patres de re hac, sequamur. Sed rationem dicimus esse consulendam. Nonne autem ratio ipsa poscit, ut Patrum citius, quam aevi nostri Criticorum sententiae deferamus? Æquum ne est credere, magnos omnes Viros istos caecos fuisse, & exigua fide vel nimia credulitate peccasse; neminemque praeter Criticos nostros accuratione atque aequitate praestitisse? Cui porro fidem nostram adjungemus, nisi adjungamus Scriptoribus praeclarissimis, & pene ejusdem cum illis aetatis, qui Oracula ista propugnarunt coram Æthnicis Imperatoribus, & totius Gentilitatis eruditissimis, quos ad respondendum argumentis suis, seque calumniae redarguendos provocabant? Postremo docet ne ratio, ut ratum habeamus, errore captam fuisse super hac re Christianitatem omnem, donec prodierunt docti homines isti, qui mendacem Carminum Sibyllinorum confictorem veluti egesta humo effoderent, de quo tamen indicare nequeunt nomen, vel regionem, vel tempus, quo vixerit, neque ullam de eo praeter levissimas conjecturas notitiam habent? Fortasse paullo latius quam par erat hac de re disputavi; at cum incunctanter eadem objecta Critici nostri refricent, quae ad extenuandam Antiquorum autoritatem a locis istis communibus depromunt, necessum erat exiguam ipsorum soliditatem palam facere. Quod nos solvet ab hisce rebus imposterum inculcandis, nisi si Criticorum eorundem importunitate ad id impellamur.

Magis deferendum est Patribus, quam Criticis.

§. II.

Argumenta, quibus probant suppositilia esse Oracula Sibyllina.

EX quo Blondellus celebris Calvinista adversus Oracula Sibyllarum classicum cecinit, ejus opinio quamplurimis, Catholicorum etiam, pro-

probata fuit. Illius argumenta tam conclusa rem efficere visa sunt, ut qui adhæserant ipsi, eadem adoptare non dubitarunt. Quæ cum multa sint, satis erit nobis secundum propositum nostrum iis occurrere, quæ solidiora videntur: aliis nanque, quæ vel e locis communibus ducta sunt, vel conjecturis gratis allatis innixa, immorari non vacat; eoque magis, quo Scriptores peritissimi objecta hæc omnia firmiter diluerunt.

Primum argumentum in Sibyllarum Oracula.

Ajunt itaque primo loco, Oracula Sibyllarum diligenter a Romanis custodita fuisse. Tarquinius priscus, qui tres Sibyllæ Amaltheæ sive Cumanæ Libros ab incendio liberavit, eos tradidit in custodiam Viris duobus, quos *Duumviros* appellarunt. Ducentos vero & tresdecim post annos auctus fuit numerus ad decimum usque, iique *Decemviri* vocati sunt. Sylla his quinque alios addidit, quo factum est, ut deinceps *Quindecimviri* nuncuparentur. Fieri itaque non potuit, Christianos Carmina Sibyllarum evolvisse, quæ studiose adeo servabantur: ex quo fit ea, quæ Patres citarunt, Deceptoris cujusdam opus fuisse.

Responsum.

Id tamen enervatur, si dixerimus, Vatum istarum carmina hactenus abscondita non fuisse, ut ea Cicero, Virgilius, Ovidius, Svetonius, Plutarcus, Solinus, Pausanias, aliique multi non viderint. Quapropter tanti negotii Christianis non fuit, ea legere sive ope Sacerdotum, sive Custodum, qui tempore ipsius Tarquinii exempla illorum amicis suis describebant. Perhibent etenim Valerius Maximus & Dionysius Halicarnasseus, Marcum Attilium Parricidarum morte sublatum fuisse, quod nimirum Petronio Arbitro Librorum istorum exemplar dedisset. Insutus siquidem in culeum jussu Tarquinii, in mare demersus est.

Valer. Max. l. 1. c. 1. Dion. Halic. l. 4.

Insuper Varro, qui Christum Dominum ætate præcessit, & Lactantius testantur, Carmina Sibyllæ Erythreæ *, aliaque in manibus omnium versari solita; atque illa tantum Cumanæ ** *Quindecim Viris* in custodiam tradita; quod crederent Romani, Reipublicæ suæ universæ fatum in illis contineri. Porro inter Sibyllas omnes nulla est, quæ de Domino nostro apertius loquatur Sibylla Erythræa.

Carmina quoque ipsa Cumanæ Sibyllæ omnibus non occulebantur; quoniam Cicero & Virgilius quædam ipsius Oracula recitarunt. Mirum itaque non est, Christianos hæc volumina percurrisse. Illud certe extra controversiam est, Constantinum Imperatorem, utpote Imperii atque Urbis Principem, ea legere potuisse. Immo species est, hunc collationem

* Nullum fere Patrum reperias ante Constantini tempora, qui alia in medium adduxerit Carmina præter illa Sibyllæ Erythreæ, non autem Cumanæ.

** *Harum omnium Sibyllarum carmina & feruntur & habentur præterquam Cumana, cujus Libri a Romanis occuluntur, nec eos ab ullo nisi a quindecim viris inspici fas est.* Lactant. de falsa Relig. c. 6.

ha-

habuisse illorum quæ per orbem universum propagata erant, cum germanis, ut cognosceret certo, num quis Religionem fefellisset. * Propterea est, illum tam perspicue edicere, eos capi & mendacii reos esse, qui Carmina ista a Sibylla putant aliena esse.

Alterum argumentum.

Secundo loco monent, Carmina Sibyllina igne absumta fuisse in Capitolii conflagratione, quæ contigit Olympiade centesima quinquagesima tertia, anno urbis conditæ 671.

Infirmatur.

Non sum nescius, Syllæ temporibus Capitolium universum conflagrasse, atque ipsa Sibyllæ carmina in incendio illo periisse. Verum hæc erant unius Sibyllæ Cumanæ; neque penitus intereiderunt, quod scilicet exemplaria multa superessent. Insuper Augustus Legatos in Asiam, Africam, Italiam, & præsertim Erythræam misit, ut colligerent quæcumque carmina Sybillarum reperire possent; qui profecto mille illorum ad eum detulerunt, atque illa Imperator in base Templi Apollinis Palatini conclusit. Quibus addit Tacitus, Augustum ideo consilium cœpisse accurate perquirendi Carmina Sibyllina, quod videlicet Romæ fabulæ multæ nomine Sibyllarum disseminarentur. Hæc autem conquisita & undique collecta, tot fuerunt, ut ad duo millia ascenderent; quibus expensis accurate, ab hoc Principe in ignem projecta sunt, quæ spuria erant, & genuina servata. Ita refert Svetonius in Vita Augusti **.

(Dion. Halic. l. 4. — Tacitus l. 6. Annal. — Lact. l. 1. de falsa Relig. c. 8.)

Incendium Capitolii.

Præterquamquod ejusdem Scriptoris verbis ostendere possumus, Sibyllarum Libros in Capitolii incendio non arsisse: Animadvertit enim, Augustum, cum Vatum istarum Gentilium Carmina e Capitolio ad Apollinis Palatini templum transtulisset, ea a Pontificibus excribi jussisse, quod scilicet vetustate pene deleta essent: *Jussu Augusti transcripti a Pontificibus, quia caracteres exolescebant;* eaque in duobus aureis armariis clausa sub Templi base collocasse: quod perspicue argumento est, Carmina ista neque cremata, neque post Jesu Christi mortem compacta fuisse.

Quod est autem alterius incendii Templi Apollinis, non diffiteor, Versus Sibyllarum discrimen subiisse in igne pereundi; sed constat, non periisse, quippe præsenti auxilio sublata sunt. Id affirmant Flavius Vopiscus in Aureliano, & Ammianus Marcellinus. Incendium, inquit iste, excitatum est in Templo Apollinis Palatini: *Ubi nisi multiplex juvisset auxilium, etiam Cumana Carmina consumserat magnitudo flammarum.* Ea-

(Ammia. l. 23.)

* *Illi propterea mendacii perspicue convincuntur, qui ista carmina non olim a Sibylla condita esse prædicant.* Orat. ad S. Cœtum apud Euseb. c. 19.

** *Quidquid fatidicorum Librorum græci latinique sermonis, nullis vel parum idoneis authoritatibus vulgo ferebantur, supra duo millia contracta undique cremavit, ac solos retinuit Sibyllinos. Hos quoque delectu habito.* Svetonius in Augusto.

pro-

propter Sibyllina Carmina in Templo Apollinis servabantur adhuc tempore Juliani Apostatæ. Convenit inter Scriptores extitisse Libros istos ad annum nostræ salutis 399. quo illas combussit Stilico, ut observat Rutilius Claudius Numatianus. *Lib. 2. Itiner.*

Argumentum tertium omnium firmissimum est. Quis credat, inquiunt, Libros illos, quos custodiebant Romani, ut cunctis superstitionibus suis autoritatem afferrent, quosque Religionis suæ fulcimentum existimabant, comprehendisse Prophetias de Jesu Cristo clariores iis, quas unquam Judæorum Prophetæ enunciaverint? **Tertium argumentum.**

Quanquam Oracula Sibyllarum quadam ratione Judaicis prædictionibus clariora essent, Ethnici nihilominus tam apertam de Deo cognitionem, quam Judæi, minime habebant. 1. Quia cum Sibyllarum Oraculis falsa innumera intermixta essent, ea non consulebant, nisi ut inde sacrilegas ceremonias addiscerent. 2. Gentiles cæci erant, proindeque etsi apertissima essent carmina illa, non tamen intelligentiam eorum assequebantur. 3. Lex non data est Gentilibus, sed Judæis, atque ad eosdem Prophetæ missi sunt. 4. Prophetiæ Judæorum Sibyllarum vaticinationibus certiores erant; quantumvis hæ claræ essent, & evidentes. 5. Præsumere possumus, Sibyllas non intellexisse mysteria in carminibus suis comprehensa, quemadmodum Caiphas vaticinatus est, nesciens quid diceret, & Propheta Daniel fassus est, sibi id non semel accidisse. 6. Ea, quæ Sibyllæ nunciabant non poterant ab Æthnicis percipi. *Non dubito*, inquit Lactantius, *quin illa Carmina prioribus temporibus pro deliramentis habita sint, cum ea nemo intelligeret: denuntiabant enim monstruosa quædam miracula, quorum nec ratio, nec autor, nec tempus designabantur.* **Elevatur.** *Lact. l. 4. de vera Sap. c. 15.*

Quamvis autem Pagani Sibyllarum Oracula non intelligerent, non tamen, ait Divus Augustinus, sæculis insequentibus inutilia fuerunt, cum testimonium essent Providentiæ Divinæ, atque ad Idololatras ipsos evincendos opportunitatem haberent. *S. August. contra Faustum l. 13. c. 15.*

Afferunt quarto loco, non videri, Deum afflasse Vates atque Antistitas Numinum mendacium, quæ homines fallebant, ut ipsis Dæmonum cultum divinosque honores tribuendos persuaderent, a quibus invadebantur? Cui verum erit, Deum hujusmodi Ministros adhibuisse, ut Mysteria sua hominibus nunciaret? **Quartum argumentum.**

At enim quem præterit, Deum cum bonis tum malis donum Prophetiæ posse concedere? Lumen hoc est, quod mentem afficit & illustrat, nulla ratione habita Gratiæ hominem Sanctum facientis, atque amoris divini voluntatem perficientis. Prophetia nanque, cum e recta sui notione, munus non sit ad Prophetæ Sanctitatem, sed ad Ecclesiæ utilitatem collatum, sicuti ceteræ gratiæ gratis datæ, de quibus sermonem ha- **De medio tollitur.**

bet Divus Paulus; mirum non est, Deum impiis etiam lucem propheticam immisisse. Homo etenim, ut adnotavit D. Thomas sapientissime, Propheta esse potest, nec tamen bonus; *& ideo prophetia potest esse sine bonitate morum*. Si reprobi per Matthæum dicturi sunt in extremo Judicii die: *Domine nonne prophetavimus in nomine tuo?* Si Balaamus Idololatra, Dæmonumque Propheta clectum populum benedixit, atque ortum filii ejus celebri hac Prophetia prædixit: *Orietur stella ex Jacob, & consurget virga de Israel*. Si demum Caiphas, aliique mali homines a Deo vaticinandi gratia cumulati sunt, quare præstantiam hanc Sibyllis denegabimus, quam ipsis cuncti Ecclesiæ Patres tribuerunt? Quod in caussa fuit, ut diceret D. Thomas; *etiam Sibyllas multa vera prædixisse de Christo*.

2. 2. quæst. 117. art. 2.

Matth. c. 7.

Numer. c. 24. Joann. 11. 51.

Ecce illa, ut mihi videor, quæ vero magis affinia objiciuntur adversus Oracula Sibyllarum, quæ Patres laudaverunt in scriptis suis. Porro non me latet, multa alia in medium afferri, ut compertum fiat, octo Libros, qui reperiuntur in Bibliotheca Patrum, quique Sibyllarum vocabulo notati sunt, supposititios esse, atque anacronismis plenos, quod nemo inficias ibit. Neque vero mea fuit id tueri, sed tantummodo verisimilimum esse, Gentilium Vatum istarum Carmina Religioni faventia, atque a Patribus memorata, non fuisse a Christianis primis conficta. His omnibus subtexam ante articuli finem, Dupinum non fugisse ullam rationem tutam magis & conclusam, ut ostenderet, Epistolas, quæ Ignatii titulo extant, legitimas esse Sancti hujus Martyris lucubrationes. Atqui probavi ego quidem in anteactis, posse nos efficere, earundem legum pro Carminibus Sibyllinis vi, quæ latæ sunt pro Epistolis Ignatii a Critico isto celeberrimo, Oracula Ethnicarum Vatum istarum nihil esse minus legitima, quam sint Epistolæ Ignatianæ. Si tamen non de octo Libris, ut nunc extant, Sibyllinis, sed de fragmentis illis, quæ Patres recitarunt, sermo sit.

Dupinus in Bibliot. Aut. Eccl. 3. prior. sacul. Gall.

In animadv. in Regul. & usum Critic. Dissert. 6. art. 2. §. 1.

ARTICULUS VII.

Ad trutinam revocantur variæ Criticorum sententiæ de Oraculis Sibyllis adjudicatis, & de tempore, quo conficta esse dicuntur.

EQuidem non viderer mihi operæ pretium fecisse, ubi authenticam Carminum Sibyllinorum veritatem Veterum Ecclesiæ Patrum testimoniis, atque accuratissimæ Critices conjecturis roboravi, atque adversus

versus objecta in piam hanc Traditionem multa sarta & tecta defendi: nisi diligentiam omnem eo conferrem, ut omnibus notum fieret, diversas Criticorum hac de re sententias haud solvendis difficultatibus implicari. Quo autem melius de his judicium ferre possimus, sententias omnes ad tres redigam.

§. I.

SENTENTIA PRIMA:

Carmina Sibyllarum supposita sunt ad annum 138. *post Christi nativitatem.*

Carmina hæc non sunt excogitata anno circiter 138.

CUm Divus Justinus, Athenagoras, aliique secundi & tertii sæculi Patres Sibyllarum Oracula produxerint in Operibus suis, Critici nostri nullum aptius tempus invenerunt, cui Carminum Sibyllinorum epocham affingerent, quam initium sæculi secundi, atque antequam Sanctus Justinus perspicue adeo de re hac mentem suam aperiret.

Dupinus in nova Bibl. Tom. 1. de Libris Sibyll.

„ Ratum omnibus & constans esse debet, inquit Dupinus, Libros Sibyllarum confutos esse secundo sæculo labente. Certo autem designare „ non possumus, quo revera tempore, & a quo. Id unum conjici potest „ magis probabile, eos prodire cæpisse sub finem Imperii Antonini Pii. Celeberrimus Blondellus, a quo sumsisse videtur Dupinus sententiam suam, ait, sartorem hunc Carminum Sibyllinorum rapsodiam suam confecisse inter annum 138. & 142. sive 151., auguraturque conjectura, fuisse hunc Montanum Principem Montanistarum.

Falsa est epocha Dupini.

Tull. l. 2. de Divinatione c. 110. 111. 112.

Quæ tamen epocha per sese ruit, si attendamus, 1. Ciceronem annis septuaginta plus ante Christi ortum florentem, tria vel quatuor maximopere animadvertenda de Carminibus Sibyllinis narrare. Ait primo, extitisse versus Sibyllæ affirmantes, suscipiendum quemdam Regem esse, *si salvi esse vellemus*. Alterum versus istos Acrosticos esse, uti sunt versus Sibillæ Erithreæ a Patribus memorati, & primis illorum litteris sententiam Carminis illius pretexi. Dionysius quoque Halicarnasseus, qui paullo post Ciceronem Augusto imperante vixit, animadvertit, Acrosticorum istorum signo Sibillarum Carmina dignosci consuevisse. Tertium est, per Ciceronem *Carmina hæc valere ad deponendas Religiones*; ex quo concludebat, habenda esse condita & seposita, agendumque cum Pontificibus, ne proferrentur. Porro citra dubium est, Carmina hæc Acrostica Sibyllæ Erithreæ fuisse, quæ testatur Constantinus

Cicero Carmina ista cognovit.

se legisse, a Cicerone latine reddita. Non diffiteor interea, Oratori huic dubium videri, num versus isti in Libris Sibyllarum reperirentur: *Hoc si est in Libris*. Verumtamen quamquam per id temporis excogitati fuissent versus illi, sequitur certe perspicue, commentum Christiani hominis non esse post adventum Jesu Christi. Ceterum quoniam Cicero adversus Oracula ista non insurgit, sed concludit tantum esse occultanda, apertum est, illum hæc germana existimare; adeoque Sybillæ de Filio Dei, antequam nasceretur, locutæ sunt,

2. Constantinus Magnus, Lactantius, & S. Augustinus Carmina Virgiliana * in authenticum Religionis nostræ testimonium protulerunt. Verum quidem est, autorem istum politica quadam assentatione hanc Sibyllæ vaticinationem referre ad Saloninum, filium Asinii Pollionis, recens ad Consulatum evecti. Sed cœcus esto qui non videat, verba illa nihil ad ipsum spectare. Quid? Puer ne hic cœlo demissus est. Aureum ne sæculum duxit? &c. Constat itaque per sese ea, quæ scripsit Virgilius, apprime ad Filium Dei convenire, qui natus est ætate illa, neque in alium quemquam apte cadere posse. Qui nanque infans hic est, qui de cœlo descendit, nisi Salvator? Quænam mundi instauratio, nisi tempus gratiæ. Quodnam hoc aureum ævum & populus sanctus, nisi Regnum Jesu Christi, & Christianismus. De quo etiam homine vel Angelo dici poterit, eum nostrorum criminum vestigia, orbemque ipsum formidine atque infelicitate perpetua soluturum?

Carmina ista Salonino tribui nequeunt.

3. Autor Responsi ad questiones Orthodoxorum centum quadraginta sex, quæ nomen D. Justini ** in fronte gerunt, ait conceptis verbis, S. Clementem in Epistola ad Corinthios, cujus finis nunc desideratur, Sibyllam afferre, ut probaret, homines impios post judicium extremum igne cruciandos.

In resp. ad quæst. 74.

Novimus etiam, Hermam S. Pauli discipulum de Sibylla loqui, tanquam de Vate, quæ multa dixerat pro Christiana Religione. Quod firmo argumento est, persuasum habuisse Christianos a sæculo primo, extare tunc Oracula Sibyllarum, in quibus de nostris Mysteriis mentio facta erat. Quid quod oportebat sane, Carmina Sibyllarum a primo Eccle-

Past lib. 1, visione. 2.

* *Ultima Cumæi venit jam carminis ætas;*
Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo.
Jam redit & Virgo, redeunt & Saturnia regna;
Jam nova progenies cœlo demittitur alto. Virg. Egl. 4.

** Cavius in hunc modum de Opere isto pronunciat: *Istud enim Justini opus fuisse genuinum, accuratum Photii judicium, acumen, atque doctrina nos dubitare non sinunt.* Cav. Hist. Litt. Sæc. 2. Doduvellus affirmat Justinum hunc Siculum fuisse, & quinto sæculo exeunte vixisse. Verum quisquis ille fuerit Justinus hic, autor fuit *magni judicii, variæ eruditionis, & elegantis ingenii.* Cavius.

Sia

fiæ sæculo nota fuisse; quandoquidem Josephus de Turri Babelica & Linguarum confusione differens, testimonium affert a Sibylla deprømptum, ut ea, quæ de illis habent Litteræ sanctæ, confirmet. Revera autem Judæus hic ea refert, quæ apud Theophilum Antiochenum reperiuntur. Quod cum probe animadvertisset Dupinus, verba nimirum Josephi & Hermæ sententiam suam convellere, sibi visus est, satis esse, quo se ex his laqueis expediret, si dixisset, ut dicit in quadam notatione sua de Sibyllis: „ Josephum atque Hermam di Sibylla mentionem facere, sed generatim, „ additque: „ Fieri potuit, tunc quoque extitisse quosdam „ versus nomine Sibyllarum; siquidem Josephus unum illorum de Turri „ Babelis in medium protulit. „ Atqui licet generaliter tantum Sibyllam citaverint Autores isti, inde tamen plane consequeretur, Oracula Sibyllarum ad nostræ Religionis mysteria spectantia, primo ipso sæculo perspecta fuisse: sique tunc extabant per Dupinum carmina Sibyllæ, qui altero Sæculo ea componere potuit homo Christianus, & in lucem edi cœperunt sub exitum solummodo Imperii Antonini Pii?

Josephus l. 1. antiq. c. 5.

Theop. Antioch. l. 2 ad Autolic.

4. Si tenenda essent principia Dupini, dubium nemini esse posset, quin Oracula Sybillarum a Patribus citata, cognita fuissent ante Imperium Antonini Pii. Hic nanque Doctor tradit, ea laudasse S. Justinum in Apologia, quam obtulit huic Imperatori, duobusque Cæsaribus, ab illo in filios adoptatis; Athenagoram etiam eorundem meminisse in Apologia ad M. Aurelium oblata; eodem Imperatore regnante iis usum fuisse Theophilum Antiochenum, quem imitati sunt Tertullianus, Clemens Alexandrinus, aliique plures. Post quam Dupini confessionem, non multi negotii est, ostendere versus hosce in controversia positos, multo antiquiores esse, quam ipse velit? palam enim edicit S. Justinus, ætate sua Sibyllinos Libros per totum Orbem dispersos fuisse: *Cujus Libri in universo extant Orbe*, & vulgatissimos fuisse, quippe vetustissimi Autoris opus. Qui vero in animum inducat, S. Justinum coram Imperatore & frequente Senatu asseruisse Oracula ista vetustissima & vulgatissima, si paullo ante deprompta fuissent ex officina Deceptoris illius, cui tribuuntur? Necessum itaque erat, Romanis, quos Vatum suarum testimonio redarguere conabatur iste Pater, explorata fuisse oracula ista: alioquin obstruere ipsi os potuissent, & respondere, ipsum Opera sibi ignota, & novissime confecta in medium adducere.

§. II

§. II.

SENTENTIA ALTERA.

Oraculorum Sibyllinorum suppositio primo sæculo contigit:

Petitdidierus in Animad. Tomo 1. parag. 4. pag. 106.

NON discrepat a Dupino Petitdidierus, opus esse scilicet Deceptoris Christiani Carmina Vatum Ethnicarum, a S. Patribus recitata; sed contendit antiquiora longe esse, ac posuerit Doctor iste; atque adeo primo sæculo manasse. Quod si peritus hic Benedictinus tam firmiter sententiam suam statuisset, quam refutavit Dupinianam, haberet quidem unde ipse sibi de suo labore placeret. Sed cum opinio sua nullius Autoris vel prisci vel recentis autoritate fulta sit, eamque arbitrariis tantum ducat conjecturis; haud moleste feret, nos ab ea deficere, ut antiquæ Ecclesiæ Traditioni adhæreamus.

Probationes hujus sententiæ.

Habeto qu probet epocham Librorum Sibyllinorum. „ Libenter dicerem, hæc sunt ejus verba, Christianos immoderato quodam Religionis ardore correptos, prædictiones istas Sibyllis commodasse, ut inter Paganos quoque oracula Religioni secunda deprehenderent. Dicerem, Christianos istos non sane omnia excogitasse, quæ Sibyllarum nomine venditabant, sed quædam addidisse, quæ ipsis commoda videbantur, ut Ethnici facilius Evangelium reciperent. „ Post etiam duos vel tres alios, *dicerem*, subjungit, Imperatoribus visum esse, quo facultatem Christianis adimerent, his vaticinationibus utendi, oportere, ut pœna capitis ipsis caverent, ne vel legerent Sibyllarum Libros, vel penes se retinerent; * resque ita se habuisse, eum S. Justinus primam Apologiam suam obtulit Imperatori Antonino Pio. „ Mihi videor itaque, concludit doctus iste Criticus, sententiam hanc nihil haud æquum complecti, quodque optime non conveniat cum iis, quæ apud antiquos de Libris Sibyllinis reperiuntur. „

Positio fine fundamento.

Opinionem hanc tueri nemo potest.

Quantumvis autem plurimi fiat Petitdidieri eruditio, non crediderim tamen fore multos, qui communem super hac re sententiam deserant, ut novæ huic, quinque tantum aut sex *dicerem* confirmatæ, subscribant. Quoniam igitur alibi sententiæ hujus levitatem demonstro, satis erit hoc loci addidisse, argumenta a nobis allata pro antiqua Ecclesiæ Traditione, ferente Sibyllas Christianæ Religioni testimonium dedisse, non minus adversus hanc facere sententiam, quam adversus Dupini & sectatorum ejus.

In Animad. in Reg Crit. Diss. 7. art. 6.

* S. Justinus ubi loquitur de Lege, quæ interdicebat lectionem Librorum Sibyllinorum, ait tantum: *Decretum est, ut capite luerent, si qui legerent.* Non vero, *si qui Christiani legerent.* Lex igitur hæc communis erat Paganis omnibus, & custodibus solis Carminum istorum fas erat, ea legere.

asser-

assertionem faciant. Opus nanque est, Criticos istos criminari praeclarissimos Ecclesiae Patres, eosque habere tanquam nimis credulos, praejudiciis laborantes, & malae fidei homines; vel utrasque epochas istas de Sibyllinorum Oraculorum figmento deponere. Incommoda profecto sententiae illorum consecutio, & longe admodum periculi magis plena, quam sit, Ethnicorum Vates agnoscere Oraculorum, quae ipsis adjudicantur, auctores.

§. III.

TERTIA SENTENTIA.

Judaei a Bibliis Sanctis decerpserunt Oracula, quae Sibyllis tribuuntur.

VOssius tertiae hujus opinionis autor, fatetur ingenua fide multo ante Christi Jesu adventum extitisse carmina, quae praecipua Christianae Religionis mysteria nunciabant. Non tamen asserit, a Sibyllis confectas esse divinationes istas, sed ad Judaeos pertinere, qui eas e Sacris Litteris depromtas, Sibyllarum nomine divulgarunt quo tempore Pompejus Hierosolymorum potitus est, sexaginta circiter annis ante Incarnationem Filii Dei. Addit quoque, Romanos Carmina haec tanquam germana Sibyllarum Oracula recepisse, eaque quindecimviris in custodiam tradidisse. *Sententia Vossii. Vossius de Sibyllinis Oraculis.*

Cum etenim simul cum Capitolio conflagraverint versus isti, non nulli Judaeorum rudes homines similia quaedam simularunt, & tribus Romanis Legatis, a Senatu Erithraeam missis obtulerunt, veluti antiquissima carmina, & germana Sibyllarum vaticinia: prudentes item Legati isti ab illis deceptoribus circumventi sunt: ad quorum denique normam Christiani quidam alia confinxerunt, quae prioribus saeculis celebrata sunt, atque a S. Patribus adhibita. *Argumenta pro hac opinione.*

Quae certe sententia, ut pote nova, nihil magis firma est, quam caeterae; & quanquam ingeniose excogitata videatur, magis tamen difficultatibus premitur. 1. Qui fieri potuit, ut Judaei a Scripturis Sanctis Oracula pro Christiana Religione desumerent; cum nemo unus dissentiat, Mysteria a Patribus memorata, ac si essent Sibyllarum, ultra quam dici possit, clariora & magis enucleata esse in Carminibus mulierum istarum Gentilium, ac sint in Divinis Bibliis? Haec sane validior probatio est, qua Critici versuum istorum authenticam veritatem exagitent. *Quae faciunt contra illam.*

2. Convenit inter omnes, in illis impia non pauca veritati, atque iis, quae Religionem attingunt, permixta fuisse. Qua de re unde apparet, Judaeos esse potuisse illorum autores, cum Idolorum essent hostes aperti?

3. Quem praeterit, Dionysium Halicarnassensem, Plinium, Aulumgellium, Solinum, aliosque Historicos narrationem exequi annosae illius foeminae, quae

possititia? Testes, subjungunt, hujusmodi non sunt, ut recipiantur; nequeunt etenim simul esse testes & possessores. Denique veritas nunquam præscriptionem habet. Atqui rationes istæ non magni momenti esse videntur.

Interest scire, utrum nec ne extiterint Sibyllæ, quæ de Christo Domino ante adventum ejus locutæ fuerint. Nos ajentem partem sequimur, nimirum, Oracula ista comprehensa fuisse in Libris Vatum Gentilium istarum, qui Romæ custodiebantur. Hæc hæreditas illa est, quam ab Avis nostris accepimus, & sine ulla controversia per XV. sæcula, immo summa tranquillitate possedimus: monumenta nostra sunt testimonia, e Scriptorum cum Ecclesiasticorum tum profanorum voluminibus deprompta: testes habemus Ecclesiæ Patres, atque adeo Ecclesiam ipsam, nec caremus firmis momentis, quæ jus nostrum fulcire possint. Argumentum pro hac possessione.

Nemo in Traditionem hanc directo pugnavit, nisi quidam Pagani paucissimi, qui nec reipsa Oracula denegarunt; sed suspicati tantummodo sunt, ea interpolata fuisse, quin auderent unquam aggredi ad id probandum. Blondellus, Marchius * aliique Critici nonnulli fuerunt ii soli, qui primum hoc Religionis nostræ monumentum Ecclesiæ surripere studuerint. Quibus igitur autoritatem tribuemus? Criticis; an vero Ecclesiæ Patribus?

Cum percuntamur Sapientes de Autore Oraculorum istorum? Respondet hic, Christianum hominem fuisse, alter Judæum; quidam ad Hæreticos Montanistas vel Gnosticos referunt: paucis, fatentur omnes se id non scire; & nondum cognitus alicui fuit improbus hic, qui versuum Sibyllinorum figmento Orbem universum decepit.

Præterquam quod vel carmina ista ab homine Christiano conficta iis assimilabantur, quæ Sacerdotes in Templo Apollinis custodiebant, vel non. Si assimilabantur, eædem igitur vaticinationes de Christo Jesu erant in Sacerdotum ac in Christianorum Codicibus. Quod si diffidebant ab illis, quæ a XV. viris servabantur, & Augusti jussu in Templo Apollinis conclusa erant, nunquid non conferre illa poterant cum iis, quæ vulgabant Christiani, & comperto istorum ab Archetypis discrimine, Christianos calumniæ redarguere? Interim tamen id nunquam præstiterunt, neque in illos Criticorum conjecturas intentarunt, etsi melius his modum scirent, quo Volumina illa ad eam diem servata fuerant. Aliud argumentum.

* Marchius Minister Batavus, & Professor Academiæ Franicheriensis in Frisia, differit de Sibyllis in refutatione Tractatus Crasseti de Oraculis Sibyllinis. At doctus hic Jesuita illum strenuo iterum retudit.

DISSERTATIO III.

De Oraculis Regis Thulis, & Augusti Imperatoris.

EQuidem ea non sum erga pias Traditiones animi anticipatione, ut sine delectu me in illis propugnandis implicare velim. Et quam æquum non est ab eis discedere, quæ ad leges a nobis conditas exactæ sunt; tam rectum non censeo, illas tueri, quæ ipsis eisdem legibus non obtemperant: tametsi priscæ Traditiones istæ Christianæ Religioni profuturæ videantur.

ARTICULUS PRIMUS.

Oraculum Regi Thuli redditum mendax est.

SI Suidæ fides, Thulis erat Rex Ægypti, cujus Imperium ad Oceanum usque intendebatur. Amplissimi autem jactati hujus Regni fines non redolent minus fabulam, quam historia, quæ refert, Regem hunc nomen Thulis dedisse Insulæ cuidam Oceani septentrionalis, sive Maris glacialis, quam modo Islandiam vocant.

Thulis consulit Oraculum. *Rex iste rerum successibus elatus, ad Serapidis Oraculum ivit, factaque re divina, hæc quæsivit: Dic nobis Ignipotens vera, Beate, qui cursum æthereum inclinas. Quis ante meum regnum potuit tantum? Aut quis erit post me? Datum autem ipsi responsum huiusmodi: Primum Deus, deinde Sermo, & Spiritus cum ipsis. Concreta autem sunt omnia, & in unum euntia, cuius potentia est æterna. Velocibus pedibus vade mortalis, incertam transigens vitam. Egressus autem ex templo a suis in Afrorum regione, iugulatus fuit.* Hæc narrat Suidas.

Oraculum hoc, quod perspicue adeo unitatem Dei, & Personarum exprimit Trinitatem, satis commodi afferret Religioni nostræ, si congrua autoritate munitum esset. At Suidas illius narrator tanti non est, ut Facto huic fidem conciliet. Illud nullo alio sponsore intercedente protulit, de quo ne verbum quidem ante X. Sæculum apud alios exciderat, quo ævo ad occasum vergente floruit Scriptor hic Græcus.

Ceterum Historia hæc Anacronismo laborat, a quo funditus everti necesse est. Certo constat, Thulem hunc Ægypti Regem ex Ptolomæis unum

num non fuisse. Porro * Serapis Deitas falsa erat, in Ægyptum a Ptolomæo quodam deducta, qui eam e Ponti Provincia traduxerat, ut conjecturis firmissimis placet non paucis. Illud certe extra omnem dubitationem est, Herodotum de Serapide non meminisse. Ac Tacitus diffuse persequitur quare & quomodo Ptolomæorum quidam e Ponto, ubi solum per id tempus notus erat, Serapidem Deum in Pontum transtulerit.

ARTICULUS II.

Quod ferunt de Oraculo, reddito Augusto de Puero Hebræo, fabulosum est.

NArrant, Augustum Imperatorem jam senescentem, deque succedendo re deligendo sollicitum, Oraculum Delphicum consultum ivisse, quod jampridem non respondebat (Dæmon siquidem poterat optime e Sibyllarum Oraculis & Prophetarum vaticinationibus explorata habere mala, quæ in ipsum ex Jesu Christi adventu impendebant) Consuetis itaque Sacrificiis ab Augusto rite peractis, Oraculum nihil edidit prorsus: illis vero rursus instauratis, hoc ab illo retulit responsum.

Niceph Hist. l. 1. c. 17. Suidas in Hist. verbo Aug. Cedrenus in comp. Hist. Baronius in apparatu num. 25. Alexander Hist. Eccl. sæc. 1. cap. 13.

Me puer Hebræus, Divos Deus ipse gubernans,
Cedere sede jubet, tristemque redire sub Orcum.
Aris ergo dehinc tacitus abscedito nostris.

Responsum Oraculi Delphici.

Hoc autem Oraculum de Puero Hebræo, Augusto redditum nullo modo admittendum est. Non inficior quidem Cedrenum illud ex Eusebio citare, sed hodierna die in ejus Operibus non reperitur.

Patres nullam de Oraculo isto mentionem fecerunt.

Primi Christianæ Fidei propugnatores, Justinus videlicet, Athenagoras, Tertullianus, Theophilus, & Tatianus, silentio ne præteriissent Oraculum Religioni tantopere favens? Parum adeo ejus ardore flagrabant, ut id emolumenti negligerent? Ac illud, quod pro certo ponitur de silentio Oraculi Delphici, aperte falsitatis evincitur ex iis, quæ tradit Plutarcus in Opusculo *De defectu Oraculorum*: quandoquidem testatur, ætate sua Oraculum Delphicum maxima fuisse, quam retro nunquam, in existimatione. Nec non levissimum est silentii hujus argumentum, quod sibi videtur Baronius statuere in loco quodam Ciceronis; ubi etenim ait Orator hic: *Cur isto modo jam Oracula Delphis non eduntur, non modo nostra*

Baronius in Apparatu num. 25.

* Serapis fallax Deus erat, qui ab Ægyptiis colebatur, eique magnificum Templum construxerunt. Templum autem hoc & simulacrum demolita fuere ætate Theodosii Magni anno 389. propter seditionem inter Æthnicos Alexandriæ exortam.

Cicero l. 2. de Divin.

atate, sed jamdiu; non significat, Oraculum hoc haud responsa tulisse; quamvis tanti non fierent, quanti olim; sed monet, illa tunc non fundere consuevisse, secundum etiam Plutarchi verba, nisi *soluta ortione & vilibus verbis.*

Argumentum pro falsitate hujus Oraculi.

Quod si Oraculum Delphicum responsa non dabat nisi soluta oratione, qui factum est, illud Augusto verba fecisse, ut volunt, carminibus Hexametris? Insuper aperte falsum est, Augustum consuluisse unquam Oraculum Delphicum; neque ullum reperies Autorem, qui de re hac mentionem habuerit. Quodque magis animadvertendum est, Augustum exacto itinere, quod susceperat in Græciam annis ante adventum Christi undeviginti, nunquam eo rediit. Neque item veri speciem habet, Augustum jam senem Delphum Roma petiisse, ut nosset successorem suum, cum ad eam dignitatem Tiberium designasset. Denique compertum est, Principem hunc post civilia bella nunquam ex Italia alio migrasse.

Baronius ibidem num. 26.

Ii quoque ipsi, qui Oraculum istud obtrudunt nobis, illud corrumpunt, dum addunt, Augustum Romam reversum erigi jussisse in Capitolio Aram cum hac Epigraphe: *Ara Primogeniti Dei.* Unde hauserat speciem hanc unius Primogeniti Dei, de qua nihil in Oraculo? Quanquam igitur Oraculum hoc, Augusto redditum, non paucos habeat propugnatores; nihilo tamen secius cum Veterum testimonio destituatur, complectaturque multa, quæ discrepant ab Historia, atque a regulis per nos constitutis, ut discrimen sit piarum Traditionum, rumorumque vulgarium, mihi visus sum cum istud, tum aliud Regis Thulis in eventuum falsorum & suppositorum ordinem necessario redigendum fuisse.

ANI-

ANIMADVERSIONES IN REGULAS, ET USUM CRITICES.

LIBER TERTIUS.

De Jesu Christo ab ejus Conceptione ad Baptisma.

DISSERTATIO PRIMA.

De die & mense, in quibus Christus conceptus est, & num Domus, in qua Mysterium hoc impletum fuit, extet nunc Laureti in Italia.

ARTICULUS PRIMUS.

Jesus Christus conceptus est VIII. *Kalendas Aprilis; atque Ecclesia a primis saeculis Festum hoc ea die celebravit.*

Um in animum induxisset Deus, hominem e capti-vitate Demonis liberare, Angelum Gabrielem ad Mariam misit, qui nunciaret, edituram illam in lucem eum, quem omnes homines a saeculis quadraginta praestolabantur. *Ingressus Angelus ad eam dixit: Ave gratia plena, Dominus tecum; benedicta tu inter mulieres. Ecce concipies in utero, & paries Filium, & vocabis nomen ejus Jesum. Hic erit magnus, & Filius Altissimi vocabitur.* Luca 1. Hoc est mysterium, cujus memoriam celebrat Ecclesia titulo Annunciationis quod scilicet Angelus nuncium hoc toti Orbi laetissimum venerit allaturus.

rus. Postquam igitur Traditione firmavero, Deiparam concepisse Filium Dei die quinto & vicessimo Martii, atque Ecclesiam a primis sæculis eandem diem hac celebritate solemnem habuisse, nec non objecta aliqua eadem de re argumenta sustulero, trutina pensitabo, nonne Domus hæc, in qua Mysterium augustissimum confectum fuit, extet adhuc in Italia.

§. I.

Traditio hac Scriptorum Ecclesiasticorum testimonio roboratur.

Sensa Criticorum de tempore, quo conceptus fuit Christus Dominus.

Thomass. de Festis. Tomo 2. l. 2. cap. 11. Gall.

Eruditus Pater Thomassinus tot scriptis, quibus litterariam locupletavit Rempublicam, celeberrimus, existimat, diem & momentum Incarnationis parum certa esse, contenditque ob id unum Doctores illa posuisse VIII. Kal. Aprilis, quod communi steterint opinioni ferenti, conceptionem novem mensibus nativitati antecedere. Porro per ipsum opinio hæc nihil explorati habet, vel extra controversiam positi. „ Profitendum est, inquit Tillemontius, propterea Domini Conceptionem die „ quinto & vicesimo Martii collocari, quod putetur ille in lucem venisse „ VIII. Kal. Januarii, infantesque novem mensium spatio in utero ma„ terno consistere. Cum vero aliquando nonum mensem excedant, & „ plerumque non attingant, non possumus affirmare, diem, quo Chri„ stus conceptus est, nobis certo notum esse. „

Tillem. notat. 1. in Jesum Christum.

Bail. in Vitis SS. 25. Martii de Annunc. Mariæ art. 7.

Bailletus maxime probabilem existimat opinionem istam, & quamvis videatur statim ab ipsa recedere, ad eam tamen revertitur, asseritque, Ecclesiam id in more positum non habuisse, nisi quia vicesimum quintum Decembris diem jam antea pro Festo Natali delegerat. Nihilominus ratum nos esse volumus, Ecclesiam non ob aliud miram Verbi Incarnati Conceptionem nunc venerari vicesimo quinto die Martii, nisi quia Traditio Ecclesiæ constans nos docet, felicissima hac die Gabrielem Archangelum Incarnationem Filii Dei Virgini Deiparæ nunciasse.

Testimonia SS. Patrum.

Opus quidem erat, in hanc opinionem Ecclesiam descendisse, quoniam a III. Sæculo deinceps Sancti Patres hac die Sermones habuerunt, ut tanti beneficii memoriam honore prosequerentur. In rem hanc extant nonnulli Sermones S. Gregorii Episcopi Neocæsareensis; *neque locus est dubitandi ab ipso hac die prolatos fuisse. Primus Sermonum istorum incipit in hunc modum: *Hodie ab Angelicis Choris laudes divinæ celebrantur;*

S. Gregorius Neocæsareensis.

* *Gerardus Vossius Borcholonius, Præpositus Tungrensis, inter Opera S. Gregorii a se collecta, edidit has duas Homilias, græce in Crypta-ferrata repertas, ac collatas cum Vaticanis & Sirletanis exemplaribus.* Hensch. tomo 3. Martii die 25. pag. 534.

& lu-

& lumen Christi adventus Fidelibus illucescit. * In altero refert Pater iste, quæ gesta sunt inter Mariam atque Angelorum Gabrielem, Historiam exequitur Conceptionis Verbi, & summis laudibus Sanctam Virginem afficit. Addit deinde in eodem Sermone, Festa omnia, quæ celebramus, totidem esse Sacrificia, à nobis Deo oblata: *Primum autem omnium Annunciationem Sanctissimæ Dei Genitricis, verbis illis comprehensam: Ave gratia plena*. In promtu habemus Homilias multorum aliorum Patrum, eadem die recitatas, quas consulere licet apud Combefisium. ** *Greg. Thaumat. hom. 1.*

Traditio Ecclesiæ communis ætate D. Augustini sentiebat, Christum conceptum fuisse VIII. Kal. Martii ***. Anastasius Episcopus Nicænus tradit nobis, Jesum Christum *Octavo Kalendas Aprilis conceptum esse*. Cum quo facit Orosius. *Anast. libro quæst q. 92. Orosius l. 7. cap. 2*

Autor Chronici Paschalis, **** qui Sæculo septimo ineunte floruit, animadvertit die 25. Martii in utero Virginis filium Dei conceptum, Ecclesiamque Catholicam hoc Festum ex More Sanctorum Patrum hac eadem die celebrasse.

§. II.

Ecclesia Festum istud a prioribus Sæculis celebravit.

Vetusta hæc Traditio optimum fundamentum nacta est in Græcorum Menæis & Menologiis: Ecclesiæque Russiensium, Ægyptiorum, Syrorum, Coptorum, aliorumque Orientalium in Calendariis suis Festum Conceptionis Jesu Christi ad 25. martii assignarunt. *Menæa & Sinaxarium. colleg. Claromont.*

Idem legere est in Martyrologio pro Ecclesiis Ægypti, Arabice conscri- *Martyrologia.*

* *Hodie Davidicum adimpletum est Oraculum, quod dicit: Lætentur Cæli, & exultet terra, gaudebunt campi, & omnia ligna Sylvæ a conspectu Domini, quoniam venit .... Hodie Gabriel, qui Deo assistit, ad castissimam Virginem venions, illud Ave Gratia plena ipsi annunciat*. S. Greg. Thaumat. hom. 1.

** Homiliæ istæ depromptæ sunt ex Epiphanio Episcopo Constantiensi in Insula Cypri, a S. Joanne Chrysostomo, a S. Cyrillo Alexandrino, S. Acacio Episcopo Melitinensi, S. Basilio Episcopo Seleuciensi, Tito Episcopo Bostrensi, Anastasio Archiepiscopo Antiocheno, Hesichio Presbytero Hierosolimitano, atque ex aliis multis, Combef. in Bibl. concionat.

*** *Sicuti a Majoribus traditum, suscipiens Ecclesia custodit autoritas, octavo Kalendas Aprilis conceptus creditur*. August de Trinit. l. 4. c. 5.

**** *Hac igitur die, 25. Martii, uti Romani numerant, Catholica & Apostolica Ecclesia Dei, accepto more a Patribus, celebrat S. M. V. Annunciationem. Sexto igitur Mense respectu Elisabethæ, 25. Martii, hoc ipso die, Sanctissima & intemerata Virgo Deipara Maria, æternum ejusdem cum Patre & Spiritu Sancto essentia unigenitum Filium, Verbum, Christum verum Deum nostrum in utero secundum humanitatem concepit, & statim in utero ejus incepit secundum Hypostasim unio*. Chronic. Alexandr. Olymp. CIV.

pto,

pto, * quod fervatur Romæ in Collegio Maronitarum. Antiquiffima Ecclefiæ Latinæ Martyrologia 25. Martii diei apponunt Annunciationem. In Hieronymiano, ** quo Gallia utebatur, notata eft *Annunciatio S. Mariæ per Angelum*. Sacramentarium S. Gregorii monet: *Octavo Kalendas Aprilis, Annunciatio Angeli ad Beatam Mariam*; & Præfatio tota de Annunciatione loquitur. Præfto funt quoque Calendaria aliqua temporibus Ludovici Pii Gallico Regno vulgata, quæ Feftum hoc afferunt 25. Martii die. Martyrologia ætatis Caroli Calvi, uti Vandalberti, Adonis, & Ufuardi, quæ omnia in Galliis lucubrata fuere, eadem die ponunt, & prifco Annunciationis nomine defcribunt. Henfchenius item memorat multa alia Martyrologia, in quibus fub eadem die ejufdem Solemnitatis mentio fit.

Inter certiora Monumenta, quæ fuppetant nobis de celebratione hujus fefti diei in Oriente, Canon eft Concilii Trullenfis, Conftantinopoli celebrati anno 672. Quinquagefimus nanque fecundus interdicit, ne conficiat quis perfectam Miffam tempore Quadragefimæ, *Praterquam Sabbato & Dominica, & Sancto Annunciationis die*. Qui Canon pro certo habet, Feftum Annunciationis jam tunc obtinuiffe in Oriente, & quidem multo ante, ut animadvertit Autor Chronici Alexandrini, planeque judicare poffumus ex Patrum Homiliis a nobis adductis, atque ab ipfis in diei illius celebritate pronunciatis. Et quidem veri fpeciem fatis habet, prifca Martyrologia Deiparæ Annunciationem non defignatura fuiffe, nifi Feftum hoc Ecclefiam coluiffet.

S. Leo Epift. 16. alias 4. c. 2.

Illud etiam fuccurrit dicere, Sancti Leonis ætate, folemnem diem iftum fuiffe; quandoquidem Pater hic de Feftorum diftinctione differens, verba facit de Annunciatione S. Mariæ Virginis, de Nativitate Jefu Chrifti, de Epiphania &c. tanquam de Feftis per id temporis celebratis ***. Quo autem liquido conftet, verba hæc interpretanda effe de Fefto peculiari, fatis erit animum attendere ad ea, quæ fubdit Sanctus hic Doctor in Epiftola eadem ad Epifcopos Siciliæ. Si nimirum non habeamus difcrimen actorum a Jefu Chrifto poft ejus Baptifma, eaque promifcue fine diftinctione honoris profequi velimus, tempora omnia Feftis plena fore, quia miris rebus cuncta cumulata fuere.

* *25. Martii, Commemoratio Annunciationis Sanctiffima Domina noftra Dei Genitricis, quando ab æterno fecretum & abfconditum & Angelis incognitum Myfterium divina Filii Dei Incarnationis &c.*

** *Illud Martyrologium S. Hieronymi, cujus modo quatuor apographa nacti fumus; & quod fæpius allegamus: horum antiquiffimum habemus ante annos fere mille antiquo caractere Anglo-Britannico exaratum.* Henfch. Tomo 3. Mart. ad diem 25. pag. 540. & feq.

*** *Unde aliud tempus eft, quo annunciante Angelo B. M fœcundandam fe per Spiritum Sanctum credidit & concepit.*

Sunt

Sunt pariter qui velint, institutionis hujus apparere vestigia quædam in Scriptis, quæ prisci Patres lucubrarunt ab exordio ipso Ecclesiæ, cum sub Ethnicorum Imperatorum tyrannide ingemiscebat; ut hinc pietas Fidelium singularis sine ullo Concilii Decreto religiosum quendam pro Jesu Christi Conceptione cultum sibi efformaverit. Quod liberum deinde pietatis institutum cum sensim ad ceteras gentes manasset, in universam & fidelibus omnibus necessariam consuetudinis observantiam evasit. *Henschen. Tom. 3. Martii ad diem 25. pag. 514.*

§. III.

Quæ in hanc Traditionem objiciantur:

Sanctus Augustinus, ajunt, aliique ante ipsum S. Doctores Incarnationem Jesu Christi non statuerunt VIII. Kal. Aprilis, nisi ex communi opinione, per quam conceptio nativitatem novem mensibus antecedit. *Thomass. de Festis Tomo 2d. 2. c. 12. pag. 290.*

Ego vero sciscitor statim ab erudito P. Thomassino, qui nam sint Patres isti, qui, uti asserit, id propterea fecerint, & quo idem testimonio tueri possit? Illud saltem certum est, Divum Augustinum ea non protulisse, quæ illum dicentem inducit peritus hic Presbyter Oratorii: nimirum Conceptionem Jesu Christi statuendam esse die 25. Martii, quia Nativitas inciderit in diem 25. Decembris. Neque etenim S. Augustinus hanc elicit consecutionem loco a Thomassino citato; * immo ejus verba sensum edunt satis ab eo, quem ipsis Thomassinus accommodavit, diversum. Quid enim intendit aliud Divus Augustinus, nisi ut credamus Jesum Christum conceptum octavo Kalendas Aprilis, quo pariter die mortem oppetiit, natumque secundum Traditionem octavo Calendas Januarii; quia a Conceptionis die ad diem ejus Nativitati tributum fluxerunt 276. dies? Et profecto magis ad rei naturam accedit dicere, Ecclesiam Ortum Jesu Christi constituisse 25. Decembris, quod scilicet conceptus fuerit 25. Martii: idque priscæ traditioni, & Sancti Augustini menti magis respondet.

Bailletus autem, ut Traditioni huic vim detraheret, aliam semitam ingressus est. S. Joannes Chrysostomus, inquit, operam navavit, ut ostenderet tempore jejuniorum mensis Septembris Zachariæ Sacerdoti Angelum adstitisse, quod visum consecuta est S. Joannis Baptistæ Conceptio, ex qua normam sumsit Ecclesia, unde Conceptionem Jesu Christi decerneret VIII. Calendas Aprilis, novemque aliis mensibus exactis Nativitatem. Atqui quanquam S. Joannes Chrysostomus nos instituat, Zachariæ An- *In Vitis SS. 25. Decembris. Hist. de Festo Natalis Domini.*

* *Octavo Kalendas Aprilis conceptus creditur, quo & passus. Natus autem traditur octavo Kalendas Januarii. Ab illo ergo die ad istum usque computati ducenti septuaginta & sex dies reperiuntur*, S. Aug. de Trin. l. 4. c. 5.

gelicum Visum tempore jejuniorum Septembris contigisse, quo robore statuere possunt, Ecclesiam S. Joannis Baptistæ Conceptionem præscripsisse sibi, ex qua Domini nostri Conceptionis & Nativitatis diem designaret? Traditio eitius constans Sanctorum Patrum regula est, per quam Festa indicit diebus illis, in quibus ea solemniter celebrat.

Thomassinus ibidem pag. 298.

2. Non novimus, sequitur P. Thomassinus, Homiliam Sanctorum Patrum Græcorum vel Latinorum ullam, quæ certa sit, in qua legamus celebratam esse hac die 25. Martii Conceptionem Jesu Christi, vel Mariæ Virginis Annunciationem; & quæcumque producitur in medium ad alterutram spectans, accuratam Criticen non sustinet. Sermo ipse, quem præbet Ecclesia legendum in Nocturnis Officii Festi hujus, S. Leonis opus est ad Jesu Christi Nativitatem pertinens.

Dupinus in Bibl. Autorum trium Priorum Sæculorum. Gall.

Non inficior, Dupino supposititias esse Homilias a nobis S. Gregorii Neocæsareensis nomine laudatas, quod videlicet earum non meminerint Veteres, atque Autor de multis Hæresibus loquatur, quæ nondum exortæ fuerant, adhibeatque vocem Θεοτόκος erga Beatam Virginem, eamque immodicis laudibus cumulet. Neque item dissentio, Veterum silentium, quod majorem de hoc sermone injicit dubitationem, uti sensit Alexander,

Alex. Hist. Sæcul. 3. c. 4. art. 5.

suspectæ fidei reddere. Verum idem Pater addit quoque: *Nullum argumentum* (esse), *quod probet, istas Homilias S. Gregorio Thaumaturgo esse abjudicandas*. Critici etiam eruditissimi Leo Allatius, Vossius, Combefisius, Theophilus Rainaudus idem de Homiliis istis judicium tulerunt. Sunt quidem qui illas a Proclo Constantinopolitano conscriptas esse putent; adeoque licet Gregorium Thaumaturgum Autorem non haberent, vetustissimæ tamen essent. Quibus omnibus attexam, mirari nos jure ac merito, Dupinum *immodicas vocare laudes*, quibus Deiparam afficit Pater iste; quandoquidem ab ipso Evangelio depromptæ sunt.

Rainaudus Tomo 12. in Miscell. Philolog. pag 552.

Non probatur, suppositas esse Gregorio Homilias istas.

Simul itaque ac Thomassinus legitimis argumentis ostenderit, spurios esse Sermones aliorum omnium, quos protulimus, Patrum de S. Virginis Annunciatione, parati sumus illorum defensionem deserere. Interea tamen persuasum habemus satis commodam, at nunquam æquis hominibus probabilem viam & rationem esse, qua plurimorum Patrum autoritas amoveatur, fastidiose caussari, omnes illorum, quæ laudantur, tractationes *accuratam Criticen non sustinere*.

Expenditur Sermo S. Leonis.

Ut autem occuramus iis, quæ habet Thomassinus de Sermone S. Leonis, ab Ecclesia adhibito in Officio Festi hujus, animo revocare necesse est, Ecclesiam duo nobis proponere in Festo Conceptionis Jesu Christi, quod celebrat VIII. Kal. Aprilis. Primum est, summam venerationem indicare suam, qua prosequitur felix momentum, in quo Verbum æternum carnem induit: alterum vero honoribus augere Mariam Virginem, quæ ea

die

die ad Matris Dei dignitatem evecta est. Ecclesia itaque selegit pro Lectionibus secundi Nocturni Officii Festi hujus Homiliam S. Leonis de Nativitate, in qua Incarnationis Mysterium egregie explicatum est; Tertii autem Nocturni Lectiones deduxit ex Homilia S. Ambrosii, in qua S. Virginem extollit propter beneficia ipsi eadem die collata, atque illa enarrat, quæ in celebri cum Angelo Gabriele colloquio gesta sunt. Quare etsi nullus alius in promtu esset de Annunciatione Mariæ Virginis Sermo præter hunc Divi Ambrosii, satis esset, ut quisque convinceretur, non deesse aliquem ex primis Ecclesiæ Patribus, qui accuratissimam Criticem sustineat.

Ambr. l. 2. in Lucam.

5. Vetuit Concilium Laodicenum, urget Thomassinus, celebrari Festum aliquod tempore Quadragesimæ, & sanxit, ut Annunciationis memoria in Adventu coleretur. Similiter quoque fit simile veri, si solemnitas hæc omissa erat in *Capitularibus* Regum, in Decretis Episcoporum, atque in recensione Festorum Gallicanorum, propterea fuisse, quod Concilii Laodiceni Canon diligenter observaretur.

Thomass. ubi supra.

Concilium Toletanum, anno 656. coactum, Annunciationis Festum transtulit ad octavum ante Natale Domini diem, quod idem præstabatur in multis aliis Ecclesiis, ut animadvertunt illius Concilii Patres. *In multis nanque Ecclesiis, a nobis & spatio remotis & terris hic mos agnoscitur retineri.* Nunquam, item constat, Ecclesiam Mediolanensem admisisse ullam cujusvis Sancti solemnitatem tempore Quadragesimæ & Paschatis. Sunt etiam qui existiment, aliquandiu Ecclesiam Romanam suscepisse morem istum. Post hæc quænam veri species, inquit Thomassinus, Ecclesiæ persuasum fuisse, Incarnationem Jesu Christi in diem 25. Martii incidisse, cum potestatem fecerit, immo imperaverit, ejus memoriam usurpari tempore Nativitati ejus tam proximo? quod haud dubie passa non fuisset, si certo ipsi constasset, Mysterium hoc concurrisse in diem 25. Martii.

Celebratum est Festum hoc ante Festa Natalitia.

Concil. Tolet. 10. c. 1.

Raderus de Canon. observ prop. 16.

Quamvis aliquæ Hispaniarum, Galliarum, atque Italiæ Ecclesiæ aliquandiu Concilii Laodiceni Canoni paruerint, nunquam tamen in dubitationem venerunt, an Conceptio Jesu Christi impleta fuerit VIII. Kalendas Aprilis, qua die eam signant tot Martyrologia a nobis recitata. Quamvis fateri necesse sit, Ecclesias privatas hac de re mutationi interdum obnoxias fuisse; cum non putarent commode posse Solemnitatis hujus letitiam & Quadragesimæ pœnitentiam tristitiamque componere; neque Incarnationis Festum cum Jesu Christi Resurrectione copulare. Neque enim fieri poterat, ut Annunciatio in præstituto quinto & vicesimo Martii die consistens, non incideret in tempus Quadragesimæ, vel Hebdomadæ Sanctæ, vel Paschatis. Quod in caussa fuit, ut Episcopi nonnulli eam ad Decembris mensem, in quo celebraretur, traducerent.

Mores Ecclesiarum de hoc Festo.

At vero Solemnitas Annunciationis non multo post ad eundem 25. Martii diem revocata est, atque in eo celebrata deinceps, licet sine Octava, si quædam excipias Galliarum loca. Nihilosecius alicubi Festum hoc perseveravit, presertim in Hispania,* ubi ejus memoria fit ante Natale Domini, titulo Expectationis. Appellari alias solet Festum O; quod scilicet toto hujus Octavæ spacio in Vesperis canantur Antiphonæ, quæ exordiuntur a voce O; quæ desiderii & gaudii exclamatio est.

Appellatur Festum O.
Tamayo Salazar. Martyr. Hispania.

Hæc sunt solidiora, quæ contra priscam hanc Traditionem afferuntur momenta, nec adæquare sane possunt testimonia Patrum & Martyrologiorum vetustissimorum affirmantium, Ecclesiam a primis Ævis credidisse, Jesum Christum naturam sibi humanam copulasse VIII. Kal. Aprilis, atque ea die Festum hoc plerumque celebrasse.

ARTICULUS II.

Num Domus, in qua Nazarethi conceptus fuit Jesus Christus, extet nunc Laureti in Italia.

Luca 1. 26. & seq.

CUM tempus advenisset a summo Conditore præfinitum, quo nos in sui gratiam restitueret, misit Deus Angelum Gabrielem in Civitatem Galileæ de Tribu Zabulon, cui nomen Nazareth, ad Virginem Mariam. Porro Urbs hæc 30. ab Hierusalem leucis distat Septentrionem versus, & applicata est colli. Ibidem morabatur Deipara Virgo, cum primum in sinu suo Dei Filium concepit. Interea nostra est in judicium vocare, nonne Sancta hæc Domus translata fuerit in Italiam. Ante omnia tamen opus est paucis enarrare quidquid de augusto hoc Sanctuario prodit Historia ab Incarnatione ad usque annum 1295. quo secundum postremorum sæculorum istorum Traditionem Lauretum translatum est.

§. I.

Historia Translationis in Italiam domus Sanctæ Virginis.

UT rem a fonte ipsa repetamus, fert opinio, Apostolos Domum hanc in Sacellum convertisse, atque in illo Altare ere-

* *Quamvis Annuntiationis Beatæ Mariæ festum suum locum nunc teneat, & octavo Kalendas Aprilis in universa Catholica Ecclesia celebretur; Toletana tamen Ecclesia utramque retinet solemnitatem; alteram mense Martio, ut Romana Ecclesia sanctissimum institutum sequatur: alteram octavo ante Natalem Domini diem.* Breviar. Tolet. Lect. sec. Noct.

xisse.

xisse. * Latet autem, quo rerum statu fuerit Sanctus hic locus, donec ineunte sæculo quarto illum Sancta Helena inter magnificentissimi Templi septa conclusit. *Pervenit Nazareth, & Salutationis Angelicæ domo reperta, peramænum inibi condidit Templum.*

S. Hieroymus Nazarethum concessit, ubi Sacer hic locus adhuc extabat, quo S. Doctore narrante comperimus, ** duas tunc Nazarethi Ecclesias extitisse; alteram eo loco, quo Angelus Mariæ salutem dixit; alteram vero in alio, in quo Jesus Christus educatus fuit. *** Ven. Beda, qui paullo post Divum Hieronymum floruit, harum duarum Ecclesiarum mentionem facit. Guillelmus Tyrius animadvertit, eam quæ extructa fuit in domo, in qua Filium Dei Deipara concepit, VII. adhuc sæculo extitisse.

S. Hieronymus Nazarethum secessit.

l. 1. de bello sacro.

Quid quod sub initium XII. item sæculi oportet stetisse Ecclesiam hanc; quandoquidem Guillelmus Tyrius, cujus Historia in annum 1180. desinit, Tancredum narrat Principem Normannum, qui anno 1100. Galilææ præfectus fuit, post Sacrum Bellum ab Urbano II. Pontifice indictum, Ecclesiam istam magnis muneribus donasse.

Tancredus Ecclesiam istam invisit.

libro 9.

Regum deinde Christianorum tempore post subactam bello Terram Sanctam, Ecclesia Nazarethica in Archiepiscopatus titulum erecta est. **** Visuntur adhuc Ædes Episcopi, & claustra Canonicorum circum rudera magnæ Ecclesiæ, sed penitus diruta, & ad quasdam tantum parietinas reducta.

Jacobus Vitrius Cardinalis & Patriarcha Hierosolymitanus in descriptione Terræ Sanctæ affirmat, se non semel in hac Ecclesia Sacrum confecisse: adeoque Nazarethi adhuc erat medio circiter XIII. Sæculo; diem nanque extremum obiit Cardinalis hic anno 1244. Guillelmus Nangius, Sæculi XIII. Scriptor tradit, S. Ludovicum in Palestina agentem, Nazarethum ivisse, quo pervenit in Pervigilio Annunciationis, eamque diem pa-

S. Ludovicus Nazarethum petiit.

* *Quaresm. Elucid Terræ Sanctæ Tomo 2. l. 7. c. 1. Adricomius, num 73. Canisius l. 5. c. 25. de Maria Virg. Niceph. l. 8. Hist. c. 30.*

** *Est Nazareth, ubi Christus egit, viculus in Galilæa juxta montem Thabor, unde & Dominus noster Jesus Christus Nazarenus vocatus est; habet Ecclesiam in loco, quo Angelus ad Beatam Virginem evangelizaturus intravit, sed & aliam, ubi Dominus est nutritus.* Hieron. epist. 27. ad Eusto.

*** *Nazareth muros non habet, sed magna ædificia, duasque grandes Ecclesias; una est in medio Civitatis, ubi quondam fuerat domus, in qua Dominus nutritus est infans, altera vero est Ecclesia ubi domus erat, in qua Angelus ad B. Mariam venit.* Beda de loc. Sanct. s c. 16.

**** *Ob hæc igitur, quæ in hac Urbe operata sunt mysteria, Apostoli post Christi in cælos Ascensionem, B. M. V. domicilium, in quo ab Angelo salutata Christum Dominum concepit, Sacris usibus dedicarunt; ..... eodemque postmodum loco Dei Genitrici peramænum, & quod Archiepiscopali Cathedra præcelleret, excitatum fuit Templum.* Adric. in Zabulon de Nazareth, num. 73.

ne duntaxat toleravit & aqua. Postridie * Solemni Missæ interfuit, & cælestis dape refectus fuit in Augusto Sanctuario, in quo Deiparæ Virgini Incarnationis mysterium Angelus annunciavit.

Domus hæc Nazaretho in Dalmatiam translata est.

Anno 1291. Serafius Ægypti Sultanus, occupata Terra Sancta, Ecclesias evertit, Urbes diruit, & Christianos omnes expulit Palestina: Cumque his adempta libertas fuerit invisendi loca Sancta, & præsertim Saecellum Nazarethicum, nisi difficillime, & ingenti pecuniæ collatione: Sanctam Domum istam Angeli transtulerunt, & fundamentis tantum ibi relictis, sublatum in aera ædificium in Dalmatiam, octingentis a Nazaretho leucis distantem, deportarunt, & super collem prope litus Maris Adriatici sub mediam noctem deposuerunt. **

Dalmatiam in Italiam translecta est.

Alæ Translationes.

Anno vero 1294. tribus annis, & septem mensibus a priore translatione evolutis, Saecellum hoc rursus Angeli, Mare Adriaticum trajicientes ad quinquaginta leucarum spatium in Agrum Picenum detulerunt. *** Stetit in Sylvam cujusdam piæ Matronæ, nomine Lauretæ, unde nomenclaturam mutuavit. Octo deinde post menses, anno 1295. ædificium hoc translatum ab Angelis denuo extra nemus fuit super Collem dimidia illinc Leucæ parte viam publicam versus. Collis hic ad duos Fratres spectabat, qui cum pro hujus Ecclesiæ possessione ad pugnam pene excessuri essent, post quatuor menses translata tandem fuit in alium collem ad teli jactum eodem anno 1295.**** ibique ad hanc quoque diem conquiescit. Tunc temporis Bonifacius VIII. Romanam sedem obtinebat; Adolphus Imperium adeptus fuerat; Philippus IV. regnabat in Galliis; Carolus II. Neapolis; Philippus III. in Pannonia; Henricus cognomento bonus in Polonia; & Odoardus I. in Anglia.

Superest itaque nobis perpendere, utrum Ecclesia ista, quæ nunc apud Italos in Piceno est, nuncupaturque S. Maria Lauretana, eadem domus sit, atque illa quam incolebat Maria, cum Angelus Nazarethi Mysterium Incarnationis ipsi annunciavit. Ut autem huic rei majorem, quæ in me est, afferam claritatem: statuam initio Traditionem hanc testimonio Autorum, deinde conjecturis multis, tertio severioris Critices documentis; tandem enitar in eo, ut diluam quæ ad detrahendum de miræ hujus Translationis veritate afferri solent.

* *Ibidem Rex devotus, Missa in Altari Annunciationis celebrata, Sacram communionem accepit, & inde regressus est.* Guill. de Nangis Monachus S. Dion. de G. stis S. Ludovici.

** Annales Illyrici, Hieron. Angelita, Tursellinus Lauret. Hist. l. 1. c. 2. Adricomius ubi supra. Mantuanus, Canisius, l. 5. c. 15. de Mar. Virg.

*** Joannes Bapt. Magnati Decora S. Domus, Italice. Victorius Brigantius, Narrationes de S. Domo, Italice. Fulgentius Gallucius Ostenta S. Domus, & alii Italice.

**** Adricomius; Hieronymus Angelita in Hist. Virg. Lauret. Bensonius & alii.

§. II.

§ II.

Translatio hæc Autorum testimonio, & miraculorum fide probatur.

Extra omnem dubitationis aleam est, quod Scriptorum multorum ejusdem ævi autoritate roboravimus, Sacrum videlicet Sacellum hoc Nazarethi fuisse sub exitum Sæculi XIII. nihilo tamen secius anno 1291. in Dalmatia repertum est. Nicolaus Frangipani, Comes Tarsaticensis, & pro Imperatore Dalmatiæ Præfectus, cum a Parocho Tarsaticensi didicisset, Sacellum Nazarethicum ibi insedisse, quatuor Viros gravissimos delegit, qui Nazarethum proficiscerentur, exploraturi an res ita se haberet. Qui reversi testati sunt, se fundamenta vidisse murorum hujus Sacelli in Dalmatiam traducti: mensuras omnino respondere: Sacellumque Nazarethi eodem die anni 1291. e conspectu omnium subductum fuisse, quo primum die in Dalmatia visum fuit.

Guielmus Tyrius, Vitrius, Adricomius, Nangius.

Quæ provisiones adhibitæ fuerint, ut de hoc facto constaret.

Hieronymus Angelita, Tursellinus.

Alexander in Vita Leonis de gloriis Lauretanis.

Populi ipsi Piceni in eo toti fuerunt, ut facti hujus veritatem assequerentur. Quo primum anno apparuit in Italia Templum hoc, & quinto post discessum ejus Nazaretho, nimirum 1296. sex viri regionis illius delecti sunt, qui in Dalmatiam pergentes, certiores fierent de iis, quæ huic Sacello contigerant, & quidquid illud attingebat, examinarent. Illinc migrarunt in Galilæam, ubi mensuras omnes, non secus atque in Dalmatia, æquales invenerunt. His itaque nunciis legitimum Actum confectum fuit, atque a Legatis omnibus signatum, cujus archetypum in Tabularium Recinetense, exscriptis antea exemplis multis collatis & recognitis, conclusum fuit.

Præfectus Dalmatiæ Nazarethum Legatos misit.

Tursellinus ubi supra c. 3. Hieron. Angelita, & alii.

Anno 1566. Vir quidam Patritius Recinetensis, nomine Bernardinus Leopoldus, Juris Doctor, quoddam exemplorum istorum adhuc apud se retinebat. Clemens pariter VII. tres fidelissimos Cubicularios suos Nazarethum in Dalmatiam, atque in Picenum ablegavit, qui diligenter pensitarent, nonne omnes de hoc Sacello narrationes invicem convenirent; easque revera absolute congruere reprehenderunt.

Historia Mariæ Lauretanæ edita 1682. Gall.

Monumenta, quæ in Tabulario Lauretano asservantur, & Scriptores bene multi referunt, Paulum Rinalducium, incolam Recineti, a Baptista Mantuano *perfectæ fidei, & singularis prudentiæ* hominem nuncupatum, cum ex juris præscripto interrogaretur, testimonium jurejurando dixisse, Avum ejus sæpe narrasse sibi, quod acceperat ab Avo item suo, quod nimirum suspexerit in aera Sanctum Sacellum Nazarethicum, cum ab Angelis per Adriaticum mare in Sylvam Recinetensis Agri transferebatur; & cum ipse tum alii illud crebro ibidem inviserit. Testimonium hoc redditum fuit anno 1460. sub Pontifice Pio II. coram Petro Georgio, dicto Te-

Alia Translationis hujus argumenta.

Narrationes multæ in hujus Historiæ fidem.

remano, Laureti Præfecto, qui in Ecclesiam cum narrationem istam, tum Historiam Translationis Sacelli hujus inferri voluit.

Petrus Georgius. Hieronymus Angelita. Tursellinus lib. 1. c. 5. Codex Lauret.

Habeto aliud, quod nihil minus rem evincere videtur, testimonium. Franciscus cognomento Prior, ortus Recineti, ex formulis juris interrogatus jurejurando respondit, Avum suum, centum & viginti annos natum, enarrasse, se identidem preces ad Deum in hoc Sacello fudisse, cum in nemore situm adhuc erat; itemque ubi inde ad collem duorum fratrum traslatum fuit. Eorundem Scriptorum autoritate extat alia narratio sub anno 1389. affirmans, duos homines ætate longevos testatos fuisse, conspexisse se Ecclesiam istam per aera delatam. Alius Patricius Recinetensis, vocatus Marinus Linzonetti, publice fatebatur anno 1490. se domi reperisse commentariolum in membrana a Proavo suo conscriptum, in quo hæc verba legebantur: *Vidi Sanctum Sacellum Lauretanum, cum ab Angelis trans mare ferebatur.*

Tursell. l. 2. c. 4.

Nos docet Scriptor idem, decem circiter a S. Domus Lauretanæ Translatione elapsis annis, Episcopum Maceratensem miram ejus Historiam exarasse, quæ ipsius ætate contigerat, cujusque recens memoria erat, multique commode poterant recordari.

Tursell.

Fabius Biondus in Italia illustrata. Qui scripserint de facto isto.

Anno 1440. Fabius Biondi, ab Epistolis Eugenii IV. de hac Translatione mentionem habet in quinta regione Italiæ. Joannes Baptista Mantuanus Carmelitarum Præpositus Generalis longam Sanctæ hujus Domus Historiam executus est, quam anno 1481. Cardinali a Robure, Sisti IV. Pontificis nepoti, nuncupavit, in cujus auspicium venerat Sanctum illud ædificium. Insequenti vero anno Religiosus quidam vir e Valleumbrosa, Bartholomæus nomine, aliam ejusdem narrationem dedit. His tamen omnibus acuratius collegit quodcumque ad historiam istam pertineret Hieronymus Angelita Historicus præclarissimus, & Antiquarius Recinetensis, quem Canisius summæ fidei hominem appellat; cui operi nomen Clementis VII. anno 1517. præscriptum fuit. Erasmus, ut autor est Canisius, Orationem habuit de Laudibus Mariæ Lauretanæ. Prætereo innumeros pene Scriptores alios, qui eandem rem litteris tradiderunt, cujus nomina consule in Libro Laureti edito anno 1682. cujus Titulus: *Sancta Domus illustrata a Silvio Seragli a Feronia, seu Petra Sancta in Tuscia.* Italice. Silentio quoque Summos Pontifices prætermitto, qui in Bullis, & Diplomatibus, quæ Mariæ Virginis Lauretanæ gratia ediderunt, celebre hoc Sanctuarium memoria prosequuntur. Vix quempiam post Pium II. reperias, qui de illo locutus non sit, aut nova illi Privilegia non dederit. Quod argumento est, eos de legitima Translationis hujus veritate non dubitasse. Proditum denique est, Sixtum V. anno 1587. Æquitum Ordinem sub auspiciis S. Mariæ Lauretanæ instituisse.

Pontifices prærogativas quasdam huic Ecclesiæ concesserunt.

Si

Historiam hanc confirmant mira facta, & res divinitus patefactæ.

Angelita, Tursellinus, & alii.

Si liceret historicum Factum ex divinis rebus significatis, portentisque deducere, hoc sane plurima nobis suppeditaret, veluti, arcanum reseratum a Superis Parocho S. Georgii Tresaticensis, cum Sancta Domus in Dalmatiam trajecta est; aliud ostensum singulari Dei Servo cuidam, nomine Paulo Foresti, aliaque id genus multa. Quod est autem prodigiorum, tot Deus patravit, ut miram hanc Sacri Sacelli Translationem auctoritate sua firmaret, ut illa recensenti magnum volumen succresceret. Inter quæ nonnulla sunt tam explorata, tam publica, tamque minime dubia, ut ea ne Hæreticus quidem in controversiam vocare posset. Cui porro placeret miraculorum istorum enumerationem singillatim habere, adeat autores illos, a quibus collecta sunt, & præ ceteris Opera Tursellini, & Canisii, Historiam S. Mariæ Lauretanæ, editam anno 1682, aliaque bene multa.

§ III.

Historia hac fulcitur Conjecturis, & regulis Criticis.

TAmetsi conjectura e morali facultate ducta ad Factum aliquod roborandum, non satis clarissimis Criticis nostris sapiat; non possum tamen quin afferam hic id genus quandam, quæ demonstrare pene videtur, Sacellum, Laureti cultum, esse domum illam, in qua Deus Incarnationis Mysterium operatus est. Admirandus nanque Verbi cum humana natura nexus, hoc loci compactus, in eo videtur reliquisse vim aliquam Sanctitatis, virtutisque cœlestis, qua adhuc quotidie in augusto illo Sanctuario quisque afficitur. Quæ non suavitatis, pietatis, ardorisque sensa cor succendunt, mentemque illustrant, qui verendam domum istam ingrediuntur, aut ad illam proxime accedunt? Sanctum quendam horrorem pervadere animum sentiunt omnes, vivamque adeo Dei præsentiam ipsos urgere, ut aperte fateantur, se nunquam quidpiam tale expertos fuisse. Scelerum cumulatissimi emolliuntur, indurati concutiuntur, impii commoventur; atque ipsi hæretici pertinacissimi miscentur atque agitantur. Hujusmodi sunt prodigia, quæ Virginis Lauretanæ Peregrinis in dies singulos accidunt. Inde namque egreditur qualitas quædam cœlestis, quæ alte adeo in omnium corda permanat, ut ubi etiam veritatis, quam expendimus, quodcumque aliud deesset argumentum, id unum satis esset superque, unde constaret nobis, Domum, in qua Virgo Filium Dei concepit, extare Laureti. Qui miri effectus sensibus eo patent, perspecti sunt, publici, & tot hominum autoritate roborati, ut non vacet, eos in medium afferre Scriptores *, a quibus enarrantur. Contentus autem ero in hujus articuli fine egregia hac de

Hæretici quam pervicaces in Ædis hujus ingressu excitantur

* *Annunciationis locus spirituales aculeos, & ardentes divini amoris igniculos, quibus excitantur, inflammantur, & illuminantur mortalium corda.*

re celeberrimi Mureti sensa referre, quæ posteritati consecravit in carminibus, in pietatis specimen erga Mariam Lauretanam ab ipso fusis.

Alia conjectura capta ab imagine quadam S. Ludovici.

His itaque omnibus aliam tantum conjecturam adiiciam. Superius animadvertimus, S. Ludovicum in Palestina commorantem, ad S. Sacellum Nazarethicum ivisse visere, ibique rem divinam tanta celebrari jussisse magnificentia, quanta nunquam imposterum prodiit. * Satis autem simile vero fit, Christianos in solemnitatis hujus Regisque Autoris monumentum, pinxisse in latere sanctæ hujus ædis imaginem S. Ludovici stantis & erecti, Regali purpura induti, & vexillum ensemque gerentis. Effigies ista conspicitur adhuc in Æde Lauretana. Et tamen certum est, in illa nullam expressam fuisse speciem, ex quo in Italiam translata fuit, ut facile judicium ferre poterit quicumque murorum dispositionem considerabit, imaginesque ipsas, quæ in Palestina depictæ fuisse videntur. Ex quibus promtum est efficere, Sanctuarium Lauretanum aliud non esse ab eo, quod Nazarethi invisit S. Ludovicus.

Statuitur factum istud Critices præceptionibus.

Animad. in Reg. Crit. Diss. 3. art. 1.

Quod si Critices severioris præcepta ad miram hanc Translationem vindicandam consulere oportet; nihil magis præstandum erit, quam huc illa revocare, quæ alias dedimus, & connexa simul certam, ut sunt humana veritatis alicujus facti notitiam, inexpugnabilemque probationem efficere possunt. Præcepta sunt quæ sequuntur. *I. Necesse est Facta comperta esse, sensibus patere, & de quibus aures atque oculi ipsi judicium ferre possint. II. Publica item sint, atque in Orbis totius conspectum venerint. III. Extent eorum Monumenta publica, & ceremoniæ ad posteritatis memoriam institutæ sint. IV. Oportet denique hæc monumenta, atque has ceremonias tunc inde, cum res accidit, exordium duxisse.* Hæc porro præcepta ad rem nostram accomodemus.

Præceptorum istorum ad rem nostram traductio.

I. Quæstio est de Domo, in totius orbis conspectu posita; adeoque factum hoc sub sensus cadit. II. Publicum pariter est. Poterant Cives omnes Nazareni Ecclesiam hanc vidisse ante Translationem suam, quæ deinceps non apparuit. Contra vero Itali & Dalmatæ conspexerunt ibi

Cod. Lauret. *Hinc divinus ille omnium pectoribus incutitur horror ad Sacrosanctæ Domus ingressum.* Tursell. l. 1. c. 6. *Homines flagitiis obrutos in Dei filios transformari, ut ex Hæreticis Catholici, ex Lupis oves evadant.* Can. l. 1. *Perditi homines hac in æde repente mutantur, impietatem ejurant Hæretici, ultores iras simultatesque deponunt, ubi primum in Christi ejusque Matris vestigiis pedes posuerunt.* Joann. Bonif. Hist. Virg. *Non arbitror quenquam unquam fuisse, aut futurum tam scelestum, tam perditum, quem non Lauretana Mariæ aspectus aliquo pietatis sensu commoverit.* Christ. Mariani August. Troph. Mar.

* *Quam solemniter & gloriose fecerit celebrari Vesperas, Matutinas, Missam, & cetera quæ ad Festivitatem tam celebrem pertinebant, attestari possunt, qui affuerunt, quod postquam Filius Dei in eodem loco de gloriosa Virgine carnem sumsit, nunquam tam solemne, tamque devotum officium fuerit ibi factum.* Nangius ubi supra.

de

de repente Domum, ubi nunquam fuerat. Propterea gestum est miraculum istud in oculis omnium Provinciarum illarum. III. Locum habere possunt inter monumenta publica, in hujus prodigii memoriam erecta Ecclesia a Frangipano Dalmatiæ Præfecto ædificata. Templum hoc ita constructum fuit, ut adamussim Nazarethicum æquaret, positumque est eo loci, in quo erat illud, antequam Dalmatia trasferretur. In cujus janua aliud Portenti hujus videre est monumentum: Mausolæum videlicet Frangipani, Templi illius conditoris, qui eum locum sibi in sepulcrum selegerat: Tertium tandem marmoreus lapis, in quo hæc sculpta sunt: *Hic est locus, in quo fuit Sanctissima Domus de Laureto, quæ nunc in Recineti partibus colitur*. Denique monumenta hæc omnia nihilo recentiora sunt, quam prodigium, cujus gratia posita fuere. Tursellinus horum narrator inquit, multos fide gravissima Viros testatos sibi fuisse, se monumenta hæc omnia conspexisse, & speciem veri habet, illa in hanc quoque diem extare.

Hieron. Angelita.

§ IV.

Argumenta adversus Translationis hujus miraculum.

PRotestantes, qui semper Divina Ostenta fastidiunt, non prætererunt, quin istud quoque oppugnarent. Nimis splendidum est, ut eorum Criticem declinare potuisset; at a Canisio, Turriano, aliisque non paucis strenue refutati sunt. * Cum vero Historiam istam adortus esset ** Petrus Paulus Vergerius, a Rutilio Benzonio Episcopo Lauretano propugnata est, qui objectis per Vergerium, ab Autorum silentio ductis, occurrit. At vero Launojus armis perpetuo instructus negantis argumenti sui, cum dedisset operam, ut Facti hujus historici famam elevaret; Theophilus Rainaudus non modo rationum Autoris hujus levitatem ostendit; sed firmissime S. Domus Lauretanæ miram Translationem extra aleam posuit.

Tomo 8. Antemuralis adversus fortia ingenia.

Post hosce igitur tot gloriosos Sapientum labores, qui universa adversus prodigium a nobis expensum objecta sustulerunt, nullius frugis esset illa rursus attingere. Nihilo tamen minus ne quid negligeamus, quod ad rem hanc illustrandam facere possit, dissimulandi mihi non sunt difficiles nodi illi, quos implicavit Casaubonus super his, quæ habet Baronius de Sanctuario Lauretano, quæque non modicam animi intentionem merentur.

Argumenta Casauboni.

Cum nanque dixisset eruditus hic Annalium Scriptor ex verbis Bedæ,

* Canisius de Maria Virg. l. 5. Turianus responsa apologetica.

** Vergerius Idolum Lauretanum: Benzonius de fuga & cant. Magn.

 duas

duas Nazarethi Ecclesias extitisse: contendit Hæreticus iste, hæc verba Bedæ: *Altera Ecclesia est, ubi domus erat, in qua Angelus ad Mariam venit*, miraculum Translationis evertere. Dictio nanque ista, ait Casaubonus, *ubi domus erat*, indicat, Bedæ ætate Domum illam non extasse; vel si extiterit, non amplius fuisse Domum. Quod si non extabat, qui fieri potuit, ut vult Baronius, *illam semper durasse integram*? Si vero respondeas, instat Casaubonus, domum istam in Ecclesiam immutatam fuisse, rursus interrogo, quonam pacto aut tempore Templum hoc denuo in domum restitutum fuit? Si quidem dicuntur Angeli, domum non Ecclesiam transtulisse.

Responsum. Sine repugnantia vero respondere possumus, Ædem Lauretanam, ubi traducta ab Angelis fuit, & Ecclesiam & domum fuisse. Christiani nanque domum hanc in Ecclesiæ formam mutaverant; atque in integro do- *Turfell. l. 1. c. 12. Codex Lauret. Angelita, & alii.* mo tota relicta, ipsi ornamenta apposuerant, ut ad Ecclesiæ speciem compararent. Hujusmodi autem erat, cum in Dalmatiam primum, deinde in Italiam transvecta est. Ædificium hoc muris constabat sine fundamentis, apertum tecto erat, & fastigio eminebat æris campani turricula: Intus æstuarium habebat, quod superest in hanc diem; Laqueare ligneum & cæruleatum, aureisque stellis in ipso infixis ornatum. Picturæ quædam circum positæ erant, altare erectum, aliaque ornamenta, quæ in Ecclesiis videri solent. Laqueare sublatum fuit propter multa luminaria, quæ perpetuo ardent in eo Sacello. Quædam tamen Laquearis hujus fragmenta servata sunt, quæ peregrinis ostenduntur.

Alia Casauboni objectio. Baronius, urget Casaubonus, mordicus affirmat, Domum Lauretanam ejusque dimensiones apprime respondere vestigiis, quæ ad hæc tempora Nazarethi conspiciuntur. Fateor, inquit Heterodoxus iste, id me penitus præterire. Volvi equidem Scripta Autorum multorum, qui Sancta Palestinæ loca inviserunt; neque tamen quid tale reperi in narrationibus, quas ad nos derivarunt. Mirum sane est, post tot mutationes extare adhuc domus hujus alio translatæ vestigia: *adhuc superesse domus portatilis* [illegible].

De medio tollitur. Atqui Cardinalis hic egregius ea non dicit, quæ ipsi affingit Casaubonus, vestigia nimirum Sacelli Lauretani esse, *quæ adhuc Nazarethi visuntur*; sed Legatos post Templi hujus translationem missos deprehendisse, men- *Baron. ad ann. 9. num. 1.* suras omnino respondere. Audi verba Baronii: *Qui Nazareth inviserunt, eiusdem domus situm eadem omnino mensura signatum inspexerunt: accolis, quod factum est, fideliter attestantibus.*

Postquam autem Sacra illa Ædes in Occidentem translata est, Fideles Palestinæ extrui curarunt titulo Annunciationis Virginis Mariæ aliam Ecclesiam, quæ spatio eodem concluderetur, in quo erat antea pretiosum illud Sanctuarium, uti scribit Franciscus Alcazotus Canonicus Novariensis in

in suo itinere ad Terram Sanctam, Italice exarato. Quam Ecclesiam vitium facientem P. Jacobus de Vendome ex Religiosa S. Francisci Familia, qui erat Nazarethi cœnobii sui custos ab anno 1620. ad 1626. operam dedit, ut a fundamentis instauraretur. Porro terram invertentes fundamenta Sacelli Lauretani detexerunt, * quemadmodum autor est Thomas Novariensis, qui tunc Nazarethi agebat. *l. 2. c. 19.*

Quid quod si Baronius tradidisset, ad hanc quoque diem extare Nazarethi vestigia Sacelli Lauretani, nihil dixisset prorsus, quod veritati apprime non congrueret. Morissonius nanque Canonicus Barro-ducensis, & Æques S. Sepulchri in narratione Historica itineris sui ad Montem Sinai, sermonem habens de loco, ubi Angelus Mariæ Virgini Incarnationis Dominicæ nuncium dedit, deque alio ædificio, quod domus hujus partem efficiebat, hæc addit memoranda verba: „ Reliquum domus istius translatum Lauretum fuit, quod omnino exæquat dimensiones fundamentorum, quæ supersunt Nazarethi. „ *Edita est Parisiis 1704. in 4. Gall.*

Objiciunt tandem, mirum esse, Sanctum Antoninum Prodigii hujus non meminisse; neque enim poterat illum latere, qui Florentinus erat Archipræsul.

At illud animadvertas velim, necessum non fuisse, Historicum scribentem centum circiter & quinquaginta post hanc Translationem annis, eaque ætate, in qua nemo unus, vel maxime in Italia, id ignorare poterat, hujusmodi Facto Historiam suam refercire.

Quod vero urgent de S. Vincentio Ferrerio, majus negotium facessit; qui cum a sæculo circiter floruisset, postquam Angeli sanctam domum istam transtulerunt, ita de illa loquitur, perinde ac tunc temporis adhuc existeret Nazarethi. Verum prærerquamquod Sanctus iste vir ævum suum transegit in regionibus a Laureto longe dissitis, Sancta item sedes Avenionem delata fuit, anno ab hoc prodigio undecimo, ibique quatuor & septuaginta resedit annis, qua de re factum est, inquiunt Historici, toto hoc temporis intervallo modicam fuisse Domus Lauretanæ famam, neque ultra Picenum vix pervasisse: *Lauretana Domus Piceni finibus se ferme tenuerat; in longinquas regiones vix tenuis quidem & obscurus manaverat rumor*. Huic articulo Colophonem addant sensa pietatis, quæ celeberrimus Muretus his carminibus expressit. *Tursellinus ibidem.*

* *Summa omnium exultatione planta Sancta domus Lauretana, per omnia æqualis inventus est Nazareth locus, & fundamenta muris, & domus fundamentis, locusque loco, situs situi, spatium spatio, Nazareth inquam & Loretiomnino convenire, ac commensurari, divina opitulante gratia veraciter invenimus. His itaque ex eisdem fontibus pure haustis ad Fidelium consolationem fideliter promimus, ut nullus deinceps in re tam gravi dubitandi locus superfit.* Apud Quaresm. Tomo 2. Elucid. Terræ Sanctæ l. 7. c. 5.

§ V.

§. V.

Antonii Mureti singularis pietas erga B. Virginem Lauretanam.

Unde mihi insolitus præcordia concutit horror,
Et perfusa metu trepidat, velut icta Deo mens?
Fallor, an hoc facit ipse locus, stimulosque paventi
Subjicit, atque animum præsentia Numinis urget?

Salutatio ædis Lauretanæ cum admiratione illorum, quæ de præsenti Mariæ cubiculo prædicantur.

O cœlo dilecta domus, postesque beati,
Quos ego jampridem, tota mihi mente cupitos,
Nunc primum, veteris voti reus, advena viso:
Salvete, adspectique mihi feliciter este.
Vos ne per æthereas Judeæ a finibus oras
Aligerum, mandante Deo, duxere manipli?
Hic Virgo, genitura Deum, genitricis ab alvo
Prodiit, & blandis mulsit vagitibus auras.
Hic quoque Virginei servata laude pudoris,
Sancta salutifero tumuerunt viscera fœtu.
Ille opifex cunctorum, illa æterno unica proles
Æqua Patri, ille homini primæva ab origine lapso
Spem cœlo, vitamque ferens, hac lusit in Aula
Parvulus, & Sanctæ blanda obtulit oscula matri.

Ab ejusdem loci, aliis collati, præstantia & dignitate.

Quænam igitur Regum sedes, Templaque per orbem
Huic se ausint conferre loco? Ter & amplius omnes
Ante alias fœlix Piceni Littoris oras;
Cui Solymos spectare domi, cui munere Divum
Fas calcare domi est pedibus vestigia Christi.

Ad Virginem Matrem precatio, sive invocatio.

En ego jam supplex procumbam, atque oscula figam
Parietibus sanctis, spargamque hoc pulvere crines.
Aspice me superis e Sedibus, aspice Virgo
Prostratum, atque imo gemitibus ex corde cientem,
Et pectus tundentem, & fletibus ora rigantem:
Neu, quanquam culpis adopertum turpibus, arce
Aspectu me Diva tuo, si pectore toto
Te veneror, si te dubiis in rebus ad unam
Confugio, teque auxilium Sanctissima posco.

Orantis animus vere pœnitens Dei gratiam quærit per Virginem Matrem.

Pœnitet ex animo vitæ me, Diva, prioris,
Pœnitet, & meritas horret mens conscia pœnas.
Quod nisi tu casto pendentem ex ubere Natum

Con-

Concilias, placasque mihi, quo tendere cursum,
Quove malis fessam tentabo advertere puppim?
At tu nanque soles placida dignare querelas
Aure meas, & ades lapsis mitissima rebus.
Certe equidem tota pendentes æde Tabellas
Adspicio, quæ te miseris præsto esse loquuntur.
Hic, te animo spectans, torrentem viscera febrim
Depulit; ille hyadas tristes, hædumque cadentem
Spectavit tutus, vertentibus æquora ventis:
Et duce te patrias enavit salvus ad oras.
Criminis ille reus falsi sub judice duro,
Dum mortem expectat tenebroso carcere clausus,
Munere, Diva, tuo, detecta fraude, revisit
Uxorem, & natos, exoptatumque parentem.
O ego nunc morbis multo gravioribus æger,
Naufragiumque timens longe exitiosius illo,
Et jampridem animum peccati compede vinctus,
Si possim morbis liber, vinclisque solutus,
Fluctibus & ventis laceram subducere puppim:
Quas tibi lætus agam grates, dum vita manebit?
Te cum face nova sparget sol aureus orbem,
Te recinam quoties abscondet opaca polum nox;
Et tua præcipuo venerabor numina cultu.

A miraculis per Virginem Lauretanam exhibitis.

Collatio ægritudinis spiritualis cum corporali.

DISSERTATIO II.

De mense & die, in quibus Christus natus est; de Præsepe; atque an in illo fuerint Bos & Asinus.

ARTICULUS PRIMUS.

Salvator in lucem editus fuit Octavo Kal. Januarii; atque Ecclesia Latina Festum hoc ea die semper solemne habuit.

Constans Traditio fert, Dei Filium ortum fuisse quinto supra vicessimum Decembris die. Sanctus etenim Augustinus cum animadvertisset, Jesum Christum in utero conceptum fuisse VIII. Kalendas Aprilis, subdit: *Natus autem traditur octavo Kalendas Januarias.*

Constans Traditio est, Jesum Christum natum fuisse octavo Kal. Jan.

Aug. de Trin. l. 4. c. 5.

ritas. Atque alibi: *Joannes*, inquit Pater ipse, *natus est, sicut tradit Ecclesia, octavo Kalendas Julias, cum jam incipiunt minui dies: Dominus autem natus octavo Kalendas Januarias, quando jam incipiunt dies crescere.* *

Aug. in Ps. 132. prope finem.

Maximus p. 1. comp. Eccl. c. 34.

Ab Augustini mente non abludunt alii Patres. S. Maximus Martyr credidit, natalem Christi diem esse vicesimum quintum mensis Decembris. Paulus Emissenus qui ineunte V. sæculo floruit, nativitatem Domini nostri collocat 19. Mensis Cojac, qui est 25. Decembris. Eodem illam die signat Autor Chronici Alexandrini: *Natus est Dominus 25. die mensis Chiac, idest Decembris*. Denique ne in recensendis aliis Patribus immorer, S. Joannes Chrysostomus multa rationum momenta producit, ut conficiat, Salvatorem quinto ejusdem mensis, & vicesimo die editum in lucem fuisse.

Chron. Alexan. Olymp. CXCIV.

Joann. Chrysost. Tom 5. Hom. 35.

Porro Ecclesiæ persuasum adeo fuit, Jesum Christum ex utero Virginis prodiisse VIII. Kalendas Januarii; ut jam inde a prioribus sæculis eo die memoriam Facti hujus celebraverit. Festum hoc reperimus adnotatum 25. Decembris in vetusto Calendario Romano, quod confectum existimant circa medium sæculum IV. *VIII. Kalendas jam natus Christus in Bethleem Judæ*. Cetera Martyrologia, uti Hieronymi, Bedæ, Usuardi, Adonis, & Romanum, diem festum eundem 25. Decembris assignant.

Ecclesia a prioribus sæculis Festum hoc 25. Decembris celebravit.

Bucher Cyclus Pasch.

S. Joann. Chrysostom. docet, jam inde ab initio, atque ex vetustissima Traditione Domini nostri Nativitatem celebrari solitos fuisse Occidentales 25. Decembris: nimirum incolas Regionum omnium illarum, quæ a Thracia ad Cadicem usque, atque ad Hispaniarum fines producuntur. S. iste Doctor addit, Festum hoc Romæ eodem die celebratum; unde mos hic ad Orientis Ecclesias manavit. Quem eo libentius Græci atque Orientales susceperant, quo reputabant, Ecclesiæ Romanæ futurum fuisse cognitum & perspectum diem istum; cum Romæ diligentissime servarentur Tabulæ celeberrimi census, cum in Judæa, tum in omnibus Imperii partibus, tempore ortus ejus peracti.

Greci illud non statim celebrarunt.

Festum certe istud S: Augustini ævo universe celebratur. Sunt etiam qui putent, illud ante primum Nicenum Concilium institutum. Denique Traditio hæc tam fuit Ecclesiæ Latinæ in universum probata, ut nemo de hoc dissentiat.

August. epist. 119. c. 1. 2.

Thomass. de Festis l. 1. c. 4.

Verum quidem est, Ecclesias Orientis diu variasse in die Solemnitatis

* Julius Cæsar solstitium æstivum die 24. Junii, hibernum vero 25. Decembris affixerat; atque ita se habebant Solstitia eo tempore, quo hujus mundi Christus primam lucem aspexit. Anno vero 325. Concilium Nicenum ea retraxit ad 21. eorundem mensium di m. Quod ut servaret Gregorius XIII. ab anno 1582. decem dies sustulit; quia Solstitia processerant, ex quo Calendarium illud Nicena Synodus emendaverat.

hu-

hujus. S. Clemens Alexandrinus * ait, nonnullos diem nativitatis Filii Dei statuisse 25. Mensis *Pachon*, hoc est, Idibus Maiis; alios vero 25. Mensis *Pharmuth*, hoc est, duodecimo vel undecimo Kalendas Majas. S. Epiphanius ** scribit, ortum fuisse Christum Dominum die undecimo Mensis *Tybi*, qui est octavus ante Idus Januarias, & in Ecclesia Latina Epiphaniæ Domini facer.

Traditionis instar in Oriente erat tertio & quarto sæculo, memoriam Magorum Christum adorantium, cum illius Nativitate & Baptismo conjungere. Testatur Cassianus, id moris invaluisse in Ægypto ætate sua secundum priscam quandam Traditionem, narrantem, natum fuisse Salvatorem nostrum, atque unda Baptismatis ablutum octavo Idus Januarias.

Græci Festum hoc cum Epiphania copulabant.

Cassianus Coll. 10. c. 2.

At vero cum Ecclesia universa Latina idem super hoc Festo sentiret; & Græci in multas contrarias opiniones distraherentur; opus erat, Orientales ad Latinorum doctrinam atque institutionem accedere. Quod tamen aliquanto serius factum est, ut Græci proprio die suo Festum Jesu Christi nascentis celebrarent.

Non desunt, qui existiment, caussam dedisse Festo huic designando Octavo Kal. Januarias, Festum aliud feculare pro Nativitate Constantii, Constantino Patri anno 337. suffecti, quod in Imperio celebrabatur. Atqui Fabulæ hujus narratores latebat sane, ortum Imperatoris Constantii coli consuevisse septimo Idus Sextiles; octavo autem Kalendas Januarias memoriam incidisse victoriæ, quam adeptus fuerat Princeps hic de Tyrannis quibusdam, quod in Fastis suorum Temporum ansam dedit assentatoribus, ut *Invincibilis* nomen ipsi tribuerent.

Quam fallacem prætexant caussam huic Festo statuendo.

Bucherius Cycl. Pasch.

Multo vero minus crediderim eos audiendos, qui opinati sunt, Nativitatem Jesu Christi die 25. Decembris collocatam ab Ecclesia fuisse, ut Æthnicum cultum, Soli renascenti præstitum, in diversum abduceret. Ferunt enim, Paganos diem hanc solemnem habuisse ortui Dei sui Mithra. *** Quod in opinionem induxit aliquos, vel Dæmonem, ut Christianos anteverteret, vel Christianos ipsos, ut Mithra honores majori solemnitate abolerent, eodem die Nativitatem Domini nostri posuisse.

Ethnici eodem die Festum Dei Mithra celebrabant.

Enim vero contendunt alii, nihil in caussa fuisse Gentilibus, quare vicesima quinta Decembris die Mithra sive Solis ortum celebrarent, nisi

A Turre Monumenta vetera Antii Diss. 2.

* *Sunt autem qui curiosius natali Domini non solum annum, sed etiam diem addunt, quem in XXV. Παχων. Quin etiam dicunt ex iis aliqui, eum natum esse XXIV. vel XXV. Pharmuthi* Clem. A ex. Strom. l. 1. pag. 294.

** *Cum enim mense Januario natus esset octavo Idus Januarii, qui est apud Romanos Januarii dies sextus; Ægyptiis pro Tybi XI.* Epiph Her. 51. n. 24.

*** Persæ atque Orientales Solem Mithra nomine donabant; quod Romani deinde & Galli ipsi usurpaverunt. Falsi hujus Numinis cultus non

quod revera tunc Sol videatur renasci, nobisque appropinquans, diesque producens, novas vires exerere. Propterea non ob eam rationem Christiani præsertim Occidentis constanter Jesu Christi Nativitatem eodem die venerati sunt, sed quod illos vetusta Traditio docuisset, Servatorem nostrum in lucem eo ipso die prodiisse.

Festum celebratum in Ecclesia Cathedrali Rothomagensi.

Non est pariter hoc loci omittenda Solemnitas alia singularis, quæ olim obtinuerat in Ecclesia Rothomagensi. Traditionis, ut species est, vetustissimæ præscripto Supplicatio fieri solebat in die Nativitatis Domini, in qua Ecclesiastici personas referebant non solum Prophetarum, qui Jesu Christi adventum vaticinati sunt, sed aliorum quoque, qui de Messia locuti sunt. Aderant Rex Nabuchodonosor, tres Pueri Fornacis, ipseque Balaamus Asinæ insidens; unde factum est, ut appellaretur ceremonia hæc: *Festum Asinorum*.

Ducangius in Glossario, verbo Festum pag. 402.

Habeto qui loquatur de Festo hoc *Rituale* MS. Ecclesiæ Rothomagensis. *Ordo Processionis Asinorum secundum Rothomagensem usum. Tertia cantata, paratis Prophetis juxta suum ordinem, fornace in media Navis Ecclesiæ, linteo & stuppis, constituta: Processio moveat de Claustro, & duo Clerici de secunda sede in cappis Processionem regant, hos versus cantantes, gloriosi & famosi.* Processio egressa de Claustro, ubi ingressa Ecclesiam fuerat, in medio Navis sistebat: *Tunc Processio in medio Ecclesiæ stet, & sex Judæi sint ibi parati, & ex altera parte Gentiles.*

Prophetæ interrogantur.

Rebus autem in hunc modum dispositis, Cantores alternantes Prophetas interrogabant, qui singuli singula Bibliorum de Messiæ adventu loca pronunciabant. Actores ex ordine accedebant, & quidpiam recitabant, quod ad Incarnationem Domini pertineret. Zacharias quoque, Elisabeth, S. Joannes Baptista, Simeon senes hisce ceremoniis intererant. Virgilius vocatus per vicem suam, a Cantore interrogabatur his verbis: *Maro, Maro, Vates Gentilium, de Christo*. Poeta hic respondebat: *Ecce polo demissa solo*. Postremo loco erat Sibylla veste fœminea, & caput corona redimita. Cum interrogaretur: *Tu Sibylla, vates illa*; ajebat: *Judicii signum tellus sudore. Quo finito omnes Prophetæ & Ministri in Pulpito cantent hos versus: Ortum prædestinatio parvo Sabbati spatio*. Quibus peractis incipiebant Missam: *Puer natus*.

Virgilius & Sibylla vocantur.

modo in Oriente, atque in Græcia, sed ad Gallos etiam & Dacos propagatus fuerat. Romæ invalescere cœperat anno circiter 687. Urbis conditæ. Diu perseveravit, Regnantibus etiam Christianis Principibus ad annum usque 378. Æræ Christianæ, donec Gracchus Urbis Præfectus sustulit superstitiones omnes, & Victoriæ Aram evertit. Extant adhuc Romæ lapides marmorei multi sub specie Dei Tauro insidentis, cujus cornua tenet præ manibus. *A Turre Monum. vet. Antii Diss. 2, Mabillonius Diarium Italicum c. 14.*

A R-

ARTICULUS II.

De Præsepi, in quo natus est Jesus Christus.

Ascendit Joseph a Galilæa de Civitate (parva) *Nazareth in Judæam in Civitatem David, quæ vocatur Bethleem, ut profiteretur cum Maria desponsata sibi Uxore prægnante.* Bethleem tum erat Vicus, sive Pagus * ex Tribu Juda, duabus circiter ab Hierosolymis distans leucis meridiem versus, constructus in monte rupibus prærupto, inter quas effoderant domos & stabula Incolarum usui futura.

Maria & Josephus Bethleemum petunt.

Luca 2.4.

Factum est autem cum essent ibi (Maria & Joseph) *impleti sunt dies, ut pareret; & peperit Filium suum Primogenitum, & reclinavit eum in præsepio, quia non erat ei locus in Diversorio*, propter eorum multitudinem, quos Census Bethleemum conciverat. S. Hieronymus locum, in quo natus est Christus Dominus, *specum* appellat, *stabulum* S. Augustinus, *parvam domum* Sanctus Cyprianus. Porro nomen domus accipitur in Scripturis pro quolibet domicilio.

Interea controversia est, num Stabulum sive Specus, in quo nasci voluit Dominus noster, fuerit in ipso Vico, an prope Vicum. Casaubonus verbis Evangelicis innixus contendit ostendere, Jesum in lucem editum in ipsa Urbe Bethleemi, non vero in Spelunca, quæ in Suburbio extra Urbem esset. Ceterum Traditio Christianis omnibus accepta fert, Speluncam Christi nascentis extra Vicum Bethleemiticum fuisse.

Traditio est, Jesum Christum natum esse extra Bethleemum.

S. Justinus Patrum primus est, qui doceat nos, Stabulum, in quo Christus ex utero Virginis exivit, non in Urbe, sed ad Urbem positum fuisse. ** Cumque Palæstinus esset S. iste Martyr, vix est dubitandi locus, rem ita non se habuisse uti narrat, saltem quo erat Bethleem situ ætate sua. Eusebius ait, Incolas Bethleemitas, ut a Majoribus suis acceperant, iis, qui loca Sancta invisebant, *Agrum demonstrare, ubi Virgo enixa Infantem posuit.* Sanctus Epiphanius quoque ea mente fuit, ut affirmaret, Salvatorem prope non intra Vicum ortum esse. Quam Traditionem secuti sunt Hieronymus in Epistola ad Marcellam & Eustochium, S. Petrus Chrysologus serm. 175. aliique Scriptores Ecclesiastici bene multi.

Eusebius Demonst. Evang. l. 7. c. 5.

Epiph. l. 1. in fine.

* Sanctus Lucas c. 2. v. 4. Bethleem appellat πόλις Δαβιδ, *Urbs Davidis*; alii nuncupant κώμη, Castellum, Vicus.

** *Quoniam Josephus non habebat in Vico illo, ubi diversaretur, in spelunca quadam, quæ Vico proxima erat diversatus est. Ibi Maria Christum, recens natum, in Præsepi deposuit.* Just. contra Tryphonem.

Argumenta Casauboni. *Exercit. 2. ad ann. 1. num. 2. Annal. Baronii.*

Ea tamen, quæ in adversam partem affert Casaubonus, animadversione digna sunt. 1. Illustris hic Heterodoxus fundamentum jacit in verbis illis Sancti Lucæ: *Et reclinavit eum in Præsepio, quia non erat ei locus in diversorio*; atque observat, Evangelistam non dicere ἐν καταλύματι, sed ἐν τῷ καταλύματι, quæ verba sine articulo significant per ipsum *in Diversorio*, sive *in aliquo Diversorio*. At si illis addatur articulum τῷ, tum verba hæc ἐν τῷ καταλύματι monent, ingressos illos fuisse in quoddam Bethleemi Diversorium, atque in illo receptos fuisse, sed aptum, ubi cubarent, locum non invenisse *in illo Diversorio*; qua de re opus fuit illis secedere in stabulum, Diversorio junctum, vel ipsi quam proximum.

Propugnat pariter hoc pacto intelligi voluisse Sanctum Lucam, ubi ait: ἐν τῇ φάτνῃ. Animadverte, inquit Casaubonus, eum non dixisse ἐν φάτνῃ, videlicet *in quodam præsepi*, sed ἐν τῇ φάτνῃ, ac si diceret, *in illo præsepio*. Porro vox generalis *Præsepe* hac interpretatione circumscribitur, ut indicet illud peculiare præsepe, quod erat in stabulo Diversorii, in quo Maria & Joseph diverterunt, & hospitio suscepti sunt.

Germanus verborum D. Lucæ sensus.

Atqui admissa etiam periti hujus Protestantis explicatione verborum Sancti Lucæ, non tamen hinc sequitur, Virginem & Joseph susceptos fuisse in quoddam Urbis Diversorium, sed potius ibi non divertisse; Sensus nanque sponte fluens ex verbis istis ἐν τῷ καταλύματι, *in Diversorio*, ostendit, Mariam & Joseph illuc serius advenisse, neque propterea locum illis in Publico Diversorio fuisse.

De Diversoriis Orientis, Vulgo. *Caravanserai.*

Quæ interpretatio eo videtur apposita, quo Regionis usibus respondet. Quapropter animadvertendum est, in Urbibus Orientis, & præsertim in Vicis, & Pagis, nec non in Viis publicis, magna Ædificia constructa esse ad viatores hospitio excipiendos, cujusmodi aliqua extant in præsens. * In hisce Diversoriis nihil admodum erat præter Apothecas, Cubicula, & Stabula, absque supellectili, aliisque opportunitatibus nisi pro habitatione hominum & bestiarum, eademque usu recepta erant eum ætate illa, tum nostra, immo multo etiam ante. ** Porro cum Maria Virgo & Joseph serius venissent, quam necessum fuerit, ut in Diverso-

* *Diversorium*. Domus Viatorum (Caravanserai) publica & magnifica ædificii in Urbibus & Viis Persarum. Hospitari in iis possunt ad quingenti æquites. Atque ego, inquit P. Angelus, in quodam ex his diversatus sum, bidui spatio ab Alepo Tripolim versus, quod erexerat Mahumetes Kioproli summus Aulæ Turcicæ præfectus, paullo ante vita functus, compactumque erat lapidibus sectilibus, plumbo tectum, & trecentis hospitibus aptum. *P. Angelus Carm. Disc. in Gazophilacio Linguæ Persarum, verbo*, Diversorium.

** Cap. 42. Genesεos legere est, præter triticum, quo Josephus implevit Fratrum suorum saccos, *dedisse eis supra cibaria in viam*; qui in Diversorio itineris saccos aperuerunt, ut darent jumento pabulum. Id argumento est, tunc etiam extitisse Hospitia hæc, in quibus non reperirentur cibaria, neque pro hominibus, ne-

rio

rio publico locarentur, alium quæsiverunt, ubi se reciperent, locum, & Bethleemo exeuntes in antrum sive specum secesserunt.

2. Si fides Casaubono est, neminem reperias Græcum Patrem vel Latinum, qui scripserit, Jesum Christum natum esse prope Bethleemum, vel in ejus suburbiis; contra vero ait, omnes in id concurrere, Mariam enixam fuisse in Urbe, sive Vico Bethleemi. Origenes, per ipsum, id affirmat conceptis verbis: *Ostenditur in Bethleem spelunca, ubi natus est*. Constat tamen, Protestantem hunc ulterius progredi, quam par est. Patres certe, quos a nobis esse protulimus, ipsi nullo modo favent. Quod attinet ad verba Origenis, aliorumque dicentium, Salvatorem ad hanc vitam intrasse Bethleemi, vel si placet in Urbe Bethleemi, nihil repugnat Traditioni communi: passim nanque dicitur ille Parisiis natus, sive in Urbe Parisiorum, qui in suburbiis, aut Domibus Urbis proximis, lucem aspexit.

Alterum Casauboni argumentum.

Orig. l. 1. contra Celsum.

3. Incalescit acriter Casaubonus de loco Eusebii, qui opinionem suam funditus evertit. Absurdum est, inquit, immo inauditum, scribere, Jesum Christum in agro natum; & propterea contendit, mendum esse in Textum Eusebii, & legendum τοῦ ἄντρου, non autem τοῦ ἀγροῦ *demonstratione antri, non agri*. At oporteret Casaubonum hanc Eusebiani Textus interpolationem firmo aliquo argumento roborare; illud nanque quod affert, Historici hujus verba non infirmat, qui cum asserit Jesum Christum *in agro* natum, non excludit quominus ille prodierit in lucem in specu, vel etiam domo, sita in illo agro prope Vicum, & hospitandis pauperibus designata.

Tertium argumentum.

ARTICULUS III.

De Bove, & Asino Præsepis.

PER occasionem Stabuli, in quo Christum Virgo peperit, paucis exequar quid sentiam de quadam pia opinione, quæ satis obtinuit inter Christianos, nimirum, utrum in hac spelunca fuerint Bos & Asinus. Non me quidem fugit, eam multis Sapientibus haud probari *. „ Nihil dicimus, inquit Bailletus, de bove & asino, quos Tra-

que pro jumentis; & tectum unum utrisque præberent. Adeoque videmus, Hieremiam illa appellare Diversoria viatorum: *Quis dabit me in solitudine Diversorium viatorum*. Jer. 9. 2. 2.

* *Casaubonus exerc. 2. anno 1. Annal. Baron. Tillem. notat. V. in Jes. Chris. Baill. in Vitis SS. 25. Decembris pro Festo Natalis.*

di-

„ ditio V. Sæculo exorta, & mire Pictorum industria propagata, circum „ Jesu Christi recens nati præsepe collocavit; cum de illa altum in Evan- „ gelio silentium sit. Fieri fortasse potuit, illos satis ad verbum intelle- „ xisse Isajæ locum, qui Traditioni huic ansam præbuisse videtur. Al- „ ter Habacuchi, in quo sermo fit secundum Latinam septuaginta Ver- „ sionem de duobus Animalibus, inter quos cognoscendus Dominus erat, „ secundum Hebraicum textum nihil minus quam hunc explicatum ha- „ bet. „

Habac. 3. secundum 70. Interp.

Traditio hæc fulta est Testimonio Sanctorum Patrum.

Verum enim vero non quidem Autor *Libri de Promissionibus*, qui medio tantum V. Sæculo floruit, Traditionem hanc in vulgus edidit, ut post Tillemontium affirmat Bailletus: Non quidem arte Pictorum crevit, sed communi citius Fidelium opinione, veterum Ecclesiæ Patrum dictis roborata, * qui nos docent, adjunctum istud Nativitatis Domini Prophetas fuisse vaticinatos.

Ubi supra.

Ut autem Tillemontius a dictis Patrum, quæ videntur explicatissima, sese expediat, in hunc modum respondet: „ Nihilominus, ut mihi vi- „ deor, Patres istos aliquanto magis allegorice possumus interpretari; „ additque Sanctos Hieronymum & Augustinum Habacuchi verba longe absimiliter exposuisse. Quæ omnia demus ultro erudito Scriptori isti: conveniat tamen necesse erit, Patres, a nobis in medium productos, agnovisse bovem & asinum prope stabulum Jesu Christi; atque hæc testimonia satis sunt, ut Traditionem hanc statuamus, quin sumenda illa sit ab ignoto homine Sæculi V. vel ab Arte Pictorum. Verum, ne quidpiam hac de re digladiemur; sive Parres Traditionem hanc depromserint e locis Isajæ ** & Habacuchi, sive illos dissimili longe ratione explicaverint, certum est eos legisse in Septuaginta Interpretibus *ἐν μέσῳ δύο ζώων*, *animalium*, non autem ζωῶν, *vitarum*; & tandem sive rem statuerint in verbis Prophetarum, vel per Traditionem acceperint, ratum debet esse & constans, piam hanc Traditionem manasse a testimoniis Patrum, atque in Ecclesia semper perseverasse, quæ in Officio diei Nativitatis & Epiphaniæ canit: *O Magnum Mysterium, & admirabile Sacramentum, ut animalia viderent Dominum natum jacentem in Præsepio.*

* *Cognosce bos possessorem, Isaias te admonet, & ut asinus præsepe Domini tui.* Greg. Naz. Orat. 38.

Medium igitur in Præsepi se inter bovem & asinum utriusque dominus locat. Greg. Nyss. in die Natal. Dom.

S. Hieronymus loquens de S. Paula: *Inde Bethleem ingressa, in specum Salvatoris introiens, postquam vidit sacrum Virginis Diversorium, & stabulum, in quo agnovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, ut illud impleret quod in eodem Propheta scriptum est:* &c. S. Hier. ep. 27. ad Eusth. S. Paulinus ad Sev. ep. 11. S. Cyrill. Catech. 12. Prudentius, aliique multi senserunt, fuisse in Stabulo Christi nascentis bovem & asinum.

** *Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui.* Isaiæ 1. 3.

DIS-

DISSERTATIO III.

De Circumcisione Pueri Jesu, die ab ejus ortu octavo.

CUM quidam Scriptores legissent in Herodoto, Populos Colchos, Ægyptios, atque Æthiopes tantum circumcisionem semper subiisse; Phænices vero & Syros Palestinæ id moris ab Ægyptiis accepisse; sibi persuasere, Hebræos circumcisionem duntaxat observasse, ut Ægyptios imitarentur. Qua de re Michael Vassorius in Tractatu de vera Religione Marshaamum redarguit, quod incredulis concesserit, Deum autorem non esse Circumcisionis, majoremque habuerit fidem Herodoto, Diodoro Siculo, Celso, & Juliano Apostatæ, qui consuetudinem hanc ab Ægyptiis descendere commenti sunt, quam narrationi Mosis præstiterit. Doctus Pater Calmetus in Commentariis suis ad Litteram Genesis, Dissertationem instituit de origine & antiquitate Circumcisionis, in qua argumentis ad convincendum, ut species est, idoneis, Herodoti sententiam refellit.

Circumcisionis antiquitas. *Herodotus l. II. c. 35. 36.* *Marsham can. Ægypt. Sec V. Joannes le Clerc. in Genesim.*

Quanquam autem nos deficerent hæc omnia rationum momenta, oculos tantum in sacros Codices conjiciat, qui vult videre Deum jubentem Abrahamo, ut mares omnes, qui ex eo insequentibus temporibus nascituri erant, circumcideret. Porro non legimus in Scripturis, quod vetustissimum omnium monumentum est, quempiam ante Abrahamum circumcisum fuisse.

Gen. 17. *Levit. 12.*

Salvator igitur mundi, terrena hac nativitate sua, omnibus naturæ & conditionis humanæ necessitatibus obnoxius, Circumcisionis quoque Legi parere voluit. Sanctus Lucas, a quo didicimus mysterium istud, neque locum, neque ministrum illius nobis aperuit; nihilque super his duobus adjunctis habemus ex Traditione, quod liqueat. * Pelleterius jocose ludit Pictores, qui referunt nobis mysterium hoc, in Templo a Summo Sacerdote peractum. Quandoquidem certum est, id non præstitisse Pontificem Summum, neque in Templo Hierosolymitano impletum fuisse. Omnia potius in id recidunt, ut nobis persuadeant, in Spelunca Bethleemitica id contigisse, in quam, ut illum ederet, secedere Virgo coacta fuerat.

Luca 2.

* Pelleterius in animad. in errores Pictorum, Monum. Trevolt, Decembris 1704. p. 2143. Gall.

Latet in incerto, a quo circumcisus sit.

Nec vero hic expendere placet, num Sanctus Josephus, aut Virgo Deipara, quod plerique Scriptores conjiciunt, vel alius quispiam minister fuerit hujus Legis Præcepti: neque an culter, * quo Jesus Circumcisus fuit, lapideus fuerit, an ferreus, an vero ex chalybe; neque tandem utrum easdem servaverint ceremonias, quas Judæi in masculorum suorum Circumcisione**. Ad id itaque unum me confero, ut disputem de Festi hujus Institutione, de rationibus, quibus ad illud celebrandum Ecclesia inducta fuit; deque profusa hilaritate Christianorum, eorundemque Ecclesiasticorum Kalendis Januarii.

ARTICULUS PRIMUS.

A primis Sæculis celebravit Ecclesia memoriam Circumcisionis Pueri Jesu.

In eumdem semper diem incidit Festum Octavæ Nativitatis & Circumcisionis.

Ab omni vetustate in Missa Octavæ Nativitatis nullum aliud recitatum est Evangelium, quam illud Circumcisionis; ex quo fit non potuisse Ecclesiam colere Octavam Nativitatis, quin Festum quoque Circumcisionis celebraret. Et profecto eum in eo semper operam posuerit diligentem, ut Officia & Festa Sacrarum Scripturarum verbis accommodaret; quonam pacto potuisset memoriam Circumcisionis a Nativitatis Festo separare; quandoquidem Evangelium Sancti Lucæ narrat disertis verbis, octavo ab ejus ortu die Infantem circumcisum fuisse? Verum quidem est Officium tum olim, tum in præsens quoque, ad Nativitatis Octavam spectasse, atque in Missa tantum de Circumcisione fieri mentionem: at vero Evangelium solum Missas & Festa revera distinguit, & Mysteria in eisdem honore culta demonstrat.

Cujus animadversionis ope multi negotii non est ostendere, Solemnitatem hanc esse in Ecclesia vetustissimam. De ea meminerunt Acta Martyrii S. Almachii, qui cum spectaculis Gladiatorum interesset, quæ Ka-

* Ostendunt Compendii in Thesauro S. Cornelii cultrum lapideum, quem ferunt eundem esse, quo Jesum Christum circumciderunt: Pelleterius vero arbitratur, cultrum hunc confectum ex ardosia. Opinio pariter est, Æthiopes se circumcidisse cultellis duri lapidis, quos iis rentur similes, quibus Josue usus est ad illos ex Judæis circumcidendos, qui circumcisi non fuerant in Deserto, *Herbelotius in Bibl. Orient. verb.* Nagiat, Gall.

** Scriptores multi fuse & copiosissime ceremonias exequuntur, quas servant Judæi in Circumcisione. Buxtorfius de iis egit in 2. cap. Sinagogæ suæ. Leo Mutinensis c. 8. 3. p de ceremoniis Judaicis. Adissonius 7. cap. de præsenti rerum statu Judaicarum in Barbaria, & Pelleterius in animad. in errores Pictorum.

len-

lendis Januarii dabantur, coram populo clamavit: *Hodie Octavæ Domini ci diei sunt; cessate a superstitionibus Idolorum, & a Sacrificiis pollutis*: & propterea a multitudine, spectaculorum studiosa, facto in eum impetu, trucidatus statim est coram Alipio Urbis Præfecto, qui eum seditiosorum furori dedidit: Usuardus vero animadvertit, S. Almachium martyrio consumtum: *Jubente Urbis Præfecto*.

Usuardus in Mart. ad 1. diem Januarii.

Theodor. l. 5 c. 25.

Usuardus ib.d.

Porro mortem oppetiit Sanctus iste Martyr, imperante Theodosio Magno; siquidem Alipius Urbis Præfectus erat Principis hujus tempore, uti in antiquis Inscriptionibus signatum est, atque a Baronio firmissime probatum. Consequens ergo est, Festum octavæ Nativitatis & Circumcisionis statutum in Ecclesia fuisse ante IV. Sæculi finem, nimirum antequam Theodosius ad Imperium assumeretur.

Baron. in notat. Mart. ad 1. Jan.

Mentio quoque fit Festi hujus titulo *Octavarum Domini* in antiquo Sacramentario Romano, a Thomasio vulgato, quod Gelasii Papæ hujus nominis primi esse putant; nec non in Kalendario Romano, * edito a P. Frontonio Canonico Regulari Sanctæ Genevieſæ, in quo solemnitas ista his verbis nunciatur. *In Octabas Domini*. Prima Ecclesiæ Latinæ Martyrologia, S. Hieronymo adjudicata, notant aperte hac die: *Circumcisio Jesu Christi secundum carnem*. Apparet insuper, S. Gregorium Pontificem in prisco Sacramentario Romano, quod asservatur in Vaticano, Memoriam Circumcisionis Jesu Christi adjunxisse Octavæ Nativitatis his verbis: *Per Christum Dominum nostrum, cujus hodie Circumcisionis diem, & Nativitatis Octavam celebrantes*.

Thom. Cod. Sacr. pag. 18.

Baron. in notat. Mart. ad 1. Januarii.

Alia Bedæ, Adonis, atque Usuardi Martyrologia, nec non Ordo Romanus de hoc Festo loquuntur sive titulo Octavæ Nativitatis, sive Circumcisionis, sive utriusque: *Octava Domini & Circumcisio*, uti monet vestustum Martyrologium Romanum, publici juris a Rosvveido factum. Neque vero hoc loci prætercam, Capitularia Caroli Magni Circumcisionis duntaxat, non autem Octavæ Nativitatis meminisse. Subinde indicabimus Canones Conciliorum, atque Homilias Patrum super hoc Festo, a quibus illud antiquissimum in Ecclesia esse didicimus. Ac id etiam hic non omittam, quod Concilium Turonense, anno 567. celebratum, sanxit: Festum videlicet Circumcisionis colendum esse prima Januarii die. *Ipsis Kalendis Circumcisionis Missa Deo propitio celebretur*. Quo in loco animadvertendum est, declarare Concilium istud, se veterum Patrum Statuta super ea re tantummodo renovare. Quod potest indicio esse, Festum hoc illius ætate Concilii novum non fuisse.

l. 6. c. 186.

Concil. Turon. II. cap. 17.

* Frontonius eruditus, Parisiorum Cancellarius, edendum curavit Kalendarium hoc anno 1652. cujus codex MS. *aureis caracteribus exaratus*, conditus est in Bibliotheca S. Genevieſæ. *Front. Kalend. pag. 5.*

ARTICULUS II.

Ecclesia Circumcisionis Festum, jejunia, & precationes opposuit licentiori vitæ, cui indulgebant Æthnici, atque ipsi Christiani Kalendis Januarii.

ANtiqui Gentilis Romæ Fasti multa signabant Festa, quæ Kalendarum Januarii die celebrabantur. Præter Solemnitatem, Junonis Deitati institutam, cui facer erat primus cujusque mensis dies, qui Consules erant designati, Magistratum suum eodem die inibant. Ante omnia vero Romani diem hunc præstituerant, quo colerent Deum Janum, gemina facie, anteriore altera, altera a tergo constantem, perinde ac præteritum annum proximumque respiceret. Res Divinas ipsi faciebant, & populus confertim ad Montem Tarpejum, ubi Jano erectum erat Altare, confluebat.

Festa Romanorum primo Januarii die.

In eundem diem concurrebat in Insula Tyberina Festum Dedicationis Templorum Esculapii & Jovis: alter alteri faustum annum optabat & bene ominabatur; se invicem ficis, palmulis & melle donabant, quæ eupedia iccirco ad amicos mittebant, ut argumento essent, se ipsis suavem & faustam vitam exoptare. Subditi muneribus Dominos afficiebant, & Senatores, Æquitesque Romani Imperatores munerabantur. At cum vetitum ab Imperatore Claudio fuisset, ne sibi hujusmodi donis graves essent, consuetudinem hanc populus tantum retinuit. Morem istum Græci acceperunt ab Romanis, a quibus latina voce *Strenæ* dicebatur, quod videlicet dies hic singulariter Deæ *Streniæ* dicatus esset. *Strenarum* autem originem repetunt a Romulo & Tatio Regibus Sabinorum. *

Strenas dabant

Quanquam Kalendæ Januarii tot Solemnitatibus Festisque celebres essent, non vacabat tamen Populus Romanus, sed contra quique arti suæ operam dabat, ne in reliquo anni spatio inertia langueret: quod optime carminibus suis Ovidius expressit. **

* Refert Symmachus, T. Tatium, cum in bonum omen vertisset ramos e sylva Deæ Streniæ abscissos, atque primo Januarii die sibi oblatos, autoritatem consuetudini huic imposterum dedisse, & munera hæc *Strenarum* nomine appellasse; quoniam exinde Dea *Strenia* præfuerit hujusmodi ceremoniis; uti animadvertit D. Augustinus: *Muneribus Kalend, Januarii dandis, accipiendisque præesset, cui a Strenuitate aut bellica fortitudine nomen deductum*. Aug. l. 4. de Civ. Dei c. 16. *Strenarum usus adolevit autoritate Tatii Regis, qui verbenas falicis arboris ex Luco Streniæ, anni novi auspices primus accepit*. Symm. l. 10. Ep. 20. & 28.

** Postea mirabar cur non sine litibus esset
Prima dies: causam percipe, Janus ait.

Im-

Impiis, quæ kalendæ Januarii conficiebant, Sacrificiis ceremoniæ insuper Æthnicæ, & superstitiosæ accedebant. Verbenam offerebant, sive quosdam arborum ramos; per diem accensas faces super mensam locabant, in qua convivabantur; vias cantibus & saltationibus circuibant, atque a quacumque intemperantia non abstinebant.

Ex adverso autem cum kalendæ Januarii Sanguinis Jesu Christi primitiis consecratæ fuissent, celeberrimæ habitæ sunt in Ecclesia, quæ illas precibus, & pœnitentia, sanctitate veluti honestandas indixit. Et vero Christiani diem hunc, longe aliter atque Infideles, solemni ritu celebrabant. Isti victimis immolatis, superstitionibus, vitaque licentiore Sacrum diem hunc polluebant citius, quam honore colerent: illi contra virtutum exercitatione, animique ad cœlestia conversione transigebant, utque demum injurias Deo a Paganis illatas redimerent, quolibet bonorum operum genere indignationem illius permulcere conabantur. Hæc sunt, aut ego fallor, rationes germanæ, quibus ad kalendas Juanuarii celebrandas permoti sunt Christiani. Quamobrem vetustissimum in Ecclesia videri debet Festum hoc, tum quod attinet ad venerationem, a Christianis cruento Mysterio in eo comprehenso delatam, tum etiam quod est consilii illius, quo Paganorum, & malorum Christianorum dissolutæ vivendi licentiæ objectum fuit.

Christiani Paganorum licentiæ pœnitentiam opponunt.

Ab incunte itaque Ecclesia, itemque Paganismo jam everso, non sane pauci abjecto & pusillo animo Christifideles reperti sunt, qui hoc se abripi finerent exemplo Paganorum. Tametsi etenim instar illorum publicos Deo Jano Deæque *Streniæ* haud redderent honores; non abstinebant tamen, quominus vestes mutarent, & per urbem personati ambularent, ad choreas, & voluptarios cætus cum ipsis convenirent; vitulum hinnulumque mactarent ritu sacrificii, ut non absimiliter ab illis nepotarentur.

Licentia Christianorum.

Verum Ecclesiæ Patres & Concilia adversus pravam istam consuetudinem acriter inclamarunt: *Nobis*, ait Tertullianus, *quibus Sabbata extranea sunt, & neomenia, & feriæ a Deo aliquando dilectæ; Saturnalia, & Januariæ, & Brumæ, & Matronales frequentantur. Munera commeant, Strenæ consonant, lusus convivia constrepunt.*

Eas perstringunt Patres. Tertull. lib. de Idolat. cap. 14.

S. Asterius Episcopus Amasenus, qui exeunte IV. sæculo, sive ineunte V. floruit, posteritati reliquit egregiam Homiliam *in Festum kalendarum*, quod Saturnalium specimen erat.

Tempora commisi nascentia rebus agendis;	Quisquis suas artes ob idem libat agendo,
Totus ab auspicio ne foret annus iners.	Nec plus quam solitum testificatur opus.

Quæ flagitia, & diei illius violationes Sanctos Patres flagranti studio in *Strenarum* Festum incenderunt. His palam adversatus est D. Augustinus, tanquam Gentilitatis reliquiis; præsertim vero redarguit profanum modum hunc Strenas dandi accipiendique * non sine intemperantiis aliis perditissimis. S. Petrus Chrysologus, Archiepiscopus Ravennæ, istas profanas oblectationes non secus damnat. Sub larvis, ut ipse narrat, vagabatur, & sub imagine Dei cujusdam Gentilium. Viri vestibus fœmineis incedebant, & fœminæ virilibus. Ferarum spolia non raro etiam superinducebant aliqui; mille demum modis bacchabantur, jocari solummodo prætexentes, & oblectari. At vehementer insurgit Sanctus Pater in hæc flagitia, ** Christianisque persuadet, non posse illos citra crimen iis animum relaxare, quæ execratione digna sunt. Extant præterea aliæ Patrum Homiliæ ***, quæ vivis imaginibus, strenuisque in Licentiam vivendi kalendis Januarii objurgationibus redundant.

Sanctis Patribus concinunt Concilia, ut diei hujus superstitiones, & sacrilega oblectamenta perimant & tollant. VI. Concilium Generale, anno 680. coactum, abusus istos damnavit; nec non secunda Synodus Turonensis; Altisiodorensis, celebrata anno 604. alia, quam Zacharias Pontifex Romam concivit anno 742. aliæque non paucæ. Canon ipse, *Non observetis*, kalendarum Festa interdicit; & Canon, *Si quis*, anathemate insuper ferit eos, qui in iisdem licentiis dissolutis perseverarent. ****

Concil. Turon. can. 23. Concil. Altisiod. can. 1. C. 26. quæst. 7. ibidem.

Præter vias istas & rationes, aliam quoque persecuta Ecclesia est, ut Christianos ab hisce profanis Festis arceret, eum ipsis Circumcisionis solemnitatem & Nativitatis Octavam objecit. Quæ sensim quotidiano auctu in quoddam liberi Festi genus evaserunt, & deinceps ad Festi ordinati formam redactæ, populis illas servandi obligationem adjecerunt. Et quidem nemini dubium esse potest, quin Festum hoc Fideles solemnitate aliqua ad IV. sæculum celebrarent, ut percipere potest quis ex verbis Sancti Almachii, superius recitatis; immo VI. sæculo Christianos obstringeret ex Concilio Turonensi. Medio circiter VII. sæculo institutum fuit in Hispania Regis Receesvvinthi, suorumque Episcoporum autoritate: tandemque illud universa Ecclesia celebravit.

Instituitur Festum Circumcisionis.

Conc. Turon. II. c. 17. & 22.

Ut autem penitus a Christifidelibus exterminarent quidquid Idololatriam

* *Acturus es celebrationem Strenarum, sicut Paganus, lusurus alea, & inebriaturus te.* Aug. in App. serm. 8.

** *Erras homo, non sunt hæc ludicra, sed crimina. Quis de impietate ludit, de Sacrilegio quis jocatur, piaculum quis dicit risum. ... qui jocari voluerit cum Diabolo, non poterit gaudere cum Christo. Nemo cum Serpente securus ludit; nemo cum Diabolo impune jocatur.*

*** *Maximus Taurin. Hom. in kal. Jan. Fulgent. Rusp. Isid. Offic. l. 2. c. 52.*

**** *Si quis Kalendas Januarii ritu Paganorum colere, aut mensas cum lampadibus, vel eas in domibus præparare, & per vicos, & plateas cantores & choros ducere præsumpserit, anathema sit.*

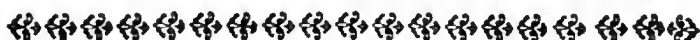
adhuc

adhuc redolebat, atque ad primi Januarii diei commessationes, & intemperantiam pertinebat; decretum fuit, ut Festo Circumcisionis adderentur jejunia, abstinentiæ, pœnitentia, Litaniarum cantus, precationes, eleemosynæ, ipsumque canticum *Alleluja* in Ecclesiasticis officiis reticeretur. Quas omnes Sanctas Exercitationes, & maximi hujus Festi celebritatem superstitiosis kalendarum Januarii deliramentis opposuerunt. Qua de re locuti sunt Ambrosius & Augustinus, Christianos iccirco primo anni diei jejunare, ut dum Æthnici jucunditati se dabant, ipsi ad Deum pro illis gemitus funderent. *

Ordo Rom. can. 10.
Concil. Tolet. 4. anno 611. cap. 10.

Hæc tamen omnia pietatis & pœnitentiæ opera non potuerunt kalendarum Januarii pollutiones stirpitus convellere. Diu apud Christianos hæserunt, neque antea deletæ sunt, quam a primo anni die ad Baccanaliorum, quod Quadragesimam præcedit, tempus transmigrarent. Ecclesia ipsa, præscripta a Conciliis jejunia abrogavit, atque hortata Fideles est, ut pauperes amicis substituerent, atque in eleemosynas *Strenas* converterent, quarum consuetudinem se tollere omnino non posse cognoscebat. Kalendæ itaque Januariæ nomine Circumcisionis & Octavæ Nativitatis tum primum solemnius, quam prioribus sæculis celebrari cæptæ sunt, cum superstitionum nequitia extirpata est.

Durandus l. 7. c. 41.

ARTICULUS III.

Dissoluta Kalendarum Januarii licentia ad Ecclesiasticos derivavit; & qua in Gallis sublata fuerit ratione.

QUamquam Ecclesia, Concilia, & Patres profana primi Januarii diei Festa pene eradicaverint, insequentibus tamen temporibus rursus invaluerunt non solum apud Laicos, mundique studiosos, verum etiam apud Ecclesiasticos, quos pro instituti sui sanctitate magis oportebat ab hujusmodi intemperantiis esse remotos. Quidam Scriptores ** non dubitarunt annumerare pravis institutionibus, quæ Kalendarum Januarii flagitia subsecutæ sunt, delectum, quem hujus diei fecere Subdiaconi, ut Festum quoddam sibi proprium celebrarent. In Gallia appellabatur Festum Subdiaconorum, non quod solos comprehenderet Subdiaconos;

De Festo Subdiaconorum.

Gallice *Soudria cres.*

* *Tunc nos simus sobrii, atque jejuni: quo intelligant lætitiam suam nostra abstinentia condemnari.* Ambr. in kal. Jan. serm. 2. Edit. Rom. *Ergo si novimus mala Æthnicorum, quia de ipsis malis & nos liberati sumus, doleamus illos. Et si dolemus illos, oremus pro illis, & ut exaudiamur, jejunemus pro illis.* Aug. Ps. 98.

** *Benif. Mogunt. Ep. in Con. Beletus* l. *de divin. Off. c. 72.*

sed

Ducangius Gloss. verbo Kalendæ. Gallice *Diacres saouls.*

sed ita vocabatur per jocum, ac si quis diceret Festum Diaconorum ebriorum: *idest ad litteram*, inquit Ducangius, *saturi Diaconi*.

Autor quidam, qui Facultati Theologicæ Parisiensi præfectus erat occidente sæculo XII. meminit hujus Festi Subdiaconorum, quod Ecclesiasticis omnibus commune erat, quamvis non eodem die ab universis celebraretur. *Fiunt*, inquit, *quatuor tripudia post Nativitatem Domini in Ecclesia, Levitarum scilicet, Sacerdotum, Puerorum, idest minorum ætate & ordine, & Hypodiaconorum.* * Festum hunc diem ducebant in Saltationibus, aliisque animi oblectamentis, quibus Clerici, Diaconi, iidemque Presbyteri in Ecclesia Officii Divini tempore indulgebant, stato quodam inter Festa Natalitia atque Epiphaniæ, presertim vero primo anni die, & propterea illud etiam vocabant Festum kalendarum.

Belet. de Divinis Off. c. 72. De quatuor generibus Festorum.

Guillelmus Durandus Episcopus Mimatensis narrat, ipso Natalis Domini die, proxime a Vesperis, Diaconos saltare solitos in Ecclesiis, canentes antiphonam in honorem D. Stephani: idemque præstare Sacerdotes ante diem S. Joannis Evangelistæ in obsequium hujus Apostoli; pueros Chori, sive Clericos minores pro Sanctis Innocentibus; Subdiaconos tandem ipso Circumcisionis die. Inter has lætitias prodibant homines, Pontificiis vestibus amicti cum Mitra & Pastorali, qui Episcoporum instar benedictionem largiebantur; alii Regum Ducumque personas atque ornamenta induebant, aut larva vultum obtegebant, ut scenicos ludos agerent.

Ad Festum quoque Subdiaconnrum referre possumus consuetudinem aliquarum Ecclesiarum, in quibus Episcopi familiariter ludebant cum Clero & Populo suæ Diœcesis pila, globis missilibus, aliisque hujusmodi; ** quibus Gentilium Saturnalia imitabantur, quæ Dominos cum Servis & Captivis sine ullo dignitatis discrimine epulantes inducebant ....

Belet. de Divin. Off. c. 110.

Non desunt, qui Festum Subdiaconorum haud distinguant a Festo Stultorum; quamquam utraque cum tempore, tum etiam illa celebrandi ratione dissimilima sint. Ubi etenim Festum Stultorum ad Nonas Januarii translatum est, ut Regum Sanctorum pervigilium polluerent, aliud Subdiaconorum diei Circumcisionis adhæsit. Denique appositum erat nomen Festi Stultorum genialibus ludicris Gentilium, quæ in Jani & Deæ *Streniæ* cultum instituebantur, quorum immoderatæ abominationes aliis

Festum Subdiaconorum distinct. a Festo Stultorum.

* *Festum Hypodiaconorum a quibusdam perficitur in Circumcisione, a quibusdam vero in Epiphania, vel in ejus Octava.* Belet. ibidem.

** *Sunt nonnulla Ecclesia, in quibus usitatum est, ut vel etiam Episcopi, & Archiepiscopi in Cœnobiis cum suis ludant subditis, ita ut etiam sese ad lusum Pila demittant. ...... quanquam vero magna Ecclesia, ut est Remensis, hanc ludendi consuetudinem observent, videtur tamen laudabilius non ludere.* Beletus ubi supra cap. 120.

lon-

longe flagitiis contaminabantur, ac illa, quæ admittebat Festum Subdiaconorum. Illud quidem certum est, malos usus, effrænatamque licentiam, quæ concedebatur in Festis Subdiaconorum, ansam præbuisse, ut vulgo inter hoc & Stultorum festum non internosceretur. Hoc pacto istud vocat Beletus: *Festum Hypodiaconorum, quod vocamus Stultorum*. Et profecto Festi hujus Subdiaconorum intemperantia tam horribilis effecta est, ut persuasu difficilis esset, nisi illam referret Epistola Encyclica, quam Facultatis Theologiæ Parisiensis Doctores dederunt anno 1444. ad omnes Franciæ Præsules, ut detestandum * hoc Festum tollerent, quod non modo in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegialibus celebrabatur, sed ad Monasteria quoque Virorum & Sanctimonialium pervaserat.

Festa hæc a Græcis descenderunt.

Quamquam simillimum veri sit, primam Festi Subdiaconorum originem repetendam esse a superstitione Paganorum, qui primo anni die personati ambulabant, quod exinde Christiani imitati sunt; nihilo tamen minus haud carent rationis momento qui existimant, Ecclesiasticos Latinos a Græcis hosce perniciosi exempli mores mutuatos esse; quandoquidem ante finem XI. Sæculi libertas hæc immoderata in Ecclesia Latina nota non erat; quæ tamen inter Ecclesiasticos Orientis esse debebat usitatissima; cum octava Synodus anno 869. celebrata fortiter restiterit pravis institutionibus istis, uti probat Canon quidam (Hic canon deest in Editione Græca) hujus Concilii secundum Versionem Latinam Anastasii. *Gradum quasi Sacerdotalem*, inquit Canon ille, *per quadam indusia, & vestimenta Sacerdotalia sumere, & ut putabatur, Episcopos constituere, superhumeralibus, idest palliis, circumamictos, & omnem aliam Pontificalem indutos stolam, qui etiam proprium Patriarcham adscribentes ..... & insultabant & illudebant quibusque divinis, modo electiones, promotiones, consecrationes.... miserabiliter, & prævaricatorie agentes & patientes &c. Talis autem actio, nec apud gentes a sæculo unquam audita est.*

Octava Synodus can. 16.

Concilia hanc licentiam damnant.

Me quidem latet, an hujus Concilii Canones reliquias istas Gentilitatis a Græcia exterminaverint, quæ in Ecclesiasticis adhuc supererant: illud certe perspicuum est, Pontifices, Synodos, atque Episcopos nihil intentatum reliquisse, ut huic occurrerent impietati. Gallia præ omnibus

* *Sacerdotes ipsi ac Clerici Archiepiscopum, aut Episcopum, aut Papam creabant, eumque fatuorum appellabant. Divini Officii tempore larvati, monstruosi vultibus, aut in vestibus mulierum, aut lenonum, vel histriorum choreas ducebant, in Choro cantilenas inhonestas cantabant, offas pingues supra cornu Altaris juxta celebrantem Missam comedebant, ludum taxillorum ibidem exarabant, thurificabant de fumo fætido ex corio veterum sotularium, & per totam Ecclesiam saltabant, currebant &c.* Epist. Encycl. edit. Savar., & ex eo Gussanvilla.

cona-

conatus in eo posuit virtutis suæ, ut vitia hæc funditus adimeret. Compertum id fit ex Epistola Petri Capuani Cardinalis Legati in Galliis anno 1198., qua jubet Eudo Sulliacensi Episcopo Parisiorum, & quibusdam ejusdem Ecclesiæ Canonicis, ut quam citissime Festum hoc abrogent in Diœcesi sua, quod cum ibi, tum in aliis Regni partibus inoleverat.

Apud Gussanvill. post notat. ad Petrum Blesens.

Ut autem gravissimum consilium impleretur, Eudus, aliique negotio præfecti, ediderunt Decreta duo, annis 1198. & 1199. quæ indictis severioribus pœnis interdicebant, ne impietas ista atque intemperantia diutius serperet. Sed illustris hic Præsul aliam inivit rationem, qua nimirum solemnius, quam unquam antea, celebrandum sanciret Festum Circumcisionis; Ecclesiasticos cogeret, ut illi assisterent; distributiones largiores designaret, quæ solvi debebant ex redditibus agrorum, in rem hanc depositorum. Quorum reddituum assignatio relata est in historia Universitatis Parisiensis, in quibus Actis legimus, eum usum autoritate Cardinalis Capuani, ut remedia pararet horrendis flagitiis, quæ in diebus Circumcisionis, & S. Stephani committebantur. Ut vero Festa hæc celebritate majori colantur, volumus, inquit, ministros Ecclesiæ præter bona cælestia, quæ comparabunt, emolumentum quoque temporarium aliquod acquirere. * Additque, si forte rursus prava hæc consuetudo invalesceret, propositum sibi esse, neque se, neque successores suos his solvendis largitionibus imposterum teneri.

Bulæus Hist. Univers. Paris. Tomo 2. pag. 5 ‡1.

Insignis reddituum assignatio facta ab Eudo Parisiensi Episcopo.

Concilia multa in Galliis celebrata

Concil. Paris p. 4. c. 16.

Eadem rursus interdicta fuerunt in multis Conciliis. Parisiense sub anno 1212. Festum Stultorum prohibet absolute: *A Festis vero Follorum, ubi baculus* ** *accipitur, omnino abstineatur.* Illud excepit Synodus Lingonensis anno 1404. deinde Basileensis anno 1435., Rothomagensis anno 1445., aliaque non pauca coacta Senonis, Lugduni, & Toleti. Postremis hisce Conciliis stimulos admovit Epistola Encyclica, quam Facultas Parisiensis ad Galliarum Æpiscopos misit, in qua legitur celeberrimæ hujus Facultatis censura, vehementissime condemnans Festi Subdiaconorum & Stultorum licentiam. Jure itaque ac merito Universitati Parisiensi decus vendicant singulare, quod ad Gallicam Ecclesiam ab hisce Gentilitatis reliquiis expurgandam contulerit.

Epist Facult. Paris anno 1444. Edit Savar.

* *Ut omnem occasionem ludorum, dissolutionum, facetiarum, enormitatum, quæ diebus Circumcisionis Domini ..... instituit, ut illa Festa solemniter celebrentur: atque ut Canonici & Clerici libentius adessent, certum attribuit stipendium ..... In Festivitate Circumcisionis singulis Clericis Chori, non Canonicis, qui Matutinis interfuerint 3. denarios Parisienses; singulis vero pueris Chori duos denarios annuatim in redditibus Capicerii Parisiensis percipiendos donamus, & in perpetuum habendos concedimus &c.* Actum 1199. Pontif. nostri anno III. Bulæus ubi supra.

** Pedum Pontificium.

D I S-

DISSERTATIO IV.

De Epiphania, & nonnullis Traditionibus ad Magos pertinentibus.

ARTICULUS PRIMUS.

Vox hæc Epiphania *Solemnitates multas, præsertim vero illam Magorum Christum adorantium significat.*

VIdetur verbum hoc *Epiphania* Sacrum fuisse Ethnicæ Religioni ante ipsam Jesu Christi Nativitatem, ut Divinitatis præsentiam indicaret, quoties existimabant Gentiles, Deos suos adstitisse coram hominibus per visum aliquod, vel mirum eventum, vel gratiam insusitatam. Hinc Diodorus Siculus ait, Deum Isidem in nocte *suæ præsentiæ manifesta indicia demonstrare*. Eadem voce utitur Dionysius Halicarnassæus: *Deorum apparitiones* ἐπιφανείας τῶν θεῶν. Constat etiam Græcos Festa instituisse, quæ appellabant τὰ ἐπιφάνια, ut visionum istarum memoriam consecrarent. Ferunt, Regem Demetrium in singulos annos sacrificia conficere solitum solemnia, quorum diem *Epiphaniam* vocabat, ut monumentum esset Fratris suis demortui, atque ab ipso divinis honoribus affecti.

Pagani usi sunt voce Epiphania. — *Diodor. Sicul. l. 1.* — *Athenæus l. 12. c. 11.*

Ecclesia vero usu vocis hujus *Epiphaniæ*, nativam ipsi veramque interpretationem dedit, cum tribuit manifestationi & præsentiæ Dei, humanam naturam induti, ut inter homines versaretur: adeoque complexa est quatuor præcipuos modos, quibus libitum Deo fuit, Filium suum prodere mundo, communi *Epiphaniæ*, sive manifestationis vocabulo. Jesus Christus etenim in Nativitate sua innotuit primum Pastoribus Angelorum ministerio; Magis Stellæ splendore; testimonium deinde accepit ab æterno Patre, *voce e cælo delapsa, Hic est Filius meus*; atque a Spiritu Sancto sub Columbæ specie in eum descendente & insidente: denique *gloriam suam manifestavit*, inquit Evangelium, *initio Signorum suorum, & crediderunt in eum discipuli eius.*

Ecclesia verbum Epiphaniæ conjecravit. — *Joannes 2. 11.*

Patres quoque Ecclesiæ hoc *Epiphaniæ* nomen adhibuerunt, ut universa festa ista significarent. Cum Eusebius dixit in Historia sua, se ejus exordium sumere ab *Epiphania*, non intellexit quidem adorationem Ma-

Varia hujus nominis apud Patres significatio. — *l. 1. Hist.*

gorum, vel Jesu Christi Baptisma, sed ejus Nativitatem. Sanctus item Gregorius Nazianzenus, & Suidas vocabulum *Epiphania* ad ortum Jesu Christi enunciandum usurpant. Denique S. Epiphanius de Orientis Ecclesiis scribit, illas in die *Epiphaniæ*, scilicet quo editus in lucem Salvator est, minime jejunare.

De voce *Theophania*.

Lib. 3 ep. 110.

Eusebius l. 3. de Vita Constant.

Gregorius Nazianz. Orat. 30.

Nomen insuper *Theophaniæ*, quod planius Dei præsentiam & manifestationem significat, Nativitatis Festo imposuerunt. Hoc sane pacto S. Isidorus Pelusiota primum Salvatoris adventum *Theophaniam* vocat; Eusebius, & Gregorius Nazianzenus eadem utuntur *Theophaniæ* voce, qua Jesu Christi nativitatem exprimant, ut qui nascendo apparuit nobis; utque nos docerent, Patrem & Spiritum Sanctum Filii Divinitati testimonium dixisse. Usum quoque habet vox *Epiphania*, perinde ac quis diceret, Deum sese hominibus cognoscendum dedisse.

Joannes Chrys. Tomo 5. hom. 16.

Hieron. comm. in Ezech.

Joannes Chrys. Hom. de Bapt. Christi.

Isid. de Off. Eccles. l. 1. c. 26.

Ambr. serm. 21.

Sancti vero Hieronymus & Chrysostomus scripsere, hoc *Epiphaniæ* verbo intelligendum esse Baptisma Jesu Christi, cum cæli aperti sunt, non autem Ortum illius. Sanctus Isidorus Hispalensis autor est, homines Apostolicos *Epiphaniæ* vocabulo demonstrare voluisse Manifestationem Jesu Christi, qui a Magis in Præsepio est adoratus, quo Stellæ ductu pervenerant. Sanctus Ambrosius ait, appositum *Epiphaniæ* nomen prodigio illi primo, cum Jesus aquam in vinum convertit. Tandem convenit inter Scriptores Ecclesiasticos, octavum ante Idus Januarii diem ab Epiphania nuncupatum fuisse, quod videlicet hæc tria in ipso Festa celebrarentur: Adoratio Magorum, Baptisma Jesu Christi, primumque Canæ Miraculum; etsi mysteria hæc neque in eundem annum, neque in eundem inciderint diem; quod Sanctus Paulinus optime animadvertit in Vita Sancti Felicis. Porro Sanctus Isidorus a veteribus Patribus hanc Traditionem manasse testatur.

Sanctus Maximus Taurinensis V. Sæculi Scriptor nos monet, Ecclesiam ex antiquissima Traditione tria hæc Festa, ut ea simul coleret, comprehendisse*. *Et quia*, subjungit sanctus idem Vir, *hæc tria mysteria, uno acta die prædicantur, qui ineffabile Trinitatis arcanum uno Dei sub nomine confitentur*. Quam eandem sententiam efferunt alii Patres. **

* *In hac celebritate, sicut relatu paterna Traditionis instruimur, multiplici nobis est Festivitate lætandum; ferunt enim hodie Christum Dominum, vel Stella duce a gentibus adoratum: vel invitatum ad nuptias, aquam in vinum vertisse: vel suscepto a Joanne Baptismo, consecrasse fluenta Jordanis*. Max. Taur. Serm. 10. de Epiph.

** *Christus diverso tempore, uno eodemque die, Magorum munere, aquæ mutatione; atque Patris voce, Deus trino agnoscitur testimonio; fitque de trina ostensione Christi Epiphania una & sacrata solemnitas*. Petr. Chrys. serm. 57. & serm. 160. Sedul. de vita Christi. S. Paulinus Nat. 9. S. Felicis. S. Aug. serm. 29. 32. 37 de Temp. S. Ambr. serm. 18. de Epiph. Isid. Hisp. l. 1. de Off. Eccl. Bern. serm. 2. de Epiph. ait: *Tres apparitiones Domini legimus uno quidem die, sed non uno tempore factas*.

Sunt

Sunt pariter, qui existiment, Ecclesiam trium Festorum istorum nexum imperasse, ut repræsentationem triplicis gloriæ, quæ Christo advenit ex Magorum cultu Baptismo suo, & primo ostento, objiceret triplici Triumpho Augusti Imperatoris, quem, Orosio referente, Ethnici Romæ octavo Idus Januarii celebrabant. Atque hic sane usitatus fuit mos Ecclesiæ, tum ut memoriam Gentilium superstitionum aboleret, tum etiam ut illos ad veri Dei cultum traduceret. Qua de re non semel ipsas Paganorum ceremonias in usum transtulit suum, eademque Templa mendacium Deorum ritu Ecclesiastico expurgavit & dedicavit.

Concilium Ecclesiæ in Institutione Festi Epiphaniæ.

Florent. Martyr. Hieron. pag. 157. Orosius l. 6 c. 18.

Baron. ad annum 41. num. 88.

Tria hæc Festa vicissim juncta reperimus sexto Januarii die in Martyrologiis bene multis, uti adnotatum a Molano fuit in additionibus ad Usuardum. Martyrologium vero MS. Bruxellense hisce tribus Festis Miraculum addit, quo Jesus Christus quinque panes quinque hominum millibus reficiendis multiplicavit *. Atqui veri speciem non levem habet, primorum Ecclesiæ sæculorum ætatem ferre conjunctionem hanc quatuor Festorum istorum in diem sextam Januarii, quandoquidem ejus meminit Augustinus. **

Tot itaque Mysteria in eundem diem coeuntia, Festum Epiphaniæ tam celebre reddiderunt, ut Julianus Apostata, qui clam Idolis thus adolebat, non ausus sit, quin diei hujus Officio interesset, dum Viennæ agebat anno 361. uti narrat *** Ammianus Marcellinus, Autor Gentilis. Sanctus Gregorius Nazianzenus tale quidpiam refert de Valente Imperatore, qui licet Arrianus, Festi hujus Solemnitati assistebat, ne videretur a Christiana Religione defecisse. Theodosius Imperator tanta Festum hoc veneratione prosecutus est, ut a litibus aliisque civilibus negotiis abstinendum jusserit septem dies ante, totidemque ab isto Festo, & toto hoc dierum spatio quoddam Festi perpetui genus in Imperio constituerit.

Quam fuerit solemne Festum istud.

Oratione in laudem Basilii.

Codex Theod. l. 2. cap. de Fer.

Ceterum cum prisca Traditione didicerimus, Magos fuisse Reges, insequentibus temporibus dies *Epiphaniæ* Festum Regum est appellatus. Commessatio Convivii illius, quæ Gallice dicta fuit, *Roi-boit*, non est nisi tristes reliquiæ veteris Paganismi, quæ pudore illos afficere deberent,

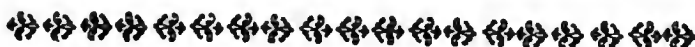
De Festo Regum.

* *Epiphania Domini nostri Jesu Christi ..... quique anno ex hinc proximo de paucis panibus magnam turbam hominum satiavit: Et sic hac die quatuor facta concurrunt.* Solerius in nova Edit. Usuardi, 6. Januar.

** *Hodie illud colimus, quo se in homines Deus virtutibus declaravit, pro eo quod in hac die, sive quod in cælo stella ortus sui nuncium præbuit: sive quod in Cana Galilea in convivio nuptiali aquam convertit in vinum: sive quod in Jordanis undis aquas ad reparationem generis humani sub Baptismo consecravit: sive quod de quinque panibus quinque millia hominum satiavit. In quolibet horum salutis nostræ mysteria continentur & gaudia.* Aug. serm. 29. de tempore, qui est primus de Epiphan.

*** *Feriarum die, quem celebrantes mense Januario Epiphaniam dictitant, progressus in Ecclesiam, solemniter Numine adorato discessit.* Ammianus l. 21.

qui de Christiana Religione, pietateque gloriantur. Sanctus Asterus Archiepiscopus Amasenus, qui labente IV. Sæculo floruit, posteritati tradidit Sermonem *in Festum Kalendarum*, in quo de comessationibus *Roi-boit*, tanquam de Gentilitatis reliquiis agit. Dessionius, Doctor Sorbonicus, Decanus & Silvanectensis Canonicus, Theologicis rebus præfectus, Tractationem edidit adversus Festum *Roi-boit*; ostenditque, illud Paganismi antiquas reliquias esse, & nulla ratione concedendum. Contra Causidicus quidam Silvanectensis, Nicolaus Bartholomæus nomine, ipsi reclamavit, & nequam libellum typis commisit anno 1664. titulo: *Apologia sacri Convivii in Pervigilio Regum*. Gall. quem multis Approbationibus munivit.

ARTICULUS II.

Multa de Magis ad trutinam revocantur; atque an Reges essent.

Vox Magorum multa significat.

PErsæ, & plerique Orientis populi Sapientibus suis Magorum nomen tribuebant, non secus atque illos Judæi Scribas, Ægyptii Prophetas, Græci Philosopos, Latini Sapientes, & Galli Druidas appellabant. Nos docet Cicero, tanti habitos a Persis Magos, *ut quisquam Rex Persarum esse non possit, qui non ante Magorum disciplinam scientiamque perceperit*. Plerumque, ait Divus Hieronymus, Magi pro hominibus, magicis artibus addictis, accipiuntur. Porro non hujusmodi habentur in regionibus suis; sed tanquam Philosophi & sapientes, tanta doctrina præstantes, ut *ad artis hujus scientiam Reges, quotquot & Principes ejusdem Gentis omnia faciant. Unde & in Nativitate Domini nostri ipsi primum ortum ejus intellexerunt: & venientes in Sanctam Bethleem adoraverunt puerum, stella desuper ostendente*.

Cic. l. 1. de divin. circa finem.

Hieron. in Dan. c. 2.

De regione Magorum.

Multas quæstiones instituere solent nonnulli de regione, instituto, nomine, numero, & dignitate Magorum, qui novum Salvatorem in Bethleemitico stabulo natum adorarunt. Aliqui illos deducunt ex Persia, alii ex Chaldæa, non pauci ex Arabia deserta, sive Mesopotamia; rati eos ab Oriente venisse, ad quem sitæ sunt hæ omnes Provinciæ Judæam versus. Non desunt, qui eos Armenos faciant, Æthiopes, Ægyptios, eosdemque a tribus Orbis terræ partibus profectos, Asia nimirum, Africa, atque Europa, secundum Ven. Bedæ mentem.

De Magorum instituto.

Quandoquidem duplex Magiæ genus est, alia videlicet licita & naturalis, alia vetita & diabolica; id Scriptores Ecclesiasticos de Magorum insti-

instituto in varias opiniones distraxit. Quidam sentiunt, eos revera magos fuisse, *qui divinationis artem exercerent, atque Astrologiæ *judiciariæ*, nec non incantamentorum periti essent. Alii opinati sunt, illos Philosophiam professos, arcanis naturæ scrutandis, syderibusque contemplandis incubuisse. Eruditus P. Calmetus Dissertationem de Magis nobis reliquit, quæ sedem habet in Commentariis D. Matthæi, ubi ait, Magos fuisse Sapientes veri Dei cultores, qui sine Legis scriptæ, & ceremoniarum Hebraicarum subsidio omnipotentem Deum colebant, & præstolabantur Dominatoris hujus adventum, a Balaamo prænunciatum, quorum ipsi successores erant. Sententia communis est, ex hujus Prophetiæ verbis, eos Hierosolymam se contulisse, inquirendi gratia novum Regem, cujus sydus in Regionibus suis conspexerant.

Cælius l. 3. c. 12.

Non constat autem in Sacris Litteris, alibi Messiæ adventum Stellæ orientis inditio signari, præterquam in Prophetia Balaami. Denique inter Patres extitit Hieronymus, ** qui diceret, Magos vel a Dæmonibus, vel Balaami Prophetia edoctos, ab Oriente, recens natum Regem adoraturos, venisse.

Traditio, nomen Magis imponens, non est antiquissima. Primus fuit, quod noverim, Ven. Beda, qui eos *Gasparem*, *Melchiorem*, & *Balthazarem* appellaverit. Zacharias Episcopus Chrysopolitanus, Sæculo XII. natus, contendit eos Hebraice nuncupatos *Apellium*, *Amerum*, *Damascum*, scilicet fidelem, humilem, misericordem. Petrus Commestor Græce vocat *Malagat*, *Galgalat*, *Saracin*, quas voces interpretatur, Nuncium, Pium, Gratiam. Animadversio Casauboni est, alios eis nomina affinxisse *Astoris*, *Satoris*, *Paratoris*. Jacobus tandem d' Ausoles la Peire eos vocabulis effert *Melchisedechi*, *Henochi*, & *Eliæ*.

Nomina Magis tributa.

In Hist. Scolast.

Exerc. 2. in Bar. num. 10.

In Tract. de Epiph. p. 3. Gall.

Quæ nomina Magorum excogitandi licentia non tam parta est otio illorum, qui fabellis ducuntur, quam ignorantia. Non fit credibile, nomina hæc inventa tantummodo fuisse, ut in illicitos usus adhiberentur: & quanquam persuasum nobis sit, ea, quæ Magis in Occidente apposita sunt nomina, conficta potius hominum temeritate quam impietate fuisse; nihilo secius abuti exinde illis potuerunt, quo pacto nominibus Sanctorum, ceterisque sanctissimis Religionis rebus abusi sunt. Hoc, ut mihi videor, judicium ferre possumus, cum legimus tres versiculos istos, perperam Ven. Bedæ adjudicatos:

* Sanctus Ignatius *Epist. ad Ephes.* S. Justinus *Dialogo cum Triphone*; Tertullianus *de Idololatria*; Origenes *Hom. 1. in Num. & contra Celsum*; S. Ambrosius *l. 2.* in *Luc.* S. Basilius *de humana Christi Nativitate*; S. Hieronymus, S. Hilarius, S. Augustinus Serm. 2. & 5. *de Epiphania & alii*.

** *Magi de Oriente, docti a Dæmonibus, vel juxta Prophetiam Balaam intelligentes natum Filium Dei, qui omnem eorum artis destrueret potestatem, venerunt Bethlehem*. Hieron. in Isaiam XIX.

Ga-

Apud Bedam in Collectaneis.

Gaspar fert myrrham, thus Melchior, Baltazar aurum.
Hæc quisque secum portat tria munera Regum.
Solvitur a morbo, Domini virtute, caduco.

De Magorum numero.

Satis imaginem veritatis præfefert, aliquibus visum esse numerum Magorum in Psalmo 71. deprehendere, ipsaque trium regnorum nomina, unde venerunt, in eo dignoscere. Atque illud quoque apparet induxisse homines, ut eos ad hunc numerum redigerent, quod triplex fuerit donorum genus, ab Evangelista memoratum.

Denique minus convenit inter Doctos de illorum natalibus. Quidam regiam ipsis tribuunt dignitatem, quidam negant. Porro mea non est has omnes Traditiones in præsentiarum expendere. Satis liquet, duas priores serius in Ecclesia exortas esse, nihilque in se explorati habere propter sententiarum varietatem; tertiam aperte fabulam redolere; quartam demum, quæ Magorum numerum attingit, utpote in Evangelii verbis fundamentum habentem, quibus novimus ab ipsis oblata aurum, myrrham, & thus, nec non in Patrum multorum apertis testimoniis, * passim admissam esse in Ecclesia, neque de hac Traditione ullum esse opinionum dissidium.

De Regia Magorum dignitate.

Id unum itaque pro instituto suscipio, ut tuear regalem Magorum dignitatem, non quidem tanquam certam Traditionem atque indubitatam, sed tanquam opinionem piam, non exigua probabilitate affectam, quæque adversa sententia magis idonea videtur, cum illa argumentis duntaxat negantibus innititur.

Hæc igitur Traditio non habet vim in opinione plebis, ut affirmant eruditi aliqui **, Magos scilicet Reges appellantis; neque in fingendi facultate Pictorum, qui illos regiis vestibus ornatos exprimunt; sed in testimonio multorum Patrum, atque in Ecclesiæ consensione, quæ in hanc partem vergere videtur.

Barradius. Jansenius Gand. Maldonatus. Cornel. a Lap. & alii.

Non me fugit, plures Scripturarum Explicatores quamplurima Patrum loca collegisse, in quibus videre sibi videbantur regiam Magorum dignitatem. At si diligenter Critica lance suspendamus testimonia illa, necesse erit confiteri, incertissima esse, sive a Libris supposititiis depromta, vel tandem regali Magorum potestati parum faventia. Nihilo tamen minus nemo inficias ibit, aliquos Patres in hanc sententiam descendisse.

Sanctus Joannes Chrysostomus quam perspicue mentem suam aperuit

* S. Leo *Serm.* 4. & 5. S. Cæsarius, Eusebius Emissenus, Beda, Rupertus Abbas, aliique multi. S. Maximus Taur. *Hom.* 3. *de Epiph.* Hilarius Arelatensis.

** Tillem. notat. 12. in Jes. Christum. Baill. in Vit. Sanctorum, 6. Januarii in Hist. adorat. Magorum.

de

de dignitate regia, qua Magi præditi erant *. Sanctus Ambrosius ait; *Illi Magi tres Reges esse dicuntur.*

Hom.1.in Epiph.

Sensa Patrum de regali Magorum dignitate.

Haud crediderim, Claudiani suffragium hac in re suspicionem afferre, neque quemquam clarius aut nobilius pro regali Magorum genere sententiam proferre posse. Sic habeto qui loquatur in Distieho, quod ejus nomine circumfertur, licet alii Claudiano cuidam juniori, vel Claudio Mamerto adjudicent.

Dant tibi Chaldæi prænuntia munera Reges.
Myrrham homo, Rex aurum, suscipe thura Deus.

Caveus Hist. Litt. Sæc. 4. in fine.

Sanctus Cæsarius, qui VI. Sæculo vivebat, Magis dedit nomen Regis. Paschasius Radbertus, IX. Sæculo clarus, contendit, Magos Reges fuisse. *Magos Reges extitisse*, inquit Monachus hic Corbejacensis, *nemo qui historias legit ignorat*. Cum his consentit Theophilactus his verbis: *Oportebat gaudere potius, quod Rex suus a Persicis Regibus adoraretur*. Postremo loco testatur Baronius, communem Fidelium opinionem eam esse.

Cæs. serm. 43. in append Tom. 5. S. August.

Pasch. Radb. in Matt. 2.

Theoph. in Matt. 2.

Baron. ad ann. 1. num. 80.

Quid quod titulus Regum Magis addictus, vetustior videtur communi ipsa Traditione, eosque hoc nomine insignitos fuisse propter Ecclesiæ Officium, in quo cani ab omnibus audiebatur: *Reges Tharsis & Insulæ munera offerent: Reges Arabum & Saba dona adducent*. Sunt enim qui rentur, Prophetiam istam, aliasque ** hujusmodi de Christo Jesu intelligendas esse, atque ad Litteræ sensum Regum nomine donari eos, qui muneribus suis Filio Dei obsequium præstiterunt. Porro, ut videtur, inquiunt, Prophetiæ istæ nunqunm nisi in Magis impletæ sunt.

Ps. 72.

Riccard. Mohtacut Orig. Eccles. Tomo 1. p. 1. pag. 203.

Joannes Zemiscius, qui sub exitum X. sæculi Constantinopolis Imperii summam tenebat, cudere fecit Numisma, in quo ex altera parte apparebat Imago Jesu Christi, atque ex altera tres Reges, puerum Jesum Mariæ bracchiis exceptum adorantes. Super caput autem Salvatoris sydus positum erat. Ferunt Hugonem Capetum consuevisse, magnifica celebritate Epiphaniæ Festum recolere, titulo Festi trium Regum. In Pileo infixam Stellam gerebat, monumentum videlicet illius, quæ Magos ad Præsepe perduxerat.

Numismata, in quibus tres Reges insculpti sunt.

Ducangius Familia Byzantina.

Quod si argumenta hæc satis firma non sunt, ut Traditionem statuant certam, quæque in dubium vocari non possit; satis tamen sunt, ut illam amplectamur tanquam piam Traditionem, haud parum probabilem, eoque magis, quo nullus sit totius antiquitatis autor, qui adversatus illi

* S. Joannes Chrysost. hom. 1. ex var. in Matt. cap. 2., & Hom. in Nat. S. Joann. Bapt.

** *Reges videbunt, & consurgent Principes, & adorabunt propter Dominum*. Isaiæ 49. 7. *Ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui*, Isaiæ 61. 13.

fue-

fuerit. Porro secundum Criticas præceptiones audiendus magis est Autor de facto ullo perhibens, quam multi, qui silentio illud præterierunt.

Magi erant Reguli.

Cum autem dicimus, Magos fuisse Reges, id intelligendum est usitato more Scripturarum, quæ cujusque Urbis vel Provinciæ Dominum Regem appellat, cujusmodi forte erant quinque illi Reges, quos Abrahamus devicit: quo sensu, inquit Casaubonus; ajo libenter atque confirmo *Regulos fuisse & Toparchas*. Ut enim narrat Strabo, tunc quamplurimi id genus Reges erant in Persia, proximisque Provinciis, itemque in Media, atque in Assyria. Magos etiam Regulos fuisse evincere possumus exemplo Regis Adiabenis, quæ regio erat antiquæ Assyriæ, a Strabone simpliciter appellata ἀδλειτα. Josephus ad extremum meminit Regis Monobasiæ, ejusque Matris *Helenes*, nec non alterius Regis, nomine *Regis Castri:*

Richard. Montac. ubi supra. Casaub. exerc. 2. in Bar. §. 10.

A. 20. c. 2.

Quare divinæ Litteræ eos Reges minime appellent? *Tobiæ 2. 15.*

Verum enim vero si Reges erant, cur eos Evangelista non vocat nomine isto? Cui respondeas licet. 1. Propterea factum esse, quod Reguli duntaxat fuerint. 2. Scripturam interdum regios titulos omittere. Tres namque amici Jobi, ut est apud Tobiam, Jobusque ipse, ut multis placet, Reges erant, neutiquam tamen Sacra Biblia in historia Jobi illos hoc nomine signant. Tandem addere fortasse quis posset, regiam Principum terrenorum dignitatem coram cœlesti Rege evanuisse.

ARTICULUS III.

Quo tempore Magi, puerum Jesum adoraturi, Bethleemum adventarint.

Tempus hoc valde incertum est.

INitio illud profiteri necesse est, quæstionem hanc difficillimos explicatus habere; quoniam omnia, quibus eam fulcire possumus, fundamenta longe incertissima sunt. Ut nanque diem statueremus, quo Magi Bethleemum pervenerunt, novisse oporteret, quando nam ipsis stella se dederit conspiciendam; num regio, unde discesserunt, longius distaret; & quantum eo in itinere temporis insumserint: atqui super his omnibus nihil est, quod liqueat.

Quidam pro certo habent, stellam ipsis ante oculos obversatam fuisse duobus ante Nativitatem Domini annis *. Alii Phænomenon istud appa-

* Autor serm. 131. in Epiph. append. Tom. 5. S. Augustin. Bolandus April. | Tomo 1. pag. 8.

rere

rere cœpisse tempore Conceptionis Jesu Christi, aut S. Joannis Baptistæ. Ceteri denique ortum stellæ eum Filii Dei Nativitatis momento conjungunt. Discrepant multo magis Scriptores de Magorum regione, ut superius animadversum est. Quæ opinionum de Magorum Patria varietas maxime ponit in ambiguo, quantum temporis ad illud iter conficiendum contulerint. Atque hinc quidam volunt, duos annos illi impendisse *, alii annum totum, tredecim diebus adjectis. Nonnullos reperias, qui eos autumant accessisse mense circiter, postquam Christus natus fuerat, expleto; interim dum censent alii, non advenisse, nisi post Purificationem, paullo ante fugam in Ægyptum.

Montacut. Orig. Eccles. Tomo 2. p. 254.

Quid senserint Patres de adventu Magorum.

Cum vero nihil definitum in Evangelio sit de tempore adventus Magorum, neque ipsi Ecclesiæ Patres quidpiam statuerunt. S. Augustinus, loquens de tribus solemnitatibus, quarum octavo Idus Januarii memoria colitur, satis habet, ubi dicerit: *In omnibus tamen Dei Filius creditur, in omnibus Festivitas est vera. Sed quid potissimum*, ait Sanctus Maximus Taurinensis, *præsenti hoc factum sit die, noverit ipse qui fecit*. S. Paulinus quoque compertum habet, neminem id scire posse; neque ullus, quem viderim, Patrum est, qui tempus hoc circumscripte signaverit.

Aug. serm. 27. de Temp
Max sermon de Epiph
Paulinus carm. 24.

Opiniones Eruditorum.

Ego vero minime laboro, ut plerasque a nobis allatas Veterum opiniones oppugnem; patronos etenim ætate nostra non habent. Itemque animus non est, eruditis nostrorum temporum Criticis refragari, qui Magorum adventum collocant post Purificationem. Doctissimus Calmetus Magos ad Præsepe pervenisse affirmat circa mensem ab ortu Jesu Christi; Dupinus sub finem mensis Januarii; Toinardus Kalendis Februarii; Tillemontius & Bailletus post Purificationem **. Res quidem postulat, ut fateamur, argumenta Scriptorum istorum præstantium vi sua non carere, neque contemtui habenda esse. Nihilo secius moleste non ferant, me pro instituti mei ratione operam dare, ut tuear, Magos eo advenisse die, quo Festum colitur ab Ecclesia.

In Traditionis documento Magi pervenerunt Bethleemum octavo Idus Januarii.

Sententia hæc sine ulla dubitatione æquissima videbitur attendenti, eam inniti Traditioni Ecclesiæ; quæ nihil complectitur, quod cum Historiæ veritate pugnet, & robur habet ad illas dissolvendas rationes, quæ adversus priscam hanc urgentur opinionem. In anteactis monuimus, secundum Traditionem a multis Patribus acceptam, adventum Magorum, Jesu Christi Baptisma, & Canæ miraculum eodem die contigisse. Porro vetusta Ecclesiæ Traditio habet, Jesum Christum baptismate ablutum VIII.

* Epiphanius Her. 52. Eusebius in Chronico.

** Calmetus *Comm. in cap. 2. Matt.* Dupinus *in Hist. Eccl. Tom. 1.* Tolnardus *in Harmonia Evang.* Tillem. *notat. 9. in Jesu Christ.* Baill. *in Vitis Sanct. 6. Januar.*

Idus Januarii, quod testatur Baronius *. Ajo itaque, simillimum veri esse, Magos Stellam intuitos fuisse, cum primum Christus natus est; continuo iter ingressos, ut illum adoratum venirent; viam hanc emensos tredecim dierum spatio, tandemque Bethleemum advenisse eodem, quo ab Ecclesia solemnitatis hujus memoria celebratur, die, nimirum sexto Januarii.

Hæc omnia apprime concinunt inter se, si ponamus Magos e Pathuræ finitimis locis, sed præsertim ex Arabia discessisse, quæ proxima est Iudeæ, ut Baronius Patrum fultus testimonio constanter asseruit **; atque ut celerius iter peragerent, Dromedarios adhibuisse, qui citissimo cursu gradiuntur, & communia regionum illarum jumenta sunt.

Baron. ad ann. 1. num. 25.

Præclari quidem Critici nostri non dissentiunt, Ecclesiam præstituisse Festo Epiphaniæ sextam Ianuarii diem. „ Quod est Ecclesiæ Latinæ, ait „ Tillemontius, certum est, a V. saltem sæculo deinceps honore coluisse „ postridie Nonas Januarii Magorum adorationem exhibitam Christo Jesu. „ Ac si audimus Bailletum, multo antiquior est solemnitas ista; fateri nanque non dubitat, „ quoad Latinos nullum esse qualibet Ecclesiæ ætate tempus, quo dici possit, eos adorationem hanc recoluisse a„ lio die, præterquam sexto Januarii. „ Cumque solemnissimum fuerit Festum istud, satis simile vero sit, Ecclesiam, ut illius memoriam servaret, eodem die celebrasse, quo per Traditionem didicerat, Magos ad Præsepe Bethleemiticum adventasse.

Calmetus ubi supra. Tillem. notat 9. in Jes. Christum.

Baill. in Vitis Sanct. 6. Jan.

Quod si non suppetit nobis argumentum ullum apertum, vel Antiquorum testimonium, quo ostendamus, Ecclesiam dessignasse honorem habendum adorationi Magorum eo, quo illuc appropinquarunt, die, scilicet sexto Januari; nullum tamen contra præsto erit, quod nobis persuadere possit, Ecclesiam id Festum instituisse alio die, quam illo, quo magi ad Jesum Christum adorandum se contulerunt. Immo ex adverso est, cur credamus, eam ab usitato more suo non defecisse, colendi videlicet Festa iisdem diebus, in quos concurrunt mysteria; nisi si intercedat singularis aliqua ratio, sive necessitas, qua ad illa in alium diem transferenda moveatur. Porro Ecclesiæ nulla fuit ratio, quare Epiphaniæ solemnitatem vel anticiparet, vel retroageret.

Nihil est quod obsit Traditioni huic.

Hanc unam sibi prætexere potuit Ecclesia idoneam causam, ut Festum

* *Quod vero ad mensem, & diem, quibus baptizatus est Christus, spectat, id factum esse sexta Januarii, ex communi & antiqua Traditione Eusebius Pamphili ad Marinum scribens testatur. Confirmat hoc ipsum Hieronymus, ac denique omnes Scriptores Ecclesiastici, uno duntaxat excepto Epiphanio*. Bar. ad ann. 31. num. 18.

** *Magi profecti ab Arabia illum adoravere*. Just. in Dial. cum Triph. Tertull. *contra Judaeos* S. Cyprianus, Epiphan. & alii.

istud

istud non celebraret sub finem mensis Januarii, vel post Purificationem, posito quod Magi eo tempore accesserint: scilicet, quia congruum non fuisset, Adorationem Magorum, quæ Nativitatis Filii Dei consecutio quædam est, vel altera nativitas, vel demum, secundum dicta Patrum, perfecta ejusdem manifestatio, incepta, statim ac ortus fuit, in ipsa adoratione Pastorum; congruum, inquam, non fuisset, duas hasce solemnitates invicem disjungere, quæ simul atque tempus inter ipsas fluens, unum dumtaxat Festum habebantur. Gaudia nanque diei Natalis Domini olim ad usque Epiphaniæ diem producebantur; & propterea a Græcis dicuntur *Dodecameron*, quod duodecim dierum intervallo claudantur, in quibus nullum jejunium erat, ne ipsa quidem a carnibus abstinentia diebus Mercurii & Veneris. Concilia nos admonent, quotquot inter Natale Domini atque Epiphaniam elabuntur, totidem festos dies esse. Constitutiones tandem Imperatorum indicant nobis, a vicesimo Decembris die ad sextum Januarii unicum Festum fuisse, quo forensia negotia interquiescebant, honoris & cultus caussa erga Nativitatem Domini ejusque Baptisma, quibus veluti finibus circumscribebatur. *Concil Turon. 2. cap. 16.*

Jam vero si ratio hæc Festa copulandi alicujus momenti esset, oporteret pariter propius admovere Festum Nativitatis Salvatoris, atque Annunciationis Mariæ; Ortum illius, & Deiparæ Purificationem; Conceptionem & Partum istius: omnes nanque celebritates istæ majorem vicissim cognationem habent, atque habeat Jesu Christi Nativitas cum Epiphania. Attamen Ecclesia viam hanc & rationem minime servavit; quoniam, uti optime animadvertit S. Leo Papa, differens de Festorum distinctione, hæc celebranda sunt eo tempore, quo gesta mysteria fuere: nisi si ulla occurrat convenientiæ ratio, quæ ad ordinem istum invertendum Ecclesiam cogat, ut subinde dicemus. *S. Leo Epist. 16. alias 4. c. 6.*

Aliud, quo fidimus, fundamentum, ut Magorum adventum octavo Idus Januarii contigisse arbitremur, est, Epocham istam nullum in sese adjunctum continere, quod perfecte Evangelio atque Historiæ non concinnat. Divus Matthæus tradit, Magos ab Oriente venisse, ubi Stellam viderant; aurumque & Thus & Myrrham obtulisse. Eruditi, in Patrum vestigiis hærentes, * affirmant, Magos Balaami successores fuisse, qui Messiæ adventum, Stellæ Orientis signo notatum, ipsis edisseruerat; Magosque ex eadem, ac Propheta iste, regione fuisse. Porro nemo est, qui ambigat, Balaamum ex Arabia deserta fuisse, vel illi finitimum; quan- *Matt. 2. 1.*

* *De Balaam, fertur Magorum gens & institutio in partibus Orientis vigere; qui descripta habentes apud se omnia, quæ Balaam prophetaverat, etiam hoc habuerunt scriptis mandatum, quod orietur stella de Jacob.* Orig. hom. 13. in in Num. Tertull, & alii apud Barrad. in Comm.

Tertull. contra Judaeos.

doquidem Balaccus, Rex Moabitarum, Proceres suos ad eum misit execrandum; ut in castra veniens, dira mala populo Israeli precaretur. Demum convenit inter omnes, Arabiam cujusvis generis aromatibus affluere, quod cecinit Poeta quidam: *Mittunt sua thura Sabaei* *; atque Arabiam Desertam ad Judeae Orientem positam esse: multis etenim locis Scriptura declarat, Arabiam Palestinae Orientalem esse.

Componitur Historia cum Evangelio.

Quibus animadversis; non multi operis est cognoscere, ubi Magorum adventum postridie Nonas Januarii collocaverimus, egregie omnia cum Evangelio atque Historia constare. Pone itaque, Sydere illo primum exorto nocte dici 24. aut 25. Decembris, Magos non potuisse in unum convenire locum, ut Judeae iter ingrederentur, antequam sibi mutuo aperirent cogitata sua de illo Phaenomeno, & praestitutum discessui diem condicerent. Quae omnia peragere, ut sunt humana, non potuerunt, nisi trium aut quatuor a visa Stella dierum spatio.

Pro explorato quoque habeamus, Herodem aliquandiu eos progressu arcuisse, ut percontaretur de loco Nativitatis Messiae, & Pontifices Doctoresque consuleret. Hinc tamen percipias licet, quomodo Magi commode potuerint Bethleemum adventare octavo Idus Januarii; quandoquidem discesserant ex Arabia Felice, aut circumjectis locis, quae ab Hierosolymis non abest nisi ad novem vel decem dierum via. Quod evidens adeo est, ut Scriptores, qui communem opinionem rejiciunt, non quidem ab ea defecerint propter difficultatem perveniendi die tertiodecimo ex Arabia Hierosolymam, sed ob alia, quae imposterum dabimus.

Incommoda iis obvia, qui Ecclesiae Traditionem non amplectuntur.

Antequam §. hujus finem facio, illud pariter animadverto, eos qui Magos ex Arabia, Chaldaea, vel Mesopotamia profectos fuisse tradunt, eorumque adventum ad finem usque Januarii mensis retrahunt, illum sine ulla necessitate plus satis distulisse, quoniam breviore tempore iter confici potest. Tametsi vero, qui Magos e Perside deducunt, ipsorum adventum statim a Purificatione statuant; id tamen non prohibet, quominus in majora incurrant absurda, quam qui sunt a Traditione Ecclesiae. Praeterquamquod enim discrimen subibant Magi non inveniendi puerum recens natum, impedimenta insuper multa eluctari debebant in tam longo itinere; ac si, quod vulgo creditur, disjunctarum ditionum Reguli erant, tunc diutius in his immorati essent, quippe ad quingentas leucas, difficillimum sane creditu, emetiri debebant. Denique sententia

* Duabus Provinciis nomen est *Saba*; alia est in Aethiopia Africae; unde Regina Saba visitatum venit Salomonem; alia in Arabia Felice, ita, ut species est, appellata a Saba, Nepote Abrahami & Cethurae.

haec

hæc abhorret admodum a Traditione Ecclesiæ docentis, Magorum adorationem, Jesu Christi Baptisma, & Canæ Nuptiarum prodigium in Januarii Mensem incurrere *. Atque adeo eos, qui adventum Magorum ad exitum Mensis Januarii differunt, adoriri necesse est Traditionem universam, quæ, uti animadvertimus, Baptisma Jesu Christi octavo Idus Januarii præfinit.

ARTICULUS IV.

De medio tolluntur ea, quæ afferri solent contra adventum Magorum die VI. Januarii.

Contendunt primo, accedere magis ad naturam rei, si accessum Magorum post Purificationem statuamus, proxime ante secessum in Ægyptum; quoniam id innuere videtur S. Matthæus, cum dicit: *Qui cum recessissent* (Magi), *Ecce Angelus Domini apparuit in somnis Joseph dicens: Surge, & accipe puerum, & matrem ejus, & fuge in Ægyptum; & esto ibi usque dum dicam tibi. Futurum est enim, ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum.* Quæ verba satis indicant inter Magorum redditum, atque in Ægyptum fugam, ex Evangelio nullum temporis spatium intercessisse; cum tamen si Magi illuc appropinquaverint postridie Nonas Januarii, Angelus, ut apparet, Josepho jussisset, ut fugam in Ægyptum iniret ante Purificationem, quod tueri nemo poterit.

Argumentum primum.

Tillem. Bailletus ubi supra.

Matth. 2. 13.

Ut autem nodum hunc difficilem expediamus, statuendum est cum D. Augustino, illud esse Evangelistis familiare, ut sic contexant narrationem suam, *tanquam nihil prætermittentis series digesta videatur*: quoties lubet ipsis omittere, quæ interjecta sunt.

Aug. de consensu Evang. l. 2. c. 4.

Cujus rei extat exemplum apud Lucam perspicuum, qui ait: *Ut perfecerunt omnia secundum Legem Domini* (utique in Purificatione) *reversi sunt in Galileam in civitatem suam Nazareth*; ne verbo quidem de fuga in Ægyptum facto. Nihil itaque mirum, Magos ad Præsepe sexta Januarii die advenisse; quanquam Matthæus de Angelo, fugam in Ægyptum Josepho jubente, non vero de Maria se purificante meminerit.

Luca 2. 39.

* *Eo Mense, qui apud Romanos Januarius nuncupatur, Baptismum Domini factum esse cognovimus, qui est mensis quartus ab novo anno juxta supputationem Hebræorum.* Orig. Hom. in Ezech. *Dominus ad Baptisma venit in quarto Mense, qui apud nos vocatur Januarius, & est in anni primus exordio.* Hieron. ad eundem Ezech. locum. *S. Gregorius Nazianz. Orat. 39. in Sancta Lumina.*

Ob-

Alterum argumentum. Objiciunt rursus, patere sensibus, nihil reperiri in universa Orientis Ecclesia, quod fidem facere possit, Magos iter suum absolvisse postridie Nonas Januarii. Dies hic, inquiunt, primitus in Oriente sacer erat Ortui Jesu Christi, cui Græci addiderunt aliorum mysteriorum memoriam, uti Baptismatis, & Canæ Miraculi; atque adeo nunc hoc ipso die nullum aliud recolunt Festum præter Baptisma.

Tillem. ibidem.

Ajo itaque 1. Ecclesiæ Orientalis silentium de Magorum adventu VIII. idus Januarii, utut demum Ecclesiæ Latinæ Traditionem imminuat, illam tamen minime exterminare. 2. Verum esse, Græcos in quibusdam peculiaribus Ecclesiis, & paulisper Jesu Christi Nativitatem cum Magorum adoratione celebrasse; sed mox ad Latinorum consuetudinem reversi sunt. 3. Quando Græci Nativitatem Jesu Christi sexta Januarii die coluerunt, propterea fuit, quod Epiphania ejus manifestatio sit; & ex more Scripturarum sæpe res tunc esse incipiunt, cum cognoscuntur. Quod si nunc Græci Magorum Festum honore prosequuntur Nativitati Jesu Christi communi octavo Kalendas Januarii, in caussa est, eos attendisse animo, Epiphaniam nihil esse, nisi Nativitatis consecutionem; & præstare, minorem diem Festum ad præcipuum redigere. Porro mos hic nihil omnino violat Traditionem communem, quæ Magorum adventum locat VI. die Januarii. Quemadmodum etenim nullus Græcorum Patrum est, qui Jesum Christum in lucem editum scripserit postridie Nonas Januarii, neque Magos octavo Kalendas ejusdem mensis ad præsepe pervenisse, fit inde manifesto, si Græci olim Nativitatem octavo Idus Januarii commemorarunt; atque ad hæc tempora Magorum adorationem octavo Kalendas Januarii solemnem habent, iccirco factum esse, quia Festum unius Mysterii ad proprium alterius diem transtulerunt. Quamobrem translatio Nativitatis in diem Epiphaniæ, quæ aliquandiu servata fuit, non obest, quin Epiphania acciderit sexto Januarii die; neque conjunctio Epiphaniæ cum Nativitate, quin hæc occurrerit quinto & vicesimo Decembris.

Argumentum tertium. Volunt etiam, Ecclesiam non dijudicare, utrum nec ne gestum eo die sit, quoties Mysterii alicujus solemnitati proprium præstituit. „ Immo „ dictu proclive est, inquit Tillemontius, Ecclesiam celebrasse Myste„ rium istud postridie Nonas Januarii; quin reputaret, num in eundem „ diem revera incidere. „

Tillem. notat. 9. in Jes. Christ.

En quam sibi obtendant caussam præstantes Critici nostri, ut a sententia communi discedant: at vero promptum est, eam ipsis subducere. Initio fatemur, nunquam stetisse Ecclesiæ, nobis veluti fidei caput credendum, proponere, Mysteria iis contigisse diebus, quibus eorum recolit solemnitatem. Nihilo tamen minus omnem veritatis spe-

speciem habet, id institutum servasse, quoties Mysteria ad aliam diem non traduxit; vel unum alteri, in die suo celebrando, non adjecit; vel illorum positio mobilis non sit atque incerta. Propterea non sequitur, Visitationem Mariæ postridie Kalendas Julii, & nato jam Joanne, accidisse, quod ejus Festum illi diei præscriptum sit ab Ecclesia; neque Pascha & Pentecosten, quæ Festa Mobilia sunt, celebrata eo die fuisse, in quem incidunt quoque anno. Verum regula ista non potest ad Festa & Mysteria cuncta referri. Constans nanque Traditio est, Jesum Christum in hanc vitam intrasse octavo Kalendas Januarii, quo die celebritatem eandem Ecclesia commemorat. Cum itaque Epiphaniam tam proxime Nativitati collocaverit, non longe a vero abest, persuasum ipsi fuisse, eum revera proprium illius esse diem; neque ostendere posset quis, eam falli. Porro satis habere, cum scripserit: *Dictu proclive esse, id prestitisse Ecclesiam, quin reputaret, num in eundem diem revera incederet*, non est hominis probabile argumentum adducentis, vel dignum Ecclesiæ obsequium exhibentis.

Qui propugnant, Magos expleta Purificatione ad Præsepe advenasse, aliud contra dicunt, quod rationi videtur maxime consentaneum. Qui nanque fieri potest, ajunt, integrum pene mensem evolvisse, antequam Herodes sciscitaretur, quid Magis illis factum fuerit, & deprehenderet, se ab illis deceptum? præsertim autem si illud perpendas, nullum extitisse Principem Herode suspiciósiorem, aut vehementiorem, vel avidiorem, ut ad suos filios dignitas, quam ipse acquisierat, descenderet. Quartum argumentum.

Difficultas hæc non prohibuit, quin Augustinus ea mente esset, ut crederet, Magos Bethleemum ante Purificationem pervenisse, idemque iis, quæ in hanc sententiam urgeri solent, responderet *. Præterea si creditu difficile est, Herodem tandiu non laborasse de gestis circa Magos; id revera factum est, quod putaverit, Magos pudore correptos ob allucinationem suam, in patriam remigrasse. Denique si ne colorem quidem æqui boni habet, Herodem tranquillo animo fuisse, postquam a Magis certior factus est de Messiæ Nativitate, quam Stellæ exortu confirmaverant, non est persuasu difficile minus ex opinione adversariorum, qui fieri potuerit, ut Mira facta in Purificatione conspecta; testimonium Annæ vatis, *quæ loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptio-* Responsum e S. Augustino depromptum. Postremum argumentum. Luca 2.

* *Omitto dicere, quot & quantis occupatioribus regia cura distendi potuit, & per plurimos dies ab illa intentione vel averti omnino, vel impediri. Illud dico, postea quam nihil Herodi Magi renunciaverunt, eum credere potuisse, illos fallaci Stellæ visione deceptos, posteaquam non invenerunt, quem natum putaverant, erubuisse ad se redire, atque ita cum timore depulso, ab inquirendo ac persequendo puero quievisse. Deinde vulgatis rebus, quæ in Templo facta dictaque fuerant, Herodes se a Magis sensit illusum, ac deinde ad Christi mortem cupiens pervenire, multos infantes, sicut Matthæus narrat, occidit.* Aug. l. 2. de Consensu Evang. cap. 11.

nem

nem Israel; quod a Simeone sene coram frequenti populo gestum fuit; res tam raræ atque inusitatæ obrucæ silentio sint, atque in Urbem atque Aulam haud manaverit magnus hic de Messia recens exorto nuncius?

Refellitur. Quare igitur Herodem terror non circumvasit, sed æque ac prius imperterritus mansit? Nunquid ut commoveatur, ut Sanhedrium cogat, atque ubi Christus nasceretur, inquirat, præstolatur, Magos Hierosolymam accedere de illo rogitantes? Hæc omnia fidem superare videntur, non secus atque Herodem haud nescium eorum, quæ in Templo contigerant, non fuisse sollicitum, ut in Magorum vestigiis mitteret exploratores, vel sese illis in re tam gravi comitem adjungeret.

Quibus positis, non minoris negotii est, in sententia illorum, qui Magorum cultum post Purificationem producunt, ac sit in aliorum, qui vetustam Traditionem tuentur, incommodis occurrere, quæ de agendi ratione Herodis emergunt, sive Magos ante, sive post Purificationem appropinquasse dicamus.

Habes, quæ urgeant majoris momenti in communem opinionem de Magorum adventu octavo Idus Januarii. Traditio Ecclesiæ, Festum hoc eo die recolentis, firmiter efficit, Factum istud simillimum veri esse. Denique cum hæc sententia nihil afferat, quod Evangelio repugnet, aut discrepet ab Historia, ratum & constans habeo, conferenti utriusque opinionis fundamenta, & difficultates, quibus premuntur, expendenti perspectum iri, placitum commune alio, quod ipsi adversatur, esse probabilius.

ARTICULUS V.

Utrum Magi, Jesum Christum adorantes, ejus Divinitatem cognoverint.

§. I.

Quæstionis hujus argumentum.

Novum Testamentum editum Trevoltii. ANnō 1702. typis Trevoltiensibus prodiit in lucem Versio quædam Novi Testamenti. Varia plane de illa fuerunt hominum judicia. Nonnulli eam summis laudibus honestarunt, alii erroris insimularunt. Cardinalis de Noailles cautum esse voluit, ne legeretur in sua Diœcesi, Decreto suo 15. Septembris 1702. Eandem pariter interdixit

xit in Diœcesi sua Bossuetus Episcopus Meldensis, Decreto tertio Kal. Octobris anni 1702. signato, in quo Documenta contra Opus istud promittit. Horum primum, quod prodiit anno 1702. generales in Opus animadversiones complectitur, peculiares in Proemium, atque additamentum quoddam in supplicem Libellum Apologeticum, quem Cardinali de Noailles Autor obtulit, & subscriptus est a Simonio, datusque quarto Idus Octobris 1702. Documentum aliud Episcopi Meldensis vulgatum fuit anno 1703. Tandem Novum Testamentum, Trevoltii excusum, Romano Edicto damnatum est quinto Idus Martii anno 1704. *Antistites clari illud condemnant.*

Autor Bibliothecæ Criticæ editæ Basileæ anno 1709. in ea posuit Dissertationem Criticam super Adoratione Magorum, in qua revocat adjudicium, an Divinitatem Jesu Christi cognoverint. Additur, Dissertationem hanc confectam sine ulla dubitatione a quodam Simonii amico fuisse ex Responsis, quæ dederat ille adnotationibus Ill. Episcopi Meldensis, atque ex illis pene totidem verbis depromptam. Qua de re Dissertationem hanc aperte Simonio adjudicabimus. *Bibl.Crit. Tom. 2.c.1.Gall.*

Aggreditur doctus iste Criticus ad reponendum argumentis objectis a Bossueto super nonnullis Enunciationibus, reprehensis in Documento suo primo, quæ reperiuntur in Proemio & Versione Novi Testamenti Trevoltiensis, in quibus Simonius de Magorum adoratione disserens, ita habet: *Non convenit inter Theologos, de qua sermo sit adoratione in quibusdam Evangelii locis; sique vera illa sit, quæ uni Deo debetur, an vero simplex reverentia, adhibita adversus eos, quibus salutem dicimus.* Quam ambiguitatem, inquit magnus Antistes iste, ad Jesum Christum ipsum protulit his verbis: „ Non desunt Interpretes vetustissimi, qui „ credant, Magos non modo tanquam Regem puerum Jesum salutasse, „ sed etiam tanquam Deum adorasse, „ Ab eadem non recedit adnotatione in 2. Matthæi caput 2., atque in suspenso relinquit, quam Jesu Christo Magi adorationem præstiterint. Deinceps videbimus alia Simonii dicta, quibus satis perspicue declarat, se non credidisse, Magis Divinitatem Jesu Christi cognitam fuisse atque exploratam; quamquam omni probabilitate non careat, Divinum illi honorem tribuisse. *Simonius in Proem pag. 35.* *Docum.1.pag. 98.* *Ibidem pag. 99*

Tametsi vero quæstio hæc Theologiam attingat, & de Traditione agamus in præsens, quæ alterius longe ab aliis generis est huic Tractatui propositis; nihilosecius cum hæc in rem meam sponte sua incurrat, nemo ægre ferat, me in id contendere vires, ut secundum priscam Ecclesiæ Traditionem tuear, Magos Jesum Christum tanquam Deum cognovisse atque adorasse.

Quare citra quam nos concertationibus Præsuli huic erudito, & perdocto huic Critico propriis admisceamus, id suscipimus, ut gravem hanc *Propositum Autoris de re hac.*

Traditionem Scriptorum Ecclesiasticorum verbis, Theologiæ principiis, Ecclesiæ precibus, ipsiusque Critices præceptis confirmemus. Spero autem fore, ut non modo argumenta mea leve auferant Socinianis, quod jactare possent, adjumentum: nonnullos videlicet Catholicos Theologos ancipites fuisse, num Magi in Christo Jesu Divinitatem agnoverint; verum etiam, quamvis non præsto essent sexcenta Scripturarum loca pro Catholica hac veritate, divinus a Magis Jesu Christo redditus cultus convincere possit, eum Deum hominemque fuisse. In sequenti vero articulo ostendere pergam, quam futiles sint a Simonio adhibitæ rationes, ut aliquam sententiæ suæ veritatis speciem præberet, quæ sane doctrinam affert, nunquam fortasse satis ab acerrima reprehensione munitam, & luctuosissimis forsitan consecutionibus affectam.

§. II.

Patrum Ecclesiasticorum testimonia probant, Magos Jesum Christum tanquam Deum adorasse.

Duplex adorationis genus.

QUidquid exterius fecerunt Magi, interpretari quis poterat cultum officiorum, honoremque mortali Regi præstitum secundum Orientis consuetudinem, cujus incolæ obsequium testantur Regibus suis in humum pronum corpus abjicientes, & vacui muneribus coram illis non adstantes. Fateri igitur necesse est, una duntaxat interioris animi observantia eos Puerum tanquam Deum cognovisse atque adorasse. Quod constanti sæculorum omnium Traditione possumus roborare.

Just. in Dial. cum Triph.
Adoratio Magorum Traditione firmatur.

Sanctus Justinus, qui vetustissimos inter Ecclesiæ Patres censendus est, conceptis verbis affirmat, Magos ad Præsepe accedentes, e tenebris Idololatriæ in veri Dei lucem vocatos fuisse: *Ad veri Dei cognitionem pervenerunt*. S. Irenæus ejusdem sæculi Scriptor, Matthæi Evangelium in medium proferens, melius etiam super hac re asserit mentem suam. Magi, inquit Pater iste, *deducti a Stella in domum Jacob ad Emmanuel per ea, quæ obtulerunt, munera ostenderunt, quis erat qui adorabatur: Myrrham quidem, quod ipse erat, qui pro mortali humanoque genere moreretur & sepeliretur: aurum vero, quoniam Rex, cuius Regni finis non est: Thus vero, quoniam Deus, qui & notus in Judæa factus est, & manifestus eis, qui non quærebant eum.*

S. Irenæus l. 3. c. 10.

Nonnulli Patres opinati sunt, Magos Balaami successores fuisse, & vaticinium ejus de Stella Jacobi, quæ super Israele oriri debebat, in populorum animis insedisse. Ita ut, inquit Origenes, cum apparuisset sydus hoc, de quo Propheta, *conjectaverunt, eum, qui cum stella prænunciatus est, hominem in vita advenisse; conceptaque opinione de illo, potentiorem esse omnibus Dæmoniis, ac spectris familiaribus, decreverunt eum adorare.* Ete-

Num. 24. 17.
* *Origenes l. 1. contra Celsum. Gregor. Nyss. Orat. de Christi Nativ.*

Etenim ad locum stella perveniens, ait D. Joannes Chrysostomus, *super ipsum Puerisletit caput, ostendens profecto Dei Filium esse qui natus est, eo demque lumine illorum mentibus effulgente, non tamquam homini tantum, sed etiam tanquam Deo authori omnium supplicarunt bonorum.*

Joannes Chrisost. in Matth. hom. 7 & 8.

Idem Doctor notionem animi suam super hoc capite evolvit clarius, cum dicit, necessum esse, Magos non latuisse Infantis illius Divinitatem, quem venerant quæsitum; quandoquidem non eos avertit aut offendit species illa rerum exterior, quæ communibus Regum nostrorum indiciis nullo modo respondebat. *Nata neque Virgo ipsa erat nobilis*, addit Pater iste, *nec domus in qua habitabat illustris; nec quidquam ex his omnibus, quæ videbantur, ejusmodi erat, quod Magis admirationem faceret, eosque ad Puerum alliceret adorandum.*

Chrys. ibidem.

Magi ingressi sunt domum, super quam consistere Stellam viderunt, atque *invento Puero cum Maria Matre eius, procidentes adoraverunt eum, & apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham.* Quæ dona, simul atque cultus adorationis ipsi redditus, minus homini quam Deo congruunt. Græcorum & Latinorum Patrum sapientissimi animadverterunt, munera hæc Divinitatem, regiam dignitatem, humanitatemque in Jesu Christo designasse. Venerunt igitur *in Judæam*, ait Origenes, *docti jam natum esse Regem quendam..... ferentes dona..... aurum in signum potestatis regiæ; ut morituro myrrham; ut Deo thus.*

Magi offerunt aurum, thus, & myrrham. *Matth. 2.*

Quid Munera hęc significent apud Patres.

Orig. contra Celsum.

S. Gregorius Nazianzenus, ne alios exequar Patres Græcos eadem sentientes, ita loquitur: *Cum Stella curre; cum Magis dona offer, aurum, thus, & myrrham, ut Regi, ut Deo, & ut salutis tuæ caussa mortuo.*

Greg. Nazianz. Orat. 18.

Irenaus l. 3. c. 10.

Basilius de hum. Chr. generatione.

Historicus quidam tradit, ad Magorum exemplum Reges nostros offere solitos ad Altare in die Epiphaniæ aurum, thus, & myrrham. Audi quonam gesta fuerit pacto hæc ceremonia anno 1378. „ Si fut l'offrande du Roi, telle qu'il ensuit: Trois Chevaliers, ses Chambellans, „ tenoient hautement trois couppes dorées & emaillées: En l'une etoit „ l'or, en l'autre l'encens, e l'autre du mirrhe, & allerent tous trois „ par l'ordre, comme l'offrande devoit etre baillée devant le Roi, & „ le Roi apres, les quels s'agenouillerent, & il s'agenouilla devant l' „ Archeveque. Et la premiere Offrande, qui de l'or fut, bailla celui qui „ la portoit, & baisa la main; La seconde, qui etoit de l'encens, bailla „ le second Chevalier, qui la tenoit, au premier, & il la bailla au Roi, „ & il l'offrit, en baisant la main de l'Archeveque: & la troisieme qui „ est de mirrhe, bailla le troisieme Chevalier, qui la tenoit, au second, „ e le second au premier, & le premier la bailla au Roi, le quel en baisant la main du dit Archeveque tiercement offrit. „ Gregorius Leti eandem ferme consuetudinem fuisse narrat Anglorum Regibus. „ In

Galliarum Reges in die Epiphaniæ tria munera offerebant.

Continuat. Guill. Nangii ad annum 1378.

Greg. Leti in Theatro Britt. p. 2. l. 1. pag. 109. Italiæ.

„ die Epiphaniæ ', inquit , Rex offert tria marſupia in Lance', quo„ rum alterum aurum continet , aliud myrrham , tertium thus . . „ Quod inſtitutum ita vetuſtum eſt, atque Periſcelidis æqueſter Ordo; Rexque magna Ordinis illius Torque ornatus, ſe ſiſtit altari.

Senſa Patrum Latinorum de muneribus Magorum.

In comm. ad 2. Lucaiſtem de Fide ad Grat. l. 1, c. 2.

Equidem non id aggredior, ut ſingula Patrum Latinorum loca, in quibus idem de Magorum muneribus myſterium reſeratum eſt, fuſe recitem; ſed contentus ero, quoſdam * citare, atque addere cum Divo Ambroſio, Magos Chriſtum adorantes , aurum Regi, thus Deo , myrrham defuncto obtuliſſe : *Aliud enim Regis inſigne, aliud divinæ Sacramentum poteſtatis , aliud honor eſt ſepulturæ, quæ non corrumpat corpus mortui, ſed reſervet.*

S. Leo hom. in Epiph.

Ex dictis S. Leonis, Magi cum puerum recens ortum adoraturi veniſſent, munerum ſuorum ratione nos docuerunt, eum in ſe uno Regis , Dei, atque Hominis qualitates complecti. S. Auguſtinus , aliique Patres non modo aurum, thus, & myrrham Magorum Divinitatem Meſſiæ, regiam dignitatem , humanitatemque indicare cognoverunt ; ſed intelligenda , ſubjungit Pater iſte, Trinitas eſt , & tres ſingula ſinguli munera offerentes, unitatem in Trinitate adumbrarunt. **

S. Hilarius Arelatenſis non modo Auguſtini interpretationem, ſed ipſa, quibus illam effert , verba ſibi adoptavit. S. Maximus Taurinenſis Doctoris ejuſdem cogitatum ſecutus eſt , illudque alia quadam ratione digeſſit. Habeto ejus verba : *Et bene uno itinere tres ſimul adoraturi veniunt Magi, qui in uno Chriſto Jeſu , qui omnium credentium via eſt , inſeparata ab iis erat Trinitas.*

Max. Taur. hom. 3. de Epiph.

Icciro autem non laboro, ut alia Sanctorum Doctorum loca producam; quia in novi Teſtamenti interpretatione teſtatus ultro Simonius eſt , ex Sententia Veterum Patrum, Magos Jeſum Chriſtum tanquam Deum adoraſſe ; quam plane illorum continuationem & ſeriem ad poſtremum uſque ſæculum deducere poſſem; niſi moleſtiæ multæ , nulliuſque frugis eſſet hæc enumeratio. Ceteri nanque Autores Eccleſiaſtici cum eandem fidem profiteantur, qui paucos illorum audivit, audivit omnes. Idque eo magis, quo nullus extat contra iſta eorum locus : immo patet Divinam cunctos adorationem , tanquam inter Chriſtianos conſtantem , pro certo habere; ſique res hæc in dubium aliquando venit , id poſtrema hac ætate contigiſſe.

Bibl. Crit. Tom. 2. c. 8. pag. 151.

* Hieronimus in Pſ. 44. Auguſt. *ſerm. 1. de Epiph;* S. Leo hom. in Epiph. S. Hilarius *in Matth.* S. Bernardus *ſerm. 2. de Epiph.* Petrus Chryſ. *ſerm.* 158. & alii.

** *Quid aliud expreſſerunt in illis muneribus niſi Fidem noſtram ? In eo enim quod tria offeruntur, Trinitas intelligitur. In eo quod tres ſunt & ſinguli ſingula offerunt, in Trinitate unitas declaratur.* Aug. ſerm. 1. de Epiph.

§ III.

§. III.

Prisca hac Traditio fulcitur precibus Ecclesia; Theologicis rationibus, e Patrum doctrina decerptis; ipsisque Critices praceptis.

TRaditum adeo constanter fuit, Magos Divinitatis honoribus Jesum Christum prosecutos fuisse, ut possimus affirmare, hanc esse primam Ecclesiæ totius antiquitatem. Perspicue enunciatur in *Collecta* Diei Epiphaniæ, qua ita oramus: *Deus qui Unigenitum tuum Gentibus, Stella duce, revelasti*. Quæ *Collecta* eandem ferme cum Religione Christiana originem habet, atque in *Sacramentariis* antiquioribus reperitur. Ecclesia quoque divinam hanc adorationem canit in Hymno Epiphaniæ, qui incipit: *Crudelis Herodes Deum &c.* ubi tria munera distinguit, quorum alterum thus est, Jesu Christo tanquam Deo oblatum. Sedulius Hymni hujus autor, in eo aperte asserit Christum Deum: *Deum fatentur munere*. Quod idem affirmaverat in suo Poemate Paschali, Theodosio Imperatori, Theodosii Magni nepoti nuncupato. Ecclesia certe persuasum habuit adeo, Magos Jesu Christo divinum honorem tribuisse, ut nonam Lectionem Officii Feriæ V. infra octavam Epiphaniæ depromserit e Commentariis S. Hieronymi in Matthæum, in qua Sanctus Doctor intulit versiculum Poetæ Juventii, afferentem interpretationem trium donorum, & nominatim thuris, Christo Deo dicati,

Vetustissima est in Ecclesia Traditio ista.

Sedulius op. Pasch. l. 2.

l. 1. in c. 2. Matth.

Thus, Aurum, Myrrham, Regique, Hominique, Deoque Dona ferunt.

Convenit optime Theologia super hac re cum Patrum Doctrina, Ecclesiæque precationibus. Cum Magi dicunt: *Venimus adorare eum*, fieri ne potest, hosce Gentilitatis Sapientes non cognovisse Divinitatem ejus, cujus Nativitas insuetati luminis splendore ipsis nunciabatur; quandoquidem virtute quadam divina commoti, ejus impetum sequuntur, ut ait Sanctus Leo *, qui *in nobis impleri exoptat, quod in trium Magorum imagine præcessit*? Quis credat, Sanctum Leonem postulare a Deo, ut nobis illum cultu exteriore adorandi gratiam largiatur, quin venerationem istam cordis, ad ejus nos Divinitatem extollentis, motione prosequamur.

Huic Traditioni vim addit Theologia.

Idem Sanctus Doctor aliud nobis sufficit argumentum. Considerat disputans de Magis, per eos Prophetias ad Gentes transmigrasse, ut eas docerent illum, quem prisca vaticinata fuerant Oracula, Christum esse, nimirum Messiam **. Porro hujus Christi a prophetis Promissi cognitio

* *Tres itaque Viri fulgore insoliti syderis divinitus incitati, pravium micantis luminis sequuntur.* S. Leo ser. 4. & 5. de Epiph.

** *Jam vero ad eruditionem Gentium Sermo Propheticus transibat, & prænunciatum antiquis Oraculis Christum alieni generum corda discebant.* S. Leo serm. 4. de Epiphania.

nun-

nunquid non ad ejus usque divinitatem assurgit ? Illud certe, dubitare nemo poterit, hunc magnum Pontificem intendisse. *Deus*, inquit, *qui Magos de longinquo vocabat, eoque miro modo illustrabat interius magis quam exterius, non sivit eos coram Jesu Christo mysterii hujus naturam ignorare : cum justificari omnino non possent, nisi qui Dominum Jesum, & verum Deum, & verum hominem credidissent.*

S. Leo Serm. 4. c. 2. &c.

Nullus est sane ambigendi locus eum, cujus adventum ante annos circiter quingentos Balaamus prædixerat, alium non esse a Messia, quem Judæi præstolabantur, ipsorumque Prophetæ prænunciaverant ; immo ad Orientem universum ea tunc persuasio manaverat, eundem sub illud tempus fuisse venturum. Atqui nemini Judæorum dubium erat, Messiam istum fore Deum, de quo Paganis * ipsis persuasum fuerat : e Judæa scilicet oriturum Regem, qui Orbi toti dominaretur. Verba profecto Chalcidii in rem hanc animadversione digna sunt **. Porro simul atque natus Salvator est, ajunt Ecclesiæ Patres, Magi Stellam intuiti, Prophetiam hanc eo tempore celeberrimam impletam esse intelligentia perceperunt ***. Cum itaque sibi persuasissent Magi, Sydus illud Messiæ, a Balaamo annunciati, adventum signare, quamobrem contenti fuissent, se ante illum, veluti ante Regem terræ, prosternere, quin eundem pariter honore soli Regi cœlorum tribuendo venerarentur ?

Denique nullo modo poterit quis propugnare, Magos Jesum Christum tanquam Deum minime cognovisse, idemque cum S. Leone, aliisque Patribus fateri, illos Primitias Gentilium fuisse, atque instar nostrum Christianos ; eosdemque ex exemplo Ruperti Abbatis Prophetarum, Virorumque, Divino spiritu afflatorum, nomine donare ; vel post S. Cæsarium Evangelistas, **** qui Hominis Dei adventum hominibus prædicarunt, appellare.

Hæc sunt argumenta, quæ satis idonea videntur ad persuadendam Traditionem, nihilo vetustam minus, quam sit Ecclesia, atque ad nos usque nemine intercedente, propagatam. Ægre itaque reputamus ani-

* Svetonius *in Vespesiano*. Cicero *l. 2. de Divinat.* Orosius *l. 6. c. 6.*

** *Est alia sanctior & venerabilior Historia, quæ perhibet de ortu Stellæ cujusdam, non morbos mortesque denunciantis, sed descensum Dei venerabilis ad humanæ conversationis, rerumque mortalium gratiam ; quam Stellam cum nocturno itinere suspexissent Chaldæorum profecto Sapientes Viri, & consideratione rerum gestarum satis exercitati, quæsisse dicuntur recentem Dei ortum, repertaque illa majestate puerili, veneratos esse, & vota Deo tanto convenientia nuncupasse*. Chalc. comm. in Timæum Plat.

*** *Quando natus est Jesus, agnoverunt Stellam, & intellexerunt adimpleri Prophetiam*. Orig. hom. 3. in num. Athan. *de Incar.* Just. in Dial. cum Triph.

**** *Magi confirmato ad venerandum animo, expiato errore, sua tunc sponte tanquam Evangelistæ, & primi præcones Gentium de divini hominis adventu*. Cæsarius Dial. 2. Interrog. 107.

mo,

mo, quomodo Theologus aliquis id adducere in dubitationem potuerit, si elegantem S. Petri Chrysologi locum legisset, * qui difficultates omnes occupat, quas afferre posset ambiguum verbum, *adorare*.

Eadem Traditio Regulis Criticis probatur.

Quid quod tametsi vellet Simonius, divinam Magorum adorationem ad Criticam tantum quæstionem pertinere; integrum ne ipsi esset ex legibus magnæ artis suæ in partes ire communi Traditioni repugnantes? Quoties Factum aliquod a conjectura pendet, quæ ita veritatem aperiat menti, ut eam tamen penitus haud convincat, utrinque non desint rationum momenta, atque Autores ipsi utroque trahant: tum licet id consilii capere, quod verisimilius quisque arbitrabitur. Verum cum res ex communi hominum sensu certa est; quotquot de illa locuti sunt, minime dubiam aut controversam existimarunt: tunc Virum eruditum, qui caussa perspecta, atque ut verum Criticum decet agit, necesse est in illam sententiam concedere, nisi æqui devius haberi velit. Abhorret ab omnibus prudentis Critices documentis, universam antiquitatem deserere, ut levem conjecturam sequaris.

Ecce controversiæ totius caput. Quamquam Jesu Christi adoratio, ut Deus est, ad Fidei veritatem minime spectaret, nondum tamen posset Simonius de illa versari in ancipiti. Totius ævi Traditio, unanimis Patrum, Theologorum, atque Interpretum consensio ita certam efficiunt, ut pene ad geometricam veritatem accedat, quod alibi quoque animadvertimus; & propterea vocis cujusdam ambiguitate oppugnanda non est, vel in lance suspendenda: nisi si in promptu rationes sint illustri die clariores, tamque indubitatæ & conclusæ, ut quoddam pariant Demonstrationis genus. Nos porro pergimus ad examinandum, utrum hujusmodi sint argumenta, quæ pro dubitatione sua Simonius in medium profert.

ARTICULUS V.

Quas afferat Simonius probationes, ut tueatur, simile vero esse, Magos Jesum Christum tanquam Deum non adorasse.

NUllum est certius indicium, Scriptorem caussa laborare, quam cum arripit omnia, ut aliquam saltem probabilitatis speciem ei

* *Magus sic deposito errore, sequitur, currit, pervenit, invenit, gaudet, procidit, adorat, quia non per Stellam, non per artem, sed per Deum, Deum se invenisse humana miratur in carne*. Petr. Chrysol. serm. 156. & 158.

acqui-

acquirat, dum rite probare non poteſt. Quare cum ſenſerit Simonius; ſententiam ſuam de Magorum adoratione reprehendi, perinde ac Socinianis faveret, & per ſe ſe adverterit conſecutiones pravas, quas inde elicere poſſent; malnit quoſdam autores in ſuam ſententiam trahere, quam ab illa, errorem ſuum fatendo, deficere; & putavit, ubi affinxerit ipſis ſenſa ab ipſis remota, novitati ſuorum ſpeciem vel excuſationem obtendere. Verum eædem, unde commodum aliquod comparare nititur, conjecturæ in ipſum retorquentur; & tantum abeſt ut Paradoxo ſuo vim & pondus afferant, ut potius exiguam ejus ſoliditatem demonſtent, ejuſque autorem condemnent.

Boſſuetus Decam. I. pag. 103. & 190. & alibi.

§. I.

Autores a Simonio laudati ipſi non favent:

Quos curaverit Simonius in ſuam ſententiam perducere.

QUantumvis nervos omnes in id contenderit Simonius, colligere tamen non potuit, ut ſuæ de ſupremo Magorum cultu dubitationi autoritatem compararet, niſi quinque aut ſex ambigua loca, deprompta 1. ex Autoribus cujuſdam Verſionis Gallicæ omnium Bibliorum, editæ Antuerpiæ inter annos 1534. & 1541. 2. ex Autore Le Tourneux. 3. ex Huræo. 4. ex Franciſco Luca Brugenſi. 5. ex Januario Gandavenſi, atque erudiciſſimo Eſtio.

Bibl. Crit. Tom. 2 c. 8.

Antequam vero loca iſta ſingillatim expendo, animadvertas velim, verbum *adorare* origine ſua cum Hebraica, tum Græca, & Latina ſignificare in univerſum: *Salutare demiſſa corporis inclinatione, ſe proſternere, ſalutationem facere*. Quo ſenſu de Elephantibus inſtitutis loquitur Plinius: *Regem adorant, genua ſubmittunt*; atque in hunc modum Orientales adorabant Reges ſuos, cujuſmodi adorationis multa in Sacris Literis exempla reperies. Hoc autem animadverſo, loca a Simonio citata huc revocemus.

Plin. l. 8.

3 Reg. c. 1.

Locus e Verſione Antuerpiana deductus.

Matt. 2. 2.

1. Interpretes Bibliorum Antuerpienſium hanc adnotationem apponunt loco Matthæi: *Et venimus adorare eum*. „ Hebræi utuntur ſæpe hac voce *adorare*, ut ſignent honorem exhibitum inclinatione corporis, uti „ exhibetur Regibus aut Principibus Orientis. „ Cum igitur hoc pacto loquuntur in adnotatione quadam Verſionis Biblicæ Antuerpienſis Autores, nunquid ſe indicant ambigere de ſuprema Magorum adoratione? Animadvertendum eſt, ambiguitatem afferre vocem *adorare*, atque in uſu fuiſſe apud Hebræos ad ſignificandum honorem, qui Principibus corporis inclinatione defertur. Verum Scriptores iſti non quidem dicunt, Magos hac tantum ratione Jeſu Chriſtum adoraſſe. Differunt ſane inter ſe; explicare, quid ſignificet univerſe verbum aliquod ambiguum; atque illud ver-

Bibl Crit. ibid. p. 133.

verbum ad singularem aliquam rem signandam accommodare. Porro Bibliorum istorum Interpretes in adnotatione loquuntur de usu Hebraico verbi *Adorare;* idemque verbum in contextu ad veram adorationem declarandam acceperunt.

2. Antuerpienses Interpretes istos, inquit Simonius, excipiet alter, celeberrimus videlicet *Le Tourneux*, qui in suo anno Christiano ad illa verba, *& procidentes adoraverunt eum,* hæc adnotavit: *More Orientalium, qui honore prosequuntur Reges suos humi procidentes*. Atque id totum illud est, quod ex Tourneux citat.

Tourneux. *Bibl Crit. ib. pag. 134. Le Tourneux Tomo 1. in Evang. Epiph. Gall.*

Magorum itaque adoratio duobus constat, veneratione exteriore, atque obsequio interiore. Tourneux exteriorem exprimit venerationem, cum dicit, illos secundum Orientis consuetudinem humi procidisse, & munera Christo Domino obtulisse. At vero ceremoniæ huic exteriori cultus interior respondebat. „ Non indignantur enim, per ipsum, cum vident „ Infantem pauperem, ignotum, nullumque Regiæ dignitatis insigne gerentem. Fides eos evadere facit hasce omnes difficultates. Quæ certe „ a Fidei notione deficeret, nisi lumen suum obscuritate aliquando misceret ..... Deus per sydus ipsis loquitur, ejusque vocem ipsi percipiunt ..... Munera, quæ Jesu Christo Magi obtulerunt, consentanea illi erant, quem adorabant; eumque tanquam Deum Thuris „ oblatione reverebantur ...... Tribue nobis, Deus, Philosophorum „ istorum Fidem. „

Adoratio duo complectitur.

Tourneux ibidem.

Post hæc ægre sane percipere possumus, qui potuerit Autor Bibliothecæ Criticæ præsidium sibi ullum quærere in loco, quem adduxit; quanquam etenim a reliquo contextu divideretur, & Tourneux perspicue adeo mentem suam de Jesu Christi tanquam Dei adoratione non aperiret; nihil tamen inde effici posset, nisi Magos ante Regem recens natum prono corpore corruisse, quod non inficiamur; sed exteriori huic veneratioṇi comitata est Fides viva, quæ secundum Tourneux eorum animum ad Pueri illius Divinitatem evexit.

Ut autem ostendamus, Simonium nihil utilitatis capere posse a verbis Huræi & Jansenii Gandavensis, quos in medium affert, oportet animadvertere, Magos nondum Bethleemi fuisse, cum dixerunt: *Venimus adorare eum;* & divinos tantum ipsi honores reddidisse, ubi *procidentes adoraverunt eum*. Non est itaque controversia, anne Magi Divinitatem Jesu Christi cognoverint, cum dixerunt: *Venimus adorare eum*; etsi nanque interiore lumine perfusi fuissent, ut noscerent, sydus illud novi Regis ortum indicare: sive, quod Patres existimarunt, * Balaami vaticinatio-

Huræus & Jansenius Gandavensis. *Bibl. Crit. ibid. pag. 141.*

* S. Basilius, S. Hieronymus, Origenes, S. Leo, Eusebius, aliique nonnulli. *Apud Corn. a Lap. Comm. in Matt. c. 2. v. 2.*

tione, aut Sibyllæ Eritreæ Oraculo novi hujus Regis adventum didicissent:

Lib.8.Orac.Sibyll.

Divinamque Magi Stellam coluere recentem,
Monstratusque Dei præcepta sequentibus Infans
Est in Præsepi.

incertissimum tamen est, num antequam Bethleemum appropinquarint, Divinitatem ejus perspectam haberent: plerisque etenim Patribus persuasum erat, Magos revera arte Magica præstantes fuisse, & coram puero Jesu procidentes Fidei splendore Deum illum esse intellexisse. Origenes perspicue tradit: *Venerunt igitur in Judæam, edocti jam natum esse Regem quendam; ceterum ignari, cujusnam Regni, aut ubinam natalium ejus esset locus*. Hinc factum est, ut Hierosolymam ingressi, sciscitarentur: *Ubi est qui natus est Rex Judæorum*.

Orig.Tom. 1. contra Celsum.

Matt.2.2.

Huræus ibidem.

Quando igitur Huræus explicat hæc verba: *Venimus adorare eum*, in hunc modum: *forte ut Deum, sed id non sequitur ex verbo* προσκυνῆσαι, *adorare, quod usurpatur, cum etiam homo hominem veneratur*; & Jansenius exponit locum istum eodem modo: *Verisimile est, Magos agnovisse Regis Divinitatem, sed id non sequitur ex verbo adorare*: Duo, inquam, autores isti nihil aliud inducunt nobis, nisi dubium & anceps esse, nonne Magi, priusquam Bethleemum adventarent, perfecte cognoverint novi Regis Divinitatem, quem inquirebant: *forte, verisimile est*; idque attendentes ad verbum *adorare*, quod honorem ab homine homini delatum reddere potest. Qua in interpretatione nihil Ecclesiæ Traditioni, Patrumque sententiæ adversatur.

Comm.in Conc. Evang.c.9.

Ceterum ubi Huræus & Jansenius evolvunt alia verba: *Et procidentes adoraverunt eum*, ad quæ spectat Traditio Ecclesiæ, unanimisque Patrum sensus; tum profecto utrique a doctrina communi minime recedunt. *Adorarunt*, inquit Huræus*, *adoratione, quæ uni Deo debetur, eorumque Fide rationem omnem superante, quantumvis contemnendum Infantem conspicerent, Regis tamen instar illum venerati sunt, & tanquam Deum adorarunt*. Jansenius nihil aperte minus loquitur super eodem versiculo: *Quo constat, eos alia quadam de puerulo hoc sensisse, quam vel de eo audierant. Quod quidem in eis effecit splendor quidam divinus, qui animas illorum illustrabat*. Immo exemplo Magorum utitur, ut probet contra Lutherum, adorandum esse Christum in Eucharistia: *Ergo ne Idololatræ fuerunt Magi illi, qui Christum adoraverunt in cunabulis?*

Huræus in N. Test.Gall.in v. 2.c.2.D. Matt.

Jansen.Gand. in Conc.Evang. c.9.

* Præter notationes Latinas ab Huræo confectas in Novum Testamentum, vertit subinde Gallice Sacras Litteras, qua in Versione delevit notationem in v. 2, a Simonio citatam ex Versione Latina; atque in v. 11. aliam, quam modo dedimus, apposuit. Hæc omnia sine ulla dubitatione viderat Simonius. Quare igitur dissimulavit?

Si-

Simonius in supplici Libello apologetico, quem obtulit Archiepiscopo Parisiensi, Lucam Brugensem, tamquam sententiæ suæ sponsorem appellat. Sed Episcopus Meldensis egregie adeo Scriptoris hujus locum enodavit, ut non vacet ulterius his immorari. Id unum addam, Lucam Brugensem firmissime Jesu Christi tanquam Dei adorationem constituere, atque adeo, non secus ac Jansenius Gandavensis, Eucharistiæ supremum cultum ex eo probare, quem Magi Jesu Christo exhibuerunt, cum prostrato humi corpore illum venerati sunt.

Lucas Brugensis.

Docum. 1 p. 193. & seq.

Lucas Burg. in Matt. 2. 11.

Eruditissimus Estius hæc verba exponens: *& procidentes adoraverunt eum*, hanc inde continuo elicit consecutionem: *Ergo & in Eucharistia Christus adorandus est*: Atque aliquanto inferius: *A Magis, & a Discipulis suis, & a cæco illuminato in terris, immo adhuc in hac mortalitate positus, adoratus fuit*.

Estius. Difficil. Script. loca in c. 2. Matth. v. 11.

Hæc omnia vim afferre nequeunt dubitationi de cultu, Jesu Christo præstito tanquam Deo, quam in hunc eruditum Interpretem Simonius refundit. *Si quæras*, interrogat deinde Estius, *quomodo adoraverint? Respondeo: Omnino verisimile est, quod adoraverint cultu Latriæ*. Ecce verba, in quibus tantummodo fundamentum jacit Simonius.

Bibl. Crit. Tom. 2. cap. 9. pag. 190.

Respondebis, 1. Verba hæc: *omnino verisimile est*, non semper voces esse dubitantis, sed suaviter affirmantis, se potius rei assentiri, quam de illa ambigere. 2. Hæc dictio: *omnino verisimile est*, afficit minus cultum Latriæ, a Magis Jesu Christo redditum, quam afficiat modum, quo proditum est ipsis, id genus adorationis Puero illi præstandum fuisse. Hoc satis ostendunt verba insequentia: *Sicut enim*, addit Estius, *revelationem divinitus acceperunt, quod Stella, quæ apparuit, significaret natum Regem Judæorum, quodque ad eum adorandum cum muneribus proficisci deberent; sic plane credibile est, eos ex eadem divina revelatione, seu admonitione Angelica didicisse, quo genere honoris eum colere deberent, nempe divini*. Quare hallucinatus est Simonius, quando illud *credibile est* ad Magorum adorationem refert, quod ad rationem patefaciendi ipsis hunc cultus modum referendum erat.

Mens Estii aperitur.

Estius ubi supra.

Hæc, ut mihi videor, germana est sapientis hujus Interpretis intelligentia. Immo vero ut pateat, quam ille sit a dubitatione remotus, in quam eum inducit Simonius, subdit e vestigio, Magos obtulisse thus Jesu Christo, tanquam Deo; multosque priorum sæculorum Autores enumerat, qui probant, Magos ideo recens natum Infantem Thuris munere donasse, ut indicarent, se illius Divinitatem cognovisse.

Simonius cogitatum Estii perverse interpretatus est.

Audisti quisnam sit genuinus sex Scriptorum illorum sensus, quos protulit Simonius, ut paradoxo suo excusationem afferret. Qua de re mirari subit, Autorem Bibliothecæ Criticæ, quanquam ipsi perspicue adeo locu-

Nefas est Scriptoribus tribuere quod ipsis alienum est.

ti sint super hoc capite, ipsis tamen sententiam vindicasse e regione contrariam iis, quæ firmiter adeo atque affirmate pro suprema Jesu Christi adoratione docuerunt. Nunquid non est hoc, Scriptores perdoctos inducere pugnantia dicentes? Nonne nos cum bonis Criticis instituit Simonius, obscura implicata atque ambigua autorum loca interpretanda esse secundum alia, in quibus enucleate iidem aperuerunt mentem suam? Oportet igitur persuasum fuisse Critico nostro, se stare a caussa minime bona, ubi ad illam propugnandam delegit patrocinium sex Scriptorum, qui pro divina Jesu Christi adoratione certo afferri possunt.

§. II.

Constat adeo, Magos Jesum Christum tanquam Deum adorasse; ut Autores a Simonio laudati nequeant, ex principiis Critici hujus eruditi, adversam partem tueri.

Sensus verbi adorare.

Quamquam verbum *adorare* ambiguitate laborat, nihilo secius quoties ad Deum refertur, significat ex consuetudine interiorem cultum ipsi præstandum. Quæ regula egregia omnibus passim Interpretibus probatur *; eamque Simonius ipse amplexus est, ut adversus Meldensis Episcopi censuram paradoxum suum fartum tectumque defenderet. „ Verbum *adorare*, ait, significat in universum apud Divinas Literas, genua flectere, sive coram alio humi procumbere, sed cum „ ad Deum transfertur, veram adorationem tunc signat. „ Propterea verbum *adorare* de Deo dictum, valet pro suprema adoratione & religioso cultu, qui ipsi uni debetur.

Simon. in notat. ad cap. 8. Matt. Idem Bibl. Crit. Tom. 2. cap. 8. pag. 133. 105. & alibi.

Matt. 2. 2.

Cum dicit Sanctus Matthæus: *Et intrantes domum, invenerunt Puerum cum Maria Matre ejus, & procidentes adoraverunt eum*, per se se patet, verba hæc *adoraverunt eum*, non posse apud Matthæum ad alium traduci, quam ad Jesum Christum, tanquam Deum; is nanque, quem adorant procidentes Magi, quispiam non est nisi Rex Judæorum, & Messias, quem expectabant Judæi, Vatesque ominati fuerant, & cujus nativitatem mirum Sydus, a Balaamo jam pridem enunciatum, ipsis ostenderat. *Ubi est Rex Judæorum? inquiunt; vidimus enim Stellam ejus in Oriente, & venimus adorare eum.* Atque adeo voces istæ *adoraverunt eum* afficiunt necessario Divinitatem Jesu Christi; pro uno puero Jesu tanquam

Verbum *adorare* ad unum Deum accomodari potest.

* *Ceterum quando uni Deo tribuendus præcipitur, plus vox ex usu, quam ex vi sua significat, hujusmodi nimirum exteriorem venerationem, quæ ex interiori proficiscatur (præcipueque interiorem ipsam) qua colatur Deus, ut rerum omnium autor, & Dominus, ex quo profluxerunt omnia.* Luc. Brug. in c. 2. Matt. 2. Corn. Jans. Conc. Evang. c. 15. Huræus in Lexico Script. *verbo* adorare. Gall.

Deo

Deo interpretari possunt; neque ad aliam rem creatam sive homo sit, sive Angelus commode detorquebuntur.

Si Magi nihil quæsivissent nisi Regem terræ, ut illum adorarent, congregasset ne Herodes *Sanhedrin*, Sacerdotes, Gentisque peritissimos, ut sciscitaretur de loco nativitatis Christi? Ubi vero Magi in hujus recens nati Regis conspectu fuerunt, eumque extrema paupertate dejectum, nullaque Regali specie insignem intuiti sunt, procidissent ne coram ipso; ipsique tributa sua obtulissent, nisi in illo alia cognovissent majora his, quæ in Infante ad summam inopiam redacto apparebant? Atqui fatetur Patrum universa Traditio, intimo tunc illustratos eos fuisse lumine, quo fierent de Pueri illius Divinitate certiores. Talem itaque eum adoraverunt; nullum ipsi, præterquam *Latriæ*, cultum poterant exhibere; quoniam adoratio ipsorum in illius Divinitatem ferebatur: *Et procidentes adoraverunt eum*, nimirum Jesum Christum tanquam Deum.

Magi Jesu Christi Divinitatem cognoverunt.

Exinde quis poterit affirmare, Autores a Simonio citatos, etsi persuasissent sibi secundum principia Fidei, verba hæc, *& procidentes adoraverunt eum*, non posse usurpari nisi pro Divinitate Jesu Christi; opinatos tamen fuisse, vel opinari potuisse, speciem habere veritatis, quod Magi Jesum Christum tanquam Deum non cognoverint? An non id prorsus germanum Evangelii sensum everteret? Quod si caput hoc Fidei ignorare non potuerunt, potuerunt ne tradere ut veritati solummodo proximum, Magos Infantem Jesum tanquam Deum adorasse, quoniam hæc adoratio ad illius Divinitatem assurgit?

Autores a Simonio citati fateri debebant adorationem Magorum Supremam.

Tametsi autem de hoc conveniret, Fidei dogma per sese non docere, Magos Divinitatem, uti contendit Simonius, in Christo Domino haud percepisse; Fidei certe doctrina est, eum, coram quo prociderunt, Deum fuisse. Porro affirmare, veri simile tantum esse, Magos Divino obsequio Jesum Christum veneratos fuisse, idem est ac dicere, probabile tantum esse, ipsorum adorationem ad Jesu Christi Divinitatem ascendisse. Ceterum cum a Fide pendeat, in Filium Dei Magorum adorationem desiisse, atque Simonii principia ferant, *verbum adorare, ubi ad Deum transfertur, veram tum adorationem signare*; consequens est secundum regulas Fidei, necessario propugnandum a nobis esse, Magos Jesu Christi Divinitatem perspectam habuisse, eumque divino honore coluisse. Non poterit itaque Simonius ad suas partes trahere Autores, quos affert, quin eos in eandem calamitatem impellat, in quam ipse se præcipitem dedit.

Necesse est, Simonium confiteri, Magos Jesum Christum tanquam Deum adorasse.

Existimat doctus noster Criticus, nullam sibi esse Censorum ferulam formidandam, ubi in autoritate detulit sex Scriptorum, quos a sua sententia produxit. Dubium ne alicui esse poterit, inquit, eos fuisse perspicacissimos, atque in Traditionibus egregie versatos? & tamen non ausi sunt asserere,

Ibidem pag. 138 & seq.

Ma-

Autor. a Simonio allati Sententiam ipsius in tuto non ponuat.

Magos, Jesum Christum adorantes, Divinitatem illius cognitione assecutos fuisse. Age vero, faciles erga ipsum & æqui, hæc omnia Simonio concedamus. Quid si verendum erit, quin propter eandem istam, in qua magnum momentum ponit, Scriptorum illorum præstantiam atque eruditionem, ipse caussa cadat?

Qui nanque fieri potest, Viros illos Litteratos non fugisse, Ecclesiam universam, Patres, Theologos, atque Interpretes persuasum habere, Magos Jesu Christi Divinitatem cognovisse, & neminem inter Catholicos huic Traditioni intercessisse; & tamen eosdem ab hac Ecclesiæ doctrina desciviste? Oportebat saltem, ut eo deducerentur, ipsis parata fuisse rationum momenta, ex Criticis sibique notis præceptis firmissima, & quoddam Demonstrationis genus efficentia, quod omnes Scriptores illi Ecclesiastici genuinam verborum S. Matthæi vim & potestatem non probe intellexerint.

Argumentum Simonii levissimum est.

Quamobrem videamus, quænam ipsis argumenta Simonius tribuat, idemque statuat, quibus cogi potuerint ad totius antiquitatis sensa, super re tanti momenti deserenda. Verbum *adorare*, ait doctus iste Criticus, ambiguum est, atque in universum valet duntaxat exteriorem venerationem. Quis nesciat, id apud omnes exploratum esse? At quis pariter nesciat, Scriptores illos affirmasse, verbum *adorare* secundum mentem Matthæi sumi pro adoratione suprema, idque eo magis, quo vox ista eo loci ad Jesum Christum tanquam Deum refertur.

Quæ cum ita sint, non video qui possit asserere, Theologos præclaros adeo eruditosque, ut nobis identidem illos ante oculos ponit Simonius, levi hoc fultos argumento, adversari unanimi sæculorum omnium Traditioni? Id sane per me citius esset appingere illis supinam imperitiam, minus æquum agendi modum, immoderatam confidentiam impudentiamque; paucis omnia, eos de suspiciosa rei gerendæ ratione in negotio Fidei insimulare. Et sane nonne suspicionem in agendo moveret, qui antiquitati universæ se subduceret, ut super germana Biblici alicujus loci interpretatione ad Hæreticorum partes transiret; qui splendidissimum de Jesu Christi Divinitate argumentum, vetusta adeo constantique Traditione firmatum auferret ab Ecclesia, eamque interpretationem adoptaret, quæ Crellii, Grotii, aliorumque Socinianorum erroribus indulget?

§. III.

§. III.

Alia Simonii effugia, quo sua de Magorum adoratione dubitationi præsidium paret.

SI audias Simonium, nemo potest sententiam ejus redarguere; quin Eruditorum multorum nomini & dignitati fucum faciat. „ Non sit „ credibile, inquit, audere aliquos, Fidei Quæsitorem, & quosdam Teo- „ logos Lovanienses, qui jussu Caroli V. Versionem totius Scripturæ Gal- „ licam, Antuerpiæ æditam recognoverunt, criminari, quasi vero An- „ titrinitariorum sensa roborarint. Nihilque magis ad veritatem accedit, „ nos vitio vertere Doctoribus Sorbonicis, qui Huræi in Novum Te- „ stamentum adnotationes, & Tourneux Annum Christianum approba- „ runt: eos scilicet Traditionem impugnasse, atque ab Ecclesia argu- „ mentum de Jesu Christi Divinitate abstulisse. *Ibidem pag. 133. & seq.*

At enim quot errores, lubricæque enunciationes animadversioni censoriæ se subtraherent, si Simonii principio locus esset. Et vero sum nescius, anne hoc prætestu in dies singulos ab antiquitatis tramite recedant multi; qui cum ab Autore alicujus nominis traditam litteris sentiunt cogitatum aliquod novum, illud continuo amplectuntur ejusdem titulo, seque a discrimine tutos putant, si Doctorum multorum suffragium in illius fronte legant. Interea quotidie videmus Libros, quantumvis speciosa hac facie honestatos, Principum tamen Ecclesiasticorum nota inuri. *Approbatio Libri alicujus cum a censura in tuto non ponit.*

Duci ad Pietatem, qui Liber Molinos est, non accessit minor autoritas, quam iis, de quibus sermo in præsentiarum fit; editus fuit Romæ, Panormi, & Patavii, atque ad viginti plus ascenderant alibi Editiones, laudibus & probationibus cumulatæ. Attamen hic *Quietistarum* Antesignanus censoriæ ne ferulæ tenebricosum hoc Opus subduxisset, cum Simonio caussatus: *Non sit credibile, audere aliquos, Fidei Quæsitorem, & Romanos multos Theologos peritissimos, nec non Sancti Officii Consultores criminari, quasi vero Quietismi erroribus manus dederint.* Operam porro luderem, si alios quoque Libros hic indicarem, qui extremis hisce temporibus eandem fortunam subierunt. Nemo unus ignorat; neque volo ea vulnera retractare, quæ dolorem amplificarent. *Dux ad Pietatem, qui liber est Molinos, damnatus est, etsi in antecessum probatus.*

Verum ne longius exempla adsciscamus, quid profuit Simonio ad ineptum remedium istud confugere, ut reprehensionem propulsaret, quam eximii Præsules in suam Novi Testamenti Trevoltiensis Versionem tulerunt? Quantumvis demum dixerit, se nihil posuisse eum in contextu sermonis, tum in adnotationibus etiam, quod multis Interpretibus probatum *Novum Testamentum Simonii reprobatum.*

batum non fuerit, Interpretibus, inquam, nihil fapientia minus atque eruditione præclaris, quam quos adducit, ut dubitationem de reddito Jefu Christo cultu constituat: excusatio hæc vel effugium Ecclefiafticos ne ictus repellere potuit, vel faltem lenire?

Ibidem pag. 241. & seq.

Neque vero Lucas Brugenfis, fubiicit, celeberrimus Janfenius Epifcopus Gandavenfis, vel doctiffimus Eftius exiftimarunt, fe unanimem Traditionem extinguere, ubi non aufi funt omnino affirmare, Divinitatem Jefu Christi Magis fuiffe perfpectam.

Simonius quæftionem a propofito divertit.

Quæ cum dicit egregius Criticus nofter, id probat, quod extra controverfiam pofitum eft. Quis negavit unquam, Doctorem nullum Catholicum effe poffe, qui Traditionem ignoraverit, aut non fatis ipfi animum attenderit? Id in quæftionem cadit. num duo vel tres Scriptores Traditioni fucum facere poffint; tametfi in eam venerint dubitationem, quam ipfis Simonius attribuit, fupremamque adorationem minime cognoverint; quod tamen ita falfum eft, uti fuperius oftendimus. Teftimonium fane quorundam Interpretum pofterioris ævi pluris faciendum non eft, quam illud totius antiquitatis. Poftremo tandem loco, nunquid tres Interpretes ifti nunquam capti funt, vel falli potuerunt? Patribus ipfis ufquequaque conceffum non fuit privilegium iftud, ut vel aliquando non caperentur. Quare tametfi tueremur, erraffe Lucam Brugenfem, Janfenium, atque Eftium de fuprema Magorum adoratione, id ne nobis in crimen duceretur? Simonius fexcentis locis Patrum autoritatem afpernatur, eos de erratis multis redarguit in Sacrarum Scripturarum interpretatione, ipforumque dicta non audit, ut modicis recentium Criticorum luminibus proficiat: nobis vero haud jus erit aperte dicendi, offendiffe Scriptores iftos, fi opinio, quam ipfis adjudicat, ipforum revera fuit; rejiciendique dubitationem eorum de cultu Latriæ, quem Magi Christo Domino exhibuerunt, tanquam aleæ multæ & periculi plenam dubitationem, ut Traditioni Ecclefiæ Patrumque fenfis religiofe adhæreamus?

Verba Simonii de Interpretibus Scripturarum. *Simon. Hist. Crit. in Præf.*

Quid quod Scriptores licet ifti nunquam errandi facultate gauderent; ipforum tamen fuffragium nihilo gravioris momenti effet, ut Simonii Sententia vera fieret: quandoquidem in Biblicorum Interpretum turba involvuntur, de quibus ille hæc habet: „ Perfpectum tandem habui, neminem ad hanc diem Sacrarum Litterarum Criticen penitus introfpexiffe. Quilibet de illis frequentius juxta præjudicatas opiniones fuas judicium tulit. Judæi, exempli cauffa . . . . . . Quod fpectat ad Chriftianos, plerofque ex Patribus anticipavit adeo Verfionum Ecclefiæ antiquarum æftimatio, ut Textum Hebraicum omnino negligerent: præterquamquod eos defecerunt adjumenta non pauca, quibus fundi-

„ tus

„ tus expenduntur, quæcunque Bibliorum Critices intersunt. Quod ve„ ro est Scriptorum ætatis nostræ cum Catholicorum tum Hæreticorum „ neminem reperi, quia præjudiciis omnino immunis esset. „ Idem de Estio loquens, Viro, meritis sane spectatissimo: „ Interpres, inquit, hic „ cum Theologus esset, partesque Sanctorum Augustini & Thomæ susce„ pisset, aliquando Magnorum citius Virorum istorum, quam Divi Pau„ li Theologia redundat. „ Nolo equidem dictum istud in suo lumine collocare, quod ictu uno Sanctos Augustinum & Thomam, nec non Estium aggreditur tamquam D. Pauli adversarios, ut porro ostendam, Simonium ipsum detraxisse sibi trium Interpretum istorum, qui sibi placent, suffragium, quoniam eos præjudiciis minime vacare affirmat. Quod autem fundamentum ponas in Scriptoribus hujusmodi? & qui pro illis spondebit Simonius, eos videlicet super facto isto præjudicatis opinionibus addictos non fuisse? Non est itaque excusatione dignum, illos communi Traditioni opponere, sive in ipsorum autoritate conquiescere, ut probetur paradoxum suum.

In Hist. Crit. N. Test. c. 42. pag. 630.

Simonius Sanctos Augustinum & Thomam directo adoritur.

Præterea Simonius non satis habuit, culpam suam Litteratis multis tribuere, eamque in ipsorum eruditionem derivare; nisi hactenus pene inaudita Critica solertia ad purgandum errorem suum caussatus fuisset aliorum errata tam gravia, ut ipsam Filii Dei Divinitatem impeterent. „ Atten„ de quomodo loquatur in Supplici Libello: Viri e Portu Regali, qui „ confessione sua triginta annos in interpretando Novo Testamento attri„ verunt, multis in locis non absunt longe ab explicationibus, quæ fa„ vent sensis Antitrinitariorum: tanti negotii opus est, eam acquirere „ perfectionem, quæ attinet ad Sacrorum Librorum Interpretem. „ Deinde subjungit: „ Iisdem vitiis non caret Nova Editio Bibliorum Gal„ licorum Sacii, quam eruditi non pauci Theologi Parisienses recogno„ verunt, atque examinarunt. „

Simonius aliorum culpa suam excusat.

pag. 20.

Atqui nonne videtur Simonius verbis istis damnare notationem suam in locum controversum, dum illam purgare nititur eo prætextu, quod alii a quibusdam similibus non abhorruerint? Quod si in Supplici Libello assentitur condemnationi suæ; quare in sua Bibliotheca Critica novos conatus ad errorem suum propugnandum traducit? Mirum sane fit, cum vitia aliorum cognovisse, atque ab iisdem minime declinasse; cumque nosset, *quanti negotii opus sit, eam acquirere perfectionem, quæ ad Sacrorum Librorum Interpretem attinet*, operam tamen suam posuisse, ut novam aliam Ecclesiæ præberet, qua tamen Ecclesia haud ægre carere poterat.

Simonius semetipsum condemnat.

At vero absque eo quod altius penetremus in eam animadversionem, quam Simonius fecit de novis Interpretationibus istis; satis erit nobis,

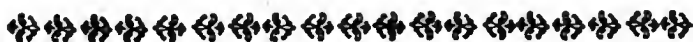
eum in Versionibus per ipsum elaboratissimis atque emendatissimis gravissima menda deprehendere. Quod si verum est, patet, illum non diluere crimen suum, cum citat Interpretationes vel animadversiones suæ consentaneas; neque suffragia Doctorum vel nomen Scriptorum, a quibus confectæ sunt, eas ab judicio, quod merentur, minime eripere. Alioquin sufficeret, aliquod Interpretis erratum in medium proferre, ut nullam posset recipere curationem; quod summa cecitas esset. . .

Nihil est ex Autoribus accipiendum, nisi quod veritatem redolet.

Nulla profecto tam anceps & periculi plena consecutio est, quam ex mente aliquorum vel catholicorum adversum communem Traditionem præscribere. Sæpius etenim, quam par est, melioribus Scriptoribus accidit, quiddam singulare, atque ab universorum sententia alienum, statuere; unde commodum percipere non desinunt Novatores: sique ex Autoribus non depromimus, quod in illis unanime est, & consonum dictis Ecclesiæ; ipsorum sane opinio nullius momenti est ad errores & novitates confirmandas; sed ostendit tantummodo, ad hæc illos, tanquam adminicula adniti.

Non liberatur culpa Simonius, etsi aliquos pro se ipsoriores attulerit.

Non putet itaque Simonius, se vel excusationem attulisse, vel quidpiam profecisse, cum duos vel tres Catholicos indicaret nobis, qui ante se de adoratione Jesu Christi, tanquam Dei, dubitassent, neque satis attendissent ad Versionum vel adnotationum suarum lubricas consecutiones. Ipsis namque illico responderemus. Res, deferatur ad Patres; legamus Concilia, & mittamus quosdam recentiores, quos interest vel emendare, vel in mitiorem partem interpretari. Jus ergo nobis esse existimamus, ab illo petendi hujus rei prædes constantiores, atque ad antiquitatem, Traditionem, unanimemque Patrum consensionem appellandi.

ARTICULUS VII.

Expenditur, an ambigere de suprema Magorum adoratione contrarium sit Decreto Concilii Tridentini de Sanctarum Scripturarum explicatione.

Simonius egregias condidit regulas.

In Præf. Novi Testam. Trevoll. Bossuetus in Docum. 1. pag. 118.

NEmo inficias ibit, Simonium excellentia præcepta dedisse ad Sacras Litteras interpretandas: vitio tamen illi vertunt, quod inter illa locum non dederit regulæ latæ a Concilio Tridentino, quæ monet, adhærendum esse sensui, quem Ecclesia semper adoptavit, unanimi-

nimique Patrum sententiæ. At prospexerat sane Simonius, se reprehensum iri, quod sæpe ab hac præstanti regula deficeret.

Et quidem hoc habet Simonius firmissimum effugium in quæstione nobis proposita: simul etenim ac objiciunt sententiæ hujus novitati conspirantem Patrum omnium consensum, respondet, nihil esse, quod nos cogat, ut illos audiamus in omnibus, quæ ad Sacras Litteras pertinent, disputationibus; sed, ut Synodus declarat, in iis tantum, quæ Fidem & bonos mores attingunt. Oportet itaque germanum Decreti concilii sensum scrutari, atque utrum adoratio Jesu Christi, tanquam Dei, in eodem comprehendatur: nimirum utrum ad Fidem spectet. Deinde nonnullis Simonii querelis faciemus satis.

Frequenter præceptum istud non audit.
Bibl. Crit. Tom. 2. cap. 6. pag. 171. & seq.

§. I.

Verus Decreti Concilii sensus explicatur.

ANte omnia afferre præstat suis verbis celeberrimum Concilii Tridentini Decretum, quod ita jubet: *Præterea ad coercenda petulantia ingenia, decernit, ut nemo suæ prudentiæ innixus, in rebus Fidei & morum, ad ædificationem Doctrinæ Christianæ pertinentium, Sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit, & tenet sancta Mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu & interpretatione Scripturarum Sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum interpretari audeat.*

Decretum Concilii Tridentini de explicatione Scripturarum.
Concil. Trident. Sess. 4. Decr. de Edit. & Usu Sacr. Libr.

Ut autem probe teneamus, quid sibi velint verba hæc: *In rebus Fidei & morum, ad ædificationem Doctrinæ Christianæ pertinentium*; oportet meminisse, res Fidei non complecti Quæstiones tantum, quæ nominatim dijudicatæ sunt, atque in Symbolis continentur, aliisque de Fide Decretis; sed in iis quoque partes omnes Doctrinæ Christianæ comprehendi. *In Rebus* pariter *Morum* intelligas necesse est, quidquid pertinet ad imbuendam optimis exemplis Doctrinam Christianam. His finibus Res *Fidei & morum* circumscribuntur.

Duplex est Quæstionum de Fide genus.

Rursus pro majori materiæ hujus claritate animadverte, bifariam accipi veritates Catholicas. * Aliæ ita spectant ad Fidem, ut his sublatis, Fides quoque tollatur. Alias negare non possumus, quin Fides qua-

Duplex item Veritatum Catholicarum genus.

* *Constituendum ergo, Catholicas veritates non singulari modo, sed bipartito reperiri. Quædam enim sunt catholicæ veritates, quæ ita ad Fidem pertinent, ut his sublatis, Fides quoque tollatur. Quas nos usu frequente non solum Catholicas, sed Fidei veritates appellavimus: Aliæ veritates sunt etiam ipsæ catholicæ & universales, nempe quas universa tenet Ecclesia, quibus licet eversis Fides quatitur, sed non evertitur, tamen ....., has ergo nunquam Fidei veritates censui vocandas, quamvis Doctrinæ Christianæ veritates sint .....*

tiatur, sed non evertitur. Quanquam autem has omnes veritates æquè modo suscipiat Ecclesia generalis; nihilominus distinctionis gratia Theologi priores appellant *Veritates Fidei*, *posteriores Veritates Catholicas*; idque intereſt diſcrimen inter utraſque; ut propoſitiones veritatibus prioris generis repugnantes, hæreticæ revera ſunt; aliæ vero, quæ veritatibus poſterioris generis contradicunt, erroneæ dici poſſunt, aut Hæreſi proximæ. Sunt etiam ſenſus alii, ſecundum quos propoſitio erronea eſt, & certis nominibus ſignatur; ſed e re noſtra non ſunt.

Quænam sit Mens Concilii Tridentini in hoc Decreto.

Quæ animadverſiones nobis videri faciunt, Sanctæ Synodi, hoc Decretum edentis, conſilium fuiſſe, ut non modo coerceret petulantia ingenia, ne inſurgerent adverſus capita jam definita, ſive adverſus veritates Fidei, ſed ut ea quoque in officio contineret, erroreſque anteverteret: atque adeo ubi ad ſenſa ſua devolventur, & Sacrorum Bibliorum locis explicationes accommodabunt, quæ concutiant vel offendant veritates Catholicas; tum Eccleſiæ Traditio, Sanctorumque Patrum autoritas ipſorum impudentiæ frænos injicient, & prohibebunt, quominus fallaci, ſibique nimium confidenti prudentiæ ſuæ adhæreant.

Quod ſi hæc Concilii verba: *in rebus Fidei & morum* non intelligenda eſſent, niſi de Eccleſiæ Definitionibus, Dogmatibus Catholicis, ſive Veritatibus Fidei, ceteraque Interpretum libertati committerentur, nimirum aliæ Chriſtianæ Doctrinæ partes, ſive Veritates Catholicæ; id eſſet porro immoderatius licentiam producere, quam reipſa intendat Concilium. Si per hæc verba: *in rebus Fidei* Concilium articulos tantummodo, de Fide diſerte promulgatos, expreſſiſſet, idem eſſet, ac ſi dixiſſet Synodus: ſe cavere nobis, ne Hæreſes proferamus, dum Sacras Literas interpretamur. Porro manifeſtum eſt, ad hunc duntaxat ſenſum redigenda non eſſe verba iſta: *in rebus Fidei*. Oportet itaque propoſitum fuiſſe Concilio, ut præoccuparet errores omnes in negotio Religionis, quibus obnoxii eſſe poſſunt Interpretes, diſcrimen ſubeuntes explicandi Sanctos Codices ex ingenio ſuo adverſus intelligentiam Eccleſiæ acceptam, unanimemque Patrum conſenſionem.

Decretum hoc non interdicit Scripturarum Interpretationem.

Hoc autem Concilii Decretum Lex nova non eſt, neque Interpretum libertatem coanguſtat, vel prohibet ipſis, ne in Textus Sacri explicatione ſuam facultatem exerceant. Nihil ergo præſtat Concilium, niſi iis limitibus ingenia includere, intra quos nata Eccleſia eſt, quique naturam noſtræ Fidei ſequuntur. Fuit nanque ſemper Eccleſiæ neceſſitas, in iis,

quas omnes Catholici veras eſſe ſine dubio exiſtimant; ideoque veritates catholica vocari poſſunt atque debent. Quæ igitur propoſitiones hujus poſterioris generis veritatibus contradicunt, eas equidem erroneas appello; quæ quoniam Doctrinæ Catholicæ adverſantur, errores ſunt hæreſi proximi, Hæreſes non ſunt. Melch. Canus de Locis Theolog. l. 12. c. 11.

quæ

quæ sunt Dogmatis & Doctrinæ Christianæ, Scripturas intelligere secundum explicatum primigenium ipsis redditum.

Unde facile colligimus, Sanctarum Litterarum Interpreti libitum esse indulgere ingenio suo, atque addere, quidquid prodesse arbitrabitur, de Historia, de Genealogia, de Chronologia, de ritibus Judaicis, qui ad Verbum Divinum illustrandum alicujus momenti sunt; vel demum de aliis rebus hujusmodi, quæ indifferentes Religioni sunt, nullamque in ejus summam inferunt mutationem. Idem dicito de locis obscuris atque reconditis, de quibus Sancti Patres diversa senserunt, & Ecclesia mentem suam non aperuit. At vero quoad Catholicas cum prioris tunc alterius generis veritates, vel quoad eas, quæ mores attingunt, si modo Patres unanimes sint, ipsorum sola unanimitas, quæ veritatis certæ atque evidentiæ argumentum est, Legem efficit supremam, & nihilo, quam Ecclesia, minus vetustam, quam violare Interpretes nefas est.

Interea illud reliquum est, ut ostendamus Divinam Magorum adorationem spectare ad res Fidei, quo persuasum sit omnibus, Simonium, affirmantem simile veri esse, Magos Jesum Christum, tanquam Deum adoravisse, ab unanimi Patrum consensione, & sensu, quem Ecclesia tenet, tenuitque, recedere, atque adeo Concilii Tridentini Legem perfringere.

§. II.

Veritas est ad Fidem spectans; Magos procidentes coram Jesu Christo, ejus Divinitatem cognovisse, eumque Dei cultu adorasse.

Conqueritur perpetuo Simonius, nos ex conjecturis Patrum vetustam Traditionem Fideique caput conflare; & miscere ea, quæ ad summam Dogmatum Fidei pertinent, quæque ipsi adventitia sunt. Cum autem suum esset, contrariam partem optimis rationibus confirmare, satis habuit dicere, Theologos de suprema Magorum adoratione in varias abiisse sententias; non potuisse eruditissimos, quos de nomine vocat, Interpretes, Traditionem tam firmam ignorare; eosque ultra non dixisse, quam quod simile veri erat, Magos Jesum Christum, tanquam Deum veneratos fuisse; & de re hac, veluti de sententia probabili locutos fuisse. Nihilo tamen minus doctissimus Bossuetus Episcopus Meldensis non dubitanter affirmavit, *Rem hanc ad Dogma Christianorum aperte pertinere*. Quod statim probaturi sumus, cum primum statuerimus constantissimis Critices Institutis, Traditionem, æque atque Ecclesia, vetustam esse, Magos Christum cognovisse, & divinum ejus numen adorasse,

Simonius Hist. Crit. ibid. pag. 159. 167.

Docum. 1. pag. 202.

Do itaque regulas ab Eruditis * præscriptas, ut veras Traditiones dignoscamus.

Regulæ ad delectum habendum germanum Traditionum.

1. Quidquid tenet Ecclesia, neque a Conciliis, neque a Pontificibus constitutum, perpetuo tamen servavit, id merito Traditione Apostolica manasse creditur.

2. Oportet, ejus rei antiquos Patres testes esse, eamque semper unó ore docuisse.

3. Nihil pariter illi adversum in Scriptis veterum Patrum reperiatur.

Quartæ etiam regulæ loco illam potes collocare, quæ ceteras omnes complectitur: nimirum, necessum esse, ut id quod Traditionem appellamus, jam pridem statutum sit, per manus traditum, & vicissim confirmatum ab Autoribus omnium vel ferme omnium sæculorum.

Regulæ istæ ad rem præsentem accommodantur.

Nunc vero haud quaquam difficile est, regulas istas ad argumentum nostrum traducere. Si ab hac Æra ad ævum usque Apostolorum ascendamus plane fiet, Ecclesiam semper credidisse a Magis cognitam in Jesu Christo adorando Divinitatem. Patres Ecclesiæ eidem facto testimonium dedere. Traditio hæc de manu in manum ad nos usque descendit. Neque Ecclesia, neque Patres super hac re in diversa transierunt: nemo unus contra obnixus est; sed omnes fuerunt unanimes. Denique, ut fert regula Sancti Augustini, cum sensum loci hujus, *& procidentes adoraverunt eum*, neque Concilia, neque Pontifices exposuerint de suprema Magorum adoratione, fit inde necessario, Ecclesiam ab Apostolis hanc Traditionem recepisse.

Aug. epist. 118. c. 1.

Regulæ, quibus dignoscitur, num sensus loci alicujus ad Fidem pertineat.

Ad hæc interest examinare, num Traditio, quam ab Apostolis didicit Ecclesia, ad Fidei veritates pertineat. Quod ut assequamur satis erit huc conferre monita, quæ dederunt Theologi ** ad percipiendum, quandonam explicatio loci alicujus, qui perspicue in Sacris Litteris haud enunciatur, spectet ad Dogma Christianorum.

1. Si interpretatio hæc a Traditione Apostolica manavit.

2. Si veritas est, quam consecutione certa, necessaria, atque errori minime obnoxia, a Scripturis depromere possumus.

3. Si sensus hic obscurus sit, ille, quem reddit Ecclesia germanus censendus est.

4. Si de eo Patres omnes unanimi intelligentia consentiant. Quoties sensus alicujus loci Biblici altero ex his modis receptus est, certiores esse possumus, eum veritatibus Catholicis esse annumerandum.

* Melch. Canus *de Locis. l.* 3. *c.* 3. Launojus *Differt. de Supl. ser. sess.* 16. Thierius. *Diss. de Lacryma Vindocinensi cap.* 13. Simonius, *Hist. Crit. l. c.* Du pinus *Doctrina Christ. cap.* 21. *pag.* 276.

* Turre Cremata lib. 4. *Summa Eccles.* p. 2. c. 9. Melch. Canus de locis l. 7. c. 3. l. 12. c. 6.

An-

Antequam vero regulas hasce omnes assumamus, animadvertendum est, duplex esse Traditionum Apostolicarum genus, quemadmodum monuimus alibi. Quædam sunt, quas Apostolis tradidit Christus Dominus; & quædam, quas Apostoli tanquam Episcopi, & Pastores in Ecclesiæ commodum nobis reliquerunt. Traditiones, quas Apostolis tradidit Christus Dominus, mutationem subire nequeunt, neque ab illis Ecclesia potest unquam Fideles solvere; quoniam hæc Dogma Christianum contingunt. Id tamen non est aliis commune, quas Apostoli tanquam Episcopi reliquerunt, & ad disciplinam moresque alias pertinent. Porro cum Ecclesia ab Apostolis acceperit, verba hæc: *& procidentes adoraverunt eum*, interpretanda esse de Divina a Magis Jesu Christo præstita adoratione, huncque explicatum jandiu suffragio suo firmaverit, non est Ecclesiæ vel Pastorum, illum mutare. Oportet itaque illum ad Apostolos a Jesu manasse, adeoque ad Fidei veritates pertinere. Deinde quanquam adoratio suprema Magorum ex loco Sancti Matthæi clare non eruatur; eam tamen consecutione certissima deducere possumus e multis aliis Scripturarum locis, uti impósterum videbimus.

Duplex est Traditionum Apostolicarum genus.

Tertio cum per Christum facultas Ecclesiæ data sit secernendi Verbum divinum a verbis humanis, potestatem eadem habet, dijudicandi, quam interpretationem intenderit animo Spiritus Sanctus, quamque minime cogitaverit. Quare cum sensus loci hujus, de quo loquimur, obscurus sit, eum, quem ipsi Ecclesia dedit, semperque existimavit a Traditione Apostolica proficisci, habere debemus tanquam veritatem Fidei. Idem dicendum est, quoties convenit inter Sanctos Patres omnes de sensu loci alicujus Scripturarum: *Quippe cum Sanctorum omnium sensus Spiritus Sancti sensus ipse sit*. Quoniam igitur superius unanimem Patrum consensum ob oculos posui super intelligentia loci de adoratione suprema, liquido fit, regularum, quas constituimus, usu Traditionem hanc ad Fidei veritates pertinere.

Adoratio Jesu Christi, tanquam Dei, Traditio Apostolica est, *Melch. Can de loc. l. 12. c. 6. percept. 5.*

Ibid. l. 7. cap. 3. Concl. 5.

§ III.

Tolluntur querelæ Simonii, nobiscum expostulantis, quod affirmemus, supremam Magorum adorationem Christianæ Religionis Dogma constituere.

Ecclesia, inquit doctus iste Criticus, nihil ad Fidem spectans dijudicavit super controversia, de qua in præsentiarum sermo est. Ubi ne reperis damnatam fuisse dubitationem de Jesu Christi tanquam Dei adoratione? Quodnam Concilium contrariam partem decrevit? Eccur itaque non licebit id tueri probabile, donec Ecclesia super hac re animi sui notionem evolvat? Fas ne est dicere, tot peritos Theologos, maximeque Orthodoxos, amplexos sententiam fuisse, Fidei veritate abhorren-

Bibl. Crit. Tomo 2. c. 8. p. 313. & seq.

Ait Simonius nos Fidei caput illud efficere, quod revera non est.

rentem, vel eam suffragio suo confirmasse? Si dicendum sit, Traditionem unanimem convellere eum, qui propugnet, secundum veri speciem Magos Jesu Christi Divinitatem cognovisse; unde fit, e populi manibus non eripi Libros, in quibus descripta est, tam periculosa & lubrica doctrina, quæ Fidei caput violat, & pessimi exempli, errorique conjuncta censenda est? Ceterum nihil negotii erit in querelis istis tollendis.

Fit satis querelis Simonii.

1. Verum quidem est, Ecclesiam non declarasse tanquam Fidei caput, Magos Jesum Christum adorantes, ejus Divinitatem cognovisse. Ast illud non reputavit egregius noster Criticus, haud consuevisse Ecclesiam pronunciare de Veritatibus quæ in controversia positæ non sunt; quæque ingenua Fide omnium Fidelium sermone percrebuerunt. Ut nanque optime animadvertit Cardinalis Pallavicinus. *Necesse non est, ut singulos articulos semper Ecclesiæ declaratio antecedat; alioquin ad Fidei Dogmata cognoscenda nullam haberet vim divinæ Scripturæ Lectio, sed Ecclesiæ duntaxat Definitio; & per aliquot sæcula, quibus paucula quædam Ecclesia definivit, licuisset de reliquis omnibus dubitare.*

in Hist. Conc. Trid. l. 6. c. 18. versionis Latinæ.

Ecclesia capita Fidei non statuit.

2. Principii locum habet, Ecclesiam Fidei capita non statuere, sed declarare quod secundum Fidem tenendum sit. Ex quo principio illud sequitur, multas extare veritates Catholicas, quæ sunt Fidei, & de Fide tamen declaratæ non sunt; quanquam id Ecclesia præstare posset, si congruum esse censeret; & veritas hæc conditionibus necessariis non careret.

Adoratio Magorum Fidem attingit.

Porro nemo inficiabitur, Adorationem Jesu Christi, tanquam Dei, iis omnibus instructam esse, quæ requiruntur, ut Fidei articulis annumeretur. Apostoli Traditionem hanc, a Jesu Christo ad eos derivatam, Ecclesiæ tradiderunt. Quis dixerit, Ecclesiam non assentiri, vel non assensam fuisse semper iis, quæ per universum orbem tot abhinc sæculis canit, atque in precibus suis jamdudum confitetur? Potest ne quis affirmare, indifferentem esse Fidem de Quæstione: nonne Magi Jesum Christum tanquam Deum adoraverint, & coram ipso in Justorum numerum cooptati fuerint? Num inficias ibunt, detracto a Magis cultu isto tanti momenti, detrahi quoque ab Ecclesia argumentum de Jesu Christi Divinitate; magnum Christianis exemplum ad eorum pietatem fovendam; & testatissimam autoritatem ad statuendam Fidei, qua justi efficimur, plenitudinem? Asserere non dubitabunt, Sanctorum Librorum locum, unanimi Patrum Traditionisque consensione explanatum, negotium Religionis minime tangere? Pertinet itaque ad Fidem res ista, eumque potest Ecclesia Fidei suæ caput declarare.

3. Quanquam adoratio suprema inter Fidei capita recensita non sit, & contraria enunciatio infra Hæreticas reprobata; eorum tamen, ad

quos

quos attinet, jud cium sit; neque enim de rebus Fidei Censoris personam induere volo; utrum propositio ista nec ne, quatenus veritati Catholicæ adversatur, quæ ad Christianam Doctrinam Fidemque spectat, appellari merito possit *erronea, vel ad Hæresim inducens, vel periculosa in Fide, male sonans, temeraria, scandalosa, & contraria Traditioni unanimi Patrum, & precationibus Ecclesiæ &c.* Neque etenim prodest quidquam reclamare, propositionem eandem reperiri apud Interpretes Catholicos; eum apud illos quoque nihilo mitiore censura digna sit. Quot ne in dies videmus Ecclesiæ anathemate percelli; quamvis eas enunciaverint peritissimi Theologi sapientissimique? Quidquid Fidei contradicit, semper Hæreticum non est.

4. Quod si commodum aliquod capere Simonius ex hoc putaret: Libros nimirum, Interpretesque vulgatissimos ab hac dubitatione alienos non esse; sibique persuaderet, Pastorum Eruditorumque silentium præferre approbationem S. Sedis atque Ecclesiæ; adeoque posse illum in probabilibus habere sententiam suam: in memoriam, quæso, revocet, Propositiones istas severa inustas nota fuisse ab Alexandro VII. atque ab universo Clero Gallicano. *Ibid. pag. 134.* Propositiones damnatæ a Pontificibus, atque a Clero Gallicano.

Si liber sit alicujus Junioris ac Moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet rejectam esse a Sede Apostolica tanquam improbabilem. Prop. 120.

Non sunt scandalosæ aut erroneæ opiniones, quas Ecclesia non corrigit. Prop. 121.

CENSURA.

Hæ propositiones, quatenus silentium & tolerantiam pro Ecclesiæ vel Sedis Apostolicæ approbatione statuunt, falsæ sunt, scandalosæ, saluti animarum noxiæ; patrocinantur pessimis opinationibus, quæ identidem temere obtruduntur, atque ad Evangelicam veritatem iniquis præjudiciis opprimendam viam parant. Cap. 30. Censuræ Cleri Gallicani 1700.

Conqueritur tandem doctus noster Criticus, nos ex iis, quæ sunt in Ecclesiastico Officio, Fidei articulos conflare. Quem præterit, inquit, Ecclesiam, non secus atque Scriptores, habere opiniones suas, atque in Officium Ecclesiæ illata fuisse multa, quæ privatorum hominum opus sunt? Velles ne, ait alibi, Fidei caput efficere ex iis, quæ legit Ecclesia in Officio Assumtionis Mariæ Virginis, e S. Joanne Damasceno depromta, & vetusta Traditione constituta? Ecce quam gravem prætexant recentiores Critici excusationem, ut se ab iis expediant, quæ in Libris usui suo destinatis Ecclesia collocavit; utque Autores existiment jus esse sibi, utcumque libuerit, illa rejicere. Nos autem alibi vanum obtentum istum firmiter sustulimus. *Ubi supra pag. 151.* Aliæ Simonii querimoniæ. *pag. 168. 169.*

Ac si par est quidpiam addere, quod ad Simonium pertineat, potuisset ille sane ab hac objectione movenda abstinere, quæ in ipsum retorquetur; si modo attendisset animo, longe admodum diversi generis rebus Officium Ecclesiasticum constare. Aliæ nanque a Sacris Litteris decerptæ sunt, vel ipsis non mediocri cognatione conjunctæ; aliæ ad Fidem & Religionem pertinent; quædam prisca constantique Traditione, unanimique Patrum suffragio receptæ sunt. Ceteræ demum ab Ecclesiasticis Scriptoribus perpaucis relatæ, quæve ad Historiam, Chronologiam, Consuetudines, & Solemnitates spectant.

Quidquid in Breviario est, Fidei nequaquam est.

Non diffiteor, Ecclesiam in Libris Ecclesiasticis pleraque nobis proponere, tanquam opiniones; neque illi unquam in animum descendisse, ut ex his Fidei capita statueret, cogeretque Christianos homines ad ea in veritatum Catholicarum numero habenda. Quod tamen eorum est, quæ sumsit a Sacris Bibliis, vel a constanti Traditione, aut unanimi Patrum consensione firmata sunt, atque attinent ad Interprationem Scripturarum; Ecclesia quidem semper hæc non proponit, ut capita Fidei, nec tanquam Catholicam veritatem definit: sed illa tamen necessario Fideles merito prosequi debent honore; videlicet, ut veritates Fidei, si modo sint; vel ut facta & piæ opiniones, cum ad Dogmata non spectant.

Assumtio Mariæ Virginis non pertinet ad Res Fidei.

Magorum igitur suprema adoratio, ut jam sæpe adnotavimus, Dogma certe Christianum attingit, proindeque in Fidei Articulorum censum referenda est; quanquam eundem Ecclesia non deferat honorem Historiæ de Maria in Cœlum assumta, quod Factum historicum est, ab ipsa instar opinionis narratum, cujus adjunctis omnibus, a Damasceno memoratis, autoritatem suam nullo modo adjungit. Differunt quoque maxime Festum hoc, atque Magorum divina adoratio. Hæc non attinet modo ad Dogma Christianum, sed Traditione etiam communi roboratur: contra vero Historia Assumtionis a paucis Scriptoribus Ecclesiasticis recitatur, qui narrationem istam, non tanquam Catholicum Dogma, sed tanquam Historiam proferunt, quæ ad fovendam Fidelium pietatem momentum habere potest.

§. IV.

Ostenditur Divinitas Jesu Christi ex adoratione suprema Magorum; & quasnam afferat lubricas consecutiones dubitatio Simonii.

CUM hactenus summam Magorum adorationem probaverimus perpetua Ecclesiæ Traditione, Patrum testimoniis, immutabili sæculorum omnium consensione, & ipsis Theologiæ principiis; cumque diluerimus ea, quæ magis æquitati affinia Simonius in medium protulit, ut ful-

fulciret dubitationem suam ; mihi visus sum, maximæ illud fore utilitatis, si in pauca hic conferam, quæ in anteactis copiose disserui.

Quo vero vim omnem suam afferam hisce argumentationibus, eas ad viam quandam & rationem exegi, quæ eo videbitur ad convincendum magis idonea, quo pressa & adstrictior est. Nihil porro enunciabo, quod in Fidei capitibus fundamentum non habeat, vel saltem in principiis minime controversis; e quibus eliciam consecutiones, quæ tam firmiter ex Divina Magorum adoratione adversus Socinianos Divinitatem Jesu Christi confirmabunt, quam lubricas periculosasque Simonianæ sententiæ consecutiones aperient. Quæ argumenta omnia vim faciunt in illo Matthæi loco: *Et procidentes adoraverunt eum.* Argumenta pro suprema Magorum adoratione. *Matth. 2. 11.*

I.

Scripturæ Divinæ, Fidesque nos docent, Regem & Messiam, per Prophetas Judæis promissum, in Utero Deiparæ Virginis conceptum, a Pastoribus adoratum, in Templum oblatum, & pro nobis in Crucem actum interremptumque: Regem, inquam, & Messiam istum verum Filium Dei fuisse. Argumentum primum.

Atqui perhibet Fides, eum, quem in Præsepi Magi adorarunt, quique adorationis eorum terminus fuit, eundem fuisse ac Regem & Messiam per Prophetas Judæis promissum, in utero Virginis conceptum &c.

Consequens igitur est, Infantem, coram quo Magi adoraturi prociderunt, & in quem adoratio illorum ferebatur, verum fuisse Dei Filium.

Non crediderim, inficiari quem posse, propositionem, & assumtionem argumenti hujus a Fide profectas esse. Quamobrem cum rite ab illis complexio deducta sit, veritatem affert, quæ sine ulla dubitatione Dogma Christianum est.

II.

Veritatis Catholicæ Fideique caput est, neminem vel certe adultum, justitiam obtinere posse per Fidem in Jesum Christum, quin ejus Divinitatem cognoscat; dicente Paulo: *Accedentem ad Deum oportet credere quia est, & quia remunerator est:* Atqui, ferente id Ecclesiæ Patrumque Traditione, Magi procidentes coram Jesu Christo, ipsumque adorantes, justitiam per Fidem in Jesum Christum assecuti sunt; neque enim ex Fide in hominem tantum Justitiam Sanctitatis assequi poterant. Argumentum alterum.

Igitur Magi ante Jesu Christi pedes provoluti, ipsique honoris tributum reddentes, ejus Divinitatem cognoverunt.

Propositio Dogma Catholicum præsefert; assumtio unanimi Patrum mente, constantique Ecclesiæ Traditione roborata est. Dicendum ergo, complexionem ad Fidei veritates pertinere.

III.

Tertium argumentum.

Cum Apostoli explicationem loci alicujus Biblici a Jesu Christo recepe- runt, eorumque Apostolica continentique Traditione per manus hominum ad nos derivavit explicatio illa: certum est, hanc veritatibus Fidei accensendam esse.

Atqui luculenter probavimus, sensum verborum istorum: *Et procidentes adoraverunt eum*, ad nos usque descendisse constanti Apostolorum Traditione, quam nobis, non tanquam Episcopi & Pastores, sed tanquam organa Spiritus Sancti reliquerunt.

Igitur sensus verborum istorum: *Et procidentes adoraverunt eum*, inter Fidei veritates sedem habere debet.

De locis l. 12. c. 6. percept. 5.

Superius planum fecimus ex Cano: *Si ex Apostolorum Traditione communis Ecclesiæ usus unam quamlibet Scripturæ interpretationem prætetulerit, eam ut Fidei veritatem tenendam esse*. Regulis quoque Criticis ostendimus, Traditione Apostolica manasse explanationem verborum istorum: *& procidentes adoraverunt eum*. Æquissima igitur est ducta ex his duabus enunciationibus consecutio.

IV.

Quartum argumentum.

Veritas, cui Ecclesia universalis fidem * semper adhibuit, quæque in dubium revocari non potest, quin Fides quatiatur, quanquam non evertatur: veritas, inquam, hæc continet Dogma, quod ad Catholicam Fidem certo pertineat. Revocentur huc principia, quæ alibi sæpe statuimus, ut liqueat, propositionem atque assumtionem extra controversiam esse. Certa itaque complexio.

V.

Quintum argumentum.

Enunciatum aliquod, etsi legeretur in trium vel quatuor recentiorum Scriptorum Operibus, in quo exponitur locus Sanctarum Scripturarum eo sensu, qui repugnat illi, quem Traditio Ecclesiæ, Patresque unanimes ipsi dederant **: enunciatum, inquam, hoc censura dignum est.

Atqui contendere, locum hunc: *& procidentes adoraverunt eum*, interpretandum esse, quod probabile tantum sit, Magos Jesum Christum tanquam Deum cognovisse; sensum affert ei haud dubie contrarium, quem loco isti Traditio Ecclesiæ universalis, Patresque dederunt.

* *Cum Scripturæ Divinæ sensus fuerit obscurus, tunc Ecclesiæ intelligentia eadem est germana Scripturæ intelligentia; ex qua habebitur & catholicæ veritatis insigne certum, & ad probandas conclusiones Theologiæ certi ejus, quem exquirimus, argumenti delectus.* Canus de locis l. 12. c. 6. 1. percept.

** *Consentiens eadem Sanctorum omnium conspiransque Scripturarum intelligentia, ipsissima est Fidei Catholicæ veritas.* Canus ibidem 4. percept.

Col-

Colligere igitur necesse est, enunciatum hoc, quamvis Recentioribus multis acceptum esset: Verisimile tantummodo esse, Magos Jesum Christum adorantes ejus Divinitatem perspectam habuisse, reprehensionem mereri, ut nihil magis.

VI.

Postremum argumentum.

Denique, locum Bibliorum, ad Catholicam Fidem spectantem, interpretari adversum unanimem Patrum consensionem de re, quæ Fidem Catholicam attingit, est manifeste transgredi Decretum Concilii Tridentini de explicatione Sanctarum Scripturarum.

Atqui affirmans, verba hæc: *& procidentes adoraverunt eum*, sensum edere tantum probabilem de cognita a Magis Jesu Christi Divinitate, rem affirmat contra unanimem Patrum intellectum in re, ad Fidem Catholicam spectante.

Propugnare igitur, probabile solummodo esse, Magos Divinitatem Jesu Christi cognovisse, Concilii Tridentini Decretum aperte petit.

Animus non est, Auctorem Bibliothecæ Criticæ nota aliqua inurere.

Ego vero cum superius declaravi, tum hic quoque rursus profiteor, mea non esse, Censoris personam induere de Rebus Religionis; neque Propositionibus, quæ in privatorum Scriptorum libris leguntur, certum nomen titulumque tribuere: cum id operis eorum sit, quorum interest de Fidei Morumque doctrina pronunciare. Crediderim tamen, neminem ægre ferre posse, me aggressum fuisse ad demonstrandam Scripturis, Traditione, ipsisque Theologiæ principiis explicationem loci cujusdam Biblici, qui maximi momenti est, & quo abusi sunt Heterodoxi, ut argumentum de Jesu Christi Divinitate Ecclesiæ surriperent.

Quod si consecutiones, quas e duobus inconcussis Religionis principiis duxi, scopulos illos detegunt, in quos impingit Simonii Paradoxum, sibi ipsi id vitio vertat, qui periculosam adeo, totique contrariam Traditioni sententiam adoptavit. Si namque Doctorum Sanctorum intelligentiam levibus impudentioris Critices conjecturis prætulisset, omnium in se Eruditorum reprehensionem, & quorundam Clariss. Præsulum censuram non derivasset.

Simonius Theologiam deseruit, ut Criticæ adhæresceret.

Quandoquidem etenim de negotio Religionis agebatur, ipsius certe erat, ad sententiæ suæ defensionem Fidei & Theologiæ principia revocare: sed solida hæc ille fundamenta deseruit, ut regulis Criticis adhæresceret. Quid porro inde præsidii sibi comparavit? Fallacia sane magnæ artis suæ lumina nihil ipsi indicarunt, quod unanimi Ecclesiæ consensioni opponeret: nisi, Theologos aliquos dissentire invicem in dubitando de suprema Magorum adoratione; Traditionem eos istam, licet sapientes es-

sent

sent & Orthodoxi, non cognovisse; dictum suum reperiri in duobus vel tribus Libris, qui manibus omnium teruntur; nos Patrum conjecturas in Fidei capita convertere; sententiam suam Concilio Tridentino non refragari; Ecclesiam demum nihil super hac re, tanquam de Fide, pronunciasse.

Quæ quidem animadversiones nihil nisi probatissimum afferre videntur; sed oportebat illas tueri Theologiæ principiis, non vero Critices incertæ & fluctuantis præceptis. Quare in rem erat, postquam ipsi levia hæc momenta detraximus, quæ magis illi nocent, quam faveant, uti, nisi fallor, ostendi: in rem, inquam, erat, immo permagni erat, constituere Dogma de suprema adoratione, quam maxime fieri poterat, apte & concluse: atque ob oculos ponere lubricas consecutiones Paradoxi hujus, Scriptoribus omnibus Catholicis ad hanc usque diem ignoti. Denique in spem inducor fore, ut æqui homines persuasum habeant, Adorationem divinam Magorum Dogma esse Fidei Catholicæ, quod subverti non potest, quin quicunque id auferit, Concilii Tridentini Decretum violet, atque Ecclesiasticæ censuræ discrimen subeat.

Operæ pretium erat supremam Magorum adorationem constituere.

DISSERTATIO V.

De Jesu Christi Præsentatione in Templo, ejusque in Ægyptum fuga.

ARTICULUS PRIMUS.

Festum Purificationis institutum fuit ad abroganda Festa Lupercalia Paganorum.

Quadragesimo a Jesu Christi Nativitate expleto die, tulit eum Virgo Deipara in Hierusalem, ut sisteret Domino. Multis vocabulis appellatum est Festum hoc. Aliquando nomine Festi Sancti Simeonis & Annæ; deinde titulo Præsentationis Jesu Christi in Templo; a Græcis *Hypanti*, sive *Hypapanti*, quæ verba *occursum*, vel *obviationem ab aliquo factam significant*: Vulgo tandem dicitur, *Purificatio Mariæ Virginis*, alias *La Candelaja*.

§. I.

§. I.

De Festi hujus Institutione.

Ferunt, Matronam quandam in Palestina, Juliam nomine, initium huic celebritati dedisse Hierosolymis medio circiter V. sæculo. Verum præterquamquod factum hoc non satis certum est, institutio pariter ista radices non egit. Placuit aliis Festum hoc solemne fuisse Hierosolymis saltem, atque in Palestina sub idem tempus, illud reputantibus, quod narratur in Vita S. Theodosii Cænobiarchæ, qui miro modo pavit gentes innumeras, ad Virginis Festum celebrandum congregatas. Ceterum nihil est, quo constet Festum illud fuisse Virginis se purificantis.

Non una est hac de re sententia.
Allatius in Methodio.
Apud Surium a. januarii c. 28.

Passim tribuitur Festi hujus Institutio Justiniano Imperatori, ejusque in caussa fuisse magnam hominum stragem, quæ Byzantium depopulata est anno 542. Si Cedreno fides, jam Antiochiæ obtinuerat ab anno 527. post horrendum terræmotum, qui anno antecedente urbem subverterat. Sed magis simile vero fit, Gelasium Pontificem, qui Ecclesiæ præerat tricesimo ante Justiniani Imperium anno, Festum Purificationis Mariæ Virginis instituisse *. Convenit nanque, Pontificem istum, abrogatis Lupercalibus, ** quæ Romæ Ethnici celebrabant, quæque Imperatores Christiani tollere omnino non potuerant, pro pudendis istis Paganismi reliquiis, quæ revera Mense Februario peragebantur Sacrificiis, ab hujus mensis nomine, *Februa sacra*, dictis, Festum Purificationis induxisse. Idem Pontifex Tractatum quendam conscripsit adversus Senatorem Andromacum, aliosque Romanos, qui Festa illa celebranda esse contendebant. Qui tractatus reperitur in Epitome Conciliorum, eumque fuse in Annalibus suis recitat Baronius.

Niceph. Histor. l. 17 c. 28. Sigeb. in Chron. ad an. 542.
Cedr. in Comp. ann. 9. Justini Imper.
Varro l. 5. de Lingua Latina.
Ad Gelasium refertur Festi hujus Institutio.
Tomo 3.
Baron. 496. n. 30.

Satis itaque simile vero fit ex opinione Baronii, *** Festum Purifica-

* *Constat, Gelasium Pontificem hujus diei celebranda in Occidentali Ecclesia aperuisse viam; dum Lupercalia Mense Februario agi solita, ut scribit Varro, Roma ad ea tempora permanentia, Legis Ecclesiasticis abrogavit*, Bar. Mart. 2. Febr. Thomas. de Fest. l. 2. cap. 11. Bailletus 2. Febr. Thierius, & alii.

** Lupercalia solemnia quædam sacra erant, apud Romanos in more posita XV. Kalend. Martii in honorem Panis Pastorum Dei. Opinio est, sacra hæc ab Evandro quodam ex Arcadia in Latium advecta fuisse. *Dion. Liv. Plut. & alii apud Rossinum Antiq. Roman l. 4. cap.* 6. Sunt qui credant, Romulum id Festum Romæ instituisse in honorem Laurentiæ, Faustuli Pastoris uxoris, a qua cum Fratre Remo nutritus fuerat. Luperci societates erant, quarum aliæ Fabianorum, aliæ Quintilianorum, Julianorumque appellabantur. Sacerdotes in Festis istis nudi munere suo fungebantur; ut ait Ovidius:

Tertia post Idus nudos Aurora Lupercos
Aspicit, & Fauni Sacra Bicornis eunt.

*** *Putamus usum illum superstitionis Gentilium sacris ritibus expiatum, Sacrosanctum redditum, in Dei Ecclesiam esse laudabiliter introductum*. Bar. in not. Mart. 2. Febr.

De consilio Ecclesiæ in instituenda hac Festivitate.

tionis institutum fuisse, ut sanctitate magni hujus mysterii profanæ illæ ceremoniæ delerentur, quæ in Lupercalibus apud Gentiles obtinuerant. Quod ut certo credamus, facit etiam, Lupercalia celebrata fuisse ad tempus usque Anastasii Imperatoris, regnante in Italia Theodorico anno circiter 496. & deinceps nullibi fieri illorum mentionem. Tum etenim ea sustulit Gelasius, atque in ipsorum locum Purificationis solemnitatem suffecit. At pro die XV. ante Kalendas Martias, Lupercalibus Ethnicorum designata, præstituit egregius iste Pontifex Festo Purificationis quartum ante nonas Februarias, qui erat quadragesimus ab ortu Jesu Christi; adeoque dies ejus Præsentationis in Templo, & Mariæ Virginis Purificationis.

§. II.

Thomassinus & Bailletus non distinxerunt Saturnalia & Feralia Festa a Lupercalibus.

Lupercalia celebrabantur mense Februario, & qua de caussa.

Festum *Lupercalium*, si tamen hoc nomine dignæ sunt res execrandæ atque abominandæ, habebatur mense Februario, qui lustrationem significat *. Macrobius & Festus animadvertunt, *Februarium Mensem dictum, quod tum, idest extremo Mense anni, populus februaretur, idest lustraretur*; Festumque fieret Junonis Februatæ, nec non mulieres eodem die pelle caprina a Sacerdotibus lustrarentur **. Superstitio igitur ista instituta fuerat nomine Lustrationis, sive Expiationis, vel Purificationis, ut optime adnotavit Plutarcus. ***

Macrob. l. 3. Saturn. cap. 13. Festus.

Sententia Thomassini & Bailleti de Lupercalibus.

Thom. de Festis lib. 2. c. 11.
Baill. in Vitis SS. 2. Febr. ad Fest Purif.

Author tamen est Thomassinus eruditissimus, apud Historicos cum Græcos tum etiam Latinos constare, lustrationes istas peractas fuisse immolatione hominum Saturno; sed postea cæptum esse, cereos tantum accensos Saturno immolare. Thomassini quoque sententiæ subscribit Bailletus.

Non distinxerunt Saturnalia a Lupercalibus.

At vero non longe a veritate abest, eruditos Scriptores istos inter *Saturnalia* Festa & *Lupercalia* discrimen non fecisse, quamquam differant admodum inter se. 1. Illa fiebant in honorem Saturni: hæc Panis Dei Pastorum. 2. Priora celebrabantur ab Italis atque a Græcis ante Romam conditam, quippe instituta a Rege Jano paullo post Saturni mortem: posteriora vero Romulum Institutorem agnoscunt. Mensis Decembris Saturnalibus sacer erat, diesque XVII. ejusdem mensis ab initio

* *Februarius nominatur a Sacris Februis Lupercorum*. Aug. L. 18. contra Faust. cap. 5.

** *Ejusque sacra erant Lupercalia, quo die mulieres februantur a Lupercis, amiculo, idest, pelle caprina*. Ibid.

*** *Lupercalia, si ad tempus respiciatur, Lustrationis caussa instituta videri possunt*. Plut. in Romulo.

ipsis

ipsis præstitutus fuit. Cum autem Cæsar duos dies huic mensi addidisset, Festum propterea translatum fuit ad XVI. Kalendas Januarii. Denique Augustus decrevit, Festum hoc duraturum tres continenter dies, a 17. Decembris ad 19. Ex adverso Lupercalia constiterunt semper die XV. Februarii.

Tandem cum Græci tempore Saturnalium antiquitus Saturno victimas humanas immolarent, Hercules, ob oculos eorum posita execratione ista, consilium dedit, ut in hominum locum cereos Deo illi accenderent *. Nusquam itaque reperies, Romanos in Festis Lupercalibus victimas humanas sacrificasse, sed capras, quarum pelle lora conficiebantur, quibus Sacerdotes cetera nudi, præcincti erant. Canis quoque immolabatur, tanquam si gratias agerent nutrici Romuli & Remi, in cujus obsequium Lupercalia instituta fuerant.

Victimæ quas immolabant in Lupercalibus.

Æquidem non negarim, Romanos Saturnalium tempore dona vicissim mittere consuevisse, cereos præsertim & fila cerata, quem morem a Pelasgis acceperant. Immo ferunt, consuetudinem Romanorum, qua se singuli in Saturnalium diebus munerabantur, originem Strenis dedisse, eodem ferme tempore missis. Et tamen nusquam legimus, Romanos in Lupercalibus cereos adhibuisse.

Munera sibi invicem largiebantur tempore Saturnalium.

Autor est Bailletus, Lupercalia celebrata fuisse in honorem Panis, sed Sacrificia, deinceps illis adjuncta, *Februo* Deo, qui Pluto, dicata. Nos latet in quo fundamentum hac de re ponat Scriptor iste. Macrobius quidem nos docet, decrevisse Numam, ut Mensis Februarius octo & viginti duntaxat diebus constaret, quippe Diis Inferorum vel Plutoni sacer; sed nullum vestigium est, facta eo die Sacrificia fuisse, quo Lupercalia celebrabantur, sed primo tantum supra vicesimum Februarii die, qui *Feralibus* solemnis erat. Festum hoc in Deorum Manium obsequium Romani instituerant, colebantque immittentes in rogos accensos munuscula aliqua, uti coronas, florum fasciculos; & ad sepulchra, ubi victimas quoque immolabant, carnes deferentes. Macrobius idem a Numa Festi hujus originem repetit, quamquam, Ovidio teste, antiquior sit, cum ab Ænæa descendisse tradat his carminibus, quibus *Feralium* ceremonias exequitur. **

Sententia Bailleti de Lupercalibus.
Baill. ibid.
Apud Rossinum ubi supra.
Macrob. Saturn. l. 1. c. 13.
Festum Deorum Manium.
Numa autor est Festi Manium.

* *Aras saturnias, non mactando viros, sed accensis luminibus excolentes, quia non solum virum, sed & lumina φῶτα significat. Inde mos per Saturnalia missitandis cereis cœpit.* Macrob. Saturn. l. 1. cap. 7. Rossinus antiq. Roman. ubi supra.

** *Est honor & tumulis animas placare paternas,*
Parvaque in extructas munera ferre Pyras.
Parva petunt Manes, pietas pro divite grata est
Munere: non avidos Styx habet ima Deos.
Tegula porrectis satis est velata coronis,
Et sparsæ fruges, parvaque mica salis.
Nec majora vero, sed & his placabilis umbra est:
Adde preces, positis & sua verba focis.

Quæ animadverſiones faciunt, ut colligamus, Feſtum Præſentationis Jeſu Chriſti in Templo, & Deiparæ ſe purificantis, inſtitutum fuiſſe ad *Lupercalium*, non vero, quod ſentiunt Thomaſſinus & Bailletus, ad *Saturnalium* vel *Feralium* memoriam abrogandam.

§. III.

Feſtum Purificationis ſubſtitutum non fuit Solemnitati Luſtrationum: Et de Supplicatione, quæ hac die fit.

SAnctus Idelphonſus Archiepiſcopus Toletanus, qui evaſit ad Superos anno 667. & S. Eligius Antiſtes Noviomenſis, qui eodem tempore florebat, teſtes ſunt locupletiſſimi Traditionis ferentis, Purificationis Feſtum inſtitutum fuiſſe ad tollendos honores ſuperſtitioſos, quos Diis ſuis Ethnici reddebant. *Quam luſtrandi conſuetudinem*, quæ ſcilicet Romæ obtinuerat menſe Februario, inquit S. Idelphonſus, *congrue & religioſe Chriſtiana mutavit Religio*. Ven. Beda, qui paullo poſt duos iſtos Sanctos Epiſcopos vixit, eandem mutationem narrat totidem pene verbis.

Idelph. ferm. de Purif. Eligius ferm. 2. de Purif. Beda de ratione temp. c. 10.

Purificatio ſubrogata non fuit Luſtrationi Urbis.

Ubi animadvertas velim, tres Scriptores iſtos non aſſerere, Eccleſiam ſubſtituiſſe in locum *Lupercalium* Feſtum Purificationis, ſed *Luſtrationum* Urbis Romæ, quæ menſe Februario fiebant ritu Sacrificiorum, eundemque Menſem a nomine *Februi*, videlicet Plutonis, appellabant *. *Cum enim*, ſubjungunt, *Romani omnes gentes ſubjugaſſent, tributum eis impoſuerunt eo tenore, ut quinto quoque anno idem tributum ſolveretur; quo expleto, & cenſu perſoluto ab omni populo, civitas luſtrabatur, & Diis Manibus ſacrificia offerebant*.

Patres iidem ubi ſupra.

Non unum eſt Luſtrationum genus.

Difficile ſane intellectu eſt, quodnam Feſtum profanum verbis iſtis ſublatum ſit per Inſtitutionem Purificationis Deiparæ. Videntur enim duo apprime diverſa Feſta hic non diſtinxiſſe, *Feralium* nimirum & *Luſtrationum*. Hæ ſolemnitates erant ſacræ, & expiationis purificationiſque Sacrificia, quibus Gentiles abſtergebant tum homines tum etiam res, vel crimine, vel cadaveris infectione, vel alio quovis modo inquinatas. Aliæ publicæ erant, aliæ privatæ. Hujuſmodi erant Luſtratio hominis, exer-

Hunc morem Æneas, pietatis idoneus autor,
Attulit in terras, juſte Latine, tuas.
Ille Patris genio ſolemnia dona ferebat,
Hinc populi ritus edidicere pios.
Perque vias Urbis, Latioſque ululaſſe per agros
Deformes animas, vulgus inane ferunt.
Poſtea præteriti tumulis redduntur honores,
Prodigiiſque venit, funeribuſque modus:
Ovid. Faſt. 2.

* *Agitur hac Feſtivitas menſe Februario, quem Romani adhuc Pagani a Februo, ideſt Plutone ſic vocaverunt. Februare enim purgare dicimus*. Patres iidem ubi ſupra.

citus,

citus, gregis. Publicæ vero a Romanis celebrabantur post censum generalem Civium, eorumque bonorum, quem habebant Censores quinto quoque anno. Spatium istud vocatur Lustrum, unde purificationibus, quæ tum fiebant, *Lustrationis* nomen impositum est.

Dionysius Halicarnassæus de Festi hujus Institutione, eeremoniisque in eo peractis sermonem habet. *Perfecto*, inquit, *censu a Tullio Rege, omnes Cives jussi sunt armati ad esse in Campo Martio, ubi instructos in sua quemque centuria, equites, pedites, velites, lustravit Rex Solitaurilibus. Hostiæ, Taurus, Aries, & Hircus, ter circumductæ circum exercitum, Marti mactatæ sunt. Hoc modo etiam nostra ætate post censum Romani lustrantur a Magistratu sanctissimo, quod Lustrum sua voce nominant.* Titus Livius ejusdem rei narrator addit, Romanos suem aut ovem solitos mactare, vittisque victimas ornare.

T. Servius Lustrationes instituit.

Dion. Halic. l. 4. in hist. Servii Tul lii.

Livius l. 1.

Hic autem confer narrationem, a duobus Autoribus istis profanis relictam nobis de Lustrationibus, cum iis, quæ Sancti Idelphonsus atque Eligius tradiderunt; planeque constabit hos deceptos fuisse. 1. Sacrificia hæc assignant Mensi Februario, quod Dionysius Halicarnassæus, Liviusque minime animadverterunt. In Kalendario nanque Romanorum nullus erat Festo huic dies vel mensis præstitutus; adeoque positum erat inter Festa Mobilia, queis nimirum certum tempus definitum non est. Sacrificia pariter ista constanter celebrata non sunt: vita nanque functo Tullio Servio eorum conditore, magna nonnunquam inter ea fluxit temporis intercapedo; & quinto quoque anno semper acta non sunt, uti videre est in Fastis Capitolinis, ex quibus apparet, Lustrum quinquagesimum factum fuisse anno Urb. cond. 574.

Sancti Idelphonsus & Eligius de Lustrationibus decepti sunt.

2. Existimant Sancti isti Antistites, tum solemnitatem hanc initium habuisse, cum Romani universo jam orbi imperitabant; at duo Historici institutam scribunt a Servio Tullio, sexto Rege Romanorum ad annum 180. ab Urbe condita. Demum ambo illi Scriptores Ecclesiastici perhibent, Manibus rem divinam factam fuisse, cum profani Autores Marti referant, eos litare consuevisse.

Certum igitur mihi videor videre, Mariæ Virginis Purificationem institutam ab Ecclesia non fuisse, ut tollerentur *Lustrationes*, sive expiationis Sacra, quæ quinto quoque anno a Romanis perpetrabantur; sed citius *Lupercalia*, ut hucusque probavimus. Lupercalia etenim a Lustrationibus differunt, tum tempore, quo utræque celebrabantur; tum victimis immolatis; tum Deo, cui offerebantur; tum denique utrarumque ratione & consilio.

Differunt Lupercalia a Lustrationibus.

Qua de re tria statuamus, quæ Traditionem a nobis propugnatam extra omnem disputationis aleam ponunt. 1. *Lupercalia* in more adhuc

fuisse labente circiter V. Sæculo; & fatis vero simile sit, *Lustrationes* ante non unum ævum desiisse: illud certe liquet, latere, quo tempore aut ratione finem habuerint. 2. In promtu sunt argumenta gravissima, Gelasium Pontificem *Lupercalia* sustulisse, cum nemo contra meminerit, quod sciam, eum *Lustrationes* abrogasse. Pontifex tandem iste Purificationis Festum induxit in Ecclesiam pro *Lupercalibus*: quanquam non diffitear, quibusdam fortasse privatis Ecclesiis Festum hoc solemne fuisse, antequam a Gelasio Pontifice Ecclesiæ toti propagaretur.

Institutio Supplicationis, quæ fit hoc die. *Sophron. Orat. de Ypante.*

Placet aliquibus, Sergii Papæ studio usum cereorum in Festi hujus celebritate invaluisse. Sed e Sancti Sophronii Patriarchæ Hierosolymitani scriptis eruimus, illum penitus radices egisse Seculo VII., antequam Sergius Petri sedem teneret. Speciem tamen haud paucam veri habet, Pontificem istum autorem fuisse Supplicationis, quæ hoc die fit; si quidem verum sit, Sermonem, quem titulo S. Idelphonsi produximus, & Homiliam S. Eligio tributam, partus esse Sanctis Viris istis suppositos *. Ex primo nanque illorum, qui migravit hinc tres annos supra triginta ante Sergium, habemus convenire solitos Fideles, ut cereos præ manibus gestantes, atque Hymnos Psalmosque canentes, in die Purificationis Mariæ Ecclesias & loca Sancta circuirent. Eadem scribit S. Eligius defunctus anno 665. Ceterum cognoscimus ex Ordine Romano, ** Sergium Pontificem autorem esse Litanias canendi tempore Supplicationis, quæ hoc die a S. Hadriani Ecclesia ad S. Mariam Majorem procedebat.

§. IV.

Sententia Henschenii de Festi hujus institutione.

Veteres Patres, qui Festi hujus meminerunt.

ERuditus hic Autor e Societate Jesu ad prima Ecclesiæ tempora Festi hujus originem refert ***. Quam continuo antiquitatem roborat Homilia quadam S. Methodii Episcopi Tyri; aliasque deinde citat nomine S. Athanasii, Joannis Chrisostomi, Gregorii Nysseni, Amphilochii, Leoncii Episcopi Cypri, aliorumque Scriptorum Græcorum.

* Non pauci Eruditorum opinantur, Sermones duorum Episcoporum istorum, in quibus de Purificatione disputant, spurios esse, aut maxime dubios: alii sentiunt, deprompros fuisse e variis octavi, vel noni, vel posterioris etiam sæculi operibus dubiis.

** *Legitur, quod Sergius Papa præceperit Litanias in die Præsentationis Domini in Templo*. Ordo Rom. Baron. in Martyr 2. Febr.

*** *Ab initio Ecclesiæ tam in ea Urbe* (Hierosolyma), *quam in vicis regionibus Orientalibus, sacra memoria quotannis celebrata*. Hensch. Tomo 1. Febr. in die Purif. pag. 268. §. 1.

2. Con-

2. Contendit, Festum hoc a Græcis ad Ecclesiam Latinam manasse, quod nimirum prisca omnia Martyrologia illud efferant titulo *Hypantis*, quo Græci celebritatem istam appellant. Hæc quænam sint, in medium affert: videlicet, antiquum Romanum editum a Rosvveido, alia Usuardi, Adonis, Bellini; & MSS. bene multa habent *IV. Nonas Februarii Hypante Domini*; quibus plurima alia adjungit. His tandem allatis efficit inde Henschenius, monente D. Augustino *, ab Apostolis Traditionem hanc descendisse: adeoque Festum Purificationis substitutum non fuisse in locum Lupercalium a Gelasio summo Pontifice, ut putavit Baronius, sed ab Apostolis Ecclesiæ traditum.

Martyrologia, quæ de illo mentionem habent.

Ceterum si Traditio hæc ita firmiter constituta esset, ut sibi visus est doctus hic Sanctorum Historicus, nihil sane anceps hæsissem, quin illam amplecterer, utpote consilio meo maxime consentaneam; sed multa in caussa sunt, cur renuam huic sententiæ assentiri. 1. Regula eadem S. Augustini ** ab hoc Autore producta. Sanctus nanque Doctor iste, disputans cap. 1. Epistolæ 118. de Festis, quæ celebrabantur ætate sua, atque Apostolica Traditione recepta fuerant, nullius meminit præterquam Jesu Christi Passionis, Resurrectionis, atque Ascensionis, nec non Pentecostes; quæ declarat, quippe universo Orbi solemnia, necessario vel ab Apostolis, vel a Conciliis Œcumenicis instituta fuisse, cum de illis altum in sacris Litteris silentium sit. Quare satis vero fit simile, Festum hoc in Ecclesia saltem Latina cognitum non fuisse ætate Divi Augustini, quandoquidem de illo ne verbum quidem habet.

Quam ob rem Henschenii opinionem non sequamur.

Eusebius inter Solemnia, quæ indicta fuere a Constantino Magno, *** memorat primo diem Dominicum, secundo loco diem Veneris eodem cultu propter Jesu Cruci suffixi memoriam, tandem Festa Martyrum ****. Hi sunt dies Festi, quos ut agerent, Constantinus ex dictis Eusebii Præfectis Provinciarum imperavit. Porro tum opus erat, ut Imperatoris jussum Festis celebrandis intercederet, ne sine auspiciis & tutela

Festi dies, quos ævis primis Christiani observabant.

* *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi Apostolica autoritate traditum rectissime creditur.* Aug. l. 4. de Bapt. contra Donat. c. 27.

** *Illa autem, quæ non sunt scripta, sed tradita, custodimus; quæ quidem toto terrarum Orbe observantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima autoritas, commendata atque statuta retineri: sicut quod Domini Passio, & Resurrectio, & Ascensio in Cælum, & adventus de cælo Spiritus Sancti anniversaria solemnitate celebrantur; & si quid tale occurrerit, quod servetur ab universa, quacunque se diffundit, Ecclesia.* Aug. Epist. 118. c. 1.

*** *Cunctis sub Imperio Romano degentibus præcepit, ut Dominico die ferientur.* Eus. de Vita Const. l. 4. c. 18.

**** *Iidem Festos Martyrum dies jussu Principis observabant, & Ecclesiasticarum Festivitatum tempora debito honore prosequebantur.* Ibid. cap. 22. 23.

Prin-

Principis, Gentilium atque Hæreticorum ludibriis Christiani obnoxii forent.

Tom 5. hom. 36.

5. S. Joannes Chrysostomus recenset Festa, quæ observabat Ecclesia ætate sua, in quorum numero ponit Epiphaniam, Natale Domini, Pascha & Pentecosten. Aliorum quoque meminit, * scilicet Diei Dominici, Veneris, Sabbati, & Martyrum. Quod si testimonium Scriptoris Constitutionum Apostolicarum ** satis momenti haberet ad firmam rationem sufficiendam, constat plane Festum Purificationis tempore suo summo obrutum silentio fuisse. Præter Festa etenim, de quibus hactenus, alia non agnoscit, nisi Apostolorum, Sancti Stephani, & Martyrum. Eccur autem oblitus fuisset Purificationis, si modo tum celebrabatur? Quæ non eo sunt accipienda, ut non essent aliæ privatarum Ecclesiarum celebritates, uti Martyrum ad singulas spectantium. Smyrnæ etenim S. Polycarpi, ejusdem Urbis Episcopi, solemne colebant, & de quibusdam aliis Martyribus idem tradit S. Cyprianus, quos singillatim Ecclesia Carthaginensis Festo die venerabatur.

Euseb hist. l. 4. c. 15.

Cypr. l. 4. Epist. item l. 3. Epist. 6.

Sanctus Leo *** in quadam Epistola recensionem Festorum faciens, profert in medium Annunciationem Mariæ Virginis, Nativitatem Jesu Christi, Circumcisionem, Purificationem, atque Epiphaniam. Verum loqui videtur S. Pater iste de Mysteriis citius, quam de Festis. Profecto enim Mysteria diversa, non Festa sunt; aut certe id loci illius verba non explicant.

Denique in Kalendario Carthaginensi vel Africano, quod editorum omnium vetustissimum habetur, atque Mabillonii opera in vulgus emissum est, nullum Mariæ Virginis Festum commemoratur.

Quod attinet vero ad Homilias & Sermones Veterum Patrum, ab Henschenio pro Festo Purificationis laudatos, tributosque Antiquis cum Græcis tum etiam Latinis, convenit inter Sapientes, **** illos esse supposititios, aut saltem incertissimos, vel confectos ex aliis eorum Sermonibus, vel commentariis in Verba Evangelii Sancti Lucæ, quibus narratur Mysterium istud. Illud demum dicere possumus, si legitimæ sint Homiliæ istæ, non loqui tamen de Festo singulari, a Fidelibus celebrato, sed

* *Sive Sexta Feria, sive Sabbato, sive Dominica die, sive in celebritate Martyrum, eadem litatur Hostia.* in 1. ad Timot. hom 5.

** *In diebus Apostolorum vacent .... in die S. Stephani Protomartyris item vacent; ac in reliquis Sanctorum Martyrum, qui Christum vita sua antepofuerunt.* L. 8. c. 33.

*** *Unde aliud tempus est, quo annunciante Angelo ...... aliud, quo Infans circumciditur, aliud, quo Hostia pro eo legalis offertur. &c.* S. Leo Ep. 4. c. 2. ad Episc. Siciliæ.

**** *Baronius in Notis ad Mart. 2. Februarii. Thomass. de Festis Tomo 2. c. 11. Bailletus in Vitis SS. ad Festum Purif. Caviu, Dupinus & alii.*

tan-

tantum de Mysterio, quod S. Patres populo edisserebant, antequam Festum institueretur; e quo argumenta depromebant ad pietatem & disciplinam fovendam præclarissima, Christianos hoc pacto disponentes, ut, cum primum Ecclesia juberet, Festum hoc essent pie celebraturi. Quapropter expendenti accurate Homilias omnes, ab Henschenio citatas, planum fiet; nullam ipsarum in die, Festo huic dicato, recitatam fuisse. Patres autem, de illo post V. Sæculum scribentes, poterant sane ipsius memoriam usurpare, cum jam institutum esset.

Fieri tamen potuit, privatas aliquas Ecclesias, multo ante Justinianum, memoriam eo die coluisse Purificationis, ut aliis hanc Infantiæ Jesu Christi mysteriis adjungerent.

ARTICULUS II.

De Sancto Sene Simeone, qui Jesum Christum in ulnas suas accepit.

CUM Filium suum obtulit in Templo Virgo Maria: *Ecce homo erat in Hierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste justus & timoratus, expectans consolationem Israel*, nimirum Messiam, *& Spiritus Sanctus erat in eo. Et responsum acceperat a Spiritu Sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini. Et venit in Spiritu in Templum, cum inducerent puerum Jesum Parentes eius ...... Et erat Anna Prophetissa .... hæc processerat in diebus multis .... & hac ipsa hora superveniens, confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel.* Luca 2.25.&c.

§ I.

De Viris multis, quibus nomen fuit Simeonis; atque an ille, qui puero Jesu bene precatus est, Sacerdos fuerit nec ne?

QUandoquidem plures fuerunt ante Jesu Christi ortum ii, qui Simeonis nomine vocati sunt; propterea Scriptores in varias abjerunt opiniones de Sancto illo sene, qui Filio Dei occurrit Templum ingredienti. Rentur Græci multi, Simeonem istum fuisse illum, qui cognomento *Justus*, atque e Septuaginta Interpretibus unus. Eutichius Patriarcha Alexandrinus, qui Sæculo IX. vivebat, ait, quod *dum hic Simeon Legem, Librosque Prophetarum e Græco in Hebræum ser-*

Græcorum opinio de Simeone.

Cedren. in Synops. Damasc. Thessalon. Conc. 4. Eutich., & alii recent. Eutich. in Annal.

monem vertebat; quoties coma aliquod offendebat, quod vaticinium Redemptoris contineret, illudque explicabat; intra se, quasi incredulus, inquiebat: Hoc fieri haudquaquam poterit. Qua de caussa, subdit Auctor, *Deus vitæ terminum ipsi auxit, adeo ut annos trecentos quinquaginta viveret, donec Christum Domini videret. Quem ubi vidisset: Nunc, inquit, dimitte, o Domine, servum tuum secundum verbum tuum in pace.*

Huic opinioni satis raræ & singulari fundamentum nullum est, præter pinguem errorem non dignoscendi discrimen inter Simeonem Justum a Luca memoratum, aliumque Simeonem Justum, Summum Pontificem, Oniæ Filium. Opinati nanque sunt, duos Viros istos unum esse, quamvis diverso admodum tempore floruerint. Præterquamquod Josephus, egregius id genus rerum testis, narrat, Eleazarum, quem ferunt septuaginta duos Interpretes ad Philadelphum misisse, renunciatum non fuisse Pontificem, nisi post interitum fratris sui Simeonis Justi, Oniæ filii. Quapropter patet meridiana luce clarius; Simeonem S. Lucæ, non fuisse Simeonem Justum, de quo perhibet Josephus; quoniam cum hic fatis cessferit, antequam summum Sacerdotium iniret Eleazarus, esse non poterat in Interpretum numero, neque ad Christum usque supervivere.

Josephus l. 12. antiq. c. 2.

Hic non fuit Simeon filius Hilleli.

Galatino in Mysteriis suis de Veritate Catholica insedit opinio, Simeonem Evangelicum alium non fuisse a Simeone Justo, Hilleli filio, & Gamalielis præceptore, cujus auditor fuerat Divus Paulus. *Huic Simeoni* (inquit ille) *ingredienti in Sancta Sanctorum, apparuit Senex nigra veste amictus, quem ipse Servatorem Mundi esse putavit; qua de caussa se eodem anno credidit moriturum. Hæc Traditio*, subdit Galatinus, *ex qua magnum sumitur veritatis argumentum, quod Simeon Justus præsciverit se moriturum, ut refert Evangelium, quia vidit Christum Domini.*

Galatinus l. 1. c. 2. & 3.

Ibidem l. 4. c. 8.

Tametsi autem non constet, quo primum tempore Hillelus ad Synagogæ principatum assumptus fuerit, illud nihilominus compertum habemus, eum annos quadraginta Israeli præfuisse, & Magistratum cæpisse centesimo ante Templi eversionem anno, triginta videlicet ante Christum; Templum enim dirutum fuit 70. anno Æræ Christianæ; ac D. Hieronymus * Hilleli nativitatem Jesu Christo proximam ponit. Igitur si Simeon hic Hilleli filius ad res Judaicas gerendas aggressus non est, nisi, secundum Ganzum, decimo Jesu Christi anno, aut serius secundum Hieronymum; perspicue fit, cum esse non potuisse Simeonem, de quo verba facit Sanctus Lucas. Neque item majorem veri speciem habet, Si-

Ganz ad annum 768.

* *Sammai & Hillel, non multo prius, quam Dominus nasceretur, orti sunt in Judæa*, Hieron. in Isaiam c. 8.

meo-

meonem Justum nostrum audivisse Hillelum, ut placuit Genebrardo *; si modo Hillelus in vitam venit, ex Hieronymi mente, paullo ante Incarnationem.

Atqui licet consentiant Eruditi, Simeonem justum Evangelii neque Oniæ, neque Hilleli filium esse, non consentiunt tamen de instituto vitæ hujus, qui Servatorem nostrum ulnis excepit. Quidam volunt, eum non modo non Pontificem, sed ne Sacerdotem quidem fuisse; citius vero Laicum hominem, & nullo prorsus modo alium videri posse. Ceterum et si non careat probabilitate, probisque argumentis opinio hæc; non tamen putavimus, recedendum nobis esse a vetusta Traditione, cujus monito contendunt alii, Simeonem Justum fuisse Sacerdotem; quoniam munere Sacerdotali functus est, cum Jesus Christus in Templo oblatus fuit. Hujusmodi eum existimavit S. Methodius Tyri Episcopus, cum illum appellat *Sacerdotum optimum*, & paullo inferius *Sacerdotum piissimum*. Cum eo facit S. Epiphanius: *Sacerdos*, inquit, *Simeon*, *ex Aaronis Tribu*, responsum accepit a Spiritu Sancto, non visurum se mortem, donec videret Christum Dominum *in carne*. *Hic est*, *qui Dominum ulnis suis gestavit*, *ac Deum glorificavit*, *dicens*: Viderunt oculi mei salutare tuum. Nunc dimittis &c. *Mortuus demum*, *prope Sacerdotes admodum senex ac plenus dierum sepultus est*.

Hom. in Festo Purif.

Epiph. de Vitis Proph. c. 21.

S. Cyrillus Hierosolymitanus Sanctum Senem Simeonem Israeli, Gentibusque ceteris loquentem inducit: *Audite omnes nationes*, *audi Israel*: *Dominus hic est*, *quem ego tuus Sacerdos Simeon*, *in ulnis portans*, *prædico magna voce populo*, *testificans in Templo*. Eodem ipsum Sacerdotii munere clarum censent Sophronius Patriarca Hierosolymitanus, VII. sæculi Scriptor; Leo Imperator; multi postremorum sæculorum Litterati homines, nimirum Dionysius Chartusianus, Liranus, Lodulphus, Cajetanus, & Canisius, qui ea etiam, quæ in contrariam partem afferuntur, labefactant. Immo Baronius propugnat, Lucam ipsum tacite ejus Sacerdotium innuere, Patres cognovisse, Ecclesiæque Traditionem ita ferre. *

Sancti Patres Simeoni Seni Sacerdotis dignitatem tribuunt.

Præter testimonia hæc, conjectura insuper non una, neque contemnenda, assequi possumus S. Simeonis Sacerdotium. Prima est, complexu eum suo Servatorem recepisse, & Deo obtulisse; quod erat Sacerdotum duntaxat munus. Altera, parentibus ejus benedixisse in Templo, quod erat quoque Sacerdotibus imperatum. Ac benedictio quidem ista satis differt ab alia, qua Pharaoni Joseph bene precatus est: ea nanque Jacobi cere-

Conjecturæ de Sacerdotio S. Simeonis.

Num. 6. 23.

* Sophronius Ode in Hypapante, & Orat. in S. Joann. Bapt. Leo Imp. Orat. de Purificatione. Baronius ad annum. 1. §. 40.

monia in domo illius Principis, hæc S. Simeonis in Templo Dei peracta est.

§. II.

Diluuntur objecta argumenta in Sancti Simeonis Sacerdotium.

Argumenta Tillemontii.

THeophilactus atque Euthymius munus Sacerdotale denegant sancto seni Simeoni: eorum tamen autoritas anteferenda non est autoritati multorum Autorum Ecclesiasticorum vetustiorum graviorumque. Tillemontius quoque, & nonnulli alii, post Erasmum, præstantes Critici, Sancti Simeonis Sacerdotium oppugnant. Sed non videor mihi, videre firmissima Tillemontii momenta. Satis enim habet, ubi dixit. „ Allatius in Dissertatione de Simeonibus, ex qua percipere quisque potest, „ quam sint novi Græci ad excogitandas Historias natura feraces, citat „ autores multos priscos & recentes, qui tradunt, eum Sacerdotem fuisse. „ Addit etiam, monumenta quæque ab Allatio, tanquam vetera, producta, suspiciosa non parum esse; aliosque autores multos affirmare, eum potius Laicum fuisse. Concludit tandem, nullo prorsus modo ex Evangelio alium videri posse.

Tillem notat. 6. in Jes. Christ.

Infirmantur.

Ut objectis istis rationibus occurramus, satis est respondere. 1. Quidquid afferat perdoctus iste Criticus, certo constare, Allatium super Sancti Simeonis Sacerdotio assensionem suam sustinuisse, & Scriptores duntaxat, pro affirmante vel negante parte dicentes, enumerasse. 2. Ut Patrum testimonia ab Allatio citata imminuat, contentus est dicere: *Percipere quisque potest, quam sint novi Græci ad excogitandas Historias natura feraces.* Vides egregiam viam & rationem subducendi se ex autoritate Antiquorum, quoties impedimento est. 3. Non possumus illi assentiri, *testimonia quæque, ab Allatio producta, suspiciosa non parum esse*; nisi excipiamus Tractatum de *Communi Essentia*, Sancto Athanasio adjudicatum. Denique patet ex Evangelio, Sanctum Simeonem Laicum duntaxat non fuisse; quippe nobis illum ostendit Sacerdotis munera gerentem.

In Monum. Trevolt. Januarii. 1703 & art. 16.

Pelletorii objectiones.

Pelleterius in Animadversionibus in Pictorum errores, quasdam proposuit difficultates de Simeonis Sacerdotio, ut apparet, æquissimas. „ Si „ Simeon, inquit, Summus Sacerdos fuisset, singulare hoc tantæ rei ad„ junctum Evangelista non præteriisset; si vero simplex Sacerdos fuis„ set, non dixisset Evangelista, eum in Templum venisse, sed ibi eum „ repertum esse: neque etenim Sacerdotes veniebant *Spiritu* in Templum; „ sed per alternas vices ingressi, in eo ad Sabbatum usque versabantur. „ Ad hæc: S. Simeon Sacerdotali munere fungi non poterat; nisi lotis manibus, vestibusque mutatis secundum Legis præceptum illuc ingressus fuisset,

set; idque eo magis, quo, teste Josepho, Sacerdotes Judæorum Sacerdotalibus indumentis non tegebantur, præterquam ministerii sui tempore, & alio quocumque Laicis vestibus utebantur. Propterea S. Simeon, ex Urbe ad Templum accedens, tempus non habuit vestitum immutandi; & tamen nullam fuisse interjectam moram indicat Evangelista inter adventum Senis, ejusque Factum; sed uno contextu dicit eum venisse, in ulnas suas Jesum accepisse, Deoque pro summo beneficio grates egisse. *Josephus de Bello l. 6. c. 6.*

Hæc autem objecta omnia per se se recidunt, si attendas, Sanctum Lucam, quamvis affirmet, Simeonem in Templum venisse, non affirmare tamen illum, postquam Virgo & Josephus pervenerint, eo se contulisse. Monet tantum venisse, reticet vero num ante vel postea; ac levissimum argumentum est, arbitrari, Parentes Jesu præcessisse Simeonis adventum, quod videlicet Evangelista nullam signet moram inter Sancti hujus hominis in Templum ingressum, ejusque præclarum facinus. Pleraque nanque ab Evangelistis narrata continenter, diversis plane temporibus acciderunt. Quare verbum hoc *venit* ambiguam habet significationem. Edere nimirum potest sensum; Simeonem tempore statuto in Templum venisse, ministerio suo operam daturum, eumque in antecessum ibi esset, eo venisse, ubi Salvator erat. Indicare etiam potest, illum domo profectum, ad Templum accessisse, cum in eo erat Maria, offerrendi caussa Filium suum: qua interpretatione porro esset, cur caussaremur, non potuisse illum munus obire Sacerdotis, cum purificatus non esset, & vestes non immutasset. Sed genuinus magis sensus est, Sanctum Senem prævenisse; atque in Templo fuisse, cum Virgo Deipara ante Deum stetit. *Dissolluntur.*

Ita conficio ex verbis Juvenci, qui sub initium vixit sæculi IV. & videtur innuere, Sanctum Simeonem jam in Templo fuisse, cum ipsum illustravit lumine suo Spiritus Sanctus, ut cognosceret, Mariam Virginem puerum Jesum in Templum detulisse. Hæc sunt ejus verba. *Sanctus Simeon in Templo erat, cum Virgo eo pervenit.*

> *Isque ubi curvato defessus corpore Templum*
> *Jam gravior penetrat, monuit quod Spiritus autor,*
> *Ecce simul parvum gremio Genitricis Jesum*
> *Ad Templum sensit venisse.*

Juvencus Presb. Hierosl. 1. Hist. Eccles.

Timotheus Presbyter Hierosolymitanus perspicue tradit: *Antequam Josephus & Virgo, Simeon in Templum venit: & cum eis antevertisset, juxta adyta atque penetralia stetit expectans revelationem Spiritus Sancti: cum autem in Templo Simeon esset, vidit multas matres cum suis Infantibus ingredientes in Templum*. Si ergo per Autores istos in Templo erat Sanctus Simeon, antequam ad illud pervenirent Parentes Salvatoris, videntur inde omnia a Pellecterio objecta argumenta sponte sua evanescere. Propte- *Timoth. Presb. Hieros. Orat. de Propheta Simeon.*

rea vetusta Traditio, cooptans Sanctum Simeonem in Sacerdotum Domini numerum, simillima vero videri debet, ut pote fulta non paucis Scriptoribus Ecclesiasticis, & conjecturis non contemnendis munita, denique ab iis omnibus, quæ contra afferuntur, nullo negotio expedita.

ARTICULUS III.

De fuga Infantis Jesu in Ægyptum; deque multis in rem hanc Traditionibus.

Matth. 2. 13. 14. *CUm Magi Bethleemo recessissent : Ecce Angelus Domini apparuit in somnis Joseph dicens : Surge & accipe puerum & matrem ejus, & fuge in Ægyptum, & esto ibi usque dum dicam tibi. Futurum est enim, ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum. Qui consurgens, accepit puerum, & Matrem ejus nocte, & secessit in Ægyptum.*

Magnum narrationum fabulosarum numerum amplecti videretur is, qui aggrederetur ea omnia eventa colligere, quæ gesta fuisse in Ægypto ferunt ob præsentiam Pueri Jesu. Ut autem Traditionum omnium istarum rectum discrimen habeamus, ad tres classes redigendæ sunt. Prima eas continet, quæ falsæ sunt, atque apocryphæ; secunda dubias; tertia eas, quæ recipi sine dubitatione possunt.

§. I.

Traditiones falsæ de itinere Familiæ Sanctæ in Ægyptum.

NON putamus autem nostra esse, in Traditionibus prioris generis immorari, cum deptomtæ sint omnes ex Historia Infantiæ Salvatoris, ex Alcorano, aliisque hujusmodi Operibus Ecclesiæ judicio damnatis : neque fas est e fontibus istis corruptis haurire Mira facta, a puero Jesu in Ægypto patrata.

Baronius ad annum 1. num. 47. Maldon. in Matth. c. 2.

Inter has quoque historias locus alteri sit, quamquam eam narrent Scriptores multi. Sancta Familia dum iter ageret, inquiunt, offendit Latronem quendam, qui obtutu conjecto in puerum Jesum, inter ulnas Virginis exceptum, extemplo ex lupo rapaci in mitem agnum conversus est, Sanctos peregrinatores istos in suam speluncam divertere voluit, eisque omnia, quæ possidebat, partitus est. Addunt etiam, cum filium suum Latronis uxor in eam immersisset aquam, in qua fascias Infantis Jesu

Petrus de Natal. l. 2. c. 202. Histor. Latronis.

Jesu Virgo deterserat, continuo eundem lepris affectum mundatum fuisse. Refert tandem historia hæc, Latronem istum eundem fuisse, qui cum Christo Domino Cruci suffixus, dixit illi: *Domine memento mei, dum veneris in Regnum tuum*; cuique respondit Christus: *Hodie mecum eris in Paradiso*. Etsi vero non unus Autor historiam hanc recitet, nihilo tamen magis audienda est. *Jacob. de Vorag. Serm. de Innoc. Anton. Gliss. quæst. 677. in Dom. Pasc.*

Mitto narratiunculas alias hujusmodi, v. g. de Leonibus, Tygribus, Leopardis, Ursis, Draconibus, aliisque belluis, quæ obviam Infanti Jesu veniebant, & pro more suo ipsi obsequebantur. Non secus atque id, quod ajunt de quodam agmine avium, quæ circum ipsum canebant, eumque mira voce salutabant dicentes: *Salve Rex*. Quam historiam, a Cartagena dessuntam, scribit ille se legisse Romæ in quodam MS. Codice de Gestis Jesu Christi. *Tomo 3. Hom. l. 9. hom. 10.*

§. II.

Traditiones aliæ, veritati magis affines.

TAmetsi vetustæ sint narrationes alterius generis, exploratam tamen non afferunt sui cognitionem. Quare illas in medium proferimus fide Scriptorum, a quibus litteris traditæ sunt, ut jus Lectori sit, quod maluerit, de iis judicium ferre.

Habemus a Sozomeno, vulgo Ægyptios credere, Jesum a Judæa in Ægyptum migrantem, Hermopolim in Thebaide venisse; cumque Urbem ingrederetur, arborem proceram, cui *Persea* nomen, & superstitiosus fortassis honor reddebatur, ad solum usque inflexisse se, ut illum adoraret: immo subjungit, extitisse adhuc ætate sua arborem istam; *cujus fructus, aut folium, aut particula aliqua corticis, ægrotis admota, morbos a pluribus depulerit . . . . . Atque hæc quidem de hac arbore, sicut a multis audivi, a me commemorata sunt*. Cum eo concinit Nicephorus. Arbor flectitur coram puero Jesu. *Sozomenus Hist. l. 5. c. 2. Niceph. l. 10. c. 31.*

Traditione pariter antiqua ferunt *, Mariam & Josephum, in Ægyptum proficiscentes, Matharæam divertisse; locum, inquam, inter Heliopolim & Babylonem jucundissimum, ubi consitus hortus erat, arboribus genuino Balsamo manantibus insignis, & fonte irriguus, in quo, secundum communem Coptorum, videlicet Ægypti Christianorum opinionem, Maria Virgo divini filii sui fascias infantiles eluebat. ** Maria Virgo consistit Matharæ.

* *Abulensis q. 90. in Matt. Burchardus in Descrip. Terræ Sanctæ* p. 2. c. 4. *Brocardus in Geographia Ægypti. Barrad. & alii.*

** *Inter Heliopolim, & Babyloniam Ægypti, medio fere loco est hortus Balsami. Irrigatur a fonte parvo, sed ubere, in quo fama est, B. Virginem puerum Jesum sæpe lavisse, panniculosque ejus mundasse. Est ibidem lapis, super quem dicitur eosdem exsiccasse. Et hæc omnia venerantur a Christianis, & Saracenis.* Broc. in Descr. Terræ Sanctæ p. 2. c. 4.

Hunc

Quam sit ad hanc diem venerandus Infidelibus locus ille.

Baron. ad ann. 3. n. 47. Brocardus in Geograph. Ægypti. Jansenius Concor. Evang. c. 13. Quaresmius Elucid. Terræ Sanctæ l. 8. c. 7. peregr. 2. Adricomius & alii.

Hunc adversus locum tantam adhuc reverentiam adhibent Christiani atque Infideles, ut semper in eo lampas ardeat in monumentum Domicilii Jesu Christi. Id Jansenius accepisse prodit a teste rei occulato. Quaresmius item se rem vidisse testatur, atque in vetutissimo Codice Terræ Sanctæ legisse. In hanc sane diem extat Mathareæ magnum Ædificium, in cujus Area conspicitur *Makad*, Turcicum scilicet Sacellum, sumtibus cujusdam Ægypti Præfecti, *Hibraimi* nuncupati, constructum anno 1659. ex ruderibus alterius Ecclesiæ Coptorum Christianorum. In hoc *Makad* exigua est Piscina, marmore versicolori elaborata, quæ semper aquis, e puteo, ut ferunt, miraculoso scatentibus redundat: sive quod aquæ illius mirum in modum optimæ sint, sive quod per Coptos eruperit, ut aquas Mariæ Virgini, in Ægypto tum agenti, præberet.

Traditio alia.

In eundem censum venire fortasse posset antiquissima Traditio alia; propter autores, quibus probata est, non admodum incredibilis. Hieremias, inquiunt, Propheta Sacerdotibus Ægypti illud signum dederat, fore nimirum, ut aliquando Puer e Virgine natus, Idola eorum everteret. Hinc factum est, ut hodierna quoque die populi isti effingant & venerentur Virginem, atque Infantem in Præsepio jacentem. Immo perhibent, Ptolomæo sciscitanti Sacerdotes de imaginis hujus mysterio respondisse, illud eos a majoribus suis, atque a Propheta Hieremia Traditionis instar accepisse. *

§. III.

Traditione Patrum ferente, Præsentia Jesu Christi in Ægypto Dæmones expulit ex Idolis.

Isaia 19. 1. Euseb. de Demonst. l. 6. c. 20.

SI porro tertii ordinis Traditiones locupletioribus testibus fultæ sunt, majori etiam fide & veneratione illas prosequi par est, quæ hac videlicet Isaiæ Prophetia confirmantur: *Ecce Dominus ascendet super nubem levem, & commovebuntur simulacra Ægypti a facie ejus*. Disputans Eusebius de falsis Ægypti Numinibus, nos docet, Dœmones in Idolis latitantes, eum deprehendissent, virtutem admodum divinam in eum effundi locum, ubi erant, continuo obmutuisse; deinde perculsos,

* *Jeremias signum dedit Sacerdotibus Ægyptiacis, quod oporteat symulacra eorum concuti, & decidere per Servatorem puerum ex Virgine nasciturum, & in præsepi jaciturum. Propterea etiam nunc Virginem in lecto, Infantem in Præsepio collocant & adorant. Et cum caussam olim Ptolomeus Rex percunctaretur, responderunt, mysterium esse, ipsis a majoribus traditum, quod illi a Sancto Propheta acceperunt*. Doroth. in Synopsi de Morte & Vita Proph. Palladius in Vita S. Apollonii. Sozomenus l. 5. c. 20. Lucas Legionensis in Chronico Isidori, & alii.

tan-

tandemque vi suprema ejectos inde fuisse. Animadvertit Athanasius, Jesu Christi conspectu ruisse in Ægypto simulacra, e quibus Idola conficiebant. Autor Homiliæ, quam nomine Origenis proferunt, æque ac S. Cyrillus Hierosolymitanus tradunt, Jesu Christi in Thebaidem adventu elisa Idola omnia & confracta fuisse.

Præterea loca S. Ambrosii *, Procopii, Sozomeni, Anselmi, Bonaventuræ, aliorumque multorum pro Traditione hac testimonium dicentium. Queis addas licet S. Hieronymum asserentem, Salvatore mundi Ægyptum ingrediente, Dæmones regionis illius contremuisse, & exinde simulacra decidere cæpisse. Autor insuper de Vita Patrum in Eremo, se in Thebàide novisse declaravit senem quendam, Apollonium nomine, qui Templum in Urbe Hermopoli invisisse testabatur, in quod introjens puer Jesus, Idola ejus omnia labefactaverat & comminuerat.

Hierom. in Is. c. 19.

De Vita Patrum l. 2. c. 7.

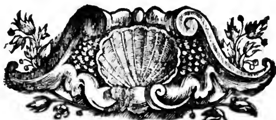
Sancti Patres quoque hi Jesu Christi præsentiæ virtutem refundunt progressus magnos, unde Christiana deinceps Religio in Ægypto propagata est, quorum argumento sunt turbæ Martyrum, chori Virginum, atque innumera vis Anachoretarum & Monachorum, quæ Deserta illa loca frequentarunt. *Postquam Christus* (inquit S. Cyrillus) *in hanc regionem advenit, sterilis ultra non fuit, nec deserta; sed ob Sponsi præsentiam: fœcunda & florens evasit.* Ad adventum tandem Jesu Christi in Ægyptum referunt miros fructus a Dei verbo ibidem partos, quod appaTet in ea Provincia, quam alibi, uberius radices egisse.

Euseb. ubi supra
Joann. Chrysost. in Matt. hom. 8.
Mira alia præsentiæ Jesu Christi in Ægypto.
Cyrill. in Isai.

* Ambrosius in Ps. 118. Oct. 5. Sozomenus Hist. l. 5. c. 20. S. Bonaventura de Vita Christi c. 12.

ANI.

ANIMADVERSIONES IN REGULAS, ET USUM CRITICES.

LIBER QUARTUS.

De Jesu Christo, ab ejus Baptismate ad Passionem usque.

DISSERTATIO PRIMA.

De Baptismate Jesu Christi, & de Miraculis Nuptiarum Canæ Galileæ.

ARTICULUS PRIMUS.

De quibusdam Traditionibus, quæ supersunt, ad Jesu Christi Baptisma spectantibus, & de Festivitate hac, perpetuo ab Ecclesia octavo Idus Januarias celebrata.

Multifariam apte latiest solemnitas Baptismatis Jesu Christi.

Nazianz. Orat. 39.
Nyssenus de die Lum.

PLuribus nominibus signata est Solemnitas Baptismatis Jesu Christi secundum plura, quæ in se se continet mysteria. Cum etenim habita sit veluti nativitas altera, vocata propterea fuit *Festum Luminum*, & *Illuminationis*; ut indicarent, Patrem & Spiritum Sanctum Divinitati Filii testimonium reddidisse. Adhibuerunt etiam Veteres vocabulum *Theophaniæ*, significans, *Deum hominibus innotuisse*. Tandem ipsi præcipue nomen impositum est *Epiphaniæ*: *Baptizato nanque Jesu, & orante, apertum est cælum; & descendit Spiritus*

Chrysost. Tomo 5. hom. 36.
Hieron. Comm. in Ezech.
Lucæ 3. 11.

rus Sanctus corporali specie sicut columba in ipsum, & vox de cœlo facta est: Tu es Filius meus dilectus, in te complacui mihi.

Qua præhabita animadversione, interest examinare Traditiones nonnullas, quæ de Jesu Christi Baptismate circumferuntur.

§. I.

Per Jesu Christi Baptisma collata est sanctitas aquis illis.

PRisca Traditio est, Jesum Christum descendentem in aquas Jordanis, ut baptizaretur, miram in eis virtutem Sacri Corporis sui contactu reliquisse. Ita sentiunt Ecclesiæ Patres. Sanctus Gregorius Nazianzenus explicans Mysterium istud animadvertit, *Jesum illuc accessisse præcipue, ut & veterem Adam sepeliat in aquis, & ante omnia, ut per hæc sanctificentur aquæ Jordanis*. Hac die, inquit Joannes Chrysostomus, baptizatus Jesus *aquarum sanctificavit naturam*. Atque hoc pacto loquuntur Theodoretus, aliique Patres Græci.

Sensa Patrum Ecclesiæ de re hac.

Greg. Naz. Orat. in Sancta Lumina.

Joann. Chrysost. tomo 1. hom. 23.

Joannes Damascenus l. 4. de Fide Orthod. c. 10.

Sancti Augustinus, Leo, & Maximus Taurinensis ajunt: *Jesum Christum in Jordanis undis aquas ad reparationem generis humani suo Baptismo consecrasse. Ideo baptizatur Christus*, considerat S. Ambrosius, *non ut sanctificetur ab aquis, sed ut ipse aquas sanctificet, & purificatione sua purificet fluenta illa, quæ tangit.*

Aug. de Temp. serm. 29.

Leo serm. 4. de Nativ.

Max. Taur. in serm. 10. de Epiph.

Ambr. serm. 18. de Epiph.

§. II.

Virtus mira insita Jordanis aquis post Baptisma Jesu Christi.

PErvagatum est, Jordanis aquas eo loci, in quo lotus est baptismate Christus Dominus, benedictionem quandam contraxisse, quæ illas Miraculorum multorum virtute celebraverat. Traditionis hujus autor est S. Gregorius Turonensis, qui testatur ætate sua locum fuisse, *in quo Dominus baptizatus est ...... in quo nunc Leprosi mundantur. Cum advenerint sæpius, lavantur in flumine, donec ab infirmitate purgentur*, & locum hunc abesse quinque millibus passuum ab eo, ubi Jordanis *mari commixtus mortuo, nomen amittit*. Alia quoque multa mira facta recitat in rem hanc, quæ ab Ecclesiæ suæ Diacono, teste illorum oculato, fando audierat.

Miracula patrata ab aquis Jordanis.

Greg. Turon. de Glor. Mart. c. 17.

Cujus vetustæ opinionis fides eo pervasit animos Christianorum, ut in rei monumentum erigerent illo loci, ubi Baptismate ablutus est Christus Dominus, Crucem, ultra jactum lapidis a Fluminis ripa non distantem. Illustre item Monasterium Ecclesiamque, titulo S. Joannis Baptistæ, ædificarunt in vertice collis ex adverso loci, in quo Christus baptizatus

Monumenta a Christianis erecta in eo loco, ubi Jesus Christus baptizatus est.

est; unde per pontem ad Crucem istam iter erat. Alia insuper fuit Ecclesia quadrata propter Flumen, ubi ferunt Christum se baptizantem deposuisse vestimenta sua. Quæ omnia monumenta, vivente Beda, etiamtum extabant.

Beda de Locis c.13.

Hoc eodem loco mos erat Christianis, aquis se immergere, atque in illis tergere vestes; quod pietate non modica faciebant, reputantes, aquas illas sanctæ Jesu Christi Humanitatis contactu virtutem aliquam singularem acquisivisse. Sanctus Vvillibaldus Episcopus Bremensis ex nobilissimo Anglorum genere, qui medio circiter VIII. sæculo florebat, & ad centum annos, ex quo Sancti Arculphus & Adamnanus Loca Sancta inviserant, eandem rem narrando exequitur; id unum subjungens, *in solemnitate Epiphaniæ infirmos & ægrotos venientes, habuisse se cum funiculo, & sic se demersisse in aquam.*

Scriptores Miraculorum itorum testes.

Vvillibaldus in Vita S. Bonifacii.

Jacobus de Vitriaco, qui Palestinam incoluerat, factum idem oculis compertum habuit *. Tostatus affirmat, multos experimento didicisse, Jesum Christum attactu Sanctæ carnis suæ in aquis impressisse occultam virtutem, illius scilicet imaginem, quam ceteris aquis contulit, quæ in Baptismo usum habent; & animas regenerandi pollent facultate. Qui Terram Sanctam peragrarunt, ii referunt, peregrinos se immergere solitos Jordanis aquis, præsertim in die Paschatis, quo confluebat Christianorum turba, ut vel pietatis vel valetudinis gratia se in aquas immitteret.

Tost in c. 3. Matt. quæst. 74.

Doubdanus in itinere Terræ Sanctæ Quaresmius ubi supra.

Quæ Traditio eo viget adhuc inter Fideles Palestinæ accolas, ut Christiani Latini, Hierosolymis degentes, cum grati animi sui specimen dare vellent Joanni III. Sobiescki, Poloniæ Regi, quod rerum suarum curam gessit in Tractatu Zuranoviensi anno 1676. ipsi aquam Jordanis dono miserunt: quod argumento est, eos magni fecisse aquas istas, & singulari aliqua virtute præditas existimasse.

Monumenta temporum.

§. III.

Græci Octavo Idus Januarias aquam benedicebant, in Baptismatis Jesu Christi monumentum.

Obtinuit quoque apud Græcos Traditio alia. Sexto nanque Januarii die, expleto Sacro Epiphaniæ, aquas benedicebant, quibus se abluerent Christiani, illasque etiam potarent; in spem inducti fore, ut

Græci benedicebant aquam octavo Idus Januarias.

* *Peregrini etiam & indigenæ corpora sua & vestimenta, in aquis Jordanis cum magna devotione soliti sunt abluere: eo quod Redemtor noster, a Beato Joanne in flumine illo baptizatus, contactu mundissimæ carnis fluvium sanctificavit, vim generativam conferens universis aquis.* Jacob. de Vitriaco, c. 54.

in

in dies majorem vitæ integritatem attingerent lotione illarum aquarum, queis Ecclesiastica benedictio addiderat quandam virtutis illarum partem, quas filius Dei sacraverat immersione sui.

Petrus Fullonius, qui Patriarchatum Antiochenum invasit, non est quidem invocationis illius autor, quæ fit super aquas in Festo *Theophaniæ*, ut contendit post Theodorum Lectorem Cedrenus. Hic nanque Antistes, qui sub exitum V. Sæculi vixit, Decretum duntaxat habuit, ut hæc benedictio, vetere more, non fieret nocte media, sed vespere in pervigilio; quod inter Orientales semper perseveravit. Quamobrem longe vetustior est consuetudo hæc; quandoquidem tradit D. Joannes Chrysostomus: *Fideles, cum aquati fuerint, sub mediam noctem solere hanc haustam deportare domum, & per integrum anni spatium conservare: ut pote quod per illum diem sanctificatæ fuerant; fit autem miraculum manifestum: neque enim longo temporis tractu aquarum illarum natura immutatur*. Quod Hæretici & Protestantes ipsi mirum factum esse suspiciunt propter tanti testis gravitatem *. Passim dicitur, etiamnum semel & iterum aquæ benedictionem tribui: 1. in pervigilio Festi, & populum ex ea bibere, domosque lustrare: Benedictio altera fit inter Missarum Solemnia diei Epiphaniæ; & propterea sanctior habetur, & diligentius asservatur; morisque est de ea potum præbere pœnitentibus, nondum in Dei gratiam penitus reconciliatis.

Theod. Lector. l. 1. Cedrenus Chron. in Zenone.

Chrys. Tomo 1. hom 23.

Goarus in Euchologio.

Accepimus a Thomassino, eodem die cunctos Orientis Christianos solemni ritu flumen benedicere, quod regionem suam præterlabitur. Qua ceremonia diuturni temporis spatio, & prolixis admodum precationibus peracta, cujusque ætatis, sexus, & conditionis gentes in illo se immergunt, perinde ac Baptisma suum renovarent, necnon aquæ illius partem domum asportant.

Traditio alia *De Festis l. 2. c. 7. n. 9.*

Codinus meminit ceremoniæ cujusdam, quæ vocatur ἁγιασμός, hoc est, *consecratio & aspersio aquæ*; describiturque ab illo in hunc modum. *Nosse oportet, principio cujusque mensis institui benedictionem in Palatio*, Constantinopolitano, *excepto Septembri & Januario; nam in priore fit hæc benedictio decimo quarto, in posteriore die sexto*. Idque opinio est invaluisse quoque apud omnes Ecclesias Græcas, atque Æthiopicas.

Codinus Curopalata de Off. c. 14. num. 26.

Ex Menæo 6. Jan., & in Euchológ.

* *Quandoque ad plures annos incorrupta servantur*. Cavius Hist. Litter. Diss. 2. de Libris & Offic. Eccles. Casaubonus exerc. 13. in Baron. § 10. Montacutius. Orig. Eccles. Tomo 1, p. 2, pag. 43.

§. IV.

Baptisma Jesu Christi semper celebratum fuit octavo Idus Januarias.

In Vitis SS. 6. Jan. Hist. de Bapt. Jesu Christi.

BAilletus, qui nunquam deest studio atque opera sua, ut sanctas Institutiones, ab Ecclesia religiose servatas, enervet, sententiam hanc de Christo Domino, octavo Idus Januarias baptizato, apud plebem & multitudinem ferme semper inolevisse. At vero non populi opinione, sed unanimi pene veterum Patrum Traditione super re ista Ecclesia ducta est.

Jesus Christus, ut fert Traditio, baptizatus est VIII. Idus Januarias.

Cujus sane argumenta suppetunt jam inde ab initio secundi sæculi; quandoquidem D. Clemens Alexandrinus nos docet, Basilidem ejusque Sectatores Festum hoc solemni ritu celebrasse octavo idus Januarias, alios vero quarto; ut pote qui pro certo habebant, eo die Christum Jordanis aquis ablutum fuisse. Atqui speciem non levem veritatis habet, Heterodoxos istos non fuisse primos Solemnium istorum autores. Igitur ea didicerant ab Ecclesia Catholica, a qua defecerant.

Clem. Alex. l. 1. Strom.

Christophorf. post Hist. Evagrii.

Chrystophorsonus tradidit posteritati fragmentum Epistolæ Eusebii Cesaræensis ad Marinum, in qua scribit, traditum id esse antiquitus in Ecclesia. Suffragantur his Hieronymus, atque Autor Chronici Alexandrini *. Baronius tandem animadvertit, in hanc sententiam descendisse omnes Scriptores Ecclesiasticos, uno duntaxat excepto Epiphanio, qui ait, Festo huic sacrum fuisse diem VI. Novembris.

Hieronymus in Ezech. c. 1.

Baron. ad annum 31. n. 18.

Tillem. art. 6. in Jes. Christum.

Ac si ad recentiores veniendum est, Tillemontius ipse fatetur, hanc esse unanimem Veterum Traditionem, Ecclesiamque cum Græcam tum Latinam eodem die etiamnum memoriam recolere. Immo apud Græcam hoc misterium unum proponitur in tam celebri ac vetusta Epiphaniæ solemnitate. Postremo nemo dubitabit, constare facilius de Baptismi, quam de Jesu Christi Nativitatis die potuisse. Evidens itaque fit, Ecclesiam, cum Salvatoris Baptismum octavo ante Idus Januarias die collocavit, id non fecisse, ut vulgi opinioni indulgeret, sed ut dictis Patrum, qui priscam Traditionem hanc amplexati fuerant, inniteretur.

* *Natus est Dominus quinto & vicesimo die Mensis Chyac, idest, Decembris, hora septima noctis. Tinctus a Joanne in Jordane XI. Tybe, hoc est sexta Januarii, hora decima diei.* Chron. Alex. Olymp. CXCIV.

A R-

ARTICULUS SECUNDUS.

Miraculum Nuptiarum in Cana Galilea.

§. I.

Incertus est hujus miraculi dies.

Exactis in Deserto quadraginta diebus, vocatus est Jesus, Mater ejus, atque discipuli ad Nuptias celebrandas in Cana, Galileæ oppidulo ad Phænices. Illud simile vero fit, Nuptias istas alicujus pauperis hominis fuisse Christo cognatione conjuncti. *Deficiente vino, dicit Mater Jesu ad eum: Vinum non habent.* Impletisque aqua sex magnis hydriis lapideis *, aquam illam in vinum convertit. *Hoc fecit initium signorum Jesus.* Joann. 2.3.

Quamquam miraculum istud eodem anno patraverit Christus, quo baptizatus est, dies tamen latet in incerto. Qui hunc assignant, anno ab ejus Baptismate elapso, iidem fateantur necesse est, Christum Dominum anni illius spatio a quovis miro facto perpetrando abstinuisse, quoniam istud primum fuit; eundemque aquis Jordanis tinctum fuisse decimo quinto mense ante primum Pascha, a Joanne memoratum. Neque item S. Joann. c. 2. 12. commode in eundem diem incidere potest, quo Jesus baptizatus est anno antecedente: siquidem D. Augustini autoritate, prodigia hæc duo, aliaque multa die Dominico contigerunt. **

Id itaque affirmemus, quod propius veritati possumus affirmare, Nuptias nimirum Canæ celebratas fuisse aut exeunte Februario, aut paullo post, quod optime concinit Historiæ Evangelicæ connexioni: Christus Joannes ibidem etenim, postquam claruit ostento isto, commoratus dies aliquot Capharnai, inde ad Pascha celebrandum Hierosolymam profectus est. Nihil

* Rumor est, ex his hydriis aliquam ætatem tantam evasisse. Unam certe ostendunt in Monasterio Portusregalis Parisiensis, quæ visitur in Choro Sanctimonialium; traduntque, eam S. Ludovicum, e Locis Sanctis remigrantem. Parisios transtulisse. In media Hydria sub ansis duo sunt caracteres hebraici. Videtur ex duro lapide confecta, & instar marmoris expolita. Tandem continere dicitur ad quatuor supra centum Sextarios Gallicos, vulgo Pintas quinquaginta duas: quæ duas item Metretas Evangelicas penes æquant.

** *Venerabilis est Dominicus dies .... quo Dominus baptizatus est in Jordane; quo vinum de aqua factum est in Cana Galilea; quo benedixit Dominus quinque panes; in quo resurrexit a mortuis.* Aug. serm. 154. de Tempore.

tra-

tradiderunt Patres de die Nuptiarum Canensium, iidemque videntur nihil hac de re habuisse compertum. Quare cum Ecclesia canit octavo Idus Januarii: *Hodie vinum ex aqua factum est ad nuptias*, idem est, ac si diceret pro more suo: *Hodie miraculi hujus agitur memoria*. Atque unus ferme est Epiphanius inter Patres, qui crediderit, Canæ Nuptias sexto Januarii die celebratas, quo illarum solemnitatem colit Ecclesia Latina.

Epiph. Hær. 51.

§. II.

Secundum priscam Traditionem, miraculum idem in singulos annos instauratur.

Aquæ fontium in vinum convertebantur sexto Januarii die.

TEstis est Epiphanius, Nuptiarum Canensium portentum ad incredulos convincendos pluribus in locis in annos singulos renovari consuevisse. *In multis locis*, ita habet, *usque in hunc diem hoc fit, quod tum factum est divinum signum in testimonium incredulis: velut testantur in multis locis fontes ac fluvii in vinum conversi. Cibyres quidem Urbis Cariæ fons, qua hora hauserunt Ministri, & ipse dixit: Date Architriclino. Testantur & in Geraso Arabiæ fons similiter. Nos bibimus de Cibyres fonte; fratres vero nostri de eo, qui est in Geraso in Martyrum Templo. Sed & multi in Ægypto de Nylo hoc testantur.*

Epiph. Hær. 51.

Casaubonus miraculo huic fidem detrahere nititur. Exerc. 13 §. 22. ad ann. 31. num 35. Plinius l. 31 c. 201. Ibid. c. 2.

Quamquam Casaubonus, qui cum de miris agitur factis, nimiæ credulitatis suspicione laborare nequit, dubitandum non esse declaret de Patris hujus experimento prorsus admirabili; dat tamen operam, ut miraculum istud extenuet; immo contendit, ante nuptias Canæ, quosdam vini fontes celebres in Historia fuisse. Non repugno quidem, Plinio referente, Fontem quendam in Insula Andros vini saporem imitari solitum quinto quoque Mensis Januarii die: at hic ex eodem Historico septem continenter diebus vino manabat; neque inferre quidquam possumus, quod adjuncto temporis nuptiarum Canæ congruat. Alias cum fons Andrius sacer esset Baccho, nullius momenti fuisset, ad persuadendum Gentilibus miraculum hoc, in eo fonte hanc mutationem inducere; resque in Bacchi potius, quam in Jesu Christi gloriam redundasset.

Fontes, quorum aquæ speciem vini præseferebant. Plin. l. 31. c. 2.

Nemo sane inficias ibit, extitisse ante Salvatoris adventum fontes aliquos non uno in loco, qui referrent speciem quandam vini, & facultatem inebriandi eos, qui potarent; uti ille, de quo, nixus testimonio Eudoxii & Theopompi, Scriptorum vetustissimorum, loquitur Plinius. Vitruvius, Jesu Christi contemporaneus, *esse fontes*, narrat, *uti vino mixtos, quemadmodum est unus Paphlagoniæ, ex quo etiam sine vino potantes fiunt*

Vitruvius l. 8. c. 3.

Sunt temulenti: quod idem de multis aliis fontibus refert *. Tertullianus Lyncestrium memorat, in Macedonia positum, cujus gustus ad acetum accedebat. Ovidius quoque jampridem de his aquis cecinerat.

Lyncestius amnis,
Quem quicunque parum moderato gutture traxit,
Haud aliter titubat quàm si mera vina bibisset.

Atqui licet hi fontes omnes colorem, & si placet, gustum quoque vini imitentur; nihili tamen quæ de iis feruntur, huic miræ, de qua loquitur Epiphanius, aquarum nocent mutationi. Fontes alii scatebant non vino, sed aquis acidis & mineralibus, queis inebriandi vis erat; quod si vinosi revera essent, alia certe dissimili planè ratione. Præterea fontes illi perpetuo, non autem die quodam peculiari fluebant. At in annuo nostro prodigio aqua in vinum vertebatur, labente die Epiphaniæ, quo peracto, ad pristinam aquæ naturam revertebatur. Denique facta omnia, ab his Autoribus relata, maximam afferunt dubitationem, & fundamentum duntaxat habent in aliorum narrationibus, ut apparet, incertissimis. Aut saltem nefas est, effectus istos, ab una natura profectos, inter miracula recensere, quæ primum illud a Christo perpetratum consecuta sunt.

At enim, inquies, si annale miraculum, de quo Epiphanius, octavo Idus Januarias contingere solebat, ut alteri prisco Nuptiarum Canæ tribueret autoritatem; fit satis simile vero, primam illam aquæ in vinum conversionem eodem die factam fuisse, quo portentum instaurabatur in singulos annos, sexto nimirum Januarii. Alias si miraculum primum in aliam diem incidisset, cetera de mutatione aquarum in vinum ambigua sane ratione ad illud referrentur. Interim vero perspicuum est, latuisse Patres definitum diem, quo Canensium Nuptiarum miraculum patratum fuit; & citra pene omne dubium esse, illud vel sub Februarii exitum vel sub Martii initium contigisse. Videtur igitur Traditio hæc, ab Epiphanio narrata, incertæ admodum veritatis; vel primum Jesu Christi miraculum octavo Idus Januarias collocandum est. Objectio adversus miraculum illud.

Hæc tamen difficultas in nihilum per sese evadit, si attendamus, eum necessum non sit, ut teneamus, quo die acta Mysteria fuerint, posse Deum illa miraculis honestare diebus iisdem, quos eorundem solemnitate Ecclesia dicavit. Dispellitur.

Baronii animadversio est, admirabili Deum provisione indulsisse, ut concederet, mirum ostentum istud sexto fieri Januarii die, quamvis, ut omnia ferunt indicia, illud Canæ alio patratum sit die. *Videas nimirum,*

* *Sunt nonnulla acida vena fontium, ut in Lyncestro, & in Italia, Virena Campana, Theano, aliisque locis pluribus*, Vitruv. ibidem.

inquit,

inquit, *admirabilem quandam Capitis cum ceteris membris consensionem; nempe Christi cum Ecclesia: dum diem, quam in tantæ rei gesta memoriam solemniter ipsa celebrat, ille bis miraculis voluerit annis singulis illustrare.*

Baron. ad an. 31. num. 31.

Deus miraculis illustravit dies ab Ecclesia Festis recolendis præstitutos.

Ita olim gessisse Deum in Ecclesia, non vacat exemplis. Mos erat Occidentis, Neophitos Baptismi aquis abluere in Pervigilio Paschatis: porro constanti traditione certiores effecti sumus, Sacra Baptisteria in Ecclesiis multis eo die mirandum in modum repleri, non quidem ut indicent, Jesum Christum ea die baptizatum fuisse; sed ut ostendant, designatum tempus illud esse ab Ecclesia, quo solemni ritu Baptismum conferret. Verum contigit aliquando, ut in Paschatis seligendo die fallerentur: tum autem Sacra Baptisteria arida fuerunt ad diem usque, quo Pascha celebrandum erat, atque in eo statim aquis exundarunt. Mirum eventum hoc, Zoximi Papæ tempore confectum, Paschasinus Episcopus Lilybeensis in Sicilia litteris consignavit, quod cum celeberrimum & testatissimum sit, æqui bonique accipiet Lector, me hic fusis verbis descripsisse *.

Aliud non absimilis portenti exemplum reperimus apud Baronium. Asservatur Neapolis ampulla sanguinis Sancti Stephani, quæ in singulos annos liquefit, vertente die Inventionis Reliquiarum Sancti hujus Martyris, tertio Nonas Augusti. Nihilo secius cum Gregorius XIII. Kalendarium emendavit, eique addidit decem dies, Miraculum Sancti Stephani patratum fuit die illo, quo Ecclesia Inventionis Reliquiarum ejus Festum celebrabat, non autem decem post dies ut antea: cujus miræ rei testem oculatum Franciscum Mariam Taurisium Cardinalem Baronius producit. *Ex quo plane constat*, concludit idem Baronius, *divinis suffragiis, quæ in Sancta Romana Ecclesia ab ipso Romano Pontifice constituta sunt, probari atque firmari.*

In Notis ad Martyr. 3. Aug.

* *Quadam vilissima possessio, Meltinas appellatur, in montibus arduis, ac sylvis densissimis constituta, illicque perparva, atque vili opere constructa est Ecclesia. In cujus baptisterio, nocte sacrosancta Paschali, baptizandi ora, cum nullus canalis, nulla sit fistula, nec aqua omnino vicina, fons ex se repletur, paucisque qui fuerint consecratis, cum deductorium nullum habeat, ut aqua venerat, ex sese discedit ...... Cum ergo apud Occidentales error ortus fuisset, consuetis lectionibus nocte Sancta discussis, cum Presbyter secundum morem baptizandi horam requireret, usque ad lucem aquam non venientem, non consecrati qui baptizandi erant recesserunt. Ut ergo breviter narrem, illa nocte, qua lucescebat in diem Dominicam, decimo die Kalendas Maii, fons sacer hora competenti repletus est. Evidenti ergo Miraculo claruit, Occidentalium partium fuisse errorem.* Paschas. apud S. Leonem Ep. 63.

DIS-

DISSERTATIO II.

De Epistolis Jesu Christi, & Abgari; deque Imaginibus Edessæ, & Paneadis.

DIscrepant Autores cum de authentica veritate ambarum Epistolarum istarum, cum de imagine, a Jesu Christo ad Regem Abgarum missa, & de Historia Statuæ Paneadis. Alii monumenta hæc apocryphis annumerant, alii indubia esse defendunt. Quæ duo extrema vitio non carere arbitramur. Argumenta nanque priorum ita rem non efficiunt, ut posteriorum fundamenta penitus subvertant; neque istorum rationes hactenus dirimunt controversiam, ut nullus supersit dubitandi locus de certa Epistolarum atque Imaginum istarum veritate. Ut autem media, eaque recta, incedamus via, operam omnem impendemus, ut statuamus, Traditionem, quæ nobis hæc omnia servavit, vel certe æquissimam esse, veroque simillimam.

ARTICULUS PRIMUS.

Probabile admodum est, Abgarum dedisse Epistolam ad Jesum Christum, eique Jesum Christum respondisse.

§. I.

Argumentum Epistolarum Istarum.

Epistola Jesu Christi servata est ad annum usque 1185.

ÆTate Redemtoris nostri, ea Mesopotamiæ pars, quæ Ofroene vocabatur, propriis Principibus subjecta erat; iique semper *Abgari* dicti sunt, quod arabice interpretatur, *potentissimus* *. Ille,

* Abgarus Rex Edessenus, ita nuncupatus fuit, quod claudus esset, idque Syriaca lingua nomen ejus significaret. Ne legas itaque *Abgar*, neque illud

de quo disputamus, filius Eucanii, sive Ucamii erat, inter Provinciæ illius Principes celeberrimi. Abgarus igitur, qui Toparchæ interdum, interdum Regis titulo decoratur; cum fando audivisset miracula, quæ a Christo domino in Judæa patrabantur, non dubitavit, quin hic esset Messias hominibus promissus. Quare id sibi sumsit, ut ad eum mitteret cursorem Ananiam nomine, Epistolas deferentem, quæ ipsi Urbem suam offerrent, in qua commodius degeret, quam Hierosolymis, atque inter Judæos, illum unde unde possent male accipientes: eundemque, ut Edessam peteret, enixe postularet, quo sibi, malo morbo laboranti, mederetur. Morbus hic Procopio podagra fuit; Constantino Porphirogenito paralysis; Græcis tandem recentioribus lepra.

Epistola Abgari ad Jesum Christum:

Euseb. l. 1. Hist. c. 13.

Mihi auditum est de te, & curationibus tuis, quæ fiunt a te sine pharmacis & herbis. Sicut enim sermo percrebuit, cæcos videre facis, claudos ambulare, & leprosos mundas, & impuros spiritus & Dæmones ejicis, & diuturnis morbis vexatos curas, & mortuos excitas. Et hæc omnia cum audissem de te, in animum induxi alterum duorum, aut te esse Deum, & delapsum e cælo facere hæc, aut filium esse Dei facientem hæc. Propterea igitur per Litteras rogavi te, ut inviseres me, & morbum, quem habeo, sanares. Etenim audivi, Judæos & obtrectare tibi, & velle tibi male facere. Urbs autem perexigua est mihi, sed ornata, quæ sufficiet ambobus.

Porro Jesus non quidem Edessam se contulit, sed ad eum rescripsit, missurum se post suam in Cœlum Ascensionem aliquem ex Discipulis suis, qui morbo remedium afferret, eundemque salutaribus mysteriis imbueret.

Epistola Jesu Christi ad Abgarum.

Eusebius ibid.

Abgare, beatus es, quod credidisti in me, licet me nunquam videris. Scriptum est enim de me, eos, qui me viderunt, non credituros mibi, ut qui non viderunt, ipsi credant & vivant. Qua de re scribis mihi, ut veniam ad te, necesse est, omnia, ad quæ veni, hic implere me; & postquam implevero

ducas ab *Akbar*, quod Arabice *Magnus* dicitur. Traditione cum Christianorum tum Turcarum comperimus, Principem hunc Epistolam dedisse ad Jesum Christum, atque ab eo responsum tulisse cum linteo, in quo Facies divina delineata erat. *Herbelotius in Bibliotheca Orientali, verbo, Abgar*, Gall.

ple-

plevero, ita recipi ad eum, qui misit me. Et postquam receptus fuero, mittam tibi aliquem Discipulorum meorum, ut curet morbum tuum, & vitam tibi, & iis qui tecum sunt, impertiat.

Postquam igitur in Cœlum Christus conscendit, Abgarus cognovit, cum sibi pollicita persolvisse; Apostolus nanque Thomas S. Thadæum, ex Discipulis unum, Edessam ablegavit, qui Regem convertit ad bonam frugem, morboque liberavit. Quo factum est, ut Edesseni ipsi Fidem amplecterentur, atque in illa constantissime perseverarent.

Ambarum Epistolarum istarum Archetypum Syriacum est. Illud e Syriaco Græce reddidit Eusebius. Moscoviticis commune fecit Bosius Professor Jenensis. Leguntur etiam Persice, Græce & Latine. Epistolæ istæ parum discrepant in omnibus istis versionibus. Exemplar autem latinum, quod extat in celebri Bibliotheca Volfembutelensi, differt admodum a Veneto. Epistola Abgari ex Arabico Abulpharaii ab erudito Pocockio conversa est. *Variæ Epistolarum istarum Interpretationes.*

Archetypum Epistolæ Jesu Christi, ut testatur Cedrenus, extabat adhuc ætate Imperatoris Michaelis Paphlagonici ad annum circiter 1035. Quo regnante, cum ariditate sex integros menses terra elanguisset, elata fuit Epistola Jesu Christi ad Abgarum ab Aulæ Præfecto in publica Supplicatione, ad divinam iracundiam propulsandam instituta. Quamobrem tum certe Epistola illa Bysantii servabatur, eo delata anno circiter 1028. imperante Romano Argyropulo, Michaelis Decessore*. Hæc Epistola ætatem evasit ad annum usque 1185. quo periisse creditur, cum Plebs Bysanthina in Imperatorem Andronicum Comnenum turbas excitavit. Nicetas ** profecto narrat, in eo tumultu, Thecam Sacram, in qua erat Epistola hæc, furto sublatam fuisse. *Cedrenus Comp. Hist. l. 2.* Epistola Jesu Christi diu servata est.

§. II.

Testimonium cum veterum tum recentiorum Scriptorum pro Epistolis istis.

PRimus omnium Eusebius est, *** qui de Epistolis istis meminerit. Declarat autem, se illas e publico Edessenæ Civitatis Tabulario depromsisse, in quo Syriacis verbis descriptæ servabantur, non secus atque Eusebius affert Epistolas istas.

* *Gregorius Maniaces Protospatharius, Urbium ad Euphratem Prætor, Edessa potitus, Epistolam Salvatoris nostri Jesu Christi manuscriptam, quam ibi invenerat, Imperatori misit.* Zonaras in Romano Argyropulo. Joannes Curopalata in sua Historia. Cedrenus in Hist.

** *Sacrosanctum illud vasculum furto sublatum, quo, ut a majoribus accipimus manibus, ad Abgarum Littera continebantur.* Nicetas Choniat. l. 2. de rebus gestis Andronici Comneni Imperat.

*** *Quarum verum insigne & locuples testimonium ex Tabulario Edessa Civitatis, id temporis a Rege gubernata, de-*

Historia, quam recitat, Missionis S. Thadæi, & conversionis ejusdem Urbis. Possumus itaque suspicari, præstantem Autorem istum nihil prætermisisse illorum, quæ ad historiam hanc expendendam facere poterant, quæ maxime poterat esse Ecclesiæ utilitati, & non modicam prioris Historiæ suæ Ecclesiasticæ Libri partem constituit.

Scriptores alii Ecclesiastici, qui Epistolas istas memorant.

Apud Aug. Ep. 230. vol 363.

Evagr. Hist. Eccl. l. 4. c. 26.

Sanctus Ephrem Diaconus Urbis Edessenæ, qui sub initium IV. Sæculi floruit, tempore Constantini, mentionem habet Epistolarum istarum in eo Tractatu, qui inscribitur: *Testamentum S. Ephrem*. Darius Comes, V. Sæculo clarus, earundem memoriam recolit in Epistola ad Augustinum. Evagrius dicit, Procopium scriptis mandasse ea, quæ Veteres tradiderunt de Civitate Edessæ, de Rege Abgaro, & de Jesu Christo, qui ad Principem istum Litteras dedit. Præter Autores istos, a Joanne Damasceno *, Theodoro Studita, a secundo Concilio Nicæno, & Cedreno Epistolarum istarum mentio fit.

Greg. II. Epist. ad Leonem Isaur.

Haym. de c. l. 2. c. 4.

Non habeo autem quod afferam magis authenticum Traditionis hujus VIII. Sæculo testimonium, ac illud Grægorii II. In Epistola nanque, quam ad Leonem Isauricum misit Pontifex iste anno 726. conceptis verbis habet: *Abgarum ad Christum scripsisse, & Christum sua manu rescripsisse*. Haymonius Episcopus Halberstadiensis in Saxonia inferiori, atque XI. Sæculi Scriptor, in Opere *de Christianarum rerum memoria*, Epistolarum istarum verba fecit. Constantinus denique Imperator, cognomento Porphyrogenitus, qui sæculo X. imperavit, non est oblitus mentionem habere de Epistolis istis, deque Translatione Epistolæ Jesu Christi Constantinopolim.

Recentiorum sensa de Epistolis istis.

Tillem. notat. 7. in S. Thomam Apostolum.

Inter recentiores Catholicos, qui Epistolas hasce non respuunt, unum Tillemontium produco, cujus verba animadversione digna sunt, eaque libenter usurpo. Postquam etenim Eusebii atque Ephremi dicta pro vetustis hisce monumentis in medium protulit: „ Mihi videor, inquit, ineluctabiles Demonstrationes desiderari, ut tanquam supposititia exploderemus monumenta, duorum gravissimorum virorum autoritate „ fulta, alterius quidem ingenio & sapientia, alterius pietate & religione præstantis. Non contendimus autem, eas esse perspicue certas; „ nemo enim est, qui falli non possit: sed speramus futurum, ut Eruditi, quorum plerique ad eas falsitatis arguendas ducuntur, nobis æqui „ & boni parcant, si nolumus a regula nostra desciscere, ne quidquam

promtum habes. Nam in tabulis publicis, qua nedum veteres, sed recentes etiam res nuper ab Abgaro gestas continebant, hac eadem ad nostram ætatem reservata reperiuntur. Quare nihil commodius esse putavi, quam ipsas Epistolas, a veteribus illis annalibus petitas, atque adeo ad verbum ex Lingua Syriaca in Græcum conversas hoc loco citare, quæ ita se habent &c. Euseb. Hist. Eccl. l. 1. c. 3.

* *S. Joannes Damascenus l. 4. Orthod. Fidei c. 17. Theodor. Studita Epistola ad Paschalem Papam. Concilium Nicænum Act. 5. Cedrenus in Compendio Hist. lib. 2.*

reji-

„ rejiciamus, quod satis momenti habet in antiquitate, nisi si argumen„ ta admodum firma nos cogant. „

Quo in loco non possum, quominus afferam temperatissimum Protestantium aliquorum de Epistolis istis judicium. Primus sub stilum venit Cavius, qui cum Scriptores nonnullos indicasset, qui genuinas negant Epistolas istas, subjungit: *Verum ego non adeo temere abjiciendum esse censeo tam venerabile antiquitatis monumentum*. Casaubonus non ausus in dubium revocare, saltem Epistolam Abgari, & minus fidens eruditione sua, profitetur: se *De Epistola Abgari, Toparchæ Edesseni ad Dominum, Doctiorum judicia audire malle, quam aliquid ipse pronunciare*.

Moderatio Hæreticorum aliquorum de Epistolis illis. Cavius. *Hist. lit pag. 2.* Casaubonus. *In Baron. Exerc. 13. ad. ann. 31.*

Duos eruditos Scriptores istos excipiat alius eruditione nihilo minor, Richardus Montacutius, Episcopus Norvicensis Urbis in Comitatu Norfolciæ in Anglia, affirmans: *Non esse in his Litteris aliquid, cur rejiciantur; omnia pia, modesta, & cum Christiana pietate conjuncta. Sed utcumque mihi ita videantur æstimanda, unusquisque tandem in suo sensu abundet*. Quæ loca satis monent, Scriptores istos, licet certas & indubitatas non judicent Epistolas istas, non censere tamen autoribus suis suppositas: sed cum idonea autoritate firmatæ sint, non esse ambigendum, quin maxima saltem probabilitate afficiantur.

Richardus Montacutius. *Orig. Eccl. parte poster. Pal. 63.*

§. III.

Exponitur, quonam sensu Concilium Romanum Epistolam Jesu Christi apocrypham declaraverit.

MAjor, quæ hac in quæstione emergat, difficultas est, scire, quonam sensu Gelasius Pontifex Epistolam Jesu Christi apocryphis annumeraverit. Hinc nanque pendet, aut ego fallor, Epistolæ hujus authentica veritas, vel suppositio, aut certe probabilitas. Operæ itaque pretium est, celeberrimi hujus Concilii Decretum explicare, quidque voce hac *Apocryphum*, quam sæpius repetit, intelligat.

Celebratum Romæ anno 494. & frequens Episcopis LXX.

Quicunque porro diligenter expendat Decretum istud, is plane deprehendet, propositum habuisse Patres Concilii hujus, ut illud edentes, de medio tollerent innumeros pravos Libros, primæva Ecclesiæ ætate cum a Catholicis, tum ab Hæreticis conscriptos. Volumina hæc constabant historiis multis falsis, suspiciosis, aut dubiis, Dogmatibus Fidei contrariis, & id genus aliis non paucis periculosis rebus, Christianorum simplicitatem in errorem inducentibus *. Quanquam autem Opera hæc

Consilium Patrum hujus Synodi in hoc Decreto.

* *Quia igitur Libros a Catholicis & Hæreticis fere innumeros noverat editos Gelasius, atque in eis tum falsa, perversa, & hæretica dogmata latere, tum aliqua dubia & periculosa, quæ scandali offensionem simplicibus præberent: tum plu-*

omnia

omnia ad genera inter se oppido diversa pertineant, Concilium tamen universa sine discrimine *Apocryphorum* censura notavit.

In classes multas dividuntur Libri Apocryphi.

Classis prima.

Nihilominus in plura genera partiri possunt Libri, quos Sancta Synodus Apocryphos declarat. Prioris generis esse possunt ii, qui singillatim alicui Scriptori suppositi sunt, atque illi, qui Autoris nomine carent*. Hujusmodi Libri non solum ideo habiti sunt apocryphi, quod Autores illorum ignoti sint, sed quod etiam fabulis constent, rebusque vel ad sovendam pietatem parum idoneis, vel malis, vel superstitiosis, & philacteriis pleni, & propterea legendi non sint, sed occulendi. In hunc pariter censum venire possunt Libri atque Auctores, qui a Concilio anathemate percelluntur.**

Classis secunda.

Alterum genus complectitur Libros, qui piis optimique exempli rebus referti sunt; sed quia Scriptores eorum latent in incerto, vel veremur, ne ab Heterodoxis conscripti fuerint, aut ipsis additæ res ineptæ, atque adjuncta non satis ad veritatem accommodata: ieirco eos Concilium *Apocryphos* appellavit, nimirum *sine singulari cautela in Sancta Romana Ecclesia non legendos*. Quibus accenseas licet Acta nonnullorum Martyrum, & Sanctorum multorum Gesta.***

Tertia Classis.

Tertium locum tenere possunt, qui eorum revera nomina in fronte gerunt, a quibus conscripti sunt; sed *Apocryphi* dicuntur, quasi non digni, qui publice in Ecclesia perlegantur. Atque ista interpretatione Concilium apocrypha nuncupat multorum Scriptorum Ecclesiasticorum Opera.****

Concilium itaque Scriptorum istorum Opera *propter rerum notitiam singularem, quæ ad instructionem pertinent, usquequaque non dicit renuenda*: ea tamen pronunciat apocrypha, cum nolit facultatem dare, ut in Christianorum cœtibus publice legantur, atque Officii Ecclesiastici partem constituant. Quem quidem honorem iis tantummodo decrevit Sanctorum Patrum Operibus, *qui in nullo a Sanctæ Romanæ Ecclesiæ consortio deviarunt, nec ab ejus fide, vel prædicatione sejuncti sunt, sed Communionis ipsius, gratia Dei,*

rima ab Hæreticis intrusa ..... hujusmodi Librorum discrimen statuit, ut aliqui omnino rejicerentur, alii absque offensionis periculo legerentur.

* *Actus, nomine Andreæ Apostoli, apocryphi: Actus, nomine Philippi Apostoli, apocryphi: Liber de Nativitate Salvatoris, de Sancta Maria & obstetrice, apocryphus: Liber, qui appellatur Pœnitentia Adæ, apocryphus.*

** *Opuscula cum suis Autoribus, Autorumque sequacibus sub anathemate indissolubili vinculo in æternum confitemur damnata.*

*** *Liber, qui appellatur, Pœnitentia Cypriani, apocryphus: Passio Cyrici & Julitæ, apocryphus.*

**** *Opuscula Clementis Alexandrini, apocrypha: Opuscula Tertulliani, apocrypha: Historia Eusebii Pamphili, apocrypha: Opuscula Lactantii, apocrypha: Opuscula Victorini Pictaviensis, Apocrypha: Opuscula Cassiani, Presbyteri Gallorum, Apocrypha.*

usque

usque ad ultimum diem vitæ suæ participes fuerunt. Quod est igitur Epistolæ Jesu Christi ad Abgarum, (neque enim alterius Epistolæ hujus Principis mentio a Concilio fit) non videtur Synodus, cum illam inter Apocrypha rejecit, in ullum Librorum istorum ordinem redegisse. Etenim nihil præsefert fabulosum, pravum, perniciosi exempli, inutile, superstitiosum, vel a Fide abhorrens, quod Synodum compulerit, ut eam a Christianorum oculis removeret: porro e converso pietatem undique, atque exemplum optimum redolet. Quare ergo a Concilio *apocrypha* esse censetur? *Epistola Jesu Christi ad Abgarum Regem apocrypha*. Quia videlicet compertum omnino non erat, eam conscripsisse Christum Dominum.

Quo sensu Epistola Jesu Christi Apocrypha declarata sit.

Prodiit quippe quarto tantum sæculo; primi ejus laudatores capi nullo negotio potuerunt; a paucis tantummodo recepta est. Quæ omnia veritatem indubitatam haud pariunt, Epistolam hanc a Jesu Christo exaratam fuisse. At enim Concilium eam Jesu Christo adjudicare potuisset autoritate Eusebii, Ephrem, aliorumque IV. & V. sæculi Scriptorum. Non repugno. Verum licet argumenta hæc satis essent, ut illam verosimillimam redderent; satis tamen non erant, ut a Concilio collocaretur in numero Librorum minime controversorum, & de quibus nulla dubitatio oriri possit. Ac si fas esset mihi hactenus audere animadvertendo, dicerem, Epistolam hanc idonea autoritate munitam esse, ut publice in Ecclesia recitetur, officiique Divini partem constituat; si Viris, ad quos attinet publicas Ecclesiæ preces designare, placitum esset, inter illas Epistolæ huic locum præbere. Quot nanque in Breviariis castigatissimis *Legendæ* sunt, quæ plures propugnatores, paucioresque adversarios non habent? Neminem pariter latet, quod alibi sæpius monuimus, non esse necesse, ut Ecclesiasticæ precationes Canonicis duntaxat rebus, aut moraliter certis compactæ sint? quandoquidem omnia, quæ a Sanctis Litteris depromta non sunt, probabilitatis fines non egrediuntur: licet hæc diversos plane gradus aquirere possit.

Epistolæ Jesu Christi locus esse posset in Officio Divino

Quod si conjecturæ meæ super Concilii Romani de Libris Apocryphis, & præsertim de Jesu Christi Epistola, Decreto satis rectæ minime videantur; proficiam libenter Eruditorum illorum sapientia, qui mihi in re obscura lumen præferre non denegabunt.

§ VI.

§ IV.

Sensus, ab Autoribus tributi voci Apocryphum *Concilii Romani, nequeunt congruere Epistolæ Jesu Christi.*

Mens P. Alexandri de voce *Apocryphum.*

Alex. Hist. Eccl. Tom. I. Diss. 3.

NON desunt Litterati homines, qui putent, vocem *aprocryphum* hoc loci significare *falsum aut suppositititum*, alii *non canonicum*. A priore sententia est P. Alexander. Audi enunciationem ipsius. *Epistolæ Jesu Christi ad Abgarum, & Abgari ad Jesum Christum suppostitia & apocrypha sunt. Id probatur Decreto Concilii Romani, in quo Gelasius Papa hoc de illis judicium tulit: Epistola Jesu ad Abgarum Regem, apocrypha. Epistola Abgari ad Jesum, apocrypha.* *

Alex. Hist. Tom. 3. c. 12 art. 8.

Duo Librorum apocryphorum genera.

Porro videtur sapiens hic Dominici alumnus secundum principia sua rite differere; qui existimat *bifariam sumi Apocrypha, vel pro pseudepigraphis, & quorum secreti Autores atque incogniti, vel pro iis, quæ notam aliquam merentur erroris aut impietatis*. Quapropter Epistolam S. Barnabæ, falso huic Apostolo tributam existimat, atque in hunc modum argumentatur: *amandanda non est Epistola Barnabæ ad apocryphas Scripturas, quia notam aliquam erroris aut impietatis mereatur, quin immo testatur S. Hieronymus, illam ad ædificationem Ecclesiarum pertinere; Ergo*, concludit, *censenda est apocrypha, quod sit Pseudepigrapha, & Sancto Barnabæ suppostita*. Cujus doctrinæ vi Epistolam quoque Jesu Christi non accipit idem Pater: cum nihil etenim contineat, quod Salvatoris dignitatem & Sapientiam non deceat, sequitur, eam esse apocrypham judicandam, quod nimirum Jesu Christo perperam tribuatur.

Quæ cum ita sint, possemus eruditum hunc Dominicanum interrogare, nonne velit regulis suis parere, quod attinet ad alios Libros, in eodem Decreto apocryphos appellatos, aut nolit? Si præceptis suis obtemperare detrectet, quare illis utitur, ut Epistolam Jesu Christi tanquam commentitiam excludat? Et cur illa ad hanc citius Epistolam, quam ad alia Opera refert, æquo modo in eodem Concilio inter apocrypha recensita? Ceterum non potest se subducere, quin pronunciatis ipse suis parcat; nisi simul profiteatur, argumentationem suam non conficere, atque adhibitas rationes nutare.

Apocryphum non significat suppostitium, ut placet Alexandro.

Si vero de Epistolarum istarum suppositione pronunciare velit ex re-

* Nescio æquidem, ubi legerit Alexander locum istum: illud certe perspicuum est in Decreto Concilii hujus, relato a Gratiano *Diss.* 15. *c.* 3. hæc solum verba esse: *Epistola Jesu ad Abgarum Regem apocrypha*, & nullam de Abgari Regis Epistola fieri mentionem.

gulis

gulis paulló ante constitutis, libenter assentior; sed opus quoque erit, ut ad apocrypha scripta detrudat Librum Pastoris, Historiam Ecclesiasticam Eusebii, Opera Tertulliani, S. Clementis Alexandrini, aliosque Libros omnes, quos Decretum idem apocryphos judicat. Et tamen hæc Gelasii censura non prohibet, quominus Alexander eum Litteratis universis Operum Scriptoribus istis tributorum veritatem agnoscat. Quis id inficiari auderet! Quid de Historia Ecclesiastica, eademque P. Alexandri, fieret; si in spuriis habendi essent Libri omnes, quos edixit apocryphos Concilium Romanum.

Baronius, Tillemontius, aliique Sapientes, qui pro Jesu Christi Epistola pugnant, ajunt, *Gelasium Papam recensere illam inter apocrypha, quasi non Hagiographa*. „ Ecclesia, inquit Tillemontius, cum Epistolam „ hanc non receperit eadem communi, qua Scripturas recepit, via . . . . „ propterea potuit illam apocryphis adscribere, non tanquam falsam, „ sed ut non autoritate tanta præditam, quanta opus esset, ut partem „ efficeret Scripturarum. „ *Baron. ad ann. 31. n. 60.* *Tillem. art. de S. Thoma Ap.*

Sed emergit semper gravis difficultas, unde fit, vocem hanc *apocryphum*, cum dicitur de Epistola Jesu Christi, usurpari pro *non Canonico*, potius quam ubi de aliis Libris, in eodem Decreto contentis, intelligitur. Explicent igitur nobis, quid sibi velit vox *apocryphum*, quoties agitur de Opusculis Tertulliani, Clementis Alexandrini, Cassiani, aliorumque eadem nota affectorum? Integrum ne erit respondere, Gelasium cum dicit: *Actus nomine Philippi, apocryphi*, intellexisse verbis istis, monumenta, Apostolorum istorum nominibus apposita, esse *non Canonica*? Cui unquam in mentem venit, ut diceret, vocem *apocryphum* hoc loci valere ac *non Canonicum*; cum Gelasius velit indicare, Opuscula hæc certo falsa esse, supposititia, prava, aut perniciosa? *Apocryphum non significat non canonicum.*

Non est itaque cur suspicemur, Epistolam Jesu Christi ita *apocrypham* declaratam fuisse, ut enunciaretur esse *non canonica*, Quænam igitur fuit Concilii mens in eo Decreto? Ea scilicet, ut e Fidelium manibus eriperet innumeros pravos Libros, qui per id temporis disseminabantur; & delectum haberet illorum, qui cum publice tum privatim in Ecclesia sine periculo legi poterant. Cum itaque non disquirerent de Libris divinitus afflatis cognoscendis, non sit vero simile, vocem *apocryphum* in hoc Decreto idem signare, ac *non canonicum*. *Epistola Jesu Christi dicta non fuit apocrypha, quasi non canonica.*

Quamobrem non video, qui possit hujus admodum ambiguæ vocis *apocryphum* sensus statui, nisi ratione sumpta ex Operibus & Scriptoribus, in tres illas classes digestis, quas superius attulimus. Porro quandoquidem Autor hujus Epistolæ notus est, immo Sapientia ipsa, nihil prefesert Epistola non pium; & quæstio non erat in illo Decreto de secernen-

dis Libris Canonicis ab iis, qui secus: perspicue fit, vocem *apocryphum* accomodari huic Epistolæ non posse ulla ex iis interpretationibus, quibus Libri, trifariam a nobis divisi, *apocryphi* dicti sunt; sed solum ut significet, omnino non constare ejus Autorem esse Jesum Christum, non autem illam supposititiam esse, vel *non Canonicam*. Quod ipsi jus haud fert, ut tum secreto tum publice legi possit.

§ V.

Objecta ab Alexandro in Epistolas istas argumenta.

Argumentum primum. CUM Epistolæ Jesu Christi & Abgari offensionem habuerint apud Alexandrum, sibi visus est commode posse Scriptorum Ecclesiasticorum de illis perhibentium testimonia declinare responsis vagis, & verendæ Antiquitati parum obsequentibus. Initio igitur generale hoc responsum dedit Veterum locis, quæ favent utrisque Epistolis: *Si Autores illi hujusmodi monumentorum fidem expenderint, concedo: Si minus expenderint, nego*. Porro si persuasum Alexandro est, responsionem hanc facere satis æquis hominibus posse, ut credant, illius vi Scriptorum, quos aggreditur, autoritatem infirmari, nescio, an in sua Historia Ecclesiastica ullum supererit Factum admittendum, quantumvis Antiquorum testimonio fulciatur; postquam ipsi responderimus: *Si minus expenderint, vel in eorum censura decepti sint, nego*.

Alex. Hist. Eccl. Sec. 1. Diss. 3.

Secundum argumentum. *Eusebius*, sequitur idem Pater, *Sanctus Ephrem, & alii, qui ipsos secuti sunt, Scriptores illas Epistolas, & Annales Ecclesiæ Edessenæ tanta cum accuratione & diligentia non expenderunt, ac Gelasius, & LXX. Synodi Romanæ Patres . . . . . Unde nulla nobis debet esse religio illos deserere, ut Gelasii, Synodique illius Decreto adhæreamus. Nam in his, quæ Librorum delectum & censuram spectant, potior est Ecclesiæ autoritas privatorum Historicorum vel Patrum suffragiis.*

Hist. Eccl. Tom. I Sec. I. c. 12 art. 9. 9.

Incommode tamen cadit, sapientis historici hujus excidisse animo, illum non multo ante tanquam authenticum recepisse Librum Pastoris autoritate Eusebii & S. Hieronymi; quanquam Gelasius Papa hunc ad Libros apocryphos ablegaverit: *Liber qui appellatur Pastoris, apocryphus.* Vides quantopere servet Alexander regulas suas, qui nollet alios ab iis ne latum quidem unguem recedere.

Tertium argumentum. Deinceps singulis occurrit Autorum testimoniis, quibus nos Traditionem istam confirmavimus. Eusebius, inquit, levius, quam par erat, Historiæ huic, e publico Urbis Edessenæ tabulario deromptæ, fidem adhi-

adhibuit. Sanctus Ephrem pronior in eam hauriendam fuit. Darius Comes de ea loquitur, tanquam de re incerta & falsis rumoribus pervagata. Evagrius quoque, aliique Eusebio recentiores *maiorem fidem non merentur*. Concludit tandem: *quamvis VII. Synodus Epistolam Christi ad Abgarum laudasset, illam nihilo secus rejiceremus*,

Mirari non desino, Doctorem istum exiguam adeo venerationem ostentare erga septimam Synodum Generalem, testimonium aperte dicentem pro Epistola Jesu Christi; eundemque velle, ut sine dubitatione ulla assentiamur ambiguo cuidam loco Concilii Romani, quod illam inter apocrypha rejecit. Dixerim sane, ipsius existimatione credulitate nimia laborare Rempublicam Litteratorum, cum in spem inducatur futurum, ut diverticulis istis contenta sit ad eludendum Scriptorum Ecclesiasticorum testimonium. Sed videamus, an melius ipsi negotium cesserit in aliis conjecturis. **Exigua veneratio Alexandri erga Concilium II. Nicenum.**

Contendit in vestigiis Melchioris Cani, unum argumentorum fuisse, quibus permota Romana Synodus, Historiam Eusebii apocrypham esse Historiam tulit; quod ipse videlicet duabus hisce Epistolis in illa locum dederit. Verum si ambo Theologi isti Gelasii Papæ Decretum diligentiori trutina examinassent, profiterentur sane, nihil horum in eo reperiri. Quare genuina ratio, propter quam Concilium Eusebianam Historiam penitus non abjecit, eamque apocryphis annumeravit, ab aliis longe fontibus repetenda est, qui in eodem Decreto designantur. * *De Locis l.11. c. 6.* *Alex. ubi supra*

Si Jesus Christus ad Abgarum dedisset Epistolam, hæc majore esset, urget Alexander, quam Evangelium, autoritate, atque in Sacrarum Scripturarum Canonem recepta fuisset. Vulgaris sane in Epistolam hanc difficultas, at non magis ægre dissolvenda. Cum enim manaverit ad Ecclesiam Epistola ista humana tantummodo via, atque in Eusebii, qui falli potuit, narratione firmata, nec non autoritate Tabularii Edesseni, in quod absurdum non esset irrepsisse mendacia monumenta, non vero autentico perpetuæ Traditionis veluti ductu, per manus hominum ab Apostolis ad nos derivante, non debebat Ecclesia eam in Librorum Canonicorum numerum referre. **Alia Alexandri conjectura.**

Qui fieri potuit, rursus insurgit Doctor iste, ut Jesus Christus in Epistola hac proferret dicta de se in Evangelio, quod eo duntaxat e vivis sublato conscriptum fuit? Atqui ubi nam reperias sive in veteri sive in novo Testamento verba hæc: *Scriptum est de me*? Hic potius sensus **Jesus Christus in Epistola sua non citat Evangelium.**

* *Chronicon Eusebii Cæsareensis, atque ejusdem Historiæ Ecclesiasticæ Libros, quamvis in primo narrationis suæ Libro tepuerit, & postea in laudibus atque excusatione Origenis Schismatici unum conscripserit Librum: propter rerum notitiam singularem, quæ ad instructionem pertinent, usquequaque non dicimus renuendos, &c.*

est Prophetarum multorum: v. g. Isaiæ c. 52. v. 15. c. 65. v. 12. uti Eruditi non pauci adnotarunt. **

Cur distulerit Christus Abgarum sanare.

Parata quoque responsio est ei, quod inculcat Alexander, nimirum debuisse Christum Abgaro statim sanitatem restituere, ejusque bonitatis non fuisse, ad usque Ascensionem suam in cœlum valetudinis illius remedium prorogare. Præterquamquod enim leviores sunt conjecturæ istæ, quam ut Traditionem tam firmam convellant, nunquid non erat optio Christo agendi cum per se, tum per alios quod sibi magis libuerit? Quod si maturius Abgaro Regi promissa non perfecit, id sane factum est, ut meritum ipsius dilatione curationis augeret.

Epistola Abgari nullius momenti est contra Arrianos.

Non prætermisissent nostri, inquit postremo loco Alexander, quin Abgari Epistolam laudarent adversus Arrianos, si modo illam ab hoc Principe conscriptam credidissent; celeberrimum siquidem de Jesu Christi Divinitate continet testimonium. At enim cujus ponderis esse poterat in Arrianos Epistola hæc? Num Regis istius autoritas hæreticos illos commovisset? Percurramus locum Epistolæ Abgari. *Et hæc omnia cum audissem de te, in animum induxi alterum duorum, aut te esse Deum, & delapsum e cœlo facere hæc, aut filium esse Dei facientem hæc*. In quonam ex his verbis Arrianorum damnationem vides? An non videtur citius locus iste eis favere, cum Rex iste disertis verbis *Deum a Dei filio* distinguat; & horum alterum Jesu Christo tribuat. Quod si dixisset: *in animum induxi hoc unum, te Deum esse, & Dei Filium*, tunc ea dixisset, quæ validissime facerent contra Arrianos.

§. VI.

Refelluntur quæ objicit Dupinus in Epistolam istam:

Primum Dupini argumentum.

Dupinus Bibl. p. 2 & seq. edit. 1686.

ARgumenta vero, quæ Dupinus affert, ut violet Epistolarum istarum existimationem, nihilo videntur firmiora iis, quæ proposuit Alexander. „ Speciem veritatis habet, inquit Doctor iste, Eusebium „ faciliorem æquo fuisse in fide monumentis ipsi oblatis adjungenda; & „ probabile est, Epistolas istas suppositititas esse, atque Historiam de in„ dustria confictam. „ Habes viam & rationem promtam, qua tot Veterum dictis adverseris: crediderim tamen futurum, ne ipsa prudentis Lectoris animus valde afficiatur. Præterquamquod eruditus hic Bibliothecæ Ecclesiasticæ Scriptor moleste non accipiet, nos ipsi ob oculos ponere, quam extorserit a germano sensu Eusebianam narrationem: *Eusebius nan-*

* Valesius in adnotat. in cap. 13. l. 1. Hist. Euseb. Cavius Hist. Litt. pag. 2. Tillem. art. de S. Thoma.

que

que facilior æquo non fuit in fide monumentis sibi oblatis adjungenda, cum historiam hanc e Tabulariis publicis depromserit : *In monumentis publicis . . . . . . cujus rei testimonium habemus ex ipsius Edessæ, in qua regnabat Abgarus, tabulariis desumtum*. Eusebius itaque authenticis monumentis fidem adhibuerat.

Negat Dupinus, in aliquo pretio habendam esse super hac re Eusebii autoritatem, cum sensibus pateat, eum plus satis dedisse fidem Monumentis ad se missis. At vero id positum in quæstione est, utrum nec ne levitatis Eusebius arguendus sit. Neque enim in eo accusari solet Scriptor hic, quod fabulas adamaverit, & germanas a mendacibus Historias secernere nesciverit. Quem præterit, instat, quam dubiæ fidei sint in historiis hujusmodi Ecclesiastica Tabularia? Ego vero Eusebium audio Urbis potius, quam Ecclesiæ Edessenæ Tabulas citantem; ac nescio num alibi monumenta magis authentica, quam ista, reperire quis possit. Difficile certe foret, fabulas illas indicare, quæ III. aut IV. sæculo in publicis cum Ecclesiasticis, tum Urbanis monumentis deprehensæ sint. Objectio alia.

Quis etiam, urget, concipiat animo, Regem Edessæ ex simplici Miraculorum Jesu Christi narratione, de eo locutum fuisse instar hominis de ejus Divinitate non ambigentis, ipsiusque Religionis præceptis imbuti . . . . . Quis non videat, verba hæc scribi potuisse ab homine tantum Christianæ fidei credente, in eaque instituto, qui Abgarum, perinde ut ipse loqueretur, loquentem induxerit.

Eccur autem non potuit Abgarus in notitiam venire prodigiorum, quæ Jesus Christus in Judæa patrabat? Nunquid non erat Abgaro commercium cum Judæis, qui Messiam, Dei Filium, præstolabantur? Cum itaque certior ille factus fuerit de miris Jesu Christi factis, sibi persuaderi facile potuit, eum fuisse Deum, vel filium Dei. Quod cum dicimus, non possumus non mirari, quare contenderet Doctor hic verba ista: *In animum induxi, te aut esse Deum, aut Filium Dei, scribi potuisse ab homine tantum, Christianæ Fidei credente, in eaque instituto*. Quasi vero Christi fidelis homo non dicturus potius fuisset, eum esse Deum, & Filium Dei, Deum simul & hominem; quam *Deum aut Filium Dei*. Abgarus certior fieri potuit de Miraculis Jesu Christi.

Denique quamobrem non potuisset Princeps hic percipere, Iesum Christum censeri passim Filium Dei, cum id a Dæmonibus ipsis vulgabatur? An non scribit Sanctus Matthæus, *opinionem ejus abiisse in totam Syriam* intra cujus fines sita erat Edessa? Matt. 4. 24.

Et tamen satis non habet Dupinus improbasse Abgarum, quod dixerit: *sibi esse Urbem perexiguam, sed quæ sufficeret ambobus*: „ hoc nanque „ perspicua fit falsitas Epistolarum istarum. Quis etenim credat, obtu„ lisse Regem homini ignoto dimidium statim Regni sui? „ sed illum pu- Levis Dupini conjectura.

tat

tat etiam deliramenta locutum, cum dixit, se paratum fore, bellum Judæis importare, ut de Jesu Christi morte ulcisceretur, citra metum Romanorum. Eusebius igitur, Sanctus Ephrem, totque alii nullo ingenio homines erant, qui ineptias istas non judicaverint? Mirum ne est, cum exoptasse, ut Urbem suam incoleret Christus Dominus, utque illum in ipsam reciperet, secumque ageret iis obsequiis, quæ sanctitatem hominis pro Deo habiti decerent? Quidve mirabile habet, eundem descendisse in cogitationem ulciscendi mortem illius, nisi Romanorum timor obstitisset?

Tempus appositum Litteris istis examinatur.

Difficultas vero temporis, Epistolis istis inscripti, majorem considerationem meretur. Hæ nanque conscriptæ fuerunt anno 330, Æræ, quæ in more apud Edessenos erat, & incidit in annum Olympiadis Ducentesimum secundum. Porro certum est, tum temporis Jesu Christi famam nondum pervagatam fuisse, neque prædicandæ doctrinæ suæ initium dedisse. Propterea fabulosa est Epistolarum istarum Historia. Audienti tamen Valesium in promtu est argumenti hujus refutatio, qui nos docet, MS. vetustissimum Bibliothecæ Regiæ habere, non secus atque alios: *Acta sunt hæc anno quadragesimo ac trecentesimo*. Eidem subscribunt Pagius, & Cavius; ac Tillemontius legendum sentit 347. vel quidpiam quod prope adsit. At qui, cum Æra, qua utebantur Edesseni, exordium duxerit ab anno CXVII. Olympiadis primo, quo Regnum Seleucius auspicatus est, quadragesimus supra trecentesimum hujus Æræ annus concurrit cum decimo quinto, aut decimo sexto Imperii Tiberii, in quo secundum aliquos Christus Jesus morti traditus est. Eusebius quoque fatetur, *post Ascensum Jesu Christi, Judam qui etiam Thomas dictus est, Thadæum Apostolum unum ex Septuaginta ad Abgarum misisse.* Qua de re tum potuit hic fando audire de Miraculis Jesu Christi: quandoquidem hoc anno ea, quæ sibi Christus spoponderat, impleri vidit.

Valef. in notat. Eufeb. Pag. Crit Tom. 1. ad ann 41. n. 1. Cav Hist Litt. p. 2 Till notat. 6. in D. Thomam.

Eufeb. ubi fupra.

Protestantes, qui in Epistolas istas scripserunt.

Protestantes homines bene multi adversus Epistolas Jesu Christi & Abgari steterunt, uti Rebelius, *antiq. Evang.* Hamm. *Hist. Eccl. l. 2. c. 4.* Gerhardus *in Harmonia*, Drofeheus, Rivetius, Otius, Cocus, Spanemius junior, & quidam alii, a quibus cum Alexander & Dupinus argumenta comparaverint hactenus a nobis refutata, non vacat eandem incudem rursus tundere.

A R-

ARTICULUS II.

De Imagine Edessena, quam vocant Archyropoetam, videlicet non manufactam.

Quæcumque feruntur de Imaginibus Jesu Christi, vel pertinent ad eas, quæ miro modo sine ope humana effictæ sunt ἀχειροποίητοι, vel ad illas, quæ hominum artificio elaboratæ. Prioris generis Imagines ad tres redigi possunt, quarum prima sit a Jesu Christo ad Abgarum missa; secunda Veronicæ data; tertia linteo sepulchrali impressa, quo demortui Christi corpus involutum fuit. Alterum genus complectitur Statuam æream, quam ipsi in Urbe Paneade dicavit mulier Hemoroissa; Ligneum symulacrum a Nicodemo insculptum; Imago Persarum Regis jussu depicta, atque effigies in multis Numismatibus exhibita. In sequentibus de præcipuis Imaginibus istis agemus; hic autem, tanquam in loco suo, de Edessena & Paneadana sermo erit.

Extat non unum genus Imaginum Jesu Christi.

§. I.

Traditio de Imagine Edessena Veterum testimoniis roboratur.

Initio ipso attende Joannis Damasceni verba: *Cum Abgarus Edessæ Rex eo nomine pictorem misisset, ut Domini imaginem exprimeret, neque id pictor ob splendorem ex ipsius vultu manantem consequi potuisset, Dominum ipsum divinæ suæ ac vivificæ faciei pallium admovisse, imaginemque suam ei impressisse, sicque illud ad Abgarum, ut ipsius cupiditati satisfaceret, misisse ferunt.* Alio alii modo parum absimili efferunt historiam hanc, at omnes in rei summa conveniunt, quod optime animadvertit Constantinus Porphyrogenitus. *

Scriptores, qui de Imagine Edessena locuti sunt. S. Joann. Damasc. de Fide Ort. c. 17.

Hæc est celeberrimæ hujus Imaginis historia, quam tum Græci tum Latini a IV. saltem sæculo coluerunt. Legimus in Actis Samonæ & Guriæ ** Martyrum Edessenorum, paullo post Sanctorum istorum interitum, qui

Quam prioribus sæculis venerata fuerit Imago hæc.

* *Attamen in eo, quod præcipuum est in hac Historia, consentiunt omnes, & confitentur ex facie Dominica admirabiliter in linteo fuisse formam expressam.* Const. in Oratione de Transf. hujus Imaginis.

** Quantumvis Metaphrasten Bailletus flocci faciat, fatetur tamen Sanctorum Martyrum istorum Acta videri ex Autographo probato desumta, Baill. Tab. Crit. 15. Nov.

con-

contigit anno 306. cum Hunni Edessam obsiderent, Edessenos a Romanis subsidium petiisse, *maxime verbis Christi confidentes, quæ scripserat ad Augarum, quod Civitas numquam esset capienda a Barbaris, & quod in eam prima Domini nostri Jesu Christi effigies missa sit ad Augarum*.

Acta MM. apud Sur. 15. Nov. ex Metaph.
Evagr. l. 4. hist. Eccl. c. 16.

Procopius VI. Sæculi Scriptor, Evagrii fide meminit hujus imaginis; Item Simocatta ineunte Sæculo VII. S. Joannes Damascenus, cujus verba retulimus, imaginis hujus veritatem exploratissimam habuit. Secundum Concilium Œcumenicum Nicænum Sæculo VIII. non dubitavit illam producere in argumentum cultus Sanctarum Imaginum.

Simoc. in Hist. Heraclii.
Concil. Nic. II. Act. V.

Greg. II. Epist. ad Leon. Isaur. German. Constantinop.

Gregorius II. Pontifex, Sedem Petri tenens anno circiter 714. atque ad Imperatorem Leonem Isauricum scribens, dicit: *Cum Hierosolymis ageret Christus, Augarus, qui tum temporis dominabatur, & Rex erat Urbis Edessenorum, cum Christi miracula inaudisset, Epistolam scripsit ad Christum, qui manu sua responsum, & sacram gloriosamque faciem suam ad eum misit*. Adrianus Papa in Epistola ad Carolum Magnum, ita Jesum Christum ad Abgarum verba facientem inducit: *Quod si faciem meam corporaliter cernere cupis; en tibi vultus mei speciem transformatam in linteo dirigo, per quam & desiderii tui fervorem refrigeres, & quod de me audisti nequaquam impossibile fieri existimes*.

Adr. Ep. Apolog. ad Carolum Magn.

Haymo Episcopus Halberstadiensis, * qui IX. Sæculo floruit, disserens de Epistolis Jesu Christi & Abgari, non præteriit memoriam Imaginis illius, quam Principi huic Salvator dono dedit. Supervacuum porro esset, testimonia proferre quamplurimorum Græcorum, qui de hac Imagine testantur: ex. gr. Cedrenum, Theophilum, Michaelem Glicam, Nicephorum Callixtum, Photium, Zonaram, Joannem Curopalatam, Constantinum Porphyrogenitum, aliosque multos, ab erudito Patre Gretsero laudatos. Ejusdem autem Traditionis momenta quædam nova reperies in Historia hujus Imaginis, quam mox daturi sumus.

Sintagm. de Imag. c. 5.

§. II.

Historia Imaginis Edessenæ.

CUM Abgarus sacram Jesu Christi imaginem eo honore suscepisset, quo prosequi par erat augustum adeo bonitatis illius specimen, quem ut Deum colebat; eam auro ornatam supra Urbis suæ Edessæ portam collocari jussit, ut ingredientibus simul & egredientibus veneratio-

* *Dominus faciem suam lineo panno impressit & misit ad eum; ut qui propria forma videri non poterat, saltem per impressam Imaginem videretur*. Haymo de Christ. rerum mem. l. 2. c. 5.

in

ni esset, & sub ea figi laminam auream, his incisam Litteris: *Christe Deus, qui in te sperat, a spe non excidit*. Ex qua Inscriptione ortam, si bene conjicio, dixerim fidem Edessenorum, nunquam futurum, ut Urbs in hostium manus incideret. Hanc populorum illorum fidem narrat Darius Comes in Epistola ad Augustinum, eamque S. Ephrem tradidit postrema Jesu Christi verba significare, qui nimirum vi illorum Urbi perpetuo benedixerit, ejusque fundamenta firmaverit hactenus, ut benedictio isthæc ad supremum usque alterius adventus diem sit duratura.

Constant. Porphyrog. Orat. de hac Imagine.

Falsa opinio plebis Edessenæ.

S. Ephrem in Testam.

Evagrius tamen ingenua fide profitetur, *in Epistola, a Christo Deo nostro ad Abgarum scripta, non poni, Edessam nunquam ab hostibus subjugatam fore, sed id esse duntaxat Fidelium ore celebratum*. Traditio hæc quantumvis falsa ad sextum usque sæculum propagata est, atque ad ipsius Chosroes I. Persarum Regis aures pervenit; qui cum, Procopio referente, accepisset ex audito, nunquam ab hostibus captam fuisse Edessenam Urbem, protegente illam Imagine Jesu Christi, quam Abgaro idem Christus largitus fuerat cum adhuc in vivis esset; argumento probare voluit, num vera esset Traditio hæc *. Cum autem non adversus homines, sed adversus Deum bellum hoc moveretur, placuit ipsi germanum potestatis suæ argumentum præbere, quod apparuit per admirabilem hanc Imaginem, ad quam præcipue referenda est Urbis Edessæ liberatio, cum ab arroganti hoc Principe obsessa est. Cives nanque in summas angustias adducti, ad Jesu Christi Imaginem confugerunt, quæ conatus adversariorum infregit adeo, ut Princeps hic variis oppugnationibus Urbi illatis, obsidionem solvere coactus sit, parte exercitus amissa, & cognito Divini Numinis singulari præsidio, quod illi Urbi, cui excidium meditatus fuerat, adesset. Neque vero solum est prodigium istud, quod Imaginis hujus gratia operatus sit Deus. Philippicus Imperatoris Mauritii in Oriente Præfectus, anno 590. cum Persis jam jam signa collaturus, Sanctam hanc Imaginem, quæ Edessæ servabatur, per Castra circumtulit, cujus pretiosæ Reliquiæ aspectus ingens adeo inspiravit animo militum gaudium & robur, ut celebrem de hostibus victoriam adeptus sit.

Evagr. Hist. Eccl. l. 4. c. 26.

Procop. apud Evagr. loco citato.

Sancta Imago irritos reddit Chosroes conatus.

Alia Imaginis hujus miracula.

Quæ Imaginum virtute patrata Ostenta cum irridere & cavillari vellet Basnagius, ait, Philippico de Provincia deducto, Orientis Legationem Prisco delatam fuisse. At exercitu seditionem conflante, nullum succurrisse aptius Imperatori huic consilium, quo turbas ad officium re-

Basnagius contradicit.

Basnag. Hist. Eccl. l. 22. c. 6. n. 1.

* *Chosroes Edessam obsidere constituit, ratus, ea se falsa esse convicturum, quæ de ea Civitate omnium Fidelium ore celebrabantur: nempe Edessam nunquam ab hostibus subjugatam fore.* Evagrius ubi supra.

vocaret, quam ante illos ponere Imaginem non manufactam, dictamque *Eliphrepha*. „ Placet Criticis, ait Hæreticus homo, barbaram vocem „ istam significare imaginem auream; ast compertum nobis est, nullum „ Imagini huic venerationis indicium milites exhibuisse, immo in illam „ lapides jactasse. „

Theoph. Simoc. l. 3. c. 1. In quo duplex erratum admisit.

Fateor ultro, Simocattam esse facti hujus narratorem; sed duobus peccavit Basnagius, dum illud retulit. Primo cum dicit, Priscum tumultus extinguendi gratia in publicum protulisse Imaginem non manufactam, dictamque *Eliphrepha*. Atqui vox hæc hominem, non autem Imaginem significat. Audi Photium locum hunc laudantem. *Priscus Eliphrephæ dans Imaginem non manufactam, illius opera multitudinem placare studebat*. Sed afferam ipsissima Simocattæ verba: *Iliphedæ Dei atque hominis effigiem, quam ἀχειροποίητον, hoc est non mortali manu confectam Romani appellant, involucro nudatam per castra circumferendam committit*. Quibus verbis aliud Basnagii erratum dignoscitur. Imago nanque a Prisco elata, non erat aurea, sed eadem atque illa, qua superior discesserat e prelio Philippicus, nimirum, quæ Edessæ custodiebatur.

In Bibl. Photii in excerptis ex l. 2. Hist. Simoc.

Imago Edessena Constantinopolim transfertur.

Imago Jesu Christi Edessæ fuit ad medium usque Sæculum X. neque Imperatores Constantinopolis enixis precibus, ditissimisque muneribus efficere potuerunt apud incolas Urbis hujus, ut pretiosum Thesaurum istum ad se traducerent, donec Civitas ipsorum a Seracenis obsessa est. *Edesseni*, inquit Curopalata, *malis obsidionis graviter oppressi, Legatos ad Imperatorem miserunt, petentes ut exercitus ab obsidione recederet, seque polliciti sunt, pretium daturos Sanctam Christi effigiem. Soluta igitur obsidione, tradita est Imago, & ad regiam Urbem perducta; eam excipiente Imperatore cum splendido atque decenti satellitio.*

apud Metaph. die 16. Augusti. Zonaras in Romano Lecapeno.

Constantinus Porphyrogenitus Orationem posteritati reliquit, in qua diligentissimam eorum instituit narrationem, quæ in hac Translatione gesta sunt. Cujus testimonium de hoc historico facto eo probandum magis est, quo nihil recitat nisi oculorum suorum fide confirmatum. Imperator hic erat cum Romano Lecapeno anno 944. quo Solemnitas hæc celebrata fuit.

Miracula in ea transferenda perpetrata.

Idem Imperator oblitus non est mira alia multa facta exequi narrando, quæ Translationis tempore contigerunt, * narrationemque concludit dicens: *Imaginem hanc in Phari Templo repositam fuisse ad gloriam Fidelium, custodiam Imperatorum, tutelam totius Civitatis, & Status Christianorum*.

* *Cæci ex improviso respiciebant & claudi reddebantur sani membris integris: saltabant qui longo tempore in lecto decubuerant; & sani fiebant, quibus erat manus arida; & fugabatur omnis morbus & infirmitas.*

In

In Translationis hujus monumentum, quæ facta est decimo septimo Kalendas Septembris, celebritatem Græci recolunt singulis annis, uti videre est in ipsorum Menologio, ubi hæc habentur: *Commemoratio Imaginis non manufactæ Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi, ex Urbe Edessa egressæ, in hanc a Deo servatam & Regiam Urbem deportatæ*. Deinde, ex Cardinalis Baronii dictis, cum Bysanthium, sæpe bello vastatum, atque a Romana Ecclesia distractum fuisset, Dei providentia factum est, ut Romam transferretur, *ubi hactenus colitur in titulo S. Sylvestri*: non tamen hic Annalium Scriptor Translationis tempus notat, atque occasionem.

Græci recolunt Festum Translationis.

Imago hæc Edessa Romam translata est.

Baron. ad ann. 944.

Augustinus Justiniani, Episcopus Nebbiensis in Corsica refert, delatam in Italiam ab Leonardo de Montaldo Genuensium Duce, qui concessit ad Superos anno 1384., cuique propter magna apud Imperatorem merita, dono tradita fuerat.

In Annal. Reip. Genuensis l. 4. ad annum 1384.

§. III.

Fit satis iis omnibus, quæ contra Traditionem istam afferri solent.

Tillemontius, postquam Constantini Porphyrogeniti Orationem citavit, in qua Imaginis Edessenæ Historiam describit: „ Non est hic „ locus, inquit, expendendi monumentum istud. Satis tamen erit ani„ madvertisse Græcorum studium ad fabulas venditandas, eosque nihil „ certi habuisse, unde Imaginis istius originem repeterent. „ Bailletus perspicue tradit, historiam hanc quamlibet fabulosam, videri tamen manasse ad Orientem omnem VI. Sæculo.

Sine ratione Imaginis hujus historiam ad fabulas amandant.

Tillem. Tomo 1. articulo de S. Thoma versus finem.

Baill. Hist. de Festis Mob. Tomo 1. de Reliquiis Domini Nostri art. 12.

Dupinus, collato studio suo ad probandam Epistolarum Abgari & Jesu Christi falsitatem, subjungit: „ Sed cum fabularum sit, in dies au„ geri, excogitarunt deinceps, Christum, Litteras Abgaro dantem, mi„ sisse ad ipsum imaginem pariter suam, impressam in Sudario. Evagrius „ primus est, qui de ea meminerit ...... Nihilo secius insequentibus „ ævis Propugnatores Imaginum eam sæpius usurparunt, Græcique re„ centiores constanter adeo id crediderunt, ut Festum ejus instituerent die „ Augusti decimo sexto. „

Dupinus Bibl. Tomo 1. pag. 5.

At enim Viri isti, rati se prima Reipublicæ Litterariæ occupare subsellia, persuasum certe habuerunt, non adstringi se, hac dignitate præstantes, munere probandi quæ affirmant; satisque esse, ubi pronunciaverint, Imaginem Jesu Christi ad Abgarum missam fabulam olere, ut ceteri omnes de hoc non dubitent, & nihil faciant quidquid pro ejus authentica veritate tuenda afferri potest. Interea sit simile vero, eos Ca-

fauboni sententiam hac de re secutos, ab ipso quoque objecta argumenta adoptasse, absque eo quod in illis retractandis tempus teramus. At ea tanti non sunt, ut omnem Historiæ hujus probabilitatem ad nihilum redigant.

Casauboni argumenta. *Exerc. 13 in Baronium ad annum 31.* Eusebius ne verbum quidem, ait Casaubonus, fecit de hac Imagine; quamquam recitaverit Epistolas Abgari & Jesu Christi, e publico Urbis Edessenæ Tabulario depromptas, atque in Historiam suam illatas. Difficultas hæc gravissima omnium est; cui tamen respondebis.

1. Unius Scriptoris silentium anteponendum non esse catervæ aliorum, de re aperte perhibentium. 2. Deinde mirum non esse, Eusebium nihil dixisse de Imagine Edessena, quia Arianus erat ex iis, qui afferebant, *mutatam esse Jesu Christi incarnatam formam in Divinitatis naturam, & propterea nulla imagine exprimi posse*. Quod conceptis verbis demonstrat Synodus VII. Œcumenica Act. 6. in qua Epiphanius hoc pacto de Eusebio loquitur. *Ex his igitur Scriptis illius apparet, aperte illum Arianicæ esse opinionis & sententiæ: insani isti Ariani vere .... Theopaschitæ sunt. Qui autem eius sunt sententiæ, imaginem non habendam censent, quemadmodum impius Severus, Petrus Fullo, Polixenus ...... Hujus igitur societatis existens & Eusebius, (quemadmodum ex illius Epistolis & historicis Commentariis demonstratum est) imaginem Christi Theopaschitarum more reiicit*; * & propterea non est admirandum, eum conticuisse, quæ attinent ad Imaginem Jesu Christi, dum mentionem fecit de ejus Epistolis, deque Missione S. Thomæ in Mesopotamiam post ascensum Salvatoris in Cœlum: tametsi non levem habeat veritatis speciem, in Monumentis ex Edessæ Tabulario desumtis, Miræ hujus Imaginis memoriam extitisse.

(Margin: Eusebius Epist. ad Constantiam. Quare Eusebius de Imagine Edessena non meminerit?)

Aversato Eusebii ab Imaginibus. Quam fuerit etiam ab Imaginibus Jesu Christi abalienatus Eusebius, facile patet ex ejus Epistola ad Constantiam Licinii Imperatoris uxorem. Sciscitanti nanque, ut mitteret ad se Imaginem Christi Salvatoris, respondit Eusebius, non posse hanc mittere: *Aut enim petis imaginem Christi secundum Divinitatem; & hæc nulla figura exprimi potest: aut secundum carnem, & formam servi, quam pro nobis induit; sed neque hoc modo depingi poterit, quandoquidem mortalitas ejus a gloria Divinitatis absorpta est.*

Eusebius Hist. l. 7. cap. 14. At Eusebius nonne meminit Statuæ, Jesu Christo positæ ab Hæmorrhoissa? nonne alibi diserte narrat, se Jesu Christi, & Sanctorum Petri & Pauli imagines vidisse? Ita sane. Sed hæc non evertunt, quæ de eo se-

* *Qua de caussa & Constantia Licinii uxori scribit, apud se imaginem non reperiri.* Ita habet Epiph. Syn. VII. act. 6.

run-

runtur in II. Concilio Nicæno super Epistola ad Constantiam data. Quid quod poterat ne Eusebius omittere, quin de Statua Paneadensi, re videlicet notitiæ pervulgatæ, citra negligentiæ aut malæ fidei crimen loqueretur?

Evagrius, insurgit denuo Casaubonus, primus est, qui meminerit Imaginis hujus; at *Evagrius fabulator est*. Procopius silet in quarto de Bello Gothorum Libro. Gregorius quidem II. illam memorat, sed sine probationibus. S. Joannes Damascenus de illa, tanquam de re incerta, scribit. Quod vero est testimonii secundi Concilii Nicæni, *nihil hoc ad rem*; quoniam caret omni pro Imaginis hujus veritate argumento. Alia Casauboni argumenta ibidem.

Ecce difficultates ineptæ judicio meo, ut æquo homini persuadeant, Imaginem Jesu Christi mendacem esse; utque momenta pro hac Historia statuenda vel æquent, vel infirment: Parum profecto nos movent hujusmodi loca communia.

Et vero Evagrius primus non est, qui de vetusto hoc monumento mentionem fecerit. Ostendimus etenim, de ea sermonem esse in Vita Sanctorum Guriæ & Samonæ, qui sub initium sæculi IV. passi sunt. Procopius etiam eandem commemoraverat ante Evagrium, quandoquidem ab isto laudatur. Quod si verba ejus in IV. de Bello Gothorum Libro non reperiuntur, oportet illum alibi de ea locutum fuisse. Egregie satis cordatus homo erat Evagrius, ut non afferret Historiam commentitiam, ab Autore pene ejusdem ævi deductam, nisi in Procopii Operibus revera extasset. Nunquid ambigunt quotidie Litterati Viri in suscipiendo Scriptorum testimonio, quorum volumina perierunt, si tamen ab aliis Scriptoribus adducantur, qui se eos legisse testentur? Nonne Casaubonus ipse fateri non dubitat, alterum Procopii de Bello Persico Librum mutilum esse, in eoque obsidionis Edessenæ exitum desiderari? * Enervantur.

Tandem Gretserus nos docet, quamvis relata e Procopio de Jesu Christi & Abgari Epistolis, deque Imagine Edessena, non extent in Latinis Scriptoris hujus Editionibus, legi tamen in Editione Græca anni 1607.

Atque illud non crediderim, negotium nobis facessere posse, quod ait Casaubonus de testimonio Gregorii II. Sancti Joannis Damasceni, & secundi Concilii Nicæni; cum opus non sit quæcumque Facta narrantur, ex Dialectices legibus confirmari. Idque eo magis, quo cum orbi universo perspecta esset Traditio hæc, quorsum hæc ad illam probandam argumentatio? Prudentis igitur Lectoris sit, judicium ferre, an tanti sint

* *Si quis excipiat illius Codices ex parte mutilos esse, & finem illius obsidionis hodie in Libris editis desiderari: fateor quidem deesse nonnulla in narratione illa*, Casaub. ib. art. 58.

obje-

objecta hæc, ut historiæ hujus probabilitatem evanescere faciant, eamque inter fabulas detrudant.

ARTICULUS III.

De Statua Jesu Christo posita in Urbe Paneade.

§. I.

Traditionis hujus fundamenta.

Matt. 9 20.21.

Hæmorhoissa ab Jesu Christo sanata.

SCriptum reliquit Matthæus, *mulierem, quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessisse retro, & tetigisse fimbriam vestimenti ejus. Dicebat enim intra se: Si tetigero tantum vestimenta ejus, salva ero. At Jesus conversus, & videns eam, dixit: Confide filia, fides tua te salvam fecit.* Macarius cognomento *magnus*, tertii aut quarti sæculi scriptor, illam Edessæ Principem fuisse existimavit: at non eam hujus dignitatis fœminam nobis proponit Ecclesia. Græci nonnulli, ejusdem Autoris vestigiis insistentes, mulieri huic Veroniceæ sive Berenices nomen imponunt.

Quæ esset Mulier ista.

Paneadis, sive Cæsareæ Philippi orta erat, Urbe in finibus Phœnicum, e superiore Galilæa apud ortum Jordanis ad radices Montis Panii, sive initium montium Libani. Hæc Eusebius ex Incolarum Traditione didicerat.

In honorem Jesu Christi Statuam erigendam curavit.

Eusebius narrat Historiam istam.

Euseb. Hist. l. 7. c. 18.

Philostorg. pag. 87. 88.

Deinde Historiam exequitur fœminæ hujus Evangelicæ, quæ a sanguinis, quo laborabat, profluvio curata contactu vestium Salvatoris, statuam eidem in accepti ab se beneficii monumentum erexit. Monumentum istud in Civitate Cæsareæ Philippi Eusebii temporibus adhuc extabat. Ait igitur: *Juxta januam domus illius ænea mulieris effigies stare dicitur, columnæ lapideæ imposita, flexis genibus, protensisque manibus instar supplicantis. Ex adverso autem effigies Viri, ex eodem metallo conflata, stantis, ac diploide decenter induti, manumque mulieri porrigentis. Ad cujus pedes in ipsa basi ignota quadam nasci dicitur planta, quæ ad fimbriam usque æneæ diploidis assurgens, depellendis omnis generis morbis præsentissimum remedium est. Hanc statuam Jesu Christi speciem referre aiebant; nosque adeo illam Urbem ingressi ipsam conspeximus.*

Alii, qui de hac Statua locuti sunt Scriptores.

S. Asterius Amasenus affirmat constanter, *Statuam Hæmorhoissæ per multos annos in Urbe Paneade durasse ad redargutionem eorum, qui Evan-*

gelis-

gelistis mendacium adscribere audebant; non tamen stetisse ad sua usque tempora, nimirum ad annum usque Christi 400. quo hæc scriptis mandabat. *Asterius apud Phot. cod. 271.*

Antipater quoque Episcopus Bostrorum in Arabia, qui ad medium sæculum V. floruit, & Apologiam Eusebii pro Origene confutavit, testis est ejusdem Imaginis Paneadensis; cujus locum citat Gregorius Act. 4. Secundi Concilii Nicæni; qui consequenter Diaconus recitat, quæ Bostrensis Episcopus litteris tradidit de Statua Salvatoris posita Cæsareæ Philippi. *

S. Germanus item Patriarcha Constantinopolitanus & Gregorius II. laudibus prosequuntur monumentum, ab hac fœmina positum, ut sui esset erga Christum grati animi specimen. Epiphanius pariter coram Patribus ejusdem Synodi II. Nicænæ ait: *De Imagine Hæmorrhoïssæ, multis Scriptoribus confirmare possumus*. Denique illam memorant Acta S. Procopii, cujus festum solemne habet Ecclesia octavo Idus Quintiles, laudanturque Actione IV. II. Concilii Œcumenici: & Gesta S. Artemii, relata a Surio decimo tertio Kalendas Novembris. *S. Germ. Const. Epist. ad Leon. Isaur.* *Greg. II. Ep. 4. ad S. Germ.* *Conc. Nic. II. Act IV & VII.* *Epiph. Sard.*

Quod Salvatoris beneficentissimi, piæque mulieris monumentum stetit in Urbe Paneade ad regnum usque Juliani Apostatæ, uti accepimus a Sozomeno, referente, Julianum Imperatorem anno 362. eam *subvertisse statuam, suamque ejus loco posuisse. Quo facto ignis violentus statuam illam circiter pectus persecuit, caputque una cum collo in terram dejecit. Atque ex eo tempore ad hanc usque diem statua ejusmodi specie perseverat, fuligine fulminis obsita*. Non absimiliter narrat Cassiodorus, Julianum Symulacro Christi *deposito, suam ibi statuam collocasse*. Statua hæc stetit ad tempora usque Juliani. *Sozomenus l. 5. c. 21.* *Cassiod. Trip. Hist. l. 6. c. 41.*

Christi vero Statuam, subdit Sozomenus, *tunc quidam Pagani trahentes per Urbem confregerunt. At Christiani postea ejus fragmenta cum collegissent, in Ecclesia posuerunt, ubi etiam adhuc custodiuntur*.

Videtur hæc opinio Ambrosio insedisse, ut crederet, fæminam, Jesu Christi ope a sanguinis fluxu sanatam, aliam non fuisse a Martha sorore Magdalenæ & Lazari. Id monent hæc ejus verba: *Deum largum sanguinis fluxum siccat in Martha, dum Dæmones pellit ex Maria &c.* Verum potuit mulier Hæmorrhoïssa nuncupari Martha, quin necessum esset, non internoscere inter illam, atque Lazari Magdalenæque sororem. Adeoque certum est, Mulierem ab ejectione sanguinis liberatam, æthnicæ Religioni addictam fuisse, antequam Jesu Christo nomen daret: & secundum speciem civilemque ritum, a Gentilium moribus & consuetudine po- Videtur Ambrosius, fœminam hanc a S. Martha non distinguere. *Ambr. in Libro de Salomone c. 5.*

* *Gregorius Diaconus & Notarius Sacri Patriarchatus legit: ex Oratione de muliere Sanguinis fluore laborante Antipatri Episcopi Bostrorum.* Conc. Nic. II. Act. IV.

stea

ftca quoque non deflexiffe: cujus argumento eft Statuæ illius erectio; quam fibi non licere Judæi arbitrabantur.

§. II.

Conjectura Bafnagii & Reifchii adverfum Facti hujus hiftorici veritatem.

QUanquam plerique ex Heterodoxis non diffiteantur, ftatuam hanc Jefu Chrifto pofitam fuiffe in Urbe Paneade; non tamen concedunt, inde probari ufum Sanctarum Imaginum prioribus Ecclefiæ fæculis. Ceterum id nullo modo controverfiæ noftræ caput eft, neque illud expendere aggredior. Satis mihi erit, fi oftendero, piam hanc Traditionem firmiter adeo jactam fuiffe, ut nullus fit rectæ dubitationi locus; fique Proteftantium aliquorum conjecturas fuftulero.

Conjecturæ Bafnagii. *Hift. Eccl. Tomo* 2. *l.* 22. *c.* 4. *art.* 8 *pag.* 1322: *Gall:*

Fæmina hæc, ait Bafnagius, cui fluentem fanguinem inhibuit Chriftus, pauper erat, atque ex Marco & Luca, *fuerat multa perpeffa a compluribus medicis, in quos erogaverat omnem fubftantiam fuam*. Et tamen ænea hæc fymulacra amplos fumtus requirunt. Alias Eufebius primus eft, qui trecentis ab eventu rei exactis annis, Statuarum iftarum meminiffe cæpit. Denique miraculum perpetratum a planta, ad bafim ftatuæ Chrifti enafcente, incertiffimum erat: tum quod Eufebius id narrans utatur verbo *dicitur*, quod fere femper fabulam indicat: tum quod etiam fieri non poffet, Herbam hanc, tanta virtute præditam, ut morbis omnibus Eufebii ætate mederetur, non fuiffe tum notiorem & celebriorem.

Argumenta Reifchii:

Reifchius Rector Collegii Volfembutelenfis, Eufebium quidem fatetur dixiffe vifam ab fe Statuam, fed non affirmaffe Chrifto pofitam, & tantum id fermone percrebuiffe. Quod fi hoc perfuafum ipfi fuiffet, non refpondiffet Conftantiæ Licinii Imperatoris uxori ea, qua refpondit, ratione. Hæc nanque cum e naturali quadam fexus illius pietatis propenfione Imaginem Jefu Chrifti defideraret, Eufebius ipfi in univerfum refpondit, id fieri nullo modo poffe.

Utriufque Hæretici objecta diffolvuntur:

Non tamen vi tanta pollere arbitramur conjecturas iftas, ut de Hiftoria teftatiffima dubitationem injicere poffint. Quamvis etenim narrent Evangeliftæ, in Medicos mulierem erogaffe omnem fubftantiam fuam; idem tamen eft, ac fi dixiffet, fumtus maximos illam feciffe valetudinis cauffa, non autem nihil ipfi fuperfuiffe. Recreata vero ab ægritudine inftaurare potuit res fuas, quo ipfi erigendæ Statuæ modus fuppeteret: nifi dicas, divitem aliquem ejus Urbis Civem illam in tantæ rei monumentum pofuiffe.

Eufebius porro quam alia multa recitat, ab aliis Scriptoribus ante ipfum

non

non memorata, de quibus nemo dubitat? Idemque cum per se se non intuitus esset miras sanationes ope illius herbæ, quæ ad Statuam crescebat, sed tantum ab aliis narrantibus accepisset, noluit eas referre instar testis oculati, quod non innuit, de illis eum dubium ancipitemque fuisse. Quemadmodum autem fieri facile potuit, ut quamplurimi admirabilem hujus Plantæ virtutem cognoverint, ita difficile est rationem reddere, cur de ea siluerint; sicut de statua, quæ multo notior erat, quam Planta.

Similiter quod scribit idem Eusebius: *Hanc Statuam effigiem Jesu exprimere dicunt*, id non significat dubitationem ejus; neque enim de iis, quæ subjecta oculis sunt, possumus dubitare: præsertim cum narret simul Factum istud, atque confirmet, dum addit: *Quam ad nostram usque ætatem manentem, ipsi ad eam civitatem profecti oculis cernebamus*. Denique de Imagine a Jesu Christo ad Abgarum missa disputantes, refutavimus ea, quæ Reischius urget de responso Eusebii ad Constantiam.

Illud vero præterire nolo, quod censet de Historia ista Autor Librorum Carolinorum. Hic nanque de illa, tanquam de re incertissima, verba facit; fœminæ hujus facinus redarguit, quod sexus imbecillitati, & cuidam ingenii tribuit levitati; immo quam gravia inde consequi possunt incommoda multis verbis exaggerat, si modo tamen, concludit, id revera factum fuisse credamus. Atqui quantalibet demum Scriptorem Librorum Carolinorum florere autoritate velimus, tanta certe non erit, quæ cum Eusebii autoritate certet; & dubitatio ejus, qui quadringentis post Eusebium annis vixit, testis oculati testimonio fucum facere non debet. Tantum etiam abest, ut e facti hujus historici veritate perniciosæ duci possint consecutiones, ut potius in Christi Domini gloriam redundet, & monumentum sit bonitatis ejus erga Mulierem; & grati animi Mulieris erga præstantissimi muneris largitorem.

Objectio decerpta e Libris Carolinis.

DISSERTATIO III.

Utrum Jesus Christus Paschalem Agnum in Mortis suæ pervigilio manducaverit.

Matt. 26. 2. & seq.

FEria quinta, Salvatoris Mortem præcedente, qui primus erat Azimorum dies, in cujus vespere jubebat Lex, ut Paschalis Agnus comederetur; misit Jesus Petrum & Joannem, ut pararent Pascha, quod jamdiu desiderio desideraverat cum Apostolis suis manducare. Id constat ex Evangelio. Discrepat vero apud Sapientes, utrum Christus nec ne hoc ab Apostolis paratum Pascha revera celebraverit. Quod in præsente Dissertatione examinare pergimus.

ARTICULUS PRIMUS.

Argumentum Controversiæ hujus, & a quibus Scriptoribus agitata fuerit.

ANte postremi sæculi finem, cuilibet videbatur aperte in Evangelio videre, Jesum Christum Legis Pascha cum discipulis suis peregisse ipso die a Lege præscripto, videlicet decimaquarta Luna Mensis Nisan, quæ incidit eo anno in Mortis ejus pervigilium. Ecclesiarum Græcæ & Latinæ Patres, Theologi, atque Interpretes de hoc non dissentiebant, & hujusmodi erat opinio communis, ab exiguo tantummodo Scriptorum numero oppugnata, quorum sententia jandiu in oblivione jacebar.

Sententia Lamii de postremo Jesu Christi Paschate.

Tum vero prodiit in lucem Lamii Oratorii Presbyteri anno 1689. Harmonia quædam sive Concordia quatuor Evangelistarum, quam deinceps Tractatus alii bene multi consecuti sunt. In ea Criticus hic eruditus singularem plane opinionem in publicum edidit super estremo Paschate Jesu Christi, quem contendit non comedisse Agnum Paschalem in postremo vitæ suæ anno, sed Cruci suffixum fuisse eadem die, quo Judæi Legalem cœnam erant comesturi. Primus omnium, qui super hoc capite quasdam difficultates proposuit, unus fuit ex iis Doctoribus, qui Librum ejus probaverant: sed Lamius Dissertationem emisit, in qua diligenter ea extricare studuit, quæ Censori suo scrupulum injecerant.

Viri

Viri tamen eruditi conatus, & producta pro sententia sua de postremo Jesu Christi Paschate argumenta non prohibuerunt, quominus opinioni huic Sapientes plurimi reclamarent. Ante omnes illum Pienudus adhortus est *, deinde Tillemontius, & post eum bene multi momenta non pauca in opinionem suam intentarunt. Ut autem illam solidius jaceret, & quæ contra dicebantur tolleret, vel quæ dici poterant præoccuparet, statuit de quæstione hac cumulate disputare in Tractatu Gallico, quem inscripsit: *Tractatus Historicus de veteri Judæorum Paschate*, editus anno 1695.

Sapientes non pauci in opinionem hanc arma verterunt.

Pienudus in Epistola inserta Ephem. 4. anni 1695.

Tillem. notat. 16. in Jes. Christ.

Lamius alterum scribit Tractatum, ut priorem defendat.

In priore Operis hujus parte exponit longo verborum ambitu quidquid attinet ad tempus & rationem celebrandi vetustum Pascha Judæorum, quam explicit analogia ceremoniarum Paschalium cum oblatione Christi Domini, cuius imago & typus erant. Altera vero Scripti hujus pars in eo contendit vires omnes, ut probet, quæstionem hanc, num Jesus Christus in mortis suæ pervigilio extremum Pascha confecerit, ad Fidem non pertinere; & perstringat Theologos illos, qui ex opinionibus suis Fidei dogmata conflant. Et vero affirmat, quæstionem hanc, cum in earum numero collocanda non sit, quæ fidem autem bonos mores attingunt, iis accensendam esse, in quibus jus est unicuique, a communi Patrum sententia recedere. Tandem ad judicium revocat cum antiquorum tum recentiorum Autorum sensa de Paschate Jesu Christi.

Quanquam tamen persuasum Lamio esset, Opus hoc maximi momenti fore ad indicandum adversariis silentium; nihilosecius tantum abest, ut Litteratorum hominum querelas compesceret, ut potius plures alios excitaverit, qui acriter in opinionem ejus impetum facerent. Tillemontius pugnam rursus dedit **, quem secuti sunt Harduinus, Daniel in Interpretatione Ludovici Leonis, Parisiis 1695. & P. Mauditius. Eodem tempore prodiit in lucem Scriptum aliud, cui titulus „ Apologia Arnaldi, „ & Bouhours in Autorem latentem sub nomine Abbatis Albigen„ sis: „ in quo *** exploditur opinio Lamii, ut contrariam Sacris Litteris, Ecclesiæ Patribus, & Concilii Tridentini doctrinæ. Pezeronius tandem, Vvitassius, & Bessinus descenderunt in aciem, ut novam opinionem oppugnarent. Qui tamen omnes tot metuendorum adversario-

Eadem opinio ab aliis Scriptoribus impugnatur.

Pezeronius in Hist. Evang. Vvitassius Epist. in Ephem. Sap. 1695. Bessinus Animad. in novam Lamii opinionem, Rothomagi 1697.

* Pienudus humanas Litteras professus est in Collegio Harcurtiensi; deinde Regius Professor Linguæ Grecæ anno 1698. obiit anno 1703

** *Tillemontius Epistola ad P. Lamium*, quæ extat in secundo Tomo Monumentorum suorum. *Harduinus de supremo Christi Paschate, Parisiis* 1693. Mauditius in Analysi Evang. Diss. 3. & 32. Par. 1694. Gall Apologia impressa Montibus, 1694. Gall.

*** Opus hoc confectum fuit adversus animadversiones in Versionem Montensem, & alterum Bouhours. Tribui solet Toinardo, licet ab ipso non agnoscatur.

rum conatus id non obtinuerunt, ut filentium Lamio imperarent. Cunctis nanque Criticis iftis refponfum dedit Differtationibus multis, quas edidit infcriptas: *Continuatio Tractatus hiftorici de veteri Pafchate Judæorum*. Gall. quarum poftrema lucem publicam fubivit anno 1697. cui cum nemo refponfum aliud iteraret, ulterius non proceffit difputatio.

Queis placuerit opinio de Pafchate extremo, a Chrifto Domino non celebrato. *Lamius Tract. de Pafchate a. p. c. 7. Gall.*

Sapientibus hujus Ævi multis opinio fuit, Jefum Chriftum poftremo vitæ fuæ anno Pafcha Legis minime peregiffe. Antequam Lamius Tractationem fuam de Pafchate fub prelo poneret, audivit a Toinardo, fibi id ante annos viginti ita perfuafum fuiffe, uti apparet ex *Harmonia Evangeliorum*, edita ejus nomine anno 1707. Tourneminus Parifiis cum decimo fexto Kal. Januarias 1691. tum tertio Idus Quintiles 1692. in publicum certamen propofuit duas Thefes Theologicas, Lamii fententiam defendentes, quod doctiffimus hic Jefuita declarat in Epiftola ad eum data. Hæc autem Epiftola non modo fummatim continet folidiora momenta, quæ afferri poffunt pro fententia hac recenti; fed quibusdam conftat animadverfionibus, quæ Lamium fugerunt, quæ hujufmodi funt ut non contemnantur &c. Denique anno 1713. Calmetus Benedictinus e Congregatione S. Vvittonis in Commentariis ad Litteram omnium Librorum cum Veteris tum novi Teftamenti, huic opinioni fuffragium dedit Differtatione de Pafchate ultimo, quam præfixit Evangelio Matthæi, atque in eam intulit clariffime quæcumque probabiliora ab hac fententia dici poffunt.

Alii ejufdem fententiæ propugnatores. *Villegagnonus de Judaici Pafchatis implemento, 1196.*

Novimus ipfius confeffione Lamii, nullum vidiffe illum Scriptorem editum, qui opinionem fuam propugnaverit in Europa ante Nicolaum Villegagnonum, Antonium de Dominis Archiepifcopum Spalatenfem, & Hieronymum Vecchietum, Florentinum. Sed illud affirmate dicere poffumus, ex tribus Autoribus iftis nullum ferme pondus accedere opinioni fuæ. Quamquam etenim initio fummis laudibus efferat Autorem primum, deinceps fateri cogitur, Æquitem hunc Meliteufem offendiffe multis fuper quæftione Pafchatis. Quod attinet ad Antonium de Dominis, cujus opus lucem afpexit Londini 1620. nemo unus ignorat, quo fuerit ingenio vir, ut hoc loco neceffe fit id inculcare. Demum fatis erit dixiffe, Vecchieti Librum editum Auguftæ 1621. *de anno primitivo*, igni traditum fuiffe Decreto Quæfitorum Fidei, & Scriptorem ejus perpetuo carcere detentum.

Tametfi vero diligens hæc narratio nos aliquanto detinuerit, proderit tamen, opinor, ut magis comparetur Lector ad pronunciandum, an eruditio Ecclefiaftica, Profana, atque Judaica, quibus redundant doctiffimorum virorum iftorum Volumina, contulerit admodum ad Facti hujus majorem claritatem & firmitatem.

A R,

ARTICULUS II.

Disputationes Eruditorum de postremo Paschate rem hanc parum enuclearunt; & qua de caussa.

Parum utilitatis repetit hæc concertatio.

QUisnam tandem est tot disputationum fructus, quæ vehementi adeo animorum contentione excitatæ & propugnatæ sunt super extremi Paschatis argumento? Loca ne Evangelistarum melius enodata sunt, quam antea essent? Firmius ne caput hoc Historiæ Ecclesiasticæ constitutum est? In aliam ne sententiam quis abiit super hac quæstione? Nihil minus. Doctus Pater Lamius inepta sibi spe blanditus est fore, ut Litteratos Viros in suam opinionem perduceret; iique contra tantum abest, ut Lamii constantiam fregerint, ut potius eum in prima sententia sua altius firmaverint.

Contulit ad ingenia distrahenda.

Quorsum igitur excessit tam longa & pertinax concertatio? ad ingenia scilicet distrahenda, ad disputationes multiplicandas, ad opiniones novas inducendas, vel eas innovandas, quæ jandiu erant obliteratæ. Ante istud Litterarium certamen cum Ecclesia, tum Eruditi omnes uno, ut ita dicam, ore de postremo Jesu Christi Paschate loquebantur; sed jactata Critices perspicacis lumina confusionem, sit venia verbo, mentibus incusserunt, & tot hac de re opiniones pepererunt, quot illam vel propugnare vel impugnare aggressi sunt.

Viæ & rationes dissimiles a Criticis inventæ, ut Evangelistas concilientur.

Cardo rei de supremo Jesu Christi Paschate vertitur in conciliandis SS. Matthæo, Marco, & Luca cum Divo Joanne: ut tamen intèr eos constaret, diversis plane viis Litterati Viri nostri institerunt. Tillemontio visum est, ut conveniret inter Evangelistas, non oportere inficiari, Judæos Feria sexta Pascha celebrasse. Putavit Harduinus expediri posse difficultatem ab eo, qui poneret pro certo, Synagogam pio & sapienti consilio festum diem addidisse, ut immolatores munera sua explere possent: atque hoc pacto celebritatis dies doctus hic Jesuita divisit. Israelitis nanque & Galilæis designata fuit Feria quinta, & insequens dies incolis Judææ.

Mauditius Analysi in Evang. Diss. 13.

Mauditius se recipit ad Tabulas Astronomicas, ut signet veras Lunas, proindeque decimamquartam ejus, qua Christus Dominus Pascha celebravit; atque ad Phasim, videlicet exortum primi Lunæ crescentis cornu, ut indicet diem, quo Paschalem agnum Judæi immolare debebant. Daniel excitavit opinionem Ludovici Leonis, Viri Religiosi ex Ordine

S. Augustini, dicentis, tempus legitimum Paschatis immolandi initium esse decimæ quartæ, hoc est secundæ Vesperæ decimæ tertiæ.

Celeberrimus Pezeronius, ut Evangelistas invicem sentire faciat, statuit, Judæos celebrasse duas Neomenias, primam quidem, quæ supputabatur a conjunctione Lunæ cum Sole; alteram a die exortus, sive Phasis Lunæ: Propterea ne in Lege custodienda fallerentur, duas decimas quartas numerasse, & Paschatis solemnitatem coluisse duobus continenter diebus propter dubitationem de vero initio novæ Lunæ. Quo posito, ex Abbatis hujus sententia dicendum erit, Jesum Christum celebrasse Pascha prima die decimaquarta, quæ Jovis erat; & Judæos multos secunda die decimaquarta illud confecisse, nimirum die Veneris. Vvitassius autor est, dies communes Judæorum non incepisse in Solis occasu, sed media nocte: quo invento putat se nodum dissolvisse, atque Evangelistas inter se conciliasse.

Alii hujus consensionis gratia animum applicuerunt ad translationem Festorum, quam dicunt Judæis in more positam fuisse, ut in Thalmude scriptum est. Alii vero usi sunt Calendario Judæorum, monente, Pascha, sive Festum Azimorum peragi non potuisse secundo, quarto, & sexto Hebdomadæ diebus.

Incommoda divisionis hujus inter Sapientes consecutio.

Variæ opiniones istæ alias insuper pepererunt propter nexum principiorum suorum. Verum sane est, omnes in id intendere, ut Lamii sententiæ refragentur, & Jesum Christum Pascha Legis comedisse constituant; at in alia omnia singuli eunt, & mutuo rejiciunt viam, quam inierunt, ut factum hoc confirment, quin Textui Evangelico vim afferant. Id porro Incommode cadit in hac Sapientum divisione, quod post omnem istam Critices eruditionisque veluti sarcinam, large effuseque ab ipsis ostentatam, verendum est, ne facti hujus historici veritas nihilo melius enucleata sit propter ea, quæ sequuntur.

Ratio prima.

1. Conjecturæ allatæ a præstantibus Criticis nostris, ut exponant, quonam pacto Jesus Christus Legi obtemperaverit; & eam, quæ specie tenus est, Evangelistarum repugnantiam tollant: conjecturæ, inquam, istæ parum firmæ, immo levissimæ videntur, cum quam quisque singillatim affert, aliorum plerique tanquam minus probabilem explodant: Duo ex. gr. Neomeniæ a Pezeronio excogitatæ, duoque dies ab Harduino producti, quorum alter Galilæorum, alter Israelitarum Paschati designatus esset, censentur ab iis Eruditis, quibus res est in hac concertatione, vel inepti ad Evangelistas conciliandos, vel omni veritatis fundamento carentes.

Ratio secunda.

2. Singulæ opiniones istæ constitutæ solummodo sunt vel Thalmudis autoritate, vel Rabinorum testimonio, vel Judæorum recentiorum moribus,

ribus, aut Calendariis, & Tabulis Astronomicis, aut non admodum accuratis Judæorum Cyclis, aut tandem quorundam ex postremis ævis Scriptorum suffragiis. Porro rationes, aliis præter istos sponsoribus destitutæ, hujusmodi ne sunt, ut eas amplectamur? Ii ipsi, qui eas nunc adhibent, Scriptores, multum ne momenti in illis ponunt, cum in similibus tantæ vetustatis factis sibi objiciuntur? An cogere nos volunt, ut iisdem sine hæsitatione assentiamur; vel contendere possunt, Evangelistarum concordiam fundamentis tam ruinosis superstruendam esse?

3. Novimus quidem Criticos sibi præsidium quæsivisse Philonis & Josephi, & conjecturarum suarum multas fulsisse amborum Autorum testimonio, qui ut pote ejusdem ævi, digniores ceteris hac de re sunt, ut audiantur. At vero quid nam proficiunt illi Scriptorum istorum autoritate, cum vicissim exprobrent sibi, rectam verborum utriusque intelligentiam non fuisse assecutos, & nemo singillarim auderet diffiteri, se e re sua præclarissimorum Judæorum suffragium aliquando recipere, aliquando vero rejicere. Sibi itaque ipsis auferunt commoda illa, quæ capere ex illorum testimonio possent; suæque conjecturæ nullam vim majorem acquirunt, neque magis similes vero fiunt, neque ad eas, quæ apparent, Evangelii difficultates explicandas aptiores. Ratio tertia.

4. Fateor etiam, eos Patrum Ecclesiæ autoritatem non contemsisse; sed satis habuere, ubi illos in universum laudarunt, ut majus pondus quibusdam præcipui facti adjunctis compararent; neque enim existimo, quenquam fuisse, qui inviolate ipsis adhæserit, aut ad Lamii opinionem evertendam, aut ad unanimem Ecclesiæ de postremo Paschate sententiam statuendam. Assueti nanque, nihil in trutina suspendere, nisi ex severæ Critices regulis; nihilque pronunciare, nisi tum ex ejus principiis, tum etiam ex Astrologicis Chronologicisque observationibus, & Linguarum eruditarum studio: satis in his omnibus intelligentiæ fore existimarunt, qua sine constanti Sanctorum Doctorum Traditione hoc factum posset enodari. Ratio quarta.

Hac autem via & ratione fieri ne poterit, ut quæstio hæc perfecte dirimatur, atque illam, quam majorem habere potest, certam veritatem acquirat? Exigua profecto semper erit veri similitudine, nisi rem deferamus ad unanimem Patrum Traditionem, Ecclesiæque suffragium, eosque fontes tanquam ultimum id genus quæstionum tribunal spectemus, a quo, quam maximam acquirere possumus, hac de re exploratam cognitionem acquiramus. Ostendimus alibi, autoritati & conjecturæ, duobus Critices principiis usitatis addendas necessario esse Traditionem & consensionem Ecclesiæ quoad res, quæ ad Criticen Ecclesiasticam pertinent. Sine quibus certe fundamentis, quæ unum sæpe duntaxat constant,

Traditionis & consensus Ecclesiæ necessitatem habent in quæstione ista dirimenda.

Animad. in Ret. & Usum Crit. Diss. 7. art. 8. Tom. 1.

stant, dubii semper erimus ancipitesque in factorum illorum decisione, quæ ad ipsorum tribunal revocantur. Hujusce veritatis plura jam dedimus exempla, queis accedent alia in subsequentibus: immo in proposito stantes, nemo poterit certius germanam Evangelistarum de postremo Paschate mentem cognoscere, nisi Patrum Ecclesiæque Traditionis consulto. Hanc etenim viam ineundam a nobis esse Concilia decreverunt, ubi velimus Scripturarum sensa scrutari.

Sexta Syn. Const in Trullo can 29. Concil. Later sess XI. Conc. Trid sess. 4.

ARTICULUS III.

Non possumus ex verbis Evangelicis, secundum neutrius partis interpretationem, dissolvere controversiam: utrum nec ne Jesus Christus ultimum Pascha celebraverit.

Convenit inter Doctos, decidendum de controversia esse ex Evangelio.

CUM hactenus probaverimus, dissimiles Sapientum hujus ætatis opiniones, fultas Judaica eruditione, Astronomica scientia, & consuetæ Critices luminibus, satis non esse, ut eam, quæ specie tenus est, Evangelistarum repugnantiam tollant; videtur hæc quæstio, quippe in Evangelio perspicue enunciata, ex ejusdem Sacri Textus verbis dissolvenda. Quod Tillemontius optime animadvertit. „ Nihil habemus, inquit, quod solide de controversia decidere possit præter Evangelia. „ Atque in Epistola ad Lamium art. 1. „ Oportet, scribit, ad Evangelium „ redire, illudque Judicem appellare. „ Lamius quoque, & qui ab eo in hac disputatione sunt, ad Textum Evangelicum appellant: adeoque utriusque partis adversarii super hoc capite non dissentiunt. Porro cum apertissima, ut utrique affirmant, sint Evangelistarum verba, quare adhuc hac de re controversantur? Quia scilicet quibusdam placet, facilius esse, Sanctos Matthæum, Marcum & Lucam interpretari, ut ad Joannem referantur; ceteri vero contendunt, e re magis esse, Sanctum Joannem ad alios Evangelistas accommodare.

Notat. 26. in Jes. Christ.

Tract. de Pasch. 2. p. c. 13. pag. 247.

Quare de contextu Evangelii digladiantur Viri Litterati?

Lamius redarguit adversarios, omnem latere Antiquitatem modum illum, quo explicant sex Sancti Joannis loca: ejus contra adversarii urgent, illum locis Sanctorum Matthæi, Marci, & Lucæ sensum dedisse, ab Ecclesiæ Patribus alienum, atque admodum singularem. Eruditus hic Oratorii Presbyter persuasum vehementer habet, se in Evangelio Joannis perspicue reperire, Jesum Christum in Mortis pervigilio Pascha non comedisse; qui vero in eum pugnant, affirmare non desinunt, se in tribus aliis Evangelistis aperte legere, Salvatorem nostrum Legem implevisse de

Agno

Agno immolando in pervigilio ejus diei, quo idem ipse in Crucis arbore immolatus fuit. Denique novæ opinionis Patroni postulant alios de illata vi dictis S. Joannis, ut ea ad trium aliorum Evangelistarum sensa detorquerent; Autores vero priscæ sententiæ exprobrant Lamio, perinde ac male interpretatus sit loca Sanctorum Matthæi, Marci, & Lucæ, ut illa cum S. Joanne conciliaret. Tillemontius, explicatis sex locis S. Joannis, hæc ad P. Lamium dirigit verba: „ Habes omnia S. Joannis loca, quæ tibi argumenta sufficiunt. Quamvis etiam contendere „ posses, Evangelistam hunc pro te sententiam aperte ferre; puto equidem „ paucos admodum fore, qui non videant, tres alios nihilo minus „ in te perspicue dicere. Si itaque tibi videtur Joannes haud secus fa- „ vere tibi, quam mihi tres alii, certo fit, alterutrum ex nobis falli; „ & quandoquidem partes hoc in negotio sumus, ejus judicium nobis „ non tribuamus, sed ad homines universos deferamus. Quantumvis cla- „ ra tibi visa sint Joannis loca, unquam ne ad se in universum rapuc- „ runt omnes, sicuti alia Evangelistarum dicta? Quot senserunt ea in- „ terpretari commode nos posse? „ Et tamen Lamius ex adverso mordicus tuetur, tres Evangelistas nullo negotio cum Joanne componi posse, idque apud omnes compertum esse debere.

Tillem. epistola ad Lamium pag. 23 & 24. Gall.

At vero Toinardus, ut finem faciat controversiæ hujus, quatuor enunciata profert in sua quatuor itidem Evangelistarum Harmonia. Primum est, opus esse, ex Evangelii verbis omnes illas quæstiones dissolvere, quæ hoc pacto dissolvi possunt. Secundum, cum in verbis Evangelistæ alicujus emergit difficultas, enucleandam eam esse verbis alterius, vel plurium Evangelistarum, qui clarius de eadem re scripserint. Tertium, quoties Evangelistæ textus ita clarus est, ut nullus reliquus sit de eo dubitandi locus, huic standum esse. Quartum, cum quid reperiatur in uno aut pluribus Evangelistis, quod videatur opponi verbis apertis & conceptis alterius Evangelistæ, ita tamen, ut æqua interpretatione conciliari possit, in eo sistendum esse, quod clare constat, alios vero ad hunc redigendos, potius quam illud violenter interpretari.

Quatuor Regulæ Toinardi.

Præcepta hæc rectissima esse videntur, & de illis inter doctos conveniat necesse est. Porro Toinardus secundum quatuor hæc pronunciata explicat loca Evangelistarum, efficitque ex illis, Christum Jesum in mortis pervigilio ultimum Pascha non confecisse. Contrariæ vero partis propugnatores, easdem quatuor attendentes enunciationes, adversam omnino sententiam probant; nimirum, Christum postremo vitæ suæ anno Pascha celebrasse. Quænam igitur ratio post hæc dirimendi quæstionem hanc ex Textu sacro, eamque speciem repugnantiæ, quæ in Evangelistis est, auferendi, si varias hasce Criticorum nostrorum vias inire velimus?

Lamius Calmetus.

Animadversio in hanc Litteratorum hominum divisionem.

Antequam Articulo huic finem impono, liceat mihi, animadversionem quandam apponere, quæ per sese in animum incurrit, quæque apprime consilio illi respondet, quod mihi in hoc Opere propositum est. Si contextus Evangelistarum perspicuus est, ut convenit Inter utriusque partis Scriptores, unde fit, eos ex eodem textu pugnantia concludere? Id non sane vitio vertam exiguæ illorum eruditioni atque intelligentiæ. Opera nanque a Viris istis sapientibus in vulgus emissa, & locus, quem in Republica Litteraria tenent, eos extra hoc ponunt dedecus contumeliosum. Quod si urgeretur aliquis, ut deviam hanc agendi rationem crimini daret quibusdam, ut ita dixerim, præjudiciis, anteceptæ animo opinioni, vel pertinaciæ; Criticorum præstantium nomen, quod cum dignitate tanta tuentur, eos ab istis culpis satis purgat: qui nanque Criticum dicit, hominem intelligit vere doctum, prudentem, moderatum, qui acquiescat veritati, etsi ab ea damnaretur; hominem etiam emunctæ naris, nullo amore sui, sed tantum æquitate ductum; iis demum immunem affectionibus abjectis & pudendis, quæ Historiam Ecclesiasticam perturbarunt.

Quare, ut monent principia nostra, tribuenda esset fortasse discrepantia hæc, vel modicæ regularum magnæ hujus artis accurationi, vel malo earundem usui. Quodcunque tamen in caussa sit; liquet profecto, quandiu præclari Viri isti adhærebunt citius Critices luminibus, quam Traditioni iis in rebus, quæ ad Historiam Ecclesiasticam, Scripturarum interpretationem, vel pios mores spectant, tandiu eos res difficiles minime explanaturos. Postremum, de quo agimus, Pascha exemplum est sub sensus cadens. Propterea una, quæ superest, ad Evangelistas hoc de Facto conciliandos via est, unanimem Traditionem & assensionem Ecclesiæ consulere; quo pacto concertationem hanc dissolvere curabimus.

ARTICULUS IV.

Traditio fert, Christum Dominum in Mortis suæ pervigilio Pascha celebrasse.

Sensa Patrum Græcorum de Paschate postremo. *In præfat. Tract. de Veteri Paschate Gall.*

CUM Lamius fide ingenua profiteatur, opinionem suam de postremo Paschate ab omnibus derelictam esse, contentus ero, huc summatim afferre sanctos primorum sæculorum Doctores, qui nos docuerunt, Jesum Christum die Jovis ante mortem suam Legitimum Agnum come-

comedisse. Si Constitutionum Apostolicarum Autor satis haberet momenti atque autoritatis, primus in hanc Traditionis seriem venire posset, qui Apostolos induxit dicentes, se Pascha comedisse Vespere diei Jovis, antequam Christus Eucharistiam institueret. Sed habeto testimonia magis authentica:

Primum, quod sese offert, ab Origene depromtum est, qui perspicue tradit, Apostolos manducasse Pascha in pervigilio Passionis Domini secundum Mosaicæ Legis præceptum: quod de Paschali Agno intelligi tantummodo potest.

Orig. hom 9. in Lev. & hom 35. in Matt.
Origenes.

Ducangius in fine Chronici Paschalis, elegantem Chronici Eusebiani locum nobis servavit, in quo hæc habentur: *Cum enim una cum Discipulis umbratile Pascha comedisset Dominus noster, inducto alio authentico Paschate, Feria quinta hebdomadis, in qua erat* 14. *Luna &c.* Quod Eusebii fragmentum descripsit Ducangius e duobus Codicibus Bibliothecæ Regiæ, atque altero Colbertianæ.

Eusebius.
Ducangius, *Selecta ad illustrationem Chronici Pasch* c. 5. pag. 421.

Non inficiatur Lamius, S. Joannem Chrysostomum pro opinione communi palam suffragium ferre, cujus verba reipsa sunt ita perspicua, ut nulla ratione eludere illa potuerit *. Photius insuper addit in Bibliotheca sua, non solum in hac sententia fuisse Patrem istum, ut crederet, Jesum Christum in ultima cœna Pascha Legis celebrasse, sed super hoc capite universam Ecclesiam Græcam eidem adhæsisse: Quod asserit quoque Victor Antiochenus. Quamvis S. Epiphanius ** crediderit, Christum Dominum Pascha celebrasse biduo ante præstitutum a Lege tempus, nihilo tamen secius existimat, Agnum Paschalem revera comedisse. Nihil hic dico de Theophilo Alexandrino, deque aliis nonnullis, quorum loca deinceps afferam.

S. Joannes Chrysostomus.
Photius codice 116.
Victor Antioch. in c. 14. Marc.
S. Epiphanius.

His Patribus Græcis accedant duo alii necesse est. Primo S. Cyrillus Patriarcha Alexandrinus, cujus opinione *Dominus noster Jesus Christus conjunxit in una die Agnum Judæorum, & verum manna; quando benedixit panem & vinum, dicens: Hoc est corpus meum, & sanguis meus.* Secundo S. Proterus, qui in S. Cyrilli locum successit; & interrogatus ab Imperatore de ratione celebrandi Pascha, respondit, Jesum Christum *Quinta Feria XIV. Luna mensis primi in Cænaculo cum Discipulis Pascha manducantem, paullo post a Juda traditum, & sequenti die, XV. Luna, crucifixum fuisse.* Quod utrorunque Patrum istorum suffra-

S. Cyrillus Alexandrinus.
Cyrill. Alex. Epist. ad Patres Concil. Carthag.
S. Proterus.
S. Proterus Epist. ad Leonem de ratione Pasch.

* *Quomodo si Pascha comedebant, adversus Legem recumbentes manducabant? Sed dicere possumus, quia postquam comederunt Pascha, ad cænandum recubuerunt.* Chrysost. hom. 81. 82. 83. in Matt.

** *Quare biduo ante legitimum diem epulum Paschale celebrarunt, hoc est feria tertia ad Vesperum, quod quinta fieri oportuit.* Epiph. Hær. 51. num. 26. contra Alogos.

gium eo gravius est, quo veteres Patres ad Patriarcha Alexandrinum munus detulerant designandi singulis annis diem, in quo Festum Paschale celebrandum esset: adeoque opus erat, eos id egregie callere, ut animadvertit Sanctus Leo. *

Sensa Patrum Latinorum.

Patres Latini nihilo obscurius pro vetere Paschate mentem suam aperiunt. Quamvis Calendarium Paschale, in Anglica Editione S. Cypriani nomine vulgatum, ab eo minime conscriptum fuerit, Autor tamen vetustissimus est, quod comperimus a Dupino & Cavio. Porro Autor iste nos facit certiores, Christum Jesum ante mortem suam Pascha Legis celebrasse. Ambrosius in quadam Epistola sua ita loquitur: *Celebravit Pascha hebdomade, in qua fuit quartadecima Luna. Denique ipso die Pascha cum Discipulis manducavit*. Ipsius Lamii confessione stant in eum Augustinus atque Hieronymus; quapropter opus non est illorum verba referre. Junilius Episcopus Africanus, qui ad annum 550. floruit, ait solemnibus verbis: Jesum Christum, *post esum Agni typici Mysteria nobis sui Corporis & Sanguinis celebranda denunciasse*.

Dupinus in Bibl. Cavius hist. libr. pag. 79.
Sanctus Ambrosius. Epist. ad Episcopos Æmiliæ.
Aug. Epist. 36. c. 13.
Hieronym. l. 4. in Matt. c. 26. v. 17. & 26.
Junilius Africanus. Comm. in Genesim.

Quibus omnibus addere possumus unanimem Ecclesiæ consensum, quem ostendit nobis in Officio Sanctissimi Sacramenti, confecto ab Angelico Doctore Divo Thoma, atque ab illa adoptato; dum canit solemni ritu hæc carmina indicantia, Christum Dominum, comesto Agno Paschali, corpus suum Apostolis epulandum dedisse.

Post Agnum typicum, expletis epulis,
Corpus Dominicum datum Discipulis &c.

Concilium Tridentinum.
Conc. Trid. sess. 22. cap. 1.

Denique Concilium Tridentinum super hac re declarat sensa sua disertis verbis: *Celebrato veteri Pascha, quod in memoriam exitus de Ægypto multitudo Filiorum Israel immolabat, novum Pascha instituit, se ipsum ab Ecclesia per Sacerdotes sub signis visibilibus immolandum, in memoriam transitus sui ex hoc mundo ad Patrem, quando per sui sanguinis effusionem nos redemit*.

Hic autem potuissem Traditionis hujus veluti catenam producere per singula Ecclesiæ sæcula ad nos usque, nisi ultro cognosceret Lamius, eam omnibus probatam esse, & sententiam suam ab omnibus pariter derelictam. „ Quandoquidem (hæc sunt ejus verba) opinio, quam tueri aggredior, in universum deserta erat, propterea congredi cogor cum „ Theologis, Scripturarum Interpretibus, Historicis Ecclesiasticis, Chro- „ nologis, & generatim cum omnibus iis, qui cum inter Catholicos,

In Præfat. Tract. de Pasch.

* *Quoniam apud Ægyptios hujus supputationis antiquitus tradita videbatur peritia, per quam qui annis singulis dies prædictæ solemnitatis eveniret, Sedi Apostolicæ indicaretur, ut hujus scripti ad longinquiores Ecclesias judicium generaliter percurreret*. S. Leo Epistola prima ad Marcianum.

„ tum

„ tum inter Heterodoxos celebriori eruditione præstiterunt. Cuncti ad-
„ versarii mei sunt, quos partim adorior, partim repello; ut de me di-
„ ci possit, quod de Ismaele tradunt Litteræ Sanctæ: „ *Manus ejus contra omnes, & manus omnium contra eum*.

Fatetur itaque Lamius, communem sententiam, ut pote Sapientum omnium sæculorum turba munitam, anteferendam hoc capite esse sententiæ oppositæ, atque ab omnibus desertæ. Et vero non poterat id Criticus prudentissimus diffiteri. Unde fit igitur, cum super quæstione hac, jam dijudicata ante tribunal Traditionis omnis sæculorum, non recedere a sententia sua, atque in istam secundum accuratissimæ Critices regulas, ut videtur, æquissimam non descendere? Quod operæ pretium est sequenti Articulo examinare.

ARTICULUS V.

Rationes, quibus permotus est Lamius, ne putaret, teneri se de amplectenda opinione communi; quanquam Patrum concursus, omnesque pene Litterati viri pro ea pronunciaverint.

SAtis ratione ac mente præditus erat Lamius, ut unanimi Patrum & Sapientum opinioni adversaretur, nisi ad id rationibus firmissimis compulsus fuisset; & tanta pollebat Critices intelligentia, ut nosset unum esse ex magnæ Artis hujus principiis, non licere, opinionem probabilem rejicere, & factum præsertim historicum morali ratione certum oppugnare, nisi præsto sint rationes hujusmodi, quæ persuasionem inducant, & genus quoddam Demonstrationis efficiant? Porro Lectoris sit judicare, utrum illæ, quibus perductus Lamius est, recipi mereantur, & monitis istis respondeant.

§. I.

§. I.

RATIO PRIMA:

Quæstio hæc funditus dijudicata non fuit:

Ratio prima. QUandoquidem veritas præscriptionem non habet, nunquam satis laudare possumus magnum atque excelsum Lamii propositum, quo illam plures annos indefatigabili labore perquisivit. Postquam vero pertinax hoc studium explevit super extremo Paschate Jesu Christi, persuasum tandem ipsi fuit, integrum esse sibi, minime perstare in novæ

Quare Lamius resiliat a Traditione. suæ opinionis condemnatione, quam tulerat constans Traditio Patrum Ecclesiæ, & omnium pene Sapientum, qui hactenus floruerunt. Ratio prima, quæ illum ad id consilio adegit, est, funditus rem dijudicatam

In Respons. ad Epist. Tillem. p. 222. non fuisse. „ Quare æquum est, inquit, caput hoc quoque quæstionis „ ritu perpendere instar tot aliorum, quæ nunquam probe examinata „ fuere, adeoque ad hanc diem sub judice sunt. „

Tract. de Pasch. a p. c. 3. pag. 335. & 336. Neque etenim, subdit, cogitandum est, primos Ecclesiæ Patres omnes Scripturarum Sanctarum difficultates excussisse; cum tantum otii nacti non fuerint, aliisque negotiis urgentioribus distinerentur. Patres in Scripturis id unum spectabant, quod consuetudine receptum erat, & utilitatem habebat ad populos pietate imbuendos, hæresesque confutan-

Ibidem pag. 337. das. Non vacabant hactenus, ut reconditas disputationes instituerent; sed Scripturas interpretabantur utili quadam ratione, atque auditoribus

Ibidem pag. 338. suis respondente. Plebs magna non postulat, sed quæcumque sibi offerantur, contenta est, neque opus est ingentibus impensis, ut ipsi satisfiat.

Ibidem 339. Dicere possumus in universum, quod attinet ad quæstionem, de qua in præsens, eam adhuc neque priscis neque recentibus ævis diligenter, ut par erat, expensam fuisse. Qui vero affirmarunt, Dominum nostrum in Mortis pervigilio Pascha non celebrasse, inepta tantummodo momen-

Ibidem pag. 346. ta in medium proferebant, & bona caussa jam ceciderant. Quod si Toinardo placuisset, in publicum edere, quæ super hac re ante annos multos spoponderat, non visus essem laborare caussa non bona, ut visum sum, cum primum prodiit mea Harmonia: Ad illud tempus unusquisque sententiam a me propugnatam ita absurdam censuerat, ut ne animus quidem ipsi adhibendus esset. Qua plane ratione Scriptores non pauci locuti sunt. Immo subjungit Lamius, Cardinalem Humbertum dixisse, nullum Sapientem negare posse, Christum Dominum pridie mortis suæ Pascha legitimum peregisse: *Quis sapiens hoc negat?*

Evi-

Evidens fit (pergo referre verba Lamii) si visa est contemnenda & minime audienda sententia mea, id argumento esse, eam excussam non fuisse, ejusque fundamenta nondum detecta. Qui eam abjecerunt, germana ejus momenta perspecta non habebant: porro quid sentiendum de Judicibus, qui ejus rei, quam condemnarunt, jus ignorant. Quam multi demum ii sint, qui opinionem meam exploserunt, ipsorum judicio affici non debemus: „ aut certe (concludit Lamius) nemo mihi denegabit „ jus appellandi ab illorum sententia, petendique, ut caussa recognoscatur. „

Ibidem.

Ibidem pag. 147.

Ecce rationes, quibus permotus est Lamius, ut refragaretur judicio, quod Patres Ecclesiæ, Sapientes, & Traditio pronunciarunt a Veteri Paschate. Quæstio hæc diligenter examinata non fuit: qui de ea deciderunt, ad id deducti sunt nondum cognita caussa: dijudicata tandem non est funditus, & supremo judicio. Quare jus putat esse sibi, *appellandi, petendique, ut caussa recognoscatur.*

§. II.

Hæc prima ratio expenditur.

SI Lamius indicta appellatione significasset, ad quem Judicem provocaret, & ante quod tribunal cognitionem acciperet caussæ suæ, non esset cur id ab eo percontaremur. At nos penitus latet Judex hic, neque de illo divinare possumus, nisi ipse nos doceat. Hic sane non sunt Scriptores Ecclesiastici, neque omnium sæculorum Traditio, neque Ecclesia, quæ in Breviario perspicue aperit mentem suam, neque Concilium Tridentinum; quoniam ab istorum judicio appellat. Neque item erunt Autores eum postremorum, tum hujus ævi; quoniam hi per ipsum iccirco sententiam suam rejecerunt, quia genuinas ejus probationes ignorabant. Modus, inquit Lamius, quo Tillemontius S. Joannis loca explicavit, nemini Patrum perspectus fuit; & perinde loquitur, per ipsum, de hac quæstione, ac si illam Patres expendissent, & de illa invicem consensissent. Sententia Harduini fundamentum non habet in sacris Litteris, & Judæorum Traditione. Vvitassius de re pronunciat nimia magistri autoritate. Pezeronius in eo tantum sollicitus est, ut res in eam speciem effingat, qua vult eas apparere: quasi vero nemo in trutina suspensurus esset, quales revera sint. Atque hæ sunt, quas prætexit, excusationes, quare nullum ex Autoribus admittat, qui hac de re scripserunt jam inde ab initio, eum controversia de Paschate exorta est. Qui vero ante ipsum opinati sunt, Christum Jesum pridie quam pateretur Pascha Legale

Lamius judices non appellat antiquos Scriptores.

Neque recentiores.

In Responso ad Epist. Tillem. p. 116. 119. Gall.

In Responso ad Hard. pag. 14. Gall.

Animad. in Epist. Doct. cujusdam. pag. 8. Gall.

Ibidem pag. 37.

gale non celebrasse, judices legitimi non sunt, quoniam veras sententiæ hujus probationes ignorarunt. Quibus positis non video, ad quod Tribunal deducere nos velit eruditus Criticus iste.

Verum quidem est, eum sub finem animadversionum suarum in sententiam Ludovici Leonis de postremo Jesu Christi Paschate, hæc verba habere. „ Si quæstio de Paschate ultimo satis est enodata, nunquid tempus non est pronunciandi decretoria ratione secundum illud, quod ratio nos cogit de illa sentire? „ At non statuit, sua ne ratio an aliorum ea sit, quæ litem supremo judicio dirimere debeat. In sequentibus autem summum Virum istum sequemur ante Tribunal rationis, ad quod nos sistit; verum hæc neque sua erit, neque nostra, neque alterius hominis privati, sed ratio publica, quæ allatis in antecessum, & citra affectionem ullam utriusque partis momentis, de re pronunciabit.

pag. 18. Lamius rationem appellat.

Patres de hac Quæstione non scripserunt.

Quoniam igitur ratio prima, quæ Lamium coegit, ut Autores Ecclesiasticos abjiceret, atque ab eorum judicio appellaret, ab exigua controversiæ hujus de Paschate inquisitione petenda est; nos erudiat, amabo, quid rei sit quæstionem aliquam expendere, & quare istam Patres non expenderint. „ Propterea est, inquit, quia nullum extat Patrum Opusculum, in quo res hæc digesta sit in Libros & Capita, & difficultates „ omnes emergentes enucleatæ sint. Plus satis flagito, non repugno; „ sed ubinam reperis, quæstionem hanc agitatam in ullo fuisse Concilio: „ Hæreticos pro negante, Doctores Ecclesiæ pro ajente parte sentiisse...; „ Patres, qui tam solliciti fuerunt, ut populos de iis instituerent, quæ ipsos „ interesse cognoscebant, ullum ne hac de re Sermonem habuerunt? Argumentum ne alicujus Epistolæ scribendæ ex ea nacti sunt? Nihil minus. Immo „ multi ne verbo quidem ejus meminerunt; qui vero de ea locuti sunt, „ id obiter fecerunt, verbiusculum proferentes, in quo ponebant pro certo, & sine inquisitione rei, Christum Dominum Pascha celebrasse: „ uti videmus, Concilii Tridentini Patres leviter rem tangere; quo ostendunt, illos revera existimasse, rem ita se habere. „

In Responsion ad Epist Tilem. pag. 119.

Ibidem pag 119

Atqui licet egregius Criticus noster jactet, se diligenter in Patrum sensa ingressum esse de iis rebus omnibus, quæ cum Paschatis Quæstione nexum aliquem habent; & fidenter affirmet, Patres in rem hanc non conscripsisse Tractatus aliquos, vel Sermones, vel Epistolas, nihilominus difficile non est percensere multos, qui in idem argumentum Opera lucubrarunt. Primus, qui se offerat, Anatolius est, Alexandriæ ortus, atque Episcopus Laodicenus in Syria, qui tempore Probi Imperatoris, & Cari successoris ejus, anno circiter 270. florebat. Hunc Eusebius appellat temporum suorum in omni Litteraturæ genere sapientissimum: *Principem sine controversia locum tenuit*; idemque Eusebius, atque

Patres non pauci Tractationes de Paschate ediderunt.

quæ Hieronymus testantur, amplitudinem ingenii sui, vim eloquentiæ, reconditamque eruditionem apparere in Libro, ab ipso conscripto de Paschatis Festo, cui titulus: *Volumen de Paschate, sive Canones Paschales*, quod edidit Antuerpiæ Egidius Buchinus anno 1634.

Prætereo Librum de Paschate, quem Theophilus Patriarcha Alexandrinus Theodosio Imperatori nuncupavit, itemque multas hac de re Epistolas, in quibus dicit, Jesum Christum proditum a Juda fuisse sub exitum decimæ quartæ diei primi Mensis, cum Judæi Pascha celebrabant *. Nonne extant triginta Homiliæ de Paschate, confectæ a S. Cyrillo Alexandrino, & typis commissæ Antuerpiæ anno 1618. in quibus confirmat, Jesum Christum Pascha Legis celebrasse.

Non dubito, quin nobis concedat Lamius, Proterum, S. Cyrilli in Sede Alexandrina successorem, anno circiter 451. Epistolam dedisse ad S. Leonem Pontificem satis præclaram de Festo Paschatis, in qua animadvertit, Servatorem nostrum ante mortem suam Pascha legitimum peregisse. Victorius, medii V. sæculi Scriptor, præter Canonem Paschalem egregias Litteras misit de Festo Paschatis ad Pontificem Hilarium. Dionysius quoque Exiguus posteris reliquit duas super eadem re graves Epistolas. Quem præterit, S. Joannem Chrysostomum admodum copiose agere de re hac in Homiliis multis in Matthæum? Ambrosius pariter de Paschate præstantissimam Epistolam exaravit. Aliique Veterum bene multi Cyclos fecerunt spectantes ad Paschatis Festum, in quibus non potuerunt, quominus examinarent, utrum Jesus Christus Pascha celebraverit. Si opus est igitur, Ecclesiæ Patres scripsisse Tractatus, Sermones, vel Epistolas super hac quæstione, ut dicantur rem hanc critica lance suspendisse, non est cur contendamus, id quoque postremo Christi Paschati deesse.

Ambr. ad Epist. Æmilia.

Verum enim vero ubinam reperit P. Lamius, ut admitti possit Traditio aliqua Ecclesiastica, oportere, eam Patres expendisse hujusmodi Tractationibus, in quibus res digesta sit in Libros & Capita, & quæstionem illam agitatam fuisse in quodam Concilio, &c. Nunquid non satis est, eruditos Ecclesiæ Doctores tradere nobis historicum aliquod Factum in Operibus suis, ut iisdem fidem adhibeamus? In quas demum angustias redigerentur Scriptores, si non liceret ipsis Factum aliquod producere ex testimonio Autorum Ecclesiasticorum, nisi si quæstionem de illo digessérint in Libros & Capita? Quot gesta in medium affert Lamius Iosephi, Philonis, Thalmudis, Rabbini alicujus, vel alterius Scriptoris fide; qui de iis obiter tantum meminerunt, vel paucas voculas conscripserunt? Jus ne nobis esset, eruditum hunc Criticum in-

Non est necesse, Patres confecisse Tractationes de re aliqua.

* *Salvator noster decima quarta quidem est traditus Luna, hoc est quinta post Sabbatum, decima quinta autem crucifixus.* Theoph. Alex. Lib. ad Theod.

terrogandi, nonne Sponsores, quos adhibet, rem illam digesserint in Libros & Capita? Et tamen nunquid non postulat, ut ea, quæ attulit, sine dubitatione recipiamus? Plerique contra Ecclesiæ Patres, omnisque Eruditorum Respublica nos docent, Jesum Christi pridie diei mortis suæ Agnum Pascalem comedisse: & Lamius negabit vetustam hanc Traditionem amplecti, immo illam mendacem existimabit, eo prætextu nimirum, quod hæc res excussa non sit, neque in Libros & Capita digesta?

Ecclesia Traditiones aliquas, tanquam Fidei Dogmata recepit; quanquam Patres de iis Tractatus non conscripserint.

Quod si negotium esset de ulla Fidei Traditione, integrum ne esset ipsi non assentiri, nisi Patres in Tractationibus peculiaribus eam perpendissent, atque in Libros & Capita digessissent? Cum Jesu Christi Divinitas confirmata fuit in Concilio Nicæno contra Arianos, & Spiritus Sancti Divinitas adversus Macedonianos, & Eunominianos in primo Concilio Constantinopolitano: Cum Maria Virgo declarata fuit Mater Dei contra Nestorianos in Concilio Ephesino; & cultus Sanctis Imaginibus constitutus in Iconoclastas a SS. Synodo Nicæna; ut mittam alia Concilia, in quibus capita Fidei declarata sunt autoritate Traditionis, ex Operibus Patrum collectæ: Heterodoxi ab hisce Conciliis damnati, audientiam ne sibi fecissent, ubi conclamassent, Ecclesiæ Patres non perpendisse quæstiones illas in Tractationibus digestis in Libros & Capita; neque illis de rebus aut Sermones aut Epistolas conscripsisse?

Porro liquet, Sanctos Doctores, in Conciliis illis adductos pro Traditionibus memoratis, non semper singillatim disputasse de quæstionibus illis, neque ad illas confirmandas Opera edidisse. Immo plerique illorum obiter tantum de iis mentionem fecerant: neque enim quidquam præterea requirebatur, ut autoritas illorum accederet Traditionibus, quæ ipsis de manu in manum traditæ fuerant, atque in Ecclesia generatim receptæ.

Æquum non est id quod præsumit Lamius.

Atqui si ad definiendam Patrum Ecclesiasticorum testimonio Fidei Traditinnem, non est opus, eos rem illam examinasse in Tractationibus digestis in Libros & Capita, Sermones scripsisse, Literasque ea de re dedisse: Quodnam jus est Lamio, ut contendat, se non teneri ad credendum Jesum Christum ante mortem Pascha Legis celebrasse, quanquam huic Facto unanimis fere Patrum consensus testimonium dicat, eo tantum prætextu, quod Doctores sancti quæstionem istam ad judicium non revocaverint? Potest ne sibi persuadere, rectam esse suam a tot doctissimorum Virorum decisione appellationem, ubi contenderit, in ipsorum Tractatibus rem non esse in Libros & Capita digestam. Atqui licet id quoque requireretur, non tamen ipsi deesset; quandoquidem Autores Ecclesiastici non pauci Traditionem hanc diligenti trutina pensitarunt,

runt, iisdemque formulis, ut superius ostendimus, a Lamio petitis.

Sum porro nescius, an enunciatum hoc primum, in quo vim ponit Lamius provocationis suæ a judicio tot cujusque Ævi Eruditorum, edito pro veteri Paschate Jesu Christi, pateat nec ne consecutionibus incommodis in negotio Religionis, si res ad vivum resecanda esset. Videtur certe, Historiam cum Ecclesiasticam tum profanam stirpitus convellere: de quo nanque historico Facto certam assequi poterimus veritatem, si liceat reclamare: *Scriptores de hoc eventu mentionem facientes, illud non perpenderunt Tractationibus, in Libros & Capita digestis*. Habes sane locum communem, maximæ futurum opportunitati, ut te Veterum autoritate liberes, atque eximas a quibusvis factis testatissimis recipiendis. Si nanque istud Lamii regula infirmatur, non crediderim ullum aliud extare in Ecclesiastica Historia, quod illius vi non labatur, cum difficile sit aliud reperire, quod magis in universum omnibus sit probatum. Quid quod, nonne possemus addere, pronunciatum idem, ut late patet servatum, apertam sternere viam, qua Pyrrhonismus litterarius, sive historicus invehatur? *Incommodæ pronunciati hujus consecutiones.*

§. III.

SECUNDA RATIO Lamianæ appellationis.

Doctores Sancti, locus Concilii Tridentini, Breviarium Ecclesiæ, non sunt de Paschatis quæstione legitimi judices.

DUplex argumentorum genus hoc loco in nos eruditus iste Criticus intentat. Primum attinet ad Patres in universum, aliud complectitur rationes singulares, quibus permotus est, ut rejiceret Sanctos Doctores, qui in ejus sententiam suffragium tulerunt. Primo itaque aït, quæstionem de Paschate ab Astronomicis & Cronologicis disciplinis pendere; neque posse quem sine illarum ope certo scire, quo die celebrandum esset Pascha illo, quo Christus vitam explevit, anno. Non apparet, inquit, Patres, qui Christum Pascha Legis peregisse rentur, Astronomicam facultatem consuluisse: Chronologia, ad artem, ut nunc traditur, redacta, scientia est hoc sæculo orta: Nemo inficias iverit, in rem hanc utiles esse Libros Judæorum; cum tamen Hebraicæ Linguæ intelligentia antehac paucorum esset. Nunquid rejiciemus tot egregios Libros, ad Sacras Litteras illustrandas hac ætate conscriptos, quod videlicet, quædam in eis sint, quæ Patres non dixerunt, vel dissimilia ab his, quæ dixerunt? *Secunda ratio Lamianæ appellationis.* *Patres caruerunt cognitionibus ad hanc dirimendam controversiam necessariis.* *In Resp. ad Epistolam Tillem. pag. 120.*

Tract. de Pasch. 2. p. c. 5. pag. 339 Nemo unus, inquit alibi, ad hanc diem dubitat, Linguarum peritiam ad Scripturas penitus enucleandas necessitatem habere. Quod quidem non erat primorum Sæculorum studium ..... Item non comperimus, Veteres calluisse satis mores Judæorum, & rationem cum loquendi, tum etiam agendi; atque hærent multis in locis, quæ expeditissima sunt iis, qui rem a fonte ipso altius haurire possunt.

Rationes singulares non audiendi Patres. Tract. de Pasch. 2. p. c. 6. p. 351. Ibid. 352. Altero loco Lamius affert argumenta singillatim, quibus ad non audiendos Ecclesiæ Patres compulsus est. „ Origenes, inquit, de re scribit „ obiter & sine rationibus, nec videtur multum in iis posuisse studii, „ quæ ad Pascha spectant. „ S. Epiphanius, sequitur, plane singularem „ de Paschate opinionem habet, opinionem, inquam, falsam, quæ defendi „ non potest, adeoque non tenemur, Sancto Epiphanio adhærere, tanquam „ regulæ eorum, quæ super hac quæstione nobis credenda sunt. „ S. Hie- „ ronymus ponit, Jesum Christum comedisse Agnum Paschalem; ne- „ que id caput alicujus disputationis instituit, sed obiter, & verbo, ut „ ita dicam, uno transgreditur. „

Ibid. 353.

Ibid. p. 355. „ S. Ambrosius, quæ habet de Pascha legali, deque Jesu Christo illud „ cum discipulis manducante die Jovis, pro certo ponit, nullis adhibitis „ probationibus. „ S. Augustinus eodem modo se gerit, neque ex ullo O- „ perum ejus videre est, eum rei huic operam dedisse. „ Quæ cum dixit, his vocibus effert objectum suum. „ Ea, quæ Pater aliquis litteris „ commendavit de re, in quam se penitus non insinuaverat, haud sunt „ eorum regula & norma, quibus fidem adhibere debeamus. „

Ibid. c. 5 pag. 247 & c. 2. pag. 307.

Concilii Tridenti ni locus rem non solvit. Ibid. pag. 309. Quod attinet ad Concilium Tridentinum audi ipsius verba: „ Nemo „ est qui ambigat, Canones tantum hujus Synodi, in quibus hæreses „ anathemate percelluntur, fidem nostram necessario flagitare. Porro lo- „ cus hic in Canonibus non continetur ...... Quanquam etiam con- „ fiterer, Doctores, qui huic Concilio interfuerunt, ab opinione mea dis- „ sensisse, quod nullo negotio credo, quid tandem isthuc rei esset? Cum „ loquerentur illi de re, in qua non erat propositum ipsis veritatem scru- „ tari, pro certo id posuerunt, quod nemini controversum erat, quod- „ que passim apud omnes obtinuerat. Non est autem cur illos redar- „ guamus. Sed etiam id sequitur, cum res hæc sit minime ab illis exa- „ minata, atque obiter tantum memorata, nihil inde colligi posse; nisi „ communem temporum illorum opinionem tulisse, quod Christus Do- „ minus, legitimo Paschate celebrato, Eucharistiam instituerit. „

Breviarium mendis non caret. Preces vero, ab Ecclesiastico Officio depromtas, vult Lamius, Historicis & Grammaticis erroribus non carere. Sed neque per ipsum dicere possumus, nihil illas complecti, quod veritati Historicæ, Chronologicæ, Geographicæ, & Physicæ adversetur. Quare pietatis, subdit, parum perspica-

picacis esset, adversus meam sententiam urgere, quod canitur in Officio de Sanctissimo Sacramento. Hymnus nanque is ostendit solum, S. Thomam, cui tribuitur, ab opinione mea non fuisse. Quæ cum ita sint, non videmur posse docto Critico huic adimere libertatem, ab omnibus testimoniis istis appellandi.

Ibid pag. 310.

§. IV.

Secunda ratio Lamii non videtur satis recta.

HÆC Patris Lamii sensa non referuntur modo ad explicationem, a Patribus adhibitam Verbis Sacrarum Scripturarum, quæ quæstionem de Paschate attingunt; sed ad quæcumque alia Textus Sacri loca interpretati sunt. Ac prudens Lector satis videt, quas possimus ex adductis pronunciatis consecutiones elicere. Interea æqui bonique faciet, me hic dubitationes proponere super hac re emergentes, quin velim quidpiam statuere, vel ulli notam appingere.

Principium Lamii duo consequuntur.

Mihi videor videre, si illarum rerum peritia, de quibus loquitur Lamius, *ad Scripturas penitus enucleandas necessitatem habet*, duo hinc sequi. Primum est, Patres, ut ferunt ipsa ejus verba, quippe his omnibus rebus non satis imbutos, haud potuisse *Scripturas penitus enucleare*. Ac si *penitus enucleare* significet, eos omnia Scripturarum sensa non aperuisse, sed multa reliquisse enodanda Viris Eruditis, qui temporibus insequentibus Textui sacro elucidando incumberent, eaque subsidio Linguarum, Astronomiæ, Chronologiæ, aliarumque cognitionum explicarent, convenit per me quoque, hac interpretatione Patres *Scripturas Sanctas penitus non enucleasse*. Quod si verba hæc *penitus Scripturas enucleare* moneant, non potuisse Sanctos Doctores sine cognitionibus, de quibus modo, mysteria in Sacris Litteris contenta penitus perspicere, solide explicare, & germanam interpretationem ipsis apponere, (quem sane sensum edere videntur verba Lamiana, cum dicit, *Patres hærere multis in locis, quæ expeditissima sunt iis, qui rem a fonte altius haurire possunt*) tum secunda hæc explicatio magnis incommodis obnoxia est.

Patres non explicarunt omnes Verbi divini difficultates.

Deinde si cognitiones istæ *ad Scripturas penitus enucleandas necessitatem habent*, vix invenies interpretationem Textus Sacri, quam dederit unus, vel duo, vel Patres multi, & tamen a Critico, utente Lamianis enunciationibus, controverti nequeant. Id nanque unum satis erit caussari, Patrem, vel Patres illos caruisse cognitionibus *ad enucleandus penitus Scripturas necessariis, eosque hærere multis in locis, quæ expeditissima sunt iis, qui rem a fonte ipso altius haurire possunt*. Criticus, inquam, iste co-

Nulla interpretatio erit, quæ in controversiam vocari non possit.

eodem, ac Lamius, jure gaudebit, appellandi ab interpretationibus istorum Patrum eo obtentu, quod locus ille penitus enucleatus non sit, sed ulterius esse possit subsidio Linguarum, aliarumque, de quibus hactenus, cognitionum, quas non acceperunt Patres, vel illis animum non attenderunt.

Consecutio periculosa.

Nolo autem dicere, qua non misceret Ecclesiam perturbatione consecutio hæc. Quonam pacto certum aliquid statuere possemus de locis Scripturarum, quæ nequeunt intelligi sine interprete? Quorsum evaderent pleraque argumenta, quæ e Sanctis Litteris, ad propugnandam Religionem, Hæresesque refellendas Patres depromunt? Liceret ne inclamare, præsumendum esse, Patres, ut pote non eruditos quibusdam cognitionibus *ad Scripturas penitus enucleandas necessariis*, non satis introspexisse in hæc illarum loca, præsertim si difficilia sint; *quandoquidem hærent in locis aliis, quæ sunt expeditissima iis, qui rem a fonte ipso altius haurire possunt*? Quamobrem effici fortasse ex postremis hisce verbis posset, perfectam explicationem Divinorum Librorum servatam esse Criticis recentioribus, callentibus Linguas eruditas, in Astronomia & Chronologia versatis, nec non moribus Judæorum excellenter imbutis.

Principium hoc accommodari ad loca ipsa, Fidem attingentia.

Supervacaneum autem esset contendere, cognitiones, de quibus sermo est, solum habere necessitatem *ad Scripturas penitus enucleandas*, cum illas interpretantur duo vel multi Sancti Patres, præsertim ubi res a Fidei negotio aliena est: videntur nanque pronunciata Lamiana vim eandem habere in loca Scripturarum, quæ unanimis Patrum consensus exposuit, & ad Fidei capita spectant.

Horum exemplum.

Fac sane, Patres idem sentire de sensu cujusdam loci, qui ad Religionem pertineat, v. gr. Prophetiæ Jacobeæ, qua Messiæ adventum prænunciavit. Criticus aliquis, ut sese expediat ab interpretatione hujus loci, unanimi Patrum consensione firmati, poterit se recipere ad principia Lamiana, & respondere: Peritiam Linguæ Hebraicæ, morum Judaicorum, Astronomiæ & Chronologiæ, necessitatem habere *ad Scripturas penitus enucleandas*; proindeque, cum Patres iis omnibus parum essent instituti, non potuisse penitus enucleare Prophetiam istam, quæ Chronologicam notitiam, aliasque nunc memoratas, necessario requirit.

Si vero ad coarguendum istum Christianæ simplicitatis, anxiæque Religionis contemtorem, reponeret quis: Cum Sancti Patres in eandem sententiam de loci hujus interpretatione descenderint, id argumento esse, hanc ab Apostolis profectam esse, qui de manu in manum aliis tradiderunt, & ad nos usque Sancti Patres, a Majoribus acceptam, propagarunt.

Tum, ut responsum hoc Criticum illum coerceret, horrentem de Hebrai-

braicis Litteris, de Astronomia, & Chronologia; cum tamen maneret perfugium aliud, si diceret: Patres rem hanc ad trutinam non revocarunt. Ubi nam reperis, eos Tractationem aliquam de hoc argumento scripsisse, in qua digestum sit in Libros & Capita, & complectitur enodationem omnium difficultatum, quæ Prophetiam istam attingunt? Affer Concilium aliquod, in quo agitata fuerit, & Hæretici negantem, Doctores vero Ecclesiæ ajentem partem sustinuerint? Quisnam illorum Sermones de illa habuit, vel Epistolas dedit? Nihil minus. Qui mentionem fecerunt, obiter tantum, & interjecto quodam verbo fecerunt, pro certo habentes sine majori inquisitione, Prophetiam hanc intelligi de Jesu Christo, atque in ejus Nativitate fuisse completam.

Si consequentiæ istæ legitimæ non sunt, si e Lamianis principiis haud sponte fluentes, vel ab ejus mente longe admodum abludentes, de quo nullo modo dubitare possum, eas jam nunc revoco. Nihilominus persuasum mihi est, cum satis ingenuum esse, ut diffiteatur, ad pessimos usus traduci posse pronunciata hæc, quæ referuntur æquo modo, ut mihi videor, ad Scripturarum loca de Fide agentia, atque ad Criticas tantum disputationes; tum ad unanimem Patrum consensionem, tum etiam ad unius vel alterius autoritatem.

Ego vero nescio, utrum nec ne alicujus ingenii homines deprehendent, responsiones Critici hujus eruditi testimoniis Patrum de veneratione nonnihil detrahere, Sanctis istis Doctoribus debita, quos nasci voluit Deus, ut Ecclesiam suam illustrarent. Quo in loco non expendo, num hoc pacto decernere possimus; neque id investigare propositum mihi est. Sed non dubito, quin inter omnes conveniat de duobus. Primo, si liceat confugere ad hæc loca communia, ut Patrum autoritatem extenuemus, atque ab ea, ubi urgeat, nos liberemus, nullius momenti futurum, ipsorum testimonium afferre ad facta historica constituenda: Tum enim satis erit respondere: *Autores Ecclesiasticos hæc ponere, non probare; de iis loqui obiter, & sine probationibus; & quæstionem illam ad judicium non revocasse.*

E responsionibus Lamii ad Patrum loca duo sequuntur.

1 Extenuant autoritatem Patrum.

Secundo, id responsionum genus non esse consentaneum magnæ illi Criticæ præceptioni, atque omnibus Viris Litteratis passim probatæ, immo non semel Lamio ipsi acceptæ, nimirum: Cum Factum aliquod historicum idonea autoritate munitum, præsertim autem universe testatum est, cujusmodi apparet hoc de Veteri Paschate, non esse fas, eventum istud rejicere, aut de illo digladiari; nisi si argumenta suppetant, quæ persuasionem inducant, & genus quoddam Demonstrationis efficiant.

2. Accuratæ Critices regulis non respondent.

Responsum autem Critici nostri ad locum Concilii Tridentini sub stilum imposterum veniet, & modestiam ejus moderationemque deinceps

admi-

Abjiciendum non est quidquid in Breviario continetur, propter aliqua menda, quibus afficitur.

admirabimur. Interea nos hic iterum monemus, quod alias sæpius confessimus ultro, nunquam intendisse Ecclesiam, se falli non posse in iis omnibus, quæ in Breviario recitata sunt, aliisque item Libris, quos Fidelibus præbet, ut eorum pietatem alat: non esse mentem suam, illos a quovis Historico, Chronologico, & Grammatico vitio immunes affirmate recipere; sed tantum illos habere, tanquam affectos maxima probabilitate, quod satis est in rem suam, absque eo quod nos cogat, ut illis Dogmatum instar credamus. Integrum ne igitur erit, infirmare autoritatem, quam dedit Ecclesia factis historicis hujusmodi vel aperta approbatione, vel tacita assensione, propterea quod in illa irrepserit, Ecclesia insciente atque invita, error aliquis Chronologicus?

Tract. de Pasch. l. p. c. 1 pag. 13. & item pag. 298.

Si consecutionem istam Lamio concedamus, quid fiet de opinione sua super Veteri Paschate, quæ innititur partim Rabbinorum & Thalmudicorum Scriptorum testimoniis, e quibus jactat se momenta non exigua comparare? Nonne tamen ingenue profitetur, eos fabulis, rebusque falsis & inutilibus constare totos? E contra vero ex aliquo, falso credito, Breviarii Romani vitio, licet Breviarium istud quicunque germanas Litteras profitentur, non modica veneratione suspiciant, ex aliquo, inquam, hujus vitio, autoritatem illius in reliquis omnibus extenuabit?

§. V.

Fieri non potest, ut dies postremi Paschatis statuatur ex principiis cognitionum illarum, quas postulat Lamius; & quare.

SI rerum istarum scientia necessaria omnino est, ut absque errore legitimi Paschatis diem teneamus; unde factum erit, tot eruditos homines, iisque rebus apprime instructos, multis etiam ætate nostra editis voluminibus, quibus expenderent quæstionem istam, parum adeo illam enodasse, ut potius ingenia magis hac de re nunc discrepent inter se, quam antea discreparent?

In Resp. ad Epistolam Tillem. pag. 129.

„ Opinionem communem evidentem non esse, inquit Lamius, demonstrant innumeræ pene opiniones, invicem diffidentes, seque mutuo „ destruentes, quæ invectæ sunt in rem hanc ex eo tempore, quo con„ troversia hæc diligentius agi cœpta est, ac primis sæculis fieret. „ Porro non negabit eruditus Criticus iste, communis opinionis propugnatores earum, quas requirit, scientiarum notitiam adhibuisse, ut quæstionem hanc explicarent. Si autem illam minime enuclearunt, vel manifesto constare non fecerunt, indicat id profecto, scientias istas ad penitus

nitus enucleandas Scripturas necessitatem non habere. Quod si jactet Lamius, se perquam utiliter cognitionibus istis usum fuisse; adversarii tamen sui tuentur, opinionem ejus nondum esse hactenus enodatam vel evidentem, ut illam maxime dubiam haud existiment.

Ceterum quid rei est, aliquem Scripturarum locum penitus enucleare. Nihil aliud, opinor, quam in illum introspicere, tollere difficultates atque ambiguitates omnes, illas dissolvere, vela omnia subducere, quibus genuinus sensus obtegi posset, illustrare tandem, & palam ostendere. Sapientes vero utriusque sententiæ, postquam, ut ipsorum Scripta testantur, nullam prætererunt cognitionem, quam ipsis præberent Astronomicæ & Chronologicæ disciplinæ, Linguæ eruditæ, Mores Hebræorum, aliaque adjumenta, quæ ex accuratissimæ Critices præceptis deduci possunt, post, inquam, hunc eruditionis veluti cumulum, penitus ne quæstionem de Paschate enuclearunt? Quod si id minime præstiterunt, sique implicatior est, ac antea fuerit; fateantur oportet, litem hanc dijudicari nos posse, nisi apud tribunal Traditionis Patrum, unanimisque Ecclesiæ consensionis.

Quid sit, quæstionem aliquam enucleare.

Ac si volunt, eam modo enucleatam penitus esse, quare de illa non convenit inter ipsos? Mirum non est, discrepare Scriptores de historia aliqua nondum expensa, nec sublata ambiguitate; sed postquam illam funditus enodarunt accurato principiorum omnium illorum usu, quæ ad illam illustrandam facere possunt, nefas est adhuc hærere, & de facto illo multa variare. Quis auderet hodierna die versari in ancipiti de historia falsi Cyriaci Papæ & Martyris, qui abdicavit se, ut ajunt, a Pontificatu, ut S. Ursulam & socias sequeretur: utrum nec ne fabulosa narratio esset? Eventum nanque istud, licet ab Autoribus bene multis recitatum, cum tamen ad Critices regulas exigeretur, cumulate evolutum fuit. Qui igitur fieri poterit, ut verus Eruditus, rationis suæ compos, audeat de facto penitus enucleato disceptare? Atqui cum illud de Paschate, ut placet sapientibus Viris nostris, hujusmodi sit; unde fit eos nihil minus, quam antea, de illo digladiari? Num id vitio vertendum est enunciationibus traditis, ut expendatur argumentum hoc, vel enunciationum earundem usui? Utrum libebit magis, judicet Lector, modo illud constans sit, sectatores opinionis communis affirmare, postquam quæstio de Paschate enucleata ab ipsis penitus fuit, secundum Lamianas cognitiones, evidens esse, Christum Dominum in pervigilio Mortis Agnum Paschalem comedisse: atque opinionis contrariæ propugnatores tueri, se adhibitis iisdem regulis, ita rem hanc enodasse, ut nemini imposterum liceat dubitare, Jesum Christum eadem ora mortem obiisse, qua Pascha legale celebrandum erat.

Non licet in partes distrahi de quæstione enucleata.

Quo autem planum fiat, non posse quaestionem de Paschate penitus explanari cognitionum istarum ope, quae tantopere jactantur, meminisse oportet, Astrologiam & Chronologiam sumi posse vel in semetipsis, vel quoad res illas, propter quas adhibentur. Non inficior, disciplinas istas utilissimas esse, earumque principia certa; atque a ratione alienus esset, qui ea contemneret, & minus solida fundamenta putaret, unde deduci possent Conclusiones, quas appellant demonstrativas.

Cognitiones istae bifariam sumi possunt.

Quamvis igitur per sese Astronomica & Chronologica principia inconcussa sint, id tamen semper ratum habent, ut res, cui accommodantur, certa sit & constans; licet etenim secundum disciplinarum istarum praecepta colligatur semper, rem aliter se habere non posse; nihilo secius si positio falsa sit, ruinosa quoque erit superstructa argumentatio. Id autem cum argumento nostro conferamus.

Ut ex principiis Astronomiae & Chronologiae effici certo possit, quartamdecimam Lunae Nisan anno mortis Jesu Christi incidisse in diem Veneris, huncque fuisse diem Paschatis celebrandi, oportet tenere annum, quo Christus in Crucem actus fuit: hic autem incertissimus est. Regulae itaque Astronomicae & Chronologicae id statuere nequeunt; nisi antea posuerint, si Salvator mortem oppetiit eo anno, Pascha occurrere non potuisse, nisi mense tali, quartadecima Lunae, & tali die.

Opinionem multae de anno mortis Jesu Christi.

Quoniam vero Eruditi longe admodum discrepant de anno mortis Christi, & alii alio hanc contigisse ferunt, singuli pariter ex Astronomiae & Chronologiae legibus liquido concludunt, Pascha illud contigisse Mense, diebus Mensis, atque Hebdomadae longe diversis. Ut autem evidentem horum omnium rationem afferamus, animadvertendum est, postremorum temporum Chronologistas, postquam diligenter rem hanc excusserunt, convenire inter se, annos omnes, intra quos mors Christi collocari potest, ad octo redigi, qui, veluti finibus, clauduntur annis totis 29. & 36. Aerae vulgaris. Ex. gr. ii qui anno 31. Domini nostri interitum assignant, deprehendunt Tabulis Astronomicis, Mensem Nisan incaepisse eo anno die undecima mensis Aprilis, & decimamquartam fuisse ejusdem mensis 26. qui dies Martis erat. Secundum illorum supputationem, qui Jesum Christum dedisse spiritum existimant anno aerae nostrae 32. Novilunium accidit die 29. mensis Martii, & quartadecima fuit decima tertia vel decimaquarta mensis Aprilis, die Dominico, vel Feria secunda. Alii, qui aliis annis statuunt mortem Christi, nihilo magis invicem consentiunt. Interea omnes liquido conficiunt ex Astronomicis & Chronologicis principiis, Pascha celebratum fuisse mensibus & diebus diversis. Quae porro varietas non est petenda a legibus disciplinarum ista-

Omnes ex iisdem regulis dissimiliter concludunt.

istarum, sed ab Epochis dissimilibus, quas sectari cuique libitum fuit. Quamobrem quantumvis falli nequeant Astronomica & Chronologica principia, non possumus tamen per ea constituere, an Luna quartadecima mensis primi incurrerit anno mortis Christi in diem Jovis vel Veneris; nisi certo constet de hoc anno mortis ejus, de quo tamen vis humani ingenii nunquam constare faciet.

Quandoquidem Jesu Christi mors, inquit Lamius, contigit in annorum illorum aliquo, qui a 29. ad 36. fluxerunt; sique hic non fuit 29. 30. 31. 32. neque 34. 35. 36. ut se ostendisse putat, oportet, salutarem hanc mortem accidisse anno 33. in quo profecto plerique celeberrimi Chronologi eam ponunt. Non repugno, multos apponere huic anno Christum morientem; at quot nihil minus periti Chronologi id non concedunt? adeoque ex eorum rationibus advenit Pascha die, mense, atque hebdomada alia prorsus ab ea, in qua sibi visus est Lamius collocandum esse. *Tract. de Pasch. 1.p.c.5.pag. 106.*

Verum demus ultro, Jesum Christum diem extremum obiisse anno 33. qui arridet Lamio; non tamen inficias ire poterit, omnes fere, qui eodem anno 33. Salvatoris mortem ponunt, propugnare, Lunam quartadecimam Mensis Nisan advenisse die Jovis, & propterea Christum Legis Pascha comedisse? Unde autem discrimen hoc? Non quidem a Tabulis Astronomicis, quæ certissimæ sunt. Ab iis igitur, qui utuntur illis, quorum alii contendunt, dies Lunæ subducendos esse ab ejus conjunctione cum Sole, alii vero a Phasi. Quare summa hæc Tabularum Astronomicarum accuratio satis non erit, ut noverimus reipsa, in quem diem inciderit quartadecima Luna Mensis Nisan; cum satis esse non possit, ut calleamus diem mortis hujus pretiosæ: nisi secundum varias Sapientum positiones. *Qui mortem Jesu Christi statuunt anno 33 discrepant de die.*

Quæ cum ita sint, quid fiet de egregia hac demonstratione, quam affert Lamius his verbis. „ Si Dominus noster morti traditus est anno „ Æræ vulgaris 33. ut communior fert opinio; sique numerandi sunt „ dies Mensium Hebraicorum a Lunæ Phasi, Demonstratione tum Ma„ thematica efficitur, immolari eo anno secundum Legem Pascha non „ potuisse, nisi die Veneris post meridiem: nisi velis Astronomica prin„ cipia penitus incerta esse, vel Fabrum, qui rationem hanc, qua utor, „ inivit, peritum Astronomum non fuisse. „ At vero hujuscemodi Demonstrationes confici nullo negotio possunt. Ceterum petimus a Lamio, nonne ista non secus esset accurata, quam quæ tradita ab ipso fuit, atque ab aliis tradi potest, qui cum eo de Mortis Jesu Christi anno conveniunt. *Demonstratio Lamii.*

Si Jesus Christus sublatus in Crucem fuit 33. Æræ vulgaris anno, at-

que opus sit, Mensis Hebraici dies supputare a Conjunctione Lunæ cum Sole, *demonstratione tum Mathematica efficitur, immolari eo anno secundum Legem Pascha non potuisse, nisi die Jovis post meridiem: nisi velis Astronomica principia penitus incerta esse, vel Fabrum, qui rationem hanc, qua utimur, inivit, peritum Astronomum non fuisse*. Quodnam item judicium ferret Lamius de hac alia demonstratione? *Si Dominus noster Morti traditus est anno æræ vulgaris* 34. ut præstantissimorum Astronomorum fert opinio; *sique numerandi sunt dies Mensium Hebraicorum a Luna Phasi, demonstratione tum Mathematica efficitur, immolari eo anno secundum Legem Pascha non potuisse, nisi die Martis post meridiem: nisi velis Astronomica principia penitus incerta esse, vel Paulum Mildeburgensem, qui rationem hanc inivit, peritum Astronomum non fuisse*.

Alia demonstratio.

Apud Petav. de doctrina Temp. l. 12 c. 9., & in Chron. Bibl. Veteri 1662.

Quæ Demonstrationes, licet apprime diversæ, non probant, calculos Astronomicos aut Chronologicos falsos esse, neque initas a Fabro & Paulo Mildeburgensi rationes claudicare: sed ostendunt manifesto, disciplinarum istarum auxilio non posse quæstionem de Paschate enucleari; quod videlicet principia Astronomica & Chronologica pendent a Sapientum usu, & veritas, quam afferunt, ab Epochis, quibus adhærent: cum autem Epochæ ipsæ innitantur opinionibus incertis, mirum non est, ab iisdem principiis, licet per sese certissimis, dissimillimas consecutiones deduci.

Non potest hæc quæstio dissolvi calculis Astronomicis.

Dicendum pariter erit, vel rationes Astronomicas certo rem non conficere, vel Criticos illis accurate non uti; quoniam, pro certo habito, Jesum Christum vitam pro nobis fudisse anno 33. diemque primum Lunæ Mensis Nisam a Phasi petendum esse; nihilominus inde concludit Lamius, Jesum Christum mortuum fuisse die Paschatis Legalis, antequam ejus celebrandæ tempus advenisset; e contra vero tum Alexander, tum alii, iisdem principiis fulti, tuentur, Servatorem nostrum die Jovis ante mortem suam Pascha celebrasse.

Alex. Hist. sæc. I. Diss. 2. quæst. 3.

Hinc facile concludas, rem esse deducendam ad Traditionem & consensum Ecclesiæ, ut certo affirmare possimus, utrum nec ne Jesus Christus in pervigilio mortis Pascha celebraverit. Cum etenim quæstio hæc Factum historicum præseferat, quod primi Patres de manu in manus traditum, ab Apostolis rei testibus occulatis acceperant; hi loca Evangelistarum ad Traditionis hujus normam interpretati sunt; nisi interpretationem ipsam ab eodem Sacro Textu depromsisse dicamus.

Necesse est rem deducere ad Traditionem.

§. VI.

§. VI.

TERTIA RATIO appellationis Lamianæ.

Quæstio de Paschate non potest vi autoritatis dijudicari.

HÆC tertia ratio, quare Patres non audiat, æquissima est secundum principia Lamii. Si nanque Ecclesiæ Patres quæstionem hanc ad judicium non revocarunt, vel id obiter tantum præstiterunt; si cognitionibus illis ornati non sunt, quæ ad Scripturas penitus enucleandas necessitatem habent; denique si Critica in arte non excelluerunt, ut revera, inquiunt, capitibus multis non excelluisse constat: æquum non est, ad ipsorum testimonium confugere; præsertim cum non sit hic sermo de rebus Fidei, quæ autoritate Traditionis dissolvi debeant. Tertia ratio appellationis Lamianæ. Tract. de Pasch. a p c 4. p. 136. Ibid. c. 1 p. 49.

R E S P O N S U M.

HAbes hic duo, quæ admirationem eandem pariunt. Primum est, asserere, quod Lamius facit, quæstionem de Paschate ad forum Criticum pertinere, ejusque principiis expendendam esse. Secundum, eodem tempore reclamare, ne autoritatis vi decidatur. Nunquid non autoritas, & testimonium Veterum primum est Critices fundamentum? Conjectura vero, quæ secundo loco venit, quidnam momenti habet, si autoritatis præsidio destituatur? Fateatur itaque oportet cruditus hic Pater, figmentum esse Criticen: quid nanque aliud esse dixeris eam, cujus principia omnia subvertuntur? vel agnoscat, Veterum autoritatem necessariam esse, non solum ut quæstionem de Paschate, sed quamlibet aliam ad tribunal Criticum revocatam, definiamus. Non est itaque præclara ars ista, quæ difficultates solvat, & factum historicum magis vel minus simile vero astruat; sed unum Antiquorum testimonium, qui perhibent de illo. Critice perpendit facta, & de illis regularum suarum decretis pronunciat; locorum Scriptorum delectum habet, eorumque merita ponderat; sed pondus Autoritatis eminet in decisione quarumcumque quæstionum, quæ sensuum testimonio definiri nequeunt: nisi testium suffragia aliqua ex parte vacillent. Critice ab autoritate pendet. Quid agat Critice.

Quare Lamius, contendens viribus omnibus se subducere ab Autoritate Patrum de Veteris Paschatis quæstione, ut hanc Critico judicio omnino subjiciat, principium ipse suum ab imo convellit: vel opus est, e-

um profiteri, velit nolit, se non posse ab Autoritatis tribunali, quæ legitimus ejus judex est, appellare.

Privatis Scriptoribus concedit, quæ Patribus omnibus negat.

Quod vero insolens magis est, Autor hic negat, autoritatem præstantissimorum Ecclesiæ Patrum, fultam suffragio tot illustrium cujusque ævi Scriptorum, tanta colendam esse veneratione, ut dirimat quæstionem istam: interim dum idem ipse nihil pene affert, quod Veterum testimonio non muniat. Autoritas plerorumque Autorum Ecclesiasticorum, Interpretum, & Theologorum, qui quaque ætate vixerunt, tanti per eum non est, ut facto huic historico veritatis afferat speciem; & tamen ipse postulabit, ut recipiamus, tanquam firmiter constituta, innumera rerum capita, in quibus fundat opinionem suam, modo pro illis unum vel alterum Scriptorem spondere faciat?

Tract. de Pasch. 1. p. c. 3. p. 32
Ibid. pag. 18.
Ibid. pag. 59.
Ibid. p. 61.

Statuenda ne est hora, qua immolandum Pascha esset? Talmud de ea pronunciabit. Negotium est de necessitate peragendi Paschatis die proprio? Ad Mischna se recipit, quo id cognoscat. Incidit ne in quæstionem, ut probet, celebrari non potuisse Hierosolymis Pascha duobus diebus? Nos revocat ad Calendarium, quod hodierna die in usu est apud Judæos, & nefas ducit ipsi non adhibere fidem, quoniam ita pariter existimat Abbas Bartoloccius. Hic standum est testimonio Philonis aut Josephi, illic dictis Maimonidis, aut Rabbini alicujus recentioris. Quoties idem Lamius, ut principia sua tueatur, colligit verbusculum aliquod, obiter excisum alicui ex his Doctoribus sanctis, quorum verba de postremo Paschate non attendit? Vix ullam affert locorum S. Joannis, vel aliorum Evangelistarum explicationem, quin præsto illi sit, ut illam roboret, locus alicujus ex illis Sanctis Patribus, qui eum ipsi objiciuntur, rem hanc ad judicium non revocarunt.

Lamius hic negligit Autores, quos alibi citavit.

Oculos tantum conjiciat in illius Tractatum de postremo Paschate, qui quaque pagina hujus rei exempla reperire amat. Quod si ulterius consulere velit Dissertationes ab ipso conscriptas, ut iis responderet, qui opinionem ejus aggressi sunt; videbit plane, nec sine admiratione, Philonem hunc, Josephum, Rabbinum, Autorem, Patrem, aliosque, quos fidenter prorsus & animose laudaverat, ut vim afferret principiis suis; tum non mereri fidem, falli, pugnantia dicere, quæstionem non expendisse, vel perperam intellexisse.

Ad hæc igitur inducet ipse in animum, ut nos admittere cogat tot facta, quæ in Operibus de postremo Paschate, tanquam rata & certa producit, penitus enucleata, & de quibus ancipites esse non liceat; modo ipsis suffragetur unus vel alter Scriptor: interim dum constanter ipse negat acquiescere autoritati tot Patrum & Sapientum, atque ab illorum judicio appellat pro summa rei dirimenda; quamvis non contemnat verba

ba eorum, qui sibi favere possunt, ut Facti præcipui adjuncta aliqua fulciat.

ARTICULUS VI.

Fundamenta Opinionis Lamianæ.

CUM Evangelii Textus, ut superius vidimus, quæstionem de Paschate postremo nequeat dissolvere; nolit autem Lamius Traditionis & Patrum judicio parere, illud reliquum est, ut expendamus, utrum via illa & ratio, quam secutus est, perfecte adeo sententiam suam enucleet, ut integrum non sit ambigere, an Jesus Christus extremum Pascha comederit? In rem hanc jecit principia multa, ipsumque Veterum & Recentiorum testimonium non omisit, quo nobis persuaderet, opinionem suam Antiquitati fuisse perspectam.

§. I.

Via & ratio Lamii, qua quæstionem de postremo Paschate dirimit.

Tract. de Pasch. c. 1 p. 5. Ratio dignoscendi germanum Scripturarum sensum.

EXistimat primo, ejus rei fidem esse penes Evangelium, quando- quidem controversia est de sensu verborum Evangelii. „ Porro, „ inquit, ut dignoscamus germanum ejus sensum, abjicienda præjudicia „ sunt; & saltem tantisper ita oportet afficere se, perinde ac nulla pe- „ culiari sententia moveremur, nullumque negotium nos traduceret ad „ propugnandum vel oppugnandum Factum illud, quod pensitamus. O- „ pus est etiam rem, de qua agitur, funditus percipere; neque enim „ reperies, quod quæris, nisi prius noveris probe, quod quæris. „ Quæ monita æquissima sane sunt, ut illorum ductu Factum aliquod perpendamus. Ex his autem hanc elicit consecutionem. „ Exquisitum itaque judi- „ cium monet, ut inveniamus apud Evangelistas, utrum nec ne Pascha „ Legis celebraverit Christus Dominus, intelligendum prius esse, quid „ sit hoc Pascha, & quo tempore, quove loco celebrandum esset? Opor- „ tet, inquam, diligenter attendere, an Jesus Christus id fecerit, quod „ Lege preceptum erat in die Paschatis, nimirum, an cum Pascha pe- „ regit, ut passim opinantur, Lex præciperet revera eam fieri; si nan- „ que tempus nondum advenerat, evidens est, eum, licet Legi obtem- „ perantem, non debuisse illam celebrare. „

Via

Via plane & ratio egregia, ut nihil supra: sique Lamius, ab ea non deflectens, ostendit nobis, Jesum Christum non celebrasse postremum Pascha; fateri merito cogimur, Patres Ecclesiæ, ceterosque Sapientes, qui sibi visi sunt diverso longe modo rem videre in Evangelio, deceptos fuisse, opinionem autem suam veram esse. Non tamen ipse moleste feret, nos ab eo momenta postulare, instar lucis meridianæ perspicua. Neque etenim æquum est deserere Traditionem ejusdem cum Ecclesia antiquitatis, ubi non adferat nisi leves conjecturas, vel sententiam suam dubiis, atque a plerisque Eruditis hominibus controversis monumentis confirmet. Nonne jure & merito petimus, ut antequam deturbemus Fideles de possessione adeo vetusta, ipse statuat novam suam monumentis idoneis ad persuadendum, atque secundum accuratissimæ Critices præcepta, ab omni dubitatione remotis? Audiamus itaque quænam sint opinionis suæ fundamenta.

Fundamenta opinionis Lamianæ. Ibid pag. 50. Ibid pag. 61. pag. 19. & 49. pag. 133. pag. 178. pag. 254. pag. 261. pag. 262.

Statuit initio: 1. Judæos incepisse menses suos a Phasi Lunæ. 2. Jesu Christi ætate non direxisse Judæos Festa sua Tabulis & Cyclis. 3. Dies memoratos ab Evangelistis sumendos semper esse pro diebus artificialibus ab occasu ad occasum Solis, nunquam pro diebus naturalibus ab ortu ad occasum. 4. Quamvis Pascha comedere possent extra Templum in circuitu Hierusalem, non fuisse tamen licitum illis Agnum Paschalem extra Templum immolare, atque opus fuisse, ut Sacerdotes ejus sanguinem funderent circa altare. 5. Rem esse extra controversiam, ætate Christi Judæos diligenter servasse omnia, quæ Maimonides narrat, de studio conficiendi panes Azimos, ut revera essent sine fermento. 6. Totam diem decimam quartam Lunæ fuisse primum Azimorum diem. 7. Jesum Christum non misisse Discipulos suos, paratum ea, quæ Paschati conficiendo necessaria erant, nisi post occasum Solis; ipsumque discessisse Bethania, vel ex alio Urbi proximiore loco intempesta jam nocte. 8. In die, quo immolabant, debuisse quemquam interesse Templo, eodemque die reserare solitos fuisse januas Templi media nocte, ut qui Agni immolationi non interfuerant, coram Domino adstare possent. 9. Opus fuisse necessario intra Urbem transigere illam Paschatis noctem, sub quam mediam Pascha comedebatur, idque protrahere duntaxat licebat diluculum usque.

Hæc sunt, ut opinor, Lamianæ sententiæ fundamenta, e quibus quamplurimas elicit consecutiones, ut demum conficiat, Jesum Christum non celebrasse postremum Pascha.

Cum autem consilium meum non tendat horsum, ut expendam, quidquid attulit vir hic eruditus, quo suam tueretur de ultimo Paschate sententiam; multo vero minus ut ejus vestigiis insistam, si quidem Libri utrinque conscripti in manibus omnium versantur, & operosum esset, no-

vum aliquid producere, quodque centies inculcatum non fuerit: Propterea quibusdam animadversionibus rem circumscribam.

Animadversiones in hæc principia.

Prima sit, Litteratos illos, qui in opinionem novam arma verterunt, omnia, quibus eam fulcit, fundamenta sustulisse firmissimis argumentis, eosdemque adhibuisse fere semper Scriptorum eorum, quibus eam Lamius statuerat, testimonia. Opposuerunt itaque Josephum Josepho, Philonem Philoni, Rabbinos Rabbinis; idemque dicito de Talmude, Misna, & moribus Judaicis. Lectoris porro judicium sit, num opinio, eorundem Scriptorum autoritate tum propugnata, tum oppugnata, possit esse firmissima: non secus atque num Lamius locorum Josephi, Philonis, aliorumque Autorum intellectum melius assecutus sit, quam tot alii Sapientes, qui iisdem locis usi sunt ad ejus conjecturas elevandas.

Altera sit, Veteris sententiæ patronos non præteriisse doctrinam Astronomicam, Chronologicam, Linguas eruditas, & Critices perspicacissimæ præcepta, nec non alia adjumenta huic Facto historico enucleando necessaria. In rei hujus viscera introspexerunt, eam examinarunt, multamque operam posuerunt, ut quæstionis argumentum cognoscerent, altiusque penetrarent: an Christus nec ne postremum Pascha celebraverit; tempus, & locum, quibus celebrandum erat; nihil tandem omiserunt, ut germanam Evangelistarum intelligentiam caperent, & fide summa cuncta servarent, quæ in rem hanc postulat Lamius. De quibus omnibus nulla suboriri poterit dubitatio consulenti Opera, ab Eruditis istis super hac controversia in vulgus emissa.

Tertia animadversio sit. Quantumvis Pater Lamius adversariis suis iterato responderit, principia sua tueri curaverit, ut ab ipsis objecta tolleret, singula pene illorum vestigia legerit, & fuerit persecutus; non tamen inficiabitur, eos rursus in se insurrexisse, novisque responsis suis respondisse. Majora dicam, ne unus extitit quidem, qui manus convictas dederit, adeoque commotus visus sit, ut a priore sententia deflexerit. Quod si jactant isti, se Lamianæ opinionis fundamenta deturbasse, funditusque evertisse, ipse contra gloriatur, inquisitiones suas, vimque intelligentiæ eruditione sua partam, roborasse sententiam suam adversus omnes illorum conatus, seque firmiter sarsisse ruinas omnes, quibus eam quassare potuerint. Illud certe compertissimum est, cum certaminis hujus litterarii arenam ultimum obtinuisse, an autem ut victus, vel victor, viderint ii, qui utrinque rem librarunt.

Quarto considero, novam opinionem haud ita constitutam esse, neque illius principia illustrata, ut coegerint intercessores ad deditionem. Si nanque Lamius quęstionem hanc perfecte enucleasset, difficultates omnes sustulisset, iisque omnibus, quæ contra feruntur, egregie respondisset, non possent

adversarii, quia sententiam commutarent, vel haberentur homines pertinaces, & malæ fidei, corruptæque rationis; quippe his omnibus vitiis infici necesse est eum, qui veritati penitus enucleatæ atque evidenti parere recuset.

Postremo tandem loco animadvertendum est, cum omnia novæ sententiæ fundamenta generatim ab ejus adversariis controversa sint, itemque rationes illis statuendis adhibitæ, immo ne una conjectura sit clara & evidens; certo certius fit, probabilitates tantum, & similitudines veri, quamvis ab agmine Litteratorum haud improbatas, non tamen præverti debere alteri sententiæ, pro qua pugnent unanimis pene Doctorum consensio, constans Ecclesiæ Traditio, & tot peritorum ætatis nostræ Criticorum suffragium, qui summis ponderibus rem hanc examinarunt, quique licet dissimili plane incedant via in Evangelistis conciliandis, omnes tamen de summo difficultatis capite in idem conspirant, ut cuncta Lamii principia & conjecturas explodant atque expugnent.

Veteres Scriptores, qui Lamianæ opinioni subscripserunt

Tract. de Pasch. 2.p.c.7.pag.361

Conqueri de me Lamius merito posset, nisi omnia in medium afferrem, quæ novæ opinioni favere possunt: Si tamen nova dicenda est, quam jactant antiquitati innotuisse. Celebres aliqui primorum sæculorum Patres, si Chronici Paschalis Autori fides est, affirmarunt, Jesum Christum in mortis pervigilio Pascha non celebrasse; extat nanque fragmenta S. Apollinaris Hierapolitani, S. Clementis Alexandrini, S. Hippoliti, & S. Petri Alexandrini. Philopponus VII. sæculi ineuntis Scriptor; duo Autores a Photio producti, quorum opera perierunt; Cedrenus a Casaubono laudatus, & nonnulli fortasse alii non maximi nominis Scriptores sentiunt, Jesum Christum postremum Pascha non comedisse. Haud quidem dubito, inquit Lamius, quin multi extiterint sententiæ meæ Viri intelligentes: Satis etenim rei naturæ consentanea est; neminem tamen novi editum Autorem, qui eam in Europa propugnaverit ante Nicolaum Villegagnonum, Antonium de Dominis Archiepiscopum Spalatensem, & Hieronymum Vecchietum Florentinum.

Ibid.c.5.pa.340.

Quo vero plus ponderis accedat Excriptis illis in Chronico Paschali relatis, non parcit rei ulli, quæ Operis hujus dignitatem exaggeret. „ Extant, ait, Typis nitidissimis multa non contemnenda Operum istorum „ fragmenta, quæ primis Ecclesiæ sæculis super quæstione de Paschate „ confecta fuerunt: Quam *Chronici Paschalis*, ita nanque revera inscribitur, Editionem Ducangii studio atque operæ debemus, qui ostendit, „ Chronici hujus autorem, ut sit simile vero, Litteratissimum hominem „ fuisse. Non desunt, qui eum flocci faciant, at hujusmodi sunt, ut „ Scripta ejus penitus introspicere nesciant. Ego sane hic dicam in antecessum, illum eo magis fidem mereri in his omnibus, quæ ad Domini nostri Pascha pertinent, quo in disputationem hanc incubuit, „ eam

„ eam diligenter expendit, & argumenti loco habuit, in quo versaretur. „

§. II.

In trutina ponitur testimonium, e Chronici Paschalis Prooemio depromtum.

IN varias admodum, & dissimilimas opiniones abjerunt Autores de Chronici hujus merito atque existimatione. Scaliger hujus appellat *Scriptorem idiotam*; atque alibi, *multa*, inquit, *in ea farragine esse, quæ ridere, an mirari debeat, se nescire.... multa esse inepta*. Tillemontio est Opus autoritate carens, ridendis rebus, erroribusque pinguibus refertum. Nihil magis gerit ipsi morem Bailletus. Chronicon, inquit, Paschale pura puta *Rapsodia* Chronologica multorum Scriptorum est, non unius ingenii & facultatis. Alii nihilominus tanto in contemtu non habent. *

Distracti sunt Autores de Chronici hujus autoritate. *Scalig. de Emend. Temp. p. 220. 225. Tillem. Epist. ad Lamium pag. 52. Item Tom. 20. pag. 59. & 525. Baill. Tab. Crit. 15 Julii. Item 15 Julii in vita 72. Discip.*

In fronte gerit longe prolixum Prooemium, quod dignum consideratione est, cum Veterum Patrum aliquorum excripta contineat. Præsenserat autem Lamius, Opusculum hoc semetipsum destruere, scribit itaque e vestigio: „ Patrum verba ab Autoris Chronici verbis distinguenda esse. Amanuenses, addit, in fronte posuerunt nomen Petri Alexandrini, perinde ac omnia ex ejus penu essent. Sed quoniam Prooemium hoc incipit a locis multorum Autorum, non est huic titulo standum, neque credendum, omnia, quæ in eo reperiuntur nomine Petri Alexandrini, ad illum pertinere. „

Tract. de Pasch. 2. p. cap. 7. pag. 362.

Horum tamen oporteret probationes bonas afferre Criticum istum eruditum. A quo didicit, Amanuenses in fronte posuisse Præfationis hujus nomen Petri Alexandrini, atque omnia quæ in ea reperiuntur, ad illum non pertinere? Præsto ne ipsi est Codex aliquis, in quo titulus hic desideretur? Dicam tamen melius, ne unus quidem est, in quo desideretur. Antiquissimus, & magis authenticus omnium Romanus est, qui inscribitur eadem omnino ratione. Alius Bibliothecæ Augustensis eundem titulum præfert, & nullum reperire poteris, in quo desit, non secus atque in Codicibus impressis. Quod ut liqueat, satis erit, oculos conjice-

* *Chronicon illud, quod ex variis Autoribus, centonis instar concinnatum, egregium nec satis laudatum.* Petav. in not. ad Nicephorum Ep. *Fatendum*, inquit Ducangius, *longe esse plura, quæ sua laude digna haberi debeant*. Præf. in Chron. Pasch. p. 4. *Autor certe non est contemnendus, qui non modo continuam Consulum seriem exhibet, sed & plures melioris purpuræ pannos Operi suo intexuit, veneranda antiquitatis monumenta, quæ frustra alibi reperiantur*. Cavius Hist. Litt. p. 381.

re in Editionem Raderianam; quæ prima est, atque in Ducangianam; quæ multo emendatior. In his conspicere erit eundem titulum Græce & Latine, quod nimirum Editores isti illum in Archetypis legerint. Quare secundum severioris Critices regulas, nemini jus est, ut falsitatis arguantur Codices MSS. jejune & citra rationem dicere: *Amanuenses in fronte hujus Chronici posuerunt nomen Petri Alexandrini*. Alias nullius frugis esset conjectura a MSS. ducta, quæ tamen Sapientibus maxime idonea est ad persuadendum; hæcque via & ratio disputandi Codices cum MSS. tum etiam editos funditus everteret, si tamden ei locus esset. Præstolamur itaque novæ opinionis sectatores, vel MSS. aliquod sine hoc titulo in medium producere, vel firmo aliquo argumento evincere, illum a Scribis adiectum fuisse; vel demum haud ægre ferre, si Tituli hujus veritatem defendamus.

Anim. in reg. & usum Crit. Tomo 2. Diss. 2. art. 7.

Ad hæc: cum Lamius dicit, *Amanuenses posuisse nomen Petri Alexandrini, perinde ac omnia ex ejus penu essent*; id unum respondere par est: nimirum, me ad oculorum ipsorum testimonium appellare, quo quisque persuasum habeat, Autorem Chronici narrare tantum, quæ reperit in Opere quodam, huic falso Petro Alexandrino tributo. In eo apparet, eundem semper autorem esse, qui ab initio ad finem continenter loquitur; Scriptoremque Chronici Paschalis nihil magis præstare, quam exscribere sensa hujus Petri Alexandrini, & loca trium aliorum, quos citat, Patrum, ut probet, Jesum Christum Cruci suffixum fuisse eadem hora, qua comedendus erat Agnus Paschalis.

Hujus quoque rei aliud argumentum sit, Autorès non paucos meminisse exigui cujusdam Tractatus, Petro Alexandrino adjudicati, eodemque titulo insigniti, atque ille, qui est in fronte Præfationis Chronici Paschalis, cujus exemplar quoddam emit Casaubonus a Mercatore, *Darmatio* nuncupato, ut scribit Ducangius. *

Ejusdem Opusculi multis in locis mentionem facit Petavius, atque aperte edicit, illius Cod. MS. apud se habere **; cujus titulus idem est cum titulo, Chronici Paschalis Præfationi præfixo. Hujus pariter meminit sub exitum ejusdem Tomi, ubi ait, Castelarvium e Societate Jesu descripsisse illud ex Cod. MS. Bibliothecæ Cæsaraugustanæ in Hispania. Denique Petavius in Opere suo, *Uranologio* inscripto, edendum

pag. 385.

* *Istius Andreæ Darmatii meminit Casaubonus, a quo se emisse testatur Librum Julii Africani de bellico apparatu, & fragmentum Petri Alexandrini de Paschate*. Ducang. Præf. in Chron. Pasch.

** *Habeo Petri cujusdam Alexandrini Opusculum, quod inscribitur: Petri Alexandrini & Mart. de eo quod recte decimam quartam primi mensis Lunæ statuerint*. Petav. de doctrina temp. l. 12. c. 15.

cura.

curavit Textum hujus fragmenti Græcum, quod vendicant Petro Alexandrino *. In Græco Petavii initium deest, atque orditur duntaxat ab his verbis: *sive igitur errantes Judæi*, quæ sunt initia tertiæ paginæ Editionis Ducangii. Reliqua ne verbo quidem discrepant usque ad paginam decimam sextam, in qua Chronici Paschalis Autor, sub alio titulo, Chronici sui consilium aperit.

Opus hoc falso, ut vult Epiphanius, nomen simulat Petri Alexandrini, qui Diocletiano imperante Martyrium subiit; cum memoret S. Athanasium, Constantinum, Concilium Nicænum, &c. Id quidem video non negari, & Sancto Martyri Opus suppositum fuisse; at illud probant quoque animadversiones meæ, ut pateat, Titulum, Chronico Paschali appositum, ad Amanuensem referendum non esse, sed ad Autorem ipsum, qui tum illum, tum reliqua ita collocavit, ut repererat in Libro, qui ætate sua S. Petri Alexandrini nomine vulgatus fuerat.

Epiph. in Hær. Melet.

Conjectura item assequor, ex quo Autor Chronici ponat in Operis hujus titulo, *ex Petro Alexandriæ Episcopo*, consequi, illum, quæ recitat, e falsi hujus Petri Alexandrini Libro decerpsisse, & in id unum conniti, ut exscribat ea, quæ ad propositum suum conducere possunt. Idem addit quibusdam locis: *& post pauca*, Καὶ μετ' ὀλίγα, *& post alia*, Καὶ μετ' ἕτερα; quod monet, eum non digessisse nisi scriptiones quasdam hujus de Paschate voluminis, quod Petri Alexandrini esse ferebatur.

At vero quanquam Prooemii hujus suppositio detrahat non parum de autoritate eorum, quæ e veteribus Patribus, pro nova sententia allatis, exscripta sunt; nihilo tamen secius, si ea singillatim perpenderimus, liquido constabit incertissima esse, ne dicam supposititia.

§. III.

Loca quatuor Veterum Patrum, in Chronici Paschalis Præfatione adducta, incertissima sunt, ne dixerim supposititia.

„ Credibile sane fit, inquit Lamius, S. Petrum Episcopum Alexandrinum conscripsisse aliquod de Paschate Opusculum. „ Qui vero id probas? Habes ne ex Antiquis vel ex Recentioribus ullum, qui aliud Petri Alexandrini nomine Opus laudaverit, præter istud, de quo hactenus locuti sumus? „ Paucos, subjungit, Urbis ejus Episcopos reperies, qui Epistolas aliquas Paschales non scripserit: cum per ea

Examinatur locus S. Petro Alexandrino tributus.
Tratt. de Pasch. 1. p. cap. 2. pag. 363.

* Non esset abs re dicere, loca tria hæc non fuisse deprompta e S. Petro Alexandrino, sed ab alio ejusdem nominis posteriore; qui Martyr non fuit, & latet incerto, cum Opus aliquod confecisse.

„ tem-

„ tempora non præstituæretur Festum Paschale, nisi, ut testatur „ Ambrosius: „ *Post Ægyptiorum supputationes, & Alexandrinæ Ecclesiæ definitionem*. Poterat autem addere Lamius, non dixisse S. Ambrosium, id moris obtinuisse ante Concilium Nicænum; in hoc nanque statutum est, ut ad Episcopos Alexandrinos munus deferretur signandi diem, in quo Paschatis Festum celebrandum esset, ut scribit S. Leo *; Ante Synodum Nicænam Pontificis erat, hanc solemnitatem indicere, quemadmodum animadvertit primum Concilium Arelatense **. Quamobrem, nisi adsint probationes aliæ, ut efficiant, Petrum Alexandrinum de Paschate scripsisse, hæc levissima profecto cuique erit.

Noster porro Criticus deprehenderat, locum hunc S. Petro, Martyri atque Episcopo Alexandrino tributum, mendacem esse, cum dixit. „ Quicumque ille sit hic Petrus Martyr Alexandrinus; sive ante, sive „ post Athanasium vixerit; sive sit nec ne illustris hic Episcopus Ale„ xandrinus, audi qui loquatur: *Dominus noster*, inquit &c. „ Atqui autoritas Petri cujusdam Alexandrini, ignoti & subdititii, cujus incerta est ætas, & Catholica Religio, longe alia est ab autoritate Martyris celeberrimi, qui firmissimum fuit Ecclesiæ columen III. & IV. sæculis.

Sum etiam nescius, an recte conjiceret quis dicens, locum nomine S. Petri Alexandrini citatum, in hanc Præfationem a Chronici Paschalis Scriptore insertum fuisse. Scribens nanque de die, quo in Pilati Prætorium Jesus perductus fuit, ait, diem hunc *Parasceve* fuisse, hora quasi tertia, sicuti proditur in Evangelio Joannis, cujus archetypum ad hanc diem in Ecclesia Ephesina asservatur ***. Hic porro locus legitur iisdem verbis in Exscripto illo, S. Petro Alexandrino tributo. Qua de re mirum profecto non est, Autorem posteriorem afferre verba Scriptoris antiquioris; non tamen facile est, Autorem Chronici Paschalis, qui multis post S. Petrum Alexandrinum sæculis vixit, memorantem Joannis Evangelium, his uti sensis: *ad hac usque tempora in Ephesiorum Ecclesia servatur, & a fidelibus ibi colitur*. Non equidem negarim fieri potuisse, ut sub VII. Ævi initium extaret in Ecclesia Ephesina archetypum istud, sed de re hac altum apud Scriptores silentium est.

Chron. Pasch. Praef. pag. 5.

* *Studuerunt itaque S. Patres occasionem hujus erroris auferre, omnem hanc curam Alexandrino Episcopo delegantes.* S. Leo, Epist. 64. ad Mart. Aug.

** *Primo loco de observatione Paschæ Dominici, ut uno die & uno tempore per omnem orbem a nobis observetur, & juxta consuetudinem Literas ad omnes dirigas*. Hæc sunt verba hujus Concilii Patrum, quæ reperiuntur Canone primo, ab illis ad S. Sylvestrum misso.

*** *Erat autem Parasceve hora quasi tertia, quemadmodum accurati Libri continent, ipsumque Joannis Evangelistæ autographum, quod ad hac usque tempora, divina gratia in Sancta Ephesiorum Ecclesia servatur, & a fidelibus ibi colitur*. Apud Ducangium pag. 219.

Au-

Autor Prooemii ante Chronicon Paschale alium affert locum nomine S. Hipolyti Martyris, quem vocat Episcopum Portuensem in Italia, decerptum e libro, quem adversus omnes Hæreses conscripsit. Lectoris judicium erit, nonne Exscriptum hoc supposititium sit, ubi meditatus fuerit, quæ habet Photius de Opere isto. „ Legi libellum Hipolyti, „ discipuli S. Irenæi, contra triginta duas Hæreses, incipientem a Dosi- „ theanis: Affirmat, singulas Hæreses istas prius ab Irenæo refutatas, „ cujus tantum argumenta esse in eo libello recenset. „ Cum igitur Hipolytus Irenæi tantummodo argumenta collegerit; Irenæus vero nullibi dicat, Jesum Christum Pascha Legis celebrasse, speciem non levem habet veri, vel falsum Petrum Alexandrinum, vel autorem prooemi Chronici Paschalis, locum illum Hipolyti nomine commentum fuisse. Imposterum aliam afferam multo magis firmiorem confictí hujus loci conjecturam, quemadmodum alterius, qui vocabulum præfert S. Apollinaris Hierapolitani. Denique in Chronici hujus Paschalis Præfatione legitur quartus S. Clementis Alexandrini locus. Quæ omnia cum retulisset Calmetus: Conveniat necesse est, inquit, hæc loca eorum non esse Scriptorum, quibus accensentur. „ Quo ad vero locum S. Clementis Ale- „ xandrini, „ certe, ait, ab eo alienus est. „

Loca S. Hipolyti Martyris & S. Apollinaris.

Diss. de Pasch. pag. 155. Gall.

Tametsi S. Hieronymus nos doceat, S. Clementem Alexandrinum edidisse Tractatum de Paschate, hic tamen intercidit. Quod si non periisset, atque in eo exscriptum hoc reperiretur, adhuc Lamianæ sententiæ non faveret. Demus etenim boni & faciles, priscum hunc Patrem diserte tradere, Jesum Christum in Mortis pervigilio Pascha non comedisse, eoque die in Crucem illud sustulisse Judæos, quo Paschalis Agnus edendus erat. Hoc posito, opus necessario erit, Criticum nostrum de sua sententia decedere super postremo Paschate, vel S. Clementis locum rejicere. Fieri nanque nullo modo potest, quartamdecimam Mensis Nisan anno mortis Christi incidisse in diem tertium, & duodevicesimum mensis Aprilis. Porro ex Astronomicis Lamii rationibus Plenilunium mensis Nisan contigit tertio die mensis Aprilis, secundum vero Clementis opinionem ejusdem mensis duodevicesimo.

Citatio S. Clementis Alexandrini non favet Lamio.

Accepimus a Lamio, Mensem Paschalem hujus anni, nimirum Christi morientis, qui per ipsum respondit 33. Æræ vulgaris anno, incæpisse vespere vicesimi Martii diei, & quartamdecimam ejusdem mensis initium habuisse vespere secundi diei Aprilis. Littera Dominicalis erat D; & propterea cum Littera secundi diei Aprilis esset A, tertii B, quartusdecimus Nisan incæpit vespere diei Jovis, ut tandem Paschatis immolatio fieri debuisset die Veneris post meridiem, qui erat Aprilis tertius.

Tract. Pasch. p. 1. c. 6. p. 113.

Contra S. Clemens Alexandrinus dicit: *Erat autem Jesus, cum ad Baptis-*

ptismum venit, quasi annorum triginta, quod autem uno duntaxat anno prædicaturus esset .... Quintodecimo itaque anno Tiberii, & quintodecimo Augusti, hoc modo triginta complentur anni, donec passus est.

Clem. Alex. l. 1. Strom.

Porro quintodecimus annus Imperii Tiberii respondet anno 29. Æræ communis, *Caio Rubelio Gemino, & C. Fusio* Consulibus. Hoc anno Mensis Nisan incæpit 4. Aprilis, & Vespere decimæseptimæ fuit Luna decimaquarta. Littera Dominicalis erat B, adeoque Pascha immolatum fuit die Lunæ, decimo octavo Aprilis, tempore Plenilunii. Quo in loco non duco rationem Lunæ, nisi a Phasi, ut ad Lamii principia me componam. Si igitur secundum hanc ratiocinationem Jesus Christus mortem oppetiit die Veneris, tertio mensis Aprilis, secundum autem Clementis opinionem passus est die Lunæ, decimo octavo ejusdem mensis; citra controversiam est, aut Patris hujus suffragium non prodesse novæ sententiæ, vel eam esse repudiandam.

§. IV.

Autor Chronici Paschalis non est ab sententia Lamii.

Epocha Mortis Christi ex Chronico Paschali.

NOS manet adhuc revocare ad judicium sensa Autoris Chronici Paschalis, qui tanta est in existimatione; sed vereri non desino, quin funditus Lamianam opinionem convellat. Propugnat Autor hic, Jesum Christum animam tradidisse quarto supra tricesimum ætatis suæ anno, qui contigit undevicesimo Imperii Tiberii, incæpto a vicesimo primo mensis Martii; statuitque, Jesum Christum aquis Baptismi ablutum anno tricesimo primo, ante dies tredecim incepto, prædicando autem Evangelio dedisse operam tres annos & septuaginta sex dies, quibus exactis Cruci suffixum fuisse anno quarto Olympiadis 202. Hic annus ad amussim respondet undevicesimo Imperii Tiberii, & tricesimo secundo Æræ vulgaris, *C. Domitio Ahenobardo, & A. Vitellio* Consulibus. Quas Epochas postquam supputationibus Astronomicis firmavit Autor Chronici Paschalis, concludit, Jesum Christum e vivis migrasse decimaquarta Luna Mensis Nisan, quæ fuit eo anno dies Veneris, & vicesimus tertius Mensis Martii. *

* *Ita igitur demonstratum est, quemadmodum decimaquarta Luna, hoc præsenti a mundi conditu anno V. MDCXL. & XIX. Imperii Tiberii Cæsaris, anni initio sumto a XXI. mensis Martii, Indictione IV. quando Dominus noster Jesus Christus salutarem Crucem ultro subiit, inciderit in XXIII. mensis Martii, & in diem Parasceves.* Ubi supra, pag. 221.

Liceat

Liceat hic mihi tantisper sistere, & pauca quædam de hac Epocha considerare. Primum sit, testimonium Chronici Paschalis Lamianam sententiam ab imo subvertere. Quo nanque pacto tueri poteris, Jesum Christum non peregisse extremum Legis Pascha ex placitis duarum opinionum, quarum prima ponit Lunam quartamdecimam Nisan die vicesimo tertio Martii, alia vero tertio Aprilis? Fieri ne potest, diem Paschatis Legalis eodem anno incurrisse in duos dies longe diversos? Animadversio prima in hanc Epocham.

Alterum: Vel Jesus Christus minime mortuus est die Veneris, vel alterutra opinio hæc falsa est; neque enim accidere unquam potest, quartamdecimam Mensis Nisan duobus continenter annis occurrere eodem die. Sentit porro Autor Chronici, quartamdecimam Mensis Paschalis diem fuisse Veneris anno Æræ vulgaris 32. Lamius autem quartamdecimam Mensis Nisan anni ejusdem Æræ 33. collocat eodem die Veneris: adeoque Pascha Legis celebrari non potuit Feria sexta tum anno 32. tum 33. Æræ vulgatæ. Secunda animadversio.

Tertiæ animadversionis loco erit, nescire nos, quâ ratione convenire possit inter ratiocinationes astronomicas Lamii, atque Autoris Chronici sensa. Perhibet hic Scriptor, Jesum Christum expirasse anno Imperii Tiberii undevicesimo, videlicet 32. Æræ vulgatæ. Atqui secundum Lamianas supputationes anno 32. quartadecima Nisan cæpit decimo tertio Aprilis sub vesperam, & Pascha immolatum est vespere decimiquarti Aprilis post meridiem diei Lunæ: Littera nanque Dominicalis erat tum E, & initio ejusdem anni, quippe Bissextilis, fuerat F. Hac itaque Lamii subductione fit, Pascha anno 32. Æræ vulgatæ celebratam fuisse die Lunæ secundum Chronici Paschalis testimonium. Et tamen monuimus, initam ab erudito Critico nostro rationem ab hac plane discerre; cum dicat, Plenilunium anni 33. Æræ vulgatæ accidisse die Aprilis tertio, qui Veneris erat: unde fieret Christum subiisse mortem tum die Veneris, tum die Lunæ. Animadversio tertia.

Rursus animadvertam, Autorem Chronici Paschalis, qui egregius Astronomus & Chronologus existimatur, discrepare admodum a calculis peritorum ætatis hujus Astronomorum, quod facile ex iis, quæ diximus, evincere quisque potest; adeoque nullius momenti esse ad confirmandum, Jesum Christum eodem, quo obiit, anno Agnum Paschalem non comedisse. Consequens item est, testimonium Veterum Patrum, quos in medium adducit, non favere multum novæ sententiæ; cum in speciem sit, Autorem hunc non usurpasse eorum dicta, ut ostenderet, Jesum Christum observare non potuisse æsum Paschalis Agni in mortis suæ anno, quippe cum inciderit in eundem diem, quo Pascha immolandum erat: nisi quia pro certo habuerit, eos eadem plane, qua ipse, ratione cal- Animadversio alia.

culos Astronomicos adhibuisse, & Neomenias & Plenilunia subduxisse. Alias fieri non posset, Jesum Christum eodem anno neci traditum fuisse variis duobus Mensis atque Hebdomadæ diebus. Nullius pariter frugis esset conclamare, Autoris hujus rationes accurate confectas non fuisse; si nanque lapsus est, quare in ejus autoritate delitescere volunt, quæ tamen, nisi subversa nova opinione, constare non potest.

Animadversio in loca quinque scriptorum.

Denique quamvis contenderetur, cum loca quatuor Veterum Scriptorum, tum alium Chronici Paschalis, legitima esse, atque ex illis colligi, Jesum Christum spiritum efflasse decimaquarta Luna Mensis Nisan, qua celebrandum erat Pascha legale, non tamen quidquam magis progressi essent. Cum etenim persuasum fuit omnibus Autoribus istis, Jesum Christum non celebrasse Pascha Legis, quod scilicet decesserit tempore ad illud peragendum præstituto, ideo fuit, quia recensentes Lunæ dies ab illius cum Sole conjunctionis, offendebant diem decimumquartum Vespere Feriæ sextæ, qui verus per eos dies Paschatis erat. Porro si Lamius supputasset dies Lunæ ab ejus cum Sole conjunctione, non vero a Phasi, ut vult supputari eo tempore debuisse; quartadecima Luna Mensis Nisan occurrisset ei Vespere diei Jovis, adeoque Christus manducare Pascha potuisset, & postremo vitæ suæ anno Legis observantiam custodire: Judæi quoque illud eodem die Jovis celebrassent, quod nihil habet cum sententia Lamiana commune. Necesse itaque est, vel captos fuisse priscos Autores istos, aut capi Criticum nostrum: hic nanque cum illis non consentit super Paschate postremo a Christo non celebrato, & morte obita quo tempore celebrandum erat, nisi quia Autores illi Ecclesiastici subducunt decimamquartam Lunam ab ejus cum Sole conjunctione; cum ex adverso Lamius eam numeret ab ejus Phasi, atque exortu super Horizontem, qui die post ejus conjunctionem, & non semel serius, contingit.

Lamius Animad. in Epist. Doct. cujusdam pag. 18. Gall.

Teoph. ad Theod. Imper. de S. Pascha.

Cyrill. in Præf. Epistola ad Episcopos Conc. Carthag.

Constat, prioribus Ecclesiæ Sæculis Cyclorum usum obtinuisse, quod Lamius ipse non diffitetur: constat quoque tum temporis dies Lunæ recensere Patres consuevisse ab ejus concursu, non vero a Phasi, ut Theophilus Episcopus Alexandrinus, & S. Cyrillus animadverterunt. Quamobrem si Veteres Patres iniverunt numerum dierum ad Lunam usque decimamquartam ab ejus conjunctione, atque hæc quartadecima incidit in diem Veneris, fit inde secundum Lamii supputationes, qui a Lunæ Phasi calculum ponit, hujus decimamquartam futuram fuisse Sabbati diem.

§. V.

§. V.

Quibus argumentis utatur Lamius, ut plus ponderis atque autoritatis tribuat locis quatuor Patrum, in Chronico Paschali laudatis.

„ MEntio fit in Chronico Paschali, inquit Lamius, de controversiis Quartodecimanorum, quorum aliqui innitebantur Servatoris nostri exemplo, qui per ipsos pridie mortis suæ Judaicum Pascha peregerat. Nonne itaque res ipsa poscebat, ut Doctores Orthodoxi, qui in eos vim faciebant, Scriptores Ecclesiasticos veteres multos producerent docentes, Jesum Christum postremo vitæ suæ anno Pascha istud non celebrasse? Hac sane ratione ab imo adversariorum fundamenta diruissent. Inquies ne, scribentes in Quartodecimanos pessimæ fidei homines fuisse, qui ad falsam doctrinam confirmandam Acta excogitabant. „ *Animad in Epistolam Doct. cujusdam pag. 12.*

Ajo ego quoque, VII. circiter Sæculo Quartodecimanorum disputationes rursus efferbuisse. At libenter admodum discerem a Lamio, quinam sint hi Doctores Catholici, qui Hæreticos istos expugnaturi, Veteres Patres in medium adduxerint? Non crediderim in hunc censum venire posse Philopponum, hominem e secta Tritheitarum, qui scripta in vulgus dederat, ut Concilium Chalcedonense hæresis nota afficeret, qua ipse inustus damnatusque est Actione XI. VI. Concilii. *Photius Cod. LV. Dupinus Bibl. Tomo 5. pag. 38.*

Quanquam sit verisimile, omnes Orthodoxos istos, Patres antiquos citantes, in unum desinere Autorem Chronici Paschalis. At quis auderet affirmare hunc Catholicum esse? Puto equidem, ait Tillemontius, id argumentis carere. Quot enim rebus redundat, quæ ab hæretico homine proculdubio proficiscuntur. Post hæc levis ne esset, qui corruptæ fidei suspicione attingeret Autorem Chronici Paschalis, perinde ac loca consuerit nomine quatuor priscorum Patrum, ut tueretur, obtentu oppugnandi Quartodecimanos, Jesum Christum non celebrasse postremum Pascha? Quod si liceret hac conjectura augurari, quid prohibet ne diceremus, Philopponum, atque Autorem Chronici Paschalis, duos vel tres alios ignotos sectatores nactos, dedisse operam, ut ætate sua Marcionitarum hac de re opinionem instaurarent, vel ante omnes adorirentur vetustam Ecclesiæ cum Græcæ tum Latinæ Traditionem de Agno Paschali, a Christo Domino in mortis pervigilio comesto? Cui igitur mirum videretur, Autorem Chronici Paschalis confinxisse loca illa Patribus tributa, atque e Libris, qui perierant, deprompta? Hæc sane jactata Patrum Escripta, *Tillem Epistola ad P. Lamium pag. 52. col. 2.*

alias maxime suspiciosa, commenta esse videntur post factum, & contra historiæ veritatem, ut inferius videbimus.

Ibidem pag.13. „ Testimonium S. Clementis Alexandrini, sequitur Lamius, S. Hippolyti, S. Apollinaris, & S. Petri Alexandrini, quæstionem nostram revera dirimit: constans nanque est, in negotio doctrinæ, eos, qui in Ecclesiæ hostes scripserunt, singulari autoritate florere ad dissolvendas quæstiones illas, quæ ad eandem rem pertinent; cum in iis plus operæ studiique posuerint, quam ceteri Doctores alio intenti. Quare fragmenta hæc æquis omnibus hominibus demonstrant, dicendum non esse, Patribus omnibus hanc insedisse sententiam, ut crederent, Jesum Christum Pascha Legis celebrasse; atque hoc capite, Patres istos, contrarium docentes, aliis anteferendos esse. „

Tract. de Pasch. a p.c.7.pag.365. Autor Chronici Paschalis, inquit alibi, affert locum S. Hyppoliti Portuensis, decerptum e Volumine, quod in Hæreses omnes conscripserat. Videtur hic insurrexisse adversus Orientales, quorum plures hauserant errorem Quartodecimanorum, a Victore Pontifice damnatum. *Ibidem c.1.pag. 287.* Alio item loco ait: „ Apud multos profecto non audiam, nisi ostendero, sententiam hanc multis Ecclesiæ Patribus placuisse, qui ea adversus hæreticos usi sunt. „ *pag.120.* Atque in additione quadam, posita in fine Responsionum ipsius Lamii: Testimonia Patrum, dicit, quibus visum est, Jesum Christum non comedisse Paschalem Agnum, eo sunt graviora, quo disciplinam Ecclesiasticam in Quartodecimanos tutati sunt, qui hæresim suam eo muniebant fundamento, ut dicerent, Christianos imitari debere Dominum nostrum, qui Luna decimaquarta Pascha Legis celebraverat.

Ceterum antequam quatuor fragmentorum istorum autoritatem adeo amplificaret, nonne opus fuisset compertum facere, anne legitima sint? Lamius ipse claudicat, dum S. Petrum Alexandrinum laudat; de reliquis judicium ferre possumus cum ex iis, quæ diximus, tum ex iis, quæ dicturi sumus. Et tamen contendit, testimonium, constitutum in quatuor fragmentis, summæ saltem dubitationis, ne dicam suppositionis, & fidei creditum hominis ignoti & fortasse heterodoxi, præferendum esse de veteri Paschate testimoniis nobilioris Patrum Ecclesiasticorum partis, Concilii Tridentini, Breviarii, omniumque, quotquot fuerunt, eruditorum Theologorum atque Interpretum, qui tam clare, & tam diserte mentem suam aperuerunt in Operibus, pervulgata notitia authenticis? Non deessent sane Autores, qui Criticæ huic regulæ obtemperarent, si quam est nova in Republica Litteraria, tam esset justa & recta.

Quinam sint Hæretici Quartodecimani. At qui nam sunt hi Ecclesiæ hostes atque hæretici, adversus quos decretorium est quatuor Patrum, a Chronici Paschalis Autore laudatorum,

rum, testimonium? Ii proculdubio, qui Quartodecimanorum errorem propugnarunt. Quinam rursus sunt hi Quartodecimani, errore capti; vel hi hæretici Quartodecimani, quemadmodum eos appellare Calmeto placuit?

Calmetus Diss. de Veteri Paschate pag.356.

Ponamus aliquandiu, quatuor, de quibus agimus, antiquos Patres scripsisse in falso habitos istos Ecclesiæ hostes: Interea doceant nos, quæso, novæ opinionis defensores, utrum invisum hoc nomen sibi comparaverint, vel quia persuasum habuerint, Jesum Christum pridie quam pateretur, nimirum quartadecima Luna primi mensis, Pascha Legale peregisse; vel quia contenderint, colendum nobis esse Festum Paschatis quartadecima Mensis Nisan, quocunque demum occurreret die. Non sit simile vero, in Quartodecimanos bellum intentari, quia senserint, Jesum Christum ante mortem Pascha Legis fecisse, cum nemo id ipsis vitio verterit. Expende Concilia omnia, & Patres, qui ante Synodum Nicænam de Quartodecimanis locuti sunt; neminem reperies, qui sententiam hanc ipsis exprobraverit. Quod si hæresis hæc fuisset, vel error, unde fit, Concilium Palestinæ, anno 198. coactum, Victorem Papam, aliosque Episcopos, qui in Quartodecimanos arma verterunt, adeoque ipsum Concilium celeberrimum Nicænum, a quo damnati sunt, ne verbum quidem habere, utrum nec ne Jesus Christus Pascha celebraverit? Qui etenim ab ejus damnatione abstinere potuissent, si opinio hæc hæresis, vel error fuisset?

Nemo redarguit Quartodecimanos, quod crediderint, Jesum Christum Pascha celebrasse.

Ubi etiam legunt, Quartodecimanos affirmasse, consuetudinis suæ fundamentum positum esse in exemplo Jesu Christi, qui Agnum Paschalem Luna decimaquarta manducaverat? Polycrates Quartodecimanorum antesignanus, & Præses Concilii, ab Episcopis Asiæ super hac re celebrati, ullam ne Paschatis Jesu Christi mentionem fecit in egregia Epistola illa, quam dedit adversus sententiam Victoris Pontificis, & in quam contulit omnia firmissima momenta, quibus adstringi tum ipse, tum ceteri Asiæ Episcopi poterant, ut Traditionem servarent, quam ab Joanne Apostolo se recepisse jactabant?

Apud Eusebium l.5. Hist.c.13.

Quid quod non modo priorum sæculorum illorum Quartodecimani rem suam Jesu Christi exemplo minime fulserunt, sed fulcire non poterant, quin Traditionem ab ipsis creditam omnino tollerent. Quonam pacto hæc duo cohæreant? Hinc asserere, Apostoli Joannis Traditionem ad eos manasse, celebrandum Pascha esse Luna decimaquarta, neque ad diem Dominicum transferendum: atque illinc morem hunc petere ab institutione Jesu Christi, qui eo die Pascha fecerit. Isti Asiæ Episcopi nunquid non S. Evangelium Joannis sus deque vertissent, ut consuetudinem ab hoc Apostolo relictam servarent. Si fides est falso Petro Alexan-

Quartodecimani innixi non sunt exemplo Jesu Christi.

dri-

drino, in fronte Chronici Paſchalis collocato, Apoſtoli hujus Evangelium incunte ſæculo IV. Epheſi ſervabatur. Porro ille ait, authographum ejus perſpicue tradere, Jeſum Chriſtum in pervigilio mortis Paſcha Legale non comediſſe: *Quemadmodum docet Theologus & Evangeliſta Joannes in Evangelio a ſe ſcripto* .... atque Judæos non introiſſe Prætorium, ut manducarent Paſcha *: Atque adeo Polycrates hujus Eccleſiæ Epiſcopus, ceterique earundem partium Epiſcopi, cum S. Joannis Apoſtoli de poſtremo Paſchate ſententiam ignorare non poſſent, haud commiſiſſent, ut Traditionem ab eo deſcendere affirmarent, quæ adverſus Evangelium ſuum pugnaſſet.

Fragmenta quatuor Patrum illorum nihil evincunt in Quartodecimanos.

Tametſi vero Quartodecimani ad Jeſu Chriſti exemplum attendiſſent; qui Luna decimaquarta Paſcha celebraverat; non video, quare novæ opinionis Patroni exaggerent adeo quatuor, de quibus agimus, fragmenta, eaque urgeant ut confirment, Jeſum Chriſtum Paſcha Legis non feciſſe, tanquam ſi eſſent Opuſcula in Eccleſiæ hoſtes conſcripta, quibus commiſcent eos, qui Jeſum Chriſtum Paſchatis celebritatem poſtremam coluiſſe crediderunt. Oportebat nanque probe ſecernere fundamentum, atque illam, quam ex eo ducebant, Quartadecimani concluſionem. Principium bonum erat, & communi Eccleſiæ Traditioni reſpondebat, at in conſecutione laborabant. Nunquam redarguerunt Patres hoc jactatum Quartodecimanorum principium; ſed primorum Sæculorum Concilia atque Epiſcopi reclamarunt in doctrinam, quæ ex illo principio deducebatur. Tandem Nicæna Synodus anathemate perculit morem Quartodecimanorum; & tamen cuncti Patres, eademque Eccleſia, tanquam Depoſitum Sacrum, cuſtodierunt Traditionem ratam & firmam de Paſchate, a Jeſu Chriſto in pervigilio Mortis ſuæ celebrato.

Quartodecimani tum temporis hæretici non erant.

Redeamus ad Quartodecimanos, quos hæreticos atque Eccleſiæ hoſtes appellant. Ac ſi revera hujuſmodi fuiſſent, id nihilominus haud noceret ſententiæ, pro extremo Jeſu Chriſti Paſchate ſuffragium ferenti. Verumtamen quæſtionis hujus deciſio oppurtunitatem habebit ad oſtendendum, quanti facienda ſint quatuor fragmenta, ab Autore Chronici Paſchalis relata. Ut autem de his Lector ferre judicium poſſit, hiſtoriam hanc a fonte ſuo repetamus. Cum S. Polycarpus Romam veniſſet ad annum 160. collocutus eſt cum Pontifice Aniceto de quæſtione diei, quo Paſchatis Feſtum celebrandum eſſet: at vero cum ſatius duxerint duo iſti Viri ſancti, utrumque a conſuetudine ſua non diſcedere, invicem tamen communicarunt; immo Pontifex honoris gratia, Polycarpum rem divinam

S. Polycarpus Romam ſe contulit anno circiter 160. *Euſeb. l. 4. Hiſt. c. 13. Hieron. in Cat. Script. 128.*

* *Ut accurati Libri præferunt, ipſumque Evangeliſtæ manu deſcriptum exemplar, quod divina gratia ad hac uſque tempora in Sanctiſſima Epheſiorum Eccleſia aſſervatur, atque a fidelibus ibi colitur.* Chron. Paſch. Præf. pag. 5.

loco

loco sui in Ecclesia itidem sua facere voluit. Qua de re, uti adnotavit S. Irenæus, *Charitatis vincula neutiquam ruperunt*. *Irenæus apud Euseb l. 5. Hist. c. 24.*

Neque vero inter Romanam atque Asiæ Ecclesias pax ullo modo turbata est ad tempus usque Victoris I. quamvis Ecclesiæ istæ variis diebus Pascha celebrarent: quandoquidem Irenæo narrante didicimus, Pontifices S. Sixtum, S. Telesphorum, S. Hyginum, S. Pium, Anicetum, aliosque eorum successores ad annum usque 193. cum Asiaticis communicasse, atque ad illos Eucharistiam misisse. *Irenæus Epistola ad Victorem, apud Euseb. l. 4. Hist. c. 24.*

Quæ cum dico, viderint alii, an propterea incidat in suspicionem locus, Apollinari Episcopo Hieropolitano tributus. Etsi lateat quo plane tempore interierit, constat tamen eum interiisse ante Victoris I. Pontificatum; atque ipse Lamius fatetur, ad Superos concessisse anno 193. Cum autem ad ea usque tempora pax servata fuerit inter Romanam atque Asiaticas Ecclesias: hæ tamen Pascha celebrarent quartadecima Luna primi Mensis secundum Traditionem, quam ab Joanne Apostolo recepisse existimabant; neque a Summis Pontificibus de hoc disciplinæ capite exagitarentur: qui fieri potuit Apollinarem, ut Quartodecimanos refelleret, scripsisse? *Nonnullos esse, qui aiunt, quartadecima agnum cum discipulis manducasse Dominum, magna vero azimorum die passum esse, atque ita dicere Matthæum; unde Legi contraria est eorum interpretatio, iisque adversari videntur Evangelia.* Locus Apollinaris dubius. *Chron. Pasch. pag. 6. Edit. Ducangii.*

Quid porro valet locus hic, tantopere jactatus, In Quartodecimanos? Fando ne unquam auditum fuerat primis duobus sæculis, controversiam ullam esse de postremo Paschate Jesu Christi? Quæ licet exorta tum esset, quid cum Quartodecimanis, Ecclesiæ Romanæ perfecte conjunctis? Non igitur ejus hostes erant. Si pax inter eos & Summos Pontifices intercedebat, quare illos aggredi tanquam hæreticos? Verum quidem est, Montanistas celebrare solitos fuisse Festum Paschatis Luna decimaquarta; sed non propterea hæretici habebantur; quoniam hæc controversia dijudicata nondum fuerat. Conjecturæ hujusmodi non multum favent huic Apollinaris, ut ferunt, loco; & efficere possunt, Episcopum istum nunquam volvisse animo, ut Quartodecimanos refutaret, multo vero minus illos tanquam Ecclesiæ hostes haberet. Locus hic ad Quartodecimanos non pertinet.

Victoris autem primi temporibus, qui renunciatus est Pontifex anno 193. controversiæ de Paschatis celebratione incaluerunt, dissidium aliquod in Ecclesia excitarunt, & sapientissimorum Episcoporum stylum exercuerunt. Bachyllus Corinthiorum Episcopus nomine Antistitum Achajæ Epistolam scripsit, quod idem fecerunt Episcopi Ponti, & Provinciæ Anthemusianæ, aliique bene multi; verum istorum Opera ætatem non evaserunt. Quamquam etiam per ea tempora Synodi multæ, de Pascha- Quæstio de Paschate efferbuit sub Pontifice Victore. *l. 5. hist. c. 22.*

tis

tis celebratione coactæ sint, trium tantummodo meminit Eusebius; quorum prima convocata est in Palæstina anno 198. ut videre est ex Epistola, quam hujus Provinciæ Episcopi, Narcissus Hierosolymitanus, Theophilus Cæsareensis, Cassius Tyriensis, Clarus Ptolemaidæ, Concilii nomine dederunt; altera Romæ habita est; & tertia in Asia. Polycrates Episcopus Ephesinus, postremi hujus Concilii Præses, in quod omnes Asiæ Minoris Antistites coiverunt, Litteras misit ad Victorem Papam, in quibus tuetur, Paschatis Festum celebrandum esse eo die, in quem occurrebat Luna Quartadecima; atque testatur, S. Polycarpum, aliosque multos Apostolorum discipulos eandem consuetudinem retinuisse, quam demum S. Joannes Traditionis instar ad eos derivaverat.

Concilia hac de re indicta.

Tum Victor Romæ Synodum concivit, in qua Decretum edidit, constituens tempus Paschatis ex Traditione Apostolica celebrandi: Episcopis Asiæ minatus est execrationem a cætu Fidelium, nisi se ad institutam consuetudinem componerent, celebrandi nimirum Festa Paschalia primo die Dominico post quartadecimam Lunam primi Mensis.

Animadversiones in hæc Concilia.

Quod attinet igitur ad Conciliorum istorum Acta, vel Episcoporum Scripta de Paschatis celebritate; animadvertere par est: 1. Nullam in his mentionem fieri, utrum Jesus Christus peregerit Pascha, nec ne in pervigilio mortis suæ. 2. Episcopos omnes, eundemque Pontificem rationes alias non protulisse, quare teneremur ad Pascha celebrandum primo die Dominico post mensis Martii plenilunium, præter Apostolorum exemplum, perpetuamque Ecclesiæ consuetudinem. Denique Victorem Pontificem acerrimas ad Asiæ Antistites dedisse Litteras, eisque etiam Excommunicationem minitatum fuisse, sed revera non contorsisse. Hæc est vulgata inter Theologos opinio, constituta testimoniis plurium Scriptorum Ecclesiasticorum *, præsertim S. Irenæi, qui, Eusebio narrante, ad Victorem Papam scripsit, exorans, ne a Fidelium societate arceret Sanctos Episcopos multos propter rem hujusmodi, quæ ad disciplinam tantummodo spectabat.

Asiatici non fuerunt hæretici.

Ex quibus omnibus facile est colligere, Quartodecimanos habitos non fuisse Ecclesiæ hostes, nisi post Concilium Nicænum. Si nanque ante illud tempus fuisset error, Pascha non celebrare primo die Dominico post

* Firmilianus in Epistola ad Cyprianum considerat, quamvis dissidium aliquod fuerit Romanam inter atque Asiaticam Ecclesiam de celebrando Paschatis festo; *non tamen propter hoc ab Ecclesia Catholica pace, atque unitate aliquando discessum esse. Euseb. l. 5. Hist. c. 24. Hier. in Catal. c. 46. Photius in Bibl. Cod.* 120. Sunt quidem, qui existiment, Victorem Asiaticos devovisse; sed certum est, eum S. Irenæi Epistolis prohibitum, ne dirum hoc anathema exitum haberet; sibique temperasse adeo, ut quælibet Ecclesia pristine consuetudini suæ super Paschatis celebratione adhæserit.

deci-

decimamquartam Martii Lunam, suspicari merito possumus, S. Irenæum, totque alios sanctos Antistites officia sua non fuisse persoluturos apud Victorem, ne Quartodecimanos arceret ab Ecclesia: Pontificem hunc, Romanam Ecclesiam, ceterosque omnes nulla usuros cum Ecclesiæ hostibus societate, ut usi sunt ad usque Synodum Nicænam. Si tandem error fuisset, S. Melito Episcopus Sardicensis in Lydia, non lucubrasset de Paschate Libros duos, quemadmodum tradit Eusebius, ut controversias hac de re exortas amoveret. Porro sanctus iste Vir ex iis erat, qui Luna decimaquarta Pascha colebant. *l.5.c.24.*

Locus S. Hippolyti maximam commovet suspicionem.

Quæ cum ita sint, non video, quonam pacto nonnullis Patribus adjudicare possint loca in Chronici Præfatione relata, vel sibi persuadere, Patres istos id genus Operum confecisse, quæ eo sunt super quæstione de Veteri Paschate graviora, quo adversus Ecclesiæ hostes conscripta fuerunt: cum Quartodecimani post celebratum tantummodo Nicænum Concilium hac nota affecti sint. Illud certe persuasu difficile est, non censendum adulterinum S.Hippolyti Episcopi Portuensis locum; qui cum Irenæi auditor fuisset, non videtur scribere potuisse in Quartodecimanos, eosque pronunciare Ecclesiæ hostes; quandoquidem præclarus præceptor suus, tantum absuerat, ut eos hereticos existimaret, ut potius ardore flagranti apud Victorem intercesserit, dehortatus, ne illos anathemate percelleret: quod plane non fecisset, ubi eos hæreticos esse censuisset.

Quantopere pendat Lamius quatuor fragmenta.

Epistolam ad Till pag.123.

Non poterat autem Lamius significare magis, quanti faceret quatuor illa, de quibus agimus, fragmenta, quam cum in Epistola ad Tillemontium: „ Absit, V. Cl. repertam olim apud antiquos fuisse repu„ gnantiam tantam fidei capitibus, quæ putaverit Ecclesia ad se Tra„ ditione apertissima manasse, quanta est ea, quæ reperitur in sapien„ tum istorum Ecclesiæ Luminum fragmentis. „ E quibus videtur, nisi me fallit animus, evincere velle, talem repugnantiam continere Ecclesiam posse, ne Traditionem aliquam ad Fidem pertinere declararet, vel non posse Traditionem inter Fidei capita admitti, quæ a tantæ autoritatis Patribus oppugnetur.

Discrepantia Asianorum non obfuit, quominus opinio illorum damnaretur.

Verum enim vero in Quartodecimanorum negotio insistentes, nonne restiterunt Traditioni Ecclesiasticæ de celebrando Paschatis Festo simul cum ipsis quamplurimi antiquitatis Scriptores, Martyres gloriosi, S. Episcopi, nihilo verendæ minus antiquitatis, quam Patres, quibus quatuor fragmenta tribuuntur? Innitebantur constanti S. Joannis Evangelistæ Traditioni, cui vim addebant & firmamentum Philippus, e Septem Diaconis unus, S. Polycarpus Episcopus Smyrnensis & Martyr, Sancti Thraseas & Sagarus, utrique Episcopi & Martyres, alter Smyrnensis, alter

Epist. Polycr. apud Euseb. l.5. c.23.

Laodicenus, S. Papias, S. Melito, Polycrates, universi Asiæ Antistites, & vis pene innumera hominum præstantissimorum; qui consuetudinem suam non propugnant locis quibusdam excerptis, non bene contextis, & suspiciosis, sed coram Pontifice, Concilio medio, atque in Epistolis, nullo modo suspicione notandis. Nihilo secius, fervente licet diffidentia tam firma & diuturna, duorum videlicet sæculorum, vetusta Ecclesiæ Traditio defenditur, & anathemate feriuntur quicumque imposterum contradicerent.

Euseb. l. 3. Hist. c. 13. Hieron. in Catal.

Quem præterit, Papiam Episcopum Hierapolitanum disseminasse latius opinionem, vel potius celebre commentum antiquitatis de temporaneo Jesu Christi Regno, quem in terras descensurum ponebant mille ante Judicium annis, ut Electos omnes post Resurrectionem in Urbem Hierosolymam cogeret, eosque totidem annos omnibus, quotquot fingi animo possunt, deliciis eo loci affluere faceret?

Patres multi in sententiam venerunt *Millenariorum*. *Iren. l. 5. adv. Hær. c. 32. & seq.*

Tertull. l. 3. c. 24.

Lact. l. 7. divin. Instit. c. 23. 26.

Quot illustres priscique Ecclesiæ Patres pro errore isto pugnarunt? S. Justinus Martyr in Dialogo contra Tryphonem. Irenæus non modo suscepit, sed illum probare studuit loco quodam Isaiæ, indoctorumque atque hæreticorum nota inurit eos, qui opinioni huic refragari auderent. Tertullianus adversus Marcionem, S. Victorinus Pictaviensis Episcopus in Africa, ut autor est S. Hieronymus; Lactantius, Sulpicius Severus, aliique multi inter Antiquos summi Viri hunc errorem propugnarunt. Quæ tot Scriptorum Ecclesiasticorum a germana Ecclesiæ Traditione discrepantia minori ne robore firmata est, quam fuerit alia tributa quatuor fragmentis, abhorrentibus a Traditione de postremo Jesu Christi Paschate? Quemadmodum sibi videbantur isti videre in Evangelio S. Joannis, Jesum Christum obiisse eodem die, quo Pascha celebrandum erat; non secus illi vim faciebant pro opinione sua in capite Apocalypseos 20.

Error Millenariorum damnatur.

Sed tot tantisque conatibus non obfuerunt, quominus Ecclesia, nulla Scriptorum Ecclesiasticorum istorum, vel argumentorum suorum habita ratione, vetustam Ecclesiæ Traditionem ad Fidem pertinere pronunciaverit.

Disputatio de Baptismate Hæreticorum.

Cyprian. Epist. 71. 73. 75. &c.

Nemo unus ignorat Disputationem, sub initium III. Sæculi exortam de Baptismate Hæreticorum, quantaque animi contentione fuerit agitata. Agrippinus Episcopus Carthaginensis, Firmilianus Episcopus Cæsareensis in Cappadocia, S. Dionysius Episcopus Alexandrinus, S. Cyprianus, aliique S. Antistites non pauci contenti non sunt, se scriptis editis contendisse, Hæreticos iterum baptizandos; sed confirmandæ caussa opinionis suæ Concilia multa celebrarunt, eamque aperto marte adversus Pontifices defenderunt? Atqui Afrorum oppositio Ecclesiasticæ Traditioni, quæ quidem longe majoris ponderis est, atque illa quatuor fragmentorum,

rum, efficere ne potuit, quominus Stephanus Papa tueretur priscum Ecclesiæ morem, eumque statueret in Concilio, quod diremit quæstionem hanc, & veterem Traditionem ad Fidem spectare declaravit? Nullam igitur veri speciem habet, quatuor memorata fragmenta, licet eorum revera Patrum essent, quorum vocabulis insigniuntur, posse fulmina Ecclesiastica morari, aut sustinere; si controversia utrum nec ne Jesus Christus postremum Pascha celebraverit, res esset ad Fidei Traditiones spectans: quod in hac Dissertatione haud expendo, Criticis quippe finibus circumscriptus, ut ad Lamii consilium me referam, qui vult, quæstionem hanc neque ad Fidem, neque ad bonos mores, sed ad historiam tantummodo spectare: quod tamen non prohibet, quin illam discutiamus secundum Theologica principia, & tanquam rem a Religione minime alienam. Porro si probare utique possemus, quod multi operis non esset, quæstionem de Veteri Paschate Dogma Catholicum efficere, adeoque de illa posse Ecclesiam judicium ferre, quandoquidem satis esset in hac Traditione fundamenti: tum, inquam, autoritas quatuor fragmentorum, ab autore Chronici Paschalis laudatorum, tanti non esset, ut Ecclesiæ judicium sustineret; cum modo cognoverimus, graviores longe alias oppositiones Ecclesiæ fulmina non repressisse.

S. Aug. contra Donat. l. 2 c. 9. l. 3 c 2. Vincent. Lirin. in Common. cap. 9.

Quatuor fragmenta tanti non sunt, ut sistant Ecclesiasticas censuras.

ARTICULUS VII.

Expostulationes aliquæ Lamii omni studio tolluntur.

„ NON est nobis negotium, inquit Lamius, de re, quæ vi Tra„ ditionis dissolvenda sit; & quamvis hujusmodi esset, ex opi„ nionis multitudine non efficitur, rem ullam Traditionem esse. Quem„ admodum etenim scribit S. Athanasius Magnus: Quid potest multitu„ do, bonis argumentis haud subnixa, quam terrere? Persuadere certe „ non potest. Ecce notio Traditionis, quam animis nostris consignare de„ bemus. „ Idque centies inculcat, videlicet in quæstione Paschatis dissolvenda, non esse cur ad Traditionem confugiamus.

Quæstio hæc Traditionis vi decidenda non est.

Tract. de Pasch. 2. p. c. 1. pag. 299.

Adnotavimus superius, multifariam dividi Traditiones, neque omnes Religionem attingere, sed non paucas a fide solum humana pendere. Æquidem novi, eruditum Criticum nostrum, ubi conqueritur quod quæstionem de Paschate Traditionis autoritate dijudicare velimus, intelligendum esse de Traditione Fidei & morum: quo plane intellectu jure & merito conqueritur. Verum nihil ne est, præter res ad Fidem

Facta multa una dirimi Traditione possunt.

aut mores ſpectantes, quod definiri Traditione poſſit? Quot ſunt hiſtorica Facta, licet Religioni haud affinia, tamen una Traditionis via enucleata? Cujuſmodi certo certius dixerim eſſe quæſtionem de Paſchate, quam decernere nonniſi Traditione poſſumus; non tamen ea Traditione, cujus modo nobis Lamius notionem exhibuit, & ſita eſt *in opinione multitudinis, quæ terrere poteſt, perſuadere non poteſt*.

Num inquiet, Traditionem Patrum de poſtremo Paſchate, quorum loca retulimus, quæque tot Eruditorum ſuffragio fulta eſt, non eſſe niſi opinionem multitudinis? At ſi Traditio conſtanter adeo firmata, non eſt dicenda niſi opinio multitudinis, inter vulgi rumores recenſenda; in quem porro ordinem rediges opinionem Lamii?

Tract. de Paſch. c.p.c.XI.pag. 193. Lamius ad Traditionem confugit.

Audiamus illum. „ Arctiſſimo vinculo nectuntur Paſcha & Pentecoſtes. Quare ſi poſſemus ſcire, quo die hæc occurrerit anno, quo mortuus eſt Chriſtus Dominus; teneremus pariter diem, in quem eodem anno Paſcha incidit. Opinio autem Eccleſiæ communis eſt, Spiritum Sanctum Pentecoſtes die ſuper Apoſtolos deſcendiſſe. „ Hinc vides Paſchatis diem a die Pentecoſtes pendere, illinc Lamium a Traditione Eccleſiæ communi præſidium petere, ut ſtatuat, Pentecoſten eo anno in

Ibidem pag. 196.

diem Dominicum incurriſſe. „ Credidit antiquitas univerſa, ſubdit, deſcenſum hunc quinquageſimo a Reſurrectione die, proindeque Dominico, contigiſſe: quæ conſtans eſt Eccleſiæ ſententia, Conciliorum doctrina, & Eccleſiæ Traditio, ut probat Cardinalis Baronius *. „

Traditio de Paſchate & de Pentecoſte.

Ceterum Traditio hæc non eſt profecto communis adeo, & firmiter conſtituta, quam illa, qua nos aſſerimus, Jeſum Chriſtum, pridie quam morti traderetur, Paſcha feciſſe. Hic nanque doctiſſimus Cardinalis roborat Traditionem hanc teſtimoniis Autoris Conſtitutionum, S. Auguſtini, S. Leonis, S. Iſidori, & ſextæ Synodi. Atqui, quod eſt Autoris Conſtitutionum, liquet eum modicæ autoritatis eſſe. Locus S. Auguſtini depromtus eſt e Sermone 154. *de tempore*, qui in dubiis ponitur a Lovanienſibus, atque a recentioribus Cenſoribus in certo adulterinis. Propterea Traditio hæc non eſt tam firmiter recepta, ut ſibi perſuadent; neque conferenda cum illa tot Autorum Eccleſiaſticorum, teſtantium, Jeſum Chriſtum comediſſe poſtremum Paſcha. Ac ſi daremus libenter, utraſque propugnatores habere ejuſdem dignitatis: quid eſt, Lamium nos cogere velle, ut recipiamus Traditionem opinioni ſuæ momentum afferentem; aliamque de poſtremo Jeſu Chriſti Paſchate perhibentem mordicus rejicere? Intereſt itaque eum fateri, Traditionem Eccleſiæ, de rebus quoque Re-

* *Facta hæc eſſe die Dominica, Sanctorum Patrum aſſertio, Sanctorum Conciliorum Canones, Eccleſiaſtica Traditio firmant*, Baron. ad ann. 34. num. 234.

ligio-

ligIonem non attingentibus, dissolvere posse quæstiones aliquas; vel ab hac Traditione recedere, qua statuit, Pentecosten cum die Dominico concurrisse.

Denique mirari subit, cur Lamius vehementer adeo inclamet adversus Patrum atque Ecclesiæ de postremo Paschate Traditionem: interim dum idem ipse aliis non munit fundamentis articulos opinionis suæ multos, præterquam moribus Judæorum, Misena, Talmude, Rabbinorum testimoniis; nimirum Traditionibus, in hisce Libris collectis, vel ab id genus Scriptoribus narratis. Quis melius, inquiet, nationis alicujus mores calleat, quam ejusdem nationis sapientissimi? idque eo magis quo res hujusmodi Traditione ipsa servatæ sunt? At vero quis nesciat, Templum jampridem eversum fuisse sæculis non paucis, antequam Traditiones istas Rabbini litteris commendarent; & plerasque ceremonias ad Pascha spectantes, jandiu sublatas obsolevisse? Denique quacunque autoritate Judaicas Traditiones præstare velis, nunquam tamen ea erit, quæ cum Patrum, Ecclesiæque, pro extremo Jesu Christi Paschate pugnantium, autoritate certare possit.

Traditiones Judæorum incertissimæ.

Expostulat nobiscum secundo Lamius, produci a nobis adversus opinionem suam Concilii Tridentini locum, in quo legimus disertis verbis, Jesum Christum *celebrato veteri Paschate* Eucharistiam instituisse. „ Animadvertendum, inquit, erat, verba hæc duntaxat esse in Capitibus „ Concilii, quæ complectuntur privatam Doctorum illorum doctrinam, „ qui Synodo interfuerunt. Quoties autem ad veritatem scribimus eno„ dandam, non deberemus in argumentis proferendis, illorum pretium exce„ dere; & quoties levia sunt, monere. Exploratum cuique est, induci „ nobis necessitatem credendi Canonibus duntaxat, in quibus hæreses di„ ris deprecationibus designuntur. Porro locus hic extra Canones est. „ Alia quoque deinceps addit, quæ minore ab eo veneratione coli Concilium istud indicarent; nisi alias summi erga sanctum hunc Tridentinum Cætum obsequii specimen daret, & per sese verba illa correxisset, quæ tum ipsi exciderunt.

Alia Lamii querela de laudato Concilio Tridentino. *Tract. de Pasch. 1. p. c. 2 pag. 306 & 307.*

Neque etenim eruditi hujus Oratorii Præsbyteri modestiam & sinceritatem meritis unquam laudibus honestare potero super responso, quod verbis dederat Concilii Tridentini. In parergo Tractationis de Paschate addit *Errata* expost facto, in quibus hæc habentur. „ Equidem mihi visa „ fuerat optime constituta opinio, qua scripsi solos Tridentini Concilii Ca„ nones ejusdem decisiones continere; At iis, quæ mihi ante oculos objice„ re placuit Episcopo Meldensi*, persuasus sum, ut sentiam, quemadmo„ dum Canones damnant, quæ credenda non sunt, ita Capita præceden„ tia docere, quæ credenda sunt. „ Cum vero posuerit *Erratum* hoc,

Lamii confessio ingenua & laude digna.

* *Bossuetio.*

disera-

distractis jam plerisque exemplaribus, atque in parvo duntaxat eorum numero reperiretur, Lamius illud rursus in fine Responsionis ad Autorem Apologiæ Arnaldi, & Bouhours collocavit.

pag. 77.

Lamius opinionem suam funditus evertit.

Ceterum quam explicatio hæc vim habet mitigandi propositionem suam, tam videtur suam item sententiam evertere. Si nanque inducitur nobis necessitas credendi ea ratione, qua sibi persuadet credendum esse illis, quæ in Tridentini Concilii Capitibus continentur, quis poterit tueri, Jesum Christum pridie mortis suæ Pascha Legis non observasse, cum apertis planisque verbis id testetur Synodus, & de hoc loquatur eo Capite, tanquam de opinione in Ecclesia Latina recepta, ut fateri profecto necesse est? Porro si reclamet, id nullo modo statuere, Christum per se se Pascha celebrasse, neque id fecisse eodem, quo Eucharistiam instituit, anno: hoc dixerim citius difficultatem effugere, quam solvere. Tandem si credere debemus iis, quæ Concilii Tridentini Capita docent, nemini fas erit imposterum dubitare, an Christus Dominus in pervigilio Passionis suæ Pascha celebraverit: adeoque post solemnem adeo Lamii confessionem, quo potest adhuc modo opinionem sua propugnare? Nonne esset necesse, ut eam revocaret, tanquam iis contrariam, quæ nobis Concilium indicit credenda.

Alia Lamii expostulatio de opinione sua ab antiquitate abludente.

Animadvers. in Hist. Evang. Pezeronii pag. 58.

Querimonias tertio Lamius habet cum iis, qui asserunt, sententiam suam toti retro antiquitati adversari. „ Evidens est, inquit, pro me suffragium ferre totam sine ullo discrimine antiquitatem. Non quidem de „ hoc adjuncto, quod Christus Agnum Paschalem non manducaverit, „ cum non repugnem multos Patres tradere, illum manducavisse. Sed „ constat, Universam Ecclesiam primitivam, quid, inquam, pri- „ mitivam? Scriptores omnes Ecclesiasticos ad Alcuinum usque, Caroli „ Magni præceptorem, sex Joannis loca non secus intellexisse, atque ego „ intellexi. Cunctis visum est, Judæos secundum Evangelistam hunc „ Pascha peregisse die Veneris, quo Christus Dominus in cruce pependit. „

At vero antiquitati perspectum fuisse, vel non, Judæos Pascha celebrasse Feria sexta, non est disputationi nostræ propositum: sed utrum Jesus illud impleverit Feria quinta ante mortem suam; & propterea antiquitatis universæ testimonium in Traditionem communem nihil facit. Præterquamquod licet quæstio hæc antiquitatis totius autoritate dirimenda esset, non parum fortasse negotii Lamio facesseret, ostendere qua ratione probatum fuerit Scriptoribus omnibus Ecclesiasticis ad Alcuinum usque, Judæos Paschalem celebritatem die Veneris observasse. Quamvis enim nos certiores faciat „ de singulari suo in Patrum sententias studio, „ quod attinet ad res omnes, quibus ulla esse poterat cum quæstione de

In Resp. ad Epist. Tillem. pag. 318.

„ Pa-

„ Paſchate cognatio; „ nihilominus eo loco, in quem congerit omnium e primis ſæculis Patrum ſenſa, quæ ſuæ de Paſchate opinioni vel refragantur, vel ſuffragantur, meminit ſolum S. Juſtini, Triphoni exprobantis, quod Judæi in die Paſchatis Chriſtum in Crucem egerint; S. Irenæi ſignificantis, Dominum noſtrum in die Paſchatis vitam dediſſe; S. Cyrilli Hieroſolymitani docentis, Hebræos in Paſchatis diei Feſto Salvatorem neci tradidiſſe; Tertulliani tandem, cujus, magis quam aliorum, perſpicua ſunt verba, cum plane dicat, Judæos occidiſſe Chriſtum, quo die Paſchalem Agnum immolare debebant. Habes eos, qui Eccleſiam primitivam componunt, & in quos tandem deſinant omnes Scriptores Eccleſiaſtici ad Alcuinum uſque, a Lamio laudati. Calmetus eandem ſententiam tribuit Victori Antiocheno, atque Apollinari, qui aperte dicunt, Jeſum Chriſtum crucifixum eo tempore fuiſſe, quo Paſcha immolabatur: cum opus eſſet, Typicum Paſcha in Templo, & verum Agnum in Cruce mactari.

Autores, qui exiſtimarunt, Judæos die Veneris Paſcha celebraſſe.

Tract. de Paſch. a p. c. 6.

Ibid. pag. 148.

Ibid. pag. 149.

Ibid. pag. 151.

Ibid. pag. 349.

Calmetus Diſſ. de Vet. Paſch. in Evang. Matt. Vict. Antioch. Cat. in Marc. Apollin. Catena in Joann.

Hic tamen attendas velim, verbum Paſchatis multa in Scripturis ſignificare. Aliquando Feſti ſolemnitatem, quæ ſeptem dies durabat, atque e primi diei nomine ceteri quoque vocabantur. Eadem vox interdum ſignificat ſacrificia omnia, quæ in Hebdomadæ Paſchalis ſpatio conficiebantur. Quæ cum ita ſint, nonne poſſemus ſecundum aliquam ex his interpretationem explicare loca S. Irenæi, S. Cyrilli, & S. Juſtini, cum dicunt, Jeſum Chriſtum interemptum fuiſſe vel in Feſti Paſchalis, vel in Paſchatis die? Ut ut tamen tres hoſce Patres adderemus Tertulliano, Victori, atque Apollinari, eſt fortaſſe, cur affirmet Lamius, totam retro antiquitatem ſine diſcrimine exiſtimaſſe, Judæos peregiſſe Paſcha die Veneris, quo Chriſtus Dominus in Cruce pependit.

Quidquod ſi Judæi Paſcha celebraſſent die Veneris, decimaquinta Menſis Niſan, eſset ne maximopere admirandum, eos Legem violaſse, qui ſibi ducebant Religioni, niſi ejuſdem Legis autorem in Crucem ſuſpendiſſent? Fidem ne ſuperat, eos furore ſummo actos in Mundi Servatorem, non potuiſse hoc munus implere tempore præſtituto, atque in craſtinum diſtuliſse, ut placuit Chryſoſtomo *. Sive potius multos, ex Epiphanio, Paſcha duos dies anteceæpiſse anno mortis Chriſti; & religioſiores in ſextam Feriam diſtuliſse? Peritiſſimi certe Critici non pauci horum poſtremorum ſæculorum opinati ſunt, Jeſum Chriſtum Paſcha celebraſſe die Jovis, Judæos autem veſpere diei Veneris.

Epiph. Panar. hær. 52.

* *Non enim Chriſtus tranſgreditur Paſcha tempus, ſed Judæi, qui omnia præſumunt, Chriſtum conculcant & leges; quia diligenter fervebant furore, & ſæpe conantes interficere, non valuerunt; tunc accipientes ipſum exinſperate, voluerunt etiam Paſcha dimittere, pro homicida ſua voluntate implenda.* Chryſ. hom. 84. & 85. in Matt.

Po-

Postremo loco, si Judæi Pascha comederunt die Veneris, qui revera dies esset hujus æsui præfixus, num oportebit fateri, celeberrimorum Patrum totius antiquitatis Græcorum & Latinorum agmen turpiter adeo captum fuisse, non secus atque Patres Concilii Tridentini, asserentes, Jesum Christum Pascha Legis celebrasse? Illud saltem profiteri oportebit, si Judæi fideliter Legem impleverunt, illam Salvatorem fuisse transgressum & tempus Legi huic designatum maturasse. Quod revera discrepat a Chrysostomi sententia, ut nihil magis. *

Alia conquestio Lamii. *Animadvers. in Hist. Pezeronii pag. 60.*

Sequitur alia conquestio Lamii. „ Qui contra me, ait, scribunt, & „ consentiunt, non potuisse Christum prævertere celebrationem Paschatis, iidem fateantur, necesse est, & putasse Patres, Judæos illud non „ immolasse ante horam, qua Christus Cruci suffixus erat: adeoque do„ ctrinam suam undequaque propugnari non posse. Quæ confessio, „ subdit, ab ingenua fide imperata, oculos iis detergeret, qui præju„ dicata opinione ducti, doctrinam meam a Sanctorum Patrum doctrina „ abhorrere dictitant. „

Enimvero qui vult Lamius, adversarios suos hæc profiteri, dum idem ipse fatetur, plerosque Patres ea mente fuisse, ut crederent, Jesum Christum Pascha Legis non omisisse decimaquarta Luna Mensis Nisan: adeoque, si Judæi eodem die illud non peregerunt, dicendi sunt in posterum prorogasse, qui decimus quintus Lunæ primi Mensis erat. Immo quamvis pro sententia hac quinque aut sex Patres haberet, qui scriberent, Jesum Christum in Crucem sublatum fuisse eadem hora, qua Judæi Pascha comederunt; non omnes tamen indicant, illum fuisse verum diem, quo perficiendum erat. Non renuo itaque, quinque aut sex Scriptoribus Ecclesiasticis placuisse, Judæos Pascha celebrasse, hoc est Aguum, vel victimas comedisse die, quo Christus vivere desiit: at illud vertimus in quæstionem, nonne Patres illi omnes senserint, diem Veneris fuisse eo anno diem, Paschati peragendo a Lege præstitutum.

Patres non dixerunt, Jesum Christum transgressum Legem fuisse.

Compertum profecto est, hanc non fuisse plerorumque Patrum Græcorum & Latinorum sententiam, a quibus didicimus, Jesum Christum observasse Pascha legitimum; & tantum abest, ut asserant, eum contra Legem commisisse, vel diem anticipasse, ut ex adverso affirment potius, Pascha perfecisse Luna decimaquarta. Hi omnes igitur Patres statuere non potuerunt, Judæos die Veneris Pascha manducasse, eumque verum a Lege præfinitum diem fuisse, quin supine pugnantia dicerent. Si nanque per eos Jesus Christus Pascha recoluit Luna decimaquarta Mensis Nisan, vel Judæi legem violarunt, vel Patres voce Paschæ Vi-

* *Non ergo Pascha anticipavit; sed tempore & modo cuncta consummavit*, S. Joann. Chrys. Hom. in Joann.

cti-

ctimas Paschales, non vero Paschalem Agnum significare voluerunt.

Quare, qui Lamianæ sententiæ opponuntur, jure secum agunt, cum doctrinæ Patrum eum refragari contendunt. Quid etenim proficere potest querimonia illa sua, nisi ut colligat, quod non negamus, Patres scilicet aliquos, testimoniis incertissimis, favere opinioni suæ super capite; hoc loci minime controverso; cum in eum impetum faciant plures & clariores Ecclesiastici Autores de Facto præcipuo, atque hujus Disputationis argumento?

Antiquitas tota non favet Lamio.

Quæ cum ita sint, quo fieri modo poterit, totam sine ullo discrimine Antiquitatem, omnesque Ecclesiæ ad Alcuinum usque Scriptores, ut ait Lamius, sex Sancti Joannis loca ita intellexisse, ut illa se intelligere jactat; si plures Patres, ipso non dissentiente, clare docent, Jesum Christum manducasse Agnum Paschalem, atque ipse ex interpretatione locorum istorum efficit, Jesum Christum postremo Paschæ operam suam non dedisse? Quamobrem si Jesus Christus Agnum Paschalem comedit Luna decimaquarta Mensis Nisan, ut Græcorum Latinorumque Patrum turba testatur; unde erit, totam retro sine ullo discrimine Antiquitatem existimavisse, Judæos Paschatis ceremoniæ incubuisse die Veneris: nisi ratum habuerit, eos Luna decimaquarta hunc ritum minime servasse, vel Paschæ nomine intelligendas esse victimas, eo tempore immolari solitas, atque ab Evangelio Paschæ vocabulo signatas?

Postrema Lamii querimonia.

Lamius ubi supra.

„ Qui me aggrediuntur, rursus urget Lamius, quique volunt, Jesum Christum comedisse Agnum Paschalem vespere diei Jovis, immo „ eodem tempore, quo Judæi, iidem non possunt a Patrum doctrina non „ recedere. Quid itaque interest inter illos & me? Nihil, nisi eos abludere a Patrum mente de re præcipua & Religioni necessaria; me autem propugnare duntaxat, Patres non satis quoddam minimi momenti factum examinasse. „

Non negarim, adversarios Lamii, ut Latinæ Græcæque Ecclesiæ Traditionem tueantur, adduci vel invitos ad deferendam doctrinam nonnullorum Patrum, quorum loca maxima laborant ambiguitate, atque affirmant, Judæos Pascha Legis die Veneris comedisse. Magnum igitur inter eos discrimen est, qui sentiunt, Jesum Christum Luna decimaquarta Mensis Nisan, quæ in diem Jovis inciderat, Pascha Legale celebrasse; & Lamium, qui autor est, Judæos idem Pascha insequenti die Veneris comedisse. Priores nanque per eum *abludunt a Patrum mente de re præcipua & Religioni necessaria*; cum ex adverso ipse contendens, Jesum Christum Cruce affectum fuisse eodem tempore, quo esui Paschæ Judæi incubuerunt, proindeque in pervigilio Mortis illud non implevisse; ipse, in-

quam, *propugnat duntaxat, Patres non satis quoddam minimi momenti factum examinasse*.

Lamius novum Religionis caput inducit.

Qua in re sit sane simile verò, Theologos gratias acturos Lamio; quod ab ipso perceperint, quæstionem, utrum Judæi Pascha comederint tempore, quo Jesus in Cruce pendebat, caput esse rei præcipuæ, Religionique necessariæ; atque ab errore liberati sint, quo detinebantur, ut crederent, factum de postremo Jesu Christi Pascha alicujus momenti esse. Persuasum sit ergo Criticis & Theologis omnibus, futurum, ut quoties tuebuntur, Jesum Christum Paschæ Legis vacasse die Jovis ante mortem suam, qui erat quartusdecimus Mensis Nisan, idque rei statuent suffragiis tot Græcorum Patrum & Latinorum, Concilii Tridentini, Ecclesiæ, & omnium, quotquot ad hanc diem fuerunt, Eruditorum; tum se, ex Lamii dictis, tempus terere in negotio nullius momenti: adeoque in ipsius potestate esse, cunctorum testimoniorum istorum ponderi se subducere uno verbo; nimirum quod ipse propugnet, omnes Patres istos ac Concilium Tridentinum *non satis quoddam minimi momenti factum examinasse*.

Cum vero sapientes hujus Oratorii presbyteri adversarii suscipient ostendere, Judæos manducasse vel manducare debuisse Agnum Paschalem die Jovis, qui erat Luna Mensis Nisan decimaquarta; aut si in Veneris diem Pascha distulerunt, eos sive Legi non paruisse, vel nomine Paschæ intelligendas esse victimas, quæ in Azimorum Festo mactabantur; tum noverint, se a Patribus deficere *de re præcipua & Religioni necessaria*.

Dissertationis Conclusio.

Si audiendi essent P. Lamii adversarii, cogeretur hic fateri, opinionem suam falsam esse, & propugnari nullo modo posse. Si vero consulendus Criticus iste eruditus, planum fiet, eum admiranda fiducia sententiam suam proferre; immo sibi videri adeo veritatem pro se pugnantem videre, ut iis, qui contra scripserunt, faciens satis, jactare soleat, se in tam perspicuo lumine posuisse quæstionem istam, ut alios se dedere tandem oporteat, atque a communi distractos in suam sententiam concedere. Quanquam autem nolim ullo pacto de hoc pronunciare, mihi videor tamen dicere posse citra utriusque Partis offensionem, si priscæ Traditionis Defensores non satis, quam par esset, Lamianæ vendicent opinioni, hunc tamen illi magis, quam par sit, vendicare.

Eruditorum itaque judicium erit, utra ex his opinionibus probabilior sit, postquam ea, quæ in hac Dissertatione utrinque retuli, diligenti

tru-

trutina pensitaverint. Ego aperte quidem testor, me studuisse, ut nihil me fugeret eorum, quæ vetustæ Traditioni prodesse poterant, quam propugnare aggressus sum ex Operis mei instituto, nullique obnoxius viæ & rationi, quam iniverint Litterati Viri, ut Evangelistas de postremo Pascha conciliarent, vel ostenderent hoc in pervigilio mortis Jesum Christum celebrasse: neque enim putavi, tutius posse me quatuor Evangelistas in eundem cogere sensum, quam Traditionis omnium sæculorum consulto; non tamen contemto tot clarissimorum Criticorum labore, qui diversæ plane viæ institerunt.

Quod est opinionis P. Lamii, omni studio conatus sum, ut fideliter narrarem, quidquid illi statuendæ firmius esse existimavi. Obviam pariter ivi pro mea facultate iis omnibus, quæ objicit solidiora in communem Traditionem; & fortasse principiis ipsum suis oppugnavi hactenus, ut ea saltem concusserim. In id præsertim curam omnem impendi, ut multa considerarem, que attinent ad Chronicon Paschale, atque ad antiquorum Patrum loca, quæ in ejusdem Chronici procemio posita sunt. Ac si rectæ sunt animadversiones meæ, non parum detrahent de vi præsidii illius, quod putant a quatuor Fragmentorum illorum testimoniis comparare. Illud certe, aut ego fallor, inficiari nemo poterit, veterum Scriptorum istorum suffragia suspiciosa esse atque ambigua. Porro ubi aliquando sustulerimus a novæ opinionis propugnatoribus autoritatis illorum subsidium, poterimus tum sane validiori conatu in eos ferri. Neque etenim illud saltem purgare possent, id fuisse ad sextum sæculum usque inauditum. Interest itaque Sapientum istorum caput hoc probe enucleare; atque extra aleam ponere, Præfationem Chronici Paschalis criminari nullo modo posse, & animadversionum quoque mearum habita ratione, loca Patrum illorum omnem suspicionem evadere.

Nescio tandem, utrum ea, quæ pro veteri Traditione hic congessi, videbuntur Lectori satis, ut admodum probabilis censeatur. Si ita erit, voti compos effectus sum; neque etenim ulterius specto. Multo vero minus animus fuit, tanquam falsam vel non probabilem rejicere opinionem contrariam; sed potius eam ipsi similitudinem veri servare, quam habere potest, tum quoad Veterum testimonium, quodcumque illud sit, sive constans, sive dubium; tum etiam quoad argumenta autoritatemque Sapientum illorum, qui Facti hujus historici patrocinium susceperunt.

DISSERTATIO IV.

De Usu Panis Azymi in Ecclesia Latina.

TRaditione constanti instituti sumus, ut superiore Dissertatione probatum fuit, Jesum Christum Pascha Legis celebrasse pridie quam moreretur, scilicet die quartodecimo Mensis Nisan, & primo Azymorum, in quibus interdictus erat omnis fermentati panis usus. Cum igitur tum in Mensa Christi azymus duntaxat panis esset, perspicue fit, eum secundum vulgatam Patrum Ecclesiasticorum opinionem panem azymum adhibuisse, in quo sacram Eucharistiam institueret.

Fateri tamen necesse est, hoc Domini nostri exemplum nequaquam imposuisse Ecclesiæ legem ejus imitandi. Neque item speciem habet, Jesum Christum habuisse consilium adstringendi Apostolos, eorumque successores, ut in Sanctis Mysteriis celebrandis azymum panem fermentato anteferrent: sed potius summum hac de re Ecclesiæ Catholicæ arbitrium reliquisse. Propterea factum est, ut per Concilium Florentinum integrum esset unicuique Sacerdoti id servare, quod in Ecclesia sua, tum Occidentali, tum Orientali, consuetudine receptum erat. Id autem ita persuasum fuit Viris postremorum temporum Litteratis, ut existimaverint, salva Religione, posse se in judicium vocare, utrum panis azymus adhibitus perpetuo fuerit ab Ecclesia Latina; vel octo priorum Sæculorum intervallo fermentatum panem in Christi corpus converterit. Atque istud proponitur nobis hac Dissertatione enucleandum.

Concil. Florent. Sess. ult.

AR-

ARTICULUS PRIMUS.

De illis, qui Azymorum in Ecclesia Latina Usum vel propugnarunt, vel oppugnarunt.

POST Græcorum Schisma nemo unus dubitaverat de communi Azymorum opinione, quibus usa est Ecclesia Latina in Sacramenti Eucharistici consecratione: donec anno 1651. celeberrimus Sirmondus in lucem edidit Opusculum, in quo contendit, non modo Ecclesiam Græcam, sed Latinam quoque sæculo non uno in Sacrorum Mysteriorum usu panem fermentatum usurpasse, & panis azymi usum post octingentos ferme annos obtinuisse. In eandem sententiam venerat Launojus, & pro ipsa Tractationem jamdudum scripserat. Cardinalis vero Bona, qui in eandem quæstionem tum insudabat, sentit, ante IX. Sæculum Ecclesiam Latinam pane azymo & fermentato promiscue usam; sed post Photii ab ejus obedientia defectionem, cæpisse fermentum penitus abjicere, atque Azymos duntaxat amplecti. Cum quo facit Bocquillotius Presbyter, Juris utriusque Doctor, Canonicus Aballonicensis, & studiosissimus Evangelii Præco, edito anno 1701. Tractatu historico de Sacra Liturgia, sive de Missa. Claudius tandem Vertius existimavit, fermentatum panem aliquando apud Ecclesiam Latinam in more positum.

Prima sententia de Azymis.

Secunda sententia.

Bona l. 1. Rer. Liturg. c. 23.

Bocquillotius in Liturgiis Sacris. Gall.

Explicat. Cerem. Ecclesiast. Tomo 1. 2. Edit. c. 2. pag. 23. Gall.

In fronte Tertii Sæculi Actorum Sanctorum ex Ordine Sancti Benedicti extat erudita Præfatio, rebus confecta summa animadversione dignis tum de Ecclesiastica Historia, tum de Profana, inter quas Mabillonius quæstionem de Pane Azymo instituit; atque affert argumenta multa, ut probet, illum ante Photii Schisma usitatum in Ecclesia Latina fuisse, adversus præjudicatam Sirmondi & Bonæ opinionem. Hic porro cum legisset Mabillonii animadversiones, Epistolam ad eum dedit; qua summatim, sed firmiter, objectis respondet in hac Præfatione contentis, illumque hortatur, ut controversiam hanc rursus exagitet.

Quod profecto eruditum hunc Benedictinum induxit, ut in rem hanc Dissertationem conscriberet, Typis commissam anno 1675. in qua contendit, panem azymum tantum adhibuisse semper Ecclesiam Latinam, hujusque panis usum ante Græcorum Schisma passim invaluisse. Interea tamen dicit, haud abhorrere a veri specie, Apostolos in Re divina facienda promiscue azymo & fermentato pani dedisse locum: & S. S. Patres, qui Ecclesiasticam Disciplinam primi instituerunt, ratos, Dominum nostrum

Tertia sententia.

Mabill. Diss. de Azymo.

ſtrum in Euchariſtiæ Inſtitutione panem azymum præ manibus habuiſſe, hoc pariter nos uti æquabilitatis ratione, ſanxiſſe: Contra vero Græcos putantes ſe non teneri obſervantia rei ab Judaicæ Legis conſuetudine manantis, maluiſſe uti pane communi & fermentato. Quam Mabilonii opinionem Lupus quoque Doctor Lovanienſis amplexatus eſt.

Lupus Tomo 3. Schol. in Decr. & Can Conc. Diſſ. de Actis Leon. IX cap. 8 uſque ad XII.

Ciampinus, Pontificiorum Diplomatum Scriptor capitalis, in Opuſculo de Diſciplina Eccleſiaſtica tuetur, Eccleſiam Romanam perpetuo more azymum panem conſecraſſe; in quo differt a Mabillonio, qui Apoſtolis indiſcriminatim utriuſque panis uſum attribuit.

Ciampini conjecturæ de perpetuo Azymorum Uſu.

Opinio Theologorum atque Hiſtoricorum

Martinus Polonus in Chron. ad ann. 132. Platina de Vitis Pont. in Vita Alex. I.

Quod ſi momenti quidpiam habere poſſent Acta Martyrii Alexandri I. Pontificis, & quoddam Decretum ipſi adſcriptum, opiniones hactenus memoratæ nullo modo defendi poterunt. Cum etenim, ut ferunt, Pontifex hic primus fuerit, qui panis azymi uſum in Eccleſiam Romanam inveheret: *Alexander Papa præcepit, ut oblatio ex Azymo fieret .....* Propugnatores Azymorum nequeunt probare, Eccleſiam Latinam temporibus Apoſtolicis, neque ad annum uſque 109. quo Pontifex hic S. Evariſtum excepit, Azymis uſam fuiſſe; quandoquidem ante Pontificem hunc uſitatus erat panis fermentatus: *Non autem ex fermentato ut antea, fieri mandavit.* Idem Decretum ab imo pariter ſubvertit opinionem eorum, quibus placet, panem fermentatum in Eccleſia Latina adhiberi conſueviſſe ad exitum ferme ſæculi noni. Ceterum cum Decretum hoc deſideretur in veteribus & genuinis ejus Martyrii Actis, primuſque omnium Martinus Polonus, poſt decem vel undecim Sæculorum ſilentium, de illo meminerit, nihil eſt, quod labenti adeo fundamento innitamur.

Alenſis in 4. quæſt. 32. S. Bonav. S. Thomas in 4. Diſt. XI. quæſt. 2. Durandus in 4. Diſt. XI. quæſt. 4. Scotus in 4. Diſt. XI. quæſt. 3.

Hujus tamen Decreti ſuppoſititii Alexandri I. S. Pontificis, atque alterius Leonis Papæ teſtimonio certum eſt, Scholaſticos & quoſdam Hiſtoricos exiſtimaſſe, utramque Eccleſiam Græcam & Latinam, exemplum Jeſu Chriſti imitatas, in Azymis Sacra Myſteria confeciſſe; donec Ebionitæ, Veterem Legem cum Evangelio permiſcentes in ſacrificiis ſuis panem ſine fermento adhibuerunt. Poſt cujus Hæreſis ortum, inquiunt, utræque Eccleſiæ Orientalis atque Occidentalis, ut ab Ebionitarum placitis ſe abhorrere indicarent, a ſancto Miſſæ Sacrificio Azymos removerunt, atque in fermentato ſolum ſacra fecerunt. Hæreſi vero diſſipata Eccleſia Latina ad Azymos rediit, Græca vero morem alium jandiu inveteratum retinuit, utendi ſcilicet fermentato. Quæ quidem opinio difficillimos habet explicatus, nec tamen aliquo veriſimili argumento fulcitur. Eapropter nihil ſolliciti fuerunt ætatis noſtræ ſtudioſi, ut illam proſternerent, cum ipſa tantum facti narratione refutetur.

Hæ ſunt præcipuæ ſuper controverſia de Azymis ſententiæ, quæ ſane

ne non parum monent, quanti operis sit, hac de re consilium capere, vel quidpiam producere, quod omnino probetur. Quod si post tot Litteratos Viros disputationem hanc rursus attingo, propterea non est quod existimem, eam me posse dissolvere: cum potius me perbeatum prędicabo, ubi potuero conjecturas aliquas afferre, quæ ipsorum eruditionem prætererint; & palam facere, piam hanc Ecclesiæ Latinæ opinionem de pane Azymo, in sacris faciendis semper adhibito, veri saltem esse simillimam.

ARTICULUS II.

Nullus est apud Autores Ecclesiasticos octo priorum Saculorum exploratus locus, qui Azymorum in Ecclesia Latina usum probet, aut improbet.

QUI Azymi panis in Ecclesia Latina usum tueri susceperunt, eos nihil fugit, quod in Scriptorum Ecclesiasticorum Libris priscum hunc ritum confirmare posset. V. Cl. Mabillonius profert verba S. Cypriani, monentis in Epistola ad Cæcilium, Corpus Domini nostri consecrari non posse in farina & aqua tantum, sed copulandas esse. Nihil de fermento habet, inquit Mabillonius, sed farinæ duntaxat & aquæ meminit; hic itaque panis azymus erat. At vero si nullam de eo Cyprianus mentionem facit, ideo fuit, quia ad naturam panis, vel Sacramenti materiam minime spectat. Quinimmo videtur S. Doctor, de illo loqui voluisse verbis istis, *adunatum, copulatum, solidatum;* fermentum nanque est, quod adunat, copulat, & solidat.

Loca Patrum, quæ laudat Mabillonius pro Azymis.

Cypr. Epistola 63. ad Cæcil.

Mabil. Diss. de Azymo. c. 7.

Ciamp. ubi supra c. 5.

Consuetudo pariter panis azymi nititur duobus locis, altero S. Gaudentii Brixiensis, altero S. Augustini, quorum sensus est, Panem Eucharisticum Fidelium unitatem significare; & quemadmodum paucis fit ex granis contritis, commixtis aqua, atque igne coctis; non secus Fideles *iejunii humiliatione, exorcismi Sacramento quasi moluntur,* aqua consperguntur, & Spiritu Divino sanctificantur. Quis porro dixerit locum hunc rem apprime conficere? Si Divus Augustinus Fermentatum non memorat, neque illud excludit. Insuper, sive fermento constet panis, sive non constet, analogia quadrat eodem modo.

Mabil. & Ciamp. ibidem. Gaud. Brix. Tract. 2. de Pasch. Aug. serm. 83. de divers.

Mabil. & Ciamp. ibidem.

Egbertus Archiepiscopus Eboracensis in Anglia, medii circiter VIII. Sæculi Scriptor, affert & approbat Canonem quendam, jubentem Sacerdotibus ita

Egbert. Eborac. except. cap. 89.

fe gerere, ut panis, vinum, & aqua, quibus utuntur in Sancto Missæ Sacrificio, pura & munda fint. Quod intelligi nequit, inquiunt, nisi de pane azymo, qui panis mundus & purus est. Ceterum panis cum fermentatus, tum non fermentatus purus & mundus censendus est; quoties ex farinæ simila conficitur, & furfure, aliisque idgenus purgamentis haud conspergitur. Quapropter Græci *panem purum* appellant fermentatum panem, quem in Re divina peragenda adhibere solent.

Chronicon Dacii. Mabill. & Ciamp. ibidem.

Locus depromtus e Chronico Dacii, Episcopi Mediolanensis sub medium sextum Ævum, satis levem potest sufficere probationem; cujus Autor, in Codice extante in Bibliotheca Ambrosiana, narrat, S. Ambrosium quosdam Ecclesiæ Græcæ mores servare consuevisse, atque in Festis solemnibus panem fermentatum cum Azymis benedicere. Habes certum profecto pro usu panis azymi testimonium: verum præterquamquod non sit credibile, S. Ambrosium duplici hoc panis genere usum in consecratione Eucharistiæ; Viri quoque doctissimi in suppositiis habent Tractatum hunc, atque ipse Mabillonius, a quo producitur in medium, fatetur aperte, se non audere de illius autoritate pronunciare *.

Card Bona Epistola ad Mab. Alex. Hist sae. undecimo Diss. 2. Cavius Hist. Liter.

Quamvis afferat Mabillonius Visionem cujusdam Eldephonsi, Episcopi in Hispania, deductam e Codice MS. Bibliothecæ Vaticanæ; nihilo tamen minus Tractatus hic summam ipsi dubitationem parit. Autor etenim perquam obscure loquitur de multis, quæ ad Eucharisticum panem attinent: videlicet de Inscriptione *Hostiarum*, de magnitudine, de pondere, figura, & numero earum, quæ in variis anni celebritatibus consecrandæ sunt. Idem Episcopus declarat, hæc sibi divinitus patefacta anno 845. Sed ignoramus quinam sit Autor hic, & cujus Urbis Antistes. Quod si Hispanus erat, Æra Hispanica usus fuisset, non vulgata, quæ incipit post octo annos supra triginta. Convenit tandem, Opus hoc suppositium esse, vel certe maxime ambiguum; & propterea nullum inde commodum possumus comparare, ut azymi panis in Ecclesia Latina usum statuamus.

Mabill. Præmonit in Opusc. Eldephonsi. Bona ibidem. Alex. ibidem. Diss. 2.

Isidorus Epist. ad Redemt. Archid.

Nihil hic memorem de Epistola S. Isidoro tributa, in qua differens de modo præparandi panem, in Christi Corpus convertendum, nullum de fermento verbum habet. Verum superquamquod nihil inde colligere licet, quod panis azymi consuetudini faveat; Epistola insuper ista sine ulla dubitatione adulterina est; non secus atque Tractatus

* *De hujus Cronici autoritate mihi certo pronunciare non licet*, Mabil. Differt. de Azymo c. 6.

in

in Cœna Domini, a Josepho Vicecomite, & Lupo S. Cypriani nomine citatus.

Vicecomes Observat antiq. Tomo 3.l. 2.c 9. Lupus c. 7. sua Diss.

Cardinalis Humbertus scribit, post Synodum VI. Œcumenicam, celebratam Constantinopoli Agathonis Papæ tempore, Imperatorem orasse Legatos Pontificis, ut ab eo suo nomine peterent, quænam esset Ecclesiæ Romanæ institutio de Sancto Missæ Sacrificio; atque ipsos respondisse, reperiri in Actis S. Sylvestri Sanctionem Pontificis hujus, ut panis Sacris faciendis designatus, azymus esset. Quam Sanctæ Sedis Apostolicæ Traditionem, addit Cardinalis, se percepisse gavisus est Imperator.

Humb in Responf. sive contrad. ad Nicetam.

In hoc autem testimonio momentum maximum esset ad statuendum Azymorum in Occidente usum post sæculum saltem VII. si de Canonis hujus veritate liquere posset. Atqui non modo suspicione quam gravi, immo falsitate laborat, ut sentit Bona, atque in VI. Concilii Actis non extat; sed Acta quoque S. Sylvestri non referunt Decretum istud. Neque Cardinalis Baronius narrator Disputationis Humberti cum Niceta, cognomento *Pectorato*, & testis de Codice MS. Bibliothecæ Vaticanæ, a quo illam exscripserat, quidquam obfuit, quin Sapientes Canonem istum admodum suspiciosum esse censerent. Præterea tandem loca Veterum alia pro Azymis, quandoquidem vel certo ipsis supposita, vel propositum non efficientia, ut ii ipsi, qui afferunt, fateri coguntur.

Bona Rerum Liturg. l. 1.c. 23.

Baron. in Append. ad Tom. XI.

Ostentat Sirmondus, se non leve præsidium sibi quæsivisse in verbis istis Ambrosii: *Tu forte dicis: meus panis est usitatus*. Panis profecto communis, qui plerumque in mensa apponitur, ait eruditus hic Jesuita, panem Azymum non significat; sed contra hæc vox *usitatus* Panem fermento commixtum indicat. Ceterum compertum est, S. Ambrosium vocare panem istum communem, non tanquam oppositum pani azymo, sed pani consecrato, scilicet Corpori Jesu Christi; sive habita ratione ejus, quod verborum sacrorum vi efficitur panis iste, quemadmodum sponte sua reddunt dicta Sancti hujus Doctoris, scribentis: *Panis est ante verba Sacramentorum; ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi*. Quare etiam panis azymus dici non posset panis communis; quandoquidem ex eadem re constat ac fermentatus, & Græci, Romani, aliæque Nationes illum, nihilo quam alterum minus, in mensa adhibebant?

Testimonia a Sirmondo prolata. *Disquis. de Azymo c. 3.*

Ambros. lib. 4. Sacram. c. 4.

ARTICULUS III.

Disquiritur, quid veniat nomine Fermenti, cujus mentio sit in Decretis Summorum Pontificum Melchiadis, Syricii, atque Innocentii I.

Aliud Sirmondi argumentum. *Ibid. c. 5.*

INter gravissima, quæ adversus Azymorum in Ecclesia Latina usum intentantur, objecta, illud profecto est, quod colligitur ex Decretis Pontificum Melchiadis, Syricii, atque Innocentii I. qui secundum Sirmondi cogitatum appellant *Fermentum*, panem in Christi Corpus conversum, quem ad Ecclesias mittebant: unde conficit eruditus hic Jesuita, Eucharistiam ideo in hoc Decreto *Fermentum* nuncupari, quod fuerit ex pane fermentato compacta.

Vox hæc *Fermentum* ambigua est. *Baronius ad annum 313. num. 49.* *Card. Cusan. Theoph. Raynaudus. Franciscus Macedo. Anton. Dadin. Altaserra. Joann Cabassut. Anselmus Havelberg l. 3. Dialog. cap. 13.*

Vox hæc *Fermentum* quam maxime ambigua est, adeoque multiplicem habet apud Scriptores subjectam notionem. Baronius aliique opinantur, Pontifices verbo isto non Eucharistiam, sed Eulogias significasse. Anselmus Episcopus Havelbergensis eadem prorsus explicat ratione, qui cum Lotharii Imperatoris apud Joannem Comnenum, Byzanthinum Imperatorem, Legatione fungeretur, celebre colloquium habuit in Ecclesia S. Sophiæ cum Niceta Archiepiscopo Nicomediensi; atque huic Latinis exprobranti, quod Missam in pane azymo celebrarent, repugnantibus Melchiadis & Syricii Decretis, respondit Anselmus, Decreta Pontificum istorum non esse intelligenda de pane Consecrationis, sed de Eulogiis, quæ singulis diebus Dominicis in Ecclesia distribuebantur.

Alii vero Scriptores consentiunt cum Sirmondo, *Fermenti* nomine, de quo Pontifices loquuntur, Eucharistiam significari; non quod ipsa ex pane fermentato confecta esset; sed *ut*, inquiunt isti, *nomine obscuro profanis celaretur tantum mysterium*. Quod autem Eucharistia fermentum dicatur metaphorica locutione, comperiet quisque, si modo attendat, in Vita Melchiadis Papæ dici, *quod declaratur fermentum*; atque in Vita Syricii, *declaratum, quod vocatur fermentum*. Eucharistia igitur non est appellata *fermentum*, quod ex hujusmodi pane fiat, ut Sirmondus interpretatur, sed quod nexus sacer esset, qui Fideles Ecclesiarum, ad quas mittebatur, inter se devinciret.

Mabillon. de pane azymo c. 10. Anton. August. Claudius Espenoeus. Latin Latinus. Christ. Lupus. Bona.

Thomasius, Clericus Regularis, *Fermenti* voce explicat partem Hostiæ sacræ, quam Episcopus immittit in Calicem, cum profert hæc verba: *Pax Domini sit semper vobiscum*; atque idcirco, particulam hanc sa-

cram

eram *Fermentum* nuncupari, quia instar fermenti copulantis massam, Fideles inter se conjungit. Quam sententiam, addit Thomasius, munio antiqui cujusdam Ordinis Ecclesiastici testimonio, quem reperi in Bibliotheca S. Galli, quique consuetudinis hujus mentionem facit *. Huic opinioni suffragatur Vertius in explicatione Rubricarum Missæ. *Tomo 3. c. 8. pag. 330.*

Ego vero sum nescius, an hucusque dictis attexere quis posset, *Fermentum* a Pontificibus memoratum, materiam citius Eucharistiæ, quam Eucharistiam ipsam indicare. Ita conjicio ex quodam Decreto Joannis III. Papæ, qui in Petri Sedem conscendit anno 559. In hujus Vita legimus: *Hic constituit, ut oblationes & ampullæ, vel amulæ, vel luminaria in eisdem Cœmeteriis per omnes Dominicas de Lateranis ministrarentur*. Gregorius III. Pontifex renunciatus anno 731. statuta a Decessoribus suis confirmavit: nimirum, ut Sacerdotibus S. Joannis in Laterano præberentur, quæ opus essent ad Sacra Mysteria celebranda, videlicet panis, vinum, & lumina. ** Alia interpretatio *Fermenti*. *In Vita Joannis Papæ III.*

Ut autem conjecturam hanc illustremus, adnotationibus istis animum paulisper converte. Prima sit, Melchiadem ad Pontificatum evectum fuisse anno 311. Syricium anno 385. atque Innocentium I. anno 402. Sub exitum Pontificatus Innocentii I. Alaricus Gothorum Rex Urbem Romam obsedit, expugnavit anno 410. & funditus subvertit. Quæ deinceps peste quoque & fame vexata est. Anno 419. ortum est Romæ Schisma inter Bonifacium atque Eulalium; quorum prior morabatur in Cœmeterio S. Felicitatis, alter in Basilica Constantiniana. Gensericus Vandalorum Rex Urbem rursus delevit anno 455. Temporibus vero Anthemii Imperatoris Romam invasit Ricimerus Dux Exercitus anno 471. Odoacres Rex Herulorum anno 476. & Theodoricus Rex Gothorum anno 490. Consideratio prima in rem hanc.

Roma igitur Imperio Gothorum subjecta, Gelasius I. Pontifex electus fuit, qui morem mittendi *Fermentum* instaurare curavit; sed illius Decreta irrita fuerunt. Eodem nanque die, quo Symmachus Pontificatum inivit, Laurentius Romanam Sedem occupavit. Anno pariter 530. aliud Schisma excitatum est, cum Bonifacius II. ad S. Petri Cathedram as-

* Hæc sunt ipsa Codicis MS. verba §. 6. n. 6. *Quando dici debet: Pax Domini sit semper vobiscum, deportatur a Subdiacono oblationario particula fermenti, quod ab Apostolico consecratum est, & datur Archidiacono, ille vero porrigit Episcopo: At ille consignando tribus vicibus, & dicendo: Pax Domini sit semper vobiscum, mittit in Calicem*. Verum hæc interpretatio Fermenti non congruit Decretis Pontificum Melchiadis, Syricii, atque Innocentii I.

** *Iisdemque institutis dispositis, ut in Cœmeteriis circumquaque positis Romæ, in die Natalitiorum eorum luminaria ad vigilias faciendas, & oblationes de Patriarchio per oblationarium deportarentur ad celebrandas Missas, per quem praviderit Pontifex, qui pro tempore fuerit, Sacerdotem*. In Vita Gregorii Papæ III.

ſumptus fuit; quod excepit natum aliud anno 536. obtinente ſummum Eccleſiæ regimen Silverio. Hoc plane tempore Romæ Beliſarius obſidium poſuit; atque inſequentibus annis 537. 538. eandem Vitigius depopulatus eſt; tandemque cepit Totila anno 545. & anno 549. demolitus eſt.

Quæ quidem animadvertenda erant, ut Lectori duo conſtarent. Primò, Decreta Melchiadis, Syricii, atque Innocentii I. vel irrita fuiſſe, vel brevi obſoleta. Secundo, eorumdem Pontificum Decreta, quæ admodum obſcura atque implexa ſunt, explicanda eſſe ex Decretis Joannis III. & Gregorii III. qui a Deceſſoribus ſuis inſtituta renovarunt.

Conſideratio ſecunda.

Altera conſideratio ſit, Loca Melchiadis, Syricii, atque Innocentii, diſtorte tantumodo deduci poſſe ad mentem Eruditorum noſtrorum. Locutio hæc Melchiadis non videtur rei conſentanea: *Oblationes conſecratæ ex conſecratu Epiſcopi*. Eſt ne propria hæc & accommodata locutio? Hæ porro aliæ in Decreto Syricii: nempe Sacerdotem Miſſam haud celebrare ...... *niſi conſecratum Epiſcopi loci ſuſciperet declaratum*. Quænam ſubjecta ſententia eſt verbis hiſce, *conſecratum, declaratum*? Verum licet daremus illis, *oblationes conſecratas*, & *conſecratum* Euchariſtiam indicare; qua ratione cum his component verba Innocentii I. ubi ait, *Idcirco fermentum a nobis confectum per Acolythos accipiunt*? Fit ne credibile, traditam fuiſſe Acolythis Euchariſtiam, ut eam ad diſſita loca deferrent? Denique licet Euchariſtia mitteretur, & deſignaretur vocibus iſtis: *oblationes conſecratæ*; *conſecratum*; *fermentum a nobis confectum*; ſequitur aperte, Sacerdotes, ad quos miſſa erat Euchariſtia, non feciſſe Rem Sacram; quandoquidem non conſecrabant; cum tamen nequeant Miſſam, quin conſecrent, celebrare. Atqui ſancitum eſt Decretis iſtis, *ut nullus Presbyter Miſſas celebraret*; niſi Euchariſtiam ab Epiſcopo recepiſſet. Presbyteri igitur iſti Miſſam celebrabant; ſi celebrabant, conſecrabant; ſi conſecrabant, quare Divinam hanc rem facere non poterant, niſi ab Epiſcopo Euchariſtiam accepiſſent?

Locorum iſtorum ſenſus non videtur accuratus.

Mos Euchariſtiam mittendi.

At enim, inquies, mittebant Euchariſtiam in communionis argumentum, ut monet Innocentius I. *Ut ſe a noſtra Communione maxime illa die non judicent ſeparatos*. Ajo equidem & confirmo, Presbyteros & Epiſcopos alias conſueviſſe in ſocietatis indicium ſibi muto Euchariſtiam mittere *: ſed ubinam reperias, miſſum unquam fuiſſe panem conſecratum ad Miſſam celebrandam, qui Presbyterorum atque Epiſcoporum concordiæ ſpecimen daret? niſi ſi forte in trium Pontificum iſtorum Decretis ſecundum

* Euſebius *l.* 5. *Hiſt. cap* 24. Evagrius *l.* 1. *c.* 13. Nicephorus *l.* 4. *c.* 39. Joann. Moſchus *in Prato Spirit. c.* 2.

dum interpretationem Sapientum nostrorum : unde sane emergit difficultas inextricabilis, donec contendent, verba hæc, *oblationes consecrata, aut consecratum*, valere idem, atque Eucharistia.

Ducangius in Gloss. Latino.

Observandum pariter est, Ducangium in suo Glossario Latino adnotasse, verbo huic *consecrare* vim inesse signandi *terminum constituere, figere*. Cum quo faciunt Calepinus & Trebellius, explicantes, vocem *consecratum* synonymum esse istarum *conterraneum, commilitaneum, limitaneum, suffarraneum*. Idem Ducangius, verbo *declarari*, ita aperit mentem suam: *Declarari apud Dromaticos dicuntur fines confusi, cum ad veram limitum signorumque finalium autoritatem per Agrimensores redintegrantur*. Quæ cum animadverterimus, nonne congruentius interpretaremur trium Pontificum istorum Decreta sine contorsione verborum, immo eum summa consensione; si pro certo haberemus, ut antea diximus, Decreta Melchiadis, Syricii, & Innocentii I. referenda esse ad alia Joannis III. & Gregorii III. atque oblationes, de quibus meminerunt isti, ad Basilicam missas S. Joannis in Laterano, accipi, quod monent verba, pro pane, vino, & luminibus, sacris Mysteriis celebrandis adhibitis. Audi itaque quo enodanda essent pacto Melchiadis, Syricii, atque innocentii I. Decreta.

Explicantur trium Pontificum loca.

Cum dicitur de Melchiade: *Hic fecit, ut oblationes consecrata per Ecclesias ex consecratu Episcopi dirigerentur, quod declaratur fermentum* : ita vertas licet hæc verba : Statuit *oblationes consecratas*, nimirum dispositas, constitutas, definitas, mitti vel distribui per Ecclesias Diœcesis Episcopi, *ex consecratu Episcopi*, sive quæ positæ sunt intra fines Episcopi : *quod declaratur fermentum*, scilicet oblationes, panem, vinum, & lumina, quæ Missæ celebrandæ opus erant, atque intelliguntur nomine *fermenti*, quod membrorum cum capite conjunctionem significat.

Eodem pene recidit locus Syricii : *Hic constituit, ut nullus Presbyter Missam celebraret per omnem hebdomadam, nisi consecratum Episcopi loci susciperet declaratum* : nisi, inquam, reciperet, quod propterea constitutum erat, *consecratum*, secundum mensuram & quantitatem præfinitam & mandatam ab Episcopo loci, *Episcopi loci declaratum, quod nominatur fermentum*; quandoquidem hæc omnia Episcopi consociationem eum Presbyteris significant.

Locus vero Innocentii nullo modo discrepat ab his duobus; immo ea illustrat : *De fermento, quod die Dominico per titulos mittimus* : Hanc vocem *fermentum* addicit ad indicandas oblationes, Rei divinæ peragendæ necessarias, ut liquet ex sequentibus : *Quorum Presbyteri, quia ipsa die propter plebem sibi creditam nobiscum convenire non possunt : idcirco fermentum a nobis confectum per Acolythos accipiunt* : panem videlicet & vinum consecrandum, a nobis paratum & conquisitum : *Ut se a nostra*

Com-

Communione maxime illa die non judicent separatos : quod argumento est, panem & vinum ad eos missa ideo appellari fermentum, quia Communionis Episcopi cum Presbyteris indicium erant.

Sapientum sit judicium ferre, si recte conjecerim. Illud certe apparet, trium Pontificum istorum loca hac ratione optime enucleari; illorum interpretationem nihil distorti aut obliqui præseferre; omnia egregie concinere inter se, & tandem Decretis laudatis Joannis III. & Gregorii III. optime respondere.

ARTICULUS IV.

Utriusque sententiæ Patroni eadem adhibent Patrum & Conciliorum testimonia, cum ut oppugnent, tum ut propugnent usum Azymorum in Ecclesia Latina.

POstquam retulimus loca Patrum, quibus confirmatur usus Azymorum, aliaque, quibus elevatur, & fermentati inducitur consuetudo: sequuntur testimonia, e quibus utriusque partis Patroni commodum aliquod haurire putant, & sibi vicissim objiciunt, tum ad suam opinionem statuendam, tum ad adversarios refellendos.

Locus Tertulliani. *Tertull. l. 2. ad Uxor cap. 5.*

Initio recitant locum Tertulliani, in quo hortatur uxorem suam, ubi denuo nubere voluisset, ne hominis Ethniei connubio jungeretur. *Non sciet*, inquit, *maritus, quid secreto ante omnem cibum gustes, & si sciverit, panem non illum esse credet, qui dicitur*. Revera locus hic maxima videtur ambiguitate laborare; adeoque nihil prodest vel panis Azymi vel Fermentati propugnatoribus. Si fuisset hic panis communis, ajunt primi, nihil maritus de uxore cogitare suspiciose potuisset, neque anceps esse, quin panis fuerit. Panis itaque azymus erat. Verum colligitur ne jure consecutio hæc? aut certe difficile ne est id deprehendere. At alia quoque, quam ex eodem loco elieiunt adversarii, nihilo magis exacta est. Maritus, reponunt, novisset, vel saltem suspicatus fuisset; si panis a communi differret exteriore sui forma, sique panem sine fermento uxor subigeret, illum oblatum iri in sacrificium. Ceterum abludit a Verbis Tertulliani interpretatio hæc.

Locus S. Cypriani. *Sirmondus de azymo c. 1.*

Sirmondus laudat S. Cypriani locum, in quo locupletem fœminam reprehendit, quod crederet, se Divina Officia celebrare, cum accederet sine oblationibus, & partem ejus sibi sumeret, quam pauper obtulerat *.

* *Locuples & dives es, & Dominicum celebrare te credis, quæ in Dominicum sine sacrificio venis, quæ partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis?* Cyprianus Libro de Opere & Eleemosina.

Ex

Ex quo testimonio efficit, futurum fuisse, si Presbyteri consecrabant panem a Fidelibus oblatum, ut hic esset panis, passim a divitibus & pauperibus adhibitus, videlicet fermentatus. Quid vero prohibet, ne responderemus, divitem hanc mulierem, haud detulisse oblationes ad cœnam parandam, quæ plerumque post Divinum cibum apponebatur, nomine *Agapum*?

Mabillonius ex adverso auctor est, ex eodem S. Cypriani loco usum Azymorum probari posse. Si namque panem communem adhibuissent ad Sacrificium, supra fidem est, inquit, accessisse quem ad Altare, quin suam oblationem deferret. Quid facilius, quam integrum panem reperire, vel frustum ejus saltem sumere, ut Presbytero offerretur? Aliter tamen se res habet de pane azymo, qui cura diligenti & non sine quibusdam ceremoniis conficiendus erat. Quamobrem nil mirum, mulierem hanc locupletem socordem fuisse in eo parando, quem offerre debebat, & de pauperum oblatione sumpsisse. At vero quamvis nonnihil utilitatis ex contextu Patris hujus capere posset ad panis azymi consuetudinem statuendam, quod caret tamen omni specie veri; argumentum hoc certe Mabillonii non concluderet pro temporibus Christianorum Insectationis, in quibus parabilior erat panis fermentatus & communis pane azymo, qui per ipsum diligenti cura conficiendus erat. *Mabill. Diss. de Azym. c. 1.*

S. Epiphanius redarguit Ebionitas, quod singulis annis Sancta Mysteria celebrarent in pane azymo, atque aqua tantum, ut Sanctos, quod ajebant, Ecclesiæ imitarentur *. Sirmondus ergo in hoc S. Epiphanii loco momentum ponit, ut panis azymi morem prioribus Ævis tueatur: *Quo pacto*, interrogat, *notati ab Orientalibus fuissent Ebionæi, quod de Azymis Mysteria celebrarent, si mos idem jam tum in Occidentalibus Ecclesiis insedisset*? Atqui certum est, Hæreticos istos a Sancto Epiphanio minime damnari, quod pane azymo uterentur; sed quia existimarent, Veterem Legem esse Evangelio sociandam. *Locus S. Epiphanii de Ebionitis.* *Sirmondus de Azym. c. 2.*

Contra Mabillonius, etsi fateatur, hoc Divi Epiphanii testimonium Azymorum usui non favere, haud tamen præterit, quin aliquod ab eo emolumentum percipiat. Videtur etenim, inquit, S. Doctor iste Ebionitas approbare, quod uterentur pane azymo in Mysteriis celebrandis eo consilio, ut ab Ecclesiæ Latinæ exemplo non recederent; atque in eo tantum consuetudinem illorum vituperat, quod alteram Sacrificii partem aqua sola perficerent. Dicendum igitur erit, per id temporis Ecclesiam in pane azymo rem sacram fecisse, atque interpretationem hanc Epiphanii

* *Mysteria perficiunt ex imitatione Sanctorum, qui sunt in Ecclesia quotannis in Azymis: alteram autem Mysterii partem in aqua sola*, Epiphanius hær. 30.

phanii dictis omnino respondere. Interim tamen, * multis argumentationibus conglobatis, ut locum hunc ad suam opinionem detorqueret, fateri cogitur tandem, testimonium hoc nisi suffragetur Azymis, neque pariter fermentato suffragari.

Canon XVI. Concilii Toletani.

Utriusque partis Autoribus visus est Canon sextus Concilii Toletani XVI. tanquam decretorius in re hactenus excussa; quapropter nihil intentatum reliquerunt, ut singuli ex eo fructum aliquem perciperent. Bona & Sirmondus ejus vi ostendunt fermentati panis in Ecclesia Latina usum: e regione vero Mabillonius tuetur, esse a sententia sua Canonem istum, & panem, de quo loquitur, azymum citius esse, quam fermentatum. Concilium itaque insimulat quosdam Hispaniæ Presbyteros, qui super altare non offerebant panes mundos, & diligenter paratos; sed satis habebant, ubi crustam panis sui in orbem redactam consecrarent. Cui pravæ consuetudini ut obviam iret, jussit Concilium, ut panis, in Christi corpus convertendus, esset integer, proprius, in rem hanc de industria confectus, & mediocris magnitudinis. **

Mabill. Diss. de Azymo c. 8.

En Canon, qui Sirmondo firmissimum suppeditat, atque a Mabillonio *Achilleum Sirmondi argumentum* nuncupatum. Quid nanque, inquit doctus hic Jesuita, Concilii hujus Episcopi perstringunt in Sacerdotum istorum instituto? An quia in pane azymo rem sacram non peragerent? *Minime gentium*. Et tamen id erat primo reprehendendum, si modo Azymi tum fuissent materies consecrationis; iique arguendi, quod pane communi & fermentato, non vero azymo uterentur. De quo igitur arguuntur? Quia nimirum panes in sacris Mysteriis adhibiti mundi non erant, neque de more studiose parati. *Quis hinc confici non videt*, hæc est Sirmondi collectio, *Latinam Ecclesiam ad id saltem usque tempus Azymis abstinuisse*?

Sirmondus de Azymo. c. 2.

At quis pariter non videat, argumentum hoc plus æquo probare, cum ex Facto singulari ad generalem consecutionem ascendat. Quidam Sacerdotes inscitiæ vel impudentiæ vitio consecrant crustam panis; igitur Ecclesia Latina pane azymo nunquam usa erat? Unde porro novit Sir-

* *Si nihil facit pro Azymorum usu, certe non magis favet fermentato*. Mabill. Diss. de Azymo, cap. 10.

** *Ad Conventus nostri agnitionem delatum est, quod in quibusdam Hispaniarum partibus quidam Sacerdotum, non panes mundos, & studio præparatos supra Mensam Domini in Sacrificio offerant; sed de panibus, suis usibus præparatis, crustulam in rotunditatem auferant, eamque super altare cum aqua & vino pro sacro libamine offerant. Unde id unanimitatis nostræ elegit Conventus, ut non aliter panis in altari Domini proponatur, nisi integer & nitidus, qui ex studio fuerit præparatus, neque grande aliquid, sed modica tantum oblata*. Concil. Toletan. XVI. Can. VI. anno 693.

mon-

mondus, eruftam ex pane fermentato confectam fuiffe; nunquid ex Azymis fubigi crufta non poterat? Propterea fortaffe non offenderunt apud Epifcopos Concilii Sacerdotes illi, quod panem Azymum haud adhibuerint. At enim, inquiunt, *id erat in eis primo reprehendendum, fi modo Azymi tum fuiffent materies Confecrationis*. Ratio hæc in Sirmondum retorquetur: fi namque Epifcopi Sacerdotes non coarguunt de Sacrificii re, fed duntaxat de modo parandi; id argumento eft, Presbyteros iftos ufos pane, cujus mos tum in Ecclefia Latina invaluerat. Non difiteor, Patres Concilii hunc non appellare azymum panem; fed neque fermentatum vocant. Immo videntur, panem azymum indicare voluiffe; quandoquidem fanxerunt, ut panis Altaris ufui futurus fit, *integer, nitidus, ex ftudio præparatus, fecundum quod confuetudo Ecclefiaftica retentat*. Quæ omnia ægre admodum communi pani congruerent. *Concil. ibidem.*

Denique Canon hic, ad vivum refecatus, nonne Sirmondi fententiam fus deque vertit? Secundum Patres Concilii hujus in more Ecclefiæ pofitum erat, uti in Sanctis Myfteriis Pane *integro*, *nitido*, *ex ftudio præparato*, *& non grandi*, *fed modica tantum oblata*. Id omne concinit ne cum Patris hujus de Azymis fententia? Hanc quidem in eo ftatuit, ut alio pane non uterentur Sacerdotes in Altari, nifi oblato a Fidelibus, atque ab his paffim adhibito. Porro hic panis omnibus ne a Concilii Patribus petitis conditionibus affectus erat?

Infurgit autem continuo Mabillonius, & faventibus præjudiciis omnibus, putat Canonem hunc de Azymo pane intelligendum. 1. Epifcopi redarguunt Sacerdotes non confecrantes *panes mundos*. 2. Jubent, eos effe *nitidos*. 3. *Studio præparatos*. 4. *Integros & rotundos* *. At vero fi diligenter perpendas verborum hujus Canonis fenfa, perfuafum tibi erit, Epifcopos Presbyteris iftis crimini non dediffe, quod celebrarent fancta Myfteria in pane fermentato, quodve non uterentur Azymo: neutrius enim verbum ullum facit. Sed criminantur duntaxat Ecclefiafticos iftos, quod contenti effent effari divina verba in cruftam panis fui, ad orbem redactam: *quod factum*, fubjungunt, *nequaquam in facræ auctoritatis hiftoria ufpiam geftum perpenditur*. Quem abufum ut tollant, cautum effe volunt, ne panis ad confecrationem adhibendus, ulla ex his conditionibus careat, fuperius recenfitis. Cui porro controverfum erit, eas æquo modo pani azymo & fermentato quadrare? Id fane doctiffimus hic Benedictinus fenferat hactenus, ut paginis pene *Concil. ibidem.*

* *Synodi Toletanæ Patres*, concludit Benedictinus hic eruditus, *non potuerunt apertius ob oculos ponere azymum panem, quam defcribendo eo modo, quem fupra expofui*. Mabill. Diff. de Azymo, c. 8.

viginti in hujus Canonis sibi commoda interpretatione exaratis, fateri compulsus sit, si Canon hic aperte sententiam pro Ecclesiæ Latinæ Azymis non dicat, neque certe in illos sententiam ferre.

ARTICULUS V.

Conjectationes Mabillonii, quibus Azymorum usum ad Sæculum usque IX. producit.

Conjectatio prima.

EA insedit erudito huic Scriptori opinio, ut credat satis simile vero, temporibus cum Apostolorum, tum Insectationum Ecclesiæ, promiscuum fuisse azymi & fermentati panis usum; donec constituta Ecclesiastica disciplina, imperatum fuit, Ecclesiam Latinam ab Azymorum consuetudine non recedere *: interim dum maluit Græca antiquum morem retinere, atque in sacris Mysteriis celebrandis fermentatum panem adhibere. Quemadmodum nullum posset Mabillonius sponsorem producere eorum, quæ tradit de promiscuo azymi & fermentati panis usu prioribus Ævis; ita non crediderim ullum eum testem appellaturum alterius narrationis suæ: quod nimirum constituta hac disciplina, Ecclesia Occidentalis, atque Orientalis in varias de materia Sacramenti Eucharistici sententias abjerint. Factum igitur istud statuit, nullo prælucente Veterum suffragio, & nulla alia favente conjectura, nisi similitudinis cum vero: *Sane id vero non absimile prorsus est*. Quod si deest ipsi quodcumque aliud Facti hujus historici momentum, qui poterit docere nos tempus, & modum, quo utraque Ecclesia in suam opinionem concessit; atque illos indicare, qui hæc constituerunt, vel huic partitioni ansam dederunt?

Altera conjectatio.

Cum itaque per Mabillonium Ecclesia Latina delegerit panem azymum, mos hic ad nostra usque tempora constantissime perseveravit. Quod hoc argumento assequitur. Quandoquidem Ecclesiæ Latinæ Patres, qui ante Photium floruere, tradiderunt, Jesum Christum Eucharistiam in pane azymo instituisse, & dixerunt, *facto Christi Domini inhærendum esse in istius Sacramenti confectione*; mirum est, eos non expendisse, quamobrem Ecclesia Latina a fermentato ad Azymos migraverit: quippe qui diligenter scrutati sunt rationem, cur Ritus alios longe minus graves immutaverit. Ex quo efficit, Ecclesiam Latinam panis azymi con-

Ibidem.

Mabill. de Azym. c. 7.

* *Primarii Auctores apud Latinos Azymorum usum præcepisse non immerito videntur*. Mabill. Diss. de Azymo. cap. 11.

fue-

fuetudinem femper retinuiffe: fi namque varietas ulla interceffiffet, de ea Patres mentionem facere non præteriiffent.

Refellitur fecunda hæc conjectatio.

Hæc porro Mabillonii conjectura dubitationem non unam injicere poteft. Prima fit: Si Patres omnes Latini exiftimarunt, Jefum Chriftum Euchariftiam in pane azymo inftituiffe, & *facto ejus inhærendum effe in iftius Sacramenti confectione*; unde fiat, neminem eorum follicitum fuiffe, ut noffet, quare temporibus Apoftolicis promifcuus fuerit fermentati & azymi panis ufus; quoniam Latinis Patribus perfuafum erat, *facto Chrifti Domini inhærendum effe in Euchariftiæ confectione*? Secunda dubitatio, e priore fponte fluens, eft, Eccur Doctores ifti non reclamaverint adverfus morem Græcorum, neque momenta conquifiverint, quibus commoti funt, ut in fermentato facerent Rem Divinam; quamvis Jefus Chriftus Azymum confecraverit?

Tandem antequam Mabilloniano dubio de Patrum filentio refpondeamus, oporteret, nos ab eo difcere, quonam fæculo defierit ufurpari promifcua hæc azymi & fermentati confuetudo? Atqui nemo poffet Patris alicujus teftimonium recitare ante fæculum VIII. qui difertis verbis affirmaverit, Ecclefiam Latinam antehac panem azymum perpetuo adhibuiffe: neque ullus reperitur apertus Patrum Græcorum aut Latinorum locus pro ufu panis fermentati in Ecclefia Orientali. Integrum igitur effet e Patrum filentio colligere, utrafque Ecclefias fine difcrimine Sacra feciffe tum azymo pane, tum fermentato: Ecclefiam videlicet Græcam fub exitum ufque fexti fæculi; Latinam autem ad octavum ufque?

Quod fi porro pergere Autoris hujus negante argumento opporteret, quid eft, cur Patres Græci, qui non minus quam Latini perfuafum habebant; Jefum Chriftum in pane azymo Euchariftiam inftituiffe, non revocarunt ad judicium, qua de re Ecclefia fua Divinum Chrifti Corpus efficeret in fermentato, atque Jefu Chrifti exemplo non inhæreret? Num hinc colligendum effet, Ecclefiam Græcam abftinuiffe fermento ad fextum ufque fæculum? Qui fieri infuper poteft, ex vi Mabillonianæ conjecturæ, neque Patres Græcos, neque Latinos, qui diligenter adeo ferutati funt rationes immutandi tot capita difciplinæ Ecclefiarum fuarum, cordi habuiffe, ut penfitarent, quamobrem Orientales atque Occidentales conftituerint, illos in pane fermentato, hos in azymo Sacrum Chrifti Corpus conficere? Quoniam itaque Græci & Latini Patres nihil ad nos traduxerunt fuper hac mutatione, vero fimillimum eft, utriufque Ecclefiæ morem tuliffe, ut promifcue in pane fermentato atque azymo Sacra facerent; alterius quidem ad fexti fæculi occafum, alterius ad octavum ufque. Si Mabillonii confecutio recta eft, non crediderim hanc meam minus æque colligi poffe.

Tertia conjectatio.

Tametsi tertia celeberrimi hujus Azymorum propugnatoris conjectatio, ex argumento negante proficiscatur; nihilominus ceteris aliis videtur esse probabilior. Res profecto esset, inquit, admiratione digna, Ecclesiam immutasse quidquam de re Eucharistica, quin reperiretur apud Veteres ullum Decreti aut Legis vestigium, in quo sanciretur vel panis azymi susceptio, vel fermentati abdicatio, vel promiscuus utriusque usus, vel azymi tantum in Ecclesia Latina. Cum Patres, sequitur, flagranti adeo studio ducti sint ad ea omnia curanda, quæ Sacramentum hoc attingere poterant, & tam præclara ediderint Constituta de Altaribus, de Vasis Sacris, de rationi efficiendi, sumendi, & servandi hunc Angelorum Panem; quonam pacto fieri potuit: *si Latini aliquando abjecto fermento admiserint azymum, id communi consensu factum sine Lege fuisse, nemine reclamante, aut referente.*

Mabill. de azymo c. 7.

Qua in re illud sane accidit perincommode, argumentum hoc revera solidissimum, & quo non parum proficiam, dum partem quandam Mabillonianæ sententiæ propugnabo, aliam tamen funditus evertere. Si namque maximi roboris est ad persuadendum, nihil in Ecclesia Latina immutatum esse super Azymi usu, ex quo ad id Panis genus se addicere voluit; æque tamen persuadet, mirandum esse, si temporibus Apostolicis promiscuus fuit fermentati atque azymi panis usus, Ecclesiam Latinam azymo tantum adhæsisse; quin aliquis de hoc verba fecerit, aut contra nixus fuerit, vel Decretum aliquod intercesserit. Quo eodem argumento probatur, indiscriminatim Ecclesias utrasque Azymum & Fermentum adhibuisse; atque in Orientali ad sextum usque labens, in Occidentali ad octavum usque sæculum perseverasse morem istum; quoniam nullum extat Legis aut Decreti vestigium, quod Ecclesiam Latinam ad Azymos, Græcam ad Fermentatum coegerit. Quis concipiat animo, disciplinam hanc in utraque Ecclesia invaluisse, & viguisse constanter, *communi consensu, nemine reclamante, aut referente?*

Alia Mabillonii conjectatio, ex Nummis VI. sæculi petita.

Nummi, in quibus sibi visi sunt Hostiam reperisse.

Non est hoc loci prætereunda alia Mabillonii conjectatio, quæ vim in eo facit, quod VI. sæculo Hostiæ quædam conficerentur eadem ferme ratione ac IX. & nostris quoque temporibus: videlicet admodum tenues, ex ferventi ferro subactæ. Hanc statuit consuetudinem tribus Numismatibus, relatis a Buteruvio, in quorum aversa parte conspicitur quoddam Calicis genus, duas ansas habentis, atque in lunæ resupinæ speciem desinentis, in cujus medio parvus extat circulus, hostiam designans.

Buteruvius. Disquisitiones scitu dignæ de Nummis Galliæ. pag. 244. Gall.

Ex

Ex quo conjicit, hanc esse debuisse Hostiam, eadem, qua diximus, ratione confectam; adeoque sine fermento.

Peritus hic Antiquarius initio affirmat, Numismata hæc, vel Numos potius esse Cariberti Galliarum Regis anno 161. Primum hujus rei argumentum omnem veri speciem habet, neque de illo controversiam ullam creamus. Secunda tamen conjectura non eadem probabilitate præstat, quippe e multis incertissimis narrationibus depromta. Ait itaque, Caribertum sexto Regni sui anno Concilium Cæsaroduni convocasse, ut quasdam Regni sui perturbationes reprimeret, quæ ad politicam Ecclesiæ disciplinam spectabant: præsertim de loco, in quo Eucharistia asservabatur, nimirum in Columbis aureis, vel Calicibus ansatis, qui in Altari collocabantur cum Reliquiis, atque Imaginibus Sanctorum, *in imaginario ordine*. Claudebatur quoque Eucharistia in Sacrario, vel in Thesauris Ecclesiæ, *in armario* quod intra Altare erat, vel aliis in locis.

Conjectura Buteruvii de hisce Numismatibus.

Synodus Turonensis, instat Buteruvius, cum cogitasset, indecorum plane esse, Eucharistiam cum Sanctorum Reliquiis atque Imaginibus locari atque includi; atque existimans, illam, majoris venerationis gratia, a ceteris semovendam esse, atque in sublimiori digniorique sede statuendam: sanxit tertio Statutorum suorum, ut Eucharistia super Altare sub Cruce poneretur *: nimirum in Vase vel Calice suspendendam esse sub Cruce, quæ plerumque superponebatur compagi extructæ prope Tabulam pictam Altaris. Decretum hoc, concludit eruditus hic Antiquarius, quod primum, nisi fallor, Institutum edidit, occasionem præbens, ut Ciboria super Altaria erigerentur, tanti habitum a Rege fuit, qui Concilium conciverat, ut in ejus rei monumentum insculpserit in Nummis omnibus deinceps cusis Calicem, duas habentem ansas, & super ipsum Crucem, sive Hostias, & pro Inscriptione locum, in quo cusi sunt.

Statuta Concilii Turonensis ex Buteruvio.

Ex quibus consecutionem elicit Mabillonius, *si certa sint hæc omnia* a Buteruvio narrata, posse se inde argumentum nancisci, quo probet, VI. sæculo Hostias fuisse sine fermento; quandoquidem etiam tum fiebant minutissimæ & tenuissimæ, ut ætate nostra. Deinde asserit tria sibi videri certo constare. Primo, antiquitus Calices duas ansas habuisse. Secundo, Numos hosce Regis esse Cariberti. Tertio, Calices esse instrumenta illa, quæ in Numismatibus istis sculpta sunt. Ceterum haud ita certo liquet, Orbiculos illos, qui in summa Calicis parte eminent, veras Ho-

* *Ut Corpus Domini in Altari non imaginario ordine, sed sub Crucis titulo componatur*. Conc. Tur. II. Can. 3. | Sunt qui legunt *in armario*, non vero *imaginario ordine*.

stias

Mabill. de Azymo c. 8.

ſtias eſſe: *non quod id mihi omnino veriſimile non videatur*. Ut autem noris, quam firma ſit conjectura hæc ad probandum panis azymi ſexto ſæculo morem, hæc prius diligenter attendito.

Animadverſio prima in Concilium Turonenſe.
Conc. Tur. II. in Proœmio.
Concilium hoc congregatum non fuit a Rege Chariberto.
Cointius Annales Eccl. Franc. Tomo 2. ad ann. 566. num. 14.

Primo nihil videri minus, quam Caribertum hoc Concilium coegiſſe. In proœmio nanque hujus Synodi legimus tantum, Patres illos conveniſſe *Chriſto auſpice in Turonica Civitate juxta conniventiam glorioſiſſimi Domini Chariberti Regis annuentis*. Quo in loco non reticeo, Cointium vocem hanc *conniventiam* interpretari *evocationem & præceptionem*; ſed non hanc ſubjicit Ducangius ſententiam voci huic *conniventia*, immo potius *aſſenſum* reddere docet, atque affert in rem hanc exempla multa, inter quæ aliud e Vita S. Projecti; * aliud ex Proœmio ejuſdem, quod in manibus eſt, Concilii II. Turonenſis. Caribertus itaque non indixit Concilium, vel haberi juſſit; ſed aſſenſionem tantummodo dedit, & æqui bonique fecit. Id autem ideo animadverti, quia contendit Buteruvius hinc probare, Regem in monumentum Synodi hujus a ſe coactæ, Nummos ſuperius memoratos cudi voluiſſe.

Secunda Animadverſio.

Secunda Animadverſio attinet ad rationem, propter quam Concilium iſtud congregatum fuit: nimirum quia, per Autorem noſtrum Euchariſtia tum temporis locabatur ſuper Altare cum Reliquiis & Imaginibus Sanctorum Feſtis diebus; vel aſſervabatur in Sacrariis, aut Ærariis Eccleſiæ: quod cum indecorum viſum eſſet Patribus, Euchariſtiam videlicet collocari vel claudi cum Reliquiis & Imaginibus Sanctorum, decreverunt, ſtatuendam deinceps eſſe ſuper Altare ſub Cruce. Quamquam vero Concilium hoc ediderit Canonem iſtum, qui tertius eſt; non legimus tamen, illud propterea convocatum fuiſſe, vel eo conſilio, quod Buteruvio placuit, Canonem illum condidiſſe. Eidem Synodo propoſitum hoc eſſe non poterat, ſed citius Conſtitutiones multæ promulgandæ de Eccleſiaſtica Diſciplina.

Mabill. Sæc. Bened. in Præf.
Odo Cluniac. lib. Collat. 2. c. 28.
Mabill. Sæc. 2. Tomo 2. Acta SS. Ord. S. Bened. num. 26.

Illud profecto compertum eſt, ut Mabillonius ipſe adnotavit, ante IX. Sæculum non obtinuiſſe morem collocandi Sanctorum Reliquias ſuper Altare. Sanctus Odo Abbas Cluniacenſis recitat factum Abbatis Bernonis fide, quod oſtendit, priſcam hanc conſuetudinem ejus quoque tempore viguiſſe. Scilicet Exuvias S. Galburgis ab edendis Prodigiis abſtinuiſſe, ſtatim ac ſuper Altare poſitæ ſunt, & Sanctam fœminam iſtam cuidam prodidiſſe, hac de cauſſa ægros non convaleſcere. Idem ferme accidit de Reliquiis S. Bercarii Abbatis Fori Claudii. Cum nanque is, cui concreditum erat Sacrum Depoſitum, ſtatuiſſet illud ſuper Altare,

* *Ex permiſſo & conniventia Vuarnecharii Optimatis*, Ducang. in Gloſſ. verbo. *Conniventia*.

S. Ab-

S. Abbas ei se per speciem ostendit, & minis adegit, ut illud in locum suum restitueret. Porro opinio est, Leonem IV. qui medio circiter sæculo IX. decessit, concessisse, ut Reliquiæ super Altaria ponerentur. Cautum etenim esse voluit, ne rei cuipiam super Altare locus esset, nisi Sacrarum Reliquiarum Thecis, & quatuor Evangeliis *. Idem interdixit Concilium Rhemense **: atque jam inde passim receptus est mos super Altaria Reliquias collocandi.

Sæculo VI. neque Reliquiæ, neque Imagines super Altaria collocabantur.

Opus est itaque, tempore II. Concilii Turonensis non fuisse consuetudinem ponendi Imagines in Altaribus, quandoquidem mos hic non est inductus ante Sæculum X. cum Leo Papa IV. & Concilium Rhemense vetuerunt, aliud locari super altare præter Reliquias Sanctorum & quatuor Evangelia. Ac si integrum fuisset ibi Imagines statuere, id nominatim expressissent. Quæ omnia longe discrepant a sensis Buteruvii.

Tertia animadversio fit in illud, quod imperat, ut ajunt, Concilium: videlicet, Eucharistiam suspendi in aliquo Vase aut Calice sub Cruce. Nihil de hoc tertius Canon; neque ullum suppetit exemplum, Eucharistiam servatam unquam fuisse in Calicibus, ut sine ulla ratione contendit Autor noster. Mabillonius quidem affert locum, depromptum e Gestis Gregorii III. ubi ait, eum dono dedisse Calicem argenteum; *qui pendet in absìde Oratorii*. Verum præterquamquod verba hæc *absìde Oratorii*, incertos admodum, pluresque explicatus * habent; neque item signant, Calicem hunc Eucharistiæ servandæ designatum fuisse. Locus quoque iste non concinit cum Decreto Concilii statuentis, ut Eucharistia super Altare, & sub Cruce poneretur, quod intelligi non potest de *abside Oratorii*, in Gregorii III. contextu memorata. Nihil hic dico de interpretationibus, quas adhibent verbis III. Canonis Concilii, cum de his Autores varient longe multa ***.

Tertia animad. versio in Calices, in quibus Eucharistia demittebatur.

In Gestis Gregorii III.

* *Absis*, Fornix in extrema Ecclesiæ parte.

Quarta spectat ad verba eruditi nostri Antiquarii. *Decretum hoc, nisi fallor, primum Institutum edidit, occasionem prabens, ut Ciboria* ****su-

Quarta animadversio in Ciboria.

* *Super Altare nihil ponatur, nisi Capsa & Reliquiæ, aut forte quatuor Evangelia, & buxida cum Corpore Domini ad Viaticum Infirmorum. Cetera in nitido loco recondantur.* Leo IV. Homilia de cura Pastorali, Tomo 2. Conc.

** *Nihil super eo ponatur, nisi Capsa cum Reliquiis Sanctorum, & quatuor Evangelia.* Conc. Rhem. apud Burch. l. 3. Decret. c. 97.

*** Severinus Binius inquit, Canonem hunc sancire, ut Eucharistia in medio Altari sub Cruce statuatur. Cointius non absimiliter explicat. *Ubi supra*. Sirmondus intelligit de pane consecrando, *de azymo c.* 4. Mabillonius sententiam in eo legit apprime diversam, *Diss. de azymo c.* 4. Harduinus tandem Jesuita Canonem hunc interpretatus est Diss. quadam impressa Parisiis 1689.

**** *Ciborium* Altaris ædificium

per

per Altaria erigerentur. At vero mos Eucharistiam hoc pacto includendi, multo antiquior est, ut conjicere possumus ex his Carminibus S. Paulini ad Severum Sulpicium.

Divinum veneranda tegunt Altaria fœdus,
Compositisque Sacra cum Cruce Martyribus.
Cuncta salutiferi coeunt insignia Christi,
Crux, Corpus, Sanguis Martyris, ipse Deus.

Apud Surium Tomo 1. die 1. Januarii. In Quinto Concilio Generali, aliquot annos ante Turonense celebrato, mentio fit cujusdam Severi, qui delatus fuit apud Concilii Patres, quod surripuisset Columbam auream, pendentem de Altari, in qua Eucharisticus panis servabatur. Tandem mos hic usitatissimus erat ante Concilium Turonense, ut videre est in Vita S. Basilii. Anastasius in Vita S. Hilarii animadvertit, Pontificem hunc, medio circiter V. sæculo florentem, conficiendam curasse Columbam argenteam pondere duarum librarum. In Testamento Perpetui, quinti a S. Martino Episcopi Turonensis, cujusdam ex his Columbis mentio fit, *Columba ad repositorium*. *Tomo 5. Spicilegii Acheriani.*

Animadversio quinta.

Quinto animadvertas id, quod habet, Charibertum tanti fecisse Institutum hoc a se inventum, ut in ejus memoriam insculpserit in Nummis omnibus deinceps cusis Calicem, & super ipsum Crucem, sive Hostias. Atqui si Regis hujus imperio, ut placuit Buteruvio, coactum Concilium fuit, qui fieri potuit, ut pluribus ex ejus Canonibus ratio vivendi Cariberti damnaretur. Canone XX. cautum est, ne quis Virgines Deo Sacras violet, aut ducat Uxores *. XXI. Incestos homines carpit; quem Cointii observatione, Patres ediderunt, ut in Regem hujus criminis reum animadverterent. Tanta sane hujus rei offensio fuit, ut S. Germanus Episcopus Parisiensis ipsi Sacramentorum usum interdixerit: *Reliquit enim Ingobergam*, quam vivente patre sibi desponderat, *& Merofledem accepit. Habuit & aliam puellam Opilionis, idest, Pastoris ovium filiam, nomine Theodegildem ...... post hac Marcovefam, Meroftedis sororem conjugio copulavit*; & tres simul apud se detinebat: quæ omnia didicimus a Gregorio Turonesi. *Cointius in Annal. Franc anno 566. num. 37.* *Lib. 4. c. 26.*

Greg. Tur. de Mir. S. Mart. l. 1. c. 29. Canones XXIV. & XXV. editi sunt in iniquos bonorum Ecclesiasticorum possessores, inter quos Gregorius Turonensis Charibertum recen-

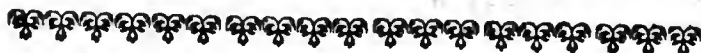
erat concameratum, vel circulare, & columnis innixum, quod Aram cooperiebat. Columnæ sublimes erant, fornixque in altitudinem elatus, tabulisque pictis ornatus. Exterius in culmine Ciborii Crux erat defixa, atque interius sub Cruce in medio Ciborio Columba aurea vel argentea, in qua Eucharistia pro Infirmis servabatur.

* *Nullus Sacratam Deo Virginem, qua in honorem Christi vestem mutavit, aut rapere, aut competere, aut sibi conjugem sociare præsumat.* Conc. Tur. II. Can. 20 Gregor. Turonensis observat, Marcovefam *Religiosam vestem induisse.*

fet;

fet; narratque, cum positum fuisse cujusdam loci, ad Ecclesiam S. Martino ædificandam designati. Post hæc cui persuasum erit, Charibertum cudendos jussisse Nummos, ut III. Canonis hujus Concilii memoriam celebraret, in quo alii multi Canones pravam vitæ suæ rationem damnabant? At opus erat, Buteruvium eo rem detorquere, ut locus esset conjecturæ de orbiculis illis, in Calicibus insculptis, & Hostias referentibus. Præterea libenter ab eo disceremus, num aliquando Eucharistiæ forma descripta sit orbiculo quodam, Crucem super se non gerente? Alias globuli isti, in Calicibus, de quibus hactenus, insculpti, non magis Eucharistiam significant, quam ii, qui visuntur in ætatis illius Nummis, & ab eodem collecti sunt. Apparent nanque multis in locis globi, orbes, aut circuli, iis similes omnino, qui prominent ex Calicibus illis. Interdum aliqui super Crucem positi sunt, alii ex lateribus, vel alio modo dispositi. Videntur itaque species hujusmodi Symbolum Eucharistiæ non esse, nisi Crucem impressam gerant. Saltem res caret exemplo.

Denique licet daremus ultro, rotundas imagines istas, supra Calicem positas, germanas Hostias referre, quonam pacto hinc probabitur usus panis azymi VI. sæculo? Quod afferunt Mabillonius & Buteruvius argumentum, ut ostendant, Hostias istas fuisse tenues, exiguas, ferroque, & sine fermento subactas? Una earum figura de his possumus pronunciare. Ac si libitum fuisset Cariberto exprimere panes fermentatos, & crassos, alia ne potuisset ratione exprimere in Nummo, qui minutuli denarii magnitudinem non excedit, atque in Hostiis haud majoribus aciculæ capite? Consilium igitur, quodcumque tandem fuerit, eudendi Nummos istos, Calix, aliaque adjuncta nihil indicant magis, panem hunc fermentatum fuisse, quam azymum; atque adeo nihil priori favet, vel ejus seculo VI. usui, conjectura.

ARTICULUS VI.

Pensitantur conjecturæ, quibus utitur Sirmondus, ut panis fermentati usum statuat in Ecclesia Latina.

MOS hic increbuerat primis Ecclesiæ sæculis, inquit Sirmondus: *Ut qui ad Missas celebrandas conveniebant, suam unusquisque sacrificii partem adferret.* Panis hic fermentatus erat, quippe panis vulgo adhibitus; adeoque cum non in pane azymo, sed fermentato Sacra facie-

Primitus consecrabant in pane ad Altare oblato. *Sirm. Disquis. de Azymo cap. 1.*

faciebant. Consecutio hæc ita legitima est, ut nihil magis. At principium ipsum vertitur in quæstionem, quod probare nititur testimonio Canonum Conciliorum, Patrum Ecclesiæ, Liturgiarum, atque exemplorum innumerorum. Statim itaque pensitemus fundamenta opinionis suæ, ut rationum ejus soliditatem perspectam habeamus.

Mos offerendi panem & vinum vetustissimus est.

Conveniat necesse est, vetustissimum in Ecclesia esse morem offerendi ad Altare panem & vinum. Tertulliani ætate sponte fiebant oblationes istæ *. Temporibus insequentibus decreverunt Pontifices, ut cum homines tum mulieres singulis diebus Dominicis panem & vinum afferrent **. Id videre est in quodam Pii I. Decreto. Quæ sanctiones in Conciliis aliis non paucis instauratæ fuere; atque hujusmodi oblationes ab Ordine Romano, & Ecclesiæ Patribus memoratæ. Narrat Cyprianus, ætate sua Diaconum enunciare solitum elata voce omnes, qui rem aliquam obtulerant ad Altare; qui tamen mos non probatur Hieronymo, atque ab Innocentio Primo capite 2. epist. 1. irritatus est.

Conc Matisc. 2. Gangrense c. 7. & 8. Carthag. 4. Can. 92. & alia.

Cyprianus l. 3. Epist. 14.

Bifariam olim dividebantur Oblationes.

Porro interest scire, num alius panis, necne consecraretur præter illum, quem detulerant Fideles. Quam controversiam, ut in bono lumine collocemus, meminisse oportet, bifariam olim fuisse Oblationes. Prima fiebat ante Missæ initium, sive ante Evangelii cantum; secunda tempore Offertorii. In prima Fideles offerebant panem, vinum, ceram, aliaque multa, ad cultum Ministrorum Altaris necessaria, & viduarum pauperumque alimentum. Quod attinet vero ad panem & vinum oblata, dum Offertorium peragebatur, utraque usum habebant in Consecratione. Hincmarus Archiepiscopus Rhemensis duplex hoc aperte distinguit Oblationum genus, earumque usum. Harum argumentum non pœnitendum sufficit nobis Missa Ethiopum, quæ profecto antiquissima est. Sacerdos ante Offertorium orat pro iis, qui rem ullam obtulerant ***. Dum vero illud canebatur, Christiani oblationes deferebant ****; & Diaconus contenta voce clamabat: *Orate pro his, qui obtulerunt munera*. Ex quibus comperimus, Liturgiam hanc mentionem facere duarum Oblationum, quarum certe illa, quæ ante Offertorium fiebat, non videtur ullum habuisse in Sacrificio usum. In Capitularibus etiam Caroli Magni discrimen est

Hincm. Rhem. c. 2. art. 10.

* *Modicam unusquisque stipem menstrua die, vel cum velit, & si modo velit, apponit; nam nemo compellitur, sed sponte confert.* Tertullian. Apolog. cap. 39.

** *Constituit omnibus diebus Dominicis ab omnibus viris & mulieribus oblationem tam panis quam vini fieri.* Tom. 1. Concil. Fabianus Ep. 3. ad Fabian.

*** *Rogemus omnipotentem Deum pro his, qui obtulerunt munera .... Sacrificium scilicet primarum Decimarum, gratiarum actionis signum: seu autem quis multum obtulerit, seu parum, seu secreto, seu palam, seu volens & non habens, omnium amplectatur voluntates Dominus Deus noster.* Bibliot. Patrum Tom. 27. pag. 626. Edit. Lugd.

**** *Dum cantatur Offertorium, populus dat oblationes suas.*

Obla-

Oblationum, quas adhibebant Sacerdotes ad Sancta Mysteria, ab aliis, quæ ad Altare offerebantur.

Capit. Caroli Magni l. 6. cap. 305.

Videtur S. Cyprianus de consuetudine ista locutus, cum redarguit mulierem locupletem, quæ sibi persuadebat diem Dominicum celebrare sine oblationibus, & detracta tantum parte ejus, quod pauperes obtulerant *. Quo loco, subdit Menardus, mentio fit duarum oblationum; alterius quidem, qua consecraretur; alterius, quâ pauperes alerentur. Ac Cyprianus non tantum Matronam hanc de eo carpit, quod nihil alendis pauperibus præberet; sed etiam quod oblationes decerperet a pauperibus factas. Concilium quoque Matisconense, & alia nonnulla deinceps citanda duplex oblationis genus distinguunt, quas faciebant Christiani Sacris adstantes.

Menardus in notis in Lib. Sacram. S. Greg. pag. 372.

Duo itaque conveniant necesse est. Primum, dedisse tum Christianos, quidquid necessitatem habebat in Sanctis Mysteriis celebrandis. Alterum, curasse illos, ut in Ministrorum victum vestitumque, & pauperum alimentum nonnihil conferrent. Nodus autem difficultatis in eo est, utrum Oblationes Fidelium, quibus utebantur ad rem divinam faciendam, constarent pane fermentato & communi, ut placet Sirmondo **. Habeto igitur conjecturas, quibus efficere possumus, panem a Fidelibus oblatum ejusmodi non fuisse, ac illum, quem proponit nobis Scriptor hic eruditus.

Non consecrabatur panis a Fidelibus oblatus.

Obtinuit antiquitus in Ecclesia, ne uterentur Sacerdotes alio pane in consecratione, nisi illo, quem per sese confecerant diligentissime, vel coram ipsis confectum fuerat: immo cautum erat ipsis, ne ab aliis subactum panem adhiberent. Theodulphus Episcopus Aurelianensis, medii circiter VIII. Sæculi scriptor, meminit hujus consuetudinis in Epistola Pastorali, ad Diœcesis suæ Presbyteros missa ***, nec non Honoratus Augustodunensis, aliique multi.

Conjectura prima. Panis hic parabatur a Sacerdotibus.

Leguntur in vetusto Manuscripto Bibliothecæ S. Victoris ceremoniæ, quas observabant in pane parando pro Consecratione. *Hostias de frumento electo & purissimo in alba faciat Sacrista in loco mundissimo, linteis cooperto, cui duo fratres subministrent, ne aliud quam ipsas hostias tractare cogatur: quorum unus ignem sollicite faciat, alter vero instru-*

Lib. Ord. S. Vict. Paris. MS. c. 20. Anselmus l. 3. Dialog. c. 18.

* *Locuples & dives es, & Dominicum celebrare te credis, quæ corbonam omnino non respicis, quæ in Dominicum sine sacrificio venis, quæ partem de Sacrificio, quod pauper obtulit, sumis.* S. Cyprian. lib. de Opere & Elem.

** *Quem minime dubium erat, usitatum sibi, ac fermento de more temperatum obtulisse.* Sirmondus Disquis. de Azymo, c. 1.

*** *Panes, quos Deo in Sacrificium offertis, aut a vobis ipsis, aut a vestris pueris coram vobis nitide & studiose fiant.* Theod. Epist. ad Presbyt. Aurel. c. 1. Honor. August. Gemma Animæ cap. 58.

mentum ferreum ad coquendas hostias teneat. Anselmus Episcopus Havelburgensis, qui verba facit de re hac, tanquam de vetustissima, subjungit, panem hunc confici consuevisse, psallendo Psalmos. Rabanus item Maurus nos docet, Sacerdotes parare solitos fuisse panem conserandum. Quo fit, si panes a fidelibus oblatos consecrassent, supervacaneum fuisse, tot præcavere & tenere, ut panem Mysteriis sanctis designatum præpararent.

Conjectura secunda. Panis debebat esse notatus signo Crucis.

Nic. Cabas. Liturg. c. 6.

Quod primum argumentum alio quodam Textu non minoris firmitatis fulcitur. Nicolaus Cabasilas affirmat, consuetudinem antiquissimam tulisse, ne Sacerdotes in Altari panem consecrarent, cui impressa non esset species aliqua Passionis Dominicæ, v. g. Crux; eandemque indicat Autor Liturgiæ, cui appositum est S. Joannis Chrysostomi nomen *. Liturgia pariter, quæ reponitur VI. Tomo Bibliothecæ Patrum, & citra dubitationem omnem vetustissima est, aperte admodum loquitur hac de re; cum jubeat, panem Consecrationis ita conficiendum esse, ut *in eo cælata sit Crux*.

Quid quod Sirmondus in suo de pane azymo Tractatu imaginem nobis exhibuit panis Eucharistici, quam deprompsisse se scribit e prisco Cod. MS. Bibliothecæ S. Germani Pratensis prope Parisios; & oculis nostris objicit Altare, in quo sunt Hostiæ multæ, quarum unaqueque Sancta Cruce insignita est. Oportet quoque VI. Sæculo usurpatum fuisse hujus Crucis sculptæ in Eucharistia usum; quandoquidem ita interpretatur eruditus hic Jesuita verba III. Canonis secundi Synodi Turonensis **. Alii sane Litterati Viri dissimillimis plane rationibus explicant Canonum istum; sed Sirmondus ait, vi hujus Canonis nullam aliam efformandam esse in pane consecrando imaginem, nisi Crucem ***. Immo non dubito, morem hunc multo antiquiorem esse hoc Concilio Turonensi, a quo renovata tantummodo fuit prisca consuetudo, primis Ecclesiæ sæculis invecta: Aringhus nanque multis in locis ait, apparere adhuc in Catacumbis picturas veteres, in quibus panis Eucharisticus Cruce munitus est.

Aringhus Roma subterr. Tom. 2. pag. 484., item pag. 532.

Conjectura tertia. Fideles offerebant farinam.

Animadvertit Honoratus Augustodunensis, hac voce panis, a Fidelibus ad Altare oblati, non accipiendum panem communem esse, sed farinam, ex qua antiquitus panis pro Sacro faciendo componebatur ****. Josephus Vicecomes diligentissimus Rituum Ecclesiasticorum Scriptor con-

* *Sacerdos convertit aliam partem hostiæ, quæ habet sursum Crucem, & dicit Diaconus: sursum Crucem.*

** *Ut Corpus Domini in Altari, non imaginario ordine, sed sub Crucis titulo componatur.* Conc. Tur. II. Can. III.

*** *Ut panis in Corpus Domini comparandus, non aliter pro cujusque arbitrio, quam impressa Cruce formetur.* Sirmondus de Azymo c. 4.

**** *Fertur, olim Sacerdotes de singulis domibus, vel familiis farinam ac-*

tendit

tendit, Fideles ad Altare attulisse eum farinam, tum etiam panem communem; farinam quidem, ex qua panis Eucharisticus conficiebatur; & panem communem, qui benedictione prius affectum, non refectis pane cœlesti distribuebatur. *Dum oblationum, subjungit Auctor idem, & consecrationum nomine farinam, ex qua panis hic, idest hostia, efficiebatur: Eulogiarum vero, seu panum absolute positorum voce, panes benedictos, qui cœlesti pane non refectis dabantur post Missam, intelligunt Concilia.* Quam animadversionem petit Italus hic eruditus a quodam loco Concili Nannetensis, celebrati jussu Vitaliani Papæ anno 658. * in quo decernunt Patres, Presbyterorum esse nitide servare in vase frusta panis, distribuenda post Missarum solemnia iis, *qui communicare non fuerint rati*: hæc autem fragmenta, vel ex farina fieri debebant a populo oblata, quæ consecrationis usui superfuit, vel ex panibus a Fidelibus oblatis, vel tandem ex panibus ipsorum Sacerdotum.

Joseph. Vicec. de antiq. Missæ Ritibus Tom. 3. l. 2. c. 30.

Panis servabatur pro Eulogiis.

Considera itaque attentius verba ista: *Ut de oblationibus, quæ afferuntur a populo, & consecrationi supersunt*, interpretari haud posse, præterquam de farina a Fidelibus oblata, quæque pro Consecrationis pane usum non habuerat. *Oblatio* itaque non significat, nisi farinam pani Eucharistico designatam: at verba, quæ sequuntur, *vel de panibus, quos offerunt Fideles ad Ecclesiam*, sine alia additione, indicant panem communem & vulgatum, quem debebant Christifideles offerre, & benedicebatur, populoque cœlesti pane non refecto distribuebatur. Idem porro Vicecomes autor est, vocem hanc *oblatio*, quæ legitur cap. 4. alterius Concilii Matisconensis; Canone 24. III. Concili Carthaginensis; atque in Ordine Romano, farinam significare, ex qua conficiebatur Eucharistia, quamque super Altare Fideles offerebant.

Oblatio significat farinam.

Eandem consuetudinem confirmare possumus verbis Sancti Gregorii Papæ, qui ait: *Manifestum esse cuius mensuræ, vel formæ debeant esse Sacerdotum oblata, quæ ex pugillo similæ fieri jubentur.* Fortasse etenim Gregorius *similæ pugillo* eam intelligit, quam pro pane Eucharistico

Confirmatur usus farinam offerendi.

Greg. Dialog. l. 4.

cipiebant, (quod adhuc Græci servant,) & inde Dominicum panem faciebant, quem pro populo offerebant, & hunc consecratum eis distribuebant. Honor. August. c. 18

* *Ut de oblationibus, quæ offeruntur a populo, & Consecrationi supersunt, vel de panibus, quos offerunt Fideles ad Ecclesiam, vel certe de suis Presbyteri convenienter partes incisas habeant in vase nitido: ut post Missarum solemnia, qui communicare non fuerint rati, Eulogias omni die Dominico, & in diebus Festis exinde accipiant, & illa, unde Eulogias Presbyter daturus est, ante in hac verba benedicat.* Ecce autem verba benedictionis Eulogiarum. *Domine Sancte, Pater omnipotens, sempiterne Deus benedicere digneris hunc panem tua sancta & spirituali benedictione; ut sit omnibus salus mentis & corporis, atque contra omnes morbos, & universas inimicorum insidias tutamentum.* Conc. Nannet. I. cap. 9.

Fide-

Fideles offerebant. Simile nanque vero fit, si verba divina in panem protulissent a populo Christiano oblatum, hunc non futurum fuisse ejus rationis, quam postulat S. Gregorius. Quod si magni hujus Pontificis locus satis momenti non habet, ut directo probemus, tum adhibitam fuisse in Sacrificio farinam, non panes oblatos; efficere tamen videtur, non adhibitum in Sanctis Mysteriis panem, quem vulgus hominum apud Altare obtulisset.

A sexto Seculo non conlectabant panem oblatum.

Ceterum si argumenta hæc simul juncta quoddam demonstrationis genus non pariunt, nunquam in Sacris Mysteriis celebrandis usum fuisse panis a Fidelibus oblati; videntur tamen concludere posse, a VI. Sæculo deinceps confectam non fuisse Eucharistiam in pane communi, quo indiscriminatim divites & pauperes uterentur. Cum etenim sanxerint Patres & Concilia, panem Consecrationis fieri debere ex simila pura, munda, & tanto studio disposita, non video quo pacto communis panis his omnibus qualitatibus prædicus esse potuerit. Quare fundamentum Sirmondi non videtur fulciri posse, vel certe post sextum Ævum.

Conjecturæ pro pane Azymo,

Nihil sane dico de Sæculis primis; at præsumendum quidem est, Apostolos eorumque successores, qui viva fide, summaque præstabant existimatione in Sacramentorum omnium augustissimum, quod sane numeris omnibus absolutum potestatis & bonitatis divinæ opus est, multa prospexisse in delectu panis in Jesu Christi Corpus convertendi. Si namque Judæi victimas non offerebant, quæ paratæ non essent, & quibusdam conditionibus affectæ; si grandi ceremoniarum instructu Agnum Paschalem manducabant; quis credat, Evangelicæ Legis Sacerdotes nullum alium Sacris apposuisse panem, quam qui sordidis fortasse manibus oblatus erat, & usui quoque communi addictus?

Vinum pro Missa melioris notæ erat.

Greg. Tur. l. de gloria Confess. cap. 64.

Si vinum in Sacrificio offerendum, optimæ semper notæ seligebatur, & hujusmodi vino alicubi deficiente, aliunde generosi saporis conquirebatur; si Galli ipsi, ut animadvertit S. Gregorius Turonensis, apud quos multis in locis, quemadmodum & impresentiarum, exquisitum erat, non faciebant tamen, quominus e Gaza, ubi tam exquisitissimum habebatur, compararent; si tandem Ecclesiis vineæ legabantur in pinguibus vitiferisque terris sitæ, ut ex illis vinum expromerent pro Sacrificio: cui persuasum fiet, pro sanctis Mysteriis adhibitum fuisse cujusvis generis panem sine delectu; & Sacerdotes non designasse ad id muneris panem diligenti studio confectum, quandoquidem tantum operæ & studii in vino ponebant? Quam itaque id argumento est, vinum a Fidelibus oblatum, Missæ celebrandæ non deservisse; tam non apparet, eos usos fuisse pane ante Altare delato, nisi ratione plane singulari confectus fuerit.

A R.

ARTICULUS VII.

Alia Sirmondi Argumenta.

PRincipii loco ponit sapiens hic Scriptor e Societate, nullum alium panem divina verba suscepisse, nisi a Fidelibus oblatum; quod eruit e IV. Canone secundi Concilii Matisconensis, jubentis, ut singulis diebus Dominicis panem & vinum deferrent*. At vero Synodus non aperit, an panis hic, a populo oblatus, fuerit nec ne materies consecratio-nis; adeoque propositum non conficit, cum nemo in dubium verteret, quin vetustissima Ecclesiæ consuetudine receptum esset, panem & vinum offerre, ut superius probavimus monumentis multo antiquioribus, ac sit secundum Concilium Matisconense. Opus itaque erat, Criticum hunc eruditum ostendere nobis, nullum alium fuisse in divinis rebus faciendis usum panis, nisi ejus, qui a Fidelibus offerebatur.

Argumentum primum, depromtum e Concilio Matisconensi.

Sirm. Diss de Azym. c. 1.

Quid quod licet daremus ultro Sirmondo, hujus Concilii Canonem non modo panis oblationem imperare, sed panis quoque consecrationis usui futuri: quomodo congruet consuetudo hæc VI. Canoni XVI. Concilii Toletani, quod sequenti capite laudat; statuitque: *ut non aliter panis in Altari Domini Sacerdotali benedictione sanctificandus proponatur, nisi integer & nitidus, qui ex studio fuerit præparatus; neque grande aliquid, sed modica tantum oblata, secundum quod Ecclesia consuetudo retentat?* Panis a populo oblatus hujus ne rationis erat? Quis dixerit panem *nitidum, ex studio præparatum*, & mediocri magnitudine secundum Ecclesiæ morem, fuisse panem mensæ communem, quo divites æque & pauperes comederent: sive uti vocat, *panem usitatum, mensisque quotidianis usurpatum?*

Sirmondus ibid. c. 2.

S. Cypriani locus, in quo perhibetur de muliere nihil offerente, sed de pauperis tantummodo parte sumente, secundum est Sirmondi argumentum; cui attexit alium ex Opere, S. Augustino constanter supposito. Quod vero est S. Cypriani, demonstravimus in ante actis, nihil Sirmondianæ opinioni favere.

Secundum argumentum.

Putat etiam utilitatem aliquam capere ab Ordine Romano, in quo dicitur: *Archidiaconum accipientem oblatas, ponere tantas super Altare,*

Tertium argumentum.

* *Statuimus, ut omnibus Dominicis diebus altaris oblatio ab omnibus viris & mulieribus offeratur, tam panis, quam vini.* Concil. Matisc. II. anno 585. c. 4.

quan-

quantæ possunt populo sufficere; quæ vox *Oblata* non videtur hoc loci significare panem ad Altare a Fidelibus oblatum, sed citius Hostias pro Sacris faciendis dispositas. Verum enim vero sensibus patet, vocem hanc *Oblatas* ambiguitate laborare, & sumi commode posse pro materie Consecrationi designata secundum Ecclesiæ consuetudinem, multo ante Ordinis Romani institutionem propagatam. Quod attinet ad verba: *Orate Fratres, ut meum ac vestrum Sacrificium acceptabile sit apud Deum;* non sane certo monent, Sacrificium ex pane oblatum fuisse, quem Fideles afferebant. Sive etenim totus panis, sive pars ejus tantum, quem dono dederat populus Christianus, in Christi Corpus convertebatur. Si totus, qua via explicabis Concilia, jubentia, ut quæ superessent, pauperibus largirentur, vel benedicerentur ad Eulogias conficiendas? Si contra partem solum adhibebant, alii igitur partium aliarum largitores Sacrificii participes non fuissent? Denique, præterquamquod non semper in Missa recitata sunt hæc verba, nunquid non ad hancquoque diem pro Fidelibus efferuntur, qui tamen nihil obtulerunt?

Hæc sunt argumenta omnia eruditissimi Sirmondi, accurate tum ab ipso, tum a nobis producta pro magno illo suo fundamento; nimirum nullum alium panem in Re divina locum habuisse præter illum, quem Christifideles offerebant. At argumenta hæc in duobus deficiunt. Primo quidem, quia nullum, ut antea diximus, ex his testimoniis præsefert, panem, in Christum immutandum, detractum fuisse ex Fidelium duntaxat oblationibus, atque eundem fermentatum fuisse. Secundo, quanquam autoritas Concilii Matisconensis, Ordinis Romani, aliorumque, probaret in rem suam; id tantum probare, quod post sæculum VI. more usurpatum fuisset, non vero quod antea; cum tamen opinio sua flagitet, ut ostendat, quocumque tandem tempore nullum alium consecrasse Sacerdotes panem præter oblatum a Fidelibus, atque istum ex azymis confectum minime fuisse.

Aliud argumentum, a Photii silentio petitum.

Sirm. Diss. de Azymo c. 3. Bona Rer. Liturg l. 1. c. 23. art. 15.

Photii silentium de Azymis videtur Sirmondo efficax ratio nullius in Ecclesia illorum usus. Tempore, inquit Nicolai primi, cum Photius, expulso Sancto Ignatio Patriarcha, Constantinopolitanam Sedem occupasset, Ecclesia Græca a Latina defecit. Cui defectioni, ut rationem aliquam prætexeret Photius, præcipuus Schismatis autor, exprobravit Latinis, & crimini dedit mores multos, a Græcorum moribus abhorrentes: uti jejunium Sabbathi; fidem in Spiritum Sanctum, tanquam a Patre Filioque procedentem; interdictum Sacerdotibus Matrimonium; & idgenus alios de moribus & Disciplina: sed de Azymis ne verbum quidem. Cui porro non liqueat, silentium hoc constans indicium afferre de nondum in Ecclesiam Latinam introducto illorum usu? Græci

pro-

profecto, qui consuetudines minoris longe momenti multas in ipsam retorserant, hujus nullo modo obliti fuissent, quemadmodum obliti non sunt tempore Leonis IX. cum Græci recentes a debita Ecclesiæ obedientia discesserunt. Quamobrem (colligit inde Sirmondus) Azymorum usus obtinuit in Ecclesia Latina a Photii ætate ad Michaelem Cerularium, nimirum, intra annum 867. ad 1054.

Ego vero dixerim, icciτco Photium non redarguisse Latinos de Azymorum usu, quia ratum habebat, illum ab exemplo Christi manasse; cum fateatur in Bibliotheca sua, hanc esse Chrysostomi, Ecclesiæque Græcæ sententiam; ut videlicet Christus in Eucharistia instituenda panem azymum adhibuerit. Ad hæc: nonne Photii ætate canebatur diebus Quadragesimæ canticum *Alleluja*, in Ecclesia Latina? nonne Clerici tonsuram deferebant? & manus in Confirmatione non imponebantur? Interea tamen, licet hæc omnia, aliaque his similia Ecclesia Latina teneret, non autem Græca; nihilosecius de illis Photius Latinos haud insimulavit. Igitur neque illud consequens est, Ecclesiam Latinam non usam azymis, propterea quod hoc ipsi Photius culpæ non verterit. Postremo quæ vis inesse potest neganti argumento adversus tot probationes ajentes, quas deinceps afferemus de Ecclesia Romana, ante Photii tempus Azymos adhibente. Occurrimus silentio Photii. Photius, Bibl.c. 116.

Extat ne, inquit rursus Sirmondus, ullus Concilii Canon, ante Photii tempora celebrati, qui azymi panis usum decernat? Dicendum igitur erit, consuetudinem hanc posteriorem esse ætati hominis hujus schismatici. Quod adnotavit Demetrius Chomatenus, Bulgarorum Archiepiscopus, *quem, utpote Græcum Scriptorem, hic potius audiendum putamus, quam Rupertus Abbas, aliique.* Aliud argumentum ex genere negantium.

Hæc argumentatio rite ne, atque ordine procederet? A Photio ad Cerularium nullam legimus Constitutionem, vel Concilii Decretum, quod sanciat Azymos suscipiendos, Fermentum repudiandum. Ergo Ecclesia Latina Sacrum non fecit in azymo pane, ducentorum ferme annorum illorum intervallo, qui inter utraque Græcorum istorum Schismata fluxerunt? Attamen Sirmondi ipsius confessione, caput hoc Disciplinæ tum temporis in Ecclesia Latina passim invaluerat. Refutatio hujus argumenti.

Deinde certo certius est, nullum reperiri apud tot cum Græcorum, tum Latinorum Concilia, Canonem, qui jubeat Ecclesiæ vel Græcæ, vel Latinæ Azymorum, vel Fermentati usum. Integrum ne porro esset colligere, utramque Ecclesiam nunquam fecisse Sacra in pane azymo, vel fermentato? Et tamen id ex argumento Sirmondi deduci posset.

Immo vero si longius intendere par esset negans hoc celeberrimi Jesuitæ argumentum, illum fateri oporteret, panem azymum vel fermenta-

tum non fuisse subjectam Consecrationi materiem in Orientis Ecclesia ad VII. usque sæculi initium, in Occidentis Ecclesia ad VIII. quandoquidem nullus est Ecclesiasticus Scriptor, nullus Concilii Canon, Liturgia nulla, vel Liber Ecclesiasticus, in quo mentio fiat vel azymi vel fermentati panis in utraque Ecclesia. Quo in loco non loquor de consecutionibus, quas elicere possemus ex dictis Patrum vel Conciliorum, sed de locis perspicuis, ajentibus, & certis pro confirmando utriusque panis usu. Quamvis etenim perpetuo constiterit, panem esse legitimam materiam Consecrationis, non tamen verbo vel uno singillatim statutum est, hunc esse debere vel azymum vel fermentatum.

Aliud argumentum ab exemplis mutuatum. Tandem Sirmondus nititur munire opinionem suam nonnullis exemplis. S. Radegundes, inquit, panes conficiebat, mittebatque ad Ecclesias pro Sanctorum Mysteriorum usu; uti didicimus a Fortunato. Historiam pariter non præteriit mulieris, Sancto Gregorio respondentis, se risu excessisse, *quia panem, quem propriis manibus me fecisse cognoveram, tu Corpus Dominicum perhibebas*. (Joann. Diac. in Vita S. Gregorii.) Verum præterquamquod factum mulierum istarum non probat magis, panem ab ipsis confectum fermentatum fuisse, quam azymum; mihi videor inde inferri posse, præsertim ab exemplo S. Radegundis, panem ad Consecrationem assumptum non fuisse illum, quem populus fidelis offerebat: sed Sanctam Virginem istam pietatis gratia, suique in Sacramentum obsequii per sese panem illum subegisse, ut nitidius pararetur, atque Ecclesiis distribuisse.

Hic, ut opinor, finis esto omnium, quæcunque Azymorum propugnatores vel oppugnatores attulerunt, tum ex autoritate Patrum & Conciliorum, tum etiam e conjectura deprompta.

ARTICULUS VIII.

Animadversiones in momenta Eruditorum, usui panis azymi tum suffragantium, tum refragantium.

Modestia singularis eorum, qui tres de Azymis opiniones propugnant. PRimo loco illud subit animadvertere, nunquam satis admirandam esse, non modo reconditam eruditionem, sed modestiam singularem Scriptorum illorum, quos pro tribus de Azymis sententiis in medium attulimus. Vis quidem intelligentiæ & cognitionis illorum in iis, quæ Ecclesiasticam & profanam antiquitatem attingunt, cuique perspecta est; sed attende argumentum moderationis hujus, tam inter Viros Litteratos inusitatæ, quam prævalens esse deberet cujuscumque germani sapientis affectio.

Cum

Cum Sirmondus non possit non improbare interpretationem Baronii ad loca Pontificum Melchiadis, Siricii, atque Innocentii I. de pane fermentato, loquitur in hunc modum. *In qua ego disputatione si quid sentiam exposuero, non vereor ne contra Baronii mentem votumque facere videar, cum omnes ad hoc ipsum ut sua libere promant invitarit: nec me ab eius sententia discedere indignabitur quisquam, qui meminerit illum pro singulari sua modestia, solitum aliena haud gravate audire, & si meliora suis cognosceret libenter amplecti.*

Sirm. disquis. de Azymo c. 5.

Mabillonius quoque non putavit, sibi propugnandum esse Azymorum usum, a Sirmondo impugnatum; nisi antea publice testatam faceret suam pro ipso existimationem, eamque iisdem ferme sensis, ac pene vocibus indicaret, quibus utitur Sirmondus pro Cardinali Baronio. Tandem Bona eundem Mabillonio morem gerit, ubi ejus pro Azymo argumentis respondet.

Mabill. Diss. de Azymo pag. 3. & 4.

Bona Epist. ad Mabill. Roma 1673.

2. Quamquam igitur præ oculis non haberem exempla hæc tantæ virtutis præstantissima, non tamen fecissem, quominus ingenue faterer demissam venerationem meam eminenti Summorum Virorum istorum sapientiæ; atque hoc loco testarer, me, qui post tot homines litteratos rem hanc retractare suscepi, immo a diversis illorum sententiis discedere, me inquam, consilio meo, constitutisque præceptis coactum fuisse, ut in implexa adeo quæstione alias plane semitas ingrederer. Non itaque id factum est animo contradicendi peritis Autoribus istis, aut spe nixus, qua sententiam meam aliorum sententiis præstare existimarem; sed potius cogitatione & consilio obtemperandi voluntati ipsorum, qui hortati sunt scribentes super hac re, ut novis viribus conarentur, in controversiam istam, totius Historiæ Ecclesiasticæ fortasse occultissimam, altius se insinuare. In spem insuper non mediocrem inducor, fore, ut nemo facinus hocce nostrum redarguat, ubi reputet animo inimitabilem pene Criticorum istorum moderationem, qua hilare aliorum doctrinam receperunt, immo suæ non semel prætulerunt, cum veritati propriorem esse censebant. Hæc nanque unus laborum & vigiliarum suarum finis erat, eique libenti animo obsequebantur, ubicumque ipsis obversaretur.

Consilium Auctoris.

3. Non magnopere dubitavi, quin exploratum facerem iis, qui non satis diligentem rebus istis operam dederunt, nullum esse, quod noverim, inter tot loca, quæ afferunt, in quo firmum argumentum statuere possimus. Expendere nimirum placeat singillatim testimonia omnia, e Conciliis, Patribus, Librisque Ecclesiasticis deprompta; & ne unum quidem reperies apertum clarum atque absolutum, cum pro statuendo, tum pro rejiciendo Azymo vel Fermentato.

Nihil est apud Antiquos magni momenti super hac quæstione.

Hæc testimoniorum veluti strues, utrinque congesta, plerumque non efficitur nisi locis, e Libris certo falsis aut maxime ambiguis comparatis; vel demum loca eadem laborant ambiguitate, ut tandem nemini profutura sint, nisi longe accersitis interpretationibus vel consecutionibus: adeoque omnis fere Patrum vel Conciliorum pro alterutra sententia locus, ad contrariæ opinionis præsidium revocari possit. Voces istæ *panis*, *oblata*, *oblationes*, *sacrificium*, *fermentum* ambiguæ sunt, & propterea dum hic eas accipit pro se, alter sensum penitus adversum ipsis accommodat; iisdemque dictis ajentem & negantem partem facile tuentur. Quæ pariter verborum ambiguitas magnam affert utilitatem testimoniis Veterum expediendis, ab adversariis removendis, atque in suum censum adducendis.

Nihil in tota Antiquitate reperies, quod satisfaciat.

Non est itaque mirum, opiniones fundamentis tantæ levitatis constitutas, neque facere satis ipsarum propugnatoribus, neque expugnatoribus: omnesque ingenue profiteri, ad sæculum VIII. usque, nihil extare in tota Antiquitate, quod rem concludat; immo per eosdem multi operis futurum, aliquid hac de re proferre, quod non severum dixerim Criticum, sed æquum & rectum hominem expleat. Quod certe singularum opinionum Scriptores impulit, ut tentatis viribus omnibus, sese mutuo excitarent, Litteratosque alios adigerent ad melioris notæ aliquid experiundum; cum ne ipsi quidem contenti essent disquisitionibus, aut inventis suis, atque argumentorum item suorum futilitatem cognoscerent. Quam igitur post hæc firmæ erunt conjecturæ, quæ testimoniis Veterum undique labentibus innituntur? Magnum quidem ipsarum numerum, & reconditarum, undique cogunt: verum præterquamquod leves sunt, plerumque maxime ambiguæ, & sæpe longius deductæ, vicissim pariter se confodiunt, atque ut plurimum hinc evertunt opinionem, pro qua illinc excogitatæ sunt.

Via & ratio, quam inire quis possit, ut controversiam istam dirimeret.

4. Quibus positis animadversionibus, conveniat necesse est, oportere reipsa viarum istarum alteram inire, ut nova aliqua claritas huic de Azymis quæstioni accederet. Prima sit, colligere ex Ecclesiastica antiquitate testimonia, magis explorata & certa, quam illa, quæ hactenus producta sunt. At vereor, ne hujusmodi testimonia desint omnino, quoniam, si modo essent, tot Sapientum aciem atque inquisitionem haud fugissent: idemque dicito de novis conjecturis; cum etenim in sensus omnes distraxerint quæstionem hanc, eas profecto detexissent atque adhibuissent.

Secunda esset, disputationem hanc principiis aliis fulcire, novisque præceptis moderari. Sum porro nescius, anne lumen aliquod conferret in rem hanc Critica Traditio, Ecclesiarumque consensus & usus. Alias equi-

equidem probavi, autoritati & conjecturæ (quæ duo sunt communia Critices principia) addendam esse Traditionem, Ecclesiæque consensionem; & operosum fore, sine præsidio utrorumque istorum principiorum pleraque facta ecclesiastica enucleare. Atqui nullibi utiliora mihi videntur esse, quam hic; destituti nanque Veterum auctoritate & testimoniis super Azymorum controversia, reliquum tantummodo est, ut Criticæ Traditioni, Ecclesiæque consensioni adhæreamus.

Animad. in Reg Crit. Diss. 7. art. 8. Tom. 1.

5. Præfulgentibus igitur istorum principiorum novorum veluti facibus, ostendere enitar, usum Azymorum in Ecclesia Latina non esse Christiana ipsa Religione recentiorem; sententiamque istam non modo probabilem esse, sed aliis etiam fortasse probabiliorem. Illud certe commodi præ ceteris habet, ut tot non pateat molestis consecutionibus, quæ in sententiis Criticorum nostrorum vitari non possunt. Nemo itaque præstoletur, nos in medium afferre testimonia ambigua, aut longe petita, vel e Voluminibus dubiis, sive apocryphis decerpta. Si conjecturæ meæ scorsim acceptæ, leves esse videbuntur, simul junctæ, nisi fallor, probationem efficient, non quidem nullam dubitationem relinquentem, sed quæ faciat satis hominibus illis, qui de rebus secundum adjuncta, argumentique naturam incorrupte pronunciant. Neque vero ullo modo fiet, ut Autorum sensis adversentur; sententiam meam hinc concutiant, quam illinc propugnaverant; in meipsum retorqueri possint, aut ex ipsis consequentias elici, priscum Azymorum usum vel tollentes, vel extenuantes.

Traditio est tutior via ad dissolvendam controversiam istam.

6. Certo liquet, me rationibus meis veritatem moraliter exploratam haud tribuere, aliorumque momentis omnem cum vero similitudinem haud detrahere. Quod si in eo laboravi, ut argumentis illorum occurrerem, atque ostenderem, tanta, ut sibi persuadent, soliditate non affici; si probavi, autoritates & conjecturas, quibus fidunt, haud raro prodere caussam suam; si in illos easdem aliquando converti, vel inde consecutiones deduxi parum ipsis faventes: id propterea tantum feci, ut persuasum Lectori esset, sententias illorum gravibus premi dificultatibus, quæ de certa earundem veritate detrahunt; novas alias cudi posse, quæ non minori probabilitate præditæ sint; atque hærere de opinionum istarum firmitate, cum ratione, ad persuadendum idonea, haud probaverint, quod se probaturos esse spoponderant.

Quare responderimus argumentis aliorum.

ARTICULUS IX.

Post octavum sæculum panis azymus in Ecclesia Occidentis adhibebatur.

Panis azymus in more positus erat sæculo XI.

NEmo unus, quod sciam, vertit in controversiam, panem azymum passim fuisse post medium XI. sæculum in Ecclesia Latina receptum; quod ab Leone IX. supremo tum Antistite Romano didicimus; qui scribens ad Michaelem Cerularium, ait: 1. Jesum Christum Eucharistiam in pane azymo instituisse. 2. Exemplo ipsius Ecclesiam Latinam nunquam Sacra fecisse in pane fermentato; idque consuetudinis obtinuisse in Ecclesia Latina ante annos mille & viginti, qui a Servatoris morte fluxerant. 3. Neminem ante Cerularium ausisse hanc Ecclesiæ Occidentalis Institutionem vituperare. 4. Martyres omnes ab ineunte Christianitate Eucharistiis *Azymis saginatos fuisse*. Denique disciplinam istam ab instituto Petri descendere. *

Humbertus, ab eodem Leone IX. in Sacrum Cardinalium Collegium cooptatus, in responsione ad Cerularium contendit, nulla intermissione Ecclesiam, jam ab initio panem azymum consecrasse; atque in disputatione, quam habuit Cardinalis iste cum Niceta, cognomento *Pectorato*, morem hunc *sedis Apostolicæ* Traditionem vocat. Alii quoque Scriptores multi ejusdem ævi, ** aut paullo sequioris crediderunt, consuetudinem utendi pane azymo manasse ab Apostolis, atque in Ecclesia Latina semper perseverasse. Quare Azymorum usus vel Scriptorum istorum ætate in Ecclesia Latina constitutus erat.

Azymorum usus non incepit nisi inter IX atque XI. sæculum.

Sirmondus autem & Bona non dissentiunt, panis azymi morem Ecclesiæ Latinæ communem fuisse tempore Leonis IX. sed negant Traditio-

* *Illud autem quis non stupeat, quod post Sanctos & Orthodoxos Patres per mille & viginti a Passione Salvatoris annos, novus calumniator Ecclesiæ Latinorum emersisti, anathematizans omnes, & publicam persecutionem excitans in eos, quicumque participarent ex azymis ..... Quapropter a tanta amentia jam resipiscite, & Latinos vero Catholicos, atque maxime Petri familiares discipulos, institutionisque ejus devotiores sectatores, cessate subsannando azymitas vocare.* Leo IX. Epist. adv. Michl. Cerul. & Leonem Acridanum.

** Algerus, *omnem Ecclesiam præter Græcam ex Traditione Petri & Pauli in azymis celebrasse*, lib. 2. cap. 3. Hugo Tuscus, seu Eterianus, *Ecclesiam Latinam azyma perpetuo immolasse* lib. 2. de Hæresi. c. 17. Rupertus Abbas, *Ecclesiam Romanam fermentum nunquam adhibuisse*, lib. 2. de div. Offic. c. 22. Innocentius III. *Ab ipsis Apostolis Petro & Paulo, quos vivos habuit Ecclesia Roma* l. 4. de Missa cap. 4. & alii.

nem

nem hanc ab Apostolis profectam fuisse; asseruntque, eundem ante Photii Schisma ignotum penitus fuisse, atque in Occidentis Ecclesiam invectum tantum ætate labente inter Photium & Cerularium, nimirum ab anno 867. ad annum 1054. cujus mutationis nullum aliud afferunt argumentum, nisi silentium Photii, qui per illos non abstinuisset, quin Ecclesiam Latinam de hac consuetudine redargueret, si modo Schismatis sui initio recepta fuisset.

Quis non videat, parum firmitatis in sese habere argumentum hoc, & ratiocinationem hanc parum æquitatis? Photius id Ecclesiæ Romanæ crimini non dedit: Cerularius vero primus exprobravit; Ante Photium ergo ignota erat consuetudo hæc, & non increbuit, nisi spatio illo ducentorum circiter annorum, qui inter utrosque Schismaticos istos fluxerunt. Verum nonne opus esset indicare circiter tempus mutationis hujus; qua nam acciderit de caussa; quinam duorum supra quadraginta Pontificum, Romanam sedem per illud intervallum tenentium, imperaverit Fermentati desuetudinem, Azymique consuetudinem? Conjectura hæc, ut superius ostendimus, non modo levissima est, sed certo & constanter falsa; quinquaginta namque ante Schisma Photianum annis, videlicet sub initium IX. sæculi, immo sub exitum VIII. Azymorum mos inter Latinos inoleverat. Hujus sententiæ levitas ostenditur.

Constat manifesto, quod tradit nobis Alcuinus, e vivis sublatus anno 804. in Epistola sua, per id tempus Angliam & Galliam Azymos adhibuisse. Immo ex eodem Scriptore conficere possumus, apud Ecclesiam quoque Latinam in more fuisse tum azymum panem. *Audivimus* (etenim ait de Presbyteris quibusdam Hispanis) *aliquos in illis partibus affirmare, salem esse in sacrificium Corporis Christi mittendum. Quam consuetudinem nec universalis observat Ecclesia, nec Romana custodit autoritas. Tria sunt, quæ in Sacrificio hujus Testimonii offerenda sunt: panis, aqua, & vinum .... Panis, qui in Christi Corpus consecratur, absque fermento ullius alterius infectionis debet esse mundissimus .... ex aqua & farina panis fit, qui consecratur in Corpus Christi.* Azymi usus obtinebat ante VIII. sæculum. *Alcuinus Epist. 61 ad Lugdun.*

Anno 819. Rabanus Maurus Opus conscripsit de Institutione Clericorum, quod in Præfatione solutæ orationis Haistulpho Archiepiscopo Moguntino nuncupavit. In quo postquam animadvertit, usum panis azymi vim habuisse in Ecclesia Latina, & nemini licere alio pane uti, subjungit: *Credimus & panem illum, quem primum Dominus in Cæna mystica in mysterium sui Corporis consecravit, infermentatum esse;* ex quo infert: *Panem infermentatum, & vinum aqua mixtum in Sacramentum Corporis & Sanguinis Christi sanctificari oportet.* *Rabanus l. 1. de Eccles. Offic. c. 31.*

Cujus hominis sapientissimi testimonium non modo statuit, panem azy-

mum

mum in Germania, verum in Ecclesia universa. Declarat nanque ab ipso Procemio, sibi propositum esse agere de Sancto Missæ Sacrificio secundum Ecclesiæ Romanæ consuetudinem: adeoque allatis Missæ ceremoniis, & Azymorum usu pertractato, sequitur: *Istum ordinem, ab Apostolis & Apostolicis Viris traditum, Romana tenet Ecclesia, & per totum pene Occidentem omnes Ecclesiæ eandem Traditionem servant.*

Rabanus ibid. c. 33.

Consequens igitur est, usum Azymorum communem tum fuisse omnibus pene Occidentis Ecclesiis, cum Rabanus Maurus id Operis conscribebat, scilicet quadragesimo plus anno, antequam Photius S. Ignatium e Sede Constantinopolitana depelleret, & multo ante Schisma Græcorum. Hæc loca extant in editis Voluminibus Autoris hujus, atque in duobus Codicibus manu exaratis, altero sexcentorum, altero octingentorum annorum; qui quidem ipsius Rabani ætate descriptus fuit, ut observat Mabillonius.

Mabillon. Annal. Bened. Tom. 2. l. 28. n. 95.

Duo hæc testimonia infestissima sunt magno illi Sirmondiano principio de consuetudine panis azymi, ante Photii Schisma penitus ignota. Neque adversantur minus Bonæ opinioni, contendentis, Ecclesiam sibi Legem non indixisse utendi Azymis, nisi eum id culpæ ipsi verterunt Græci sub Pontificatu Leonis IX. Captus insuper hic est, cum dixit, morem hunc tunc propagari cœpisse, cum numerus refertorum Sacris Epulis decrescere cœpit, & modicus panis Sacerdoti simul & Ministris sufficere.

Operum Liturg. l. 1. c. 23.

Habes, opinor, quod superest tutius, probabilius, & vetustius de Azymorum usu. Non me latet, alios quoque produci Autores ad confirmandam institutionem hanc eodem sæculo; sed cum loca ista non satis aperta videantur, vel dubiis Operibus sint deprompta; icicrco non puto, magnum inde emolumentum comparari posse, non secus atque e Conciliis, vel Patribus, qui VIII. sæculum præcesserunt. Una itaque reliqua Traditio est, ut Azymorum morem ab VIII. sæculo ad Apostolica tempora traducamus: atque hanc imposterum statuere operæ pretium erit.

Mabill. Diss. de azymo c. 9.

A R-

ARTICULUS X.

Quadrifariam tantummodo Usus panis azymi obtinere potuit in Ecclesia Occidentis ad VIII. vel X. saculum.

Tres priores rationes expenduntur.

INitio ipso supponendum quod exploratissimum est, nimirum VIII. aut IX. sæculo Ecclesiam Latinam fecisse rem divinam in pane azymo & disciplinam istam generatim receptam institutamque fuisse sæculo X. sive XI. Porro Occidentis Ecclesia consuetudinem hanc recepit, & recipere potuit altero ex his quatuor modis. 1. Ex Lege statuta a Superioribus Ecclesiasticis, qui jusserint universis Ecclesiis Latinis, ut a fermentato abstinerent, atque Azymos inducerent. 2. Mutatio hæc fieri potuit introductione quadam sensim serpente, quæ in aliqua peculiari Ecclesia observari cœperit, quæque obtentu aliquo innovans, Ecclesias ceteras ad sui exemplum perduxerit. 3. Sive omnes, sive præcipuæ Ecclesiæ, quæ communi consensione Romanum Ritum amplectuntur, simul conspirare potuerunt, ut fermentatum panem deponerent, azymumque susciperent. 4. Vel demum id moris ad Latinam Ecclesiam manavit per Traditionem, quæ a primis sæculis descenderit, quæque usu perpetuo ad VIII. vel X. sæculum usque servata sit.

Quadrupliciter mutari potest Ritus aliquis.

Nullum est in Ecclesia Disciplinæ caput, sive pertineat ad materiam vel administrationem Sacramentorum, sanctum Missæ Sacrificium, Officium divinum, Festorum celebrationem, mores, usus, atque in universum quidquid ad Dei cultum spectat, & Ritus sive Disciplinæ nomine circumscribitur; quod ex his modis aliquo introductum non sit. Quo in loco verba non facio de rationibus extraordinariis, quibus uti potuerit Deus, v. g. revelationis aut afflatus, Ecclesiæ universæ mutationem hanc indicentis; quamvis etenim Ecclesia aliqua particularis hoc pacto morem quendam recipere potuerit, ut legimus in S. Cypriani Libris, Deum sæpius illum visis & revelationibus instituisse de multis, ad Ecclesiæ suæ regimen pertinentibus: nihilominus caret exemplo divinus hic agendi modus, quo caput aliquod Disciplinæ in Ecclesiam universam invexerit.

Cyprian. Ep. 8. 10. 34. 45. 69.

Non est opus multis, ut probem, morem adhibendi Azymos ad Christi Corpus e cœlo vocandum, non obtinuisse in Ecclesia Occidentali primo modo. Ab institutione Eucharistiæ ad sæculum XII. nemo posset in-

Usus Azymorum nulla Lege constitutus est.

dicare Decretum ullum vel Pontificis, vel Concilii, vel Superioris alterius Ecclesiastici, quod fermentatum panem removendum esse decernat. Pontifices quidem, Concilia, atque Episcopi sanxerunt multa de iis, quibus constare deberet panis ad Sacrificium designatus, & de ratione illum preparandi; sed nulla ante XII. sæculum extat Lex, quæ Latinam Ecclesiam coegerit, ut Azymos amplecteretur, & Fermentum respueret. De hac fane nihil norunt, tum quotquot hactenus scripserunt super hac re, tum ipsi panis fermentati propugnatores. Quamobrem jus est nobis affirmandi, mutationem hanc primo ex his modis non accidisse, donec ulterius quis nos erudiat.

Eadem mutatio fieri non potuit secundo & tertio modo.

Ne longior sim, aut ejusdem rei iteratione molestior, pergo conficere unius tantum Dilemmatis vi, mutationem, de qua controversamur, fieri non potuisse secundo aut tertio modo; eisdem nanque probationibus uterque excluditur. Vel usus Azymorum sensim, & veluti gradatim in Ecclesiam Latinam invectus est, vel ab omnibus Ecclesiis simul, eodemque tempore receptus. Porro esset inauditum paradoxon, cunctas Ecclesias particulares, Romanæ Ecclesiæ conjunctas, amplexas fuisse eodem tempore consuetudinem tantæ gravitatis, & defecisse ab alia, quam ab omni vetustate servaverant, sine ullo Superioris alicujus Ecclesiastici imperio.

Vel Episcopi omnes contulerunt vicissim cum aliis consilium mutationis hujus, vel singuli in Provincia sua, insciis aliis, id innovarunt. Hic secundus modus major est, quam ut illum mente capere quis possit, & cuidam prodigii generi tribui tantum posset, de quo nunquam fando auditum fuit. Et sane quando nam Dei Omnipotentis virtute id ostentum patratum est? Quod si propositum istud cum aliis contulerunt; Epistolis ne id fecerunt, an Legatis? Simplex recedendi a fermentato propositio sine majori examine satis ne fuisset, ut vetusta hæc consuetudo obsolesceret? Quodnam quantumvis pusillum ingenium assentiri potest viæ huic, & rationi extraordinariæ novum Ritum suscipiendi?

Neque vero fit magis simile vero, id paullatim immutatum fuisse, ab Ecclesia ad Ecclesiam irrependo: præterquamquod etenim non pauca sufficerent sæcula ad inducendam hoc pacto in omnes Occidentis Ecclesias hujusmodi consuetudinem; cui Ecclesiæ adjudicandus honor erit, quod alias ad sui exemplum revocaverit? Ecclesiæ ne Romanæ, aut Gallicæ, aut Hispanæ, vel Germanæ, vel Anglicæ? Quibus testimoniis, momentis, vel conjecturis id factum constitues?

Probatur, mutationem hanc fieri non potuisse.

Tametsi autem concederemus, altero ex his modis Ecclesiam Latinam a Fermentato recessisse, nunquid non oporteret nobis tradere, cur tanta mutatio facta sit? Emerserat fortasse labentibus Ævis, Ritum conse-

crandi

crandi in pane fermentato obnoxium fuisse incommodis aliquibus apud Latinos, quibus nunquam patere deprehensus est apud Græcos? Unde factum est, illos non autem istos rem innovasse, si modo ullum occurrisset in usu fermentati panis offendiculum? Porro non dices, Schisma Græcorum obtentum dedisse Ecclesiæ Latinæ, ut fermentum removeret; cum multo ante Ecclesiæ Italiæ, Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ, Angliæ, &c. panem azymum adhiberent, ut discimus ab Autoribus contemporaneis, neque ullus ex defensoribus fermenti in animum induxit adhuc, ut id in Ecclesiæ Græcæ separationem refunderet. Adeoque nullius specie rationis vel prætextus omnes Occidentis Ecclesiæ priscam institutionem pro nova sumenda reliquissent. Unquam ne tam immane paradoxon auditum est?

Alia de eadem re conjectura

Verum immanius adhuc attende. Concipere ne potes ex mentis humanæ facultate, mutationem tanti momenti accidisse nullo repugnante? Fieri ne poterit, inter omnes Ecclesias Latinas nullum Præsulem extitisse bene animatum adeo, ut in hanc novitatem conclamaret, sive eidem adversaretur? Quid! omnes Provinciæ, Episcopi, & Populi tanta animi abjectione vel indulgentia laborassent, ut nulla cogente suprema auctoritate, sed privati hominis alicujus impetu, Sacrum Patrum suorum Depositum desererent?

Ecclesiæ Occidentis, quod est Rituum, non modo inter se non conveniunt, sed ab ipsa Romana Ecclesia dissentiunt; vixque ullam reperies Ecclesiam, propriis suis usibus haud addictam, quos noluit unquam deponere, quamvis aliis Ecclesiis ignotos: & persuasum nobis fore putabis, Ecclesias omnes Latinas nulla vi aut repugnantia deseruisse caput Disciplinæ ad Mysteriorum suorum augustissimum spectans, ut ad aliud se conferret: interim dum laudabilem plane constantiam ostendunt in inviolate retinendis moribus multo minoris momenti, quos vel ab Institutoribus, vel Majoribus suis acceperunt.

Repugnantia Ecclesiæ Gallicanæ a Romano Officio admittendo.

Nemo unus ignorat, quam strenue laboraverit Carolus Magnus, Regesque ipsius Successores, ut varia Ecclesiarum Officia ad Romanum reducerent, ejusque usum ad ditionis suæ loca propagarent. Verum tot conatibus tum suis, tum Pontificum etiam, eo rem minime deduxerunt, ut non incredibili diffidentia obsisterent Ecclesiæ, quas ad Romanos mores adigere conabantur. Quæque Natio, & Provincia rationes suas in medium adducebat, ut nihil innovaretur; perinde quasi de Patrum suorum Religione deponenda negotium fuisset.

Repugnantia Ecclesiæ Mediolanensis de eadem re.

Ecclesiæ Mediolanensi fuit Missa integrumque Officium, ab aliis Ecclesiis, immo a Romana quoque omnino diversum, quod ab hanc quo que diem extat ex parte, & passim vocatur Ritus Ambrosianus, ut

ejus a Romano discrimen sit. Verum sive Officium istud S. Ambrosii opus sit, ut placet Walfrido Straboni, sive a S. Doctore ad peculiarem tantummodo formam redactus fuerit cum pro Ecclesia Mediolanensi, tum pro aliis ejusdem Diœcesis: illud certe verum est, Ecclesiam Mediolanensem, dum Italæ aliæ ad Romanum Ritum migrabant, noluisse antiquum Ritum suum mutare, & renuisse alium amplecti, assumta ratione D. Ambrosii, a quo illum acceperat.

Studium Hispanorum pro suis Ritibus servandis.

Ecclesia quoque Lateranensis adhæsit perpetuo antiquissimo Officio Romano, dum ceteræ ejusdem Urbis alia suscipiebant, & nihil opus fuit minus, quam Decreto Nicolai III. ut, ex Radulphi Tungrensis observatione, ad illud immutandum compelleretur. Olim in Hispania, ubicumque Gothi dominabantur, singularis Missarum ritus invaluerat, in cujus locum etsi Gregorius VII. in omni pene Hispania suffecerit Missam Romanam, non potuit tamen obesse, quominus aliquæ Hispaniarum Ecclesiæ vetustam Missam suam tenerent, inter quas Toletana & Salmantina hactenus propria utuntur. Porro Hispani egregium studium suum celebrarunt pro Ritibus priscis servandis, atque adventitiis novisque propulsandis.

Petrus de Marca Hist. Beart. Ep. Greg. VII.

Quod si Arragonii ante alios mutarunt ritum; opus tamen fuit, ut illuc Alexander II. Cardinalem S. R. legaret. Sancius autem Arragoniæ Rex, Navarici Regni potitus opera & subsidio Gregorii VII. Missam, aliaque Officia Romana in Regnum suum importavit, at non sine populorum illorum repugnantia multa.

Ad hæc, aliud exemplum habeto, cui centum alia succrescere possent, studii hujus, quo pro servanda antiqua disciplina Ecclesiæ semper flagrarunt. Alphonsus Castellæ Rex non facile cessit impulsionibus Pontificis hujus: Clerus & Populus Castellanus Romanam Missam observare detrectavit; neque unquam huic rei assensionem suam Rex præbuisset, nisi Regina ex Galliis, ubi jam mos hic obtinuerat, profecta, id ab hoc Principe multis precibus impetrasset.

Congruæ rationes, quare mutatio hæc facta non sit.

Ecclesiæ itaque, vetustorum Rituum suorum perstudiosæ, nullam mutationem passæ sunt sine singulari repugnantiæ argumento, & sine illata sibi pene vi: & persuadere nobis quis poterit, omnes Occidentis Ecclesias absque Superioris Ecclesiastici Decreto aut Lege, immo absque ratione ulla discessisse ultro a panis fermentati usu, ut ad Azymos se reciperent, & nihil super hac re inclamasse, vel restitisse: quin etiam latente prorsus hujus mutationis origine, atque ætate; num sensim contigerit, vel simul eodemque tempore; num incæperit ab Ecclesia aliqua singulari, vel omnes una in idem conspiraverint? Id omne insolitum adeo, atque extraordinarium videtur, ut nemo fateri dubitet, fieri, ut sunt humana, non potuis-

pôtuisse, ut Azymorum usus ad Ecclesias Latinas manaret secundo aut tertio ex prædictis modis. Igitur cum hæc mutatio Lege, aut Decreto Ecclesiastico constituta non sit, oportet necessario ad Traditionem confugere, quæ VIII. jam sæculo radices egerat, atque per manus hominum ab Ævo Apostolico descenderat.

ARTICULUS XI.

Ecclesia Occidentalis adhibuit panem azymum ad usque VIII. sæculum ex Traditione Apostolica.

Nullum Traditionis hujus argumentum, e Scriptis eruere possumus.

Tertul. de Cor. Mil. c. 3.

Orig. Hom. 5. in Libr. Num.

FRustra a me peteret quis Traditionis hujus momenta, e Scriptis depromta; cum profitear aperte, hujusmodi nulla esse, immo, ut opinor, neque esse posse. Quod si hac in re urgeas, nihil habeo quod respondeam præter verba Tertulliani de re non prorsus absimili. *Harum & similium Disciplinarum, si legem expostules Scripturarum, nullam invenies: Traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, fides observatrix*. Vel cum Origene respondebo: *In Ecclesiasticis observationibus esse nonnulla, quæ cum omnibus facere necesse sit, eorum tamen ratio non omnibus patet*.

Nulla itaque suppetit mihi ratio, ut Traditionem de usu panis azymi in Ecclesia Occidentis ad priora sæcula traducam, nisi quod, expensis viis omnibus, quibus Ritus hic introduci potuit; & pro certo habito, illum propagari non potuisse altero ex tribus allatis modis, mihi visus sum effici inde licere, ut institutum hoc ad Traditionem referamus, in Ecclesia ante sæculum VIII. receptam: & profiteor me ab hac sententia recessurum, statim ac mihi palam facient, id alia quaque ratione contingere potuisse.

Mos hic e Traditione Apostolica descendit.

Porro manifestum est, me haud recensere Traditionem hanc in Traditionum divinarum numerum, cum neque ad Fidem, neque ad Mores pertineat; & res non sit de Dogmate, quod Apostolos suos docuerit Christus Dominus, sed de quodam capite Ecclesiasticæ Disciplinæ. Sed neque Traditionem hanc adnumerare possumus Ecclesiasticis illis, quæ vel a Pontificibus, vel ab Episcopis introductæ sunt, quæque paullatim in Legem desinunt. Puto nanque me ostendisse, nullum extare ante VIII. Ævum Decretum, vel Legem Ecclesiæ, quæ jusserit Latinis, ut a Fermentato ad Azymos consecrandos se traducerent. Adeoque, posita origine moris hujus a Traditione, hæc non potest esse nisi Apostolica.

Ut

Quo sensu hæc est Traditio Apostolica.

Ut autem statim vocum ambiguitatem tollamus: meminisse præstat; duplex Traditionum genus Apostolos reliquisse. Aliud attinet ad Fidem, aliud ad Ritus & Disciplinam. Apostoli, tanquam organa Spiritus Sancti, primas a Jesu Christi ore, vel divino afflatu proxime hauserunt, ut loquitur Concilium Tridentinum *: alias vero, tanquam Pastores & Episcopi in Ecclesiam invexerunt. Multæ ex his Traditionibus aliquo duntaxat tempore perseverarunt: uti Traditio immergendi ter in aquam pueros Baptisma recipientes; abstinendi a sanguine & suffocatis &c. Aliæ vero steterunt semper: quemadmodum Traditio miscendi in Calice aquam cum vino, uti accepimus a Cypriano; Institutio Festorum multorum, quorum meminit Augustinus; & id genus alia instituta de administratione Sacramentorum, vel de Sancto Missæ Sacrificio. In quorum classem referenda est consuetudo consecrandi panem azymum, quæ ab omni vetustate in Occidentis Ecclesia perseveravit.

Cypr. l. 2 ep. 3. August. Ep. 118 c. 1.

Regula S. Augustini. *Aug. l. 2. contr. Donat. c. 22.*

Hoc loci firmare possem Traditionem hanc quodam S. Augustini principio, dicentis: *Multa esse, quæ universa tenet Ecclesia; & ob hoc ab Apostolis præcepta bene creduntur, quanquam scripta non reperiantur*. Verum quidem est, Ecclesiam Latinam Ecclesiam universam non esse; nihilominus, cum panis azymi usus communis sit apud omnem Occidentis Ecclesiam a sæculo VIII. vel IX. ejusque institutio non legatur in ullo Pontificis vel Concilii Decreto; videtur pronunciatum Augustinianum sufficere posse argumentum satis simile vero, quo consuetudinem Sacra faciendi in pane azymo e Traditione Apostolica desumamus. Ast ecce aliud fortasse probabilius.

Traditio hæc innititur regulæ S. Irenæi.

Irenæus de Hær. l. 3. c. 3.

Fundatur istud in præclara regula Sancti Irenæi, qui docet, cum pius mos aliquis generatim tenetur in Ecclesia, ab aliquo Apostolo fundata, cujus nunquam interrupta successio sit, atque alias mos hic a nemine successorum suorum sit institutus; sit inde, inquit S. Doctor, Morem hunc constanter in illa Ecclesia perseverasse, atque ab Apostolica tantummodo Traditione descendere posse. Cujus enunciati vi, cum olim Episcoporum successio existeret non modo Romæ, sed Antiochiæ quoque, Hierosolymis, Alexandriæ, Ephesi, Corinthi, alibique; tum, orta controversia, num usus aliquis, vel observantia e Traditione Apostolica venerit nec ne, Ecclesiarum illarum consuetudinem sciscitabantur. Inde pariter factum est, sanxisse Theodosium Imperatorem, ut omnes fideliter tenerent,

* *Quæ ab ipsius Christi ore, ab Apostolis accepta, aut ab ipsis Apostolis, Spiritu Sancto dictante, quasi per manus tradita, ad nos usque pervenerunt .... Traditiones, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus a Christo, vel a Spiritu Sancto dictatas* &c. Concil. Trid. sess. 4. de Sacris Trad.

quæ

quæ Damaſus Papa Romæ, & Petrus Patriarcha Alexandriæ obſervabant, tanquam duo præcipuarum Eccleſiarum, ab Apoſtolis erectarum, Epiſcopi.

Theod. L. Cunctos populos, cap. de ſumma Trin. & fide Catholica.

Autores IX. atque VIII. ſæculi prodiderunt litteris, Eccleſiam Romanam ætate ſua panem azymum conſecraſſe, & Traditionem hanc ab Apoſtolis accepiſſe. Atqui ante illud tempus non extat memoria, Pontificem ullum id moris inſtituiſſe; atque alias Romanorum Epiſcoporum ſucceſſio nunquam intermiſſa fuit. Igitur extra omnem controverſiam poſitum videtur ex regula S. Irenæi, Apoſtolos in Eccleſia Romana firmaſſe conſuetudinem utendi Azymis ad Sancta Miſteria.

Hæc Irenæi regula traducitur ad rem noſtram.

Deinde cum univerſæ Occidentis Eccleſiæ a Romana non diſſentirent de hujus capitis Diſciplinæ obſervatione, ſaltem ſæculo XI. immo Anglicæ, Gallicæ, Hiſpanicæ, & Germanicæ VIII. non levem habet veritatis ſpeciem, ad Eccleſias haſce omnes ex eodem Traditionis Apoſtolicæ fonte derivaſſe uſum panis ſine fermento. Ad hæc; cum omnes Occidentis Eccleſiæ, ſecundum Innocentii I. animadverſionem, Evangelii lumen ſuſceperint ab Apoſtolis Petro & Paulo, vel a Petri Succeſſoribus; eſt ſane cur præſumamus, Eccleſiarum iſtarum Inſtitutores in eas intuliſſe, quidquid Romæ ea de re uſurpari cæptum erat. Alias difficillimum longe eſſet, duo comperta habere: primo, ſingularem hanc Eccleſiarum omnium Latinarum conſenſionem, quæ tot ſæculorum intervallo ſtetit, nullique obnoxia mutationi fuit: ſecundo, qui potuerit mos hic, ſi modo ab Inſtitutoribus Eccleſiarum particularium exordium habuit, inſequenti tempore citra cujuſvis repugnantiam propagari: nullumque fuiſſe, qui ſe dederit ſancte ad priſcum retinendum morem panis fermentati: quandoquidem nulla prorſus ſupereſt Eccleſiaſtica Lex, quæ particulares Eccleſias ad panis fermentati uſum coegerit.

Innoc. I. Epiſt. ad Decent.

At enim, inquies, nonne Petrus & Paulus Eccleſias Orientis multas inſtituerunt. Unde igitur factum eſt, Eccleſiam Græcam panis fermento admixti conſuetudini adhæſiſſe. Ideo ne, quia Sancti Apoſtoli iſti alium in Oriente, aliumque in Occidente Ritum ſtatuerint? Cui argumento occurres primo, ubi dicas: Ab ipſis Chriſtianæ Religionis incunabulis Eccleſiam Græcam & Latinam diſtractas fuiſſe ſuper non unius Diſciplinæ capitis obſervatione. Controverſia de die Paſchatis celebrandi, quæ inter Victorem Pontificem, atque Aſiaticos efferbuit; atque aliæ quæſtiones multæ inter S. Anicetum Papam, & Polycarpum Romæ, ut narrat Irenæus *, agitatæ, oſtendunt plane, utramque Eccleſiam, ſimul atque fundatæ fuerunt, in varios omnino mores abjiſſe. Jejunium certe Sabbathi, Feſta

Argumentum, quod in hanc Traditionem objicitur.

* *Beatum Polycarpum Aniceti Papæ temporibus Romam veniſſe, atque inter illos, cum de Paſchate, tum de quibuſdam aliis rebus modicam fuiſſe controverſiam.* Apud Euſeb. Hiſt. l. 5. cap. 24.

Na-

Nativitatis Jesu Christi, Magorum adorationis, Baptismi ejusdem, & id genus alia ab ipso Ecclesiarum istarum ortu dissimili admodum ratione celebrata sunt.

Apostoli quidem eandem undique Fidem nunciarunt, quæ ubique locorum, omnique ætate servata est religiose, sibique perpetuo respondit inviolate, atque ad postremum sæculum usque responsura est. Id tamen dici nequit eodem modo quod attinet ad disciplinam, quam Apostoli ipsi eorum arbitrio & moderationi reliquerunt, qui Ecclesiæ gubernacula tractaturi erant, ut quod congruentius videretur, decernerent: adeoque Disciplina hæc in diversis Ecclesiis diversa fuit, atque identidem mutationi obnoxia. *Si variæ quædam institutiones sunt*, inquit Augustinus, *quæ Fidem non mutant, hæc pertinent ad Vestis Sponsæ varietatem, Ecclesiæ scilicet, in vestitu deaurato, circumdatæ varietate*. Quamobrem licet Apostoli Petrus & Paulus azymi panis usum in Ecclesias importaverint, quas erexerant in Oriente: mirum non esset, ab ipsorum Successoribus immutatam fuisse consuetudinem istam, postquam Apostoli ad Occidentem transmigrarunt.

S. Aug. in Ps. 44.

Responsio altera.

2. Satis simile vero fit, institutionem panis azymi ad Ecclesiam quoque Græcam manasse exemplo Sanctorum Petri & Pauli, aliorumque fortasse Apostolorum; eandemque diu perseverasse in Ecclesia ista, quæ serius tantum ab azymo pane recessit, ut Dissertatione proxima ostendere pergo.

DISSERTATIO V.

Revocatur ad judicium, utrum Ecclesia Græca rem divinam perpetuo in fermentato pane celebraverit.

Sententiæ Scriptorum de controversia ista.

COmmunis Virorum litteratissimorum sententia est, Græcos in Mysteriis Sanctis panem fermentatum quacumque ætate adhibuisse. Sirmondus ratus, Factum istud extra omnem disputationis aleam esse, nihil in eo probando laboravit. Mabillonius totum caput tertium ad morem istum apud Græcos ab Apostolicis temporibus statuendum convertit; cujus opinionem amplexatus est Bona, eamque aliis a Mabillonio conjecturis nititur confirmare. Alexander in suum sensum transtulit quæcumque duo præstantissimi Doctores illi pro usu panis fermen-

Mabill. Diss. de Azymo c. 3.

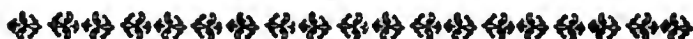
Bona rerum Liturg. l. 1. c. 23.

Alex. Hist. Sac. XI & XII. Diss. XI. art. 3.

mentati apud Græcos congesserant, atque existimat, istos nunquam ab illius consuetudine desecisse. In eandem sententiam venit Calmetus sub finem Dissertationis de Paschate postremo, eamque traducit ad conficiendum, Jesum Christum extremo vitæ suæ anno Paschalem Agnum non comedisse. Plerique tandem Scriptores, qui Disputationi huic operam suam navarunt, ita factum historicum hoc certum & constans habuerunt, ut ab eo probando sibi supersedendum esse censeant.

Calmetus in S. Matt. pag. 158. & seq.

Quare genus quoddam impudentiæ videtur esse, opinioni in universum receptæ non assentiri. Nihilominus nemo ægre ferat, me huc conjecturas aliquas afferre, quarum vi omnino non abhorreat a veritate, diversam plane sententiam tueri. De his penes Lectorem judicium sit, postquam momenta pensitaverit accurate, quibus fulciri potest Traditio, de pane azymo a Græcis semper adhibito. Propterea, communi sententia minime rejecta, aut falsitatis nota inusta, satis habeo, ut dubitationis cujusdam instar proponam novam istam mentis meæ super hac re perceptionem; qua in medium allata, respondere curabo testimoniis Patrum, Autorumque conjecturis, pervagatæ opinioni faventibus.

ARTICULUS PRIMUS.

Simillimum vero est, Ecclesiam Græcam Sacrum fecisse in pane azymo ab ætate Apostolorum ad septimum saculum.

Conveniat statim necesse est, quanquam Christus Dominus Eucharistiam in pane azymo instituerit, exemplum tamen ejus non imposuisse Ecclesiæ legem utendi azymo pane: omnia nanque Jesu Christi facta præcepta non sunt; alias necesse esset quoque, post cœnam Mysteria Divina peragere. Nihilo secius autor est Bona, decere magis panem azymum, quam fermentatum in Christi Corpus convertere; quod confirmat loco quodam Divi Anselmi, scribentis, panem sine fermento aptiorem esse, puriorem, & diligentia majori confectum: *tum quia hoc Dominus fecit*. Cum eo sentit Mabillonius, *ad insigniorem Dominici exempli commemorationem*. Alexander tandem instituit Dissertationem, ut probet adversum Græcos, Jesum Christum in Mortis pervigilio Pascha celebrasse, Eucharistiam in pane azymo instituisse, & laudabilius esse, ipsius exemplum sectari.

Decet magis in pane azymo consecrare quam in pane fermentato.

Mabill. ibid. cap. 2. Alex. ubi supra art. 1.

Ex qua Sapientum istorum doctrina, communi suffragio roborata, efficio, maxime ad veritatem accedere, Græcam Ecclesiam ab Ævis priori-

bus panem azymum in Sacrificio adhibuisse. Patribus etenim cum Grecis, tum Latinis insedit opinio, Jesum Christum pridie mortis suæ Pascha Legis manducasse, usumque pane azymo fuisse ad Eucharistiam instituendam. Longe igitur admodum probabile est, Græcos eundem imitaturos fuisse, 1. Quia nulla, nobis cognita, ratione moveri poterant, ut secus facerent. 2. Quia panis azymus aptior est, purior, aliisque qualitatibus affectus, ut pani præstet fermentato. 3. Non constat, Lege ulla Ecclesiæ Orientalis decretum fuisse usum panis fermentati. 4. Laude dignum est, Jesum Christum imitari, ejusque exemplo in pane consecrando adhærere. Denique consuetudo hæc nulla Lege cauta est, vel incommodo obnoxia. Colligere itaque possumus inde, simillimum vero esse, eos, qui Græcorum disciplinam ante alios moderati sunt, panis azymi usum constituisse.

Sententia Philoponi.

Tres eruditi Scriptores, a nobis paullo superius laudati, nihil intentatum reliquerunt, ut panis fermentati morem perpetuum apud Græcos propugnarent. Congerunt nanque loca multa, e Veteribus depromta, pro hac sententia; sed fatentur simul, nullum esse ex his testimoniis, quod ambiguitate non laboret præter verba Philoponi, quæ apertissima videntur, & momenti loco ponunt, rem hanc conclusæ probantis. Philosophus hic Tractationem de Paschate conscripsit, in qua aggressus est ostendere, Jesum Christum, pridie quam pateretur, Pascha Legitimum non celebrasse; adeoque Eucharistiam in pane azymo non instituisse; cujus rei id affert argumentum: *Neque azymum proprii Corporis Antitipum discipulis suis dedit Christus*; *nam & hoc etiam nunc fieret*.

Philopon. de Paschate.

Locus Philoponi refellitur

Hoc autem solidius momentum est, quod tribus Scriptoribus istis perpetuum fermentati panis apud Græcos usum persuadeat. At vero si recta est Philoponi argumentatio, sique Sapientum istorum consecutio accurate deducta, oppositum omnino inde colligendum est, Græcos nimirum ab ipso Ecclesiæ exordio panem azymum, non fermentatum consecrasse. Si Jesus Christus, ait Philoponus, in Eucharistia instituenda panem azymum adhibuisset, idem pariter ejus ætate factum fuisset. Quibus adjungit Mabillonius: *Satis apparet Philoponi mentem esse, nusquam in Ecclesia Græca panem alium, quam qui tunc usui erat, hoc est fermentatum adhibitum fuisse*. Id tamen non dicit Philoponus, neque aliud huic sensui proximum; atque istud cogitatum sine ulla ratione eidem tribuit Mabillonius. Ut ut tamen se res habeat, argumentum nostrum urgeamus:

Mabill. de Azymo, c. 3.

Mabill. de Azymo c. 1.

Ecclesia Græca non dubitavit. Jesum Christum in pane azymo consecrasse.

Ecclesia Orientalis a primis sæculis non dubitavit; Jesum Christum in extrema Cœna panem azymum comedisse. Asiatici nanque, teste Mabillonio, confirmabant usum suum celebrandi Pascha Luna decimaquarta exem-

exemplo Jesu Christi, qui eo die Agnum Paschalem manducaverat. Didicimus ab Origene, Salvatorem celebrasse postremum Pascha more Judaico, in qua opinione sectatores habuit Theophilum, S. Cyrillum, & S. Proterum, Alexandrinæ Sedis Antistites; nec non Epiphanium, Theodoretum; ante alios vero S. Joannem Chrysostomum, aliosque Patres Græcos bene multos. Atque opinio hæc adeo pervagata fuit, ut cum Photius *, tum Victor Antiochenus animadvertant, non modo S. Joannis Chrysostomi, sed universæ Ecclesiæ Græcæ documento, Jesum Christum Pascha Legis celebrasse.

Victor. Antioch. in Marc. c. 4.

Porro si Ecclesia Græca persuasum habuit, Jesum Christum Pascha Legis peregisse, atque Eucharistiam in pane azymo instituisse, ad veritatem non parum accedit, Græcos ab sæculis primis pane sine fermento usos fuisse; quod certe non fecissent, ubi Salvatorem nostrum fermentato usum novissent. Quandoquidem igitur Patres Græci tradiderunt, Jesum Christum in Mortis pervigilio Agnum Paschalem comedisse, Corpusque suum sub panis azymi specie Apostolis commendasse; probabile admodum fit, tum Græcos, tum etiam Latinos morem hunc ab Apostolis accepisse, atque utrosque aliquorum sæculorum spatio ad exemplum Jesu Christi religiose observasse. Quod si conjectura hæc probabile argumentum non parit pro usu panis azymi inter Græcos, necesse pariter erit, ut Critici nostri deserant momentum illud, quod a Philopono petunt, ad statuendum in Orientis Ecclesia, præsertim ab Ævis primis, panem fermentatum.

Conjectura de pane azymo Græcorum.

Verbiusculum etenim illud Philoponi probat solum, id moris ætate sua invaluisse in Ecclesia aliqua particulari, non vero toti Ecclesiæ Orientis commune fuisse, neque illam ab omni vetustate in azymo pane Sacra fecisse. Hæc sane non affert Philosophi hujus locus, & neutram inde eruere quis poterit consecutionem; licet Mabillonius aliter sentiat **. Verum tametsi daremus ultro, hujus Philosophi ætate, Ecclesiæ Græcæ consuetudinem fuisse, pane uti fermentato; quo pacto ad sæcula prima eandem consuetudinem ascendere facient? Bivium tantummodo ad rem hanc esset Autoritas, vel Traditio. Quod attinet ad Scriptorum testimonia, frustra illa desiderabis. Neque item blandiri sibi quis potest de vi Traditionis ad id ostendendum. Quo igitur fundamento rem tantam assequeris? Non verbis Philoponi, qui de ea nihil loquitur; neque Ecclesiarum consensione, quæ nulla prorsus via cognosci potest.

Philoponus loquitur tantummodo de temporibus suis.

* *Consideratione sane dignum, cum Chrysostomus & Ecclesia tunc ipsum doceant legitimum Pascha perfecisse, antequam mysticam institueret cœnam.* Phot. cod. 116.

** *Sola Philoponi autoritas sufficere videtur ad probandum, fermentatum apud Græcos ab initio Ecclesiæ, aut certe prope ab initio receptum, perseverasse ad sæculum VII.* Mabill. Diss. de Azymo c. 3.

Objectio.

Nonne liquet, inquies, saltem Cerularii ætate universam Ecclesiam Græcam in fermentato pane divina mysteria confecisse. Qui mos cum generalis sit, iisdem Sanctorum Augustini atque Irenæi regulis, quibus Traditionem de azymorum usu temporibus Apostolicis roboravimus, æque possumus asserere, morem utendi pane fermentato apud Græcos ab Apostolorum ætate repetendum esse.

Traditio Ecclesiarum Græcarum intermissa fuit.

At vero Cerularii ætate Ecclesiæ Patriarchales, ut alias præteream, contaminatæ fuerant ab Episcopis schismaticis, hæreticis, qui identidem ad hasce sedes obrepserant; & legitimorum successio vel sublata omnino fuerat, vel saltem interrupta. Ab eo tempore, quo Hierusalem in Saracenorum potestatem venit sub annum 633. ad finem usque sæculi XI. quo Latini hac urbe potiti sunt, non semper sedes hæc Antistites habuit, & quinque duntaxat aut sex Patriarcharum memoria ad posteros traducta est. Quamvis Alexandrinorum Patriarcharum series ad medium circiter VIII. Ævum certo continuata sit; operosum nihilominus esset aliorum nomina exequi, qui Ecclesiæ hujus titulo tantum insigniti sunt, postquam Alexandria sub imperio fuit Barbarorum. Antiochia quoque, Saracenorum furori relicta, qui eam ceperunt ad annum 685. trium sæculorum intervallo Episcopis caruit; aut saltem omnium ferme Patriarcharum nomina latent. Non vacat hic de Ecclesia Constantinopolitana mentionem habere, cum apud omnes liqueat, eam minime ab Apostolis institutam fuisse.

Regula S. Irenæi non favet Græcis.

Quæ cum animadverterimus, facile est percipere, non posse S. Irenæi præceptionem accommodari, ut Traditio panis fermentati in Ecclesia Orientali ad usque Apostolica tempora perveniat. Quo itaque roborabis usum fermenti inter Græcos? Num standum erit Sapientum istorum dictis? Aut verbiusculum Philoponi satis est, ut nos certos efficiat, Ecclesiam Græcam ab initio VII. sæculi sacra fecisse in pane azymo, & consuetudinem hanc perpetua observatione servasse? Nonne veritati magis affines videntur conjecturæ a nobis allatæ, ut deducamus panis azymi morem ad tempora Apostolica? Mirari certe non subit, Ritum hunc, ab Apostolis invectum, aliquorum sæculorum spatio perseverasse; donec plerique Orientalis Ecclesiæ Antistites, a Fide Catholica deficientes, disciplinam quoque de re Eucharistica inverterunt, ut magis ab Ecclesia Romana recederent, in qua, nunquam intermissa Pontificum serie, nunquam pariter Azymorum usus obsoleverat.

Conjecturæ de Græcorum mutatione.

Quare non possumus æqua ratione præsumere, tot falsos Patriarchas & Episcopos, vel intrusos, vel hæreticos, postquam Fidei Traditionem, sanamque doctrinam de summa Religionis deseruerunt, flocci fecisse observantiam vetustæ disciplinæ, ab Apostolis, vel eorum Successoribus consti-

constitutæ? Nisi velimus fortasse dicere, eos, ut longius distarent ab Ecclesia Romana, quam tot insectationibus divexarunt, honori duxisse, alios plane sequi Ritus, & nota hac ab Orthodoxis germanis magis distingui.

Si vero Episcopi Græci, ceterique tot diversarum Hæresum antesignani, mutationem hanc septimo sæculo non fecerunt; præsumtio tamen nostra ratione non caret. Quis admirabitur, tot indignos Pastores implevisse in sex priorum sæculorum aliquo, quod in postremo Schismate Græci conati sunt: *& postquam tunicam Domini inconsutilem diviserunt, ut perpetuæ divisionis scandalum interponerent, Sacrificii ritum temere mutasse*, ut scribit quidam egregius Pontifex; sive ex animadversione Jacobi de Vitriaco, fermentum azymis substituisse, *ne Romanorum Ecclesiam imitari viderentur?* Nunquid non panis fermentati usum habuerunt semper, tanquam indicium præcipuum suæ ab Ecclesia Latina defectionis & separationis? Adeoque exemplo ducto a decessoribus suis, perfecerunt hi opus iniquitatis, quod illi aggressi fuerant; immo ipsis antecellere studuerunt, rem splendidius moventes, ritumque Latinorum, & panis azymi usum diris & execrationibus configentes, quod majores eorum præstare non auferant. Innoc. III. l. 4. de Missa c. 4. Hist. Occid. c. 38.

Quare postremum Græcorum Schisma ante sex vel septem sæcula tantopere pervagatum, ansam dedit reputandi animo, Ecclesiam Orientalem semper abhorruisse a pane azymo; quanquam ejus rei nullum præsto sit argumentum ante decimum sæculum, præter paucas quasdam voculas Philopono excisas. Interea tamen gravibus conjecturis suspicamur, Græcos ritum immutare cœpisse sub finem sæculi sexti, quod sequenti articulo examinabimus.

ARTICULUS II.

Alia conjecturæ pro usu azymorum in Ecclesia Græca a primis sæculis.

Ebionitarum mos, quem nos superius recitavimus, & quem adhibent in rem suam Mabillonius, Sirmondus, & Bona; prior quidem pro statuendo pane azymo in Ecclesia Latina, alter pro fermentato, tertius vero pro usu promiscuo utriusque; hic, inquam, mos suppeditat nobis conjecturam primam pro azymo Græcorum a sæculo primo. Ecce locus S. Epiphanii, qui de Hæreticis istis loquitur in hunc modum. *My-* Conjectura prima, ab Ebionitarum more petita.

steria

steria perficiunt ex imitatione Sanctorum, qui sunt in Ecclesia, quotannis in azymis. Omitto interpretationes dissimillimas Eruditorum, atque his verbis duntaxat adhæreo : *Mysteria perficiunt ex imitatione Sanctorum, qui sunt in Ecclesia*, quæ non omnibus, opinor, ponderibus examinarunt. Convenit inter omnes, Hæreticos illos rem divinam in pane azymo peregisse; sed Sirmondus putat, eos non offensuros propter id fuisse apud Epiphanium, si tum in Ecclesia Latina azymorum usus invaluisset. Mabillonius contra existimat, querelam Sancti hujus Doctoris ad aquam pertinere, quam adhibebant in partem Sacrificii sui. Bona tandem ait, Ebionitas imitatos fuisse in Mysteriis Sanctos, non vero in Mysteriorum materie. Interim tamen locus S. Epiphanii sine ulla dubitatione contrarium sensum edit.

Epiph. Hær. 30.

Quam Ecclesiam imitarentur Ebionitæ.

Cum Ebionitæ ex azymis perficiebant mysteria ex imitatione Sanctorum, qui sunt in Ecclesia, ante omnia peto, cujus Ecclesiæ essent Sancti isti, quibus imitandis operam dabant? Hac voce Ecclesiæ venit ne Græca, vel Latina, vel Ecclesia generalis, ex Orientali atque Occidentali composita? Si verbum hoc posteriori significatione sumamus, consequens erit, Sanctos Ecclesiæ Universalis pane azymo usos fuisse, idque moris post sæculum primum cum Græcæ, tum Latinæ Ecclesiæ communem fuisse. Quod si vocem ad solam Ecclesiam Græcam contrahamus; fateri necesse erit, Græcos tum temporis azymum panem ad Sacrificium sumsisse. Tandem si placeat, Ebionitas imitatos fuisse Sanctos Ecclesiæ Latinæ, id susdeque vertet opinionem Sirmondianam, & Romanæ Ecclesiæ traditionem confirmabit. Ceterum magis ad verborum naturam accedunt duo priores vocis *Ecclesiæ* explicationes. Hæc nanque verba indefinita : *Sancti qui sunt in Ecclesia*, non indicant magis Orientalem, quam Occidentalem Ecclesiam, sed utramque communi hac dictione amplectuntur. Aut certe si ad ullam peculiarem Ecclesiam significandam vox hæc definienda sit, Græca tantummodo intelligenda erit; cum simile vero non appareat, Hæreticos, qui in media Ecclesia Græca versabantur, sibi in exemplar proposuisse Sanctos Ecclesiæ Latinæ, cum quibus nullam cognationem habebant.

Argumentum in adversum.

Si vero, inquies, Ebionitæ imitabantur Sanctos, qui sunt in Ecclesia; numquid Sancti isti in aqua sine vino mysteria celebrabant more Ebionitarum? Cum tamen numquam Ecclesiæ Sancti aquam solam ad Sacrificium divinum adhibuerint, Ebionitæ in hoc ipsorum exemplum sequi non potuerunt: adeoque non item in panis azymi usu, quia utramque rem Epiphanius connectit. Igitur hinc colligit Bona, Ebionitarum imitationem ad mysteria ipsa, non autem mysteriorum materiem spectasse.

Atqui

Atqui magni hujus Cardinalis responsio per se ruit. Quis etenim dixerit verba hæc: *Mysteria perficiunt in azymis*, non in materiem Sacrificii, sed in Sacrificium tantum desinere? Non repugno, Hæreticos istos in aquam solam consecrationem protulisse; sed in hoc Sanctos non imitabantur; neque id asseruit S. Epiphanius, cum duo aperte distinguat. Primum est, Ebionitas ex imitatione Sanctorum perfecisse Mysteria sua in azymis. Alterum, aquam solummodo adhibuisse, in quo Sanctorum exemplum non sectabantur, sed pingui errore laborabant. Audi rursus locum S. Patris: *Mysteria perficiunt ex imitatione Sanctorum, qui sunt in Ecclesia, quotannis in azymis*; deinde subdit: *alteram autem mysterii partem in aqua sola*. Quibus mihi videor efficere, S. Doctorem istum ponere Ebionitarum Imitationem in usu panis azymi, non vero solius aquæ, qui Sectæ hujus error insignis erat.

Explicatur locus S. Epiphanii.

Opus est itaque affirmare, Sanctos, Hæreticorum istorum ætate, Mysteria Divina in pane azymo confecisse; quandoquidem Divus Epiphanius diserte tradit, Ebionitas his usos ex imitatione Sanctorum, qui sunt in Ecclesia. Unde nanque in mentem ipsis venisset, panem sine fermento ad rem divinam adhibendi, ut Sanctos imitarentur; nisi scivissent, Sanctos Ecclesiæ, in qua incolebant, adhibere solitos eundem sine fermento panem, vel cognovissent, illos fermentato uti? Denique si Sanctos imitabantur, ut inquit Epiphanius, dicendum est, Sanctos id fecisse, in quo ipsis Ebionitæ adhærebant. Porro adhærebant ipsis in usu panis azymi. Non obstat autem, Sanctum Epiphanium redarguisse Hæreticorum istorum institutionem; cum non redargueric in eis panis azymi usum, utpote propter Ecclesiæ Sanctorum exemplum adhibitum; sed quod contenderent, observandam esse simul cum Evangelio Legem Mosis, & Sacrificii partem in aqua sola collocandam.

Græci celebrabant eo tempore in azymis.

Armeni etiam nunc celebrant in pane azymo, quod ab omni vetustate præstiterunt ex Traditione S. Gregorii Armeniæ Episcopi, Martyrio confecti a Tiridate Armenorum Rege, ineunte sæculo IV. Sanctus iste vir, educatus Cæsareæ in Cappadocia, importaverat profecto in Armenam Ecclesiam a se constitutam eundem consecrationis usum, quem Cæsareæ usurpari viderat. Quod vero Armeni ab omni Ævo pane azymo usi sint, atque hanc disciplinam acceperint a S. Gregorio primo Episcopo suo, nunc probaturi sumus; postquam animadverterimus, asserere Mabillonium, eos a *Tempore Theodosii pane azymo usos videri in re sacra, ut ipsi tradunt Armeni*: quod idem est atque a condita Ecclesia sua.

Secunda conjectura ab Armenorum consuetudine depromta.

Mabill. Diss. de azymo c. 4.

Demetrius Cyzicenus hæc habet verba: *Oblationem faciunt azymam, inque calicem communionis, Jacobitarum more, solum vinum infundunt, nec miscent*

Demetr. Cyzicenus de Hær. Jacobit. Chatzitzariorum apud Combef. post hær. Monoth. p. 267.

miscent aqua. Veteres autem eorum Doctores Sanctum a Deo afflatum, at Martyrem Gregorium magnæ Armeniæ Episcopum, oblationem ejusmodi sine fermento, ac calicem sine aqua, eis ideo tradidisse calumniantur; quia inquiunt, quem Christus panem discipulis tribuit in cœna Mystica, azymus erat, ac calix sine aqua, quos tamen Ecclesia Catholica, Apostolicam ac Patrum Traditionem legitime servans, non probat. Quod idem refert

L. 18. c. 54. Nicephorus in Historia sua.

Novi isti Græci de multis Armenos accusant.

Hinc colligendum est primo, utrosque Autores istos crimini vertere Armenis panis azymi in sacris Mysteriis usum; quod mirum non est in duobus Scriptoribus, absoluto jam Græcorum Schismate, viventibus; siquidem hac de re post illud tempus nihil Ecclesiæ Latinæ pepercerunt. 2. Vinum non admixtum aqua; cum medio circiter VI. sæculo Armenorum pars quædam Hæresim Jacobitarum amplexa sit, atque hunc cum aliis multis errorem hauserit. 3. Demetrius & Nicephorus affirmant, morem Sacrum peragendi in pane azymo, & non miscendi aquam cum vino, adversari consuetudini Ecclesiæ Catholicæ, & Apostolicæ Traditioni. In quo satis constat eos falli; quoniam licet Ecclesia, Traditione ferente, aquam cum vino in Calice misceat, nihilo secius panis azymi morem neque improbavit, neque ex Fide usurpavit. Quapropter id, quod Traditionem Catholicam atque Apostolicam vocant, nullo modo azymum panem attingit.

Adcusationes istæ mendaces sunt.

Postremo loco volunt Autores isti, falso Armenos venditare, se mores istos a S. Gregorio Ecclesiæ suæ conditore recepisse. Verum quibus fidem nostram citius adjungemus, num duobus recentibus Græcis istis, qui quod affirmant, haud probant; an veteribus Gentis illius Doctoribus, qui Ecclesiæ suæ Traditioni dicunt testimonium? Illud quidem certo liquet, ex ipsius Bonæ, aliorumque Sapientum confessione, tempore VI. Synodi, anno 680. celebratæ, Armenos pane azymo usos fuisse: & tamen Concilium Constantinopolitanum *in Trullo*, coactum anno 692. quod in Armenos edidit Decreta multa, atque inter alia pœna Depositionis indicta, aquam in Calice cum vino miscere ipsis imperavit: Patres, inquam, Concilii hujus non vituperant Armenos de panis azymi consuetudine; & propterea non existimant morem istum, tamquam errorem Traditioni contrarium, sed potius tanquam Ecclesiæ institutionem haud damnandam, quippe quæ antecedenti, aut tertio saltem abhinc ævo communis fuisset toti Ecclesiæ Græcæ, aut saltem Armenæ.

Conjectura Tertia.

Adde his argumentum aliud non pœnitendum. Mauritius Imperator, qui Tiberium excepit anno 582. Armenia universa in suam ditionem redacta, jussit omnibus Provinciarum istarum Episcopis, ut se Constantinopolim

nopolim conferrent. Sed Moses Catholicus, * primæ Armenorum sedis Antistes, quam ab initio Gregorius occupaverat, renuit illuc migrare, dicens: *Absit, ut transeam fluvium Azat, vel furno coctum comedam, aut calidum bibam. Simili quoque ratione Episcopi Provinciæ Aspouran quotquot sub Persarum ditione erant.* Hæc autem verba referunt Episcopi isti ad duos Græcorum mores; primum, quo in pane fermentato consecrabant; alium, quo calidam aquam in calicem immiscebant, & per eos gravissima mysteria signabat.

Narrat de Rebus Armeniæ apud Combef. Histor. Hæref. Monoth. pag. 282.

Tametsi igitur instituta ista ad disciplinam tantummodo pertinerent; nihilominus Moses, aliique Episcopi noluerunt ullam cum Ecclesia Byzanthina communionem habere; atque adeo duo monet obtentus hic non migrandi ad Urbem Imperialem. Primo, Armenos tam fuisse addictos consuetudini suæ de usu panis azymi, ut Græcorum consuetudo ipsis fuerit offensioni, & putaverint hac de caussa posse se ab illorum societate abdicare. Secundo, usum panis fermentati recentissimum fuisse apud Græcos. Si nanque Episcopi, Patriarchæ Constantinopolitano subjecti, consecrassent ab omni ætate panem fermento commixtum, num id Armenos latere potuisset? Præterquamquod unde fit, Armenos ante finem VI. sæculi nunquam non communicasse cum Episcopis Byzantini Patriarchatus, ut compertum fit, ex Conciliis habitis, quibus hi quoque interfuerunt; & sub exitum ejusdem sæculi ab eodem abstinuisse? Dicendum igitur erit, Græcos tum immutasse materiem Consecrationis, & panem azymum respuisse, ut fermentatum adhiberent.

Quare Moses Constantinopolim petere recusaverit.

Neque vero dubitare fas est, Armenos tum Catholica germana fide claruisse, cum ipsorum Episcopi adstiterint Concilio, anno 553. Constantinopoli, Vigilio Pontifice, celebrato, in quo anathemate percussi sunt Origenes, Evagrius, Didymus, Nestoriani, Jacobitæ, Julianitæ, atque in universum, quicumque Nestorii atque Eutichetis erroribus imbuti fuerant. Ut autem extaret memoria, Armenos execratos fuisse in hoc Concilio errores aliquos, qui in quasdam Ecclesias suas irrepserant; exinde appellata est *Porta Armenorum*, illa, per quam in Sanctæ Sophiæ Templum ingressi fuerant. Non tamen inficior, redeuntibus Episcopis in Armeniam, nonnullas Ecclesias pristinis erroribus adhæsisse, qui imposterum propagati sunt, atque adeo Armeniæ partem a Fide Catholica non deflexisse, reliquam variis hæresibus infectam fuisse: sed Moses superius laudatus, veræ Religioni omni tempore firmiter animum convertit, nec non alii Episcopi non pauci, qui post illum Sedem eandem tenuerunt.

Ibidem ubi supra pag. 279.

Ibidem pag. 291.

* Antiquitus nomen Catholici titulus dignitatis erat, & Primatem vel Patriarcham significabat. Armeniæ Catholicus præerat Episcopis plus mille.

Usus panis azymi apud Græcos perseveravit.

Illud etiam manifesto constat, Armenos, sive hæreticos, sive catholicos, nunquam ad hanc diem ab adhibendo pane azymo destitisse; & S. Nico, qui sub finem X. sæculi floruit, primus est Armenorum, qui genti suæ panis azymi usum exprobraverit *. Qua in re mirari non desino, Sanctum Virum hunc eis culpæ dare, quod divina Mysteria Azymis conficerent; quandoquidem Concilium in *Trullo* iisdem pœnas Ecclesiasticas non minitatur, nisi propter aquam in Calicem non immixtam. Nisi dicamus, S. Niconem ægre tulisse, Armenos non stare consuetudini panis fermentati, quæ inter Græcos obtinere jam cœperat, & nimio ardore commotum, id errorem censuisse, quod nunquam revera fuerat.

Apud Jo: Cotel. in Notis ad Lib. 5. Const. Apost. pag. 237.

Post ultimum vero Schisma, Græci ediderunt hanc formulam fidei; quam ab Armenis extorquebant, ubi ad Græcam Ecclesiam redire voluissent. *Si quis in panem oblationis non immittit fermentum & sal, nec aquam cum vino in sanctum calicem, anathema sit.* Quod argumento est, Armenos post Ecclesiæ Græcæ a Latina defectionem priscum ritum servasse. Atque ipse Cardinalis Bona autor est, eos constanter in azymo pane post sextum sæculum Sacra fecisse.

Bona Rer. Liturg. l. 1. c. 23.

Maronitæ in pane azymo consecrarunt.

in annot. ad Catal. Lib. Chal. Chaldaic. p. 134.

Maronitæ pariter sustinent, Azymorum morem in Ecclesiis suis vetustissimum esse. Abrahamus Ekellensis id probat testimonio cujusdam Davidis Archiepiscopi Maronitæ, qui scribebat anno 1053. Quod cum deprehendisset Bona non exigui momenti fore pro usu Azymorum in eadem Ecclesia ante omnem memoriam, operam posuit ut enervaret; caussatus, simile vero esse, Maronitas tum Azymos recepisse, cum ad nostram Fidem conversi sunt, quod contigit Guillelmi Episcopi Tyrii ** tempore, ut ipse narrat in Historia sua. At vero satis erit legere citatum locum, ut planum fiat, Guillelmum Tyrium, de Maronitarum ad bonam frugem conversione disputantem, ne verbum quidem facere de Azymorum receptione. Fateor sane, Maronitas non inficiari, post aliquos annos se formam panis consecrandi mutasse, ut ad Ecclesiæ Romanæ ritum se componerent; sed quod attinet ad materiam, hæc nihil est minus antiqua, quam Ecclesia ipsorum, quæ ante sæculum V. fundamenta posuerat.

Alexandriæ, & Hierosolymis panem azymum adhibebant.

Baronius recitat Epistolam Michaelis Cerularii ad Patriarcham Antiochenum, in qua conqueritur de Patriarchis Alexandrino & Hierosolymitano, postquam illos accusavit tanquam Fidei desertores, & in Sacrificio

* *In pane mystico utuntur azymis, & in sanctum calicem aquam non immittunt.* S. Nico de pess. Relig. Armenorum.

** *Ad unitatem Ecclesiæ Catholicæ reversi sunt, Fidem Orthodoxam suscipientes, parati Romanæ Ecclesiæ Traditiones cum omni veneratione amplecti atque observare*, Guill. Tyr. Hist. l. 22. c. 8.

Mis-

Missæ nomen apponentes Pontificis Romani, ipsumque in eorum Dypticis exscribentes: *Nec hoc solum*, subdit, *verum etiam ad aures nostras pervenit, quod prædicti duo Patriarchæ non solum alios Azymis vescentes recipiunt; sed etiam ipsi aliquando in Azymis conficiant Sacramentum*. Quæ Cerularii querimoniæ nos docent, ante Schisma Ecclesias istas in pane azymo rem divinam peregisse: & satis simile vero fit, Schismaticum ideo cum eis hoc expostulare, quod scilicet noluerint priscum ritum suum abjicere, ut super hoc capite Græcorum ceterorum exemplum sectarentur. *Baron. Tom. XI. anno 1054.*

ARTICULUS III.

Refelluntur diligenter, quæ contra sunt.

INitium facio a conjecturis, quæ Mabillonium compulerunt, ut agnosceret usum panis fermentati apud Græcos ab ipso Ecclesiæ exordio. Inquit ante omnia, gentem hanc mordicus adhærere moribus constitutis a majoribus suis, & nunquam fere hactenus eos immutasse. 2. A sæculis primis aliquod discrimen fuisse inter Ritus Ecclesiæ Orientalis, & Occidentalis, ut narrat Eusebius; immo abs re non esse dicere, materiam Eucharistiæ (ait Mabillonius) hujus generis esse. 3. Conjecturam hanc roborat loco quodam Origenis, qui differens de fermento Pharisæorum, ait: *An non & aliquando fermentum offertur super Altare?* Innititur quoque loco cuidam, e Chronico Dacii Episcopi Mediolanensis deprompto, atque alteri Photii affirmantis, variare nonnihil Ecclesias super Missæ Sacrificio, quod (inquit celebris hic Benedictinus) de pane Eucharistico intelligere possumus. Deinde profert testimonium Cardinalis Humberti, quod habet, tempore VI. Concilii, Græcos in alio pane a Latinis Sacramentum Eucharistiæ celebrasse. Postremo citat Philoponi locum, de quo satis superius locuti sumus. *Objecta Mabillonii. Diss. de Azymo, c. 3.*

Non possumus non fateri, conjecturas hasce omnes nauci faciendas esse. Eusebius & Photius nihil dicunt, quod panem fermentatum, vel azymum indicare possit. Quod est Origenis, non constat, utrum de novo, vel veteri Testamento loquatur. Chronicon Dacii alibi ostendimus, adulterinum opus esse, aut saltem maxime ambiguum, ut non negat ipse Mabillonius. Denique citra omnem dubitationem est, quidquid afferat Humbertus, in VI. Concilio nullam fieri de pane azymo, vel fermentato mentionem. *Refutantur.*

Alia ejusdem conjectura.

Hic pariter nolo tacitus præterire conjecturam aliam, quam capit eruditus hic Benedictinus a veteribus Græcorum Liturgiis, quæ præcipiunt, ut panis Sacrificii integer sit, spissus, & justæ magnitudinis; e quo dividantur lanceola, in hunc usum parata, particulæ consecrandæ, quod ad hanc quoque diem præstant Græci. At vero lanceolarum usus quamcertissime recens admodum est, uti adnotavit Jacobus Goar in Euchologio. In Liturgiis etiam nulla mentio fit panis fermentati; & non video, quare panis azymus ita confici non possit, ut postulant Liturgiæ; cum fieri cum non repugnet integrum, justæ magnitudinis, & non modica densitate constantem.

pag. 116.

Argumentum Cardinalis Bonæ adversus usum Azymorum apud Græcos.

Ab eadem sententia est Cardinalis Bona; at illa firmat testimonio multorum Græcorum * Patrum, dicentium, panem, pro Consecratione dispositum, esse panem *communem*, *vulgarem*, *usitatum*. Porro panis communis nomine, inquit magnus hic Cardinalis, quo passim utuntur homines, accipiendus non est, nisi panis fermentatus. Ceterum ubi expenderis diligentius Patrum omnium istorum loca, liquido fiet, eos non sumere verba communis panis in sensu proprio, atque ex adverso panis azymi, sed ut opponitur pani consecrato, nimirum Corpori Jesu Christi. Alias cum panis azymus ex eadem materie fiat, ac fermentatus, vocari æque potest panis communis; immo fatetur idem Cardinalis ex Cornelii Celsi autoritate, azymum panem cum apud Romanos, tum apud alias etiam nationes in usu fuisse.

Corn. Cels. l. 2. c. 24. & 28.

Alia Cardinalis hujus conjectura.

Contendit insuper, querelas Græcorum in eos, qui Patriarchæ Constantinopolitano obedientes vel conjuncti, adversus Ecclesiæ Græcæ morem, panem azymum in Christi Corpus convertebant, non leve ipsi sufficere argumentum pro pane fermentato semper a Græcis adhibito. Sed in medium nemo producere poterit autorem alium, qui insurrexerit in Ecclesias utentes azymis ante S. Niconem, cujus excessus incidit in finem sæculi X. Quod etenim est Ebionitarum, nunquam S. Epiphanius eos de panis azymi consuetudine reprehendit, quam acceperant *ex imitatione Sanctorum, qui sunt in Ecclesia*; sed aliis de caussis, ut vidimus in anteactis.

Alia ejusdem Autoris conjectura.

Firmissimum autem, quod afferat hic Cardinalis pro usu panis fermentati inter Græcos momentum, quodque non admodum vetustum probat apud Armenos panis azymi morem, ducitur a verbis Galeni. In-

* *Non enim ita sumimus, ut communem panem, & communem potum.* Just. Mart. in 2. Apol. *Jam non communis panis est, sed Eucharistia.* Irenæus l. 4. c. 34. *Panis item panis est initio communis, sed ubi eum mysterium sacrificaverit, corpus Christi fit & dicitur.* Greg. Nyss. Orat. de Bapt. Christi. Loca Sancti Cyrilli Hierosolymitani Catech. Myst. 3. S. Isidori Pelusiotæ, & Theodori Abucaræ, ab isto Cardinali laudata, eodem recidunt.

quit

quit enim hic, Homaro Saracenorum Principe, quosdam Episcopos Armenos & Syros coegisse Concilium in Hircanæ Provinciæ finibus, atque Urbe Manaschierti; ibique sanxisse, in Jesu Christo unam tantum naturam esse, unam voluntatem, atque operationem; & cavisse ne imposterum in Sancto Sacrificio uteretur quis pane fermentato, vel aquam in calice immisceret. Quod, ait Bona, VI. Concilii Generalis ætate contigit. Galenus de reconciliatione Nierſæ Patriarchæ cum Ecclesia Romana, cap. 17.

Attamen non est dubitandum, ante tempus istud Græcos cœpisse in Sancto Sacrificio adhibere panem fermentatum, quod discimus a Philopono; sed locus Galeni non efficit, morem hunc fuisse Ecclesiæ Græcæ communem, neque Armenos tum solum temporis panem azymum adhibuisse; ante nanque plus centum annos consuetudo hæc obtinuerat apud Armenos, cujus specimen exhibet recusatio Mosis, Patriarchæ Armeni, pergendi Constantinopolim. Non in hoc Concilio itaque Manaschierti celebrato, Armeni anathema dixerunt Concilio Chalcedonensi, sed in alio habito in Civitate Thevin anno 554. tribus supra centum a IV. Concilio Generali annis. Tunc Armenorum pars secundum S. Isaaci prophetiam a Catholica Ecclesia defecit. Porro in hac Synodo Thevin celebrata, ne verbum quidem fit de usu Azymorum, sed tantum depositas fuisse Traditiones quasdam, a S. Gregorio primo Gentis Patriarcha, eorumque Antecessore receptas. Dispellitur. Narratio de rebus Armeniæ apud Combasis. pag. 290.

Quo in loco illud cavendum puto, ne Armenis omnibus tribuamus, quod paucorum tantummodo Episcoporum est: multi nanque Fidem inviolate custodierunt, quandiu germani ipsorum Patriarchæ extitere. Quod plane demonstrat, Armenos ab ipso Ecclesiæ suæ exordio, semper in azymo pane Sacra fecisse; omnesque Ecclesias, utrique Patriarchæ subjectas, nunquam institutionem hanc dereliquisse, sive Fidem servaverint, sive Hæresibus contaminatæ fuerint, sive tandem ad Ecclesiam Catholicam identidem se receperint: idque etiam num retinent incorrupte. Habes, nisi fallor, quæ magis probabilia protulerint Sapientes nostri ad statuendum panis fermentati apud Græcos usum a temporibus Apostolicis.

AR-

ARTICULUS IV.

Inquiritur quo fere tempore Græci cœperint uti pane fermentato.

Græci Rem divinam peragebant in fermentato Sęculo VI.

NUllum profecto extat certum testimonium, vel ratio constans, sed tantum Indicia quædam, Græcos ab Azymis recessisse quinquaginta annorum spatio, quod inter medium sæculum VI. & initium VII. interfluxit. Non vacat ambigere ex verbis Philoponi, Græcos exeunte VI. sæculo panem fermento commixtum adhibuisse; quamquam haud explicet Autor hic, quæ nam Orientis Ecclesia morem hunc receperit, vel si consuetudo hæc prisca tum esset, maximeque communis. Nihil etiam minus perspicuum est, eodem tempore Græcam Ecclesiam universam huic Ritui minime adhæsisse; quandoquidem Ecclesiæ sub ditione Patriarchæ Armeniæ, quæ non mediocrem Ecclesiæ Græcæ partem efficiebant, cum millenarium numerum excederent, azymis utebantur; quod in caussa fuit, ut Moses Patriarcha, aliique Episcopi bene multi Constantinopolim concedere detrectarent, quo eos conciverat Mauricius Imperator.

Diximus etiam, anno 553. Armenos interfuisse V. Synodo Generali, quæ fuit II. Constantinopolitana: atque adeo satis simile vero fit, tum Ecclesiam Constantinopolitanam azymum panem ad Sancta Mysteria sumsisse; siquidem non recusaverunt Armeni cum Patriarchatus hujus Clericis communionem habere; ut Moses Catholicus Armeniæ, aliique multi ejusdem societatis Episcopi, constanter renuerant nulla alia de caussa, nisi a nobis recitata; nimirum ne comesturi essent panem in furno coctum, scilicet fermentatum. Nonnullæ aliæ Ecclesiæ Græcæ exemplum Constantinopolitanæ sectatæ sunt, quæ cæteris eminebat; quod sensim propagatum est ad postremum usque Schisma. Tum Michael Cerularius, ejusque defectionis consortes, crimini verterunt Ecclesiæ Latinæ, quod pane azymo uteretur: tametsi eorum Antecessores morem hunc vel legitimum, vel indifferentem existimaverint; & Patres Concilii Constantinopolitani *in Trullo* Armenos de illo minimo redarguerint.

Patriarchæ Constantinopolitani quinquaginta annorum spatio.

Cum igitur res ista e conjecturis tantum atque indiciis pendeat, exequar illa, quibus augurari possumus, transitum Græcorum ad panem fermentatum contigisse tempore a nobis præstituto. Ab anno 553. adusque sæculi finem quatuor Patriarchæ Sedem Byzanthinam obtinuerunt.

Post

Post excessum Mennæ, anno 553. evectus Eutichius fuit ad Cathedram Constantinopolitanam, qui post renunciationem suam ad Vigilium Pontificem litteras dedit, orans, ut Concilium indiceret, quo controversia de tribus capitibus Ecclesiam perturbantibus dirimeretur. Voti compos effectus est, Concilio V. Œcumenico, eodem anno congregato. Paullo post hic Patriarcha Justinianum Imperatorem, novo alio imbutum errore, reprehendit; quod moleste adeo tulit Princeps, ut in Episcoporum a se vitiatorum Synodo, illum Episcopatu depellendum curaverit an. 564. atque in ejus locum suffecto quodam Joanne, Eutichium exilio mulctaverit. Joannes hic, nomine III. & cognomento *Scolasticus*, Apocrisarius erat, videlicet Legatus Ecclesiæ Antiochenæ Constantinopolim, ubi Hæreticorum partibus dedit manus, qui hactenus elaborarunt, ut cum Justinianus Patriarcha in Eutichii Sedem substitueric. Hanc igitur occupavit injuria ad annum usque 558. quo, e vivis sublato Joanne, Eutichius ad Ecclesiam suam reversus est. Joannes III. Patriarcha Constantinopolitanus.

Joannes IV. *Jejunator* nuncupatus, Imperatoris Tiberii II. studio Cathedram Episcopalem Constantinopolitanam conscendit post Eutichium anno 583. quamquam hic morti proximus, cum novisset Joannem hunc sibi in successorem delectum iri, testatus fuerit, se id non probare, quod videlicet hominem funditus cognosceret. Joannes itaque anno 587. Synodum convocavit Episcoporum, qui in aula Regia versabantur, aut non longe distabant, ut dijudicarent caussam Gregorii Antiocheni, cujus innocentia hostium vi opprimebatur. In hoc pariter Concilio Episcopi Œcumenici sive Universalis nomenclaturam sibi vindicavit, quod Pelagius Pontifex ægerrime tulit. Eadem quæstio emersit rursus sub Pontificatu S. Gregorii, qui de nomine isto loquitur, perinde atque de nomine profano, novo, blasphemiæ, erroris, veneni, schismatis, & diabolicæ significationis. Joanne autem e vivis erepto, anno 596. in ejus vicem renunciatus est Patriarcha Constantinopolitanus Cyriacus, Synodumque congregavit, inscio Gregorio; qui veritus, ne Episcopi Universalis titulum sibi Patrum illorum suffragiis confirmaret, scripsit ad Episcopos Orientis, ut huic Consilio intercederent: ac reipsa, vulgato a Phoca Edicto, ne cuipiam, præter Episcopum Romanum, Œcumenici nomen imponeretur, Cyriacus dolore confectus interiit anno 606. Joannes IV. eandem Sedem obtinuit. Oecumenici nomen assumit. Greg. l. 4. Epist. 38. 39. Cyriacus eligitur post mortem Joannis IV.

Quæ omnia ubi animadvertimus, non erit multi operis sibi persuadere, Joannem IV. vel Cyriacum potuisse operam dare, ut priscus in azymis consecrandi Ritus inverteretur. Cum etenim hi duo Patriarchæ ausi sint assumere titulum Œcumenicorum, ut a Pontifice Romano magis recederent, & immunes esse viderentur; mirum non esset, fermentatum etiam panem in azymi locum substituisse. In hoc certe tempus, vel huic Mutatio Græcorum hoc tempore contigit. Indicium primum.

pro-

proximum incidit, Mosen Patriarcham Armenum renuisse Constantinopolim se conferre, ne cum ejus Urbis Patriarcha communionem haberet; quod nimirum panem fermentatum in Sacris adhiberet, cujus consuetudo recentissima non esse non poterat. Moses sane, aliique Armeniæ Episcopi nullam aliam attulerunt caussam, qua ab illo itinere sibi abstinendum esse dicebant: licet antea semper cum Ecclesiæ illius Episcopis societas illorum intercessisset. Atque illud credere necesse est, Consecrationem in pane fermentato novum fuisse magnæ offensionis inventum; quoniam hoc utuntur Armeni, tanquam ratione, quare Imperatoris mandatis non obtemperent; quamvis alia speciosiore uti potuissent. Satis nanque futurum erat, si ob oculos Mauricii posuissent, propter Joannis IV. vel Cyriaci facinus, qui Episcopi Universalis nomen usurpabant, non posse se iter illud ingredi; ne viderentur titulum hunc probare, aut novis istis Œcumenicis subjici.

Indicium II. Sequitur conjectura alia, quæ alicujus fortasse momenti videbitur, si ad eam diligenter attendamus. Admiratione non caret, Philoponum, ad id pene tempus Constantinopoli agentem, etsi ab Alexandria oriundus esset, edidisse Tractatum de Paschate; in quo ostendere nititur, Jesum Christum non comedisse Paschalem Agnum, atque Encharistiam in fermentato instituisse. Habeto autem Operis hujus consilium, in quo Philosophus hic nullum sibi proposuit Autorem, vel opinionem novam hac de re profligere. Compertissimum est, ab ipso Ecclesiæ exordio, persuasum fuisse Græcis ipsis, Jesum Christum Pascha Legis peregisse, & panis Azymi usu Sancta Mysteria instituisse. Hæc erat communis Ecclesiæ opinio, & nullum reperies Autorem Græcum vel Latinum, cujus Opera non interciderint, a contraria Sententia stetisse. Philoponus profecto, qui Alexandriæ fuerat institutus, ignorare non poterat, Theophylum, S. Cyrillum, S. Proterum, aliosque eruditos Antistites multos Sedis illius, qui a Concilii Nicæni Patribus designati fuerant, ut singulis annis diem Paschatis celebrandi statuerent, & summo Pontifici indicarent: non poterat, inquam, ignorare Philosophus hic, omnes istos Patriarchas Alexandrinos censuisse, Jesum Christum in Eucharistia instituenda azymum panem adhibuisse. Unde igitur ipsi in mentem venit nova hæc cogitatio edendi Tractatum, ut opinionem eatenus in Ecclesia inauditam, & sine ulla, quæ in ejus Opere appareat, ratione confirmaret?

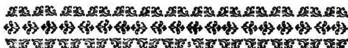
Indicium III. Eccur inepta conjectura esset, asserere, consilium Philoponi, Tractatum de Paschate scribentis, fuisse, ut a novo, qui inducebatur, Ritu consecrandi panem fermentatum, crimen novitatis eriperet? Contendens nanque, Christum Dominum Pascha Legis minime celebrasse, & ante Christum Eucharistiam instituentem non fuisse nisi panem fermento admixtum;

tum; ostendebat pariter, mutationem panis azymi nihil nisi pium præseferre, quippe qui ob Jesum Christum imitandum deserebatur. Quæ animadversio eo videtur æquitati magis consentanea, quo Græci deinceps nullam aliam protulerunt caussam, qua morem suum faciendi Sacra in pane fermentato a culpa liberarent, & Latinæ Ecclesiæ consuetudinem reprehenderent.

Denique cum Philoponus in Tritheitarum Hæresim inciderit, & duas conscripserit Tractationes, alteram adversus Resurrectionem Mortuorum, alteram vero contra Concilium Calcedonense; non est incredibile, cum Opusculum suum de Paschate confecisse, ut mutationi novæ autoritatem adderet; morem gereret Episcopis illius Autoribus, eorumque existimationem tueretur; vel demum, ut hoc pacto divisionem foveret inter summos Pontifices, & Byzanthinos Patriarchas. Porro non est difficile creditu, mutationem hanc paullatim incrementa fecisse in Patriarchatu Constantinopolitano sub quinque aut sex Patriarchis hæreticis, qui sedem hanc ad annum usque 658. occuparunt; aliasque Orientis Ecclesias hujus exemplum secutas fuisse ad postremum usque Schisma, in quo usus hic habitus a Græcis fuit separationis eorum ab Ecclesia Romana tanquam obtentus atque indicium.

Photius Cod. 55.

Aliud Indicium.

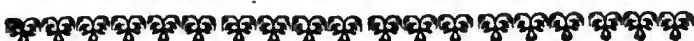
DISSERTATIO VI.

De Usu Sanctarum Vestium, in Mysteriorum divinorum administratione.

ANTE *diem Festum Paschæ*, inquit Divus Joannes Evangelista, *sciens Jesus, quia venit hora ejus, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem; cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos ..... Surgit a cœna, & ponit vestimenta sua, & cum accepisset linteum, præcinxit se ...... Postquam ergo lavit pedes eorum, & accepit vestimenta sua, cum recubuisset iterum &c.* Super quibus Joannis verbis controversia non una instituta est. Prima quidem, utrum Jesus Christus, singulari quadam indutus veste, Eucharistiam instituerit. Altera, utrum sacrorum vestimentorum in Mysterii divini celebratione usus ab Jesu Christi exemplo descenderit. Denique utrum Apostoli, eo-

Joann. 13. v. 1. & seq.

rumque Successores, sex priorum sæculorum intervallo Rem divinam peregerint in vestibus, quas passim ferebant, vel aliis huic usui designatis.

ARTICULUS PRIMUS.

In contrarias opiniones distracti Autores sunt de origine Vestimentorum Sacrorum in sancti Missæ Sacrificii celebratione.

Animadversiones pro hac controversia dirimenda.

Baron. ad ann. 34. n. 39.

CUM Joannes dicit, Salvatorem a cæna surrexisse, & vestimenta sua deposuisse, existimavit Baronius, vestimentorum istorum nomine intelligendum esse solemnem habitum, quo Patres familias, vel Domini domus vestiebantur, dum Paschalem Agnum manducabant. Hic erat sine manicis, & quatuor angulis constabat, sub quibus fimbriæ hyacinthinæ, quas præceperat Dominus Num. 15. Præter habitum Pater familias magnifica zona cinctus erat, præclare calceatus, insigni fascia frontem redimitus, atque alio quodam ornamento, lævo bracchio suspenso, insignitus. Jesus Christus, inquiunt, deposuit hæc omnia Domini signa, cum Servi Officium subire voluit. Ex quo Jesu Christi exemplo Autores non pauci constituerunt usum ornatuum sacrorum in Missæ celebratione.

Genebr. Chron. anno mundi 4114. Amelotius notatione in c. 13. S. Joann. Gall.

Quamquam Cardinalis Bona fateatur, Servatorem nostrum non immutasse vestes, cum Eucharistiam instituit; persuasum tamen habet, Scriptoribus aliis multis annuentibus, Apostolos, hominesque Apostolicos in Sacris Mysteriis usos fuisse vestibus sanctis & peculiaribus. Thomassino item placet, Jesum Christum haud instituisse Eucharistiam, singulari quadam veste amictum, & *constat*, inquit, *in hoc Christum secutos Apostolos, quandiu saltem Sacra Mensa communi fuit conjuncta.*

Bona Rer. Liturg. l. 1. c. 5. Valdensis Demochares, Baronius, Stapletonius, Du Saussai &c. Thomass. vetus & nova discipl. Tomo 1 p. 2. l. 2. c. 45.

Simonvillius contra propugnat, sententias hasce omnes ratione carere; Vvalafridumque Strabonem laudat, quod docuerit, in primitiva Ecclesia Missam celebrari consuevisse in veste communi, non ea quidem de caussa, quam affert Josephus Vicecomes: nimirum quia tum temporis Ecclesia non poterat sumtus facere in vestibus pretiosis, atque his ritibus accommodatis; sed quia primi Christiani, quorum plerique Judæi fuerant, in Conventibus suis Mysteria recolebant eadem veste, qua in Syna-

Simonvillius in Interpr. Leonis Mutinensis in Pref. Honorius in Gemma Animæ c. 89. Vicecomes Observ. Eccles. Tomo 4. l. 2.

nago-

nagógis versati fuerant. Hæc ratio, quam citra probationem ullam attulit Simonvillius, nihili pene facienda est; & quamvis id, quod intendit, colligere ex ea posset, defecisset prorsus, Gentibus ad Jesu Christi Fidem conversis. Nicolaus vero Alemannius non modo affirmavit, Apostolos haud adhibuisse vestes sacras; sed quiquid de his Scriptores ferunt, ridendum ipsi videtur esse & fabulosum.

Nicolaus Alemann. Diss. de Parietinis Lateran. c. 9.

Ex mente pariter Bocquillotii, & nonnullorum aliorum, Apostoli, eisque proximi Discipuli, induti sunt in Sacris Mysteriis veste communi, quæ tum in Imperio Romano passim gerebatur. Qui mos per illum plusquam sexcentis annis perseveravit; etsi S. Hieronymi ætate inciperent ad Altare deferre vestimenta ornatiora, & fortasse pretiosiora iis, quæ in reliquo vitæ cultu induebant; non tamen forma distincta. Jactata Constantini donatio, secundum Pelleterii doctrinam, monumentum primum est, quod extet de usu ornamentorum Pontificalium. Ut autem controversiam hanc decidamus, sunt quædam in antecessum animadvertenda.

Bocquill. Tractatu Hist. de Liturg. c. 7. Gall.
Hugo Victor l. 2. de Off. Ecclesi. c. 11.

Primum sit, quinque aut sex prioribus sæculis Episcopos, ceterosque Ecclesiasticos homines non habuisse peculiaria vestimenta; ut demum ab Ethnicis non distinguerentur habitu, sed modestia, virtutis exercitatione, & morum castitate, ut legere est in Epistola, quam dedit Cælestinus Pontifex anno 428. ad Episcopos Viennensem & Narbonnensem *. Quod nobis ostendit, nullum fuisse Ecclesiasticorum a Laicis hominibus discrimen tonsura capitis, aut veste corporis. In Concilio IV. Carthaginensi decretum fuit, ut Clerici modestiam habitu præferant **: videlicet ne Viri in Sortem Domini vocati discriminentur a Laicis colore pretio aut forma vestium, sed singulari & inaffectata moderatione. Julianus Pomerius, Sanctus Hieronymus, aliique Scriptores Ecclesiastici eadem senserunt.

Animadversio Prima pro controversia decidenda.

Felleterius Diss. de error. Pictorum Gall. Monumenta Trevolt. Sept. 1705. pag. 1634.

Julianus Pomerius de Vita contempl. l. 2. c. 4.

Excipias tamen ab hac regula eos, quos e Monasteriis ad Episcopatum assumebant; plerumque etenim Instituti sui vestes servabant, quæ sine ulla dubitatione a vulgi indumentis dissimillimæ erant, ut facile est ostendere exemplis S. Martini, S. Germani Episcopi Antissiodorensis, S. Fausti, S. Fulgentii, aliorumque multorum.

Hieron. in Mich. c. 3. in Ep. ad Eustoch. atque in Epitaphio Nepotiani.

Animadversio Secunda.

Apud Thomass. ubi supra Tomo 1. p. 1. l. 2. c. 43

Clerici a ceteris secreti veste non sunt, nisi ad sæculum sextum vel septimum, in quibus Concilia sanxerunt, ut deferrent Tonsuram & habitus peculiares; quod apparet in Canonibus V. & XX. Concilii Agathensis; in Canone V. Concilii I. Matisconensis; in Narbonnensi, celebrato anno 589. aliisque non paucis.

* *Discernendi a plebe, vel ceteris sumus, doctrina, non veste, mentis puritate, non cultu.* Cælesti Ep. ad Episcopos Viennæ & Narb.

** *Clericus professionem suam & in habitu & in incessu probet; & nec vestibus nec calceamentis decorem quærat.* Conc. Carth. IV. Can. 45.

Animadversio Tertia.

Tertiæ animadversionis loco sit, non extare memoriam apud Historicos, neque probari ullo posse testimonio perspicuo Conciliorum aut Patrum, vestimenta, quæ nos vocamus Sacerdotalia, quæque seposita erant pro Altaris ministerio, alio nomine appellata fuisse, vel forma confuta ab iis, quibus reliqui homines in Romana ditione induebantur. Talaris vestis erat omnibus usitata. Tunica, sive Alba cum linea, tum lanea passim usurpabatur. Casula, tum *Planeta* nuncupata, Dalmatica, Stola, & cetera vestimenta, Sacris Ministeriis nunc addicta, olim tum ad Laicos, tum etiam ad Clericos spectabant.

Exeunte igitur duntaxat sæculo VI. vel ineunte VII. cæptum est discrimen aliquod admittere in vestibus, Sanctis Mysteriis adhibitis, aliisque usu communi probatis. Quibus paullatim alia forma aptata fuit, ut Ministris Altaris essent accomodatiores, & aptius muneribus suis fungi possent: deinde additum aurum, argentum, gemmæ; uno verbo nihil prætermitum, quo magnificæ & præclaræ redderentur.

Usus vestium Sacrarum ab sæculis primis.

His animadversis, persuasum nobis est, Apostolos, eorumque Successores, sex priorum Ecclesiæ sæculorum spatio, non obtulisse Sanctum Missæ Sacrificium iisdem vestibus, quibus reliquo tempore amicti erant; & quamvis singulares essent & diversæ, iisdem tamen vocatas esse nominibus, eadem fuisse forma, qua ceteræ vulgares vestes. Quare sive Jesus Christus sumserit habitum solemnem, sive suum retinuerit, cum Eucharistiam instituit: sive Apostoli Jesum Christum imitari voluerint, sive hanc consuetudinem ipsi constituerint: certum est Ecclesiam ab ipso exordio suo eam servasse, & Traditionem hanc firmissimum habere in antiquitate fundamentum. Id nos efficere ratione conabimur, & his adversantia refutare.

ARTICULUS II.

Apostoli ad Altare detulerunt vestes alias ab iis, quibus usu communi induebantur.

S. Joannes Laminam auream in fronte gestabat.

TRaditio hæc optime innititur Scriptorum Ecclesiasticorum autoritati. Eusebius ad nos protulit fragmentum Epistolæ, a Polycrate Ephesino Episcopo ad Papam Victorem missæ, in qua scribit, S. Joannem, tali honore dignatum, ut supra pectus Domini recubuerit, eundem-

demque Sacerdotem, gestare solitum in fronte laminam auream *. Idemque perhibet S. Hieronymus, atque edisserit Mysteria, hac dignitatis nota comprehensa.

Hieron. de Scrip. Eccles.

Epiphanius ex testimonio Clementis Alexandrini, Eusebii, aliorumque ingenua fide Scriptorum, rem eandem affirmat de S. Jacobo Episcopo Hierosolymitano, Fratre Domini nuncupato **. Adeoque uterque Apostolus iste laminam auream in fronte gerebat, tanquam signum Sacerdotii, & Regni Spiritalis Jesu Christi, quæ Apostolis atque Ecclesiæ suæ commendavit. Hæc autem testimonia eo sunt probabiliora, quo Polycrates & Clemens Alexandrinus sub finem secundi, initiumque tertii sæculi floruerunt; & quæ narrant, ab iis ipsis, qui Apostolos istos conspexerant, haurire potuerunt.

S. Jacobus aliam huic similem deferebat.

Satis igitur simile vero fit, Apostolos perspectam habentes Sacerdotii Jesu Christi præstantiam; cognoscentesque, cautum fuisse Veteris Legis Sacerdotibus, ne ad Altare accederent sine vestibus peculiaribus; consuetudinem instituisse vestimentorum Sacerdotalium, ut Mysteria nostra majestate ampliori celebrarentur, & majorem a Fidelibus venerationem compararent. Sunt porro qui credant, Episcopos a primis sæculis redimitos fuisse, utriusque hujus Apostoli exemplo, Corona quadam, sive Mitra. Tametsi etenim Mitræ nomen pervagatum sit apud Autores priscos cum Sacros, tum Profanos; sumaturque pro quodam capitis tegumento, quod varium pro ætate fuit, hominibus & fœminis commune, Regibusque ipsis Orientis simul cum Diademate *** usitatum: interim tamen extra controversiam est, Mitras Ecclesiasticas nihil plane habere similitudinis cum iis, quarum vetusti Scriptores meminerunt. Immo nos quoque latet, qua nam ratione Episcopi & Presbyteri tegerent capita in Ecclesiis ante decimum sæculum, a quo deinceps de Mitra loquuntur, tanquam de Ecclesiastico ornamento. Sacramentaria certe Gelasii, & S. Gregorii, Ordo Romanus, & antiquæ Liturgiæ nihil de illis referunt; neque ullum extat earum vestigium apud Scriptores Ecclesiasticos, qui de Ritibus disseruerunt ante decimum sæculum; quo tantummodo elapso de illis mentio fieri cæpit.

An Episcopi Mitram gererent primis Ecclesiæ sæculis.

Thomass. ubi supra par. 1. l. 2. c. 45. Du Saussaî l. 1. Panoplia Episc.

Præsumendum itaque est, Mitram S. Jacobi, & S. Joannis nihil præ-

Species & forma Mitræ S.S. Joannis & Jacobi.

* *Supra pectus Domini recubuit, & Pontifex ejus fuit, auream laminam in fronte portans.* Euseb. l. 3. Hist. cap. 31.

** *Sed & Bractiam eidem in capite gestare licuisse, Eusebius, Clemens, & alii idonei Scriptores commentariis suis testatum reliquerunt.* Epiph. Hær. 29. & 78. Hier. de Scrip. & in Ep. ad Gal. 2.

*** Xenophon de Cyro loquens, ait: *Cyrus habuit Diadema circa Thiaram*, Lib. 8. Quintus Curtius apertius rem explicat, scribens de Mitra Darii: *Cydarim Persæ Regium capitis vocabant insigne: Hoc cærulea fascia albo distincta circuibat*, Lib. 3.

tulis-

tulisse commune cum Thiara, & Cydari, Mitra, vel Capitis ornamento, quod imposterum Episcopi gestarunt; sed vero simillimum est, eam non parum imitatam fuisse imaginem illius, quam summus Judæorum Pontifex deferebat, hancque fuisse genus quoddam Pilei, in cujus extremitate consuta erat fascia, sive diadema candidum, cæruleo evanido virgulatum, quod frontem claudebat, & nodis adstringebatur retro caput, ut Pileum firmaret, atque media hac fascia suspensam fuisse laminam auream, duos circiter digitos latam, quæ tribus tæniis revincta e fronte pendebat; duabus quidem utroque extremo positis, tertia in medio sita; quæ supra caput protensa, desinebat retro, & cum aliis duabus, ibidem occurrentibus vinciebatur ita, ut auream laminam sustineret, & Pileum in capite stabiliret. Num autem Mitra ab Apostolis delata hujusmodi esset, vel alterius, minimum interest consilii nostri. Id unum satis est, antiquos Autores Ecclesiasticos nobis tradidisse, Sanctos Apostolos Joannem & Jacobum (quod sane aliis quoque commune fuit) singularia ornamenta pro Sanctorum Mysteriorum celebratione penes se habuisse. Neque enim apparet, eos passim Thiaram, lamina aurea exornatam, deferre voluisse.

Josephus de Bello c. 6. Hieron. Ep. ad Fabiolam.

Ad Timoth. 2. c. 4. 13.

Quid sit *Penula*, de qua divus Paulus.

S. Paulus ad Timotheum hæc habet: *Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, & libros, maxime autem membranas.* Vox hæc *Penula*, qnam plerumque interpretamur nomine Pallii, maxime ambigua est. Quidam accipiunt pro habitu Romano, sive paludamento Consulari; alii pro arcula Libris plena; non pauci pro Chartis convolutis. Prisci quidem Scriptores nobis aperiunt, Penulam significare Pallium hyemale, vel rurale, sive Lacernam: quamvis de hujus habitus forma inter eos non conveniat. Atque hæc vulgatissima interpretatio hujus vocis est, ut consulere possumus apud Scriptores de re vestiaria. *

Penula sacer habitus erat.

Natat. super hoc loco Pauli Gall. Gretf l. 1. Comment. in Cod. cap. 16.

Quod si *Penula* esset Casula, sive vestis pluvialis, ut quibusdam Scriptoribus placitum fuit; non esset multi operis probare Vestimentorum Sacrorum D. Pauli tempore consuetudinem. Non me quidem præterit, Amelotium affirmare, opinionem hanc paucos habere è Litteratis hominibus sectatores; & Gretserum contendere, *Penulam* nunquam Vestibus Sacris annumeratam fuisse. Interea Ferrarius, qui ab hac sententia fuerat in prima editione Operis sui, palinodiam cecinit in secunda. Alias, inquit, credidimus, Eruditorum autoritate decepti, id, quod *Penulam* vocant, non fuisse sacram vestem; *sed postquam non una Penulæ imago in*

* Nonius *in Adriano.* Spartianus, Quintilianus l. 6. c. 4. Martialis *l.* 14. *Epigramm.* 130. Juvenalis, *Satyra* 5. Svetonius, *in Caligula c.* 52. aliique profani Scriptores. Bulengerus *de Veste Pontif. Episc. l.* 1, *c.* 20. Albertus Rubenus *l.* 1. *de re vestiaria, c.* 6. Baronius *anno* 58. *num.* 67. & alii.

ma-

manus venit, mutare opinionem cogimur; vestemque Sacrificantium Penulam fuisse fatemur.

Ferr. de re Vest. l. 1. c. 36. & seq.

Josephus Vicecomes, Cardinalis Bona, aliique Sapientes multi animadvertunt, quod Græci appellant Φαινόλιον, aut Φαιλόνης, idem nos *Penulam* nuncupare, vel Casulam, vel Planetam, aut Tunicam. Atque hoc plane sensu verbum hoc Autores non pauci explicarunt. *

Vicecom. Tom. 4. Observ. Eccles. l. 2. c. 28.
Bona, Rer. Litur. c. 24. art. 8.

Cæsar Bulengerus, allatis in medium variis interpretationibus veterum Græcorum & Latinorum ad vocem *Penula*, addit, hanc vestem Sacram fuisse latam & rotundam, totum Sacerdotis corpus a collo ad pedes cooperientem, & propterea vocari *Planetam* a verbo πλάνη. Philoteus Patriarcha Constantinopolitanus nomen φαινόλιον sumit pro Casula, quæ a Planeta non differt. *Demissam portans Casulam, demissum Phænolium gestans.*

Bulengerus de Veste Pontif. Episc. l. 1. c. 20.
Philot. l. 6. de Sacris Offic. qui habetur Tom. 4. Bibl. SS. PP.

Sanctus Nicephorus, hujus hominis I. qui Constantinopolitanam Ecclesiam rexit anno 806. ad Leonem III. Pontificem scribens, ait: se quædam ipsi dono mittere, inter quæ *Tunicam candidam, & Penulam castaneam inconsutilem, & semicinctia auro variegata.*

Niceph. Ep. ad Leon. III. apud Baron. ad ann. 58. n. 69.
Codinus de Off. Palatii Constantin. adnotavit, Penulam esse vestem Sacram.

Legimus in Vita S. Marciani, magni Ecclesiæ Bysanthinæ administratoris, qui medio circiter sæculo V. floruit, eum, pietate erga pauperem commotum, eleemosynam ab ipso petentem in Sacrario, secessisse in angulum quendam, ut latenter unico, quo induebatur, habitu se spoliaret: deinde amictum veste sacra, nuditatem suam penitus occulente, hoc pacto ad Altare ascendisse. Animadvertit autem Historicus, *habuisse illum solam vestem Sacerdotalem, & Penulam, quæ corpus contegebat. Ille quidem Penulam similiter contrahebat, & complicabat, cupiens rem latere.*

Apud Boll. Tomo 1. 10. Jan. in Vita S. Marciani c. 3.

Si vero testimonia hæc, quibus alia multa attexere possem, certo non probant, *Penulam* fuisse habitum Sacrum a primis sæculis, maximam tamen veritatis speciem habet, cum Divus Paulus Timotheo commendavit, ut id vestimenti genus secum ferret, indicare habitum voluisse, quo in Sanctorum Mysteriorum celebratione utebatur; quanquam eadem fortasse forma elaboratus esset, atque ille, qui apud Veteres *Penula* dicebatur.

Ac si omnem adhibere possemus fidem quibusdam, quæ narrantur, historiis, haud egre confiteremus, ab ætate Apostolica obtinuisse morem vestium peculiarium pro Missarum solemniis. In vita S. Hugonis V. Abbatis Cluniacensis mentio fit cujusdam indumenti S. Petri, Antiochia Pa-

Historiæ de Vestium Sacrarum antiquitate.

* Isidorus Hispalensis *Orig. lib.* 19. *cap.* 24. Rabanus Maurus *de Institut. Cler. lib.* 1. *cap.* 2. Ivo Carthusianus *serm.* 3. *de Sign. Indumentorum Sacerd.* aliique plures.

risios

risios delati, & positi in Ecclesia S. Genovefæ, quo idem S. Hugo coram Urbe universa Paraliticum sanavit. *

Joannes Diaconus narrat in Vita S. Gregorii, missam fuisse ad Magnum Pontificem hunc Tunicam, sive Vestem Sacram, adhibitam a S. Joanne Evangelista, eandemque summo cultu Romæ servari **. P. Combefisius posteritati tradidit Acta S. Sylvestri, in quibus memoratur quidam Euphrosinus Episcopus Pamphiliæ, qui ad Altare Tunicam sine
† κολόβιον manicis adhibebat †, adhibitam olim, ut dictitabat, eodem usu
Card. Bona ibidem c. 24. art. 6. a S. Jacobo, Fratre Domini. Auctores pariter recensent alios habitus Sacros; uti Stolam S. Jacobi, aliamque S. Stephani Protomartyris, quarum primam, inquiunt, S. Theodosium Patriarcham Hierosolytanum ad S. Ignatium Patriarcham Bysantinum misisse; alteram vero Sanctum Macarium Episcopum Hierosolymorum dono dedisse S. Helenæ, Matri Constantini Imperatoris.

Bona ibidem, c. 24. art. 8. Itaque si Acta S. Sylvestri, aliaque historica Facta, a nobis producta, adeo explorata vel autentica non sunt, ut argumentum certum & conclusum efficiant: tanti tamen facienda esse videntur, ut verosimillimam Traditionem reddant, qua dicuntur Apostoli, Rem divinam peregisse singulari veste, atque ab usu communi distincta.

ARTICULUS III.

Argumenta huius Traditionis petita a saeculis III. IV. & V.

Decretum Stephani Pontificis. Nihil reperitur, quod sciam, sæculo III. pro hac Traditione, præter Decretum Stephani Papæ, qui Martyrio interremtus fuit anno 260. Quanquam etenim vestes Sacræ non differrent, secundum formam, a vestibus vulgatis; nihilosecius cum vestimentum aliquod adhibitum fuerat ad Altare, sacrum continuo evadebat, & nefas erat cuilibet, illud extra sacrorum Mysteriorum tempus gestare. Ætate porro Stephani Pontificis cum quidam Clerici sacros habitus veluti polluerint, eis instar vulgarium vestigium utentes, Pontifex hic, quo pravum hunc

* Hugo Monachus Cluniac. *in Vita S. Hugonis*. Surius 29. Aprilis, *pag.* 355. Card. Bona, *Rer. Liturg. l.* 1. *c.* 5. *art.* 2. Tillem. *de D. Petro*, *art.* 38.

** Joannes Diaconus Lib. 3. c. 59. Thomass. de Disciplin. Tomo 1. p. 1. l. 2. cap. 45. Bona, Rer. Liturg. l. 1. c. 5. art. 2.

morem

morem exterminaret, interdixit Sacerdotibus & Levitis, ne vestibus sacris extra Ecclesiam uterentur. *

Eusebio docente comperimus, initio sæculi IV. Episcopis fuisse vestitus aliquos, usu communi minime receptos. In sermone nanque, quem pronunciavit in Consecratione Ecclesiæ Tyri coram Episcopis multis: *Amici Dei & Sacerdotes*, inquit, *qui sacra Tunica talari, & cælesti gloriæ corona decorati, & Sacerdotali Sancti Spiritus veste amicti estis*. Porro non mihi facile persuadeo futurum fuisse, ut hoc pacto Eusebius loqueretur coram tam augusto Virorum cœtu; nisi ornamenta ab ipsis delata quidpiam singulare præseferrent: ut indicat manifesto, cum vocat *Tunicam talarem, & Vestem Sacerdotalem*.

Usus sacrorum indumentorum sæculo IV.

Euseb. l. 10. Hist. cap. 4.

Quamquam Scriptores cum Ecclesiastici, tum Profani, idemque contextus sacer sæpenumero de Stola loquantur, idque vestimenti genus deferrent Reges, summi Sacerdotes, & vulgus, præsertim vero Matronæ Romanæ: non convenit tamen, utrum Stola genus esset ad quoscumque habitus significandos, & quænam esset ejus forma & usus apud Antiquos. Si judicium ferendum sit ex ratione, qua eam describunt Autores isti, vestis erat longa, ex anteriore parte aperta, totumque corpus operiens. Habemus ex Theodoreto, Constantinum Imperatorem donasse Macarium Episcopum Hierosolymorum Stola, filis aureis contexta; utque innueret, Stolam hanc vestem esse, Ecclesiæ ministeriis tantummodo addictam, non tantum eam appellasse *Stolam Sacram* ἱερὰν στολὴν; sed ideo Macario largitum fuisse, ut illa in Sacramento Baptismatis ministrando uteretur. Quæ Stola cum amissa fuisset, S. Cyrillo Sedem Hierosolymitanam tenente, ejusque adversarii illum perinde accusarent, ac si eam vendidisset; casu incidit in manus Comici cujusdam, nomine Thymelii, qui ausus illam in Theatrum deferre, repentina morte intercidit, quod nimirum sacram vestem violasset. Victor Uticensis refert prodigium huic non absimile cujusdam Proculi Ariani, qui cum Altaris lintea accepisset, ut ex eis indusia, & interiora subligacula conficeret, rabidus continuo effectus est, sibique ipsi linguam præcidit.

Stola usurpatur in divinis Mysteriis sæculo IV.

Theodor. hist. l. 2. cap. 27.

Pœna eorum, qui sacras vestes polluebant.

Victor. l. 1. de persec. Vandal.

Historia quoque ab Ammiano Marcellino recitata, constanti argumento est, sæculo quarto sacros habitus a prophanis fuisse diversos. Imperator siquidem Theodosius, devicto Mascizelo Tyranno, eum adegit, ut omnia ab ipso usurpata restitueret, & præ ceteris, inquit Historicus hic, repertum est quoddam Capitis ornamentum, ab aliquo Episcopo delatum, quandoquidem illud appellat *Coronam Sacerdotalem*. Nihil vero enu-

Amm. Marcell. l. 29. Baron. ad ann. 39. n. 298.

* *Hic constituit, Sacerdotes & Levitas vestibus Sacratis in usu quotidiano uti, & nisi in Ecclesia tantum*, Bar. ad ann. 260. num. 6. Thomass. ubi supra.

enucleatius hac de re superest nobis, quam locus S. Gregorii Nazianzeni; qui exequitur narrando ea, quæ gesta sunt in die Inunctionis suæ. Ait nanque: *Iccirco me Pontificem ungis, ac podere cingis, capitique Cidarim imponis*. Quæ omnia explicatum non haberent, nisi discrimen aliquod inter vestes populi, & Ministrorum Altaris interesse crederemus.

S. Ambrosius Mitram gerebat.

Non est ambigendi locus, S. Ambrosium gestare solitum fuisse Mitram; etsi non constet qua forma esset, tamen non deest cur arbitremur illam ornamentum sacrum, ut conjicere possumus ex hoc Ennodii Epigrammate.

Serta redimitus gestabat lucida fronte,
Distincta gemmis: ore parabat opus.

Sensa Patrum & Conciliorum.

Inter omnes Ecclesiæ Patres sæculi IV. nullus fortasse est, qui dilucidius aut sæpius meminerit de Vestimentorum Sacrorum distinctione, ac Sanctus Hieronymus, cujus tamen non referam, nisi quod ait in capite 44. Ezechielis, in quo expositis indumentis Sacerdotum & Levitarum, ad Templum ascendentium, subjungit: *Per quæ discimus, non quotidianis, & quibuslibet pro usu vitæ communis pollutis vestibus nos ingredi debere in Sancta Sanctorum; sed munda conscientia, & mundis vestibus tenere Domini Sacramenta*. Ne autem diutius, quam par est, immorer huic rei, mitto loca Sancti Joannis Chrysostomi, *Homil.* 84. *in Matth.* Sancti Gregorii Nazianzeni, Sancti Ambrosii, Sancti Augustini, aliorumque ejusdem Ævi Patrum; non secus atque verba quædam Conciliorum, quemadmodum IV. Carthaginensis, celebrati anno 398. & Laodiceni anno 360. Neque pariter recitabo testimonia Scriptorum Ecclesiasticorum e V. & VI. sæculis, cum tot sint, & tam perspicua, æquæ ac illa Conciliorum, Summorum Pontificum, aliorumque de Ritibus Ecclesiasticis Autorum, ut nullius frugis sit ea colligere, quæ nemo ignorare potest, atque in omnibus hujus argumenti Operibus passim reperiuntur.

Item contra Pelag. lib. 1. Item Epist. ad Heliod.

Mos hic manare non potuit, præterquam ab Apostolis.

Quæ cum ita sint, videtur usus vestium singularium in Sanctorum mysteriorum celebratione, quippe haud institutus a Conciliis, vel Summis Pontificibus, & tamen in Ecclesia universa a sæculis multis receptus; referendus necessario esse ad illud Traditionum genus, de quo Augustinus putat, aliunde manare non potuisse, nisi vel ab exemplo, vel ab institutione Apostolorum: ut Sanctum quoque Tridentinum Concilium recognovit, quod ait, *ut Majestas tanti Sacrificii commendaretur, Ecclesiam cæremonias adhibere, ut mysticas benedictiones, lumina, vestes, aliaque id genus multa ex Apostolica disciplina & Traditione*.

Concil. Trident. sess. 22. c. 5.

Congruentiæ hujus usus.

Quod si his omnibus testimoniis addere quoque par esset quasdam congruentiæ rationes, quæ cogere Apostolos potuerunt, ut Sacrorum vesti-

men-

mentorum usum constituerent; sufficiet tantum in Vetus Testamentum oculos intendere. Deus nanque Mosi imperavit, ut pararet Aaroni, & filiis ejus Vestimenta Sacra, quibus ministerium suum majore eum dignitate exequerentur; neve accederent ad Altare illoti, & sacris vestibus non induti. Quo indicare voluit Deus populo Christiano, inquit Ivo Carnotensis, si in Sacrificiis, quibus caro tantummodo mundabatur, oportebat religiose adeo Sanctorum vestimentorum usum custodire, quanto magis custodiendus sit in Consecratione Corporis & Sanguinis Jesu Christi, quibus animus & corpus expurgantur. Quis sibi persuadeat, in Sacrificiis Veteris Legis, quæ novi Fœderis Mysteriorum speciem unam atque imaginem exprimebant, necessum fuisse induere Sanctos habitus & singulares, antequam ascenderent ad Altare: Apostolos vero, iisque proximos, perfecte callentes Victimæ, quam offerebant, præstantiam, non veritos fuisse sistere se ante Aras cum vestitu profano, & exteriorem hanc venerationem, religiosissime a Judæis præstitam, neglexisse.

Exod. 28. 31.

Epist. 124.

Quid quod! Ipsi Gentilium Sacerdotes mendacibus Diis suis Sacra non faciebant, nisi sacris mundisque indumentis amicti.

Sacerdotes ipsi Gentilium iisdem vestibus non carebant.

Puraque in veste Sacerdos.

Qua ratione appellabant habitus adhibitos ab Immolatoribus, in die festo Mysteria sua celebrantibus. Et veri Dei Sacerdotes adstabunt coram ipso iisdem vestibus, in reliquo vitæ cultu usitatis? Consule omnes profecto Gentilitatis Nationes; nullamque reperies, quæ Idolis obtulerit Sacrificia sine vestitu solemni.

Virg. lib. 12. Æneid.

Autor est Philostratus, Sacerdotes Brachmanorum caput ornare consuevisse Mitra gemmis intexta, atque indui veste linea, baculumque atque annulum gestare. Alicubi Sacerdotes mendacium Deorum vestem purpuream, aureamque Thiaram deferebant; sique fides Luciano est, hoc pacto Sacerdotes Deæ Syriæ amiciebantur. Svetonio teste Ægyptii peculiares vestes suppositas habebant, quibus in Sacrificiis solum uterentur. Animadvertit Apulejus, Ethnicos Sacerdotes in more habuisse, linea Tunica cooperiri, cujus candore magnopere fulgebant. Carmina quoque Ovidii animadversione digna sunt, in quibus de Deæ Isidis Sacerdotibus verba facit:

Philost. in Thyan. l. 2 & 3.

Lucianus in Dea Syria. Sveton. in Tiberio.

Apulejus fabula Milesia l. 2.

Nec tu linigeram fieri qui possit ad Isim,
Quæsieris ....
Nunc Dea linigera colitur celeberrima turba.

Ovid. 1. Metam.

Poeta tandem Prudentius describit ornamenta Summi Paganorum Pontificis, cum detestanda mysteria recolebat:

Prud. Hymn. 9. de Coronis.

Summus Sacerdos nempe sub terram scrobe
Acta in profundum consecrandus mergitur,
Mire infulatus festa vittis tempora
Nectens, corona tum repexus aurea,
Cinctu Gabino sericam fultus togam.

Hac sane ratione Ethnici homines, a natura certe instituti, mentisque lumine illustrati, non judicarunt, ascendendum esse sibi ad Altare, quin profanos habitus exuerint; novosque paraverunt & peculiares, vel ipsos vulgatos consecraverunt; ut decentius, & reverentius falsis numinibus suis assisterent. Et post hæc erit qui credat, Ecclesiam primitivam, ab ipso Spiritu Divino fundatam, Fidei splendore illustratam, Deique magnitudine, & majestate repletam, hoc exterius obsequii specimen neglexisse, & non dedisse operam, ut alios a quotidianis & vulgatis habitus ad Altare deferret?

ARTICULUS IV.

Studium impendimus omne, ut quæ Traditioni huic adversantur, convellamus.

Objecta Pelleterii.

Pelleterius pars 3e ult. Animad. in errores Pict. Gall. Monum. Trevolt. Sept. 1715. art. 144. pag. 633.

QUamquam recitata a nobis de Lamina aurea, de Mitra, vel Vitta Episcopali Sanctorum Joannis & Jacobi, multis gravium veterumque Scriptorum testimoniis confirmentur; Pelleterius tamen sese ab his omnibus expedit nullo negotio: „ Narrationes, inquit, istæ non magis faciendæ sunt, quam alia ab Epiphanio recitata, cum dicit in suo „ Tractatu de gemmis Pectoralis, populum agnovisse, Zachariam in „ Templo cælestium Visis dignatum, propterea quod Lamina aurea, in „ ejus fronte sita, splendidius refulgebat: & quam alia item ab Eusebio, „ Hegesippi fide producta, de S.Jacobo fratre Domini, cui soli integrum „ erat ingredi in Sanctum Sanctorum. „ Ecce quo pacto SS. Patrum testimoniis solide respondent! Alicubi decepti sunt; non magis faciendum est, quod alibi dixerunt? Et tamen responsum hoc in Criticorum Libris familiare est: eccur itaque non erit hactenus cum dignitate recipiendum? Nunquid Josephus, Philo, Rabbini, & Thalmudistæ, qui sunt omnium ferme a Pelleterio dictorum in Dissertatione sua sponsores & vades, nullum unquam suppotitium attulere Factum, vel adulterinum? Sive ut melius dicam, quot fabulis Opera ipsorum conferta sunt? Licebit ne igitur ad eruditi hujus Pictorum Critici momenta evertenda, affirmare,

non magis facienda esse Facta, quæ ipsorum testimonio profert, quam ea, in quibus manifesto capti sunt?

Aliud quoque objicit Pelleterius adversus Vestimentorum Sacrorum antiquitatem. „ Convenit inter omnes, ait, vetustius, quod extet, de ornamentorum Pontificalium usu testimonium jactatam esse Constantini „ Donationem, quam Criticorum peritissimi ad mendaces fabellas detrudunt „. Nullum itaque momentum erit in tot aliis Antiquorum testimoniis, qui Constantinum ætate præcesserunt? Eusebius, qui perspicue de Vestium Sacrarum consuetudine verba facit, erat sane ejusdem ætatis ac Constantinus. Quot Autorum Ecclesiasticorum eodem sæculo floruerunt, qui nihil minus pro hac Traditione suffragium tulere. Quamobrem non est opus nobis Donatione Constantini, ut eam tueremur.

Aliud ejusdem Autoris Objectum.

Bocquillotius pariter omni studio & labore contendit, ut a prioribus Ecclesiæ sæculis Vestium Sanctarum morem alienum esse probaret. „ Quidam, ait, putarunt, Penulam, quam S. Paulus apud Carpum Troade reliquerat, vestimentum fuisse pro Altaris ministerio, haud absimile illi, quod Casulam nunc vocamus. Verum quoniam id sine argumentis afferunt, atque in hoc adversantur communi sententiæ præstantissimorum Interpretum cum veterum, tum recentium, qui indumentum illud interpretantur pallium rurale; nos in illis refutandis haud „ immorabimur „. Atqui si ea omnia, quæ attulimus, ut efficeremus, vocem *Penula* vestitum Sacrum significare, quo Apostolus ad Aram uteretur; si hæc, inquam, omnia dicenda sunt, *sine argumentis afferre*, est quidem cur vereamur, paucissima repertum iri Facta in Canonici hujus Aballonensis Opere, quæ satis probata censenda sint.

Argumentum primum Bocquillotii.

Bocquillotius Tract. Hist. de Liturg. l. 1. c. 7. pag. 137. Gall.

Quanquam vero Interpretes sapientissimi vestimentum hoc sumerent pro pallio rurali, vel hyemali, atque hæc esset vulgata sententia, nihil tamen faceret contra nos. Cum etenim apud Veteres, ut plane monstravimus, non liqueat de hujus vocis potestate, vel forma vestis; Quare non possemus propugnare, etsi Indumentum Sancti Pauli eadem fuerit forma, atque aliud *Penula* nuncupatum, potuisse nihilominus vestimentum hoc Altaris ministerio designari; quandoquidem primis illis temporibus, habitus Sacri nihil fortassis habebant, in quo exterius ab aliis cultus civilis vitæ differrent? Demum ii, quibus placuit, vocem *Penula* usurpari posse pro veste alicujus similitudinis cum illa, quam Casulam appellamus, tanti esse videntur, ut mereantur, Juris Utriusque Doctorem nonnihil in illis refutandis immorari.

Porro Lectoris erit judicium ferre, an id, quod hic Autor addit, magis ab aliis refutari mereatur. Audi ejus verba. „ Ferunt pariter, Sanctum Joannem Evangelistam detulisse Mitram; sed argumentum, quo „ id

II. Argumentum.

„ id fulciunt, non fatis eft ad fidem inducendam accommodatum. Lo-
„ cus, inquam, eft Polycratis Ephefini Epifcopi, ab Eufebio laudati, ...
„ Equidem fateor, me nefcire, quid rei fit hæc Lamina, quam S. Joan-
„ nes in fronte gerebat „. Illud tamen accidit perincommode, antiquum adeo Factum, a Polycrate, Eufebio, Hieronymo, aliifque Sapientibus memoratum, argumenti loco non effe, ad faciendam fidem idonei: & propterea, quod Autores ifti Ecclefiaftici referunt, in fuppofititiis collocandum effe, quod fcilicet fateatur Bocquillotius fe nefcire, quid rei fit hæc Lamina, quam S. Joannes in fronte gerebat.

III. Argumentum. Nemo igitur præftoletur ab hoc Canonico Aballonenfi firmiora contra prifcam Traditionem iftam argumenta. „ Fatendum eft ingenue, profe-
pag. 131. „ quitur, nullum effe ex tribus prioribus fæculis Autorem, qui perfua-
„ deat, Miniftros in obeundis officiis fuis peculiares habitus induiffe „. At unde probat, quæ in medium affert? Quantumvis nihil extaret præter Stephani Papæ Decretum, verum tamen effet afferere, *aliquem effe ex tribus prioribus fæculis Autorem, qui perfuadeat, Miniftros in obeundis Officiis fuis peculiares habitus induiffe*.

Eufebii locus a nobis prolatus ex Sermone in Templi Tyrii Dedicatione difertis adeo verbis loquitur, ut Autor nofter profiteatur, has voces *Sanctam Tunicam*, *Veftem Sacerdotalem*, quafdam diftinctionis notas indicare. At, quandoquidem hæc fenfa Eufebii, III. Sæculo proximi, funditus Bocquillotii opinionem evertunt, cum fcribit in præfatione pag. XVII. & cap. VII. pag. 137. Veftium vulgarium ufum fexcentis plus annis perfeveraffe, etfi quarto fæculo alius mos induci cœperit: ideo ut loci Eufebiani autoritatem imminuat: „ Non inficior tamen, inquit, eruditos
„ homines multos Hiftorici hujus verba allegorico intellectu interpreta-
„ ri „. Verum quidnam colligere poteft a fenfu allegorico hujus loci; quando per ipfum Criticum Litteræ fenfus contrariam fententiam enunciat?

Argumentum IV. Cum autem probe animadverterit Bocquillotius, opinionem fuam, ut tria priora prætercam, IV. V. & VI. fæculi conftanti Traditioni repugnare; & magnum Patrum, Conciliorum, & Summorum Pontificum numerum pro veftimentorum Sanctorum confuetudine ftetiffe; excogitavit ingeniofiffima Critice fua egregium circuitum ad eludendas omnes autoritates iftas, & propugnandum, promifcuum fuiffe tribus fæculis primis ufum veftium cum peculiarium, tum communium.

pag. 139. Recitato nanque S. Hieronymi loco, audi quid fubjungat: „ Ufus,
„ quem difcimus a S. Hieronymo, mutandi fcilicet habitus ad Altare,
„ non erat admodum ætate ejus pervagatus, neque ducentis poft annis.
„ Cujus rei præfto nobis argumentum eft in Vita S. Fulgentii, qui in
„ fungendo munus fuum, nunquam veftitum immutabat, eandemque

„ Tu-

„ Tunicam, in qua cubabat, ad Sacrificium afferebat. Ex quibus dissimillimis utriusque Sancti hujus moribus percipimus primo: Sæculo IV. „ extitisse Sacerdotes, qui pro Altaris Ministerio sepositas habebant, vestimenta cultiora iis, quæ passim gerebant. 2. Hanc indumentorum „ mutationem nondum VI. sæculo ubique obtinuisse.

Verum tamen illud est initio considerandum hoc loci, Canonicum nostrum Aballonensem nullum alium Fulgentio præter Hieronymum opponere; quasi vero privati alicujus hominis usus possit communem sæculorum multorum Traditionem exæquare; vel consuetudo ab ipso tributa S. Fulgentio tam communis esset, quam illa, de qua loquitur D. Hieronymus. Ita nanque rem nobis ante oculos ponere videtur. Deinde, Scriptorem Vitæ S. Fulgentii tradere, eum eandem, in qua cubabat, Tunicam ad Sacrificium attulisse; anne monet, Fulgentium, cum ad Altare procedebat, nullam aliam Vestem Tunicæ suæ superinduisse? Bocquillotius perspicue verborum ambiguitate ludit. Idem etenim esset, ac dicere: Bocquillotius ascendit ad Altare eadem amictus talari Tunica, qua prandet, & cœnat. Ex quo recte ne quis concluderet, eum sine Sacerdotalibus ornamentis, unaque indutum talari Tunica facere rem Divinam? Bocquillotii error de Tunica S. Fulgentii.

Ut autem liquido compertum sit, hoc S. Fulgentii exemplum tantum abesse, ut Autoris nostri Sententiæ faveat, ut potius habituum Sacrorum usum confirmet, recitemus hoc loco integrum rei Contextum, ex quo Bocquillotius voculas tantum aliquas decerpsit, quæ adversam omnino partem confirmant, ubi ad sedem suam revocentur. Ferrandus Diaconus, Autor Gestorum S. Fulgentii, ut magni hujus Episcopi paupertatem & moderationem ostendat, scribit, eum habuisse nunquam Casulam, idest Talarem tunicam, alicujus pretii, vel coloris micantis, neque Monachis suis concessisse, ut haberent: unico Pallio nigro contentum fuisse, vel alterius coloris supra Casulam, & temperatissimo anni tempore, in Monasterio unicum Pallium gestasse. Hæc erant communia S. Fulgentii vestimenta. Sed alia quoque penes se habebat, quibus ad Altare uteretur; siquidem addit Ferrandus Diaconus, S. Fulgentium non consuevisse Tunicam mutare, ut, inquam, ait P. Thomassinus *, præclaram S. Viri munditiem nobis innueret. cap. 18.

Si etenim S. Fulgentius, ut plurimum, Tunica solummodo & pallio coopertus erat, quis concipiat, illum, ut Sacra mysteria perageret, solam Tunicam retinuisse? Ea de re verba ista, *in qua Tunica dormiebat, in ipsa sacrificabat*, nos docent, singulari adeo præstitisse Fulgentium casti-

* *Ejus castimonia fuisse Fulgentium, ut etiam a nocturnis per somnum immunditiis liber esset. Quibus vero id donatum non erat, antequam celebrandis mysteriis Sacerdotales vestes induerent, ipsam etiam tunicam mutabant.* Thomass. de discipl. Tom. I. pag. 1. l. 2. cap. 45.

ta-

tate, ut ipsi necesse non esset Tunicam immutare, antequam Sacerdotis vestibus indueretur: atque adeo Thomassino locus idem suppeditat argumentum, ut probet, Sacerdotes non caruisse indumentis pro ratione Ministerii sui. Donec igitur Bocquillotius haud offendat apud sex priorum sæculorum Scriptores testimonium aliud clarius, quam sit hoc S. Fulgentii, pro opinione sua; videmur nos cogi ad assentiendum, ab omni vetustate Sacerdotes habuisse vestitus mundiores & peculiares: licet hi a vulgaribus aliis vel dissimiles non essent, vel parum differrent.

12. c.5. Denique ab Ævis primis, non repugnante Bocquillotio, erant Altaria in Jesu Christi honorem erecta, quæ confici poterant ex tabulis ligneis, ut facilius alio transferrentur. Eadem, scribit pariter, Tela, vel panno pro rei dignitate cooperiebantur; atque ab Anastasio Bibliothecario certiores effecti sumus, Constantinum Imperatorem *obtulisse* Ecclesiæ S. Petri *super Altare illius pallium auro textile, atque in eo Missas celebratas esse*.

In Vita Vitaliani Papæ.

Sæculis primis erant Vasa sacra.

Non dissentit item Bocquillotius, prioribus sæculis, atque in ipso Æthnicarum insectationum tempore, extitisse in Ecclesia Calices, Patenas aureas, atque argenteas, Vasa, atque ornamenta sacra pretiosissima. Et vero oportebat, Vasa Sacra, quæ vendidit Laurentius, & quorum pretium pauperibus elargitus est, magno æstimari; quandoquidem ad ea Tyrannus instar thesauri inhiabat. Narrante insuper S. Optato, Ecclesia Carthaginensis Vasorum, Sacrorumque ornamentorum ditissima erat. Quod si hæc omnia ab ineunte Christiana Religione in more posita erant, ut Canonicus hic Aballonensis diffiteri non poterit; quanam ratione persuasum ipsi erit, homines Apostolicos, primosque Episcopos pepercisse sibi, ne omni conatu curarent, ut quæ Sanctorum Mysteriorum usui esse debebant, non modo eximia essent & pretiosa, sed Altaris usibus etiam addicta & consecrata; adeo ut nefas esset, illa ad alios usus convertere: & tum Ministros Domini, ad Altare accedentes, nullam plane singularem vestem habuisse; atque in Sacris faciendis usos iisdem fuisse, quibus in reliquo vitæ cultu utebantur?

Ambr. l. 2. de Off. c. 28.

Opt. Milev. lib. med.

Usus Vasorum Sacrorum probat consuetudinem ornamentorum ad Altare.

Num difficilius erat, Imperatoribus Ecclesiam divexantibus, parare indumenta pro Sacerdotibus, quam Altaria, Calices, Patenas, Vasa ornamentaque alia pretiosa, uni tantummodo Missæ Sacrificio designata? Nulla profecto urget difficultas in usum Sacrarum Vestium pro Ministris Domini, munera sua exercentibus, quæ in cetera Vasa sacra intorqueri æquius non possit. Immo parabilia magis erant vestimenta peculiaria, quippe cum eadem forma, eodemque colore confecta essent, atque alia communia, non poterant Ethnici hac ratione Christianos dignoscere. E contra vero tot Vasa pretiosa ægre huc atque illuc transferri potuis-

tuissent, atque ab Infidelibus deprehendi, quin cognosceret pariter, *Vasa* hæc Christianorum Mysteriorum celebrationi consecrata esse.

DISSERTATIO VII.

De Hymno, quem cecinit Christus Dominus post Eucharistiæ Institutionem.

POstquam Jesus Christus Agnum Paschalem comedit, atque Altaris Sacramentum instituit, Sancti Matthæus & Marcus animadvertunt, eum gratiarum actionis Canticum eeciniisse, & Hymno dicto eum Discipulis suis *in Montem Oliveti exiisse*. *Hoc est*, inquit Hieronymus, *quod in quodam Psalmo legimus: Manducaverunt, & adoraverunt omnes pingues terræ*. Vel quod Deus per Mosen jussit populo suo: *Cum comederis, & satiatus fueris, benedicas Domino Deo tuo*. *Matth. 26.30. Marci 14.26.* *Hier. in hunc loc. Matth. Deut. 8.10.*

Cum autem Evangelistæ scriptis non mandaverint, an Hymnus hic depromtus sit e Sanctis Litteris, vel extet in Rituali precum Judaicarum Libro, vel novum alium confecerit Jesus Christus; propterea negotium affert, statuere, quodnam hoc Canticum sit, quod ipse, peracta celebri Cœna cecinit cum Apostolis suis. Id autem operam dabimus, ut explicemus; & deinde ostendamus, Ecclesiasticum morem Hymnos & Cantica canendi ab exemplo petendum esse, quod nobis reliquit Filius Dei; atque hanc Traditionem insequentibus sæculis omnibus religiose servatam esse. Nihil habet Evangelium de hoc Hymno.

ARTICULUS PRIMUS.

Hymnus, a Servatore nostro post absolutam in Mortis pervigilio Cœnam recitatus, extat capite XVII. Evangelii S. Joannis.

CErethius Episcopus Litteras dedit ad Augustinum, ut eum consuleret de quibusdam Scripturis, quibus utebantur Priscillianistæ, inter quas erat Hymnus quidam, quem Christo Domino tribuebant, ac si illum post Eucharistiam institutam eecinisset. Cum vero Sanctus Augu- Error Priscillianistarum de Hymno dicto a Christo Domino.

stinus probe senserit, Hæreticos istos æqua ratione Canonicos atque Apocryphos Libros recipere, iisque eandem autoritatem vindicare; recitat excerpta quædam hujus Libri, in quo Priscillianistæ de hoc Cantico meminerunt, & momenta, quibus contendunt, eum a Sanctarum Scripturarum Canone abesse.

Aug. Epist. 237. ad Cerethium. nova Edit. Id porro, quod Scriptum illud complectebatur, in hæc verba refert D. Augustinus. *Hymnus Domini, quem dixit secrete Sanctis Apostolis & Discipulis suis; quia scriptum in Evangelio: Hymno dicto, ascendit in Montem; & quod in Canone non est positus propter eos, qui secundum se sentiunt, & non secundum spiritum & veritatem Dei, eo quod Scriptura est: Sacramentum Regis abscondere bonum est, opera autem Dei revelare, honorificum est.*

Sunt quædam hujus Hymni fragmenta, in ea Augustini ad Cerethium Epistola respersa, quæ hue continenti oratione traduxi.

Hymnus Salvatoris ex Priscillianistis.

Solvere volo, & solvi volo.
Salvare volo, & salvari volo.
Generare volo, & generari volo.
Cantare volo, saltate cuncti.
Plangere volo, tundite vos omnes.
Ornare volo, & ornari volo.
Lucerna sum tibi, ille qui me vides.
Qui vides quod ago, tace opera mea.
Verbo illusi cuncta, & non sum illusus in totum.

Hæc est pars hujus Hymni, quem Priscillianistarum opinione recens ìum confecit Servator noster, & cecinit cum Discipulis suis. At D. Augustinus palam facit, nihil esse in hoc Cantico, quod in Libris Canonicis non reperiatur, adeoque nihil Ecclesiam amisisse, quamvis Monumentum hoc non admittat.

Aliæ de hoc Hymno sententiæ. Inter Interpretes quidam existimarunt, verba hæc, *& Hymno dicto*, nihil aliud reddere, nisi Jesum Christum Deo Patri gratias egisse. Alii putant, Canticum hoc conflatum esse ex Psalmo 112. *Laudate pueri Dominum*, & quinque huic proximis, quos consueverant Judæi in gratiarum actionem cantare. Non paucis demum persuasum fuit, Hymnum hunc fuisse preces quasdam Judaicas, quæ adhuc extant, inquit Pater Amelotius, atque hebraice apud quosdam Scriptores leguntur. *Amelot. in hunc Matth. locum.* Hæc precatio eadem fortasse est, ac illa, quæ in Rituali Judæorum Libro reperitur; ubi præcipitur, ut dignior inter eos, qui Mensæ assident, poculum vini manu tenens, elata voce pronunciet: Gratias agamus Deo pro bonis nobis collatis; & adstantes respondeant: Laus Deo,

Deo, qui nos bonis suis enutrivit, & donis suis saturavit; & benedictiones id genus alias. At vero cum preces hæ omnes sint gratiarum actiones, Judæis communes post cœnam, nulla est species veritatis, Evangelistas de iis loqui, & Jesum Christum Canticum aliud haud protulisse.

Hymnus a Christo Domino dictus extat cap. XVII Evangelii S. Joannis.

Præterea constanti Traditione, satisque vetusta novimus, Hymnum hunc a Christo Jesu decantatum, recitari ab Evangelista Joanne toto capite XVII. post vers. primum ad finem. Caput enim hoc eam materiam complectitur, quæ ad præcipuas laudes divinas pertinere possit. Incipit his verbis: *Pater venit hora, clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te*; & non apparent in reliquis nisi sensa, Divinam potestatem, bonitatem, gloriam, aliasque perfectiones extollentia, quæ omnium præclarissimo Cantico argumentum abunde sufficiunt.

Apud Alcuinum Ep. 106. Ita arbitratus est Alcuinus.

Carolus Magnus Imperator Epistolam dedit ad Alcuinum super hoc Hymno. Christus Dominus, inquit Princeps hic, post Mysticam Cænam Canticum cecinit, in Sacris Litteris memoratum: *Ac propter hoc sumus non mediocri stupore perculsi, cur tantæ dulcedinis Hymnus, vel ab ipso Domino, vel si a Discipulis, in præsentia tamen Domini dictus, ab Evangelistis omnibus sit prætermissus*. Quo in loco Alcuinus, cum refutaverit sententiam illorum, quibus placuit, hunc Psalmum esse, addit, S. Joannem illum collegisse, quamquam alii silentio prætererint. Sacrum hoc Canticum, inquit, *cunctis pernecessarium credentibus*, confectum est ex parte Sermonis Jesu Christi ad Discipulos suos; atque incipit his verbis: *Pater venit hora, clarifica filium tuum*, cum ceteris usque ad alia: *ut dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis*. *

Sententia hæc probanda videtur.

Quæ sententia eo etiam verisimilior fit, quod Joannes notat, Christum completa precatione illa, *egressum esse cum Discipulis suis trans Torrentem Cedron*, quod alii quoque Evangelistæ animadverterunt. Jam vero nonne illud subjicere possemus, Christum Dominum, eum novum Pascha, vetere longe admodum excellentius, instituisset, congruenter novum gratiarum actionis Canticum cecinisse? Si nanque ita ferebat Judæorum mos, ut Hymnos & Cantica pro re præsenti ederent, sicuti fecerunt Debora, Anna, Zacharias, Maria, aliique nonnulli; quare non liceret propugnare, Servatorem nostrum edidisse Canticum, rei paullo ante a se peractæ accommodatum?

Tametsi autem Hymni, quos canebant Judæi post Pascha celebratum, vel communem Cænam, deducerentur e Psalmis vel Scripturis, atque in illis Summi Liberatoris laudes & benedictiones recolerent: verumta-

* *Iste est Hymnus sacratissimus & pulcherrimus, & cunctis pernecessarius credentibus . . . . . . quem peracte nostræ salutis, & suæ pietatis convivio, magna dulcedine & admirabili suavitate præsentibus suis Discipulis decantavit*. Alcuinus Ep. 106.

men hymni omnes isti non referebantur reipsa ad magnum Mysterium illud, quod nuperrime instituerat, neque perfecte adeo illud exprimebant, ac Canticum, a Joanne XVII. Evangelii sui Capite memoratum.

Argumentum in opinionem Akuini.

Beda Prafat. in Pf.

At enim, inquies, precatio illa Jesu Christi post mysticam Cœnam, a Joanne ad nos deducta, hymnus dici non potest; quandoquidem ex mente Ven. Bedæ: *Hymnus est propriè Laus Dei metricè scripta*; vel per alios est Poesis adstricta numeris, & certa pedum quantitate. Porro Gratiarum Actio, de qua agimus, non est quidem ligata oratione conscripta, neque alio modo, quam reliquæ Evangelii partes. Propterea si Oratio hæc Hymnus censenda sit, loca pariter omnia Scripturarum, in quibus Deus laudatur, benedicitur, atque honore colitur, Hymni erunt et Cantica, quod nemo facile dixerit.

Diffellitur.

Ethnicorum Poetarum celeberrimi Musæus, Callimacus, Athæneus, & Patrum Ecclesiasticorum sapientissimi Gregorius Nazianzenus, Joannes Chrysostomus, Elias Cretensis *, aliique tradunt, hymnum dicere nihil aliud esse, quam gloriam Dei celebrare, laudes ejus canere, absque eo quod necessum sit, verba hymni hujus mensuras quasdam, carminibus tantum aptas, servare.

Quid sit Hymnus ex Divo Augustino.

Aug. in Pf. 148

Sanctus tamen Augustinus mentem suam aperit enucleatius super hac re, hymnumque accuratissima notione describit. *Quid est hymnus*, interrogat S. Pater? respondetque: *Hymnus cantus est cum laude Dei. Si laudas Deum, & non cantas, non dicis hymnum. Si cantas, & non laudas Deum, non dicis Hymnum. Si laudas aliquid, quod non pertinet ad laudem Dei, etsi cantando laudes, non dicis hymnum. Hymnus ergo ista tria habet, & Canticum, & laudem, & Dei. Laus ergo Dei cum cantico hymnus dicitur.* Quamobrem licet Poetæ Christiani hoc Hymnorum nomen tribuant Carminibus, in honorem Sanctorum, vel ad impetrandum eorum auxilium conscriptis, non tamen reipsa hymni sunt, ut pote qui ad Deum tantummodo pertinere debent.

Caput igitur XVII. S. Joannis Hymnus est.

Quæ cum animadvertimus, non erit multi operis ostendere, gratiarum actionem, de qua XVII. Evangelii sui capite mentionem facit S. Joannes, verum Hymnum esse; quoniam tria complectitur, quæ requirit Divus Augustinus, ut precatio aliqua hymnus appellari possit. Primo S. Matthæus & S. Marcus utuntur his vocibus: *& hymno dicto*. Porro plerique ex Interpretibus, post Sanctos Ecclesiæ Patres verba ista hoc modo vertunt. „ Decantato gratiarum actionis Cantico. „ Secundo loco caput istud Sancti Joannis continet quidquid majus, nobilius, atque præ-

* Athenæus *in Dignosophistis* l. 4. c. 4. Joann. Chrysost. *Proœm.* 2. *in Psalm.* Elias Cretensis in Orat. 3. S. Greg. Nazianz. num. 21.

cla-

clarius ad laudem & gloriam Dei possumus prædicare. Igitur precibus Salvatoris post Cœnam fusis Hymni titulus tribui merito potest.

ARTICULUS II.

Usus Hymnorum in Ecclesiastico Officio ab exemplo Salvatoris petendus est.

EXtra omnem controversiam est, morem hymnorum canendorum vetustissimum esse; quamvis primus illorum Autor revera lateat. Sive etenim honor hic Lino adjudicandus sit, Musæo, & Callimaco; sive velimus cum Pausania a Licio Oden, aut ab Authi-Anthenodio, ut placet Scaligero inventos esse: non est tamen dubitandi locus, Hymnos Homeri, qui ad tempus Judicum Hebræorum floruit, ceteris aliorum Æthnicorum Poetarum omnibus elegantia pietate & religione præstare. Sanctus quoque Gregorius Nazianzenus, & S. Cyrillus Alexandrinus testati sunt, Hymnos Homeri aliis anteferendos esse, qui eadem de re elaborarunt. Clemens vero Alexandrinus arbitratus est, Mercurium Trismegistum scripsisse hymnos, quos Ægyptii in Mysteriis suis canebant.

Antiquitas Hymnorum.

Pausanias in Bat.ets. Scaliger. l. 1. Polstic.

Greger. Nazianz. Orat. 30. Cyrill. Alex. l. 1. contra Julianum.

Clem. Alex. l. 5 Strom.

Non unius generis apud Græcos erant, quos tamen Cælius Rhodiginus ad tria præcipua refert. Primum genus vocat *Prosodion*, quod erat quædam species Litaniarum, vel supplicationis, quæ recitabatur, dum ad Altare Sacrificium offerebant. Secundo nomen imponit *Hyporchemæ*, qui canebatur ab ducentibus choreas circum Altare, dum victimæ ardebant. Denique Hymni, quos cantabant quiescentes, vocabantur *Stasima*. Autor est Photius, hymnos ad rerum præteritarum memoriam recolendam institutos esse. Qua antecepta notione rei, plura Hymnorum genera exequitur, quæ ex Tractatu de Poesi Procli collegit *. Scaliger etiam a Menandro aliam Hymnorum divisionem deprompsit.

Rhodig. Lect. antiq. l. 4. c. 5. & l. 8. c. 3.

Quamquam autem jactent Græci, se ante omnes alios ceciniсse hymnos; nihilo tamen minus Moses, qui creditur vixisse centum circiter annos

Græci non sunt Autores Hymnorum.

* *Prosedion dicebatur, cum ad Aras, aut Templa accederent. & in accessu ad tibiam canebatur. Pæan olim, Apollini, & Dianæ attributum, ut pestis morbique depellerentur. Dithyrambus in Bacchum conscriptus. Nomon in Apollinem. Adonidia in Adonin referebantur. Hyporchema vocabant Carmen cum saltatione decantatum. Parthenia Virginum choris adaptabantur. Daphnephorica cum Laures novo quoque anne Apollini inferebant. Oschophorica ab Atheniensibus canebantur, Palmites vitis gestantibus plenos maturis uvis. Precatoria ab his componebantur, qui a Deo aliquid rogarent.* Photius, Codice 239. Scaliger l. 3. Poetices c. 112.

ante

ante Romam conditam, immo alii quoque homines a Deo afflati hymnos conscripserant ante sæcula multa, quam Poesis in Græcia radices ageret. Philo Davidi titulum tribuit *Hymnographi*: *Et in morem*, inquit Judæus hic, *Pindari, Flacci, & Alcæi Lyra excellenter personuit*. Alios item prætereo, quorum Hymni in Sacris Litteris extant.

Multiplex Hymnorum genus.

Jesus Christus dedit nobis exemplum Hymnorum canendorum.

Usus tamen hymnorum clarior fuit in Novo Testamento, quandoquidem illum Christus ipse, Apostoli, & primævæ Ecclesiæ Fideles exemplo suo celebrarunt. Atque hinc manavit fons germanus Traditionis illius, quæ hactenus in Ecclesia constantissime perseveravit. *De quibus Hymnis*, ait Divus Augustinus, *in Ecclesia canendis, & ipsius Domini & Apostolorum habemus documenta, & exempla & præcepta*. Neque enim possumus ambigere, in primorum Christianorum conventibus recitari consuevisse Psalmos, Hymnos, & Cantica sacra; cum S. Paulus Apostolus jubeat Fidelibus, *ut loquantur cum semetipsis in Psalmis, & Hymnis, & Canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus suis Domino*.

Aug. 119. cap. 18.

Ad Ephes. 5. 19.

Philo differens de Christianis Ecclesiæ Alexandrinæ, a Divo Marco institutæ, scribit, ipsos stylum exercuisse in Hymnis & Canticis ad honorem cultumque Dei lucubrandis, quos in nocturnis vigiliis canerent. Aliquando unus vel plures Hymnos istos, ceteris tacitis audientibus, canebant. Nonnunquam in choros dividebantur, qui alternatim responderent; & postquam uterque Chorus divinis sanctæ hujus exercitationis deliciis affluebat, & cælesti veluti amore ebrius erat, omnes circa postrema Hymni verba cantabant. Narrat Eusebius, S. Dionysium Alexandrinum in quodam Opere suo laudibus honestasse hymnos, quos Nepos conscripserat, & Christi fideles canebant.

Philo de Vita contempl. Euseb. l. 2. Hist. cap. 6.

Apud Euseb. l. 7. Hist. cap. 24.

In elogio S. Basilii de S. Athenogene, vetusto Theologo, illud animadvertit, Sanctum Virum istum, cum jam absumendus esset igne Martyrii, gestientem letitia, hymnum cecinisse, quem Discipulis suis scripto reliquit. Paulus Samosatenus, qui medio circiter III. sæculo vixit, damnatus est a Concilio Antiocheno, quod videlicet suppressisset Hymnos & Canticos, ad Dei gloriam celebrandam confecta, assumta ratione novitatis hujus consuetudinis. Quod videre est in Epistolis Episcoporum hujus Synodi, ab Eusebio ad nos traductis.

Apud Euseb. ibidem cap. 30.

Tametsi Hymnorum usus tribus quoque sæculis primis obtinuerit in Ecclesia, percrebuit tamen sæculo IV. & sequentibus. Sanctus Ambrosius, ut per sese fatetur, innumeros illorum scripsit; & propterea factum est, ut omnes imposterum Hymni Ambrosiani dicerentur. Adeoque cum S. Benedictus in Regula sua loquitur de Hymno aliquo Ambrosiano, id facit, ut, moneat, inquit Walafridus Strabo, Hymnos a sancto Do-

Walafr. Strabo de rebus Eccles. cap. 25.

Doctore isto conscriptos, vel ex imitatione Hymnorum Sancti hujus compositos. Quod in caussa fuit, ut nonnulli existimarent, eum primum fuisse, qui huic materiæ operam daret. Interea nos docet Isidorus *, Hilarium huic scriptionis generi se applicuisse ante ipsum Ambrosium, adeo ut si Ambrosianorum nomen Hymnis omnibus appositum est, ideo fuit, quia S. Ambrosii ætate cani cæpti sunt in Ecclesia Mediolanensi. Usus porro hic ad Ecclesias subinde Occidentis omnes propagatus est; & postquam illum S. Gregorius Papa confirmavit, ex Italia ad Gallias, Germaniam, aliasque Provincias transmigravit.

S. Ambrosius non est primus Hymnorum Autor.

Quamquam vero Ecclesia omnes a D. Ambrosio conscriptos Hymnos receperit, ut discimus Canone XIII. IV. Concilii Toletani: nihilominus animadvertendum est, multos extare in Ecclesiastico Officio, qui licet Ambrosiani appellentur, ejus tamen non sunt. Qua de re decretum est Canone Concilii Turonensis, ut recipiantur Hymni, qui digni erant, ut in Dei Ecclesia canerentur, licet ab aliis Scriptoribus fusi sint, dommodo ipsorum nomina sint perspecta. **

Omnes Breviarii Hymni a D. Ambrosio confecti non sunt.

Inter præcipuos Hymnorum, post Sanctos Hilarium Pictaviensem atque Ambrosium, Scriptores locum habent Sinesius, Cosmas Hierosolymitanus, S. Joannes Damascenus, Theophanes, Theosterictus, Theoleptus, Metrophanes Smirnensis, Prudentius, Ven. Beda, Sedulius, Sanctus Paulinus, Venantius Fortunatus, Fulbertus Carnotensis, Paulus Diaconus, & S. Thomas. Super quo consulas per me Scriptores hac de re disputantes ***. Radulphus Tungrensis meminit singillatim omnium Hymnorum authenticorum, qui in antiquis Libris reperiuntur, quos omnes collegit, atque adnotationibus eruditissimis illustravit Jodocus Clicthous.

Inter recentiores autem, qui in hoc lucubrationis genere excelluerunt, eminent Santevillius Canonicus Regularis S. Victoris Parisiensis, & Magister Sacius. Prioris Poemata Ecclesiastica complectuntur etiam Hymnos plurimos elegantes, sublimes, & singulari præditos venustate, quos fecit pro Breviario Parisiensi & Cluniacensi, & seorsim volumine collecti sunt;

Autores moderni, qui scribendis Hymnis incubuerunt.

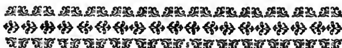
* *Hilarius Gallus Episcopus Pictaviensis Hymnorum carmine floruit primus, post quem Ambrosius Mediolanensis Episcopus .... Hymni ex ejus nomine Ambrosiani vocantur, quia ejus tempore primum in Ecclesia Mediolanensi celebrari ceperunt.* Isid. l. 1. de Off. Eccl. c. 6. Rabanus l. 2. de Instit. Clericorum c. 29. & alii.

** *Licet Hymnos Ambrosianos habeamus in Canone, tamen quoniam reliquorum sunt aliqui, qui digni sunt forma cantari, volumus libenter amplecti eos, præter ea, quorum Autorum nomina non fuerint in limine prænotata; quoniam qua fide constiterint, dicendi ratione non obstant.* Concil. Turon. II. Canone 23.

*** Isidorus, l. 1. *de Off. cap.* 9. Rabanus Maurus, l. 2. c. 49. Vualafridus Strabo, c. 2. Berno Augiens. *cap. de rebus ad Missam Pertinentibus.*

Gall. ce

Gallice redditi, & quod difficillimum, sæpe singulorum Carminum habita ratione. Sacio adjudicant interpretationem Hymnorum, qui sunt in Ecclesiæ Officio. Opus hoc editum crebro est apud Petitum; & versione constat tam præclara atque eleganti, ut nemo imposterum ad eam accesserit.

DISSERTATIO VIII.

De Sancta Facie Domini nostri Jesu Christi, Veronica nuncupata, quæ colitur in Ecclesia Sancti Petri Romæ.

Quomodo Jesus Christus imaginem vultus sui impresserit in sudatio.

Constans sæculorum multorum Traditio fert, Christo Domino eunti ad Calvarium, sanctam mulierem obviam præbuisse sudarium, seu lineum capitis sui velamen, quo sudorem & sanguinem, e vultu manantem, abstergeret; & Christum abstergentem in eo imaginem suam expressisse. Hæc est imago Capitis Jesu Christi, quæ Romæ asservatur, diciturque sancta Facies, sive Veronica *. Quidam duodecimi sæculi Scriptores referunt, id nocte contigisse, quæ mortem ejus præcessit in horto Getsemani supra montem Oliveti, cum Jesus Christus, in agonia positus, digressusque a tribus discipulis, detersit sudorem, *sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram*.

Apud Mabill. itinere Italico Tom. I. pag. 88.

Quod aggrediamur ad probandum.

Non me latet, dissidium esse inter Autores de aliis historiæ hujus adjunctis; quod tamen expendere non suscipio. Quare, utro ex his modis effecta fuerit sancta hæc Imago, vel tertio quodam alio: sive delata Romam sit, imperante Tiberio, sive alio tempore: quæcunque tandem fuerit Translationis hujus occasio, vel ab hoc vel ab alio Romæ relicta sit; non est hoc propositum Dissertationis nostræ; nec qua ratione sancta hæc Reliquia incolumis evaserit ad sæculum usque VIII. Sed utrum sancta Jesu Christi Imago, Veronica nuncupata, & Romæ servata, in Salvatoris impressa fuerit vultum; & satisne momenti in Traditione habeamus ad colendam sanctam Faciem istam, tanquam pretiosum monumentum a

* *Hæc de Sudario, a Christo S. Veronicæ tradito, apud Christianos Orthodoxos indubitata sunt*, Hensch. 4. Febr. pag. 450.

Chri-

Christo relictum, atque ab Ecclesia Fidelium pietati propositum, non quidem instar Reliquiæ, de qua nefas sit dubitare, quemadmodum de Fidei capite; sed instar rei non modica probabilitate præstantis, adeoque majore cum vero similitudine, quam illorum opinio, qui eandem adulterinam inclamant.

ARTICULUS PRIMUS.

Historia Translationis S. Imaginis Jesu Christi Romam.

Sanctus quidam Pater * vetustissimus autor est, Tiberium, cum fando audisset de miris a Jesu Christo in Judæa patratis, misisse Legatos suos oratum, ut veniret, seque ab ægritudine molestissima liberaret. Qui cum Jerosolymam adventassent, didicerunt, eum a Pilato morti addictum, atque e mortuis excitatum: sed Matronam quandam, Veronicam nomine, effigiem ejus apud se habere. Inviserunt itaque mulierem Nuncii, & Romam duxerunt, oblataque Imperatori imagine Jesu Christi, mira Sanctæ Faciei hujus virtute, a Lepra mundatus est. **

De modo, quo sancta Facies Romam translata est.

Si locus hic revera esset magni illius S. Methodii Tyriorum Episcopi, qui sub exitum tertii sæculi floruit, gravissimæ sane haberetur hac in re autoritatis. Quod quidem probe senserat Tillemontius, & propterea nititur testimonium istud elevare, aitque, *S. hunc Martyrem afficere injuria, si quis ipsi fabulas tribuat, quas de suo S. Methodio citat Marianus Scotus*. Quod ut liqueat, addit, satis est ipsum locum evolvere. Quamquam vero animus non sit, hanc narrationem propugnare; nihilominus præterire nequeo, quin animadvertam, facilem admodum rationem inivisse Tillemontium, qua se incommoda autoritate expediret, idque præstaret, nullo in medium producto de re hac argumento. Interim tamen de hoc digladiamur, utrum nec ne ad fabulas ablegandum sit, quod

An locus hic S. Methodii sit.

Tillem. not. 38. In Jes. Christ.

* *Quæ dum nuncios convenisset, & ita esse, atque se habere per omnia evidentissime asseruit, Romam ab ipsis delata est, atque in præsentiam Principis adducta, speciem divinæ testificationis ostendit, & virtutem perfecti medicaminis gratia Christi mirabiliter effecit*. Methodius apud Mar. Scotum ad ann. 39.

** A duobus Medicis Moscovitis, de quibus in fine hujus Diss. accepi, in regionibus suis extare exempla multa Sanctæ hujus Imaginis, ei similia, quam paullo post dabimus, interque unum in Ædæ Majori Moschuæ gemmis ornatum. Traditio pariter Nationis illius vulgata habet, Sanctam Domini nostri Imaginem Palestina Romam translatam fuisse, non secus atque a nobis superius narratum est.

narrat iste Methodius de sancta Jesu Christi Facie. Si nanque hic est priscus ille Methodius, perquam firmis opus esset conjecturis, ut de Historiæ hujus falsitate persuaderemur: sique Marianus Scotus ingenue citavit, satis simile vero sit Methodii nomine intelligendum esse illum, qui tertio sæculo vixit.

Tres fuerunt Scriptores, Methodii nuncupati. *Cavius in Hist. Litt.*

Apud Scriptores Ecclesiasticos tres tantummodo reperiuntur hujus nominis Viri. Junior, qui Monachus Constantinopolitanus, cum medio circiter sæculo tertiodecimo floruerit, non potuit a Mariano Scoto laudari, undecimi sæculi historico. Alius Methodius Patriarcha Constantinopolitanus, qui medio ferme sæculo nono obiit; ad quem credendum non est, Marianum Scotum, referre narrationem suam, cujus nulla mentio invenitur in ejus Operibus, quæ supersunt omnia. Porro apud omnes constat, magni Sancti Methodii Tyriorum Episcopi aliqua tantum fragmenta superesse inter tot Tractatus, quos ille conscripsit. Quamobrem fieri potuit, e quodam Patris hujus Opere Marianum Scotum decerpsisse locum illum, quem nobis servavit. Henschenius certe non ambigit, quin illi adjudicet, & cum eo Scriptores multi *.

Error Tillemontii.

Tillemontius ait, Henschenium fateri scriptum istud fabulis esse confertum; de cujus tamen accuratione pronuncies velim ex ingenua ipsius facti veritate. Eruditus nanque hic Jesuita animadvertit, ut recte, quæ ad Jesu Christi imaginem attinent, dispicere possimus, necessum esse prius, quoddam MS. Opus rejicere inscriptum: *Incipit notificatio, qualiter Tiberius Cæsar pro Christo Hierosolymam direxerit*. Subjungit quoque: *Multa displicere in eo Tractatu, fortassis ab aliquo ex relatione S. Methodii, similive historia depravato*. Id porro significat, Henschenium fateri, Scriptum S. Methodio tributum, fabulis redundare? Interim dum ille distinguit perspicue opus plani illius, a S. Martyris hujus narratione.

Autores non pauci de hac Historia meminerunt.

Quamvis autem Marianus Scotus non habeatur summæ diligentiæ & veritatis historicus, non tamen unus est, qui de hoc evento meminerit. Ejusdem mentionem facit Sigebertus ejusdem sæculi Scriptor; atque ut specimen habeamus, neutrum illud excogitasse, Constantinus Porphirogenitus, sæculo plus Mariano Scoto vetustior, idem memoravit, necnon Petrus Diaconus, Monacusque Montis Cassini: *Sudarium*, scribens, *quo Christus faciem suam extersit, quod ab aliis Veronica dicitur, tempore Tiberii Cæsaris Romam delatum est*. Autor hic concessit ad superos an. 1140.

in Lib. MS. de locis sanctis.

* *Methodius Olympi . . . . . ac postea Tyri Episcopus, in Chalcide Græcia Martyrio coronatus . . . . . in aliquo Opusculo Historiam Imaginis Christi, a Veronica velo excepta, ac Romam delata exposuit.* Hensch. 4. *Febr. pag.* 450. Baron. *anno* 34. *num.* 133. Gretserus *de Imaginibus non manufactis* c. 16. Corn. a Lapide *in cap.* 37. *Matth.* Simon Majolus *pro defensione Sacr. Imag. Cent.* 1. Quaresmius *lib.* 4. *cap.* 14. & *alii*.

Ex-

Extat in Bibliotheca Vaticana, Molani testimonio, *ejus Imaginis Romam sub Tiberio advectæ, historia graviter conscripta, & antiquissimis caracteribus, quam se perlegisse mihi retulit cl. Theologus Thomas Stapletonus Anglus*. De hoc etiam Codice loquitur Baronius. Historiam tandem hanc recitant Sigebertus, Constantinus Porphirogenitus, Polidorus Virgilius, Quaresmius *elucid. Terræ Sanctæ Tomo II. l. 4. c. 14. Pereg. 6.* Baronius *an. 34. num. 133.* Henschenius *ubi supra*. Bzovius *ad an. 1216. num. 15.* aliique multi. Tametsi vero tot Scriptorum dictis confirmetur, me præterit, anne videbitur ulli, eam falsitatis aliqua suspicione laborare. Lectoris sit, ut magis libuerit, judicare. Quod mea interest, aperte profiteor, me non hac quidem narratione, sed monumentis aliis, de quibus æqua suboriri non possit dubitatio, statuere velle Traditionem de Sancta Jesu Christi Imagine, quæ in Ecclesia S. Petri Romæ asservatur.

ad annum 34. num. c. 38.

ARTICULUS II.

Sancta Imago Jesu Christi, Veronica nomine, fundamentum habet in constanti Traditione ab exitu VII. sæculi deinceps.

SI Bzovii observationi locus sit, dicendum erit, multo ante septimum sæculum Imaginem sanctam *in veneratione apud Fideles semper fuisse, & præsertim in Ecclesia Ambrosiana in Officio Divino in Lectionibus, ut fertur, a S. Ambrosio scriptis, asseverante*. Illud certe extra controversiam est, Vvalafridum Strabonem, sæculi VIII. exeuntis, vel ineuntis IX. Scriptorem, Officium istud Sancto Ambrosio adjudicare; atque hoc obtentu numquam ab eo Ecclesiam Mediolanensem recedere voluisse, quod etiamnum tenet, licet ceteræ Italiæ Ecclesiæ ad Romanum Ritum se contulerint.

Celebrata est Imaginis hujus memoria ante VII. sæculum.

Abrahamus Bzovius Annal. Eccles. anno 1216. art. 17.

Extant itaque in Tabulario Vaticano monumenta multa admodum authentica pro sancta hac Salvatoris Imagine. Jacobus Grimaldus Tabularii custos, & publicus Notarius, sancte pollicetur, se illa summa fide collegisse; idque publico scripto in vulgus edidit, signavitque manu propria in pervigilio S. Andreæ anni 1612. his verbis: *Ita est, ego Jacobus Grimaldus manu propria*.

Monumenta pro authentica Sanctæ hujus Imaginis veritate.

In primo, quod affert, monumento reperitur, anno 705. primo Pontificatus Joannis VII. Pontificem hunc ædificasse in vetusta S. Petri Basilica magnificum Sacellum, cujus muri condecorati egregiis picturis opere tessel-

Anno 705. Joannes VII. Sacellum Sanctæ huic Imagini extruendum curavit.

ſellato, varias Domini noſtri & S. Petri Hiſtorias referebant, & Pavimentum conſtratum erat marmore porphiretico. Sub fornice hujus Sacelli, quod ſex magnificis columnis innitebatur, Sancta Jeſu Chriſti Imago collocata fuit *. Anaſtaſius Bibliothecarius, & Petrus Mallius, Canonicus S. Petri, qui Baſilicæ hujus hiſtoriam executus eſt, atque ad ſæculum duodecimum florebat, hoc argumentum indicant pietatis Joannis VII. erga divinam Faciem Jeſu Chriſti.

Sub finem VIII. ſæculi Sacellum hoc dedicatum fuit.

Vetuſtum MS. Martyrologium, in quo de Baſilica Vaticana optime meriti recenſentur, nos facit certiores, Sacelli hujus in Eccleſia Sancti Petri dedicationem ad exitum VIII. ſæculi peractam fuiſſe, cum alia Altaris S. Mariæ ad Præſepe, in eodem Sacello poſiti **. In Vetere Graduali, quod in eadem Bibliotheca ſervatur, legere eſt ejuſdem Grimaldi teſtimonio, in Nocte Nativitatis Dominicæ, Officio Divino expleto, ſupplicationem inſtitui ad Sanctæ Imaginis Sacellum, & decantato *Te Deum Laudamus*, ſolemnem rem divinam celebrari conſueviſſe.

Singulis annis ſupplicatio eo movebatur.

Prodigium Sanctæ Imaginis patratum anno 750.

Baron. ad annum 753.

Aiſtulfus Rex Longobardorum Rachi fratri ſuo ſucceſſit anno 750. qui efferatus animo Regnum ſuum auſpicatus eſt vehementi in Eccleſiaſticas terras irruptione. Urbem Romam obſedit, immani prius vaſtitate ſuburbiis allata, qua ipſa diruit Templa, & Martyrum Sepulchra. Stephanus autem III. Pontifex, quo divinam opem inter haſce vexationes impetraret, ad Jeſu Chriſti Imaginem ſe recepit; indixitque publicam ſupplicationem per totam Urbem, cui interfuit, nudis pedibus Sacram Jeſu Chriſti geſtans effigium ***. Ferunt etiam, Leonem tertium, qui an. 816. occubuit, ditiſſimis muneribus donaſſe Sacellum, in quo erat Sancta Facies, tum temporis *Imago Salvatoris* appellata.

Quid fecerint Pontifices multiplo cultu S. Faciei. *Anaſt. in Leone III.*

Benedictus Canonicus S. Petri obſervat in Libro de Officio Eccleſiaſtico totius anni, Pontifici Cæleſtino II. nuncupato anno 1143. Summum Pontificem, peracto Sacro in Baſilica S. Petri, Die Dominico *Gaudete*, adolere ſolitum thus in Sacello S. Sudarii: *Poſtea vadit ad Sudarium Chriſti, quod vocatur Veronica.*

Anno deinde 1197. Cæleſtinus III. æneas januas Sacello affixit, in quo Jeſu Chriſti Imago ſervabatur. Innocentius item III. mentionem facit ſolemniſſimæ ſupplicationis, quotannis fieri ſolitæ prima Dominica poſt Epiphaniam, in qua geſtabatur Imago Jeſu Chriſti ex Eccleſia Sancti Pe-

* Notandum, Imaginem hanc Jeſu Chriſti aliam prorſus eſſe ab Edeſſena, quæ tum Edeſſæ adhuc colebatur, unde poſt duo circiter ſæcula Conſtantinopolim translata eſt.

** *Conſecratio Altaris S. Sudarii, item Altaris S. Mariæ ad Præſepe poſt ipſum nono Kalendas Decembr. in Feſto S. Clementis.*

*** *Propriaque humero ipſam Sanctam Imaginem cum reliquis Sacerdotibus idem Sanctiſſimus Papa geſtans, nudiſque pedibus, tam ipſe, quam univerſa plebs incedentes.* Anaſt. Biblioth. in Steph. III.

tri

tri ad Xenodochium Sancti Spiritus. Idem Pontifex Cælestinus, ut populorum pietatem excitaret, iis, qui ceremoniæ huic interessent, liberalem peccatorum Indulgentiam largitus est *. In Epistolis quoque, datis ab Honorio III. ad idem S. Spiritus Xenodochium anno 1222. Pontificatus sui octavo, de hac supplicatione loquitur, tanquam de re vetustissima & celeberrima. Immo Alexander Papa IV. anno 1254. jussit, vim argenti non modicam distribui Canonicis illis, qui tempore supplicationis Sanctam Imaginem deferebant.

Nolim pariter hic præterire, Urbanum V. ad S. Petri Cathedram evectum anno 1362. Diploma scripsisse Episcopo Aretino, in quo notat dies, in quibus coram populo exponeretur Salvatoris Imago, nimirum Feria IV. V. & VI. necnon Sabbato Hebdomadæ Majoris, in die Ascensionis, & prima Dominica post Octavam Epiphaniæ.

Ut paucis, Grimaldus enumerat ea omnia pietatis indicia, quæ erga S. Jesu Christi Imaginem alii Pontifices præbuerunt, quæque hic colligere non molestum modo, sed supervacaneum etiam esset; sicuti alia multa, ab ipso depromta ex vetustis Martyrologiis Basilicæ Vaticanæ, ex Diplomatibus, & Codicibus MSS. antiquis, in quibus pretiosæ hujus Reliquiæ, & Miraculorum per eam a Deo factorum memoria usurpatur. Id unum addam, Paulum V. anno 1606. cum Sanctam Veronicæ Imaginem in novam Vaticani Basilicam transferri imperasset, statuisse, ne deinceps Christifidelium obtutibus pateret, nisi Feria VI. Majoris Hebdomadæ. Grimaldus laudat Monumenta alia.

Urbanus tandem Papa VIII. elaborare fecit magnificam thecam, in qua S. Jesu Christi faciem depictam locavit, Symulacrum Veronicæ erexit, atque Altare, hac apposita Inscriptione: Monumentum erectum ab Urb. VIII.

SALVATORIS IMAGINEM VERONICÆ
SUDARIO EXCEPTAM,
UT LOCI MAJESTAS DECENTER
CUSTODIRET, URBANUS VIII.
PONT. MAX.
MARMOREUM SIGNUM,
ET ALTARE ADDIDIT, CONDITORIUM
EXTRUXIT, ET ORNAVIT.

* *Ut Liberius & hilarius se exhibuerint salubriter celebrare, de injunctis pœnitentiis unus remittatur annus ad ampliorem obtinendam Indulgentiam peccatorum.* Innoc. III. Serm. in Dom. prima post Epiph.

Quæ

Baill. in Festis Mobilibus Fer. 3 Quinquag. Gall.

Quæ cum ita sint, in promtu judicium est, quam recte & firmiter dixerit Bailletus, multi operis futurum, S. Faciei hujus originem ultra sæculum undecimum repetere.

ARTICULUS III. & ultimus.

De cultu Imaginis Jesu Christi, deque Inscriptione supposita alteri, qua visitur Monstrolii.

Martyrologia, quæ Sanctæ hujus Imaginis meminerunt.

SAnctæ hujus Imaginis veneratio postremis hisce sæculis percrebuit adeo, ut Fideles eam nnn una ratione ostendere satagerent. Non desunt Martyrologia diem præstituentia huic de S. Imagine Celebritati. Martyrologium Galesinum eam ponit pridie Nonas Februarii; Petrus Canisius VIII. Kalendas Aprilis, quo creditur die Jesus Christus vultum suum in Linteo expressisse. In quibusdam Hispaniæ locis solemnitas hæc diem habet quintum ante Kalendas Decembres, præsertim apud Sanctimoniales Alones, in quarum Breviario Officium est eo die *Veronicæ*, vel S. Faciei proprium.

Dies, in quibus Festum S. Imaginis celebratur.

Apud Sanctum Eustachium Parisiorum festus hic dies habetur V. Idus Septembris. In qua eadem Urbe & alibi locorum in Galliis, ubi pietas animos hominum ad habendum festo aliquo die Sanctæ huic faciei honorem excitavit, decreta est jam inde a sæculis multis Feria tertia Quinquagesimæ, alias postremus Bacchanaliorum dies. Fit autem admodum credibile, iccirco delectum diem istum, ut objiceretur pietas erga divinam Salvatoris Imaginem laxiori vivendi licentiæ, cui indulgent eo die personati homines, qui ad intemperantiæ libertatem effrænem faciem suam tegunt. Hactenus Festum hoc in arbitrio Fidelium fuit, ut coli posset, atque omitti.

Baill. de Festis Mobil. hoc die §. 22.

Descripta quoque fuit Missa votiva, dicenda liberis pietati diebus post sæculum XV. cui titulus: *De Sancta Veronica, sive da Sacra Imagine Jesu Christi*. Hæc reperitur in fine Missalium & Gradualium, veluti Parisiensis, in quo singillatim dicitur, hanc esse Missam *de S. Veronica Christi Domini, sive Facie Jesus patientis pro Feria tertia post Quinquagesimam*. Inter Missas etiam *Votivas* Missalis Moguntini anno 1493. extat quædam inscripta: *De Sancta Veronica, seu de vultu Domini*.

In vetustis pariter Missalibus quorumdam Germaniæ Diœcesum legitur Missa propria pro Veronica, sive sacra Facie Jesu Christi; præsertim in Augustensi edito anno 1555. *Missa* de *Vultu sancto*, *seu Veroni-*

ca *. Eadem Missa reperitur in Missalibus multo antiquioribus, quemadmodum in Giennienſi apud Hiſpanos, in quo piiſſima eſt *Sequentia*, quæ hoc pacto incipit:

Salve Sancta facies noſtri Redemtoris,
In qua nitet ſpecies divini ſplendoris,
Impreſſa panniculo nivei candoris,
Dataque Veronicæ ob ſignum amoris &c.

Sodalitia erecta in honorem S. Imaginis.

Erecta inſuper ſunt Sodalitia ſacra in honorem Sanctæ Imaginis, cujus celeberrimum eſt illud, quod Joannes V. cognomento Sapiens, Britanniæ Dux, erexit in Urbe Nannetenſi ad annum 1413. ſub glorioſo Titulo S. Veronicæ, probatumque a Sancta Sede fuit, & maximis auctum ditatumque Indulgentiis. Præſules, *Barones*, Nobileſque Provinciæ Viri, Procereſque Urbis honori duxerunt, ſe in illud cooptari, quod ad hanc diem floret, inſigne pietatis exemplum Urbi Nannetenſi, in Eccleſia Fratrum ex Ordine S. Dominici.

Exempla ex Archetypo Romano depicta.

Nec minorem ſane pietatem erga Imaginem iſtam oſtenderunt Chriſtifideles, dum ex Archetypo Romano exempla quædam imitati ſunt, quibus item Veronicæ nomen impoſitum eſt. Inter ea, quæ majori feruntur apud Hiſtoricos animadverſione digna, illud dixerim, quod Urbanus IV. † Archidiaconus tum Laudunenſis, atque Innocentii IV. a Sacro faciendo, Roma miſit anno 1249. ad Antiſtitam Monaſterii Matronarum Monſtrolienſium ex Ordine Ciſtercienſi, in quo habebat ipſe ſororem ſuam. Cum autem Congregatio illa Laudunum prope translata fuerit, Monſtrolienſis tamen Veronicæ nomen ipſi perſeveraverit. Jacobus Pantaleon elegantem Epiſtolam conſcripſit, hortatus Matronas iſtas, ut ſuſciperent obſequio ſummo Sanctam Veronicam, Imaginem nimirum Jeſu Chriſti **; quæ adhuc ſervatur in eodem Monaſterio, atque ad illam inviſendam confluunt ex multis Galliarum locis homines religioſi ***.

† Jacobus Pantaleon Trecenſis.

Sancta Facies Monſtrolienſis.

Animadverſio Mabillonii in Sanctam Faciem Monſtrolienſem.

Eruditiſſimus Pater Mabillonius, hiſtoriæ hujus narrator, animadvertit, ſubtus hanc effigiem poſitam eſſe Inſcriptionem ignoti caracteris, & cujus ſex primæ litteræ ſtatim excitant ſuſpicionem, num ſignificent vocem *Abraſax*: quæ vox, inquit, indicat Philacteria, ſive Amuleta,

* *Notandum, quod Innocentius Papa IV. omnibus fidelibus, ſequentem Miſſam de vultu Domini devote celebrantibus, trecentos dies; & ſolam Collectam dicentibus quadraginta dies Indulgentiarum conceſſit*. Innocent. IV. renunciatus eſt Pontifex ſummus anno 1243.

** *Ut Sanctam Veronicam, ſeu veram ipſius imaginem & ſimilitudinem. Actum Romæ anno* 1249.

*** Quidam Autor narrat, Imaginem hanc innumeris miraculis coruſcaſſe. *Chryſoſt. Henriquez, in Vitis Patrum Monaſt. Dunenſis in Flandria, cap.* 21.

qui-

Mabill. Musei Italici Tomo 1. pag. 89.

quibus Basilidiani Hæretici utebantur. Nihilominus subjungit cl. hic Benedictinus, præterquamquod effigies hæc non posset commode collo suspendi, non est dubitandum, hanc esse Imaginem Sacram; quandoquidem augustum Jesu Nomen utroque latere conspicitur in parte superiore, Græcis Litteris ad compendium redactis inscriptum. Quo in loco sperare juvat, neminem ægre laturum, me hic quædam animadvertere super conjecturis, quas fecit doctus iste vir Religiosus de Inscriptione, quæ legitur subtus imaginem Sanctæ Faciei, quæ Monstrolii asservatur.

Animadversio prima in Inscriptionem Sanctæ Imaginis.

Prima animadversio mea in id recidit, quod ait, *sex priores hujus Inscriptionis Litteras suspicionem excitare posse, num significent vocem Abrasax*. At suspicio hæc futilissima esset; ut nanque e prioribus hujus Inscriptioris Litteris emergeret vox *Abrasax*, oporteret primam litteram esse A. quæ tamen est ω, atque adeo efficeret *Obrasax*, non autem *Abrasax*. Porro non crediderim, apud ullum Scriptorem reperiri, verbum *Abrasax*, tam celebre apud Basilidienses, scribi cum ω; quanquam Ecclesiæ Patres, aliique Scriptores dissimiliter illud scripserint: *Abracax*, *Abrasax*, *Abrasas*, Abraxam, ΑΒΡΑCΑΣ. Adde, non posse verbum *Abrasax* scribi cum ω, quin evertatur mysteriorum structura, quam Hæretici isti hoc verbo conflabant *. Basilides, ejusque Sectatores hoc nomen tribuebant Deo, ut indicarent trecentos sexaginta quinque Processiones, significantes, eorum opinione, 365. virtutes cælestes, quæ totidem corporis humani partibus præerant. A. nanque valet 1. B. 2. P. 100. A. 1. C. 200. A. 1. Σ. 60. ex quibus numerus efficitur 365. Porro inferius ostendam, etiamsi prima vocis hujus littera esset A. non posse inde confici *Abrasax*.

Mysteria hac voce *Abrasax* comprehensa.

Irenæus l. 1. cap. 23. Tertull. de Præscrip. cap. 46. Epiph. August.

Animadversio secunda.

Secundo loco animadverto in verba hæc Mabillonii dicentis, nomen *Abrasax* indicare Philacteria vel Amuleta, quibus Basilides, ejusque asseclæ utebantur. Ante omnia vero meminisse oportet, Basilidianos duo Amuletorum istorum genera incidere consuevisse. Alterum compositum erat Litteris tantum, singulari quadam ratione dispositis. Atque hoc pacto Medicus Serenus Sammonicus, II. sæculi Vir, & magicis Hæreticorum istorum superstitionibus addictus, hanc vocem *Abracadabra* adhibe-

Duplex erat apud Basilidianos Amuletorum genus.

* Eruditi multi interpretati sunt hanc vocem *Abrasax*, quam putant constare hebraicis & græcis Litteris, & unamquamque litteram verbum aliquod significare.
A. *Ab.* Pater.
B. *Ben.* Filius.
P. *Rouab.* Spiritus.
A. *Hakadosch.* Sanctus.
C. σωτηρία Salus.
A. ἀπὸ a
Σ. ξύλου. Ligno.
* Alii dicunt, hæc verba reddere: *Deus unus & trinus homines salvans per Crucem.*

bat,

bat, cujus elementa peculiari quodam ordine digesta, Philacteriorum vices gerebant. At quamvis *Abracadabra* efformatum sit ab *Abrasax*, non extat tamen exemplum, postremam hanc vocem in schedula inscriptam, & collo suspensam, suisse unquam loco Philacterii; omnesque Autores animadvertunt, Basilidianos non usurpasse ad incantamenta sua, nisi vocem *Abracadabra*, scriptam Litteris Græcis majusculis. Quapropter etsi Pictura Monstroliensis potuerit collo suspendi, & descriptum in ea fuerit nomen *Abrasax*; non tamen id argumento esset, eam ad Philacteriorum usum institutam fuisse.

Amuleta scripta in Schedulis.

Amuleta Basilidianorum altera erant plerumque gemmæ, in quibus insculpebantur figuræ monstrosæ, informes, & non semel obscenæ: ex. gr. corpus humanum cum capite Galli, vel Canis, circundato radiis, & cum serpentibus loco pedum, &c. Non paucæ ex his gemmis reperiuntur in Pinacothecis multis, refertæ his imaginibus, atque Inscriptionibus, veluti Serapidis, Mitrax, aliarumque barbararum vocum, inter quas sæpissime legitur *Abrasax*. Eadem apparet Græce exarata in baculo bifidato, quem præ manibus tenet imago insculpta in altera parte Ametisti, qui Baronii ætate repertus est. Hæc Gemma in aversa facie habet Leonem cum capite Tauri. Idem Cardinalis meminit alterius Gemmæ, referentis figuram prodigiosam, spectrumque caracteribus plenum, in cujus aversa facie legitur vox *Abrasax*. Basilidiani gerebant imagines istas in annulis, quæ ipsis instar antidoti forent. Descripta pariter est vox *Abrasax* in Gemma, quæ asservatur apud Patres Canonicos Regulares S. Genevievæ: atque affirmat Ducangius se multas cum eadem Inscriptione vidisse. Quoniam igitur nomen *Abrasax* non conspicitur passim nisi in Gemmis, cum pro Amuleto adhibebatur, non videtur Mabillonius suspicari merito potuisse, S. Monstroliensem Faciem Philacteriorum usum habere; licet ipsi daremus ultro, verbum *Abrasax* in ejus fronte situm esse.

Sculpebantur quoque in Gemmis.

Baron. ad ann. 120. num. 10.

Ducangius Gloss. Latin. verbo Abracadabra

Aliam etiam animadversionem adjiciam ad ea verba: „ Præterquam „ quod effigies hæc commode non posset collo suspendi; non est dubitan„ dum, hanc esse Imaginem sacram, quandoquidem augustum Jesu no„ men utroque latere conspicitur in parte superiore, Græcis Litteris In„ scriptum. „ Ego vero non putarem, concedendum esse huic Benedictino erudito, Sacrum Jesu nomen, in hujus Imaginis fronte collocatum, ostendere, eam minime superstitiosam esse. Ii etenim, qui de hujusmodi rebus agunt, nobis testantur, nomina majori veneratione colenda, verba Sanctiora, resque augustissimas Religionis impie traduci in Magicis operationibus ad perspicaciores eludendos. Immo S. Augustinus autor est, quosdam usos fuisse nomine Jesu Christi ad Magicas artes exercendas.

Animadversio Tertia.

Res Sanctiores quandoque in rebus Magicis usum habent.

Thierius Tract. de Superst. Tom. 2. per totum.

Aug. Tract. 7. in cap. 1. Joann.

Spondanus ad ann. 120.

Quod si opus esset, exemplum aliquod proferre Amuletorum Insculptorum super piis imaginibus, nullum exhiberet negotium, ea reperire in rem nostram. Spondanus etenim asserit, se vidisse apud Petavium Parisiensem Consiliarium Gemmam, hinc habentem effigiem SS. Petri & Pauli, illinc vero vocem ΑΒΡΑΣΑΞ. At firmissima omnium ratio, quare S. Veronica Monstrolii non sit attingenda suspicione Philacterii cujusdam Basilidiensis, ea est, quia Hæretici isti non credebant, Jesum Christum assumsisse corpus; sed in humana quidem forma apparuisse, quamvis non esset. *

De Sancta Facie Missa ad P. *de la Chaize.* *Supplementum Ephemeridis Sapientum, Martii 1707 pag. 67. & seq.*

Non ita pridem depictum fuit exemplum elegantissimum Faciei hujus, quæ extat in Ecclesia Monialium Monstroliensium prope Laudunum. Hæc Tabula picta anno 1707. erat in Cubiculo P. *de la Chaize* Regis a Sacris Confessionibus audiendis. Autores Ephemeridis Sapientum Tabulæ, atque Inscriptionis expressam imaginem in vulgus ediderunt. Tota vero difficultas in eo vertitur, ut cognoscamus, quanam lingua descripti sint caracteres eidem subjecti, & qua ratione eos interpretari possimus.

Explicatio Inscriptionis in inferiore Imaginis parte positæ, cum satis singularis sit, atque non parum ad rem nostram pertineat, Lector æqui bonique faciet, me huc afferre eorum Epitomen, quæ de ipsa tradit Ephemeris Sapientum. Audi qui loquatur.

Sententia Harduini de hac Inscriptione.

„ Harduinus e Societate Jesu in ea reperit præclarum quoddam co-
„ gitatum, Christiano pictore dignum, & Tabulæ ipsi apprime respon-

* *Non erant certe ejusmodi, quibus Basilidis Sectatores utebantur, imagines Christi Redemptoris: nam quomodo, quæso, eum ille credi nolebat, Christum esse corporeum ac crucifixum?* Baron. ad ann. 120. num. 10.

de-

„ dens. Exprimitur Carminibus Græcis Spondaicis, sensumque effert in-
„ geniosum, satisque exquisitum. Est autem hic.

„ Ωδρας δέ γε γραφ'ς κιμα Παννας αικυσα.

„ Id porro significat, si totidem verbis latine vertatur: *divisit utique penicillus figuram Christi invitus*. Atque adstricta numeris oratione:

„ *Vultum utique invitus sejunxit corpore Pictor*.

„ Gallica quoque Lingua his carminibus id complecteretur.

„ Le Peintre offre à vos yeux la sainte Face ici:
„ Mais que c'est à regret, qu' il la sépare ainsi.

„ Ac si diceret: Argumentum admodum triste Christiano pictori esse
„ Sanctam Faciem, afflicta hac specie espressam; ipsumque malle potius
„ depingere Christum Dominum, ea gloria, qua modo fruitur, mican-
„ tem, vel alterius mysterii specie, quam diræ Passionis suæ.

Postquam Harduinus hoc pacto Inscriptionem hanc interpretatus est, addit, noluisse (ut auguratur) Pictorem, quempiam ancipitem esse, anne illa Græca conscripta esset; cum caracteribus perspicue Græcis, ex utroque S. Faciei latere posuerit hæc verba contracta IC XC. quæ significant Ιησῦς Χριςὸς. Quod attinet ad Græcam Inscriptionis Linguam, hæc exarata est manu Latina: quod apertum erit consideranti promiscuum elementorum utriusque Linguæ usum, & figuram Å. a. b. & præsertim litteræ q. quæ in ultima voce reperitur. Sunt in ea duæ Litteræ, consulto positæ adverso modo, 'ut fortasse lectio difficilior redderetur. Prima est E in prima voce. Adverbium δῆγε, sequitur eruditus hic Jesuita, compendiaria nota scriptum est, duabus tantummodo vocis illius consonantibus, sed simul junctis, quarum una innititur alteri, ut Δ. basis instar sit, & Γ. superpositus, ita inflexus, 7. In verbo Παννας, inquit Harduinus, apparent duæ Litteræ in unum complexæ nimirum N. & O. quod plerumque fit in Monogrammis. Litteræ Γ. & C. quæ sunt septima & octava Inscriptionis, majusculæ sunt, videlicet, unaquæque littera prima cujusdam integræ vocis. Γ. non potest esse nisi γραφὶς, Latine *Penicillus*. C. collocari non potuit, nisi ut indicaret χῆμα, *forma*, *figura*.

Existimat Harduinus Inscriptionem hanc Græcam esse.

Qui explicet hanc Inscriptionem.

Denique postquam in eo laboravit Harduinus, ut ostenderet congruentiam vocum Græcarum cum Inscriptione, Litteris quibusdam contraria ratione positis, sejunctis aliis, quæ nexæ erant, aliis connexis, quæ sejunctæ, repertisque vocibus integris in una tantum littera: post hæc, inquam, omnia eorum sententiam impugnat, quibus visa est Inscriptio hæc Illyrice conscripta. At præterquamquod, ait, explicatio nostra opinionem hanc aperte convellit, & caracteres nullo modo Illyrici sunt: id addimus, necessum esse, ut ex his Litteris efficeretur: *Imago Domini in*

Sudario, legere Illyrice: *Tild* vel *Poldoben Gosdub v' Antuclo*: atque in universa Inscriptione verborum Illyricorum ne vestigium quidem est. Quare constanter affirmo, concludit peritus hic Antiquarius, istud esse Carmen Græcum; neque video, quid in re hac negotium facessere possit.

Inscriptio hæc confecta est Litteris Moscovitis. Summa profecto admiratione digna est acutissima Harduini acies ingenii, atque eruditio toti Litteratorum Reipublicæ perspecta, ut e phrasi Moscovitica Carmen Græcum Spondaicum erueret; & sollertissime Moscoviticum in Græcum transfiguraret. Sententia nanque, sive Inscriptio sub sancta Facie posita, nihil habet cum Græco affine, neque cum sensu, quem ipsi dedit peritus hic Jesuita. Inde autem orta deceptio est, quod in hac Inscriptione sint quædam litteræ Græcis haud absimiles; atque ipse ignoret, plerasque litteras communis scriptionis Moscoviticæ Græcas esse, quamquam verba & significatio a Græco quam maxime distent.

Interpretatio Inscriptionis hujus. Attende itaque germanam Inscriptionis hujus interpretationem. OBRAS *Imago*; GOSPODEN *Domini*; NAOUBROUSE *in Linteo*.

Animadversio Prima. Ut autem Inscriptioni huic claritatem afferamus, hæc animadvertenda sunt. Primo, eam conscriptam esse Litteris majusculis, quæ longe differunt ab aliis Linguæ Moscoviticæ, ut in aliis quoque Linguis contingit.

Animadversio Secunda. Secundo, Inscriptionem hanc tribus verbis constare, *Obras Gospoden Naoubrouse*. Secunda vox compendio scripta est, atque in ea tres vocales desiderantur; leguntur autem *g. s. p. d. n.*, qua ratione Moscovitæ passim Jesu Christi nomen conscribunt. Deest quoque *s* post C. ultimæ vocis, quæ composita est ex præpositione *na*, quæ significat *in*, & ex *oubrous*, quæ reddit *Linteum*. *Oubrous* nominativus est, *oubrouse* ablativus, a præpositione *na* rectus. Quare addenda est in fine vocis *s*; & fiet *Oubrouse*, *in Linteo*; quæ nisi adderetur, efficeret *in Linteus*, vel *in Linteum* vitiosa significatione, cum hoc loci præpositio *na* ablativum, non nominativum, vel accusativum requirat.

Animadversio Tertia. Tertio cavendum est, in fine uniuscujusque vocis elementum esse, nihil significans, quod apponitur in fine verborum omnium, quæ desinunt in consonantem, ad firmandam adjuvandamque pronunciationem, vocaturque Moscovitice *ier*. Atque adeo sexta, duodecima, & ultima littera, non sunt characteres veri, sed *iers*.

Animadversio Quarta. Quarto, quod Inscriptionem hanc difficilem reddit, & ipsis Linguæ Moscoviticæ peritissimis negotium exhibet, ex eo oritur, quia duo *iers* postremorum verbum immutata sunt. Illud nanque, quod est in fine secundæ vocis, ita efformandum erat Nb; & *ier* quod est in fine ultimæ, deberet esse ac illud, quod est in fine *Obras*.

Animadversio Quinta. Animadvertendum quinto est, quartam & quintam litteram ultimæ vocis

vocis esse B. & R., sed vitio Pictoris vel Sculptoris contrario modo positas esse, cum collocari debuissent instar secundæ & tertiæ litteræ verbi *Obras*.

Sexto, Prima Littera Inscriptionis U optime posita est, quamvis Græcæ Ita versa sit Ω. Neque item quinta Littera inversa est, cum sit S; qui a Moscovitis scribitur ut jacet in Inscriptione, vel hoc modo C. Non igitur est E. immutata, ut placuit Harduino. Animadversio Sexta.

Denique duæ voces superpositæ Imagini significant Ιους Χριςος, non vero Ιησυς Χριςος. Animadversio Septima.

Hac ratione, ut mihi videor, illustrata Inscriptio est, quam maxime poterat, & flagitabatur. Hac ratione eam interpretati sunt duo Medici Moscovitæ, quos in consilium adhibui, & suam profecto Linguam callebant. Prior appellatur L. Blumentroft, Familiaris Medicus Imperatoris Moschorum. Alter est Vander Hulst, Medicæ facultatis Doctor. Duo *jers* conversi, de quibus locuti sumus, & quarta & quinta littera immutatæ nonnihil difficultatis initio Viris istis pepererunt. Sed Sapientum ejusdem Nationis multorum, Parisiis tum commorantium, consulto, convenit demum inter omnes, Inscriptionem hanc complecti tres tantum voces, nimirum: OBRAS GOSPODEN NAOBROUSE: IMAGO DOMINI IN LINTEO. Explicationis hujus sponsores.

F I N I S.

EPI.

EPISTOLA

P. TourneminI e Societate Jesu

AD P. HONORATUM A S. MARIA,

Carmelitam Excalceatum,

In qua P. Tourneminus sententiam suam exponit super quæstione, tantis inpræsentiarum contentionibus agitata.

Utrum Jesus Christus Agnum Paschalem comederit postremo Vitæ suæ anno.

ITA est, non inficior, mi Pater Reverende, me admodum probabilem censere opinionem, quam Lamius splendidissimum Congregationis Oratorii lumen, adversus tot adversarios propugnavit eruditione multa, sed ratione loquendi nimium decretoria, & Sanctis Patribus non satis morem gerente: Ego equidem in hanc opinionem descenderam, antequam prodiret in vulgus Harmonia *in octavo* Lamii, vel quidpiam de Auctoris hujus sensis, scriptisque cognoscerem. Nulla ex illis sententiis, quas excogitaverant Interpretes, ut loca explicarent, in quibus tradit Sanctus Joannes disertis verbis, Judæos nondum Pascha celebrasse, eum Christus in Crucem actus est: nulla, inquam ex illis sententiis, tam inter se diffidentibus, expleverat animum meum; & comperiebam, nodum adhuc totum expediendum esse post tot Eruditorum conatus, ut illum solverent. Tum vero incidi fortuito in Tractatum Philopponi, in quo hic septimi sæculi Autor probat, Christum Dominum, pridie quam mortem subiret, Pascha non peregisse. Rem probat ille quidem satis improspere; attamen eum legendo percepi, posse quem meliora pro opinione sua argumenta in medium afferre, atque hanc fortasse unam esse difficultatis ejus enodationem, quæ mihi inextricabilis visa fuerat. In hoc eodem consilio me confirmarunt Opera P. Lamii, nec ab eo quidquam ipsius adversariorum Volumina me removerunt; quorum sane vix & rationes mihi minus solidæ visæ sunt, & magis inanes, quam illorum, quæ pervulgatæ erant, atque ab Interpretibus magni nominis propositæ. Nolo tamen istas singillatim persequi, & quidquid in eis deprehenderim leve, & minime propugnandum. Iis etenim

me

me tantum finibus circumfcribo, ut tibi, quam maxime poterò, clarius & brevius ob oculos ponam momenta, quibus ad communem fententiam deferendam permotus fum. Hæc autem duco a Sanctis Litteris & Traditione; ab Evangelii contextu, & quorundam vetuftiffimorum Patrum dictis.

Argumenta ex Evangelio deprompta, quibus efficitur, Jefum Chriftum poftremo vitæ fuæ anno Agnum Pafchalem non comediffe.

Nemo unus ignorat, quam faveat fententiæ meæ Sanctus Joannes. Ex hoc Evangelifta *(a)* Feria fexta, qua Chriftus obiit, *erat Parafceve Pafchæ*, quod fub lucem obfcuram manducandum erat: dies ante Feftum folemne *(b)* Azymorum: *(c)* dies, quo unus e vinctis in libertatem a Præfide Romano vindicabatur, ut e carcere exiret nocte infequente, eademque hora, qua Judæi exierant ex Ægypto. Adverfarii mei fapientiffimi non repugnant, verba S. Joannis alio fenfu haud explicari poffe: atque ipfe Harduinus, qui uberrimæ eruditioni aciem ingenii fœcundam in conjiciendo adjungit, profitetur *(d)* hoc loci neminem poffe a communi Patrum explicatione recedere, quin vis inferatur vocibus, quibus Evangelifta, vel Spiritui Sancto potius uti placuit.

Tillemontius, tot Sapientum amicorum fuorum luminibus illuftratus, dimifit tandem explicationes hujus loci longe accerfitas, quas ipfi fuppeditaverant Scholaftici, affueti diftinctione aliqua recta vel prava fefe e laqueis exuere.

Interpretum *(e)* clariffimi, in veftigiis hærentes Sanctorum Patrum, qui aliter, atque ego fentiam, fenferunt, pro rato habuere, Jefum Chriftum & Judæos non eodem die Pafcha celebraffe: idque iccirco ratum habuere, quia perfuafi erant, alia ratione S. Joannem interpretari neminem poffe.

At vero non ab uno Joanne argumenta depromo, fed ab aliisquoque fumam Evangeliftis, quæ nihil minus rem conficere videntur. Animadverte, mi Pater Reverende, nullum ex Evangeliftis reipfa affirmare, *(f)* Chriftum Dominum manducaffe Agnum Pafchalem. *(g)* Ajunt quidem, eum delegiffe domum, in qua comederet; & juffiffe Difcipulis, ut omnia huic folemnitati neceffaria pararent. *(h)* At enim, inquies, legimus apud Lucam, *cum facta effet hora, difcubuit, & duodecim Apoftoli cum eo*; ac tu contendes, *cum facta effet hora* comedendi Agnum Pafchalem, *difcubuiffe Jefum*. Contendes, opinor; *(i)* aft ego ex adverfo contendam, verba S. Lucæ nihil aliud fignificare, nifi adventaffe horam cœnandi,

nandi, atque explicatio mea neque singularis erit, neque improbabilis. (k) Sanctus Lucas indicare tantummodo voluit horam Eucharistiæ instituendæ: interim dum alii duo Evangelistæ satis habuerunt dixisse, *vespere facto*. Nec opus est in dictione admodum simplici mysterium aliud investigare.

(*l*) Evangelistæ itaque non asserunt, Christum Dominum comedisse Agnum Paschalem. Hactenus id ostendi. Atqui asserunt, illum non comedisse? Ostendere pergo.

Atque argumentum, quod ex Evangelio ducturus sum, redigo ad duas enunciationes. Jesus Christus mortuus est sub finem quartidecimi diei mensis Paschalis, qua hora immolandus erat Agnus Paschalis: non potuit ergo illum comedere. Quartusdecimus nanque dies mensis Paschalis claudebatur Vespere Feriæ sextæ, & inceperat Vespere Feriæ quintæ: (*m*) id a Sanctis Luca & Marco didicimus, qui perhibent, diem Jovis, cum Jesus, ut Pascha pararetur, imperavit, fuisse primum diem Azymorum: diem, *in quo necesse erat occidi Pascha*, inquit D. Lucas: *in quo Pascha immolabant*, ait D. Marcus. Porro dies solemnes apud Judæos Vespere incipiebant: Dies igitur, quo Pascha immolabatur, non incæpit nisi Feria quinta, hora sexta vespertina. Postero die Christus mortuus est, de quo non vacat dubitare, obiitque hora tertia, eadem ipsa videlicet, qua mactandus Agnus erat, proindeque illum non comedit: alioquin Legem violasset, Judæis offensione fuisset, causamque speciosam Sacerdotum accusationibus obtulisset. Jussit profecto Apostolis, ut omnia pararent; Legique obtemperans, Paschæ celebrando sese disponebat, quamvis cognosceret, se minime illud celebraturum; (*n*) atque apparatum Discipulis tantum usui futurum. Jesus Christus excessit, antequam venisset, ut in extrema Cœna prædixerat, tempus peragendi Pascha. Ita sane, mi Pater, (*o*) ipse prædixerat, aperteque protulerat, se Pascha non comesturum: atque hic est genuinus intellectus loci illius, quem magis fidenter in me jactant adversarii. Christus ait apud Lucam, & secundum Vulgatam: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum antequam patiar: dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in Regno Dei*.

Jesus igitur his verbis de duplici Pascha sermonem effert; altero, quod desideravit manducare cum Discipulis suis, *hoc Pascha;* altero, ex quo non manducabit, *illud*, cujusque figura complenda erat, Regno Dei per Mortem ejus constituto. Pascha, quod comedere concupiverat, nihil aliud est, quam Eucharistia, si audiamus Clementem Alexandrinum, Tertullianum, Chrysostomum, atque innumeros alios Interpretes, & præstantes Theologos. Pascha, ex quo non erat manducaturus, vetus Pa-

scha

scha erat. (*p*) Hoc pacto locum hunc interpretatur S. Hypolitus, atque inde colligit, Jesum Christum anno mortis suæ Pascha non recoluisse, idque illum prænunciasse. In primo nanque Libro Tractatus ejus de Sancto Paschate hæc legebantur: *Nam, qui olim prædixit, quia non adhuc manduco Pascha; verisimiliter cœnam cœnavit ante Pascha: Pascha vero non manducavit, sed passus est; neque enim manducationis illius erat tempus.*

Ac pronius, quam par esset, Sancti Doctoris istius crimini dederunt, perinde quasi Sacras Litteras adulterasset, vel memoria excidisset. Neque etenim affert ille accurate verba S. Lucæ, sed sensum; ejusque explicatio Vulgatæ accommodatissima est, multoque magis ejusdem Evangelistæ ingenio atque consilio. Hic nanque Discipulus D. Pauli totus est ubique in prosternendis Judaicis ceremoniis, nullusque illo diligentius & enucleatius descripsit, quæcunque Messias de Synagogæ ruina vaticinatus fuerat. Illud quoque præterii, Versiones Persicam, Arabicam, atque Æthiopicam multo magis huic explicationi, quam Vulgata, & Syriaca, consentaneas esse.

(*q*) Uti pariter possem iis, quæ apud Joannem extant, Apostolos putasse, Judam egressum, ut emeret quæ opus erant ad diem Festum: non erant ergo omnia in promtu? Atque insuper his omnibus argumentis illud subtexere possem, quod capitur ex Descensu Sancti Spiritus, qui in diem Dominicum contigit, & Pentecostes: sed adhæreo verbis D. Lucæ: *in quo necesse erat occidi Pascha; desiderio desideravi*; atque hinc concludo, Filium Dei Mortis suæ anno non potuisse Pascha comedere, eumdemque dixisse, se non comesturum. Non est ergo jam unus Joannes Evangelista ad alios revocandus, sed omnes Evangelistæ mendacii exprobrandi. Sensus, quo eorum loca expono, novus non est, (*r*) atque iidem Patres, qui in me sunt, instar mei loca, quibus utor, interpretantur. (*s*) Oportet sane, adversarios meos alterutram partem tueri, atque utram tueantur, partem semper Evangelistis repugnantem tuebuntur. Si affirment, eum Judæos, tum Jesum Christum Pascha celebrasse Vespere Feriæ V. in pervigilio Mortis Christi, D. Joanni adversantur. Quod si contra sentiant; tum vel dicunt, Jesum Christum prævenisse Judæos, vel istos esum Agni distulisse; atque utrobique refragantur D. Lucæ, & D. Marco. Per Lucam, necesse erat occidi Pascha primo die Azymorum: Per Marcum, eo die Pascha immolabant. Quamobrem viæ & rationes omnes initæ ad Evangelistas conciliandos, qui nullo modo pugnantia loquuntur, hæ, inquam, viæ & rationes omnes, si placet, ingeniosæ in falsitatem desinunt, ipsisque, quos conciliare arbitrantur, Evangelistis repugnant, qui ex opinione mea congruunt magis inter se.

Argumentum instauremus. Jesus Christus manducare Agnum Paschalem non potuit, nisi Vespere quartidecimi diei mensis Paschalis, nimirum Feria VI. hora pariter sexta; cum illum cuncti comedebant. Atqui mortuus erat hora tertia. Illum igitur comedere non potuit. Quidquid super hac re Evangelistæ locuti sunt, si genuino explicatu sumatur, fidem facit, eum non comedisse. Opinio ergo id negans, in Evangelio fundamentum habet.

Argumenta pro mea sententia, e Patribus comparata.

Illud initio animadverto, nullum ex S. Patribus ante Originem dixisse, Christum Dominum postremo vitæ suæ anno Pascha celebrasse. Non ignoramus autem, quanta esset Origenes autoritate, ut nullus sit admirationi locus, eum involvisse in sententiam suam quot ipsum secuti sunt Patres, quique ab ipso explicationes Scripturarum minus, quam ista, veras exscripserunt. Eorum porro omnium, quos adversum me urgeri solent, unus est Epiphanius, qui rei incubuisse videatur. Contra me quidem facit; at opinio ab eo excogitata hujusmodi Petavio visa est, ut propugnari non possit; quantumvis cæca erga autorem suum animi propensione, quicumque in alium laborat, afficietur. Chrysostomi quoque cogitatum minus tueri possumus, quam Epiphanii; neque ulla esse potest cum ipso sive Legis, sive Evangelistarum consensio. Asseri enim, Judæos in insequentem diem Paschatis solemnitatem distulisse, ut suum in Servatorem nostrum immane odium explerent.

Non te fugit, mi Pater Reverende, integrum esse mihi, magnum Scriptorum numerum recensere, qui non secus atque ego, & Lamius, cogitaverint. Satis tamen erit in rem meam trium Ecclesiæ Doctorum, Origene antiquiorum autoritas. Tibi sane perspectum est, eos esse Clementem Alexandrinum, S. Apollinarem Episcopum Hieropolitanum, & S. Hypolitum Martyrem. Chronicon Paschale, Heraclio imperante confectum, eorum ad nos testimonia traduxit: & quidem in Tractatibus de Paschate, contra Hæreticos Quartodecimanos conscriptis, Patres isti rem ea accuratione, quam controversia flagitabat, excutientes, testantur & probant, Jesum Christum extremo vitæ suæ anno Agnum Paschalem comedere non potuisse.

Clemens Alexandrinus, temporibus Apostolicis proximus, asserit, Salvatorem nostrum, cum aliis vitæ suæ annis Pascha manducasset, ultimo anno semetipsum, tanquam verum Pascha, immolasse: curasse illum profecto, ut omnia præsto essent primo die Azymorum, cum ei dixerunt Discipuli: *Ubi vis, paremus tibi comedere Pascha;* at S. Joannem pla-

num

num facere, Pascha ab ipso minime celebratum fuisse, eumque Judæos mactasse, antequam illud edere posset: mortemque appetiisse, qua hora Agnus Christi figura immolandus erat: huic demum opinioni Scripturam addere vim, atque in illam Evangelistas omnes conspirare. Subjungit pariter, figuras quoque ad veritatem perductas esse tempore ad Resurrectionem delecto; quandoquidem Christus e mortuis ad vitam rediit eodem die, quo jubebat Lex Summis Sacerdotibus, ut novæ segetis primitias offerrent.

S. Apollinaris in quodam de Paschate Tractatu scribit, aliquos imperitos ausos affirmare, Christum Jesum in pervigilio Mortis suæ cœnam comedisse, quartodecimo mensis Paschalis die, atque in Cruce pependisse solemni die Azymorum: hos inniti autoritate Matthæi, sed interpretationem, ab ipsis huic Evangelistæ adhibitam, Legi atque Evangeliis opponi. Alio item ejusdem Tractationis loco inquit, Filium Dei magnum veri Paschatis Sacrificium obtulisse, quartadecima mensis ad Pascha præstituti, immolatum pro Agno, ab ipso comedendo.

Sanctus Hypolitus, e quo superius retuli locum, S. Lucam explicantem, respondet directo cuidam Hæretico Quartodecimano: *Video ergo in quo dissidium consistat: sic enim ait: Fecit Pascha Christus hac die, ideo necesse est ut eodem modo faciam, quo fecit Dominus. Verum fallitur, cum non advertat, illo quo passus est tempore, non manducasse Christum legale Pascha. Erat enim ipse Pascha, quod prænuntiatum fuerat, ac hora statuta completum fuit.*

Cum autem nequeant adversarii mei testimonia hæc tam aperta & gravia diluere, ad turpissimam omnium fugam se recipiunt, Autoremque Chronici Paschalis sine ulla ratione vel rationis specie perinde accusant, ac si illa confinxerit. Tu sane plumbeum hunc, opinor, pugionem minime distringes, tu, inquam, flagellum impudentium Criticorum, qui prudentes adeo regulas, circumscribendis eorum conjecturis, condidisti. At enim Chronicon Paschale, ajunt adversarii mei, erroribus scatet. Nunquid igitur consequens est, Autorem non dubitasse consuere loca Autorum notissimorum, qui omnium manibus terebantur? neque enim ignorare potes, mi Pater, Tractatus hosce, quos laudat, ab aliis quoque Scriptoribus laudari.

Jam vero tu ipse caussaris, Autorem hunc inducere S. Petrum Martyrem, Patriarcham Alexandrinum, citantem S. Athanasium Successorem suum. Quæ exprobratio satis esse videtur adversariis meis, ut de ipsius autoritate triumphum canant: quasi vero imperitia cum bona fide stare non possit. Minime vero, Pater mi: longe admodum distant inter se falli, & fallere velle. At quid? Hæc ipsa exprobratio inepta est. Lege diligenter im-

imperfectam hanc de Paschate Tractationem ; planeque cognosces, quidquid ejus ætatem evasit, incipere ab excerptis nonnullis S. Petri Alexandrini Patriarchæ & Martyris, in quibus probat, Judæos nullo modo eaptos fuisse de tempore Paschatis celebrandi ad tempus usque Redemtoris nostri.

Autor Tractatus citat subinde S. Athanasium ; at magni hujus Doctoris testimonium ab alio decessoris sui divisum est : quod aperte deprehendes, si modo illud continenter legas. Non licet igitur extenuare autoritatem clarissimorum locorum Clementis Alexandrini, S. Apollinaris, & S. Hypoliti : ratumque & constans est, meam de postremo Jesu Christi Paschate sententiam vetustiorem esse in Ecclesia, quam sit sententia vulgata. Tres Doctores isti antiquiores Origene sunt ; plerique Patrum nihil dicunt, ex quo compertum fiat, eos a me aliter sensisse : ii demum ipsi, qui pro ajente parte suffragium tulerunt, principia statuunt, & quædam explicant Bibliorum verba eo pacto, ut censere possimus, illos a sententia recessisse, vel recessuros fuisse, si quæstionem hanc enucleare per opportunitatem potuissent.

Refellitur argumentum a Concilio Tridentino petitum.

Antequam respondeo, scire vellem ab iis, qui tantopere illud magnificant, quid inde conficere intendant. Putant ne, Concilium decrevisse, Pascha vetus a Christo Domino pridie mortis suæ celebratum fuisse? Volunt ne, id esse credendum? quo autem fundamento? Quæstio hæc fuit ne unquam in eo Concilio agitata? Ulla ne est illi societas cum erroribus Calvini & Lutheri, adversus quos Synodus coacta fuit? Sed neque Canon hic est Concilii, vel necessaria declaratio Doctrinæ in ullo Canone comprehensæ : immo dictio quædam, eo loci ab illis posita, quibus cura demandata fuerat, scriptis tradendi Decreta ; dictio, inquam minoris momenti a Patribus habita, cuique nulla erat cum Fidei Sanctionibus, eo capite explicatis, necessaria cognatio. Quæ quidem non profero mente duntaxat mea, sed communi Theologorum doctrina : cum in re huic plane simili ita pronunciaverint Suarezius, Valentia, & Cajetanus, quorum autoritatem adversarii mei non explodunt.

Angelorum natura corporis expers, cum hoc adspectabili mundo e nihilo effecta legitur in Decretis quarti Concilii Lateranensis, tam saltem perspicue, quam sententia meæ opposita in Concilio Tridentino : atque adeo multo majoris gravitatis est Dogma, natura Angelorum incorporea, quam sit Factum huic disputationi propositum ; & tamen Sancti

cti Thomas & Bonaventura, licet paullo post idem Concilium quartum Lateranense feriberent, diserte tradunt, neutrum ex his capitibus ad Fidem pertinere. Suarezii autem ratio, qua id confirmat, animadversione digna est. *Veritas hæc non est de Fide*, inquit: *Ratio est, quia Concilium non ex instituto ad id definiendum, sed obiter, & quasi aliud agens id dixit*. Urget ulterius Vasquezius, contenditque, Concilium ea ratione affirmans, Angelos cum hoc spectabili mundo conditos e nihilo fuisse, opinionem hanc certam non reddidisse, sed, ut magis, probabiliorem, quam antea fuerit: cum hæc controversia ex iis non esset, quas tum definire Ecclesia voluerit. Non me præterit, Ferraram sentire, enunciationes hasce ad Fidem spectare: at non magis audita fuit hæc ejus decisio, quam audietur alia Suarezii, & Isamberti ejus exeriptoris tantum, ab ipsis in sententiam nostram pronunciata. Eorum certe autoritas major non est, nec pluris facienda, quam S. Thomæ, qui quamvis Fidei articulum appellet, Angelos Corpora cœlestia movere, hic tamen falso creditus articulus communi omnium consensione rejicitur.

Id pariter sibi libere sumserunt Eruditi, ut negarent Factum perspicue testatum in Decretis Concilii Generalis, & cujus veritas propius res decernendas attingebat, quam in præsenti. Inter testimonia, pro Imaginibus in Secunda Synodo Nycena producta, laudatur Historia cujusdam Crucifixi, dire a Judæis violati Beryti in Phœnicia, quam citant nomine Magni Athanasii: interea tamen Litterati omnes uno ore Opus hoc abjudicant ab Athanasio; & Baronius ipse aliis religiosior; nihil minus aperte, quam ceteri, id inficiatur.

Opinio a me propugnata eodem utetur fato, atque inventio Decherii, Societatis nostræ, de anno nativitatis Jesu Christi. Quamvis pro illa nullus Sanctorum Patrum afferri possit, communi tamen Sapientum plausu nunc recepta est; atque eam Romæ, annuentibus ad quos attinet, ediderunt Cl. Sarnellus, doctus Schelstratus, & Millinus. Atque id tandem'assecutæ sunt acerrimæ declamationes Labbei & Grandami pro vulgata opinione, ex qua Fidei caput Beda conflaverat. Qua de re Senechalus, eruditissimus Jesuita Belgicus, in egregio Opere de annis Jesu Christi, dure admodum Grandami sententiam refellit, eumque satis jocose ludit de Epistola nuncupatoria ad Pontificem; in qua ab illo Decherianæ opinionis damnationem exposcit.

Quæ cum ita sint; unum reliquum duntaxat in sententiam meam argumentum est, quod audentium animos tantisper afficere possit. Ajunt etenim, hanc Græcis favere quoad usum Mysteria divina in fermentato pane celebrandi. Lamius eruditissime ostendit, Christum Dominum, Eucharistiam instituentem, Azymis usum fuisse; & consuetudi-

di-

dinem, Legem explicantem, Judæos coegisse, ut iis ab incœpta decimaquarta Luna uterentur. Quid quod, licet etiam Græcis suffragaretur placitum a me probatum, falsum ne propterea esset, & abjiciendum? Minime gentium. Non est veritas ejuranda, ut mendacium evertamus. Multa quidem supererunt argumenta ad Græcos imprudentiæ redarguendos, qua Ecclesiæ Latinæ morem condemnant. Tandem Cardinalis Bonæ & Patris Sirmondi Volumina doctrinam Græcis faventem complectuntur. Nunquid propterea damnata sunt? Non non: Roma, æquissima semper judex, Macedum solum, ipsorum calumniatorem damnavit.

Vides itaque, mi Pater Reverende, momenta mea a Lamianis longe diferre, neque eandem penitus esse caussam nostram. Non diffiteor tamen, sententiam meam ipsi non parum debere, quam disquisitionibus eruditissimis illustravit, & propterea Rabbinorum scripta scrutatus est. Quod mea fuit, viam compendiariam ingressus sum; quamvis existimem, autoritatem Rabbinorum, a Lamio in testimonium vocatam, recipiendam esse; & cavillari eum, qui nolit ipsis fidem adhibere de ceremoniis, partim a majoribus suis, partim a semetipsis institutis, & occulatis ceremoniarum istarum testibus opponat conjecturas de repugnantia rei.

Ego vero satis habeo, objecisse clara Evangelii loca interpretationibus longe petitis; Origeni Patres Origene vetustiores, atque illis, qui controversia haud expensa, ipsum sectati sunt; Tractatus tandem de quæstione hac accuratos elaboratosque Homiliis atque Epistolis: neque post hæc opus est mihi, ut ad Rabbinos confugiam.

RESPONSIO

R. P. F. HONORATI A S. MARIA

AD EPISTOLAM TOURNEMINI.

Super controversia: Utrum Christus Dominus postremo Vitæ suæ anno Agnum Paschalem comederit.

DIssertatio nostra, mi Reverende Pater, e prælo subducta jam fuerat, cum accepi eruditam Epistolam tuam; quo factum est, ut eam in hac tantummodo Tomi calce collocare possem. Quoniam vero opinionem de postremo Paschate tuam amplexus es, antequam in vulgus prodiret Harmonia Lamii, vel quidpiam de ipsius sensis scriptisque cognosceres, mirum non est, te viam plane & rationem ab ipso diversam inivisse. Interea tamen præclara animi moderatione fateris, sententiam tuam non parum huic Oratorii Presbytero debere; cum citius addere potuisses, te suam novis argumentis, quæ ipsum fugerant, confirmasse. Quod si hanc ille controversiam, ut asseris, disquisitionibus eruditissimis illustravit, & Rabbinorum scripta scrutatus est; verendum fortasse erit, quin eadem hæc eruditio, tot voluminibus respersa, ansam dederit adversariis ejus ad eum reprehendendum, & Rabbinorum usus nocuerit opinioni suæ, ut pote fultæ principio tam ruinoso. At tu quidem, alia incedens semita, scopulum hunc declinasti. Interest, Evangelistas super hoc facto conciliare: *Utrum Jesus Christus die Jovis ante Mortem suam Agnum Pascalem comederit.* Quod tutius præstare nemo poterit, quam ipsa eorum verba pensitando, idque tu præstitisti ratione quidem per brevi & circumscripta, ac nihilo propterea minoris virtutis ac firmitatis.

Contra ego ratus, controversiam hanc dirimi non posse sacro contextu secundum utriusque partis explicationem, adhæsi in Dissertatione mea Ecclesiasticorum Patrum Traditioni, nec sollicitus fui Evangelistarum loca discutiendi. Species illa repugnantiæ, quam inter se præseferre videntur, non obfuit, quominus semper omnes putarent, se perspicue legere apud Sanctos Matthæum, Marcum, & Lucam, tanquam claram veritatem atque inconcussam, Jesum Christum comedisse in Mortis pervigilio Agnum Paschalem. Multitudo Græcorum & Latinorum Patrum, qui sunt germani & fideles Scripturarum Interpretes, ab hac sententia fuerunt; & mihi videor, eam posse rationibus validissimis fulciri.

Ni

Nihil horum te latet, mi Pater Reverende; at nihilominus ad quatuor Evangelistas appellas. Tibi suppeditant, inquis, constantes probationes de Paschate Legis, a Christo Domino, pridie quam mortem subiret, minime celebrato. Immo fidenter affirmas, eos dicere, Christum haud Pascha comedisse; atque adversarios tuos, utram sequantur, partem semper ab Evangelistis repugnantem tueri. Quod prima Epistolæ parte statuere conatus es.

Si libet itaque, super hoc capite quasdam animadversiones meas recitabo, ex quibus pronunciare poteris, num momenta tua satis firma sint ad communem opinionem subvertendam; atque an tua Evangelistas explicet accommodatius, quam eos explicet Traditio. Altera Epistolæ parte sententiam tuam munis nonnullorum Veterum Patrum testimonio. Postrema tandem, occurrens loco cuidam Concilii Tridentini, retundis prudenter intemperantes Theologos illos, qui e Factis historicis Fidei capita eliciunt. De quibus duobus ultimis Scripti tui capitibus, pauca habeo quæ subtexam post ea, quæ in Dissertatione de Paschate collegi.

(*a*) *Feria sexta, qua Christus obiit, erat Parasceve Paschæ.*] Quælibet feria sexta appellabatur *Parasceve*, dies nimirum, quo omnia ad Sabbatum celebrandum paranda erant. Joannes autem eam Feriam sextam, qua Christus neci datus est, vocat *Parasceve Paschæ*, ut significet tantummodo diem Veneris, qui eo anno in magnam Paschatis solemnitatem incidebat. Itam passim omnes interpretantur, & profecto ad S. Joannis mentem accommodatissime. 1. Quia non apparet in Sanctis Bibliis, ullum fuisse diem parando Paschati vel alio Festo addictum; & dies tantummodo eum Sabbati, tum Expiationis Templi *Parasceven* habebant. 2. Quia Sancti Marcus & Lucas vocem *Parasceves* eodem intellectu sumunt. *Et cum jam sero esset factum*, ait D. Marcus, *quia erat Parasceve, quod est ante Sabbatum*. Et D. Lucas: *Et dies erat Parasceves, & Sabbatum illucescebat*. 3. Quia ipse Sanctus Joannes docet, *Parasceven Paschæ* nihil indicare, nisi Sabbati præparationem. *Judæi ergo, quoniam Parasceve erat, ut non remanerent in Cruce corpora Sabbato*; & post pauca: *Ibi ergo propter Parasceven Judæorum*.

Marci 15. 42. Lucæ 23. 54. Joann. 19. 31. Ibid. 42.

(*b*) *Dies ante Festum solemne Azymorum*. Audi locum S. Joannis: *Judæi ergo, quoniam Parasceve erat, ut non remanerent in Cruce corpora Sabbato; erat enim magnus dies ille Sabbati*.] Joannes ergo Sabbatum hoc appellat magnum diem Sabbati, vel diem magni Sabbati, quod cum magna Paschatis celebritate concurreret. Lamius sane vim omnem in eo ponit, ut probet, *Sabbatum* hoc loci Festum significare. Verum ubi nam reperis in Universis Bibliis, *magnum diem illum Sabbati* Festum Azymorum solemne indicasse? Quisnam Græcus vel Latinus Pater verba Apostoli hoc

pa-

pacto detorsit? Qua ratione id probas? Hæc explicatio nullo alio nititur fundamento, nisi positione illa, Sabbatum fuisse Festum solemne Azymorum. At in hoc ipso vertitur cardo difficultatis. Cum itaque id in S. Joannis verbis expressum non sit, æquissima videtur adhibita a nobis interpretatio, & consentanea locis aliis a nobis allatis, quæque Evangelistam hunc sibi ipsi constare faciat, & eum Marco & Luca componat, qui huic Sabbato nullam peculiarem tribuunt solemnitatem. Timor Judæorum, ne remanerent in Cruce corpora Sabbato, argumentum est obsequii ipsorum erga Sabbatum hoc, quia inter Paschalia Festa occurrebat, non quia Sabbatum istud solemne Festum Azymorum esset. Etsi etenim Sabbatum hoc Paschale Sabbatum non fuisset, non tamen corpora in Cruce suspensa reliquissent, jubente Lege, ut qui agebantur in Crucem, eodem die humi traderentur. *Deut. 21. v. 22 23.*

(*c*) *Dies, quo unus e vinctis in libertatem a Præside Romano vindicabatur.*] Id fieri poterat aliquo Festi solemnis die. Putat quoque D. Augustinus, cum Judæi sub idem tempus dixerunt: *Nobis non licet interficere quemquam*, propterea dixisse, quia *Dies agi cæperant Azymorum*; additque, non ingressos ad Pilatum *propter diei Festivitatem, quam celebrare jam cæperant*. Vinctus quidam solvendus erat in Festo Paschatis: *ut unum dimittam vobis in Pascha*. Festum Azymorum per tres Evangelistas inceptum erat Vespere diei Jovis; oportebat igitur, mane diei Veneris, Festum esse solemne Azymorum. At enim reponet quis, hoc die Judæi accesserunt ad Prætorium, Jesu Christi mortem, & Barabbæ libertatem a Pilato postularunt: quæ plane non fecissent, si dies Veneris solemnis Azymorum dies fuisset. Ceterum accepimus a Josepho, cautum fuisse Augusti atque Agrippæ Decretis, ne quispiam cogeret Judæos, vadimonium obire diebus Sabbati, & tribus postremis Feriæ fextæ horis; in aliis vero diebus id licuisse. Ejus quoque Historia, qui ligna collegerat in die Sabbati, indicio est, Festa non prohibuisse, quin res capitales in negotio Religionis cognoscerentur. Tandem cum Judæi statuerunt, non interficere Christum in die Festo, non id protulerunt, quod facinus hoc adversaretur reverentiæ solemnitati deferendæ, sed tantummodo *ne tumultus fieret in populo*. *Aug. in Joann. hom. 114.* *Joseph. Antiq. l. 16 c. 10.* *Num. 15.* *Matth. 26.*

(*d*) *Hoc loci neminem posse a communi Patrum explicatione recedere.*] Tametsi etiam verum esset, Salvatorem nostrum morti traditum fuisse in die præparationis ad Pascha, quique Festum Azymorum solemne præcesserit; non tamen propugnare quis poterit, hanc esse communem Patrum explicationem; quandoquidem communis Patrum Græcorum & Latinorum opinio fert, Jesum Christum Feria quinta ante mortem suam Pascha Legis celebrasse. Patres igitur isti S. Joannem interpretari nequiverunt

veruntea, quaeontendit Harduinus, ratione; adeoque hujus eruditio hac in re non magnopere elucet.

(e) *Interpretum clarissimi in vestigiis hærentes Sanctorum Patrum.*] Si Interpretes, ita existimantes, ut existimasse ereduntur, decepti sunt, non iccirco factum est, quia in vestigiis hæserint Sanctorum Patrum, sed quia nulla eogente necessitate a Traditione recesserint. Nunquid non plerique utriusque (Græcæ & Latinæ) Ecclesiæ Patres hæc Joannis loca explanarunt, quin ad Interpretum postremorum sæculorum positionem confugerent?

(f) *Nullus ex Evangelistis reipsa affirmat, Christum Dominum manducasse Agnum Paschalem.*] An ne aliquis Evangelista affirmat contra, Christum eo anno minime Paschale Agnum manducasse? Nullus ex Evangelistis reipsa dicit, Salvatorem nostrum ceteris annis Pascha celebrasse: Esset nefas inde colligere, illum nunquam Pascha peregisse?

(g) *Ajunt quidem, eum delegisse domum, in qua comederet,*] nimirum Agnum Paschalem, vel Pascha. Paschæ nomen apud Scriptores Sacros latissimo accipitur intellectu, & multa significat, præsertim duo, quæ nostra intersunt: videlicet vel cœnam Agni Paschalis, ut vulgatæ opinionis Autoribus placet; vel Paschatis præparationem, scilicet locum, in quo fieret, victimæ emtionem, immolationem, fermentati panis pervestigationem; quidquid demum ad hanc solemnitatem necessarium erat. Atque hac ratione, nisi fallor, interpretas, mi Reverende Pater, verba hæc, quibus jussit Christus Discipulis, *ut omnia huic solemnitati necessaria pararent.* Ut autem cognoscamus, uter ex his sensibus magis Evangelio respondeat; huc revocare operæ pretium erit, quæ de hac Paschatis præparatione tradunt Matthæus, Marcus, & Lucas.

Luca 22. v.7.8. 9.10.11.12.13. Audiamus confestim Lucam a te memoratum. *Venit autem dies Azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha.* Hæc igitur dies erat Paschæ Legalis, immolationis Agni, atque Azymorum. *Et misit Petrum & Joannem, dicens: Euntes parate nobis Pascha, ut manducemus.* Hic pariter Agnum intelligit, si verba illa, *ut manducemus*, animadvertas. *At illi dixerunt: Ubi vis paremus? .... Dicit tibi magister: ubi est diversorium, ubi Pascha cum Discipulis meis manducem? .... ibi parate. Euntes autem invenerunt sicut dixit illis, & paraverunt Pascha*: hoc est Agnum, & quidquid ejus esui necessarium erat.

Matth. c.26.17. 18.19. Matthæus de Paschate loquitur eodem sensu. *Ubi vis paremus tibi comedere Pascha? .... apud te facio Pascha cum Discipulis meis .... & paraverunt Pascha.* *Marci c.14. v. 12.14.15.16.* Marcus eisdem dictionibus utitur. *Primo die Azymorum, quando Pascha immolabant, dicunt ei Discipuli: Quo vis eamus, & paremus tibi, ut manduces Pascha? .... Ubi est refectio mea? ubi Pascha cum Discipulis meis manducem? .... illic parate nobis, & paraverunt Pascha,*

scha. Si dictiones hæ omnes nihil aliud significant, nisi parasse Apostolos ea, quæ huic ceremoniæ necessaria erant, non autem Agnum Paschalem; qui congruet explicatio hæc verbis Sanctorum Marci & Lucæ: *Venit autem dies Azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha?* Hic igitur dies erat Paschatis immolandi, atque hi apparatus usum habere non poterant pro vespere diei insequentis? Porro ex Legis imperio Agnus Paschalis comedendus erat paucis post jugulum horis, atque adeo Vespere eodem. Quare Pascha parare, in omnibus Evangelistarum istorum locis sensum non edit de simplici præparatione rerum, ad Paschæ ceremoniam spectantium, quod in diem posterum edendum esset; sed de præparatione Agni Paschalis, in quem sponte sua tendunt dicta omnia trium Evangelistarum.

(*h*) *At enim, inquies, legimus apud Lucam, cum facta esset hora &c.*] An non id perspicue monent verba Evangelistarum? Ajunt, eum diem fuisse, in qua necesse erat occidi Pascha, Jesum Christum Apostolis jussisse, ut pararent quæ ad illud edendum necessitatem habebant. Id instruunt, & *cum facta esset hora discubuit, & duodecim Apostoli cum eo*. Nonne fluit inde per sese, discubuisse illum, ut comederet quæ parata erant. Quoniam itaque nihil paratum, nisi quod ad Pascha comedendum attinebat, qui mente reputabis, Salvatorem discubuisse, ut aliis rebus præter Pascha vesceretur, cum dies esset ejus immolandi & manducandi? Quamobrem jure & merito contendo, Jesum Christum accubuisse, ut Pascha ab Apostolis jussu suo paratum comederet: quod contendo super Traditione constanti Patrum Ecclesiæ Græcæ & Latinæ, qui diserte asserunt, Christum in mortis suæ pervigilio Pascha celebrasse.

(*i*) *Ast ego ex adverso contendam &c.*] Non probas tamen quare id contendas; probandum nanque erat, tot Paschatis apparatus cœnæ tantummodo deservisse. Atqui eum dixisset Lucas instructum ab Apostolis Pascha, subdit e vestigio: *Cum facta esset hora, discubuit*. Nonne magis in rem est eredere, eum recubuisse, ut quæ apparata erant comederet, quam ut communem cœnam, de qua nulla fit mentio? Sanctus Matthæus, & S. Marcus non absimilibus id efferunt verbis: *Paraverunt Pascha. Vespere autem facto, discumbebat.*

(*k*) *Sanctus Lucas indicare tantummodo voluit horam Eucharistiæ instituendæ.*] Qui vero fieri poterit, S. Lucam voluisse indicare Christum pro instituenda Eucharistia discumbentem; quandoquidem cum omnia, quæ antea dixerat, tùm quæ subsecutus est, ut videbimus, ad Pascha Legis referuntur? Interea considero, SS. Matthæum & Marcum post hæc: *Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim, & edentibus illis &c.* Matth. 26. 20. Marc. 14. 18.

utrumque Evangelistam loqui de proditione Judæ; atque, interjectis versiculis aliquibus, subjungere: *Cœnantibus autem eis, accepit Jesus Panem, & benedixit &c.* atque aperte Paschatis ceremoniam ab Eucharistiæ Institutione distinguere. Cum ergo Pascha præcesserit, liquido fit, S. Lucam dicentem: *cum facta esset hora, discubuit &c.* comestionis Agni Paschalis, citius quam Eucharisticæ institutionis horam designasse.

(*l*) *Evangelistæ non asserunt, Christum Dominum comedisse Agnum Paschalem &c.*] Hoc loci in animum inducis, ut ostendas, Jesum non comedisse Agnum Paschalem; idque duabus enunciationibus constituis. Prima quidem, Jesum Christum e vivis migrasse sub finem quartidecimi diei mensis Paschalis, qua hora Pascha celebrandum erat: unde hanc consecutionem eruis, alterius loco enunciationis: *Non potuit ergo illud comedere*. Consecutio legitima est, principium non item; cum totius controversiæ caput sit. *Quartusdecimus*, inquis, *dies mensis Paschalis claudebatur Vespere Feriæ sextæ*. Hic profecto status quæstionis est, utrum dies quartusdecimus mensis primi esset eo anno Vespere Feriæ quintæ. Id autem, quod posuisti, in hunc modum confirmas.

(*m*) *Id a Sanctis Luca & Marco didicimus, &c.*] An non ex iisdem verbis a te laudatis consecutio duci posset, tuæ consecutioni apprime repugnans? Si prima Azymorum dies incipiebat die Jovis, opus erat pariter, Vesperam diei Jovis initium esse Lunæ XV. mensis Paschalis; separari nanque non poterat quintadecima hujus Lunæ dies, & prima Azymorum. S. Augustinus palam edicit, incæpisse Azymos ab Agni comestione, atque a Luna quintadecima; adeoque nullo fieri modo potest, Vesperam Feriæ sextæ fuisse Lunam quartamdecimam, in qua Agnus Paschalis immolandus erat. Porro secundum explicationem tuam verbis Marci & Lucæ, Feria quinta misit Jesus Apostolos, paratum omnia pro Paschate, quo die immolari debebat, & primo die Azymorum, qui eodem Vespere incipiebat. Potuit itaque Jesus Christus Pascha comedere, immo comedit. Argumentum instauramus. Per te, mi Reverende Pater, Apostoli paraverunt Pascha die Jovis post meridiem: Per te hic erat dies, quo immolabatur: Per te dies primus Azymorum erat: Per te dies solemnes apud Judæos Vespere incipiebant: Per te primus Azymorum dies cœpit Feriæ V. sexta hora vespertina; adeoque primus Azymorum dies cœperat Feria quinta, qua immolandum & manducandum Pascha erat; & Feria VI. solemne Festum Azymorum erat? Quid ad hæc obesse potuit, ne Jesus Christus Pascha celebraret?

De conf. Evang. l. 2. c. 9. n. 23.

(*n*) *Apparatus Discipulis tantum usui fuit.*] Duo præcipue complectebantur apparatus isti: domum a fermentato purgare; atque Agnum Paschalem immolare. Eccur autem opus erat, Apostolos domum a fermen-

mentato mundare Vespere dici Jovis, si licebat illum edere usque ad Veneris meridiem, posito per te, diem quartodecimum mensis Paschalis non desiisse nisi vespere diei Veneris? Necesse erit, mi Pater Reverende, ut me erudias, ubi nam repereris, Agnum immolandum fuisse vigintiquatuor saltem, antequam comederetur, horis? Ego sane mihi videor legisse, ritum hunc fieri solitum paucis ante cœnam horis, in qua Agnum manducabant. Atqui si apparatus Discipulis tantum usui fuerunt, dicendum erit, eos Vespere diei Jovis Agnum immolasse, qui eo die ex D. Luca immolandus erat: *Dies, in qua necesse erat occidi Pascha*. Verba hæc, non secus atque alia: *Euntes parate nobis Pascha, ut manducemus: Ubi est diversorium, ubi Pascha cum Discipulis meis manducem? Paraverunt Pascha. Cum facta esset hora*. Hæc omnia, inquam, verba possunt ne objicere animo, tot apparatus Discipulis tantum usui fuisse Vespere Feriæ VI. eosque tum Agnum Paschatis comedisse, quem Feriæ V. vespere immolaverant?

(o) *Ipse prædixerat, aperteque protulerat, se Pascha non comesturum &c.*] Cum Divus Lucas ait: *Desiderio desideravi &c.* Christus Dominus per te de duplici Pascha sermonem habet; altero quidem, quod desideravit manducare cum Discipulis suis, nimirum Eucharistia, *hoc Pascha*; altero, ex quo non manducabit amplius, scilicet vetus Pascha, *illud*. Verum ubi Matthæus, Marcus, & Lucas accuratione tanta narraverunt, parata ab Apostolis fuisse, quæcumque opus erant pro Pascha Legitimo, Lucas addit continuo: *Cum facta esset hora, discubuit; & duodecim Apostoli cum eo*, & ait illis: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar*. De quo Pascha loquitur Salvator? De illo nempe, quod Apostoli paraverant. Voces istæ *hoc Pascha* nonne manifesto referuntur ad Pascha Legis, ab Apostolis, per Divum Lucam, instructum? Qua ratione potest *hoc Pascha* Eucharistiam designare, de qua nondum Lucas verbum ullum fecit? Pronomen *hoc* certe referendum est proxime ad id, quod præsens est, non vero ad id, quod futurum est; ad id quod Apostoli vident, quam ad hoc, quod ipsis ignotum est. Poterat ne Christus verbo *hoc Pascha* denotare mysterium Eucharistiæ, quod necdum ipsis aperuerat? Propterea voces istæ *hoc Pascha* efficiunt evidenter Pascha Legis, non vero mysticum pretiosi Corporis sui. Denique verbis iisdem *hoc Pascha* nulla subjecta sententia fuisset, quod attinet ad Apostolos; nisi tum extrinsecus Pascha istud coram ipsis celebraretur. Neque pariter apparet, cur tres Evangelistæ descripsissent nobis studio tanto Paschatis illius præparationem, quod Salvator & Discipuli simul recolere non debebant:

licet

licet ille dixerit : *Euntes parate nobis Pascha , ut manducemus . Ubi est diversorium, ubi Pascha cum Discipulis meis manducem?*

Non renuo , hoc Paschæ nomine ipsum comprendisse quoque Eucharistiam, ab se instituendam. At sensus hic fundamentum habet in eo cibo, quem exprimebat a se , spectabili specie, comedendum, cuique nomen Paschæ apponere poterat, ratione quadam ab ipsis Apostolis percepta : atque id significant Patres, & Interpretes, nosque in controversiam minime vocamus.

Cum ex Christo dicit S. Lucas: *Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud*, tu hoc pacto verba ista detorques . *Dico enim vobis , quia posthac non manducabo aliud Pascha* . Nescio autem , an hæc explicatio optime cum verbis S. Lucæ conveniat. Vis, pronomen *illud* notare vetus Pascha, quod Jesus Christus comedere minime debebat; interim dum *illud* spectat aperte ad idem Pascha , quod appellaverat *hoc Pascha* ; atque hoc pacto explicantur passim verba ista: *ex hoc non manducabo illud*; nimirum, non amplius manducabo, videlicet, ex Pascha præsenti. Communis namque sententia fert, *hoc Pascha, & illud* ad eandem rem referri; ita ut, ubi darem ultro tibi atque concederem , verba *hoc Pascha* monere Eucharistiam , de eadem intelligendum esset etiam *illud* : atque adeo Salvator noster non de duplici, sed de uno tantum Paschate mentionem facit.

(*p*) *Hoc pacto locum hunc interpretatur S. Hypolitus* .] Tametsi Patris hujus locus incertissimus non esset, quod tamen ostendimus *; nunquid testimonium ejus præstare debet testimonio tot celeberrimorum Patrum Græcorum & Latinorum, qui adversam partem tutati sunt? Revoca huc, amabo te, quod dixisti paullo ante, scilicet Jesum Christum *in extrema cœna excessum suum prædixisse*, atque id compone cum loco Sancti Hypoliti: *Nam qui olim prædicit , quia non adhuc manduco Pascha* . Si Redemtor noster mortem suam *olim* vaticinatus fuerat, qua ratione id non prædixit, nisi die Cœnæ? Demum ubi nam legis in Evangelio: *quia non adhuc manduco Pascha?*

* *L. 4. Diss. 3. art. 6. §. 3.*

(*q*) *Uti pariter possem iis, quæ apud Joannem extant, Apostolos putasse, Judam &c.*] Hæc verba indicant , postridie ejus diei Festum occurrisse. Si namque solemne Azymorum Festum incœpisset postero tandem die ad horam sextam vespertinam; quare putassent Apostoli, Judam egressum, ut ea emeret, de quibus ipsis non erat opus , nisi post viginti , vel tres supra viginti horas, quæque comparare commodius potuisset postridie mane, quam hora nona vel decima vespertina, illa nimirum , qua Christus Dominus Judæ in hac cœna locutus est.

(*r*) *At.*

(*r*) *Atque iidem Patres, qui in me sunt, &c.*] Si Patres, de quibus mentionem habes, loca S. Joannis interpretarentur haud aliter, quam tu; qui persuasum ipsis fuisset, Christum Dominum Feria V. Pascha celebrasse? quandoquidem fultus Evangelistæ illius locis, contendis Jesum Christum eo anno illud non peregisse?

(*s*) *Oportet sane, adversarios meos alterutram partem tueri.*] Existimas itaque, mi Reverende Pater, non posse adversarios tuos ullam partem tueri, quæ Evangelistis non repugnet? Nunquid hactenus Traditio Evangelistas invicem conciliare non potuit? Novi equidem, operosam rem istam esse, haud tamen inextricabilem. Adversarii tui contendunt, se ostendisse, omnia Evangelistarum loca eodem recidere; & mordicus propugnant, id non esse expeditum adeo in opinione tua, immo te perfecte præstare non posse, ut inter Sanctum Joannem, aliosque Evangelistas conveniat. Vides quam diversa quisque præsumat! Una est via, qua inter illos congruat, ad Judicem nulli affectum vel infensum appellare. Hic alius non est, quam constans Ecclesiæ Traditio. Si nanque utraque pars jactat, adversarios suos non posse præstare, ut inter Evangelistas conveniat; expendere opus est, quanam eos ratione Traditio intellexerit tot sæculis ante, quam nova opinio oriretur. Id porro efficere curavi tota Dissertatione tertia; simul atque palam feci, controversiam hanc dirimi nullo modo posse ex verbis ipsis Evangelii secundum alterutrius partis interpretationem.

Quoniam vero eo loci satis aperui sententiam meam de testimoniis Patrum, in Proœmio Chronici Paschalis citatis, propterea necesse non est eandem rem rursus agere; donec in medium non afferantur nova argumenta, quæ Excerptorum illorum authenticam veritatem fartam tectamque servent, vel objecta ea de re mea conclusa refellant.

Ajo ego quoque, & confirmo, mi Reverende Pater, Concilium Tridentinum non definivisse Controversiam istam; licet ab eo magnum opinioni communi pondus accedat. Confessus pariter sum, non deesse novæ opinioni aliquam veritatis speciem, & quæstionem hanc neque ad Fidem, neque ad bonos mores spectare; quoniam Litteratos Viros, qui eam nuperis diebus contentione tanta agitarunt, eam censuisse compertum est instar historici Facti, de quo, inviolata Religione, in varias partes distrahi possent; ac mihi quidem, non secus atque tibi displicent Theologi illi, qui ex rebus tantummodo Criticis capita Fidei conficiunt.

Expliciunt Epistolæ.

TABU-

TABULA
RERUM PRÆCIPUARUM.

Ci-

G

H

I

L

S. Leo

N

Obla-

T

Ur-

FINIS.

